Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(I. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH
ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ
EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

CEYLANİ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(I. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH

ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

ARAPÇA ORİJİNAL TEFSİRİN TAHKÎKİ
SEYYİD ŞERİF DR. MUHAMMED FÂDIL CEYLÂNÎ

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

CEYLÂNÎ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ - İSTANBUL
TEL: 00902125117340
00905334866661
www.algeylani.com
www.algeylani.net
E-MAİL: algeylani@msn.com

Koordinasyon
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

Dizgi
HALİL İBRÂHİM AÇA

BİRİNCİ BASKI
İSTANBUL 2012

ISBN
978-605-60519-0-6 (tk.)
978-605-60519-1-3 (1.c)

BİRİNCİ CİLDİ TERCÜME EDENLER

FÂTİHA SÛRESİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

BAKARA SÛRESİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

ÂL-İ İMRAN SÛRESİ (1-108. ÂYETLER)
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

ÂL-İ İMRAN SÛRESİ (109-200. ÂYETLER)
PROF. DR. AHMET YILMAZ

NİSÂ SÛRESİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

MÂİDE SÛRESİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

تفسير الجيلاني

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

SEYYİD SERİF EBÛ MUHAMMED MUHYİDDÎN ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (R.A.)

Âlemlarin rabbi olan Allâh'a hamd olsun. Resullerin en kâmili, efendimiz, şefaatçimiz, habîbimiz, gelmiş ve geçmiş bütün insanların efendisi, mü'minlerin önderi, Hasan ve Hüseyin'in dedesi, peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'e, ailesine ve ashâbına salât ve selam olsun.

Yine, evliyâsına hidâyet yolunu açtığı için Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâlar olsun. Cenâb-ı Hak o velî kulları aracılığıyla hayır ve hasenat ırmaklarını akıtmış, onların bu amellerini her türlü kir ve pastan muhâfaza buyurmuştur. Allâh'ın velî kullarının yollarına sarılanlar onun yardımına erer ve sırât-ı müstakîm üzere yürürler. Onların yollarından sapanlar da yollarını şaşırıp helâk olurlar. Allâhü Teâlâ bizleri velî kullarının ilim ve bereketlerinden istifâde eden kularından eylesin. Âmin.

DOĞUMU NESEBİ

Tam adı Gavs-ı A'zam Vahid-ı Eşheb Muhyiddîn Ebu Muhammed Abdülkâdir b. Ebî Salih Mûsâ ez-Zâhid el-Geylânî el-Hanbelî'dir. Hazar Denizi'nin güneyinde, İran'ın kuzeybatı tarafında kalan Geylân bölgesinin, Neyf Kasabasının Büştir köyünde, 470/1078 yılında dünyaya gelmiştir. Hazar denizinin güneybatısında uzanan dağların oluşturduğu bölge olan Geylân, bugün de İran sınırları içerisinde yer almakta ve aynı isimle anılmaktadır.

Abdülkâdir Geylânî'nin baba tarafından nesebi yâni şerifliği şu şekilde Hz. Ali'ye ulaşmaktadır: "Abdülkâdir b. Ebî Salih Mûsâ Cengîdost b. Ebî Abdillâh b. Yahyâ ez-Zâhid b. Muhammed b. Davûd b. Mûsâ b. Abdillâh b. Mûsâ el-Cûn b. Abdillâh el-Mahz el-Mücell b. Hasan el-Müsennâ (v. 97 veyâ 99/715 veyâ 717) b. Hasan (2-49/624-672) b. Alî b. Ebî Tâlib el-Murtazâ (v. 17.09.40/4.01. 661)."

Kalâidü'l-cevahir sahibi Tadifî, Abdülkâdir Geylânî'nin anne tarafından dedesi Savmaî'nin Hüseynî yâni seyyid olduğunu belirtir. Alî el-Kârî de Abdülkâdir Geylânî'nin anne tarafından Hz. Hüseyin'e ulaşan şu silsileyi vermektedir:

Abdülkâdir Geylânî b. Ümmi'l-Hayr Emeti'l-Cebbar Fatıma bint Abdillâh es-Savmâî ez-Zâhid b. Ebî Cemâliddîn Muhammed b. Mah-

mûd b. Ebi'l-Ata Abdillâh b. Kemaliddîn Îsâ b. el-İmam Alâiddîn Muhammed el-Cevvâd b. el-İmam es-Seyyid Alî er-Rıza (v. 203/818) b. el-İmam Mûsâ el-Kâzım (v. 183/799) b. el-İmam Ca'fer es-Sadık (v. 148/765) b. el-İmam Muhammed el-Bâkır (v.114/733) b. el-İmam Zeyni'l-Abidîn Alî (v. 95/713) b. el-İmam eş-şehîd Ebî Abdillâh el-Hüseyin (3-49/624-670) b. Emîri'l-Mü'minîn Alî el-Murtazâ (v. 40/661) (radıyallahü anhüm).

Babası Mûsâ Cengî-dost hakkında fazla bilgi yoktur. Ancak sıfatına bakılırsa, savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiş bir cengâverdir. Muhtemelen, Abdülkâdir Geylânî 18 yaşına gelmeden önce ölmüştür. Annesi Ümmü'l-hayr Emetü'l-Cebbar Fatıma bintü Ebî Abdillâh es-Savmaî'dir. Kaynaklarda saliha ve kerâmet sahibi bir kadın olduğu zikrediliyor. Anne tarafından dedesi olan Ebu Abdillâh es-Savmaî ise hayır, salah, tevekkül ve tefviz sahibi bir zat olup, Geylân'ın ileri gelen şeyhlerindendi. Kaynakların verdiği bilgiye göre Abdülkâdir Geylânî'nin akrabâlarının tasavvuf ile yakından alâkaları vardı.

Abdülkâdir Geylânî babası ve annesinin salih ve müttakî insanlar olduklarını söyleyerek, onlar ile ilgili duygularını şöyle dile getirmektedir:

"Babam gücünün yettiği kadarıyla dünyaya karşı zâhid oldu. Annem de ona bu konuda muvâfakat etti, onun bu davranışına rıza gösterdi. İkisi de salâh, diyânet ve şefkat ehli kişilerdi. İşlemiş olduğum hayırların hepsi, sahip olduğum bütün nimetler onların olsun."

İLİM TAHSİLİ

Yukarıda Abdülkâdir Geylânî'nin ilmî bir çevrede doğduğuna işaret etmiştik. Orada temel bilgileri aldıktan sonra zamanın büyük ilim merkezlerinden Bağdat'a gelmiş, dinî ilimleri burada tahsil ederek, ilmî şöhretine kavuşmuştur.

Aşağıda verediğimiz hocalarının listesinden de anlaşıacağı üzere, Abdülkâdir Geylânî Bağdat'ta gramer, edebiyat gibi yardımcı ilimlerin yanısıra, fıkıh, hadîs, tefsîr, akâid gibi dinî ilimleri de devrin en ünlü alimlerinden tahsil etmiştir.

Son dönem araştırmalarından bazılarında Abdülkâdir Geylânî'nin önceleri şafiî mezhebinden olduğu, daha sonra Hanbelîliği seçtiği söylenirse de mütekaddim kaynakların hepsinde onun Hanbelî mezhe-

binden olduğu kaydedilmektedir. Bu açıdan o Ahmed b. Hanbel'den sonra Hanbeliyye'nin en önemli imamlarından birisidir. İbn Teymiyye ve diğerleri daha sonra gelir. Ancak bazı kaynaklarda onun Hanbelî ve şafiî mezhebine göre fetvâ verdiği, Hanbelîlerin olduğu kadar şafiîlerin de imamı olduğu belirtiliyor.

ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ'NİN HOCALARI

FIKIH-AKÂİD

Ebu'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasan b. Ahmed el-Kelvâzânî (432-510/1040-1116); El-Kâdî Ebû Sa'd el-Mübârek b. Alî b. el-Hüseyin el-Muharrimî el-Bağdâdî (v. 513/1119); Ebu'l-Vefâ Alî b. Ukayl b. Muhammed b. Ukayl b. Abdillâh el-Bağdâdî ez-Zaferî el-Hanbelî (431-513/1039-1119): Kitâbu'l-fünûn ve Kitâbu'l-irşâd isminde iki önemli eseri vardır. Bunlardan Kitâbu'l-fünûn kırk ciltir; Ebu'l-Hüseyin Muhammed b. el-Kâdî el-Kebîr Ebî Ya'lâ Muhammed b. el-Hüseyin b. Halef b. el-Ferrâ el-Hanbelî el-Bağdâdî (451-526/1059-1131).

Abdülkâdir Geylânî, zamânının önde gelen hocaları olarak kabul edilen bu zâtlardan mezhep, hilâf, usûl ve fürû okumuştur.

HADÎS

Ebu'l-Hüseyin el-Mübârek b. Abdilcebbâr b. Ahmed b. el-Kâsım b. Ahmed b. Abdillâh el-Bağdâdî es-Sayrafî (İbnü't-Tuyûrî) (411-495/1020-1101); Ebû Gâlib Muhammed b. el-Hasan b. Ahmed b. el-Hasan el-Bâkıllânî (v. 500/1106); Ebû Muhammed Ca'fer b. Ahmed b. el-Hüseyin (el-Hasan) b. Ahmed el-Bağdâdî es-Serrâc el-Kârî el-Edîb (417-500/1026-1106); Ebû Sa'd Muhammed b. Abdilkerîm b. Huşeyş el-Bağdâdî (v. 413-502/1022-1108); Ebû Bekr Ahmed b. el-Muzaffer b. Hüseyin b. Abdillâh b. Sûsen (Sevsen) et-Temmâr (411-503/1020-1109); Ebu'l-Izz Muhammed b. el-Muhtâr b. Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdillâh b. el-Müeyyed Billâh el-Hâşimî el-Abbâsî el-Bağdâdî (428-508/1036-1114); Ebû Osmân İsmâîl b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer b. Ebî Saîd b. Melle el-İsbahânî (v. 509/1115); Ebu'l-Berekât Hibetullâh b. el-Mübârek b. Mûsâ el-Bağdâdî es-Sekatî (v. 509/1115): Zehebî, *el-Mu'cemü'd-dahm* isimli bir eseri olduğunu

söyler; Ebu'l-Kâsım Alî b Ahmed b. Muhammed b. Beyân b. er-Rezzâz el-Bağdâdî el-Kerhî (413-510/1022-1116); Ebû Tâhir Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdilkâdir b. Muhammed b. Yûsuf b. Muhammed b. Yûsuf el-Bağdâdî el-Bezzâz (435-511/1043-1117); Ebû Tâlib Abdülkâdir b. Muhammed b. Abdilkâdir b. Muhammed b.Yûsuf el-Bağdâdî el-Yûsufî b. Ebî Bekr (430-516/1038-1122); Ebu'l-Berekât Talha b. Ahmed b. Talha b. Ahmed b. el-Hasan b. Süleymân b. Bâdî b. el-Hâris b. Kays b. el-Eş'as b. Kays el-Kündî el-Âkûlî (442-510 ile 520 arası/1050-1116 ile 1126 arası); Ebû Gâlib Ahmed b. el-İmâm Ebî Alî el-Hasan b. Ahmed b. Abdillâh b. el-Bennâ el-Bağdâdî el-Hanbelî (v. 527/1132).

EDEBİYÂT (EDEB)

Kaynaklar Abdülkâdir Geylânî'nin edebiyâtı sâdece Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Alî b. Muhammed b. Hasan b. Bestâm eş-Şeybânî el-Hatîb et-Tebrîzî'den (421-502/1030-1108) okuduğunu kaydederler.

Şattanûfî ve İbnü'l-Verdî'nin verdiği bilgiye göre o, Bağdat'a geldiğinde, önce Kur'ân ilimleri ile meşgul olmuş ve ezberini sağlamlaştırmıştır.

TASAVVUFA İNTİSÂBI VE SİLSİLESİ

Dinî ilimlerini tamamladıktan sonra riyazat ve mücahedeye başlamıştır. Ancak bu tasavvufî anlamda bir faaliyet değildi. Onun bu hareketi, şehrin ve insanların sıkıntılarından bir uzaklaşma, Rabbi ve kendisi ile başbaşa kalma arzûsu idi.

Abdülkâdir Geylânî o günlerdeki duygularını şu cümlelerle ifade eder: "Üzerime çok ağırlık geliyordu. Öyle ki, bu ağırlık bir dağın üzerine konsa, o dağ çökerdi. Bu ağırlık ne zaman gelse hemen yan tarafım üzerine yere uzanıp şöyle derdim: "**Muhakkak ki, zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Muhakkak ki, zorlukla beraber bir kolaylık vardır.**" (İnşirâh, 94/5-6) Sonra başımı yukarı kaldırırdım ve üzerimden o ağırlık giderdi."

Şu cümleler de yine onun o günlerdeki durumunu, sıkıntılı halini dile getiren ifadelerdir:

"Yine bir gün rûhum çok daralmıştı. Nefsim o ağırlığın altında adeta inliyordu. Ben de dayanamayıp, bu sıkıntıdan bir kurtuluş ve bir rahatlık arzuladım. Bana şöyle denildi:

—Ne istiyorsun?

—Hayatı olmayan bir ölüm ve ölümü olmayan bir hayat istiyorum.

—Hayatı olmayan ölüm ve ölümü olmayan hayat nedir?

—Hayatı olmayan ölümüm halktan, kendi cinsimden ölmemdir ki, ne hayırda ne de şerde onları göreyim. Yine bu ölüm nefsimden, hevamdan, iredemden, dünya ve ahiret emellerimde nölümümdür ki, bunların hiç birisinde tekrar yaşatılmayayım, diriltilmeyeyim, varolmayayım. Ölümü olmayan hayata gelince: O, Rabbimin emriyle, fiilleriyle yaşamamdır ki, o da kendisinde hiç bir varlığımın olmayacağı, bütün varlığımın ebediyyen Hak ile beraber olacağı bir ölümdür.

İşte aklım yettiğinden beri sahip olduğum en güzel istek budur."

Abdülkâdir Geylânî siyasî çekişmeler, dinî kavgalar, halkın malî ve ahlâkî yoksulluğu gibi Bağdat'ın can sıkıcı durumlarından öylesine bunalıyordu ki, bazen şehri tamamen terketmeye karar veriyor, fakat içinden bir ses buna mâni oluyordu. Harabelerde 25 yıl dolaştığını bizzat kendisi söylemektedir. Bu, sürekli, kesintisiz bir 25 yıl değildir. O, 25 yıllık süre içerisinde ihtiyaç hissettikçe uzlete çekilse gerektir. Ancak bu uzletin bazıları aylar, belki de yıllar sürmüş olabilir. Fakat kesintisiz bir 25 yıl olmadığı muhakkaktır. Zira, O, Bağdat'a 488/1095'de gelmiş, 513/ 1119'da ünlü sufî Hammad ed-Debbâs'ın (v. 525/1130) huzurunda bulunmuş ve 521/1127 yılında da vaaz meclisini akdetmeye başlamıştır. Burada Abdülkâdir Geylânî'nin Bağdat'a gelişi ile Hammad'dan tasavvuf öğrenmesi arasında 25 yıllık bir dönem vardır. Lâkin O, Hammad ile tanışıncaya kadar ilim tahsilini tamamlamıştır. Çünkü Hammad'ın etrafındaki dervişler onun fakih olduğunu biliyorlardı.

Abdülkâdir Geylânî vaaz kürsüsüne oturmadan önceki hayatında sık sık şehir dışına çıkarak, viranelerde kalmış ve yerde biten bitkilerden yiyerek hayatını idame ettirmiştir. Pek de yabancısı olmadığı tasavvufî bir hayatın arayışına ise muhtemelen Hammad ile tanışmasından önce girmiştir. Ancak bu arada ilim tahsilini temel itibariyle tamamlamıştır. Zahirî ilimleri tahsil ettikten sonra, aile geleneğinden yabancısı olmadığı ruhî eğitime, tasavvufa yönelir. Artık, kendisini ruhî olgunluğa, kalp safiyetine ulaştıracak, marifetini tamamlatacak mürebbîleri arar olmuştur.

Nihayet, zamanın önde gelen sufîlerinden Hammad ile tanışır. Onunla sohbet eder ve tarikat ilmini ondan öğrenir. Bu sebeple de Hammad bazı kaynaklarda Abdülkâdir Geylânî'nin sohbet şeyhi olarak tanıtılır.

Hammad bu sohbet sırasında Abdülkâdir Geylânî'nin pekçok müşkilâtını hallederek, onu sûfiye yoluna sokar. Ancak Abdülkâdir Geylânî'nin fakih oluşu Hammad'ın etrafındaki dervişlerce ilk anda tereddütle ve hatta hoşnutsuzlukla karşılanır. Bu sebeple de ona eziyete kalkışırlar. Fakat Hammad dervişlerin bu tür hareketlerine engel olur ve Abdülkâdir Geylânî'yi kollar.

Abdülkâdir Geylânî, Hammad'ın yanında bir süre tarikat ilmi (tasavvuf) ile meşgul olduktan sonra Ebu Sa'd el-Muharrimi'den hırka-i tarikat giyerek, onun tarikat şeceresini devam ettirir. Buna göre onun tarikat silsilesi şu şekilde Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır:

"Abdülkâdir Geylânî (v. 561/1166)

Kâdî Ebu Sa'd el-Mübârek el-Muharrimî el-Mahzûmî (v. 513/1119)

Ebu'l-Hasan Alî el-Hekkârî (v. 486/1093)

Ebu'l-Ferec Abdurrahmân et-Tarsûsî (v. 447/ 1055)

Ebu'l-Fazl Abdülvahid b. Abdilaziz et-Temîmî (v. 425/1033)

İzzeddîn Abdülaziz b. Hâris et-Temîmî (önceki şahsın babası) (v.?)

Şeyh Ebu Bekr eş-Şiblî (v. 334/945)

Cüneyd el-Bağdâdî (v. 297/909)

Serî es-Sekatî (v. 257/870)

Ma'rûf el-Kerhî (v. 204/819)

Davûd et-Tâî (v. 165/781)

Habîb el-Acemî (v. 119/737)

Hasan el-Basrî (v. 110/728)

Alî b. Ebî Tâlib (k.A.v.) (v. 40/661)

Hz. Peygamber (s.a.v.) (v. 10/632) "

Abdülkâdir Geylânî'nin tarikat silsilesi Ma'rûf el-Kerhî'den sonra Hz. Alî (k.A.v.)'nun torunları vasıtasıyla da Hz. Peygamber'e ulaşır.

AİLESİ

Bir müddet evlenmemiş, daha sonra, kendi ifadesiyle Hz. Peygamber'in işareti üzerine evlenmiş ve dört hanımından 22'si kız olmak üzere toplam 49 çocuk dünyaya gelmiştir. Çocuklarının ve torunlarının onun tasavvuf ve din anlayışının İslâm dünyasının dört bir yanına intişar etmesinde ve büyük bir tarikat haline gelmesindeki katkıları son derece büyük olmuştur.

Çocuklarından Şerefeddîn Îsâ (v. 573/1178); Sirâceddîn Abdülcebbar (v. 575/1180); Ebu Abdillâh Abdurrahmân (v. 587/1191); Ebu İshâk İbrâhîm (v. 592 /1195); Seyfeddîn Abdülvehhâb (v. 593/1196); Ebu Zekeriya Yahyâ (v. 600/1204); Ebu'l-Fazl Muhammed (v. 600/1204); Ebu Muhammed Abdülaziz (v. 602/1206); Taceddîn Abdürrezzak (v. 603/1207); ve Ebu Nasr Mûsâ (v. 616/1219) babalarının din ve tasavvuf mirasına sahip çıkıp onun sonraki nesillere aktarılmasında önemli rol oynayanlardır.

VEFÂTI

Geride, birçok eser, fikriyatını devam etirecek bir nesil, binlece talebe ve mürid bırakan Hz. Pîr Gavs-ı A'zam Seyyid Abdülkâdir Geylânî 91 yaşında iken 8.4.561/16.2.1166 tarihinde, bir Cumartesi gecesi vefat etmiştir. Hayatının bütün safhalarında olduğu gibi vefat ânında da büyük ve güzel ibretler ve nasihatler ile doludur. Bu sebeple bu örnek şahsiyetin vefatını burada nakletmek istiyoruz:

Abdülkâdir Geylânî uzun ve verimli geçen hayatının son günlerinde ağır bir hastalığa yakalandı. Hastalığı birkaç gün sürdü. Bu esnada oğlu Abdülvehhâb kendisine tavsiyede bulunmasını ister. Ona şu tavsiyede bulunur:

"—Takvaya ve taate sarıl. Allah'tan başka hiç kimseden korkma. Ondan başka hiç kimseden isteme. İhtiyâcını Allah'tan iste. Herşeyi ondan talep et. Ondan başka hiçbir kimseye bağlanma. Sadece ona güven. Tevhid, Tevhid, Tevhid!.. Her şeyin başı tevhid..." Yine bu hastalığı sırasında şöyle der:

"—Kalp Allah ile sahih, sıhhatli olursa ondan ne birşey kopar, ne de bir şey çıkar... Ben, kabuksuz özüm!." Sonra evlatlarına:

"—Etrafımdan çekilin" dedi. "Ben zahirde sizinle beraberim, fakat bâtında başkalarıyla beraberim... Benimle sizin ve halkın arası, gökle yer arası kadardır. Ne beni bir başkasına, ne de bir başkasını bana kıyaslamayın.

Huzurumda başkaları var. Onlara yer açın. Onlara karşı edepli davranın. Burada büyük bir rahmet var. Onlara mekânı daraltmayın."

Gece ve gündüz: "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Allah sizi de beni de bağışlasın. Tevbelerimizi kabul etsin. Bismillâh " cümlesini tekrarladı durdu. Yine, öldüğü günün gecesi demişti ki:

"— Yazıklar olsun size! Ben hiçbir şeye aldırmıyorum. Ne bir meleğe, ne de ölüm meleğine. Ey ölüm meleği! Bizi dostumuzla, en yakınımız olanla başbaşa bırak..."

O gece büyük bir sayha ile bağırmıştı.

Bir defasında oğlu Abdülaziz halini sordu. Şöyle cevap verdi:

"—Bana kimse bir şey sormasın. Ben Allah'ın ilmi içerisindeyim."

Hastalığı sorulduğunda ise şöyle der:

"—Onu ne bir cin, ne bir insan, ne de bir melek, hiç kimse bilemez, kimse anlayamaz."

Abdülcebbar ondan neresinin ağrıdığını sorduğunda:

"—Her tarafım ağrıyor. Ancak kalbim hariç. Orada ağrı yok. Kalbim Allahu Tealâ ile beraber" diye cevap verir.

Bir ara Abdülcebbar'a şunları söyler:

"— Sen uyuyorsun. Benim şahsımda siz de ölün.. O zaman uyanırsınız."

Ben (not alan kişi) onun yanına vardığımda orada çocuklarından bir cemâat vardı. Abdülaziz de onun söylediklerini yazıyordu. Beni görünce Abdülaziz'e:

"—Afif'e ver. O yazsın" dedi. Ben de kalemi aldım ve yazmaya devam ettim. Sözlerine şöyle devam etti:

—"**Allah her güçlüğün ardından bir kolaylık verecektir**" (Câsiye, 45/241) Sıfatların haberlerini geldiği şekilde nakledin. Allah'ın ilmi, Allah'ın hükmüyle eksilmez, çelişmez. Hüküm değişir. İlim ise değişmez. "**Allah istediğini siler, yok eder, istediğini sâbit kılar, bırakır. Ümmü'l-kitab onun katındadır.**" (Ra'd, 13/39) "**Yaptığından sorumlu tutulmaz. Bilakis onlar sorumludurlar.**" (Enbiya, 21/23)

Oğulları Mûsâ ve Abdürrezzak'ın bildirdiğine göre, elini kaldırıp, uzatarak şöyle diyordu: "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi sizin de üzerinize olsun. Tevbe edin ve safa girin. Şimdi size geliyorum. Refakat edin. Refakat edin." Sonra Hak geldi, ölüm sarhoşluğu geldi.

Ölmeden önceki son sözleri ise şunlar olur:

"—Kendisinden başka ilâh olmayana sığındım. O **Hay**'dır, **Kayyûm**'dur. O aslâ ölmez. Yok olma ona ulaşamaz. O **Münezzeh**'dir. **Müteâl**'dir. Kudretiyle üstün gelen, ölüm ile kulları üzerine **Kahhâr** olan **Sübhân**'dır. Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed, Allah'ın rasulüdür."

Oğlu Mûsâ'nın bildirdiğine göre bu sözlerini söylerken bir ara "teazzeze (üstün geldi)" kelimesini önce düzgün telaffuz edemez. Ama bu kelimeyi düzgün söyleyinceye kadar tekrar eder. Sesini yükselterek, şiddetlice telaffuz edince lisanı düzelir. Sonra: "Allah, Allah, Allah..." der. Sesi kesilir ve rûhunu teslim eder.

Abdülkâdir Geylânî'nin doğum tarihi, yaşı ve vefât târihi ile ilgili olarak şu beyit düşürülmüştür:

"Sufîler sultânı Bâzullâh (Allâh'ın doğanı),

*"**Aşk**"ta geldi, "**kemâl**"de vefât etti."*

Buradaki **a-ş-k** (ayn=70, şın=100, kaf=300) harflerinin ebced hesâbıyla toplamı Abdülkâdir Geylânî'nin doğum tarihi olan 470'e tekâbül eder. **Ke-m-â-l** (kef=20, mîm=40, elif=1, lâm=30) harflerinin toplamı da yaşı olan 91'e denk gelir. Bu ikisinin toplamı ise vefat tarihi olan 561 eder ki, bu da **kemal-i aşk** demektir.

Bugün dünyânın çeşitli kütüphânelerinde, Bâz-ı Eşheb'e (Geylânî) âit olmak üzere, nesir, şiir, hizb ve duâlardan oluşan 50'den fazla eser kayıtlıdır. Elinizdeki tefsîrinden başka onun önemli eserleri arasında aşağıdakileri sayabiliriz:

1. *Tefsiru'l-Cîlânî*
2. *El-Gunye*
3. *El-Fethu'r-Rabbânî*
4. *Cilâü'l-Hâtır*
5. *Fütûhu'l-Gayb*
6. *Ed-Dîvân*

7. *Esrâru'l-Esrâr*
8. *Er-Resâil*
9. *Yevâkıyt el-Hikem*
10. *Es-Salavât ve'l-Evrâd*
11. *El-Muhtasar fî Ulûmi'd-Dîn*
12. *El-Futuvve*
13. *Bulbulu's-Sa'dî bi-Mevlidi'l-Hâdî*
14. *Usûlü'd-Dîn*
15. *Minhâcü'l-Ârifîn*

İLMÎ VE TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ

İmâm Geylânî, dînî hükümlere sıkı sıkıya bağlı Hanbelî bir sûfî idi. Onun din konusundaki bu tavrı, tasavvufî anlayışına da yansımış ve kendisinden önce Hâris b. Esed el-Muhâsibî (v. 243/857), Abdülkerîm el-Kuşeyrî (v. 465/1072), İmâm Gazâlî (v. 505/1111) gibi sûfîler tarafından başlatılan "sünnî tasavvuf" anlayışının önemli temsilcilerinden ve aynı zamanda teorisyenlerinden birisi olmuştur. Hem medrese, hem de ribat/dergâh sâhibidir. O bir yandan medresesinde Fıkıh, Tefsîr, Hadîs, Kelâm, Kırâat gibi dînî ilimleri okutmuş, diğer yandan dergâhında mürîdlerini ve dervişlerini tasavvufî bir eğitimden geçirerek, seyr u sülûklarını tamamlatmıştır. Geylânî Hazretlerinin din ve tasavvuf anlayışı Muhyiddîn İbn Arabî (v. 638/1240) gibi sûfîlerden, onun tam karşı tarafındaki İbn Teymiye (v. 728/1327) gibi âlimlere kadar herkesin beğenisini ve hayranlığını kazanmıştır.

TARÎKATİ

Abdülkâdir Geylânî'nin din ve tasavvuf anlayışı etrâfında şekillenen Kâdiriye Tarîkati (Kâdirîlik), İslâm dünyâsında, günümüze kadar ulaşan en eski tarîkattir. Tasavvuf târihinde her ne kadar Kâdirîlik'ten önce kurulmuş tarîkatler var ise de, onlar günümüze kadar ulaşmış ve etkili olmuş değillerdir. Kâdirîlik en köklü tarîkat olmasının yanısıra, muhtemelen dünyâdaki bugüne kadar en yaygın ve en fazla müntesibi olan tarîkat olma özelliğine de sâhiptir. Hemen hemen dünyânın her tarafına yayılmıştır ve her coğrafyadan müntesibi vardır. Tarîkat İslâm dünyâsının her tarafına daha hazret-i pîrin sağlığı

zamânında yayılmaya başlamış ve zamanla Anadolu, Horasan, Türkistan, Kafkaslar, Hint Yarımadası, Balkanlar, Kuzey ve Orta Afrika'ya son yüzyıllarda da Uzakdoğu ve Okyanusya ülkelerine intişar etmiştir. Tarîkat mensupları genellikle dînî kurallara bağlıdır ve Ehl-i Sünnet çizgisinde bir din ve tasavvuf anlayışından yanadırlar. Tarîkatin pekçok kolu/şûbesi vardır. Bunlar arasında Eşrefzâde Rûmî'nin kurduğu Eşreiyye ve Abdullah-ı Rûmî'nin kurduğu Rûmiyye'yi Türkiye'de en fazla yaygın olan Kâdiriyye kolları arasında zikredebiliriz.

FÂDIL CEYLÂNÎ

İsmim Seyyid Şerîf Muhammed Fâdıl Ceylânî el-Haseni. 1954 yılında, Türkiye'nin doğusunda âlimleri ile ünlü Siirt ilinin Kurtalan ilçesinin Cimzerk köyünde doğdum. Şu anda İstanbul'da ikâmet etmekteyim.

Dedem seyyid, şerif, âlim, muhterem ve kâmil insan şeyh Muhammed Sıddîk Ceylânî el-Hasenî'nin ve babam seyyid, şerîf, âlim, allâme, fehim denizi Muhammed Fâik Ceylânî el-Hasenî'nin terbiyelerinde büyüdüm.

Ben daha iki yaşımda iken dedem beni Geylânî neslinden seyyid ve şerifleri ile meşhur olan köyü Teylan'a (Allah orayı korusun) yanına aldı. 13 yaşıma kadar onun yanında yetiştim. Beni çok severdi. O beni Medîne-i Münevvere'ye gönderdi. Oradan da âlimler menbaı olan Cimzerk'ta yaşayan babamın yanına döndüm. Dînî ilimleri onun yanında tahsil ettim. Allah onların hepsine rahmet eylesin, yüce sırlarını mukaddes eylesin ve o tertemiz insanları bizler için faydalı eylesin.

Daha sonra Medîne-i Münevvere'ye gittim. Orada ikâmet etme şerefine nâil oldum. Abdülkâdir Geylânî'nin kitaplarını orada araştırmaya başladım. Bu araştırmam 1978 yılında başladı ve 2002 yılına kadar devam etti. Bu târihten îtibâren bütün meşgûliyetlerimi bir yana bırakarak tüm zamânımı Seyyid Abdulkadır Geylânî'nin kitaplarını araştırmaya ayırdım. Bu durum hâlen devam etmektedir.

Yaklaşık 20 ülkede 50 resmî ve onlarca özel kütüphâne dolaştım. Bu kütüphânelerden bâzılarınıda yirmi kereden fazla zıyaret ettım. Bu çalışmalarım sâyesinde şu anda aralarında bana göre dünyâda bir benzeri daha bulunmayan *Tefsîru'l-Ceylânî* de dâhil olmak üzere 17 kitap ve 6 risâleye ulaştım.

Bu, pek çok ilim merkezini ziyâretim esnâsında, şeyhin 14 kitabının kayıp olduğunu tespit ettim. Bu kayıp kitapları araştırmaya başladım ve onlara ulaşmaya çalıştım. Sonunda, Allâhü Teâlâ'ya sonsuz şükürler olsun ki, kayıp eserlerin pek çoğunu buldum. Ceddim Şeyh Geylânî'nin eserlerinden tefsir hâriç toplam dokuz bin yedi yüz elli iki varaklık bir yekuna ulaştım. Bütün bunlar ceddim Kutb-ı Geylânî sâyesinde benim iç dünyamda büyük bir mutluluğa ve sonsuz bir sevince gark olmama vesîle olmuştur.

Şu ilginç hâtıramı da burada paylaşmak isterim:

Şeyhin kitaplarını araştırmak için Vatikan'ın o meşhur kütüphânesine gittiğim zaman, Vatikan gümrüğünden geçerken, pasaport kontrol memuru ülkeye giriş sebebimi sordu. Bana refâkat eden İtalyan arkadaşım, ona benim dedem Geylânî'nin kitaplarını araştırdığımı söyledi. Memur saygıyla ayağa kalktı ve şöyle dedi: Evet, evet. İslâm filozofu Abdülkâdir Geylânî.

Kütüphâneye ulaşıp çalışmalarıma başladıktan sonra bir katalogda ve bâzı kitapların üzerinde Abdülkâdir Geylânî'nin isminin yanında İtalyanca olarak "İslâm filozofu" ve Arapça olarak da "Şeyhul İslam vel Muslimin (Islamın ve Müslümanların şeyhi) ibârelerinin yazılı olduğunu gördüm. Üç kıtadaki Vatikan dışındaki diğer hiçbir kütüphâne kayıtlarında bu iki lakaba rastlamadım. Yine Vatikan'da bir kayıtta şu ibâreyi de gördüm: "Şeyh, on üç ilim dalında ders veriyordu."

TEFSİR HAKKINDA

Târihçiler; Seyyid Abdülkâdir Geylânî'nin medresede verdiği dersleri esnâsında kırk kadar kâtibin orada hazır bulunduğunu, bu kâtiplerin onun verdiği dersleri kaydettiğini ve daha sonra bu yazılanların kitap hâline getirildiğini kaydederler. Biz elinizdeki tefsirin de bu şekilde meydana getirildiği kanaatindeyiz. Yine târihî kaynaklardan biliyoruz ki, Geylânî Hazretleri "imâmu'l-ulûm" olan ceddi Hz. Ali'den aynı aynı vasfı tevârüs etmiştir. Hazret bu vasfı sâyesinde, on üç ilim dalında ders vermiş; bâzı sûre ve âyetlere çok değişik tefsirler yapmıştır. Meselâ bugün elimizde onun yedi çeşit Fatiha Sûresi tefsiri bulunmaktadır ve bunların hepsi de tefsiryâni muhtevâ olarak birbirinden tamâmen farklıdır. Bunun yanında, yine elimizde ona ait olup da birbirinden farklı olan Yûsuf Sûresi, Mülk Sûresi, Nebe Sûresi ve diğer bâzı kısa sûrelerin tefsirleri mevcuttur. Bu durum, zâhirî ve bâtınî ilimlerde öylesine derinliği olan birisi için aslında şaşılacak bir şey değildir. Zîrâ kendisinin, Bağdat'a dışarıdan çözümlenmesi için gönderilmiş olan bir ibâreye hiç fâsıla vermeksizin kırk değişik anlam verdiği rivâyet edilir.

Abdülkâdir Geylânî; on üç ilim dalında ders vermekle kalmamış, Hadîs, Tefsir, Fıkıh, Kelâm ve Edebiyat gibi ilim dallarında çok mühim âlimler de yetiştirmiştir. Onun meşhur halîfe ve talebeleri arasında, kendisinden Arafat'ta hilâfet alan Ebû Medyen Şuayb el-Havârî'yi, ömrünün son aylarında hazretin yanından hiç ayrılmayan İbn Kudâme'yi, ünlü târihçi ve âlim Sem'ânî'yi, Kadı Ebû Ya'lâ el-Kebîr'i, Hanbelîlerin kadısı Ebû Ya'lâ es-Sağîr'i, meşhur âlim Abdülganî el-Makdisî'yi ve *Nebru'l-Kâdiriyye* adlı kitabımızda hayat hikâyelerini anlattığımız üzere daha nicelerini sayabiliriz.

Bu tefsirde de Hz. Pîr'in derin, tamâmen orijinal ve diğer tefsirlerden oldukça farklı üslûbunu görmek mümkündür. Meselâ, Besmele'nin, o sûrenin içeriğine göre 114 ayrı farklı tefsiri yapılmıştır ki, diğer tefsirlerde böyle bir şey yoktur. Yine bu tefsirde diğer hiçbir tefsirden alıntı yapılmamıştır. Bir âyetin tefsiri esnâsında zaman zaman diğer âyetler ve hadîsler kullanılmakla birlikte, Hz. Ali ve İbn Abbas'ın dışında hiç kimseden de herhangi bir nakilde bulunulmamıştur. Yâni tamâmen orijinal bir tefsirdir. Bu hususta Fâtiha Sûresi'nin son iki âyetinin diğer tefsirlerden ne kadar farklı ve umûmî bir mânâ ile tefsir edildiği açıkça görülebilir. Sûrelerin fâtihaları (girişleri) ve hâtimeleri (sonuçları) da nev'i şahsına münhasırdır.

Yazma Nüshaları:

Bağdat'ta bulunan Kâdiriyye Medresesi Kütüphânesi Müdürü Nûrî Muhammed Sabrî el-Müftî'nin ve diğer târih ve tabakat yazarlarının de belirttiği gibi[1] Hz. Pîr'in bizzat kendi el yazısıyla bir tefsir kaleme aldığı bilinmektedir. İşte bizim dünyâ kütüphânelerinde Hz. Pîr adına kayıtlı olarak bulabildiğimiz ve tahkik ve tercümesini yaptığımız Hz. Pîr'in tefsirinin nüshaları şu şekildedir:

1- Hindistan Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmâniyye nüshası: Bu nüsha tam olmamakla birlikte istinsah târihi h. 622'dir ki, bu târih Hz. Pîr'in vefâtından 61 yıl sonraya denk gelir. (Bütün gayretlerimize rağmen bu nüshaya ulaşamadık; kütüphane görevlileri bize bu nüshayı vermediler.)
2- Trablus nüshası: Trablus Reşîd Kerâmî Kütüphânesi'nde bulunmaktadır ve tamdır. Yaptığımız tahkikte bu nüshayı esas aldık. Kütüphânenin kurucusu Reşîd Kerâmî'nin ailesinden ve şu anda kütüphânenin sâhibi olan Ahmed Kerâmî'nin ifâdesine göre bu kütüphâne yüzyıl sonra ilk defâ Hz. Pîr'in hatırına bizim için açılmıştır. Başka hiç kimseye kullandırılmamaktadır.
3- Şam nüshası: Yaptığımız tespitlere göre bu nüsha, Şam'da Câmiu'l-Verdi'l-Kebîr içerisinde yer alan ve ünlü İslâm âlimi İbn Âbidin adına kurulmuş olan medrese ve kütüphânede bulunmaktadır.
4- Mısır nüshası: Dârül'l-Kütüb ve'l-Vesâikı'l-Mısriyye'de bulunmaktadır. Bu nüsha da elimizde mevcuttur. Tam olmakla birlikte metinler net bir şekilde okunamamaktadır. Yine de tahkikte bu nüshadan istifâde ettik. Son sayfasında Şam nüshasından istinsah edildiği kaydedilmiştir.
5- Avrupa nüshası: Bu nüshayı Avrupa'da, bir şahsa âit özel bir kütüphanede bulduk. Bazı kısımlarında eksiklik olmakla birlikte tahkikte bu nüshayı da kullandık.

SEYYİD ABDÜLKADİR GEYLÂNÎ HZ. HİZMETKÂRI
SEYYİD ŞERİF DR. MUHAMMED FADIL CEYLÂNÎ

[1] Nûrî Muhammed Sabrî, *Kitâbu Mektebeti'l-Medreseti'l-Kâdiriyye,* Bağdat 1982, s. 23.

NÜSHALARDAN ÖRNEK SAYFALAR

Trablus nüshası tamamı (iki cilt hâlinde-her bir cilt iki ciltir)

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين
سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم سبحانك
من تجلى لذاته بذاته في ملابس اسمائه وصفاته وتعزز بجبروته
عن ان يصفه السنة مظاهره ومصنوعاته جل جناب قدس
عن ان يكون شرعة لكل وارد ووجهة لكل قاصد فيا محجبا من
المدارك ومحالا الادراك في مقام لا يسع فيه سوى ما عرفناك
تعاليت عن فهم الرجال وعز عن وصف التعريف والوصال
اذ اما جل شيء عن خيال يجل عن الاحاطة والمثال
بفضلك نتوسل اليك وبثنائك لذاتك نثني عليك ولا
نحصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك ونصلي على نبيك
المؤيد من عندك بتبليغ اسرار حكمك واحكامك الى خلص عبادك
ونتضرع اليك ان لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا بيدك
ازمة الامور وبمشيئتك يجري ما في الصدور اخواني ابقاكم
الله تعالى لا تلوموني بما انا عليه ولا تعيروني بامر قصدت
اليه اذ من سنته سبحانه اظهار ما خفي في علمه وابراز ما كمن
في غيبه يفعل الله ما يشاء ويحكم ما يريد لا حول ولا قوة الا بالله
وما بكم من نعمة فمن الله هو يقول الحق وهو يهدي السبيل
وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب عن جميع ما
يعيبني ويريب الملتمس من الاخوان والمرجو من الخلان
ان لا ينظروا فيه الا بعين العبرة لا بنظر الفكرة وبالذوق
والوجدان لا بالدليل والبرهان وبالكشف والعيان لا بالتخمين
والحسبان والله ما هذا الفقير الحقير من اصحاب العقول المتشبثين
باذيال الحجج والحدود ولا من المتصوفة المتعرية من الوارد و
والمورود

Tahkikte esas aldığımız Trablus nüshasının ilk sayfası

والقسي ووفقنا على تناسقه [illegible] عن خاتمة سورة [illegible]
لتحقيق الحق العازم على طريق التوحيد و[illegible] لتستكشف من [illegible]
الكشف وارباب الحقيقة والعرفان ابقى الله آياتك [illegible]
فما عليك ان تحافظ على شعائر دين الاسلام الذي هو احق الحق به النزول
على خير الانام بالعزيمة الصحيحة خالصة عن شوب الرياء [illegible] الغاشية
عن كدر الغفلة والهوى وتلازم الاستفادة والاسترشاد من [illegible]
واحاديث رسوله صلوات الله عليه وسلامه وما سمعت به اكابر الصحابة سيما
الحضرة المرتضوية واولاده الكرام سلام الله عليهم وكرم الله
وجوههم وان تبعهم باحسان رضوان الله عليهم اجمعين وما جاد به
المشايخ العظام والاماجد الكرام انار الله براهينهم وقدس اسرارهم ولكن اجمع
عزمك هذا متوجها الى قبلة التوحيد وكعبة الذات مائلا عن الاوثان
الى ظلمة والاراء الفاسدة مصفيا قلبك عن امارات الكثرة والتعدد الى
حيث ارتفع عنك الالتفات الى نفسك وشانك حتى يجر عليك الحيرة
المغنية لهويتك في هوية الحق المسقطة لتعينك راسا ولا يتيسر لك هذا
الا بالذكر عن لوازم الطبيعة والخروج عنها وعما يترتب عليها من اللذات
الوهمية والمشتهيات البهيمية التي هي مقتضيات التعينات العدمية والتشخصات
الهيولانية ومتى صفت سرك وسريرتك عن امثال هذه المزخرفات
العائقة عن الاستغراق في بحر الذات فزت بما فزت وصرت بما صرت
وختم الله عليك بالخير والحسنى واسكنك عند سدرة المنتهى عندها
جنة المأوى وليس وراء الله مرمى لا حول ولا قوة الا بالله هو يقول
الحق وهو يهدي السبيل
تمت الجزء الاول من تفسير شريف
لحضرة سلطان العارفين الشيخ
عبد القادر گيلاني
قدس الله سره

Trablus nüshasının birinci cildinin son sayfası

[illegible] هود عليه السلام لا يخفى على ذوي البصيرة والاستبصار وأولي
[illegible] امتطوا من خوالحق المتأملين في كشف غوامض أسرار
[illegible] بقدر الاستطاعة والاقتدار بتوفيق من العليم القدير المجبولين على
[illegible] لدن حكيم خبير أن منشأ الأمر ومناط هذا الشأن العظيم
الذي هو التوحيد والعرفان إنما هي على العبودية والتذلل التام والانكسار
المفرط المفضي إلى إفناء الهويات الباطلة في هوية الحق الحقيق بالحقية وإفناء
التعينات العدمية فيها وذلك لا يحصل إلا بمتابعة الرسول البشير النذير المؤيد
من عند العليم القدير ليرشدهم ويهديهم بالتوجه والتبتل إلى اللطيف
الخبير إذ مرجع الكل إليه كما أن مبدأه منه ومصدره لديه ومعاده عليه
كما ذكر سبحانه وما من دابة إلا على الله رزقها ويعلم مستقرها ومستودعها
كل في كتاب مبين لذلك أخبر سبحانه لرسوله المبعوث على كافة الخلق
ليبين لهم طريق الرشاد في الكتاب المنزل عليه بعد إحكام آياته وتفصيلها
تأييدا له وتقوية لأمره ليهتدي به أتباعه عن جادة التوحيد المنحرفين
عنها بمتابعة الشيطان المريد فقال متيمنا باسمه العظيم ومخاطبا على رسوله
الكريم بسم الله الذي أحكم آيات كتابه الدالة على توحيد ذاته لتكون
موصلة إليه سبحانه لمن تمسك بها الرحمن على عباده بتفصيل تلك الآيات
تسهيلا سبلهم وتوضيحا الرحيم لهم بأمرهم بالعبادة والتذلل ليتحققوا
بمرتبة حق اليقين الذي هو الصراط المستقيم الر أيها الإنسان الأحق
الأليق لإعلاء لوازم أنوار الألوهية وارتفاع رايات رموز أسرار
الربوبية بين الأنام بالبيان والتبيان هذا كتاب أنزل إليك تأييدا لك
في أمرك مصدقا لما في الكتب السالفة جامع لأحكامها أحكمت ونظمت
آياته أشد تنظيم وأبلغ إحكام وإتقان بحيث لا يعرضه خلل واختلال لا
في معناه ولا في لفظه لذلك عجزت عن معارضته جميع أرباب اللسن والفصاحة

ع

Trablus nüshasının ikinci cildinin ilk sayfası

Trablus nüshasının ikinci cildinin son saysası

بسم الله الرحمن الرحيم
[illegible] سورة النمل لايخفى على ارباب الهداية
[illegible] الراسخين في مقر العز والتمكين الواصلين الى سر
الوحدة الذاتية بتحققهم بيقين الحق منذ رجعوا من مرتبتي
[illegible] الى ما بعد ما سبقت لهم العناية الازلية والجذبة
[illegible] والبشارة المتضمنة لانواع الرموز والاشارة من
[illegible] تحقيق بالحقيقة ان من اهتدى الى التوحيد الذاتي
وتمكن على تلك المرتبة بلا اضطراب وتزلزل وتلوين لابد ان
يقيم ويديم صلوته ويبذل خزائن الذات الاحدية ويهذب ظاهره
وباطنه عن الميل والالتفات الى ماسواه من المزخرفات
الفانية الملهية عن الفناء فيه والبقاء ببقائه وايضا لابد
له ان يميت نفسه بالموت الارادي عن مقتضيات اوصاف
البشرية وقواه الناسوتية المبعدة عن التقرب بكنف
اللاهوت وجوار حضرة الرحموت الذي لاينام ولا يموت
وبالجملة لابد له الانخلاع عن خلع التعينات العدمية المقتضية
للتعدد والكثرة مطلقا حتى يتصف بالطهارة الحقيقية
والطيب المعنوي والسعادة السنية والسيادة السرمدية
وبذلك خاطب سبحانه حبيبه صلى الله عليه وسلم بعد
ما يمن باسمه العلي الاعلى بسم الله الذي تجلى
باسمائه الحسنى وصفاته العليا على ما ظهر وبطن من الاشيا
الرحمن لعموم عباده بالرزق الاوفى الرحيم لخواصهم
بالمثوبة العظمى والدرجة العليا والترقي من فرش الطبيعة

الى

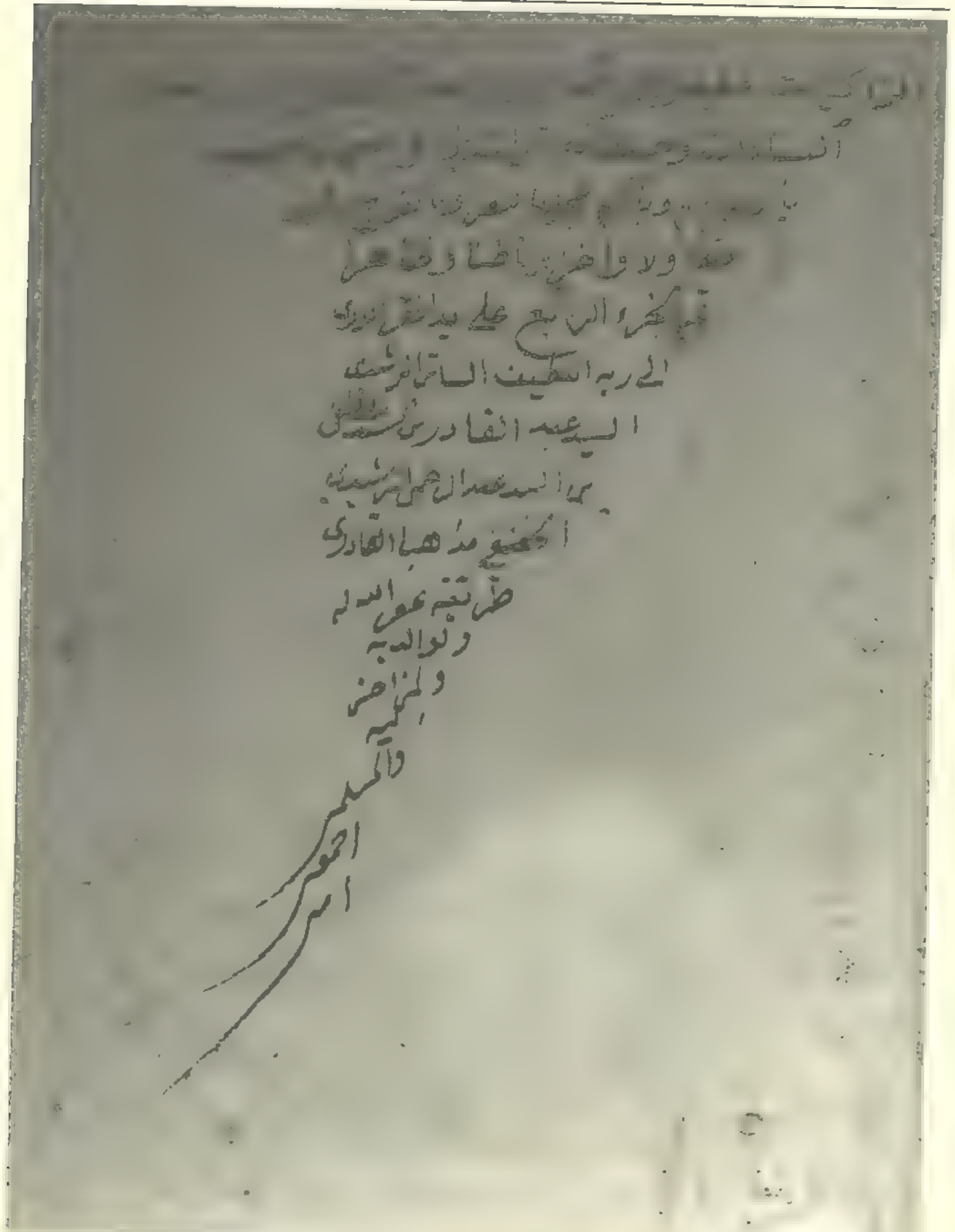
Trablus nüshasının üçüncü cildinin ilk sayfası

ومصنوعاته بالاستقلال والانفراد احاطة
ذاتية بلاشوب شركة اذ لاموجود سواه ولا اله الا
هو ... عليك ايها السالك
المترقب لشهود الحق من ذرائر تموم التجالى والمظاهر
الظاهرة فى الافاق والانفس ان تصفى ضميرك اولا
من وساوس مطلق الاوهام والخيالات العائقة عن
التوجه الى صرافة الوحدة وتخلى خلدك عن الاضافات
الصارفة عنه فلك ايضا ان تكون فى نفسك متوجها
الى ربك الذى هو حصة لاهوتك ونشأة جبروتك خاليا
عنك وعن لوازم ناسوتك وعوارض بشريتك بالمرة
بحيث لاشعور لك عما جرى على هويتك اصلا وبالجملة
كن فانيا فى الله باقيا ببقائه ناظرا بنوره الى
وجهه الكريم تفز بنعيم الجنان وعظيم اللذات
بما لاعين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر
تم الجزء الثالث من تفسير سلطان العارفين
سيدى عبد القادر الجيلانى قدس
الله سره العزيز
امين

Trablus nüshasının üçüncü cildinin son sayfası

لا يخفى على من تحقق
[illegible] توحيد وتمكن حيث بلا تردد وتلوين ان
[illegible] الانبياء والرسل ومشارب الاولياء المتابعين
[illegible] انما هي على صرافة الوحدة الذاتية المسقطة
[illegible] للكثرات والاضافات وان ما انزل الله على سبيل الوحي والالهام
من الكتب والصحف انما هو لبيان الطرق الموصلة اليها ولهذا نبه
سبحانه حبيبه على طريق توحيده بعد ما خاطب بما خاطب
متيمنا باسمه العظيم [illegible] الذي ظهر على ما ظهر
وبطن بصرافة وحدته الذاتية المحيط بالكل الرحمن على جميع الكائنات
باضافة الوجود الذي هو منبع عموم الكمالات الرحيم على خواصها
وخلاصتها بالايصال الى منبع ماء الحيوة الذي هو وحدة الذات
المسقطة لمطلق الاضافات حم عسق يا حامل وحي الله ن
ومدحي الوجود عن غيره ويا عالم سرائر قدرة الله وعارف سريان
سر وحدته الذاتية على قلوب خلص عباده من الانبياء والاولياء
[illegible] اي مثل ما ذكر في هذه السورة من سرائر التوحيد
والاخلاق المرضية الالهية يوحي اليك يا اكمل الرسل في كتابك
هذا والى الذين مضوا من قبلك من الانبياء والرسل في كتبهم
وصحفهم الله المتوحد بذاته المحيط بعموم مظاهره ومصنوعاته
المستقل بامر الارسال والانزال والوحي والالهام العزيز الغالب
في امره وشانه الحكيم المتقن في افعاله وتدبيراته الجارية
في ملكه وملكوته اذ له ما في السموات وما في الارض ملكا
وتصرفا ايجادا واعداما وبالجملة هو العلي المستقل بالعلو في
مطلق ملكه وملكوته العظيم في شانه وامره لا علو ولا عظمة
الا

Trablus nüshasının dördüncü cildinin ilk sayfası

Trablus nüshasının dördüncü cildinin son sayfası

بسم الله الرحمن الرحيم

سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم • سبحان من تجلى لذاته في ملابسة اسمائه
وصفاته • وتعزز بكبريائه • عن ان يصفه السنة مظاهره • ومصنوعاته • جل جناب قدسه عن
ان يكون شرعة كل قاصد • فيا عجبا من المدرك وما الادراك في مقام لا يسع فيه سوى ما عرفناك
تعالى الحق عن همم الرجال وعن وصف التفرق والوصال • اذا ما جل شيء عن خيال • يجل عن الاحاطة
والمثال • بجودك لنفسك نتوسل اليك وبثنائك لذاتك نثني عليك لا نحصي ثناء عليك انت كما
اثنيت على نفسك • ونصلي على رسولك المؤيد من عندك لتبليغ سرائر حكمك • واحكامك الى خلص
عبادك • ونتضرع اليك ان لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا اذ بيدك ازمة الامور • وبمشيتك
يجري ما في الصدور • اخوان ابقاكم الله لا تلوموني بما انا عليه ولا تعيروني بامر قصدت اليه
اذ من سنته سبحانه اظهار ما خفي في علمه وابراز ما كمن في غيبه يفعل الله ما يشاء ويحكم ما يريد •
وما بكم من نعمة فمن الله • هو يقول الحق ويهدي السبيل • وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب
عن جميع ما يعيبني ويريب • الملتمس من الاخوان • والمرجو من الخلان • ان لا تنظروا فيه الا بعين العبرة
لا بنظر الفكرة • وبالذوق والوجدان • لا بالدليل والبرهان • بالكشف والعيان • لا بالتخمين والحسبان
والله ما هذا الفقير الحقير من اصحاب القيود المتشبثين باذيال الحجج والحدود • ولا من المتصوفة المتصدية
من الوارد والمورود المتفوهة من الوجدان والموجود • بل من خدام الفقراء المنسلخين عن جميع
الرسوم والعادات المنتظرين بما ظهر لهم من الحق في عموم الاوقات وشمول الحالات • نفعنا الله واياكم
بالقران العظيم • وشرح صدورنا ولكم بالايات والذكر الحكيم • انه هو الجواد الكريم • الفتاح العليم
التواب الرحيم • ثم لما كان ما ظهر فيه من جمل الفتوحات التي قد فتحها الحق ووهبها من محض جوده •
مسمى من عنده • بالفواتح الالهية والمفاتح الغيبية الموضحة للكلم القرانية • والحكم الفرقانية • وقبل
الخوض في المقصود لا بد من تمهيد اصل كلي جلي متضمن على سرائر عموم المعارف والحقايق • والمكاشفات
والمشاهدات الواردة على قلوب الكمل • وعلى مطلق الاوامر والنواهي • وعموم التكاليف والاحكام

Avrupa nüshasının ilk sayfası

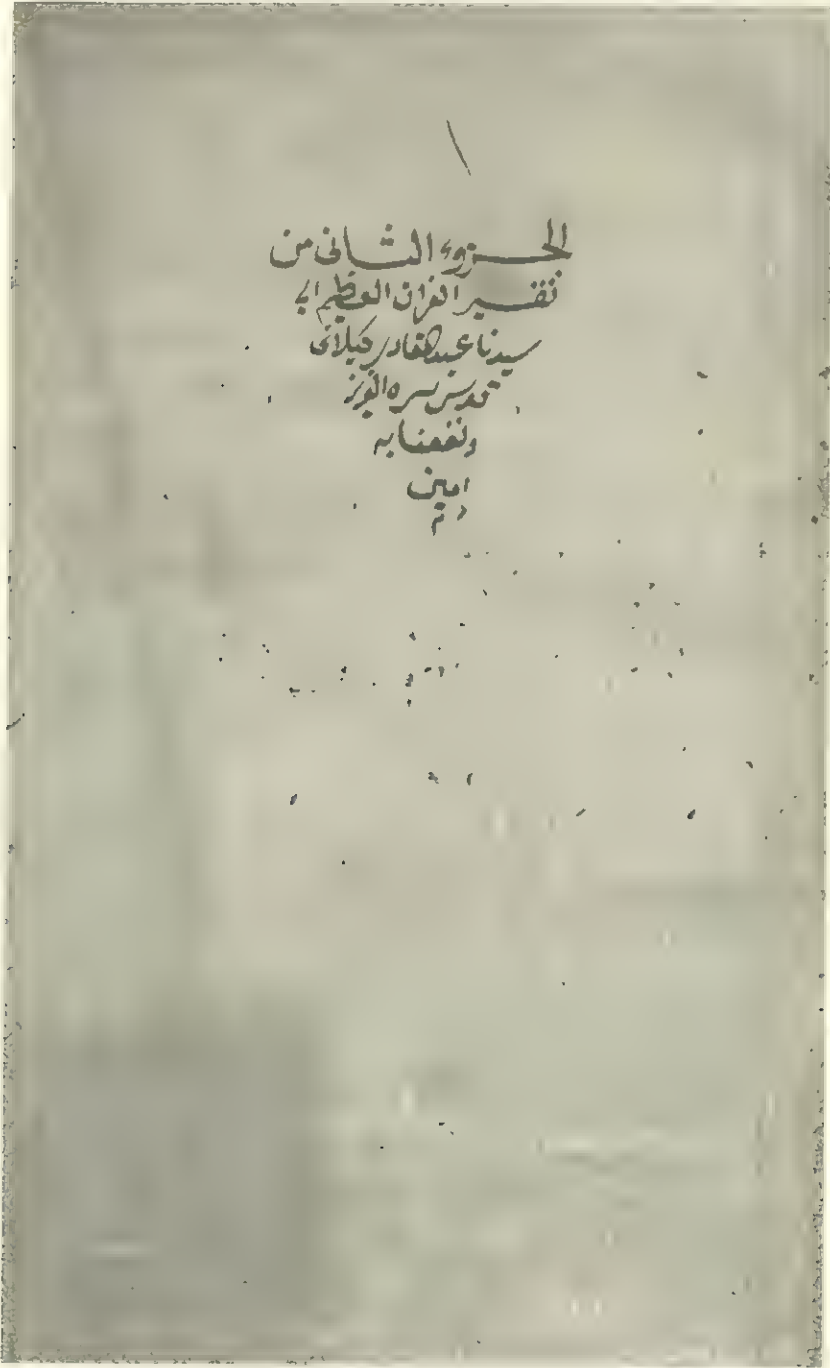
الجزء الاول من تفسير القرآن العظيم لمولانا ذي النور الرباني
والهيكل الصمداني فذلكة طاوس الافئدة النوراني امام
العارفين تاج الدين القطب الكامل
السيد عبد القادر الكيلاني
اعاد الله علينا وعلى المسلمين
من بركاته وبركات معانيه
سره العرفاني

Mısır nüshasının birinci cildinin kapak sayfası

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible]

Mısır nüshasının birinci cildinin ilk sayfası

Mısır nüshasının ikinci cildinin kapak sayfası

بسم الله الرحمن الرحيم

فاتحة سورة النمل لا يخفى على أرباب الهداية الكاملة من الراسخين في العلم والتمكين
الواصلين إلى مقر الوحدة الذاتية بمقتضى اليقين الحقي متدرجين من مرتبتي العلم والعين
إليها بعدما سبقت لهم العناية الأزلية والجذبة الإلهية والبشارة المتضمنة لأنواع الرموز
والإشارة من قبل الحق الحقيق بالحقية أن من اهتدى إلى التوحيد الذاتي وتمكن على تلك المرتبة
بلا طريان تزلزل وتلوين لا بد أن يتم ويديم صلوته ويميل كل اللذات الأبدية مهذبا ظاهره
وباطنه من الحيل والالتفات إلى ما سواه من المزخرفات الفانية الملهية عن الفناء
فيه والبقاء ببقائه وأيضا لا بد له أن يميت نفسه بالموت الإرادي عن مقتضيات أوصاف
البشرية وقواه الناسوتية البعيدة عن التقريب بلطف اللاهوت ويحيا بحيوة حضرة الرحموت
الذي لا ينام ولا يموت وبالجملة لا بد له أن يخلع عن خلع التعينات العدمية المقتضية
للتعدد والكثرة مطلقا حتى يتصف بالطهارة الحقيقية والطيب المعنوي السعادة
السنية والسيادة السرمدية وبذلك تخاطب سبحانه حبيبه صلى الله عليه وسلم
بعدما يمن باسمه العلي الأعلى بسم الله
الذي تجلى بأسمائه الحسنى وصفاته العليا على ما ظهر وبطن من الأشياء
الرحمن لعموم عباده بالرزق الصوري الرحيم لخواصهم بالمثوبة العظمى
والدرجة العليا والترقي من أرض الطبيعة إلى سماوات الصفات والأسماء
واللحوق بالملأ الأعلى والوصول إلى سدرة المنتهى طس يا طالب
السعادة السرمدية والسيادة السنية الأزلية الأبدية تلك الآيات
المتلوة عليك تعظيما لشأنك وتتميما لبرهانك آيات القرآن
أي بعض آيات القرآن المبين لدلائل التوحيد وتبيانات
الفرقان الفارق بين الباطل والحق من الأحكام وكتاب

مبين

Mısır nüshasının ikinci cildinin ilk sayfası

٢٩١

Mısır nüshasının ikinci cildinin son sayfası

MUKADDİME

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla başlar ve ondan yardım dilerim.

Allâh'ım! Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin. Bizim, senin bize öğrettiğinden başka bir ilmimiz yoktur. Alîm ve Hakîm olan sensin.

Kendi zâtına, isim ve sıfat elbiseleri içinde yine kendi zâtıyla tecellî eden Cenâb-ı Hak sübhândır, her türlü noksan sıfattan uzaktır. O, kibriyâsı sebebiyle, mazharlarının ve yarattıklarının lisanları kendisini tavsif edemeyecek kadar yücedir. Onun mukaddes huzûru, öyle herkesin yürüyebileceği, her isteyenin yönelebileceği bir cenah olmaktan berîdir. "Onu idrâk ettim, anladım" diyene şaşarım; "Seni tanıyamadık!" sözünden başka hiçbir şeyin sığmadığı bir makamda idrâk de nedir ki?!

Cenâb-ı Hak insanların ilminden yücedir
Ayrılma ve birleşme sıfatlarından da yücedir
Bir zât mâdem ki hayâle sığmaktan yücedir
Benzeri olmaktan ve ihâta edilmekten de yücedir

Yâ Rab! Senin kendine yaptığın övgü ile sana tevessül ederiz. Senin zâtın nasıl ise seni öylece senâ ederiz, överiz. Seni övmenin, sana hamd etmenin sonu ve sınırı yoktur; sen kendini nasıl övmüşsen ve översen, aynen öylesin.

Hükümlerinin ve hikmetlerinin sırlarını has kullarına tebliğ etmek için senin katından desteklenerek gönderilmiş olan resûlüne salât ve selâm ederiz.

Hidâyete erdikten sonra, kalplerimizi kaydırmamanı senden tazarru ve niyâz ederiz. Çünkü bütün işlerin âkibeti senin elinde, senin kudretindedir. Sadırlarda (göğüslerde) olan her şey senin irâden ile cereyan eder.

Ey kardeşlerim! Allah sizi bâkî kılsın. Beni, sâhip olduğum, söylediğim, yazdığım şeylerden dolayı kınamayın ve maksadım için de ayıplamayın. Çünkü ilminde gizlediğini ızhar etmek ve gaybında sakladığını ortaya çıkarmak o sübhân olan Hakk'ın sünnetindendir, âdetin-

dendir. “Allah dilediğini yapar” (İbrâhim Sûresi, âyet 27) ve “İstediği şekilde hükmeder” (Mâide Sûresi, âyet 1). Güç ve kuvvet sâdece Allâh’a âittir. “Üzerinizde nîmet adına ne varsa, hepsi Allah’tandır” (Nahl Sûresi, âyet 53). “O, gerçeği söyler. Doğru yola ileten odur” (Ahzâb Sûresi, âyet 4). “Tevfîkim, başarım ancak Allah’tandır. Ben ona tevekkül ettim ve ve ona yöneldim (Hûd Sûresi, âyet 88, Şûrâ Sûresi âyet 10). Bütün ayıp ve şüphelerimden sıyrıldım.

Kardeşlerimden beklentim ve dostlarımdan ricam şudur: Bu kitaba akıl yürütme ile değil, ibret nazarıyla; delil ve kanıt için değil, zevk ve vicdanla; tahmin ve hesapla değil, keşif ve müşâhede ile baksınlar.

Allâh’a yemin ederim ki, bu zavallı fakir kul, bendeniz, delillerin, kanıtların peşine düşmüş, onları toplamaya çalışan birisi değilim. Gelenden veyâ gidenden etkilenen ya da olandan veyâ olmayandan süslü laflarla bahsedip onlarla övünen birisi de değilim. Bilakis ben, şekillerden ve âdetlerden sıyrılmış, bütün vakitlerinde ve hallerinde Hak’tan kendilerine zuhur edecek şeyi gözetleyen fakirlerin/dervişlerin ancak bir hizmetkârıyım.

Allâhü Teâlâ bizi ve sizi Kur’ân-ı Azîm’den istifâde edenlerden eylesin. Sadırlarımızı ve sadırlarınızı âyet-i kerîmeleri ve zikr-i hakîmi ile şerhetsin/açsın. O Cevâd (çok çok cömert) ve Kerîm’dir (ikram sâhibidir, cömerttir). Fettâh (hayır kapıları açan) ve Alîm’dir (her şeyi bilendir). Tevvâb (tevbeleri kabul eden) ve Rahîm’dir (merhamet sâhibidir).

İçerisinde birtakım ilâhî fetihlerin zuhur etmesi ve sırf kereminin bir tecellîsi olarak Allâhü Teâlâ’nın bâzı mevhibeler bahşetmesi sebebiyle bu kitap, onun tarafından *“el-Fevâtihu’l-İlâhiyye ve’l-Mefâtihu’l-Gaybiyye el-Muvazzıha li’l-Kelimi’l-Kur’âniyye ve’l-Hikemi’l-Furkâniyye (İlâhî Fetihler ve Gayb Anahtarları, Kur’ânî Kelimeleri ve Furkânî Hikmetleri Açıklayan Kitap)”* ismiyle isimlendirilmiştir.

FATİHA SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Allâhü Teâlâ'nın, gaflet uykusundan ve nisyân (Hakk'ı unutma) uyuklamasından kendisini uyandırdığı kimse için, âlemler ve onlarda olan her şeyin, Zât-ı ilâhînin isimleri üzerine müterettip sıfatların eserlerinden başka bir şey olmadığı gizli değildir. Çünkü Zât için vücûdun/varlığın her bir mertebesine mâtuf bir ism-i hâss ve o mertebeye âit özel bir sıfat vardır. Bu her bir isim ve sıfatın kendine mahsus bir eseri söz konusudur. Vücûdun bütün mertebelerinde durum aynıdır; isterse bir tâne, bir zerre, bir anlık, bir kerelik... olsun.

"Ehadiyet (bir teklik)" sözüyle ifâde edilen mertebenin sayı ile alâkası yoktur ve orası "amâ"dır, karanlıktır, körlüktür, bilinmezliktir. Bu mertebeden basîret sâhiplerinin, işin sonuna ulaşmış kimselerin dahi bir nasîbi yoktur. Onların nasîbi sâdece hasret, hayret, dehşet ve şaşkınlıktır. O amâ, peygamberlerin mîraçlarının son durağı ve evliyânın seyr u sülûklerinin basamaklarının en ucudur. Bu mertebeden sonra onlar öyle bir seyr u sülûk içerisinde olurlar ki, artık o mertebede müstağrak, hayran, kendinden geçmiş ve şaşkın bir hâle gelirler. "Ondan başka ilâh yoktur, onun vechinden başka hiçbir şey yok olucudur" (Kasas, 28/88) derecesindeki fenâya ulaşırlar.

Sonra Allâhü Teâlâ kullarının bu mertebeyi bilmelerini murat ettiği için, onları bu mertebeye yakınlaştırır ve ona yöneltir. Tâ ki, onların teveccühleri ve yakınlaşmaları, kesretin/çokluğun ve ikiliğin belirtisi olan izâfeti ortadan kaldırmayı sağlayan hakîkî aşk ve muhabbet mertebesine ulaşır. Bundan sonra onların fenâ hakkındaki niyetleri saflaşır ve talepleri gerçek talep olur. Sübhân olan Hak, kendisine yapılan duâ ve münâcât çerçevesinde, kullarına doğru yolu göstermek ve öğretmek için, kesretin basamaklarından fenâya ulaştıran vahdetin kemâline doğru tedrîcî/aşamalı bir şekilde kendi yolu hakkında onları uyandırır, onlara kendi yolunu sûreye şu şekilde başlayarak göstermektedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım. Bununla, amâ mertebesinden tenezzülü/inişi îtibâriyle Zât-ı Ehadiyyet (bir tek olan zât) kastedilir. Bütün mazharların kendilerine dayandığı ilâhî isim ve sıfatları şâmil olup kapsaması îtibâriyle bu mertebeyi gerçek şekliyle târif etmek aslâ mümkün değildir. Şerîat lisânında Levh-i Mahfûz ya da Kitâb-ı Mübîn olan bu mertebe, mükâşefe erbâbı nazarında "a'yân-ı sâbite" tâbiriyle ifâde edilmektedir.

O, الرَّحْمَانِ: **Rahmân'dır.** Bununla, imkân ve vücûb elbiseleri içerisinde bulunan varlıkların safhaları ve aşamaları üzerindeki tecellîleri îtibâriyle; "ehadiyet" (bir teklik) mertebesinden "adediyet" (sayılabilirlik) mertebelerine tenezzülâtı îtibâriyle; ayrıca ilmî ve aynî (öz) şahsiyetlerle (varlıklarla) taayyünâtı ve varlık boyasıyla boyanması îtibâriyle Zât-ı Ehadiyyet kastedilir.

Yine o, الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir (1).** Bununla da, Zât-ı Ehadiyyet'in, kesretten (çokluk) sonraki tevhîd (birlik), tefrikten (ayrılma) sonraki cem' (biraraya gelme), neşrden (yayılma) sonraki tayy (dürülme), inişten sonraki çıkış ve sınırlanmadan sonraki kayıtlardan sıyrılış hâli kastedilir.

الْحَمْدُ: **Hamd/övgü** ve kendisini yaratana itâatle yönelmiş, kendisine nîmet bahşedene şükretmeyi, sözü ve hâli ile özünden kabul etmiş kâinâtın zerrelerinin dilinden çıkan her türlü hamdi, şükrü ve övgüyü şâmil olan bütün medh ü senâlar, ezelden ebede kadar لِلّٰهِ: **Allah içindir.** Sırf ona hastır, ona âittir. Yâni âlemlerin ve içindekilerin hepsinin rabbi olup onları ortaya çıkaran bütün isim ve sıfatları kendisinde toplayan Zât'a mahsusutur. O, رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Âlemlerin rabbidir/ sâhibidir (2).** Eğer âlemlerin ve içindekilerin rabbi onun bizzat kendisi olmasa ve onlara yardımdan bir an dahi o geri dursa, onlar/mevcûdat derhal yok olup gider.

اَلرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٣﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدّ۪ينِۜ ﴿٤﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَع۪ينُۜ ﴿٥﴾

O, الرَّحْمٰنِ: **Rahmân'dır.** Daha ilk yaratılışta yâni dünyâ âleminde iken, güzel isimlerinin (esmâ-i hüsnâ) ve yüce sıfatlarının (sıfât-ı ulyâ) adem/yokluk aynası üzerine yansıyan gölgeleri ile kâinattaki her şeyin imdâdına yetişmek sûretiyle onları var eden ve yaratandır. Cüz' olsun, küll olsun, âlemin tamâmı onun bir yansımasıdır, onun şehâdeti/görünürlüğü ve gaybı/görünmezliğidir. O, âlemin hem evvelidir, hem sonudur. Âlemin cüzleri/parçaları da, baştan sona, hiçbir fark olmaksızın aynı şekildedir.

الرَّح۪يمِ: **Rahîm'dir (3).** Âhirette, yüce semânın ve aşağı yeryüzünün dürülmesiyle birlikte her şeyi, başlangıçta her şeyin kendisinden geldiği ve sonunda kendisine döneceği yere tekrar döndürendir.

Çünkü o, مَالِكِ يَوْمِ الدّ۪ينِ: **Din gününün sâhibidir (4).** Din günü, şeriat dilinde, "kıyâmet günü verilecek cezâ" anlamına geldiği gibi, yeryüzü ve gökyüzünün, baştan sona bütün kayıtlarıyla kendisinde dürüldüğü "Tâmme-i Kübrâ" (Büyük Felâket) diye de isimlendirilmiştir. O gün görüşler ve düşünceler birbirine girer. Perdeler ve örtüler ortadan kalkar. Başkalarının ve yabancıların (gayr ehlinin, Hakk'ı tanımayanların) gözleri şaşkına döner. Vâhid ve Kahhâr olan Allah'tan başka bir şey kalmaz.

Sonra kul bu makamda tahkik ve temkin mertebesine ulaşarak, işlerinin tamâmını Melik, Allâm, Kuddûs ve Selâm olan Allâh'a havâle ettiği zaman, kulluk mertebesinin kemâle ermesinin bir işâreti olarak, Rabbinden ayrılmamaya, arada perde ve örtü olmaksızın onun hitâbına mazhar olmaya müstahak olur. Öyle ki, bu durumda "sen" zamiri aradan kalkar, ayın ile gayın birbirinden ayrılır ve o kulun konuşma dili hal diliyle örtüşerek şöyle der: اِيَّاكَ: **Yalnızca sana,** gayrına değil, çünkü varlıkta seninle berâber başka birisi yok! نَعْبُدُ: **Taparız,** kulluk ve ibâdet ederiz. Yalnızca sana yönelir ve isteyeceğimizi tevâzu ve alçak gönüllülük ile sâdece senden isteriz. Çünkü bizim senden başka bir mâbudumuz ve senden başka hiçbir maksadımız yoktur. وَاِيَّاكَ نَسْتَع۪ينُ: **Ve yalnızca senden yardım isteriz (5).** Yâni, sana kulluk etmede yardım ve .....

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَۙ ⑥ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ ⑦

kuvveti sâdece senden dileriz. Çünkü bizim senden başka mürâcaat edeceğimiz hiçbir merci yoktur.

Lutfunla اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ: **Bizi doğru yola ilet (6).** Bizi, seni tevhîd etmenin zirvesine ulaştıran yola ilet.

Yâni صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ: **Kendilerine nîmet verdiklerinin yoluna.** O, "yol arkadaşlığı güzel olan peygamberlerin, sıddıkların, şehitlerin ve sâlihlerin (bak: Nisâ Sûresi, âyet 69) yoluna ilet bizleri. غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ: **Gazaba uğramışların yoluna değil**; müteredditlerin, şüphelilerin, vehim ile karışık akla uyarak ap-açık yoldan ayrılmışların yoluna olmadığı gibi, وَلَا الضَّالِّينَ: **Ve sapmışların (7)** yâni süflî dünyânın aldatması ve şeytanların sürüklemesi ile Hak yoldan, yakîn tarîkinden ayrılmışların yoluna da değil, onlara da iletme bizleri.

Ey merhamet edenlerin en merhametlisi, katından bir icâbet ile آمين (kabûl eyle).

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey tevhîd-i zâta yönelmiş olan Muhammedî! Allah işini kolaylaştırsın. Burada sana gereken şudur: Kur'ân-ı Azîm'deki bu "seb'-i mesânî"yi (yedi âyeti) şâmil olan "yedi deniz" hakkında dâimâ teemmül ve tefekkür etmelisin. Bunlar, zât-i ilâhînin yedi sıfatının teferruatıdır. Bunların adedi yedi kat göğe, yedi kevnî gezegene ve onları bihakkın yönetmeye mutâbıktır. Onlardaki semboller bu âyetlerde mevcuttur. Onlar vâsıtasıyla, bütün izâfetlerin ve çokluğun yok olacağı zât cennetine girmeye engel olan yedi cehennemin hastalığından kurtulabilirsin. Ne var ki, sen zâhirinde Kur'ân'ın sözlerinden çıkarılmış olan peygamberin şerîati ve Mustafâ'nın kurallarıyla, bâtınında da o peygamberin, tamâmiyle Kur'ân'ın âyetlerine ve hükümlerine istinat eden, ahlâkı ile ahlâklanıp, onun vasıfları ile vasıflanmadıkça, sende bu teemmül ve tefekkür senin için gerçekleşmeyecektir. Peygamberin ahlâkı, zâhiren ve bâtınen her şeyi câmi olan Kur'ân'dır. Ona bu ahlâk, Rabbinden

gelmiştir. Zîrâ Kur'ân, Allâh'ın, nebîsine indirdiği ahlâkıdır. Onunla ahlâklanan gerçekten de kurtuluşa ermiş, bahtiyarlığa kavuşmuştur. Bundan dolayı Hz. Peygamber: "Allâh'ın ahlâkı ile ahlâklanın"[2] diye buyurmuştur ki, bu ahlâk da Kur'ân'da zikredilen şeylerdir.

---

[2] Bu haliyle kaynaklarda hadis olarak geçmemektedir. Fakat Ebû Nuaym el-Isfahânî'nin *Hilyetü'l-Evliyâsı*'nda (IX/351) Zünnûn el-Mısrî'nin sözü olarak nakledilmektedir.

Bu rivâyetin tahkîki ile ilgili olarak Menâvî'nin *Feyzü'l-Kadîr*'inde de şöyle geçmektedir:

"Allâhü Teâlâ'nın 100 hulku/sıfatı vardır. Bunlardan on yedi tânesi vardır ki (bir rivâyette on altı, diğer bir rivâyette de birkaç on sıfatı şeklindedir), her kimde bu sıfatlardan birisi olursa Cenâb-ı Hak onu cennetine sokar."

Hakîm şöyle demektedir: "Buradan anlaşılan şudur ki: Cenâb-ı Hak, âdetâ, sıfatlarından birisine sâhip olan kimsenin bütün kötülüklerini kendisine bağışlamayı ve günahlarını affetmeyi murat ettiğini ızhar etmektedir. Bir rivâyette şöyle gelmektedir: 'Güzel ahlâk bir hazînedir. Cenâb-ı Hak herhangi bir kuluna hayır murat ettiğinde ona güzel ahlâk bağışlar.' Görmezmisiniz ki, dinde aşırılığa kaçan dînin hakkını veremez ve öylece ölür; fakat o kimse güzel huylardan birisine sâhiptir. İşte bu sebeple diller o kimseyi çokça meth ü senâ eder. Çünkü Allâhü Teâlâ güzel huyları kulları için kudret kapısından çıkarmış, hazînelerinde birçok şeyi onlar için saklamış ve kullarının kendi katındaki derecelerine göre o huyları onlara taksim etmiştir. Onlardan kimine bir, kimine beş, kimine on güzel huy bağışlamıştır. Bâzısına çok, bâzısına az güzel huy verilmiştir. Kimin güzel huyu fazla ise o kimse halka da, Hakk'a da güzel muâmelede bulunur, onlar da ona aynı şekilde muâmelede bulunurlar. Az olanlar da o ölçüde davranırlar. Bu güzel huylardan bir kısmı isimlendirilmiş, bir kısmı ise isimlendirilmemiştir. İsimlendirilmeyenler, açıkça bir isim ile zikredilmeyenler isimlendirilenlerin içerisine dâhildir. Meselâ leyn (yumuşaklık) ve rezânet (sâkinlik) hilimden/yumuşak huyluluktan olduğu gibi, re'fet (şefkat) ve rahmet (acıma) da nezâhettentendir, saygın davranışlardandır. Allâhü Teâlâ'nın bir insana bu güzel huylardan birini bahşetmesi demek, o ismin nûrunu o kişiye bağışlaması demektir. Böylece o ismin nûru o kişinin kalbinde ve sadrında parıldar ve o huy o kimse için bir basîret ve mizaç hâline gelir, yâni o kişi o huyu ahlâk edinir. Gerçekten de Cenâb-ı Hak, huylarından birisini bağışlaması demek, o kimsenin günahlarını bağışlaması, affı ile hatâlarını örtmesi ve cennetine koyması demektir.

Bu huylardan bir kısmı bâzı rivâyetlerde şöylece zikredilmiştir: Öfkeyi yutmak, gücü yettiği halde karşısındakini affetmek, gelmeyene gitmek, kötülük karşısında yumuşak huylu olup vakarlı davranmak, hak ve hukûkun kalmadığı zaman ve yerlerde Hakk'a vefâlı olmak, yokluk zamanlarında doyurmak, bozgunculuk zamanlarında ıslah etmek, kötülüğü affetmek, zâlime dahi haksızlık etmemek, özrü kabul etmek, Hakk'a yönelmek, dünyâyı terk etmek, bâtılda ve yanlışta ısrar etmemek... Allâhü Teâlâ bir kuluna hayır murat ederse, o kulunu bu huylarda muvaffak kılar. Şer murat ettiği zaman ise, o kulu ile İblis'in huyları arasındaki engelleri kaldırır. İblis'in huylarından bâzıları da şunlardır: Durdurulamayacak kadar öfkelenmek, sözü dinler gibi davranmak fakat içeriden kin beslemeye devam etmek, almak fakat doymamak, oyun ve eğlenceye dalıp ciddiyetten uzaklaşmak.

Fâtiha; Kur'ân'ın en veciz ve en açık bir şekilde seçilmiş hâlidir. Fâtiha üzerinde tefekkür eden bir kimse, Kur'ân'dan nâil olunabilecek her şeye nâil olur. Bundan dolayı zât-ı ehadiyyeye meyil ve teveccüh edildiği zaman, yâni "şerîat lisânı" ile söyleyecek olursak, namaz esnâsında okunması farzdır. Namaz ise, îman ehlinin mîrâcıdır. Çünkü Hz. Peygamber: "Namaz mü'minin mîrâcıdır"[3] diye buyurmuştur. Yine o: "Fâtiha'sız namaz olmaz"[4] diye de buyurmuştur.

İbn Arabî demiştir ki: Cüneyd-i Bağdâdî'ye mârifet ve âriften sorulduğunda şöyle cevap vermiş: 'Suyun rengi kabının rengidir.' Yâni o/ârif, Allâh'ın ahlâkı ile ahlâklanmıştır. Âdetâ o O'dur. Fakat o, O değildir."

Tenbih: Bu hadîste bu huyların yerinin neresi olduğu ve ona sâhip olanların İslâm olup olmama şartı açık değildir. Bu durum bir başka hadîste açıklanmıştır. Taberânî *Evsat*'ında şöyle rivâyet etmektedir: "Allâhü Teâlâ'nın arşının altında yeşil zebercetten/yâkuttan bir levhası vardır. Orada şöyle yazar: 'Ben Allâh'ım. Benden başka ilah yoktur. Ben merhamet edenlerin en merhametlisiyim. Üç yüz küsür huy/güzel ahlâk yarattım. Kim Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmekle berâber o huylardan birisine sâhip olursa cennete girer.'" Bu rivâyetin isnâdı hasendir. Önceki güzel huyların sayısının hadîste yüz, bu son hadîste ise üç yüz olarak sayılması birbirine zıt değildir. Zîrâ biz böyle söylediğimiz zaman bundan anlaşılan sayının genel ifâdesidir, bizâtihi o sayının kendisi değildir. Az, çoğu nefyetmez. Biz yüz on yedi dediğimizde bunlar asıldır. Diğerleri bu asıllardan türemiş ve bunların dâhilinde olan huylardır. Birisinde asıllar zikredilmiş, diğerinde ise o asıllardan türeyen diğer huyların sayısı belirtilmiştir. (Hakîm Tirmizî'de Abdülvâhid b. Zeyd'in rivâyet ettiği hadîslerdendir. O, hadîsi Abdullah b. Râşid Mevlâ Osman'dan, o da Osman b. Affân'dan rivâyet etmiştir.) Sonra Beyhakî'den naklen şöyle demektedir: Abdülvâhid b. Zeyd el-Basrî ez-Zâhid hadîsi bu şekilde rivâyet etmiştir. Fakat kendisi hadîste kuvvetli birisi değildir. Hadîsin metninde ve isnâdında ihtilaf vardır.

Heysemî de rivâyeti Ebû Ya'lâ'ya nispet ederken "Abdullah b. Râşid zayıftır" demiştir.

El-Lisân'da şöyle yazmaktadır: İbn Abdülber demiştir ki: Muhaddisler Abdulvâhid b. Zeyd ez-Zâhid'in terkedilmesi (îtibar edilmemesi) üzerinde icmâ/görüş birliği etmişlerdir. İbn Hıbbân da "hadîs âlimleri onun hıfzının zayıf ve evhamlılığının kuvvetli olduğunu belirtmektedirler; dolayısıyla terk edilmeyi hak etmektedir" demektedir. Abdullah b. Râşid'in de zayıf olduğu kanaati hâsıldır. Bu sebeple de Heysemî bu rivâyeti sıkıntılı bulur. Fakat onun bütün suçu sâdece Abdullah b. Râşid'e yüklemesi isâbetli bir görüş değildir. (Bak.: *Feyzu'l-Kadîr*, II/482.)

[3] Fahreddîn Râzî *et-Tefsîrü'l-Kebîr*'inde (I/214, Fâtiha Sûresi), Âlûsî *Rûhu'l-Maânî*'sinde (I/89, Fâtiha Sûresi) ve Aliyyü'l-Kârî de *Mirkâtü'l-Mefâtîh*'inde (I/113, 2. fasıl) rivâyet etmişlerdir.

[4] Müttefekun aleyh bir hadîstir. Ubâde b. es-Sâmit (r.a.) rivâyet etmiştir. Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Fâtiha'yı okumayan kimsenin namazı olmaz." (*Sahîhu'l-Buhârî*, I/263, rakam: 723, Bâbu Vücûbi'l-Kırâe li'l-İmâm ve'l-Me'mûm; *Sahîhu Müslim*, I/295, rakam: 394, Bâbu Vücûbi Kırâeti'l-Fâtiha fî Külli Rek'at.) Ayrıca hadîs pek çok kişiden rivâyet edilmiş olup, birçok varyantı ve şâhidi vardır.

İşte, ey Kâ'be-i hakîkîye, kıble-i aslîye yönelerek namaz kılan kimse! Bu hakîkate yakınlaştıran farz namazlara özenle devam etmen ve bu namazları edâ etmekle elde edilen hikmet ve sırlara yapışman gerekir; buna dikkat et. Eğer Hakk'ın cânibine dönmek ve onun kapısına yönelmek istiyorsan, öncelikle abdest almalı, zâhirî ve bâtınî bütün pisliklerin hepsinde temizlenmeli ve haramlardan kaçınmak sana kolay gelinceye ve saptırıcı hevâ ve heves şeytanlarının vesveselerinden kurtuluncaya kadar nefsinden ve onun şehvetlerinden, arzularından sıyrılmalısın.

Allâhü Teâlâ'nın büyüklüğünü bilip, bütün dünyâlık zevkleri nefsine yasaklayarak "**Allâhü Ekber** (Allah en büyüktür)" dediğin zaman, bunun mânâsını da düşünmen gerekir. Zîrâ o, başkasına nisbetle değil, bizâtihi kendi zâtında en yüce ve en büyüktür, çünkü onunla birlikte başkası yoktur. Bunu, tafdil/yüceltme için değil de sıfat için kullan. Bunu gözünün önüne, talebinin ve maksadının gözünün önüne dik, oradan hiç ayırma!

Hayır ve bereket umarak "Bismillâh" dediğin zaman, rağbetini ve muhabbetini ona doğru göndermiş olursun.

"**Er-Rahmân** (merhametlidir)" dediğin zaman, nefes-i rahmânîden senin onun katına doğru yükselmeni sağlayacak bir koku alırsın.

"**Er-Rahîm** (rahmet sâhibidir)" dediğin zaman, onun lutuf rüzgârlarından ve rahmet esintilerinden birisini içine çeker ve onun senin üzerindeki nîmetlerini sayarak, onunla ünsiyet etme makâmına ulaşırsın.

Hakk'a hamd ü senâ edip, nîmetlerine karşı şükrederek "**elhamdü lillâh** (Allâh'a hamd olsun)" dediğin zaman, nîmetlerine şükretmeyi onunla aranda vesîle kılmış olursun.

"**Rabbi'l-âlemîn** (âlemlerin Rabbidir)" dediğin zaman, tevhîd makâmının hakîkatine ulaşır ve onun ihâtasını, şümûlünü ve bütün mevcûdat üzerindeki rabliğini keşfedersin.

"**Er-Rahmân**" dediğin zaman, onun geniş, nihâyetsiz rahmetini, umûmî şefkatini ve merhametini dilemiş olursun.

"**Er-Rahîm**" dediğin zaman, Hakk'ın gayrısına iltifat etmek anlamına gelen elîm azaptan kurtulmuş ve ayrıldıktan sonra tekrar Hakk'a kavuşmuş, vâsıl olmuş olursun.

"**Mâliki yevmi'd-dîn** (o, din gününün sâhibidir)" dediğin zaman, bütün sebepleri, vâsıtaları ortadan kaldırarak, keşf ve şühûd makâmının hakîkatine ermiş olursun.

O zaman senin için zuhur edecek ve görünecek ne varsa zuhur eder. İşte tam bu halde iken cem' lisânı ile "**iyyâke na'büdü** (yalnızca sana kulluk ederiz)" yâni "ancak seni muhâtap alarak sana kulluk ederiz " ve "**iyyâke nestaîn** (yalnızca senden yardım dileriz)" yâni "senin yardımınla yine senden yardım dileriz" demek düşer.

"**İhdina's-sırâta'l-müstakîm** (bizi dosdoğru yol ilet)" dediğin zaman, kulluk makâmını sağlamlaştırmış olursun.

"**Sırâta'l-lezîne en'amte aleyhim** (kendilerine nîmet verdiklerinin yoluna)" dediğin zaman, cem' makâmına iyice yerleşmiş olursun.

"**Gayri'l-mağdûbi aleyhim** (gazaba uğramışların yoluna değil)" dediğin zaman, onun celâl sıfatlarının darbelerinden uzaklaşmış olursun.

"**Velâ'd-dâllîn** (sapmışların yoluna değil)" dediğin zaman, vuslata ermişken geriye dönmekten korkmuş olursun.

"**Âmîn**" dediğin zaman, kovulmuş şeytandan emin olursun.

İşte, namazı yukarıda anlatıldığı şekilde kılmalısın. Öyle ki, her namazın zât-ı ehadiyyetin zirvesine götüren bir mîraç, ebediyet göğüne yükselten bir vâsıta ve ezel ve ebed hazînelerini açan bir anahtar olsun. Bu ise ancak, beşerî sıfatların gereklerinden kurtulmak sûretiyle gerçekleşen mevt-i irâdîden ve râzı olunmuş bir ahlâk ile ahlâklanıp, güzel hasletleri elde ettikten sonra gerçekleşebilir. Sende dünyâya meyil olduğu müddetçe, gaflette yüzen insanlardan kaçıp uzaklaşmadıkça, onların vesveselerinden ve âdetlerinden firâr etmedikçe bunu elde edemezsin. Zîrâ karakterler ve hastalıklar bulaşıcıdır. Nefisler, hevâ ve hevesi emredici ve Mevlâ'dan yüz çeviricidir.

Allâhü Teâlâ lutuf ve keremiyle, bizi onların şerlerinden korusun, aldatmacalarından kurtarsın.

BAKARA SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Tevhîdin soğuk suyuna hasret çekerek tahkik yolunda yükselip gidenlere, Allâh'a götüren yolların onun yarattıklarının sayısınca olduğu gerçeği gizli kalmaz. Çünkü âlemde hiçbir zerre yoktur ki, bu yollardan birisinde gitmesin. İşte yolların en kıvamlısı, en güzeli, en açığı Allâhü Teâlâ'nın, muhkem ve müteşâbih olmak üzere iki gruba ayrılmış âyetlerle açıklanmış sûrelerden oluşan kitâbında habîbi (s.a.v.) ve onun vârisleri için (Allah onların fetihlerini artırsın) seçtiği yoldur. Her bir sûre şer'î hükümleri, tarîkat âdâbını/edeplerini, ve hakikat sırlarını ihtivâ eder. O halde, Kur'ân'dan yakîn ve irfan mücevherlerini çıkarmak gâyesiyle onun denizinin dalgalarına dalan kimselere, gücü ve kâbiliyetinin elverdiği ölçüde her sûrenin sâhip olduğu esrârın kendisine keşfedilmesi için bütün sûreler üzerinde derin derin düşünmek elzemdir. Çünkü onun dibi derindir.

İşte bu sûrelerden birisi de Bakara Sûresi'dir. Bu sûrenin başlangıcı, kişinin zâhirini rezilliklerden ve râzı olunmayan sıfatlardan temizleyen şer'î hükümler; ortası, güzel yolun edepleri ve kişinin bâtınını beşerî kirlerden temizleyen ahlâk-ı hamîde; ve sonu da, kesretin bulanıklığından, kirinden ve ikiliğin aybından temizlenmiş, sırf zâtî tevhîd üzerine binâ edilmiştir. Bilhassa bu sûrenin son âyetleri Hz. Peygamber'e tahsis edilmiş, sırf ona âit olmak üzere indirilmiştir. Çünkü o, daha önceki peygamberlerin aksine tevhîd-i zâtînin mazharıdır, zâtî tevhîdin kendisi üzerinde zuhur ettiği peygamberdir. Zîrâ daha önceki peygamberler buna mazhar olmamışlardır. İşte bundan dolayıdır ki, Hz. Peygamber'in gönderilmesiyle birlikte nübüvvet ve risâlet (peygamberlik) son bulmuş, vahiy ve âyet indirme yolu kapanmıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ ﴿١﴾

الٓمٓ ﴿١﴾ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ف۪يهِ ....

Cenâb-ı Hak, kullarını hidâyet yoluna iletmek ve sapıklık yolundan uzaklaştırmak için, bunları kapsayan bu sûreyi indirmiştir. İşte bundan dolayı, büyük bir ahlâk üzere olan peygamberine göstermek ve öğretmek için şöyle buyurmuştur:

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım** ki o, birtektir, birdir, zâtı îtibâriyle, onun isim ve sıfatları vâsıtasıyla hudûs ve imkân elbiselerini giymiş olan bütün yaratılmışlardan müstağnîdir. İsim ve sıfatlarının mazharları olan kullarına yaşamlarında nûrunu saçmak ve gölgesini uzatmakla الرَّحْمٰنِ: **Rahmân'dır**, çok merhametlidir. Âhirete döndükleri zaman onları, şeriat lisânında saîr ve cahîm (cehennem) diye târif edilen imkânın/maddenin zulmetinden kurtarmakla kullarına karşı الرَّح۪يمِ: **Rahîm'dir**, çok rahmet edicidir.

الم: **Elif, Lâm, Mîm (1).** Ey insân-ı kâmil! Ey hilâfetimize lâyık ve bizim rabliğimizin sırlarını ve bizim mükevvenâtın safhaları üzerinde cereyân edip, her şeyi kuşatan zâtî hüviyetimize istinat eden, oradan gelen ilim mertebemizden istifâde etmek için bu cereyânı, dâimî olan zâtî hüviyetimizin akışının keyfiyetini keşfetmeye yapışmış olan kimse! ذٰلِكَ الْكِتَابُ: **Bu kitap,** öyle bir kitaptır ki, "ona ne önünden, ne de arkasından bâtıl yaklaşamaz" (Fussılet Sûresi, âyet 42). Onun kemâlinin derecesi beşerin anlayıp kavramasından yücedir. O, gayb ve şehâdet âlemindeki isim ve sıfat mertebelerinin hepsini câmidir. Ey resullerin en kâmili! O kitap, ezelden ebede kadar, senin kâinâtın bütün mertebelerini câmi olan merteben üzerine indrilmiştir. لَا رَيْبَ ف۪يهِ: **Onda aslâ şüphe yoktur.** Çünkü o, hem lafız hem mânâ olarak bizim katımızdan indirilmiştir. Onun lafzı bütün belâğat ustalarını, fasih konuşma ediplerini kendisine îtiraz etmekten âciz bırakmıştır. Kısacık bir âyeti bile pek çok iddiâcıyı cevap veremez hâle getirmiştir. Onun mânâsına ....

... هُدًى لِلْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۙ ﴿٣﴾

gelince, o da bütün aynî/öz hakîkatlerin hallerine ve olmuş ve her iki âlemde meydâna gelecek olan bütün gayb sırlarına şâmildir. Ona tam anlamıyla muttalî olmak veyâ onun bir benzerini getirmek, ancak ve ancak Allâmü'l-Guyûb (gaybları bilen, Allâhü Teâlâ) için mümkündür.

Ey risâlet ve niyâbet işine lâyık olan! İşte biz onu sana, sen hakîkat denizine giden yolu bulasın ve dalâlet çöllerinde şaşkın bir halde kalıp da sana tâbi olanlar hidâyete ersinler diye indirdik. Çünkü büyük هُدًى: **Bir hidâyet** vardır onda. لِلْمُتَّق۪ينَ اَلَّذ۪ينَ: **O takvâ sâhiplerine (2) ki onlar**, Hakk'ın emrettiklerine yapışmaya ve onun, her biri birer günah pisliği, hakîkî temizliğe ve zâtî vahdet olan asıl mertebeye vuslata birer engel olan yasakladıklarından kaçınmaya sarılmayı muhâfaza ederler. Yine onlar يُؤْمِنُونَ: **İman ederler**, yakînen inanırlar ve Hakk'ın/Kur'ân'ın esrâr ve mârifetini dinlerler. بِالْغَيْبِ: **Gayba** inanırlar. Yâni hüviyyetin gaybına, Hakk'ın varlığına görmeden inanırlar ki o, hakîkat deryâsının kaynağıdır ve her sözün sonu oraya varır. Daha sonra, onlar Kur'ânın hükümlerinin gereklerine yönelirler ve sebebine sarılmak sûretiyle doğru yolu bulup hidâyete ererler. وَيُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ: **Namazı ikâme ederler**. Yâni onun câbinine tevâzu ve alçakgönüllülük üzere bedenlerinin bütün uzuvlarıyla birlikte yönelmeye devam ederler. Çünkü her şeyin hem özel hem de genel olarak maksadı odur. Her bir uzvun kendisine has bir tevâzuu ve kendisine uygun düşen bir yolu/tarzı vardır ki seni, Hz. Peygamber'in namazda uygulamış olduğu yolun teferruatına götürür. Bu yol da bize râvîler ve müctehitler (r.a.) vâsıtasıyla ulaşmıştır. وَ: **Ve** onlar ona (Hz. Peygamber'e veyâ Kur'ân'a) uymak sûretiyle Cenâb-ı Hak hakkında uyandıkları, gerçeği gördükleri ve Hakk'ın cânibine hakîkî bir meyil ve yönelişle, tamâmiyle yöneldikleri zaman, artık onlar için ne dünyânın süs ve âlâyişi, ne de kendi nefisleri gibi her hangi bir mâsivâya yönelme diye bir hal sözkonusu olmaz. Bünyelerini kuvvetlendirmek ve hayatlarını idâme ettirebilmek için وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ: **Onlara verdiğimiz rızıktan**, bizim rızâmızı umarak ve onları bize karşı meşgul eden şeylerden kaçmak gâyesiyle يُنْفِقُونَ: **İnfâk ederler (3).** Artık, fazîlet erbâbının infâkı nasıl olur? Sen düşün!

وَالَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَۜ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

وَالَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ: **Yine onlar îman ederler,** boyun eğerler ve kendisinden önce indirilmiş olan kitaplardaki bütün esrârı câmi olup en güzel ve en sağlam yollarla ilham edilen kitaptan بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ: **Sana indirilenlere** sarılırlar. وَ: **Ve** bununla berâber مَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ: **Senden önce indirilmiş olanlara,** senden önceki peygamberlere indirilmiş olan ilâhî kitaplara da açık bir şekilde inanırlar. وَ: **Ve** her biri, en önemli gâye olan âhirette dirilmeye îmânı gerektiren ve Hak cânibinden indirilmiş olan bütün kitaplara îman etmekle berâber, بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ: **Onlar, âhirete de yakînen inanırlar (4).** Burada âhirete inanmanın ayrıca zikredilmesi, onun hakkında şüphesi bulunanların çok olması sebebiyledir.

أُولَئِكَ: **Onlar,** peygamberlere indirilen bütün kitaplara îman etmiş ve özellikle de âhirette dirilmeye gönülden inanmış olan yakîn sâhipleri, عَلَى هُدًى: **Hidâyet üzeredirler.** O büyük hidâyet ise مِنْ رَبِّهِمْ: **Rablerinden;** onları, onun mukaddes cânibine ulaştıran bu hidâyet metrebesine erişinceye kadar türlü türlü lutuf ve ikramlarla besleyip büyüten, terbiye eden Rableri katındandır. وَ: **Ve** bu büyük mükâfât ve menfaatle birlikte أُولَئِكَ: **Bunlar** yâni kabul edilmiş ve saîd/cennetlik olanlar هُمْ الْمُفْلِحُونَ: **İşte onlardır felâha erenler (5),** vücûb fezâsına ulaşarak imkânın darlıklarından kurtulanlar onlardır.

Allâhü Teâlâ bizi kendisine vâsıl olmak lutfuyla rızıklandırsın.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى
قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ ....

Sonra her türlü noksanlıktan münezzeh olan Hak, bu kitâbında yüce sünnetinin bir gereği olarak cennet ve cehennemden şöyle bahsetmektedir. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenler** yâni Hakk'ı gizleyip ondan yüz çevirenler ve bâtılı izhar ederek onda inatla ısrar edenler var ya, ey peygamberlerin en kâmili, işte onlara senin uyarman ya da uyarman bir fayda vermez! Çünkü سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ: **Onları uyarsan da uyarmasan da birdir; onlar** sana ve kitâbına لَا يُؤْمِنُونَ: **İnanmazlar (6).** Çünkü, onların zâtlarını, özelliklerini ve fiillerini kuşatmış olan Allah, خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ: **Allah onların kalpleri üzerine mühür vurmuştur.** Bu onların mükâşefe erbâbından olmadıkları içindir.

وَعَلَى سَمْعِهِمْ: **Ve onların kulakları üzerinde** -ki bu onların mücâhede ehlinden olmadıkları içindir- وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ: **Ve gözleri üzerinde** -ki bu da onların müşâhede ehlinden olmadıkları içindir- غِشَاوَةٌ: **Bir örtü vardır.** Bu öyle büyük bir engel ve kalın bir örtüdür ki, sen dahi o örtüyü kaldıramazsın. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Onlar için büyük bir azap vardır (7).** Bu azap, kendisinden daha büyük bir azap olmayan, mak'ad-i sıdk'daki (sadâkat makâmı) huzûr-ı ilâhîden tardedilme ve uzaklaştırılmadır. Kısaca bunlar, çeşitli hüsran ve hezîmetlerle reddedilmiş, sapıtmış, mahrûmiyet çöllerinde kalmış, imkânın zulmetinde sonsuza kadar kalacak şakîlerdir/cehennemliklerdir.

Allâhü Teâlâ bizleri böylesi bir durumdan korusun.

وَمِنَ النَّاسِ: **İnsanlardan,** Allah ile yaratılışın başlangıcında yaptıkları ahdini unutan kimselerden, îtikâdına uygun olmadığı halde yalan ve hîle ile مَنْ يَقُولُ آمَنَّا: **Bâzıları derler ki: Îman ettik,** boyun eğdik, بِاللَّهِ: **Allâh'a** inandık. Bize kitâbı indiren odur ve sen peygambersin.

... وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّٓا
اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

وَ: **Ve** yine بِالْيَوْمِ الْآخِرِ: **Âhiret gününe,** amellerin karşılığının veri-leceği o güne de yakînen inandık. Halbuki وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ: **Onlar hiç de îman etmiyorlar (8).** Bâtınlarında ona yakînen inanmıyorlar. Onların bu hîlekârlık ve sahtekârlıktan maksatları sâdece ve sâdece şudur:

Onlar zannediyorlar ki: يُخَادِعُونَ اللّٰهَ: **Allâh'ı kandırıyorlar(!).** Bütün hallerinde ve fiillerinde bunu yapıyorlar. Halbuki diğer insanlara hîle yapmak ile kendilerinin her şeyini kuşatmış olan Allâhü Teâlâ'yı kandırmak, aldatmak, hîle yapmak bir değildir. O kendisine hîle yapılmaktan münezzehtir. وَ: **Ve** yine Allâhü Teâlâ'nın tevfîk ve ilhâmı dairesinde bulunan tevhîd ehlini, الَّذِينَ آمَنُوا: **Îman edenleri de** kandırdıklarını zannediyorlar. Gûyâ onlar yaptıkları hîleleri ve bu hususta söyledikleri sözlerle canlarını ve mallarını diğerlerinden korumak için yapıyorlar. وَ: **Ve** onlar bilmiyorlar ki, bu hîle ile مَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ: **Sâdece kendilerini kandırıyorlar.** Çünkü Allâhü Teâlâ ve onun himâyesinde olan kimseler kandırılmaktan, kendilerine bu gibi kimseler tarafından hîle ve tuzak kurulmaktan çok uzaktırlar. Onların bu tür hîleler ile sâdece kendilerini kandırdıkları kesindir. Fakat bu hîle ve kandırmacalarının وَمَا يَشْعُرُونَ: **Farkında değiller (9).**

Zîrâ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ: **Onların kalplerinde hastalık vardır.** Yâni onların kalplerine bir perde ve gerçeği görmemeleri için engel konmuş, kalpleri mühürlenmiştir. Bu da sâdece, Allâh'ın resûlüne indirdiği kitabı ile ortadan kalkabilir. Halbuki onlar ona kalben ne îman ediyorlar ne de iltifat ediyorlar. Tam tersine, Allâh'ın vahyini indirdiği elçisini yalanlıyorlar. Cenâb-ı Hak, bu sebepten dolayı ve mühür ve hükmünün sağlamlaşması için perdeyi ve örtüyü yâni onların فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا: **Hastalıklarını artırmıştır.** Kıyâmet günü وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Onlar için elim bir azap vardır.** Bu azap çok elem ve acı vericidir ki, bu da aslında onların

... بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ⑩ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ قَالُوا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ⑪ اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ⑫ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَٓا اٰمَنَ النَّاسُ

---

huzûr-ı izzet sâhasından uzaklaştırılmaları ve tardedilmeleridir. Bu da بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ: **Yalanlamaları sebebiyledir (10),** hîle ve aldatma maksatlı olarak "kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylemeleri" (bak: Âl-i İmrân Sûresi, âyet 167) sebebiyle bu durum onların başına gelecektir.

Onların bu halleri ve aldatmalarının Allah ve mü'minler katında ortaya çıkmış olmasıyla birlikte, sırf nasîhat için, وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ: **Onlara "yeryüzünde fesat çıkarmayın" dendiği zaman;** -zîrâ bu böyle yaparsanız, Allâh'ın resûlünü ve ona indirilen kitâbı yalanlarsanız hilâfet mertebesinden düşersiniz. Çünkü beşerin hilâfeti ancak tevhîd ve Hakk'a yanlış nisbetler izâfe etmemekle münkündür. Tevhîd ise, ancak Allâh'a, kitâbına ve resûlüne inanmakla gerçekleşir.- İşte onlar kendilerine böyle söylenince gâyet kısa ve kesin bir şekilde قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ: **Derler ki: Biz sâdece ıslah ediciyiz (11).** Yâni "biz ıslah etmekten başka bir şey yapmıyoruz" derler. Bunu da sâdece, mü'minlere karşı yapmış oldukları, yalan, kesat, fesat, düzenbazlık ve aldatma dolu hîlelerini tekit etmek ve tamamlamak için söylerler.

Fakat ey Allâh'ın kitâbına îman ve resûlünü tasdik eden mü'minler! أَلاَ: **Çok iyi bilin,** uyanık olun ki, إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ: **Onlar fesatçıların ta kendileridir.** Cibilliyetleri, karakterleri sâdece doğru yoldan saptırmak ve fesat üzerine olduğu için, onlar fesattan başka bir şey yapmazlar ve zâten onlardan ıslah da da beklenmez. وَلَكِنْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Fakat şuursuzdur onlar (12).** Çünkü onların kalplerinde, gözlerinde ve kulaklarında perde vardır.

وَ: **Ve** yine, peygamberlerin âdeti vechile, lutufla nasîhatte bulunulup, إِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا: **Onlara, "îman edin" denildiği zaman.** Yâni Allâh'a, kitâbına ve peygamberine, كَمَا آمَنَ النَّاسُ: **Diğer insanlar nasıl îman ediyorsa** siz de öylece îman edin dendiği zaman. Ki onlar, Allâh'a, kitâbına ve resûlüne îman etmek sûretiyle babalarından kalan ...

... قَالُوا اَنُؤْمِنُ كَمَا اٰمَنَ السُّفَهَاءُۜ اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قَالُوٓا اٰمَنَّاۚ ....

aldatmacaları, dünyâlık ve değersiz süsleri îmanları sâyesinde unutmuşlar, bir kenara atmışlar ve her iki âlemde de büyük bir lutfa mazhar olmuşlardır. Fakat ayıplayarak ve kızarak قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ: **Onlar derler ki: Bizler o beyinsizler gibi inanır mıyız hiç!** Yâni, bu iddiâcı ve iftirâcı adamın aldatmasıyla babalarının dînini terkedenler gibi, sıradan bir adamı ve yalan masallarını tasdik ederek bizler babalarımızın dînini terk eder miyiz hiç? أَلاَ: **Bil ki,** ey yaratılışları hidâyet üzere olanları hidâyete erdirmek için gönderilmiş peygamber! إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ: **Beyinsizlerin ta kendileri onlardır.** Yâni, yaratılışları, cibilliyetleri yoldan çıkmak üzerine olduğu, hidâyete erme husûsunda hiçbir kâbiliyetleri ve îman etmede hiçbir yetenekleri olmadığı için, senin onları hidâyete getirmen aslâ mümkün değildir. وَ: **Ve** onlar, fâsit iddâlarınca, kendilerini akıllı zannediyorlar, لَكِنْ لاَ يَعْلَمُونَ: **Fakat onlar bilmiyorlar (13)** ve cibilliyetlerinin cehâlet üzerine olması sebebiyle, îman için kâbiliyetleri kendilerinden çekilip alınmıştır.

وَ: **Ve** bu sapık ve hîlekâr kimselerin münâfıklıklarının belirtilerindendir ki, إِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا: **Onlar îman edenlerle karşılaştıkları zaman**, yâni Allâh'a, kitâbına ve resûlüne îman edenlere rasladıkları anda, kendilerini mü'minlerin gözünde değerli kılmak ve onları kandırmak için güyâ gerçekmiş gibi haber vererek قَالُوا آمَنَّا: **Derler ki: Bizler îman ettik!** Bütün bu geçmiş zaman fiilli cümlelerde, münâfıkların, mü'minlerin beyinsiz olduğu noktasında verdikleri karar ve hükümde kendilerinden emin olduklarını mübâlağasız bir şekilde anlatılmaktadır. Zîrâ onlara göre beyinsiz, sefîh, düşüncesiz kimse, kendisine gelen haberleri araştırmadan kabul eder ve akılsızlığı sebebiyle muhâtabını inkâr edemez. İşte bu sebeple, Allâhü Teâlâ onları, her ne kadar konumları inkârcılar, gerçek kâfirler konumunda olsa da, sefihliklerinden dolayı, zihni boş kimseler konumuna koymuştur;

... وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٤﴾ اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾

وَاِذَا خَلَوْا اِلَى شَيَاطِينِهِمْ: **Şeytanları ile başbaşa kaldıkları zaman,** yâni küfür üzerinde ısrar eden ve sapıklıkta ve saptırmada inatla devam eden şeytan gibi, her hangi bir kandırmaca ve gizleme olmaksızın küfrünü açıkça ızhar eden arkadaşlarıyla başbaşa kaldıkları zaman, halleri ve sözlerinin zâhirinin mü'minlere uygun düştüğüne inandıkları fakat hakîkatte kâfirlerle aynı amacı ve fikri benimsediklerini için قَالُوا: **Derler ki:** Her ne kadar اِنَّا: **Bizler** dünyevî menfaat için zâhiren bu ahmak ve câhillere iki yüzlülük yapsak da, dînî fayda noktasında مَعَكُمْ: **Sizinle berâberiz,** sizinle ittifak hâlindeyiz. Bu isim cümlelerinde münâfıkların şu cümlesindeki anlama önem verildiği vurgulanmaktadır: "Bizim onlara, 'îman ettik' dememiz, onlarla alay etmek içindir. Yoksa onların iddiâlarını tasdik etmek, onaylamak için değildir. Kısaca, sırf bu süslü ve aldatıcı cümlelerimizle onlara inanıyor değiliz." Bilakis اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ: "**Biz onlarla alay ediyoruz (14).** Bu, gerçek inancımızla bağdaşmayan, sırf yalan sözlerimizle mü'minleri aldatıyor, beyinsizlikleri ve cehâletleri ile onları hafife alıyoruz." Kısaca, münâfıklar günah ve sapıklığın derekelerinde ve asıl kendileri aldanma içinde oldukları halde, kendilerinin mü'minlerle alay ettiklerini düşünmektedirler. Halbuki hakîkatte alay edilenler onlardır.

Çünkü onların bâtıl hayâllerini ve fâsit düşüncelerini kuşatan, bilen اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ: **Allah onlarla alay etmektedir,** her an ve her sâniye. وَ: **Ve** Allâhü Teâlâ kendileriyle alay ettiğini münâfıklara hissettirmemektedir. Aksine, يَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ: **Azgınlıkları için onlara müddet veriyor.** Mühlet vererek onları oyalıyor. Onlar, Allâhü Teâlâ'yı ve mü'minleri kandırma teşebbüsleri ile sapıklıkta, dalâlette haddi aşmışlardır. Bu yüzden يَعْمَهُونَ: **Amaçsızca dolaşıyorlar (15).** Cür'etkâr ve fütursuz bir şekilde sağa sola gidip gelirler.

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰىۖ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾
مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًاۚ فَلَمَّا اَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ
وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ ....

Kısacası أُولٰئِكَ: **Onlar,** bu hidâyet yolundan sapmış ve uzağa düşmüş olan kimseler, الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى: **Hidâyete karşılık dalâleti satın alan kimselerdir.** Yâni, babalarını taklit ettikleri için nefislerinde yerleşen sapıklığı, Allâh'a ve resûlüne îmanın bir gereği olan doğru yol ile değiştirmişler, o yolu seçmişlerdir. فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ: **Bu sebeple, ticaretleri kazançlı çıkmamıştır.** Yâni, böylesi bir tercih etmekten ve değiştirme yapmaktan kârlı çıkmamışlardır. وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ: **Onlar doğru yolu bulmuş da değillerdir (16).** Bu şekilde değiş-tokuş yapmakla onlar herhangi bir gelir elde etmiş değillerdir. Aksine, hüsrâna uğramışlar, ziyan etmişler ve doğru yoldan sapmışlardır. Bu âyet şu anlama da gelir: Onların ticâretleri sonuca ulaşmadı, bu şekildeki bir ticâretle doğru yolu bulmuş da değillerdir.

مَثَلُهُمْ: **Onların misâli,** onların bu şekilde ticâret ve değiş-tokuş yapma durumlarının kıyâmet günündeki benzeri كَمَثَلِ: **Şunun misâli gibidir ki,** yâni öyle bir kimseye benzer ki, الَّذِي: **O kimse,** karanlık bir gecede bir şey arayıp bulmaya çalışır fakat bir türlü aradığını bulamaz. O kimse aydınlığıyla aradığı şeyi bulmak için اسْتَوْقَدَ نَارًا: **Bir ateş yakar.** O ateş, فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ: **Etrâfını aydınlatmaya başladığı anda,** ateşi yakan kişinin etrâfını aydınlatıp, o kişi istediği şeyi aramaya koyulunca alev söner ve ışık kaybolur. O kişi, aradığını bulmak şöyle dursun, büyük bir hayal kırıklığı ve hüsrâna uğrar. Tıpkı Allâhü Teâlâ'nın şu buyruğundaki gibi: ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ: **Allah onların nûrunu giderir, yok eder.** Yâni Allah, münâfıkların ateşlerinin alevini söndürür, fâsit, geçersiz iddiâları üzerine kurulu küfür ve nifaklarından ibâret olan lambalarının ışığını giderir. Aynı şekilde, kıyâmet günü onlar istedikleri şeyi aradıkları zaman da o lambanın ışığını ifsat eder, yok eder. Böylece onlar doğru yolu bulamazlar ve bu sebeple Allah onlara azap eder. وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ:

... لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ اَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ
فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فِى اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ

Ve onları karanlıklara terkeder. Netîcesi küfür ve nifak/münâfıklık olan, babalarını taklit etme amelleri sebebiyle, onları nefislerinde mekân tutan bir zulmete, karanlığa; bu hallerinin gereği olan, aradıkları ve iddiâ etmiş oldukları şeyi bulamama karanlığına; aydınlıktan sonra onlara ârız olan karanlığa bırakır. Bu üst üste binen zulmetler, karanlıklar sebebiyle de onlar لَا يُبْصِرُونَ: **Göremezler (17).** Onların Allâh'ın azâbından kurtulmaları beklenmez. Tam tersine, orada ebedî olarak kalırlar.

Peygamberlerinin dili üzere gelen Hakk'ın kelâmına kulak vermemeleri sebebiyle onlar صُمٌّ: **Sağırdırlar.** Îmanlarının ve de tasdiklerinin bir belirtisini gösteren herhangi bir sözlerinin olmaması sebebiyle بُكْمٌ: **Dilsizdirler.** Fıtrî olan kâbiliyetler, doğuştan getirdikleri yetenek sebebiyle, zâhirî delillere ve ap-açık mûcizelere iltifat etmemeleri sebebiyle de عُمْيٌ: **Kördürler.** İşte bu halleri içinde فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ: **Onlar geri dönmezler (18).** Onların bu azâba dûçar olmalarına sebep olan ve dünyâda kendilerinden sâdır olan ifrat ve tefritlerini hatırlayarak hidâyet yoluna dönmeyi de istemezler.

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ: **Ya da gökten inen ve içinde karanlıklar olan bir sağanak yağmur gibidir.** Yâni onların bu ticâret ve değiş-tokuştaki misâli, gökten inen ve üst üste binmiş, birbiri içine girmiş, kat kat olmuş, çok yoğun bulutlar yüzünden kapkaranlık bir hal almış, arkası kesilmeyen sağanak bir yağmura benzer. Yine o yağmurun içinde وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ: **Gök gürültüsü ve yıldırımlar vardır.** Onlar o duman ve buhar bulutlarından çıkmaktadır. O yıldırım ve gök gürültüsünü insanlar ne zaman görseler ve seslerini işitseler يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ: **O yıldırımdan dolayı ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar.** O buluttan gelen ve çoğunlukla isâbet ettiği kimseleri telef eden yıldırımlardan korkarak bunu yaparlar. Yâni yukarıda geçen sağanak yağmurun getirdiği beklenmedik gök gürültüleri ve yıldırımlar o münâfıkların nefislerinde İslâm Dîni'nin ilk ....

... وَاللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا اَضَاءَ
لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ

zuhûrundaki durumuna benzer. Onların düşüncesine göre İslâm, bir takım tekliflerden, zorluklardan, korkunç cehennemî/tehditvârî şimşeklerden ve keskin hüküm yıldırımlarından ibârettir. Dolayısıyla, aptalca düşüncelerinin bir gereği olarak onlar üzerine bu felâketten hazer etmek, sakınmak kaçınılmazdır. Bu yüzden, ondan ürkerek yüz çevirmişler ve isâbet ettiği kimselerin zâtını Allâh'ın zâtında ifnâ eden, yok eden yıldırımlardan korkarak ve mevt-i irâdîden çekinerek akıl ve hayâl parmaklarını kabul kulaklarının üzerine koymuşlardır. Bu meyil ve yüz çevirme sebebiyle de onlar Allâh'ın zâtında fâni olmaktan kurtulduklarına inanırlar, daha doğrusu öyle zannederler. وَ: **Ve** onlar Hakk'ın zâtında yok olup gittiklerinin, yok olup kaybolmaya mahkum olduklarının farkında değillerdir. Çünkü اللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ: **Allah kâfirleri kuşatmıştır (19).** Bu kâfirler, gerek kendileri üzerinde, gerekse başkaları üzerinde dâimâ ortaya çıkan tecellîlerden gâfil olarak ortaya koydukları fâsit düşüncelerine göre kendi bâtıl zâtları ile, zâtından zâtına tecellî eden Allâh'ın zâtını örtenler, gizleyenlerdir.

Bunlar niçin böyle gaflet içinde olmasınlar ki: يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ: **Şimşek sanki onların gözlerini çıkarıverecek.** Hakk'ın lutuf tecellîlerinden şimşeklerin, kendi varlıklarını varlığın aslındanmış gibi gösteren gözlerini kör edeceğini zannederler. كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ: **Şimşek onların üzerine parladığı zaman,** lutuf tecellîleri ne zaman onları aydınlatsa مَشَوْا فِيهِ: **O aydınlıkta yürürler,** Hakk'ın bakâsı ile seyrederler. وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ: **Onların üzerine karanlık bastığı zaman,** tecellî-yi kahrîsi ile onları karanlıkta bıraktığı zaman ise قَامُوا: **Kalakalırlar.** Kendi asıl halleri olan adem/yokluk üzere kalırlar. Kısaca, وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ: **Eğer Allah isteseydi,** onlar üzerine mütecellî olan Cenâb-ı Hak, kahrının dâimî olmasını dileseydi, لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ: **Elbetteki onların kulaklarını ve gözlerini yok ederdi.** Onların, sâyesinde hakîkî mevcut

...إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٠﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿٢١﴾ اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءًۖ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً..

olduklarını zannettikleri taayyünlerinin tamâmını ortadan kaldırır ve onları ma'dum/yok ve fânî hâle getirirdi. Onların aslî varlıkları yoktur ve onlar dâimâ asıl halleri (adem/yokluk) üzeredirler. Ey resullerin en kâmili! Onlara cem' lisânıyla şöyle söyle: إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Muhakkak Allah'ın her şeye gücü yeter (20).** Mütecellî olan Cenâb-ı Hak, tecellî-yi lutfî her şeyin mevcûdiyetini devam ettirmeye de, tecellî-yi kahrî ile her şeyi fânî etmeye de muktedirdir. Çünkü onun mülkünde onun irâdesinden başka bir şey cereyan etmez.

Sonra, Hak sübhânehû insanların kendisine nasıl geri döneceklerini ve onun tecellîsini nasıl bileceklerini, kendisine nasıl yönelmeleri gerektiğini açıklayarak, şefkat ve iyilik yoluyla şöyle buyurmuştur: يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar!** Ey babalarına tâbi olmak sûretiyle Allâh'ın hukûkunu unutanlar! اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ: **Sizi yaratan rabbinize kulluk edin.** Sizleri adem gizliliğinde olduğunuz halde, tecellî-yi lutfîsinin parıltılarıyla varlık fezâsına çıkarıp ızhar eden Rabbinize tevâzu, alçakgönüllülük ve gönülden bağlılıkla ibâdet edin. وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Ve sizden öncekileri.** Babalarınızı ve sizden önceki nesilleri de yaratan Rabbinize kulluk edin. لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: **Böylece korunmuş olursunuz (21).** Onun kahrî tecellîlerinden korunmuş olursunuz. İşte bu şekilde başından sonuna kadar, hayat boyu Rabbinize kulluk etmektir.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا: **Yeryüzünü size döşek yapan odur.** Mekân tutup yerleşesiniz ve rızık elde edesiniz diye yeryüzünü yayan odur. وَالسَّمَاءَ بِنَاءً: **Göğü de bir tavan yapmıştır.** Rabbiniz, buharların ve dumanların yükselmesi ve yağmurlu bulutların birbiri üstüne binmesi için göğü yüksekçe yapmıştır. وَ: **Ve** bu sebepleri yarattıktan sonra, sırf fazl ve feyezânı olarak أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً: **Gökten su indirmiştir.** Bu su

... فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
وَاِنْ كُنْتُمْ فٖي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا ....

sizin bünyelerinizi sağlamlaştıran sebze ve meyveleri yeryüzünde bitirir. فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ: **Sonra da onunla size rızık olması için meyveler çıkarmıştır.** Rabbiniz, suyu gökten indirdikten sonra, yaşamınızı sağlamak için, sizlere rızık olsun diye bu su ile yeryüzünde türlü türlü ürünler ortaya çıkarmıştır. Bu gıdâlar sâyesinde ona tâat ve ibâdet etmeye, onu tevhîd ve tefrîd etmeye imkân ve güç bulmaktasınız. Onu tevhîd ve tefrîd etmek, sizin yaratılmanızın, yaratılış hikmetinizin ve zuhûrunuzun en önemli gâyesidir. Durum böyle olunca, فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا: **Artık, Allâh'a ortak koşmayın.** Ey kendilerine türlü türlü nîmetler bahşedilenler! Vâhid, Ehad ve kendisinin dışındaki her şey üzerinde Kahhâr olan Rabbinize kulluk etmede ve onun yaratma, var etme, rızık verme, büyütme ve yaşatma gibi ulûhiyetle alâkalı kudretinde benzerler, örnekler aramayın. وَأَنْتُمْ: **Ve sizler,** tevhîd-i zâtî mertebesine ulaşınca ki onu تَعْلَمُونَ: **Biliyorsunuz (22,** Yâni, sebepler silsilesinin Hakk'a ulaştığının, ondan başka yaratan, hattâ ondan başka mevcut olmadığının, "gayb anahtarlarının onun nezdinde bulunduğunun" (En'âm Sûresi, âyet 59) ve onları ondan başka kimsenin bilmediğinin artık farkındasınız. Bu hakîkate ulaşmanın, bu mertebeye vâsıl olmanın ancak Allâh'ın ahlâkı ile ahlâklandıktan, o ahlâk ile ahlâklanmış bir zâta ve onunla ahlâklananların en kâmili olan peygamberimize tâbi olduktan sonra gerçekleşebileceğini biliyorsunuz. Hz. Peygamberin ahlâkı ile ahlâklanmak ise ancak, onun bütün mazharların mertebelerini câmi olan mertebesi üzerine indirilmiş olup, Allâh'ın ahlâkının tamâmını câmi olan kitâbına sarılmakla husûle gelebilir.

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا: **Ve siz eğer kulumuza indirdiğimiz şeyler hakkında bir şüphe içerisinde iseniz.** Ey bâtıl inançlar ile perdelenmiş olanlar! Halîfemiz, sıfatlarımızın aynası, bütün vasıflarımızın mazharı ve bütün ilâhî ahlâkı şâmil olarak kendisine indirdiğimiz vahyin hâmili olan peygambere, tertip ve irşâdımız gereğince ...

...فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِۖ وَادْعُوا شُهَدَٓاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُۚ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

indirdiğimiz şeyler hakkında herhangi bir tereddüdünüz var ise, فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ: **Haydi onun benzeri bir sûre getirin!** Ya da ahlâk-ı ilâhîyi şâmil, kısa bir cümlesinin benzerini getirin. Çünkü, bu kitabın husûsiyetlerinden birisi de, bütün ahlâk-ı ilâhiyyeyi kendisinde toplamış olmasıdır. Aynı şekilde onun her bir sûresi de, o kitabın şâmil olduğu her şeyi şâmil olmasıdır. Bunu iyi teemmül et, düşün. وَ: **Ve** eğer kendiniz âyetlerimizden âciz kalırsanız ادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Allah'tan başka şâhitlerinizi çağırın.** Yâni, sizi ve onları kuşatmış olan Allâh'tan değil de, o ulûhiyetine, ilah olduğuna inandığınız, sıkıntı ve felâket anlarında kendilerine yöneldiğiniz yandaşlarınızdan ve destekçilerinizden yardım isteyin ve onlara hakîkî ma'bûdun bütün vasıflarını câmi olan bir sûre getirmelerini emredin! إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer doğru sözlü iseniz (23),** o Allah'tan başka taptıklarınızın -ki, Allah onların söylediği saçma ve yalan sözlerden yücedir- ilah olduğu iddiânızda samîmi iseniz.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا: **Bunu yapamazsanız,** eğer bir sûre getiremezseniz, ey iddiâ ve îtirazlarında inatçı olan câhiller! وَلَنْ تَفْعَلُوا: **Ki, yapamayacaksınız!** Sahte putlarınıza mürâcaat etseniz bile bunu başaramayacaksınız. O halde daha fazla büyüklenmeyin de, boyun eğin ve kulumuza indirilmiş olan kitabın emirlerine sarılın, onun nehyettiği şeylerden de kaçının. فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ: **Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının.** Allâhü Teâlâ'nın kitâbında belirttiği üzere, yakıtı, Allâh'tan başkasına kulluk eden kimseler ile insanların kendi elleriyle yontarak taptıkları sahte ma'butlar olan cehennemden kendinizi koruyun. O ateş sâdece أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ: **Kâfirler için hazırlanmıştır (24).** Hakk'ın tevhid yolunu bilmeyen câhiller ve Allâh'ın kitâbını ve resûlünü yalanlayıp inkâr edenler içindir.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

وَبَشِّرْ: **Ve müjdele** îman ve yakîn sâhibi olan tevhid ehlini ki, الَّذِينَ: **Onlar** kulumuza indirilen kitâba آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Îman etmişler ve sâlih ameller işlemişlerdir.** Kur'ân'da kendilerine emredilen şeyleri yapmışlar ve onda yasaklanmış olan fâsit şeylerden sakınmışlardır. أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ: **Onlar için cennetler vardır.** Yâni, kayıtlar ortadan kalktığı zaman ilim, (ilme'l-yakîn) ayn (ayne'l-yakîn) ve hakîkat (hakka'l-yakîn) yerleri ve tevhîd-i zâtinin hâlisliğini bozacak bütün olumsuzluklardan berî mârifet-i külliyeden ibâret olan cennetler onlar içindir. تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ: **Onların içinden ırmaklar akar.** Yâni, mârifet-i külliyye üzerine terettüp eden mârifet-i cüz'iyye nehirleri akar. كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا: **Onlara o cennetlerin meyvelerinden rızık olarak verildiği zaman,** yiyenleri imkân mertebesinden kurtaran o mârifet-i külliye-i ledünniyye meyvelerinden, cennet ehlinin kalplerine dikilmiş olan yakîn ağaçlarının meyvelerinden nasiplendikleri zaman önceki ahitlerini hatırlayarak قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ: **Şöyle derler: Bunlar daha önce rızıklandığımız/yediğimiz şeyler!** Biz daha önce a'yân-ı sâbitede, isimler ve sıfatlar âleminde, levh-i mahfuzda veyâ ruhlar âleminde vs. iken bu meyvelerden yemiştik. وَ: **Ve** onların o meyvelerden son derece lezzet almaları, o meyvelere derin bir iştiyak duymaları ve onlardan daha fazla nasiplenmeye çalışmaları sebebiyle أُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا: **Onlara benzerleri verilmiştir.** Daha önce onlara verilen meyvelerin, teceddüd-i emsâl yoluyla yeniden yaratılan benzerleri kesintisiz olarak verilmiştir. وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ: **Yine onlar için orada tertemiz eşler vardır.** Bu küllî mertebelerde, sâlih amellerden ve hâlis niyetlerden oluşan, dâru'l-karâr'a (cennete) vuslatı engelleyen şüphelerden arınmış eşler verilecektir. وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Onlar orada ebedî ....**

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيِي اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ....ۚ..........................

kalacaklardır (25). Onlar o mertebelerde, Hakk'ın idâmesiyle devamlı ve ibkâsıyla bâkî kalacaklardır. Onlar orada Cenâb-ı Hakk'a mülâki olma müşâhedesine dalacaklardır.

Allâh'ım! Lutfunla bizlere tahkîkin lezzetini ve yakînin serinliğini tattır.

Sonra Hak, kâfirleri aşırı tekebbürlerinden, büyüklenmelerinden dolayı ta'n etmiş, kötülemiştir. Çünkü onlar varlıkta kendileri için bir asliyet görmüşler ve kendilerinden sâdır olan fiillerde kendilerine bir bağımsızlık/güç vermişlerdir. Yine onlar Hz. Peygamber ve ona indirilen kitap hakkında "sana kitap verilmedi, sana Hakîm olan Allâh'ın katından her hangi bir vahiy inmemiştir. Bu getirdiğin şeylerde, kendisine ibâdet edilmeye müstehak olup, bütün kemâl sıfatlarına sâhip olan Hakîm'in/Allâh'ın kelâmı olmak bir yana, Allâh'a güvenen, ona dayanan kimsenin sözlerine delâlet eden bir delil dahi yok. Çünkü o sözlerin içinde, köpek, eşek, sinek, arı, karınca, örümcek gibi çok basit, bayağı kelimeler ve varlıklardan bahsedilmektedir. Bu gibi sözler ise her şeyden yüce olan zâttan aslâ zuhur etmez" gibi laflar etmişlerdir. İşte Allâhü Teâlâ bütün bu düşünceleri reddedip, Hz. Peygamberin peygamberliğini tekit ederek şöyle buyurmuştur: إِنَّ اللّٰهَ: **Muhakkak ki Allah,** kâinâtın zâhirinin gerektirdiği bütün sıfat ve isimleri ve zâhirî bütün mevcûdat mertebelerinin mürebbîsi/rabbi olarak, güneşin ışığının ufka yayılması, rûhun bedenin bütün uzuvlarına nüfûzu gibi fiillerle bütün mazharları câmi olan Allâhü Teâlâ, fiilinde zaaf olan ve fiilinden dolayı sorguya çekilen kimseler gibi لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا: **Misaller vermekten utanmaz.** O, farklı mazharlardan meydâna gelen örnekler vermekten çekinmez. Çünkü Cenâb-ı Hak, âlemin bütün zerrelerinde, bütün sıfat ve isimleriyle birlikte, zuhûruna nispetle mazharlarda hiçbir bozukluk ve hiçbir izâfet olmaksızın zuhur eder. "Rahmân'ın yaratmasında bir uygunsuzluk, bir bozukluk göremezsin" (Mülk Sûresi, âyet 3). مَا بَعُوضَةً: **Bir sivrisineği de,** size göre basit bir mahluk olan sivrisineği فَمَا فَوْقَهَا: **Ondan da ötesini,** yâni o, tahta kurusu, sinek, karınca gibi sizce çok basit ve değersiz varlıkları örnek olarak verir. O, bunları misâl getirmeye .....

... فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۚ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ
مَاذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۢ يُضِلُّ بِه۪ كَث۪يرًا وَيَهْد۪ي بِه۪ كَث۪يرًاۜ وَمَا يُضِلُّ بِه۪ٓ
اِلَّا الْفَاسِق۪ينَۙ ﴿٢٦﴾

aldırmaz. Çünkü onun katında her şey birdir. فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenlere gelince,** peygamberi ve onun Rabbi katından getirdiği her şeyi tasdik edenler ise, فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ: **Onlar onun rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler.** İman sâhipleri o misâllerin, kendilerine eşyânın hakîkatini öğreten Rableri katından geldiğini yakînen bilirler. Hakk'ı ve resûlünü tasdik etmekten yüz çeviren وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا: **Kâfirler ise,** alay ederek, soru sorma tarzında dalga geçerek فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً: **Derler ki: Allah bu misâlden ne murat etti ki?!** Yâni onlar, kendi düşüncelerine göre bütün basitliklerden münezzeh ve bütün güzel sıfatlarla muttasıf olan Hakk'ın bu basit şeyleri misal getirmekten maksadının ne olduğunu sorarak, anlamazlıktan gelirler. Bunlar Hz. Peygamber'e en ağır bir biçimde yapılan îtirazlardandır. Yâni onlar şöyle demektedirler: "Bütün bu getirdiğin şeylerin hepsi birer iftirâdır. Bunları Allâh'a sen kendin isnat etmektesin!" Bunu da kendi düşünce dünyâlarının çürüklüğünden, kibirlerinden, cehâletlerinin kat kat olmasından dolayı söylerler. Oysa bunlar onların kalp körlüğüne sebep olmuş ve bu yüzden onlar Cenâb-ı Hakk'ın o misalleri vermesindeki hikmeti görememişler ve şunu bilememişlerdir: Cenâb-ı Hak يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا: **Onunla birçok kimseyi saptırır.** Hakk'ın Müntakım isminin muktezâsı olan bu misâlleri inkâr eden mütekebbir ve Hakk'ın bâzı mazharlarını küçümseyen kimselere hidâyet etmez. وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا: **Pek çok kimseyi de onunla hidâyete erdirir.** Muvahhid ve yakînen îman sâhibi olup, bütün mazharlarda Allâhü Teâlâ'nın zâhir olduğunu gören kimselere doğru yolu buldurur. Çünkü bu görüntü âleminde tâzimi veyâ tahkiri gerektirecek her hangi bir izâfet yoktur. Aksine, orada izâfet ve îtibarlar düşmüştür. Sonra Hak sübhânehû onları saptırma sebebini şöyle açıklamaktadır: وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ: **Onunla ....**

اَلَّذ۪ينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ م۪يثَاقِه۪ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِه۪ٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ....

fâsıklardan başkasını dalâlet düşürmez (26). Onlar bâzı mazharları tahkir ederek tevhîd yolundan çıkanlardır.

Yine اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ: **Onlar, söz verip bağlandıktan sonra Allâh'a verdikleri ahdi bozarlar.** Cenâb-ı Hakk'ın "Elestü bi-rabbikum: Ben sizin rabbiniz değil miyim?" hitâbına "Evet" diye karşılık vermeleriyle sağlamlaşan, (bak.: A'râf Sûresi, âyet 172) onun ezelî olan zâtı ve ebedî olan sıfatlarından oluşarak kendilerine uzatılmış ipi koparırlar. وَ: **Ve** bozulmaması gereken sağlam ahitlerini kopardıktan sonra, korkmazlar ve o ipi bağlamaya da çalışmazlar. Aksine, يَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ: **Allâh'ın bağlanmasını emrettiği şeyi keserler.** Allâhü Teâlâ'nın indirdiği kitâbında emrettiği şeylere sarılmaktan, bağlanmaktan yüz çevirirler. وَ: **Ve** ahitlerini bozmakla, kendilerine âit olan bağlantıyı koparmakla kalmazlar, bunlarla iktifâ etmezler, üstüne üstlük bir de يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ: **Yeryüzünde fesat çıkarırlar.** İnançları zayıf insanları ifsat edip, enbiyâ ve evliyâya karşı düşmanlık ve âriflere ve eminlere (ümenâ) buğz etmek sûretiyle yeryüzünde türlü türlü bozgunculuk çıkarırlar. Kısaca, Hak'tan uzaklaşmış ve tevhîd yolundan sapmış olan أُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: **Bunlar ziyâna uğramışların ta kendileridir (27).** Kendisinden daha büyük bir zarar ve iflâsın olmadığı hüsrân-ı küllî bunların başına gelmiştir. Allâhü Teâlâ bizi ve bütün kullarını bundan korusun.

Sonra, Allâhü Teâlâ, kendilerinden küfür ve azgınlık zuhûr etmiş olması hasebiyle onları muhâtap alarak, insanların fıtratında olan aslî vasfı harekete geçirmek ve fıtratlarında Allah ile yapmış oldukları ahdi hatırlatmak gâyesiyle şöyle hârika bir soru sormaktadır: كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ: **Allâh'ı nasıl inkâr edersiniz?!** Ezelî ilminde sizin varlığınızı yaratmayı takdir eden Allâh'a nasıl şirk koşabilirsiniz? وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا: **Sizler ölü idiniz.**

... ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ ....

Sizler sırf yokluk içinde idiniz. Adınız sanınız geçmiyordu. Sonra o sizin varlığınızı takdir etti, var olmanızı istedi de فَأَحْيَاكُمْ: **Size hayat verdi.** Size uzattığı gölgesi sâyesinde adem/yokluk kabından sizi ızhar etti. Izhar ettikten sonra size nîmetler bahşetti, ilk yaratılışta (dünyâ hayâtında), nîmet vereni bilesiniz ve ona şükredesiniz diye türlü türlü nîmetler ile size rızıklar bahşetti. Türlü nîmetlerle sizi besleyip büyüttükten ثُمَّ يُمِيتُكُمْ: **Sonra sizi öldürür.** Kudret ve kuvvetini göstermek için sizi ilk yaratılıştan (dünyâdan) çıkarır, alır. ثُمَّ يُحْيِيكُمْ: **Sonra sizi diriltir.** Her nefis yaptığının karşılığını görsün diye son yaratılışta (mahşerde, âhirette) tekrar diriltir. ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **Sonra ona döndürüleceksiniz (28).** Menzilleri katettikten, merhale ve mertebeleri aştıktan sonra, başkasına, yansıma ve gölgelere değil, sâdece ona/Hakk'a döndürüleceksiniz. Çünkü ondan başkasının, kendisine döndürülecek bir varlığı yoktur. Bunlardan anlaşılmaktadır ki, Allâh'ın dışında bir başlangıç, onun dışında bir son ve onun dışında bir dönüş yeri yoktur. Dönüş de ancak onadır. "Ondan başka ilah yoktur. Onun vechinden başka her şey yok olucudur. Hüküm onundur ve ona döndürüleceksiniz" (Kasas Sûresi, âyet 88).

هُوَ الَّذِي: **O,** sizi yeryüzünde halîfe kılan, kendi sûreti üzere yaratan, bütün isim ve sıfatlarının mazharları yapan, diğer mazhar ve masnûâtının/yarattıklarının üzerinde sizi değerli kılan Allâhü Teâlâ, خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا: **Yeryüzündeki her şeyi sizin için yarattı.** Yâni isim ve sıfatlarının birer eseri olarak, süflî âlemde olup da size musahhar kılmış olduğu, sizin emrinize vermiş olduğu, sizin cisimlerinizi tamamlayıcı ve nâsûtunuzun (beşerî yönünüzün) payı olan her ne varsa, bütün bunların hepsini, üzerinde istediğiniz gibi tasarrufta bulunasınız ve onlardan faydalanasınız diye halk etmiştir. ثُمَّ : **Sonra,** süflî âlemin takdîri/yaratılması tamamlanınca اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ: **Göğe yöneldi.** Yâni,

...فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي
جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَل۪يفَةً قَالُٓوا اَتَجْعَلُ ف۪يهَا مَنْ يُفْسِدُ ف۪يهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَٓاءَ ....

âlem-i ulvînin takdîrine/yaratılmasına teveccüh etti. فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ: **Onları yedi gök olarak düzenledi.** Onları; ilim ve muâmele sâhibi meleklere ve pek çok eser ve özellik sâhibi gezenenlere şâmil olan tabakalar hâlinde tertip etti. Bütün bunların hepsi Hakk'ın isim ve sıfatlarının bir gereğidir. وَ: **Ve** her iki âlemde (gökte ve yeryüzünde/ulvî ve süflî âlemde/lâhût ve nâsût âleminde) olan hiçbir şey ona gizli kalmaz. Çünkü هُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **O her şeyi bilendir (29).** Gökte ve yeryüzünde olan zerre kadar hiçbir şey onun ilminin dışına çıkamaz.

Cenâb-ı Hak ulvî ve süflî âlemdeki her şeyi insan türü için takdir ettikten sonra, niyâbet ve hilâfet-i ilâhiyyeye lâyık ve her şeyi câmi bir mazhar olmak üzere, bu türden bir şahsı diğer bütün insanlar arasından nasıl seçip ayırdığına işâret etmek için, kâbiliyeti ve bütün mertebeleri câmi mertebesinden dolayı bizâtihi nebîsi ve habîbini muhâtap alarak şöyle buyurmuştur: وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ: **Ve Rabbin meleklere dediği zaman.** Ey resûllerin en kâmili! Sen kendin de hatırla ve sana tâbi olanlara da, mazhar-ı lutuf ve cemâl olup, üzerlerinde celâl ve kahrın eseri zuhur etmeyen meleklere söylediği sözün zamânını hatırlat. إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً: **Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım.** Ben, zâtıma muttali olmak ve bütün vasıflarımı tafsîl üzere, ayrıntılı bir şekilde mülâhaza etmek için, süflî âlemde, alâka bulanıklığından ve mümkünlük pasından temizlenmiş bir ayna yaratacağım. Böylece, bana niyâbeten, benim adıma bütün kullarımın ifsâdını ıslah etmesi ve ahlâklarını güzelleştirmesi için o aynada bütün sıfat ve isimlerimle tecellî edeceğim. Cenâb-ı Hak böylece meleklerle müşâvere ettikten sonra, kevn ve fesat (oluş ve bozuluş) âlemi ve cidâl/tartışma ve inat mahalli olan süflî âlem hakkındaki bilgilerinden hareket ederek melekler cevâben قَالُوا: **Dediler ki:** Biz süflî âlemde kullar arasında sürekli düşmanlık, inat ve husûmetten, kan dökme, mal çalmadan, kadın çocuk ve diğer insanları esir etmekten başka bir şey görmedik. أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ: ......

... وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَۜ قَالَ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا ....

Orada fesat çıkaran ve kan döken kimseler mi yaratacaksın?! Bizler seni tenzih ediyor, her türlü olumsuz sıfattan takdis ediyorken, yeryüzünde türlü türlü bozgunculuk çıkaracak ve kan dökecek olan bir halîfeni ve nâibini, izzetinin ve kibriyânın muktezâsı olarak yaratmanı nasıl kabul edelim ve buna nasıl cevaz verelim! Bunu kabul etmek bizim elimizde değil. Biz bu işi senin celâline ve ismetine yakışır bulmuyoruz. وَ: **Ve** eğer fazlının ve cömertliğinin bir gereği olarak kulların arasında ıslâhın geçerli olmasını ve onların işlerinin düzenlenmesini dilersen نَحْنُ: **Bizler** onların ıslâhı, işlerinin düzenli olması ve senin sınırlarının onlar arasında muhâfaza edilmesi için daha lâyığız. Çünkü نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ: **Senin hamd ile tesbih ediyoruz.** Seni dâimâ medh ü senâ ediyoruz. Verdiğin nîmet ve lutuflardan dolayı sana sürekli şükrediyoruz. وَنُقَدِّسُ لَكَ: **Ve seni takdis ediyoruz.** Noksanlık ve özür taşıyan her türlü sıfattan senin zâtını tenzih ediyoruz. O halde senin hilâfetine ve nâipliğine lâyık olan bizleriz. Cenâb-ı Hak, onlara verdiği cevapta, onları irşat etmek ve Âdem'e lutfettiği iyiliği ön plana çıkarmak için cem' lisânıyla şöyle قَالَ: **Buyurdu ki:** إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ: **Ben sizin bilmediğinizi bilirim (30).** Ben bilmekteyim ki Âdem, benim zâtımın ve bütün isim ve sıfatlarımın bir mazharıdır. Sizin "câmi'lik" vasfınız olmadığından dolayı bunu bilemezsiniz.

Cenâb-ı Hak, Âdem'e niyâbet ve hilâfete lâyık olmanın gerektirdiği şeyleri öğrettikten ve meşveret ânında melekler tarafından ızhar ettirilen şüpheye icmâl yoluyla, genel olarak cevap verdikten sonra, onlara icmal yoluyla açıkladığı şeyin tafsîline işâret ederek, cem' mertebesi husûsunda melekleri irşad etmek ve câmi olan mazharın celâli, yüceliği hakkında onları uyarmak, bilgilendirmek maksadıyla şöyle buyurmuştur: وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا: **Ve Âdem'e isimlerin tamâmını öğretti.** Yâni Cenâb-ı Hak, kendisine ayırdıkları hâriç, birbirine mukâbil sıfatlar ve birbirine muhâlif ve zıt isimler kalmamak üzere her şeyi tek tek ona açıkladı. Hak bu isimleri onun zâtına yerleştirmiş ve âlemde olan ....

... ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِؤُنِي بِاَسْمَٓاءِ هٰٓؤُلَٓاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾
قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَٓا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٓا اٰدَمُ

eserleri o isimlerin gereğince îcat etmiştir, yaratmıştır. ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ: **Sonra o isimleri meleklere sundu.** Müsemmâları îtibâriyle âfakta yerleştirilmiş ve eserleri ile zâhir olan isimleri, hilâfet işinde kendilerinde öncelik gören meleklere arz ederek فَقَالَ: **Ve şöyle dedi.** Cenâb-ı Hak, melekleri muhâtap aldı ve susturucu bir şekilde onlara şu soruyu sordu: أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلاَءِ: **Bunların isimlerini bana bildirin!** Bu her biri bir sebebe müstenit olan müsemmâların sebeplerini gözlerinizle veyâ basîretlerinizle bana haber verin! إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer sâdık iseniz (31).** Niyâbete daha lâyık ve daha müstehak olduğunuz iddiâsında sâdık ve Âdem'e îtirâzınızda gerçekçi iseniz, hallerini bilme noktasından değil, onların sâdece isimlerini söyleyin!

Melekler, bu sözlerden korkarak, özür beyan edici bir şekilde, tevâzu ile, Hakk'ın azarından çekinerek, ona karşı kötü bir edep yapmış olmaktan sakınarak ve hiçbir şekilde yaptığından sorgulanamaz olmasına rağmen ona bir soru yöneltmiş olmalarından utanarak قَالُوا سُبْحَانَكَ: **Dediler ki: Sen sübhânsın!** Sen îtiraz edilmekten ve seni fiilinden dolayı sorgulamaktan münezzehsin. Melekûtünde ve tasarrufta, isimlerinin gereğince hükmetmek sana âittir. Sözü uzatan biziz, sen değilsin. Çünkü لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا: **Bizim, senin öğrettiklerinden başka bir ilmimiz yoktur.** Kendi kâbiliyet ve kapasitemizin ölçüsüncedir. إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ: **Alîm ve Hakîm olan ancak sensin (32).** Sen her şeyin kâbiliyetini bilirsin ve bu kâbiliyetin ikâmesinde her hangi bir illet/kusur ve îtiraz sozkonusu olmaz.

Böylece melekler hatâlarını îtiraf ettiler. Noksaklıklarından ve cüretlerinden dolayı özür dilediler. Allâhü Teâlâ da onların özürlerini ve tevbelerini kabul etti. Sonra da Âdem'in hilâfete lâyık olma hikmetini, üzerlerindeki perdeyi kaldırarak onlara göstermek için قَالَ يَاآدَمُ: **Dedi ki: Ey Âdem!** Ey bütün birbirine zıt isimleri kendisinde toplamış olan .....

...اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۚ فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّٓى اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

Âdem! أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ: **Onların isimlerini onlara söyle!** Senin hüviyetine, mâhiyetine zerkedilmiş, konulmuş ve sana sunulmuş olan bu müsemmâ ve müsebbeplerin, yâni "âlem" diye tâbir edilen bu şeylerin isimlerini mahâret ve tam bir huzûr ile bildir. Âdem, Rabbinin nidâsını işitir işitmez vahy ve ilhâm-ı ilâhînin gereğince hemen cevap vermeye koyuldu. فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ: **Onlara o şeylerin isimlerini söyleyince,** Âdem, Allâhü Teâlâ'nın tevfîki, vahyi ve ilhâmı ile, kendisine onun tarafından konulmuş olan -zîrâ ayna kendisine bakanın her şeyini ızhar eder- şeyleri tafsîlatlı bir şekilde anlatınca... Melekler ondan kendisinden istenen şeylerin isimlerini ayrıntılı bir şekilde duyunca onun verdiği bilgilerden utandılar ve onun hakkında kendilerinden sudur eden şeylerden pişmanlık duydular. Üstelik, Allâhü Teâlâ'dan daha fazla utanarak, onun cânibine suskun ve kendilerini kınar bir şekilde teveccüh ettiler, yöneldiler. Allâhü Teâlâ onlara lutufta bulundu, sonsuz rahmeti ile onlara merhamet etti: Cenâb-ı Hak, kendisi ile onlar arasında geçen konuşmaları hatırlatarak, onları edeplendirmek için, bir daha onlardan bu gibi şeyler sudur etmemesi, ilim ve fiilleriyle aldanmamaları, kendisinin mazharlarından hiçbirini hakir görmemeleri, onlara basitlik nazarıyla bakmamaları, bilakis ibret nazarıyla bakmaları ve her şeyi gören ve kuşatan Allâh'tan her hangi bir şeyin gizli kalacağı vehmine kapılmamaları için soru sorma yoluyla onlarla konuştu. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ: **Ben size söylemedim mi?** Ben önce icmâlen, genel îtibâriyle demedim mi ki: إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Ben göklerin gayblarını/sırlarını daha iyi bilirim.** Ben, "sizin bütün ahvâlini bildiğinizi iddiâ ettiğiniz sebepler âleminin (göklerin) ve zâhire göre tahminlerde bulunarak hakkında bir takım sözler söylediğiniz müsebbebât âleminin (yeryüzü) gayblarını, sırlarını sizden daha iyi bilirim" diye önceden icmâlen size söylememiş miydim?! وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ: **Ve sizin açıkladığınız şeyleri de, sakladığınız şeyleri de en iyi ben bilirim! (33).** Yine, sizin Âdem hakkında dilinizle söylediğiniz şeyleri de ben en iyi bilirim.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾

Melekler, tartışmalarından ve cür'etlerinden dolayı Hak'tan ve kendisine halîfe yaptığı şahıstan, yâni Âdem'den utanarak, kendilerinin hilâfete daha lâyık olduğuna dâir içlerindeki niyetlerinden hüsrâna uğramış bir şekilde günahlarını ve îtiraf edip, tevbekâr olup, pişmanlık içerisinde tazarrû ve niyâz edince, Cenâb-ı Hak da onların özrünü kabul etti. Sonra da seçtiği halîfenin yüceltilmesini ve hakkının ödenmesini isteyerek, meleklere ona secde etmelerini emretmek sûretiyle şöyle buyurdu: وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ: **Biz meleklere 'Âdem'e secde edin' dediğimiz zaman.** Yâni ey resullerin en kâmili! Hatırla o zamânı ki, Âdem hakkında kendilerinden cür'et sâdır olan meleklere, Âdem'in değerini anlamaları ve emrimize sarılmaları için, 'ona tevâzû ve saygı gösterin' diye emretmiştik. فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ: **İblis hâriç onlar hemen secdeye kapandılar.** İblis dışında, meleklerin hepsi tevâzû ve tezellül içerisinde yüzlerini Âdem için pişmanlıkla toprağa koydular. أَبَى وَاسْتَكْبَرَ: **O kaçındı ve büyüklendi.** İblis secde etmekten imtinâ etti ve onun önünde eğilmemekte direndi. İçerisindeki inat ve inkârda ısrar etti. وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ: **Kâfirlerden oldu (34).** İtaat şart olan emrimizi yerine getirmemesi sebebiyle huzûr-ı ilâhîden kovulanlardan oldu.

Hakk'ın İblis'i bu hükümden hâriç tutmasındaki ve onu secde etmekten âciz bırakmasındaki hikmet; rablik, kulluk, îman, küfür, cennet, cehennem ve bütün şer'î emir ve yasaklardaki sırrın zuhur etmesidir. Zîrâ ikilik (erkeklik ve dişilik), görüşlerin ve usûllerin farklı farklı olması ve tartışılan konuların aydınlanması ancak bu olay sebebiyle gerçekleşmiştir. Böylece Hak örtülür ve bâtıl ortaya çıkar. Kısaca o, Hakk'ın kendisi için koyduğu âdâba, kurallara bağlı ve onların koruyucusudur. Hiçbir kimse içeri giremesin ya da yönelmesin diye Hakk'ın kapısının bekçisidir. Bunu da ona karşı taşımış olduğu kıskançlıktan, onun zâtını himâye etme gayretinden dolayı yapmaktadır. İşte bu sebepledir ki, birçok muhakkık ve hakîkat ehli, İblis'in mertebesine sâhip olmayı temennî etmişlerdir. Onun, nefisleri celbeden zevk ve .....

وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۖ وَلَا تَقْرَبَا
هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

süslerle kandırması ve oyalayıp eğlendirmesi, onun Rabbine karşı gösterdiği kıskançlığın ve gayretten dolayıdır. Onun kovulması, uzaklaştırılması ve lânetlenmesindeki hikmet ve sır da, insanları ona bağlanmak ve uymaktan kesin ve kat'î bir şekilde sakındırmak, insanları onun düşmanlığına karşı hazırlıklı yapmak, onun onlarla dâima rekâbet içerisinde olduğundan gâfil kalmalarını sağlamak içindir. Bununla birlikte insanlar İblis'e tâbi olmaktan, onun mekânlarına gitmekten geri durmazlar. Nefsimizin şerrinden Allâh'a sığınırız.

Âdem'i halîfe yaptıktan ve onun hakkındaki karalamaları izâle ettikten sonra, onun bütün hasımlarına ona secde ve tâzim etmelerini emrettik. Onların hepsi de kendilerine verilen emri yerine getirdiler, içlerinden sâdece İblis emre uymadı. O da bunu kibrinden dolayı ve yukarıda anlatılan hikmete binâen bunu yapmadı. Yine bunun bir başka sebebi de, onun neslinden pekçok kimsenin, küçük bir gruba boyun eğmesi ve bundan dolayı da onların kibir ve büyüklük taslamaya kapılmaması içindir. وَقُلْنَا يَاآدَمُ: **Ve biz yine dedik ki: Ey Âdem!** Biz ona şefkat ve merhametle şöyle seslendik: Ey halîfe, ey seçilmiş ve ey kulluğa yapışmış olan Âdem! Hilâfet seni aldatmasın. Hakk'a teveccühe devam et. Her şeyin aslını tetkik edip görmekten geri durma. Bil ki hakîkî kulluk, bizim emrettiklerimize sarılmak ve nehyettiklerimizden kaçınmakla yerine getirilir. Sarılma ve sakınmayı kabul ettikten sonra, اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ: **Sen ve eşin cennete yerleşin.** Ey asâleten halîfe olan Âdem ve ona tâbi olan eşi! Sizler, mutluluk yurdu, rahatlık ve huzur evi, Gafûr olan Rab ile ünsiyet mertebesi olan cennette oturun. Oraya yerleştikten sonra وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا: **Ondan istediğinizi bol bol yeyin.** Cennetin rûhânî ve cismânî olan lezzetlerinden ve nîmetlerinden istediğinizi, hiç kimsenin müdâhalesi olmaksızın, istediğiniz şekilde ve istediğiniz kadar yeyin. وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ: **Fakat şu ağaca yaklaşmayın.** Şu belli olan ağaca yaklaşmayın. Aksi halde kulluk sorumluluğundan dışarı çıkmış olursunuz. Böyle olunca da فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ:

فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ
وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقّٰى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ ....

Zâlimlerden olursunuz (35). Nehyedilmiş şeyi yapmak sûretiyle ilâhî sınırların dışına çıkmış ve kendisine zulmetmiş kimselerden olursunuz.

Sonra İblis, Cenâb-ı Hakk'ın Âdem'e olan inâyetini, onlara olan tavsiyesini ve onlarla olan anlaşmasının farkına varınca, Âdem ve eşinin kalbine, o ağacın özelliği ve niçin nehyedildiğiyle ilgili vesveseler ilkâ etmeye, atmaya başladı. İlâhî vasiyeti ve kulluğa dâir yapmış oldukları anlaşmayı onlara unutturdu. Kısaca, فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا: **Şeytan onların ayaklarını oradan kaydırdı.** Onların düşmanı olan ve kendilerini sürekli gözetleyen şeytan vesvese vererek onları suç işlemeye sürükledi ve onlar da o yasak olan ağacın meyvesinden yediler. O da فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ: **Onları içinde bulundukları yerden çıkardı.** Cenâb-ı Hak da sürûr ve sevinç yurdu olan cennetteki içinde bulundukları huzurdan uzaklaştırdı. وَ: **Ve** onlardan bu zelle/suç sâdır olduktan sonra قُلْنَا اهْبِطُوا: **Dedik ki: İnin!** O ikisine (Âdem ve eşi) ve onların akıl hocalarına (İblis) 'sevinç ve mutluluk yurdundan aldanma yurduna, kerâmet yurdundan belâ ve kınama yurduna inin. Orada bin türlü çekişme ve düşmanlık içerisinde yaşayın. Zîrâ orada بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ: **Bâzınız bâzınıza düşman olacak.** Diğerini öldürmek için fırsat kollayacak. وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ: **Sizin için yeryüzünde bir müddet kalma ve ve nîmetlenme sözkonusudur (36).** Cennetten indikten sonra, tefrika mahalli, fitne ve mihnet yurdu olan yeryüzünde, bir müddet yâni tâmme-i kübrâ (en büyük felâket) olan kıyâmet gününe kadar, dünyevî lezzetler ve süs-lerle nîmetleneceksiniz. Ama şeytan da sizi onlar vâsıtasıyla dâimî nîmetlerden alıkoymaya çalışacak.

Âdem'in zellesi kendisinden ve yaratılışı gereği değildi. O zelle, düşmanının kandırmasıyla, onun hîle ve vesvesesi sebebiyle meydâna gelmişti. Cenâb-ı Hak ona şefkat gösterdi ve lutufta bulundu da âsî ve günâhkâr olan فَتَلَقّٰى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ: **Âdem Rabbinden kelimelere ....**

... فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ
مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

mülâkî oldu. Âdem, halîfesi olduğu ve kendisine yöneldiği Rabbinden, yapmış olduğu hatâdan dönmesini sağlayacak birtakım kelimeler aldı ki, bu da "Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik. Eğer bize merhamet etmezsen, ziyâna uğramışlardan olacağız!" (A'râf Sûresi, âyet 23) cümlesidir. Âdem kendisine gelen kelimeleri/cümleyi aldıktan, öğrendikten sonra, o kelimeler vesîlesiyle istiğfâr etti ve yapmış olduğu şeylerden döndü, tevbe etti. Cenâbı Hak da فَتَابَ عَلَيْهِ: **Onun tevbesini kabul etti.** Allâhü Teâlâ da onun tevbesini kabul etti ve ona merhamet etti. إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ: **O, Tevvâb (tevbeleri kabul eden) ve Rahîm'dir (çok merhametlidir) (37).** Allâhü Teâlâ günahkârların ve suça dalmışların kendisine dönmelerini gönülden ister ve kendilerinden meydâna çıkan hatâ ve günahlardan dolayı, cezâlandırma ve azar olmaksızın, onlara karşı çok çok merhamatlidir.

Biz Âdem'e vesîlesiyle tevbe ettiği birtakım kelimeler telkin ettikten, onu yeis ve üzüntüden kurtardıktan ve cennete rucû ile tekrar nîmetlendirdikten sonra, Hakk'a rucû ve yönelme yolunu öğretmek için ona ve zürriyetine قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا: **Oradan hepiniz inin, dedik.** Cennetten çıkın ve inilecek yere gidip orada kalacak bir yer edinin. Sonra da cennete bizim iznimizle tekrar girmek için çeşitli yollar araştırın. Ey bu yolu araştıranlar! فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى: **Artık, benden bir hidâyet geldiği zaman,** başkasından değil, benden size bir vahiy veyâ ilham gelince ki bu sizin cennete girmenize râzı olduğumun bir delîli ve iznimin bir işâretidir; فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ: **Kim hidâyetime tâbi olur ise,** her kim onlar vesîlesiyle bana döner, bana tevbe ederse, onların asıl makâma ve vatan-ı hakîkîye dönüşleri sırasında فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ: **Onlar üzerine korku yoktur** ve onlar oraya döndükten sonra وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ: **Mahzun da olmayacaklardır (38).** Bilakis, sizi ilk yarattığı andaki hâle döneceksiniz.

وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْد۪ٓي ....

وَالَّذِينَ: **O kimseler ki,** tekrar cennete dönüşü ummadılar, bir zamanlar cennette olduklarını unuttular, kendilerine gönderilen hidâyete iltifat etmediler, aksine onu كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: **İnkâr ettiler ve âyetlerimizi yalanladılar.** Kendilerine gönderilen peygamberleri reddettiler. Onların doğruluğuna işâret eden bütün delillerimizi, peygamberlerin göstermiş olduğu ap-açık mûcizeleri ve kesin âyetlerimizi kabul etmediler. أُولَئِكَ: **İşte bunlar,** bu cennetten aşağı inerek, vatan-ı aslîlerini ve makâm-ı hakîkîlerini unutarak, bâkî olan cenneti bu basit, bu âdî dünyâ ile değiştirenler, Hak tarîkini inkâr edenler ve kendilerini hidâyete götürenleri yalanlayanlar; أَصْحَابُ النَّارِ: **Ateşliklerdir.** Onların yeri uzaklık ve hizlân/başarısızlık mahalli, kovulma ve mahrûmiyet derekesi olan cehennemdir. هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Orada ebediyyen kalacaklardır (39).** Bunun sebebi ise, onların Allâh'ın istediği şeyi yalanlamaları ve unutmalarıdır. "Rabbimiz! Hidâyete erdikten sonra kalplerimizi saptırma. Bize katından bir rahmet bağışla. Sen Vehhâb'sın (bol bol mevhibe ve lutufta bulunansın)." (Âl-i İmrân, 3/8.)

Allâhü Teâlâ hidâyet ve dalâet yollarını ve her bir yolun göreceği karşılığı icmâlen açıkladıktan sonra, mü'minlerin onlardan ibret almaları için, önceki asırlardan ve geçmiş milletlerin kıssalarından kıssalar anlatmak sûretiyle bu işin detay ve tafsîline işâret etmektedir. Bunlardan birisi, kendilerine bahşetmiş olduğu onca nîmeti hatırlatarak, nîmete şükreden kimselerden ve onun ahdini yerine getiren kimselerden olmaları için, Cenâb-ı Hakk'ın İsrâil oğullarına yâni Ya'kûb'un çocuklarına yapmış olduğu şu nidâsıdır: يَابَنِي إِسْرَائِيلَ: **Ey İsrâil oğulları!** Ey türlü nîmetler içerisine yüzenler! اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ: **Size bahşetmiş olduğum nîmetimi hatırlayın.** Sizden önceki ve sonraki nesillerinize verdiğim nîmete şükredin. وَأَوْفُوا بِعَهْدِي: **Bana verdiğiniz ahde vefâ gösterin,** size verdiğim nîmetleri saydıktan sonra, benimle yapmış olduğunuz, nebî ve resullerimin diliyle size gelecek olan hidâyetime tâbi

... أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَاٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖۖ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖى ثَمَنًا قَلٖيلًاۘ..............................

olacağınıza dâir ahdinize sâdık kalın ki, أُوفِ بِعَهْدِكُمْ: **Ben de size verdiğim ahde vefâlı kalayım.** Ben de sizi mihnet yurduna inmeden önce içerisinde olduğunuz cennete, makâm-ı aslîye ulaşmanız ve geri dönmeniz hakkındaki ahde sâdık kalayım. Son yaratılışta/âhirette, oraya döndükten sonra sizin için ağyârdan/yabancıdan korkma diye bir şey sözkonusu olmaz; bilakis benim saltanatımın darbesinden ve heybetinden kaçınmanız ve korkmanız gerekir. Bu kaçınma esnâsında وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ: **Sâdece benden korkun (40).** Sizinle ünsiyet etmek ve sizden korkuyu gidermem için bana dönün.

وَ: **Ve** bilin ki, ahdime vefâ göstermenizin alâmeti îman etmektir. O halde آمِنُوا بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ: **Yanınızda olanı tasdik edici olarak indirdiğime îman edin.** Fazlımın ve ihsânımın gereği olarak peygemberlerimden her birine indirdiğime ve özellikle de, kat'î deliller, keskin huccetler, ap-açık mûcizeler ve âyetlerle desteklenmiş olan hazret-i hatmiyye-i hâtemiyyeye (Hz. Muhammed'e) indirilmiş olup, hükümler, kıssalar, nasîhatler ve diğer güzellikleri şâmil olarak geçmiş peygamberlere indirilmiş kitapları tasdik edici olan Kur'ân'a ihlâs ve yakîn ile inanın. وَ: **Ve** Kur'ân indikten ve ona/peygambere risâlet ve hidâyet indirenin iddiâsından sonra لاَ تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ: **Onu ilk inkâr eden siz olmayın.** Hidâyet edene ve hidâyet ettiği şeye hemen karşı koymayın. Bilakis, ona/Kur'ân'a/Hz. Peygamber'e ve onun Rabbi katından getirdiklerine ilk inanıp tasdik edenler sizler olun. Îman husûsunda fırsatı ganîmet bilin. Gaflete düşmeyin. وَ: **O** Kur'ân indikten ve ortaya çıktıktan sonra, لاَ تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلاً: **Benim âyetlerimi ucuz bir bedele karşılık satmayın.** Peygamberlerime indirmiş olduğum âyetlerimi fâni süslerle değiştirmeyin. Eğer bu değiştirmeyi terk etmek nefsinizin ona/dünyâya olan tabiî meylinden dolayı size ağır gelecek ....

... وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ
وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ ....

olursa, bu durumda sizi korumam ve size bunu kolaylaştırmam için وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ: **Benden korunun (41).** Bana karşı takvâ sâhibi olun.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ: **Hakk'a bâtılı giydirmeyin.** Zâhir ve sâbit olan gerçeğe, mevhûm ve temyiz kâbiliyeti olmayan zayıflar için süslü olan bâtılı karıştırmayın. وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ: **Ve hakkı gizlemeyin.** İçinizdeki hakîkati gizlemeyin. وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: **Halbuki siz biliyorsunuz (42).** Onun/Kur'ânın gerçek olduğunu aklen ve başkalarından duymak sûretiyle bilmektesiniz.

وَ: **Ve** Âllâh'a, indirdiği kitaplara ve peygamberlerine îman ettikten ve sizi nehyetmiş olduğu şeylerden uzak durduktan sonra أَقِيمُوا الصَّلَاةَ: **Namazı kılın.** Onun cânibine yaklaşmaya ve yönelmeye devam edin. Bütün uzuvlarınızla birlikte, zâhirin ve bâtının, gerçek bir yönelişe mâni olan nefsânî ve bedenî meşgûliyetlerden temizlenmesini murat edinerek onun kapısına teveccüh edin. وَآتُوا الزَّكَاةَ: **Ve zekâtı verin.** O sizin nefislerinizi; haset, cimrilik, çekememezlik gibi, bâtında türlü hastalıklar üreten hâricî alâka va geçici durumlardan temizler. وَ: **Ve** tam bir şekilde teveccüh ve takarrüb/yakınlaşmayı murat ettiniz ise ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ: **Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin (43).** İnsanlara riyâ yaparak, kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söyleyenlerle değil de, mevt-i irâdî ile bâtıl hüviyetlerinde çıkarak vuslata erenlerle berâber siz de Hakk'a tevâzu gösterin, tazarrû ve niyazda bulunun.

Hak, o riyâ yapanlara azar ve minnet yoluyla şöyle hitâp etmektedir: أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ: **İnsanlara iyiliği emrediyorsunuz da kendinizi unutuyor musunuz?!** Ey riyâkâr ve gûyâ insanlara nasîhat ve hatırlatma yoluyla kendilerinde irfan yakîn olduğu iddiâsında bulunanlar! İnsanlara Allâh'a yakınlaştıran iyiliği emrediyorsunuz, ama

... وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

kendiniz söylediğiniz şeyleri yapmıyı unutuyorsunuz ha! وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ: **Halbuki sizler "kitâb"ı okuyorsunuz!** İlâhî emir ve nehiyleri içeren kitâbı okuduğunuzu ve onu bildiğinizi iddiâ ediyorsunuz! O halde ona sarılmak öncelikle size yakışır. Başkasına hatırlatıyorsunuz fakat kendiniz gaflet ve dalâlette boğulup gitmişsiniz! أَفَلَا تَعْقِلُونَ: **Akletmiyor musunuz? (44).** Bu yaptığınızın çirkin bir şey olduğunu anlamıyor musunuz?

وَ: **Ve** vahyin akabinde, namaz kılmayı, nefislerinizi bâtınen ve zâhiren temizleyici olan zekatı vermeyi size emrettikten sonra, size gereken, kendinize emredilen şeylere sarılmak ve onları tereddütsüz ve tam bir şekilde yerine getirmektir. Bunu da ancak istikâmet, istiâne (Hak'tan yardım isteme) ve bu iki değerli özellikten doğacak hasletler ile gerçekleştirebilirsiniz. İşte bu sebeple Hak şu sözünde, istikâmet ve istiâne husûsunda kendisinden yardım dilemeniz gerektiğini şöylece buyurmaktadır: اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ: **Sabır ve namaz ile Hak'tan yardım dileyin.** Allâh'a takarrüb ve teveccühte, cismânî zevkler ve nefsânî şehvetlere/arzulara karşı, mâsivâdan yüzçevirerek Allâh'a yöneliniz. Bunun için istiâneyi küçümsemeyin ve hafife almayın. وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ: **O/istiâne, huşû ehlinin dışındakiler için çok büyüktür/çok ağırdır (45).** Hak'tan sabır ve namaz konusunda yardım dilemek, gönülden teslim ve îkan sâhibi olanlar dışında herkese zor ve ağır gelir.

الَّذِينَ: **Onlar,** başkasını görme pasını gözlerinden silip, ikilik ayıbını aradan çıkararak يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاَقُو رَبِّهِمْ: **Rablerine kavuşacaklarına inanırlar.** Buna daha bu dünyâ hayâtında iken yakînen inanırlar. Çünkü onlar Rablerine, onu görüyormuş gibi ibâdet ederler. وَ: **Ve** yine onlar yakînen bilirler ki, أَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ: **Ona kesinlikle dönecekler (46).** Onlar, âhiret hayâtında, başka herhangi bir vesîle ya da sebebe değil, Rablerine döneceklerine kesin bir şekilde inanırlar.

يَا بَنِىٓ اِسْرَٓائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِىٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

Allâh'ım! Bizleri o kimselerden, onlara tâbi olanlardan ve onlara muhabbet duyanlardan eyle.

Allâhü Teâlâ onlara, meyveleri âhiret hayâtında görülecek olan çeşitli nîmetlerle rûhânî âlemde lutuf ve ihsanda bulunduktan sonra, aynı şekilde meyveleri cismânî âlemde, yâni ilk yaratılışta (dünyâ hayâtında) görülen nîmetleri de bağışlamıştır.

Bunun için Allâhü Teâlâ onlara şöyle seslenmektedir: يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ: **Ey İsrâil oğulları! Sizin üzerinize ihsan ettiğim nîmetlerimi hatırlayın.** Size ve sizden öncekilere bağışladığım nîmetlere şükredin, küfrân-ı ni'met etmeyin. وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ: **Ve ben sizi âlemlere üstün kıldım (47).** Şunu iyi bilin ki, ben sizlerden nice kimseleri nice fazîletlerle değerli kıldım ki, bu fazîletlerin haddi hesâbı yoktur. Nîmeti hatırladıktan ve nîmet veren ve üstün kılanı bildikten sonra, benim fazîletim ve lutfum sizi aldatmasın, onlarla gururlanmayın. Aksine, kahrımdan ve şiddetle cezâlandırmamdan sakının.

وَاتَّقُوا يَوْمًا: **Öyle bir günden sakının ki,** hesâba çekilip yaptıklarınızın karşılığını göreceğiniz o günden korkun ki, o gün ister itaatkâr olsun, isterse âsî olsun لاَ تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا: **Hiç kimse bir başkasının cezâsını çekmeyecek,** onun yerine azâba dûçâr olmayacak. Âsî olanlardan وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ: **Hiç kimsenin şefâati kabul edilmeyecek.** Yine âsîler için hiçbir şafaatçinin, arkadaşın, ahbâbın veyâ dostun desteği, yardımı, şefâati kabul edilmeyecek. وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ: **Hiç kimseden şehâdet alınmayacak.** Süreyi uzatmak için hiç kimsenin şehâdeti veyâ kefilliği geçerli olmayacak. وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ: **Hiç kimse yardım görmeyecek (48).** Kıyâmet günü hiçbir günâhkâr bir başkasından yardım ve destek alamayacak. O gün her nefis yaptığı ile başbaşa kalacaktır, kefîli kendi amelleri olacaktır.

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْۜ وَفٖى ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿٤٩﴾ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ ....

Allâhü Teâlâ İsrâil oğullarına nîmeti hatırlamayı ve küfrün cezâsından kaçınmayı emrettikten sonra, sâdece onlara bahşetmiş olduğu nîmetlerin ne kadar büyük olduğunu şu şekilde anlatmaya başlamaktadır: وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ: **Hani, biz sizi Firavun'un taraftarlarından kurtarmıştık.** Bu ânı hatırlayın bir. Zirâ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ: **Onlar size azâbın en kötüsünü yapıyorlardı.** Azap ve eziyetin en ağırı ile sizi perişan ediyorlardı. يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ: **Oğullarınızı öldürüyorlardı.** Bunu da sizden geride hiç erkek kalmasın diye yapıyorlardı. Çünkü babanın ismi oğul ile devam eder ve oğul babasının sırrıdır. وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ: **Kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı.** Bunu da, onlara nikahsız yaklaşarak size utanç vermek için yapıyorlardı ki, dünyâda bundan daha büyük bir utanç yoktur-. Hattâ o zamanda kızların öldürülmesi bir iyilik olarak kabul edilmişti. وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ: **İşte bunlarda sizin için Rabbinizden büyük bir belâ vardı (49).** Yâni, iyi bilesiniz ki, bu işâret edilen ve sizin başınıza gelen belâ ve sıkıntılar sizin için bir sınanma idi. Bunun sebebi sizin, çektiğiniz sıkıntılar karşılığında daha büyük bir nîmet görmeniz içindi ki, bu da sizin onların elinden kurtulmanız ve onların yurtlarını istilâ etmenizdir.

وَ: **Ve** biz sizi türlü türlü sıkıntılar, zorluklar ve üzüntülerle sınadıktan sonra, sizin onların elinden ve azâbından kurtulmanızı ve onların bir kerede helâk olmalarını diledik. Bundan dolayı size yola çıkmanızı ve düşmanlardan kaçmanızı emrettik. Geceleyin kaçtınız fakat sabah olunca karşınıza deniz ve yine düşmanlar çıkmıştı da إِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ: **O zaman denizi sizin için yarmıştık.** Deniz aslında bitişik idi. Ama biz sizi onu geçip kurtuluşunuzu sağlamak için denizi ortadan ikiye ayırmıştık. Onların elinden فَأَنْجَيْنَاكُمْ: **Böylece sizi kurtarmıştık.** Sizi ...

... وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى اَرْبَع۪ينَ لَيْلَةً ثُمَّ
اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِه۪ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾

sâlimen karşıya geçirmiştik. Hemen sizin peşinize düşmüş olan وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ: **Firavun taraftarlarını da boğmuştuk.** Bu da denizin iki tarafını birleştirmek ve denizi önceki hâline tekrar döndürmek sûretiyle gerçekleşmişti. O an sizler denizin yarılmasına ve tekrar birleşmesine وَأَنْتُمْ تَنظُرُونَ: **Baka-kalmıştınız (50).**

İşte bu büyük nîmetleri nasıl hatırlamaz ve onlardan dolayı şükretmezsiniz? وَ: **Ve** sizi denizden sâlimen kurtardıktan ve düşmanlarınızı denizde bir kerede boğduktan sonra, sizi onların topraklarına, memleketlerine ve mallarına vâris yaptık. إِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً: **Yine hatırlayın ki, biz Mûsâ ile kırk geceliğine vaatleşmiştik.** Firavunların toprakları İsrâil oğulları tarafından ilk istilâ edildiği yıllarda, memleket idâresinde mahâretli olan Mûsâ'ya tavsiye ahitleşme yoluyla, 'bize meyil ve teveccühte aralıksız kırk gün ihlaslı olursan, ihlasa mâni meşgûliyetlerden tecerrüt etmede kâbiliyet kazanırsın. Zîrâ biz sana îman ve amel mertebesinin her ikisini de cem' eden ve zâhir ve bâtına müteallık hikmet, hüküm ve tedbirleri kapsayan bir kitap verdik' diye söylemiştik. ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ: **Sonra onun ardından siz buzağıyı ma'bud edindiniz.** Mûsâ vaadini yerine getirmek ve ahdini îfâ etmek için vaktini geçireceği yere (randevusuna) samîmî bir şekilde gidip oradan dönünceye kadar, sizler Sâmirî'nin göstermesiyle, kendi ellerinizle zînet eşyâlarınızdan yaptığınız, kendisinden çıkan bir böğürtü sebebiyle sizleri aldatan, sizler için bir belâ ve fitne olan buzağıya tapınmaya başladınız. Allâh'ı bırakıp onu ilah edindiniz ve böbürlenip kibirlenerek onun Allâh'ın ortağı olduğunu iddiâ ettiniz. Hattâ 'sizin ve Mûsâ'nın tanrısı işte budur' diyerek ilahlığı sâdece o buzağıya hasrettiniz. Kısaca, ahdinizi bozdunuz ve vaadinizden döndünüz. وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ: **Sizler zâlimsiniz (51).** Vaadinizden dönmeniz ve buzağıya tapınmanız sebebiyle, îman ve tevhîd sınırlarının dışına çıktınız ve nefsinize zulmettiniz. Bundan Allâh'a sığınırız.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ
اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ ....

ثُمَّ: **Sonra** pişman olarak bize döndünüz ve tevbe ettiniz ve biz de عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **O davranışlarınızdan sonra şükredersiniz diye sizi affettik (52).** Hakk'ın nîmetlerine şükürde sebat edersiniz, gizlide ve açıkta, dâimâ Allâh'a şükredenlerden olursunuz diye, yapmış olduğunuz zulmün karşılığı olan kötülükleri sizin üzerinizden, sizi affetmek sûretiyle giderdik. Hakk'ın affetmesi, affedilenin yapmış olduğu ve celâl ve kahr-ı ilâhînin bir eseri olan zulümden sonra cemâl ve lutf-ı ilâhînin bir eseridir.

وَ: **Ve** daha tamamlamadan önce vaadinizden caymanız ve buzağıya tapınmanız sebebiyle nefsinize zulmetmenize rağmen, biz Mûsâ'yı ihmal etmedik ve ona verdiğimiz vaatten dönmedik. Çünkü إِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ: **Sizin hidâyete ermeniz umûduyla Mûsâ'ya kitap ve furkânı verdiğimiz zamânı hatırlayın (53).** Biz vaadimizi yerine getirmeye mâtuf olarak, ona uyarak tevhid ve hak yolunu bulursunuz, bizden alıkoyan şeylerden kurtuluncaya kadar onun sâyesinde mücâhede edersiniz diye Mûsâ'ya rubûbiyetin (Cenâb-ı Hakk'ın rabliğinin) sırlarını içeren, hak ile bâtılın, hidâyet ile dalâletin arasını ayıran bir kitap vermiştik.

وَ: **Ve** Musâ ile olan vaadimiz yerine geldikten sonra o, kavmine gazaplı ve hiddetli bir şekilde dönmüştü; işte, إِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَاقَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ: **Hatırlayın o ânı ki, Mûsâ kavmine 'Siz buzağıya tapınmakla nefsinize zulmettiniz' demişti.** Mûsâ, yanında Tevrat olduğu halde, randevusundan döndüğü zaman, kendisine inanan ve kendisine söz vermiş olanlara 'ey bana verdiği ahdi bozanlar ve Allâh'ın sınırlarını aşanlar! Buzağıyı ibâdete lâyık bir ilah görmekle nefsinize kötülük ettiniz' diye öfkelenmişti. فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ: **Haydi, yaratıcınıza tevbe edin.** Bu inançtan ve buzağıyı tanrılaştırma fikrinden …

... فَاقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْۜ فَتَابَ عَلَيْكُمْۜ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿٥٤﴾ وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً ....

vazgeçin ve tevâzu ve alçakgönüllülük ile Mevlâ'nıza geri dönün. Sizi yaratan, bu günahtan temizlemek için sizi ademden/yokluktan zuhûra getiren odur. Ona tevbe ettikten ve pişman olarak ona döndükten فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ: **Sonra da nefislerinizi öldürün.** Bu zulmü size yapmayı emreden (emmâre) nefsinizi, türlü türlü riyâzetlerle, arzu ve isteklerinin terk edilmesi, iltifat ettiği şeylerden alıkonarak, hoşuna giden şeyler bıraktırılarak ve türlü şekillerde kınanmak sûretiyle öldürün. O emmâre olan (kötülüğü emreden) nefis; Hakk'ın onun kısmetine verdiği şeye mutmain (mutmainne: huzur bulmuş), kader-i ilâhînin hükmüne râzı (râziye) oluncaya, fenâdan da fâni olarak, Allah'ta fenâ-yı küllî ile fânî olmak sûretiyle kendisinden râzı olununcaya (marziyye) kadar bu riyâzattan geri durmayın. ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ: **Bu sizin için yaratıcınız katında daha iyidir.** Çeşitli riyâzatlar ve fenâ-yı mutlak ile zilletten ve zimmetten temizlenerek Hakk'a rücû ve teveccüh etmek, sizi tevhid ve irfan için yaratmış olan Hâlık'ınız nezdinde sizin için daha hayırlıdır. İnâbe (Hakk'a yönelmek) ve ihlâsınız hakîkî olduktan sonra فَتَابَ عَلَيْكُمْ: **O sizin tevbenizi kabul eder.** Sizden râzı olur. Çünkü إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ: **O gerçekten de Tevvâb (tevbeleri çok kabul eden) ve Rahîm'dir (çok merhamet sâhibidir) (54).** O, kullarının tevbe ve inâbe etmelerini seven ve hatâları çok büyük olsa bile onlara karşı çok merhametlidir.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَامُوسَى لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً: **Hatırlayın ki, sizler 'ey Mûsâ! Biz Allâh'ı açıkça görünceye kadar sana inanmayacağız' demiştiniz.** Peygamber olduğunu söyleyen ve Allâh'a dâvet eden Mûsâ sizi îman ve hidâyete dâvet ettiği zaman ona, 'peygamberi olduğunu iddiâ ettiğin Allâh'ı açık bir şekilde, arada herhangi bir perde veyâ örtü olmadan, birbirimizi gördüğümüz gibi görmedikçe sana inanmayacağız' diye îtiraz etmiştiniz. Bunda çok aşırıya kaçtınız da, bizim güneşten -ki, güneş dahi bizim zâtî lem'alarımız, parıltılarımızdan ibârettir- daha açık

... فَاَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

zuhûrumuzu inkârınız sebebiyle, kahrımız ve gazabımızdan inen فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنظُرُونَ: **Yıldırım sizi çarpmıştı ve siz de buna bakıyordunuz (55).** Buna karşı hiçbir tedbir ve tasarrufa güç yetiremeden, kahrımız altında mağlup ve helâk oluşunuzu seyrediyordunuz.

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Sonra belki şükredersiniz diye ölümünüzün ardından sizi tekrar diriltmiştik (56).** Tecellî-yi lutfînin bir gereği olarak kahır ve gazab-ı ilâhî ile yok ve fânî olduktan sonra size acımış, bundan dolayı, yokluğun ardından varlık ve ölümün ardından hayât nîmetine şükredeceğinizi bekleyerek ve öldükten sonra kıyâmet günü tekrar diriltilmeye inanırsınız diye sizi tekrar canlandırmıştık.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ: **Bulutları üzerinize gölgelik yapmıştık.** Çölde yaz günlerinde seyahat ettiğiniz zaman, hiçbir gölgenin olmadığı o yerlerde hep sizin üzerinizde olan bulutlar vâsıtasıyla sizi gölgelendirdik. وَ: **Ve** bununla birlikte size bundan daha büyük bir nîmet bahşettik: İçip serinlemeniz için gökten أَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ: **Size kudret helvası indirdik.** Ve gıdâlanmanız için de وَالسَّلْوَى: **Bıldırcın** eti indirdik. Fakat onları yemeyi şu sözümüzdeki şarta bağladık: كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ: **Size verdiğimiz temiz rızıklardan yeyin.** Nîmete şükredin, nankörlük etmeyin. Onlar küfrân-ı nîmet etmek ve iyiliğin karşılığını unutmakla وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Onlar bize değil, fakat kendi nefislerine zulmediyorlardı (57).** Kendilerine fayda verecek nîmetlerden, sınırlarımızı korumamakla ve bize şükrederek nîmetin devâmını sağlamamakla kendilerini mahrum ediyorlardı.

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا
قَوْلًا غَيْرَ الَّذِى قِيلَ لَهُمْ ....

وَ: **Ve** nefsinize zulmettikten ve çölden çıktıktan sona şefkat ve iyilik olsun diye size اِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ: **Şu beldeye girin, dediğimiz zamânı hatırlayın.** Enbiyâ ve evliyâ şehri olan Kudüs'e girmenizi söylemiştik. Ve yine demiştik ki: فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا: **Orada istediğinizi bol bol yeyin.** Hiçbir endişe ve engel olmaksızın o beldedeki, hastalık ve zarardan güvenli olup, bünyeyi kuvvetlendiren, mecâlsizliğinizi gideren yiyeceklerden istediğiniz gibi yeyin, içeceklerden bol bol için. Bizim nîmetlerimizle gücünüz yerine geldikten sonra bize dönün, bizim o şehirde inşâ ettiğimiz evimize yönelin, gelin. وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا: **Kapıdan secde ederek girin.** Oradan tevâzu ve alçak gönüllülükle, yüzünüzü tevâzu toprağına koymuş bir şekilde ve hâlisâne boyun eğerek girin. Bu esnâda Rabbinizden hatâlarınızın bağışlanmasını dileyin. وَقُولُوا حِطَّةٌ: **Ve deyin ki: Bizi affet.** 'Mevlâmız! Bizden sâdır olan günah ve hatâlarımızı bizden düşür' diye tazarru ve niyazda bulunun. Size emredilen şekilde kapıdan girdikten ve size öğretildiği tarzda af diledikten sonra نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ: **Biz de sizin hatâlarınızı bağışlarız.** Çünkü biz, fazıl ve keremimiz gereğince وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ: **Muhsinlerin/iyilik sâhiplerinin karşılığını ziyâdesiyle veririz (58).** Bunu da sizin için bir fazîlet ve kendisinden daha yüce ve daha büyük bir mertebe olmayan rızâmızın bir gereği olarak yaparız. Muhsinler (iyilik sâhipleri) ise, sınırı aşmayan ve ilâhî emirlere muhâlefet etmeyenlerdir.

Sonra biz onlara (İsrâil oğullarına) bu şekilde girmelerini emrettik. Onlara nasıl duâ ve istiğfar etmeleri gerektiğini öğrettik. Fakat bâzıları, zulüm ve te'vil ile, kendilerine verilen emre muhâlefet ettiler ve bu emri فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ: **Zâlimler, sözü kendilerine söylenenden başka bir söz ile değiştirdiler.** Hallerinin ıslâhı için kendilerine öğrettiğimiz emrimizin ve sözümüzün dışına çıkan kimseler,

... فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ وَاِذِ اسْتَسْقٰى
مُوسٰى لِقَوْمِه۪ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۜ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاۜ قَدْ عَلِمَ
كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْۜ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ ....

kendi fâsit görüşleri ve kesat karakterleri ile kendilerine telkin edilen sözü, ma'nâsı da, telaffuzu da başka olan bir söz ile değiştirdiler. Onların حِطَّةٌ: (Bizi affet)'in yerine değiştirdikleri söz حطا سمقاثا (hıttan semtâtan) yâni حنطة حمراء (hıntaten hamrâe: kırmızı buğday) idi. Kendilerine verilen emri yerine getirmeyip, üstelik bir de sözümüzü hevâlarının istediği şekle değiştirince, onları hesâba çektik, فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ: **Ve icrâ etmiş oldukları fısk sebebiyle zulmedenlerin üzerine gökten bir azap indirdik (59).** Kahır ve celâlimiz gereğince, hesâba çekilmelerinin ve kendilerinden cezâlandırılmasının sebebinin yapmış oldukları zulüm olduğunu bilmeleri için, kendilerini, resullerinin lisânı üzere Hak katından indirilmiş olan ilâhî hudutların dışına çıkaran cürümleri sebebiyle onlar üzerine gökten bir miktar tâûn/vebâ (bulaşıcı hastalık) indirdik.

وَ: **Ve** yine hatırlayın ki, اِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِه۪: **Mûsâ kavmine su içirmek istemişti.** Kavmi çölde susuzluktan kavrulup şikâyet edince. فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ: **Biz de 'bastonunla taşa vur' demiştik.** İsteğine nâil olabilmen için, elindeki asâ ile taşa vur, istediğin şey ondan uzakta değildir' diye nidâ etmiştik. Mûsâ, nübüvvet nûru ile emrin mazmûnunu, içeriğini hemen kavradı ve tereddütsüz bir biçimde taşa bir defâ vurdu. فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا: **Ondan hemen on iki kaynak fışkırıverdi.** Taştan her birisi kendine has özelliğe sâhip ve on iki gruba âit olmak üzere on iki göz su menbaı ortaya çıktı. Bu şekilde قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ: **Her bir bölük kendi içeceği pınarı bilmişti.** Çünkü o göze kendilerine âitti. Böylece herhangi bir gözede birikmenin ve tartışmanın önüne geçilmiş oldu. Sonra size zâhiren ve bâtınen faydalı olan şeylerdeki emrimizi şu şekilde söylemiştik: كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ: **Allâh'ın ....**

... وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَاِذْ قُلْتُمْ يَامُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا

rızkından yeyin ve için. Allâhü Teâlâ'nın size bağışlamış olduğu sayısız nîmetlerden faydalanın. وَ: **Ve** sizleri sûreten ve mânen zararlı olan şeylerden şu buyruğumuzla nehyetmiştik: لَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ: **Yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın (60).** Fesatlarınızla övünerek, kibirli kibirli gezmeyin. Zîrâ "Allah böbürlenen ve övünen kimseleri sevmez. (Lokmân, 31/18.)

وَإِذْ قُلْتُمْ يَامُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ: **Ve sizler 'Ey Mûsâ! Bizler tek çeşit yemeğe katlanamayacağız' demiştiniz.** Çölde iken, size kudret helvası ve bıldırcın eti indikten, taştan su kaynakları fışkırdıktan sonra, ihlastan yoksun, sırf gaflet, fesat ve küfrân-ı nîmet olan şu sözü Mûsâ'ya karşı edepsizlikle şöyle demiştiniz: Ey Mûsâ! Bu kuru çölde bizim için pek de uygun olmayan bir çeşit yemekle bizler yetinemeyiz. فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا: **Onun için, Rabbine bizim için duâ et de, yeryüzünün bitirdiği şeylerden; bakliyâtından/sebzesinden, salatalığından, buğdayından (sarmısağından), mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın.** Seni terbiye ettiğini, besleyip büyüttüğünü, koruyup gözettiğini, sana sâhip çıktığını iddiâ ettiğin Rabbine duâ et de bize, toprakta yetişip hepimizin bünyesi için daha uygun olan sebze, tahıl ve bakliyat türünden şeyler; lezzetiyle, hazmıyla, acılığıyla birlikte yemesi insanın hoşuna giden sebzeler, insanı serinleten salatalık, bünyeye güç ve kuvvet veren buğday -ki şeytan, babamız Âdem'in ayağını onun yedikten sonra kaydırdı ve Cenâb-ı Hakk'ın onu yemekten nehyetmemesinin sebebi de, insan tabiatinin ona meyletmesi ve onun beden için çok uygun bir gıdâ olmasından dolayıdır-, hazmı kolaylaştıran mercimek (sarmısak?) ve tatlı türü şeylerden hoşlanmayan ve yağlanmak istemeyenlerin iştahla yediği soğan gibi yiyecekler versin.

Mûsâ (a.s.) bu sözü onlardan duyunca çok üzüldü. Onların ıslah olmayacaklarına dâir bir yeis ve ümitsizliğe düştü. Bundan dolayı onlara

... قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذٖى هُوَ اَدْنٰى بِالَّذٖى هُوَ خَيْرٌ اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْ
وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا
يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

---

keskin bir ifâdeyle قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ: **Dedi ki: Daha üstün olanla daha aşağı olanı mı değiştirmek istiyorsunuz?!** Ey Hak yolundan sapanlar ve hevâlarına bağlı olanlar! Siz kötüyü iyiye, aşağıdan çıkan şeyi yukarıdan çıkan ve mertebece daha yüksek olana karşı mı tercih ediyorsunuz?! Ben sizin benden istediğiniz şeyi Allâh'a arzetmekten ve bu emelinize yardımcı olmaktan utanç duyarım. اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ: **Mısır'a inin. İstediğiniz şeyler oradadır.** Umlâkların memleketine, Firavunların yurduna yâni Mısır'a gidin; bin bir türlü yorgunluk, bitkinlik ve çaba ile arzu ettiğiniz şeyleri orada bulabilirsiniz. وَ: **Ve** basit ve âdi şeyler talep etmeleri yüzünden onların ayağı kaydıktan sonra ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ: **Onlar üzerine zillet ve meskenet vuruldu.** Nefislerinin pisliği, kalplerinin katılığı ve karakterlerinde nifâkın yer etmesi yüzünden aşağılanma mühürü onlar üzerine vuruldu. Âdilikten ve pislikten kaynaklanan bir aşağılık onları sardı. وَ: **Ve** içlerini ve sırlarını bilen بَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ: **Allâh'ın gazabına uğradılar.** İçlerine kadar işleyen bir gazab-ı ilâhîye dûçâr oldular. ذَلِكَ: **Bu,** yâni onlara gazab-ı ilâhînin inmesinin sebebi şu idi: بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ: **Onlar Allâh'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı.** Tînetlerinin bozukluğundan, nifak ve kinlerinin şiddetinden dolayı Allâh'ın âyetlerini, onlar üzerine indirmiş olduğu atâ, ihsan ve nîmetleri inkâr ediyorlardı. وَ: **Ve** küfrân-ı nîmet ve nankörlük etmekle kalmıyorlar, bir de يَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ: **Peygamberleri haksız yere katlediyorlardı.** Kendilerine, içlerindeki kötülüğü öğreten Allâh'ın elçilerini öldürüyorlardı. ذَلِكَ: **Bu** küfür ve öldürme بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ: **İsyân etmeleri ve haddi aşmaları yüzündendir (61).** Bu davranışlarının sebebi, Allâh'a ve onun hâlis .....

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى وَالصَّابِئِينَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

kullarına karşı göstermiş oldukları küstahça isyan ve bu isyan ve fıskta Allâh'ın koymuş olduğu sınırı inatla ve kibirlenerek aşmış olmalarıdır. Sonra Mûsâ (a.s.) onların Allah'tan yüzçevirmede, onun koyduğu sınırları aşmada ve küfrân-ı nîmette aşırı gitmelerine, ifrat ve tefritlerinin şiddetine baktı da onların aslâ iflah ve ıslah olmayacakları zannıyla onlara Hakk'ın âyetlerini tebliğ etmekten ve onları hidâyete çağırmaktan geri durdu, tereddüde düştü.

Bütün bunlardan sonra Cenâb-ı Hak, onlardan/Yahudilerden ve diğer din ve inanç gruplarından Hak yolda yürüyen ve sırât-ı müstakîme yönelen kimselerin durumuna şu şekilde işâret etmektedir. إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا: **Muhakkak ki mü'minler,** Muhammed (s.a.v.)'in dinine/şeriatine inananlar/Muhammedîler, وَالَّذِينَ هَادُوا: **Yahudiler,** Mûsâ (a.s.)'ın dînine/şeriatine bağlı olanlar/Mûsevîler, وَالنَّصَارَى: **Hıristiyanlar,** Îsâ (a.s.)'ın dînine/şeriatine inanmış olanlar/Îsevîler, وَالصَّابِئِينَ: **Ve Sâbiîler,** Nûh (a.s.)'ın dînine/şeriatine tâbi olanlar, işte bunlardan مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا: **Her kim Allâh'a ve âhiret gününe inanır da, sâlih amel işlerse,** yâni Allâh'ın vahdâniyetine yakînen inanır, onun rabliğini ikrar eder, Vâhid ve Ehad olan Âllah'tan başka mevcut olmadığını bilip îtiraf ederse, bütün bunlarla birlikte mahşer gününü kabul ve tasdik ederse, emr-î ilâhîye uygun davranışlarda bulunur, bunu sırf Allah rızâsı için yapar ve fiilerinde ihlaslı olursa, فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ: **İşte onların mükâfâtı Rableri katındadır.** Allah onları hakîkî tevhid ve ihlasta muvaffak eder. وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ: **Onlar üzerine korku yoktur ve onlar üzülecek değillerdir (62).** Cezâ ve azap husûsunda onlar korkmayacaklar ve herhangi bir kötüye dönüşten emin olarak mahzun olmayacaklardır.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا ف۪يهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٦٤﴾

وَ: Ve yine إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ: **Hatırlayın ki, sizden ahit almıştık.** Mûsâ'ya tâbi olacağınıza, onun kitâbının emirlerine sarılacağınıza, yasaklarından kaçınacağınıza dâir sizden söz almıştık. Fakat siz, ona tâbi olmaktan imtinâ ettiniz ve onun kitâbındaki emir ve nehiyleri ağır ve sıkıcı bularak ona bağlanmaktan çekindiniz. Biz de bunun üzerine, Cebrâil'e Tûr Dağını yerinden sökmeyi emrederek sizin Mûsâ'ya sığınmanızı sağlamıştık. وَ: **Ve** yerinden söktükten sonra رَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ: **Tûr Dağını sizin üzerinize kaldırmıştık.** Cebrâil o dağı bizim tevfik ve inâyetimizle sizin üzerinizde havada asılı bir şekilde tutmuştu. İşte bu anda size şöyle emretmiştik: خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ: **Size verdiğimiz şeyleri sıkıca alın.** Size kitap ve dinden ne emrediyor ve vahyediyorsak, onların hepsine sımsıkı sarılın. وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: **O kitabın içindekileri hatırlayın/unutmayın; umulur ki sakınırsınız (63).** O kitapta sizin için ne varsa hepsini hatırlayın, sakın unutmayın. Eğer o kitaba sarılmaz ve onu dâimâ hatırlamazsanız, dağı üzerinize indirir ve sizin kökünüzü kazırız. Siz dağın üzerinize düşmesinden korkarak bize sığınmışken biz de sizden söz aldık ve bunu da kahır ve intikâmımızdan sakınmanız için yaptık.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ: **Daha sonra bundan yüzçevirdiniz.** Biz size bir müddet verdik; fakat siz sözünüzden döndünüz, o zaman içerisinde bulunduğunuz korkuyu unuttunuz. Çünkü sizin cibilliyetinizde zulmetmek, Hakk'ın sınırlarını aşmak ve ahitleri bozmak yatmaktadır. فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ: **Eğer Allâh'ın size fazlı ve merhameti olmasaydı,** o sizin hakkınızda îman ve ıslah dilemeseydi ve size kitap ve peygamber göndermekle merhamet etmeseydi, لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **Kesinlikle hüsrâna uğrayanlardan olurdunuz (64).** "Kıyâmet günü kendisi de, ailesi de hüsrâna uğrayanlar var ya, işte gerçek hüsrân ....

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِى السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

budur" (Zümer Sûresi, âyet 15) zümresine dâhil olurdunuz. Niçin olmasın ki? Sizler ilâhî vaatlere muhâlefet eden bir kavimsiniz ve sizin işiniz işte budur!

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ: **Ve sizler içinizden cumartesi günü konusunda sınırı aşanları bilmektesiniz.** Sizler daha önce Dâvûd (a.s.) zamânında, cumartesi günü balık avlamak husûsunda ilâhî ahdi aşan kimselerin kıssasını biliyorsunuz. Bunlar, deniz kenarında Eyle denen bir yerde oturuyorlar ve geçimlerini deniz ürünlerinden sağlıyorlardı. Allâhü Teâlâ onlara Dâvûd (a.s.)'ı peygamber olarak gönderdi. Hz. Dâvûd onları Hakk'a dâvet etti. Onlar da îman ettiler. Dâvûd (a.s.) onlardan cumartesi günleri balık avlamayacaklarına, o günü Hakk'a ibâdet ve teveccühe ayıracaklarına ve ona yardım edeceklerine dâir kesin bir söz ve mîsak aldı. Anlaşmadan sonra, deniz canlıları cumartesi günü denizin kenârına geliyorlar, vücutlarını sudan dışarı çıkarıyorlardı. Aradan bir müddet geçince, onlar o günkü balıkları avlamanın bir hîlesini keşfettiler. Denizin kenarına havuz ve çukur benzeri şeyler kazdılar. Onlardan denize giden arklar açtılar. Cumartesi gelince arkları açıyorlar, suyun havuz ve çukurlara dolmasını sağlıyorlardı. Böylece deniz canlıları da onlarda birikiyordu. Pazar günü olunca gidip o hayvanları avlıyorlardı. Kısaca, bizim ahdimizi bu hîle ile bozdular ve biz de onlara mühlet verdik. Onlar bizi kandırdıklarını zannettiler. Sonra biz de onları şiddetle cezâlandırdık. فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ: **Ve onlara dedik ki: Aşağılık maymunlar olun! (65).** Ahde vefâ gösterme ve üzerine düşeni yapma gibi insan olmanın gereği olan özelliklerinizi ifsat ettiğiniz zaman biz de sizin insanlığınızı bir kerede ifsat ettik. Sizi sûreten ve mânen, aşağı, rezil maymunlar yaptık. İlim, idrâk, mârifet, îmân gibi insanlık vasıflarını hemen onlardan sıyırıp alıverdik. Onlar da vahşî hayvanlara benzediler. Hattâ hâl olarak onlardan daha kötü oldular.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ: **Biz onu öndekiler ve sonra gelecekler için bir ibret ve korunanlar/takvâ sâhipleri için de bir öğüt yaptık (66).** Bu kıssayı, bu cezâyı o anda ...

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ٓ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةًۜ قَالُٓوا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًاۜ قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٦٧﴾

yaşayarak görenler, duyanlar ile sonradan onların hikâyesini duyanlar veyâ târihlerini okuyanlar için bir hatırlatma ve ibret yaptık. Yine, dînen yasaklanmış şeylerden kendilerini dâimâ koruyanlar ve sakınanlar için de bir öğüt ve vaaz yaptık.

وَ: **Ve,** ey resullerin en kâmili! İsrâil oğullarının Mûsâ (a.s.)'a yapmış oldukları çirkin davranışlarını, kötü fiillerini ve bizim katımızdan getirdiği şeye karşı onunla câhilce ve inatla tartışmalarını sana tâbi olan mü'minlere hatırlat ki: Bir peygambere îman etmek demek, aynı zamanda ona gönülden bağlanmak, itaat etmek, onunla tartışmamak, ihlas ve muhabbette devamlı olmak ve işleri ona havâle etmek demektir. Bunlar; rubûbiyet, kulluk, nübüvvet, risâlet, dîni kurallar, dînî vecîbeler, bağlılık, peygambere ve dîne uymak, tevessül, Hakk'a yakınlaşma ve vuslat gibi vasıfların tamamlanması için şarttır. إِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً: **Mûsâ, kavmine şöyle demişti: Allah size bir inek kesmenizi istiyor.** O zaman onlar arasında büyük bir fitne ortaya çıkmıştı: Onların içinde, malı, mülkü, akarı çok olan bir adam vardı. Adamın bir tek oğlu vardı. Amcaoğulları ise çoktu. Adamın malına göz diktiler ve oğlunu öldürdüler. Cesedi kapının önüne attılar. Gûyâ kâtilin bulunmasını isteyerek ağrışmaya, ağlaşmaya başladılar. Allâhü Teâlâ onları rezil rüsvay ve teşhir etmek istedi. Her şeyi bilen ve sırlı işler kendisine ayan olan Allâhü Teâlâ, Mûsâ (a.s.)'a, maktûlün ortaya çıkması için, onlara bir inek kesmelerini emrettiğini söylemesini istedi. Onlar Mûsâ'dan işitecekleri işitince, onun sözünü gerçekten uzak buldular, bu işin nasıl olacağına şaşırdılar ve azar yoluyla ona şöyle قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا: **Dediler: Bizimle alay mı ediyorsun?!** Yâni, ey halkı Hakk'a dâvet eden Mûsâ! Bizler senin alay konun muyuz, maskaran mıyız? Ne sana ne de bize bu durum yakışmıyor! Mûsâ kendisini alaydan tenzih ederek قَالَ أَعُوذُ بِاللّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ: **Dedi ki: Câhillerden olmaktan Allâh'a sığınırım (67).** Ben insanlarla alay etmekten Allâh'a sığınır ve kendimi tenzih ederim. Ben sâdece bana emredilene uymaktayım. Ondan bu sözleri duyup

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ
وَلَا بِكْرٌۜ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَۜ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَاۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَٓاءُۙ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ
النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾

---

işin ciddiyetini anlayınca Allâh'ın başlarına bir belâ vermesinden korktular ve hâin oldukları için onlardan her biri içten içe gizlice korkmaya başladı. Bu iş için bir tedbir düşündüler. Aralarında konuştular. Sonuna herhangi bir inek olmamasına karar verdiler. Onun özelliklerini, vasıflarını vs. kendi niyetlerince belirlediler.

Bunun ardından Mûsâ (a.s.)'a o ineğin belirlenmesini isteyerek قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ: **Dediler ki: Rabbine bizim için duâ et; bize onun ne olduğunu açıklasın.** O inek büyük mü yoksa küçük mü? bilelim. قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ: **Mûsâ dedi ki: O şöyle diyor: O ne yaşlı ne de körpe.** Ne yaşça büyük, ne de küçük. عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ: **İkisinin ortası.** Büyüme yaşını tamamlamış ama zayıfa meyilli değil. Bu işin gerçeğini öğrendiğinize göre فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ: **Haydi, size emredilen şeyi yerine getirin (68).**

Sonra, vahiy inerek kendilerinin rezil ve rüsvay olmalarından korkarak olayı geciktirmek maksadıyla ineğin özelliklerini inatla daha fazla soruşturmaya başladılar. قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا: **Dediler ki: Rabbine bizim için duâ et; onun renginin ne olduğunu bize açıklasın.** O bildiğimiz renklerden hangi renkte? Söylesin de, onu keselim. قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ: **Dedi ki: O şöyle diyor: Sarı bir inek, parlak renkli, bakanlara sevindirir (69).** Sapsarı, o güzelliğiyle sanki sarının ta kendisi bir inek. Bakanların altın gibi gözlerini ışıldatır, sevinç verir. Sevinç; meşgûliyetlerden kurtulunca, rahatlık ve ferahlıktan dolayı kalpte hâsıl olan şeydir. Bu durumda kalp her zerreden, hattâ kendisinden bile taaccübe, hayrete düşer. Onun bu taaccübü

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَاۜ وَاِنَّٓا اِنْ شَٓاءَ
اللّٰهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُث۪يرُ الْاَرْضَ وَلَا
تَسْقِي الْحَرْثَۚ مُسَلَّمَةٌ لَاشِيَةَ ف۪يهَاۜ قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ....

şaşkınlığa sebep olur. Şaşkın olunca da sâhili ve dibi olmayan bir denize dalar. Ey şaşkınların delîli! Bize yetiş.

Sonra onlar kurtuluştan ümit kesince, inatlarında, kibirlenmelerinde daha da aşırılaştılar ve قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ: **Dediler ki: Rabbine bizim için duâ et; onun mâhiyetini, ne olduğunu açıklasın.** Onun mâhiyetini, vasıflarını bize bize bildirsin. Ey Mûsâ anlat ki, إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا: **O inek bize başka ineklere benzer geldi.** Bize kesmemizi emrettiği ineğin mâhiyetini bildirsin. Ne zaman senden o ineğin vasıflarını sorşak, sen bize bütün ineklerin müşterek özelliklerini söylüyorsun! وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ: **İnşallah biz bu hususta işin doğrusunu bulacağız (70).** O ineğin Allâh tarafından belirlenir ve biz de onu kesersek, inşallah böylece doğru yolu buluruz.

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَ ذَلُولٌ تُثِيرُ الأَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لاَ شِيَةَ فِيهَا: **Mûsâ dedi ki: O/Rabbim şöyle diyor: O; çift sürmek veyâ ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir inektir.** Çift sürmek, ziraatte kullanılmak, kuyulardan su çekmek gibi sebeplerle zayıf ve cılız düşmemiş, bu gibi şeylerle ortaya çıkan kusurlardan berî, hiçbir ayıp ve zaafı olmayan ve hiçbir uzvunda değnek ve kamçı gibi şeylerin darbe izini taşımayan, rahatlıkla yeyip içebilen, kolaylıkla ve kusursuzca yürüyen bir inek. Sorabilecekleri bütün soruları sorup niyetlerinin son noktasına ulaşınca artık kaçacak yerleri kalmadı. قَالُوا الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ: **Dediler ki: İşte şimdi doğruyu getirdin.** İşte şimdi bizim düşüncemizde olan ineği târif ettin.

Anlatırlar ki, bu vasıfları sıralanan bu inek, daha buzağı iken, onlardan sâlih ve yaşlı bir adama âitmiş. Adam ineği alarak Eyle'ye götürmüş ve orada onu Allâh'a emânet ederek şöyle duâ etmiş: Allâh'ım! Bunu oğlum büyüyünceye kadar sana emânet ediyorum. Sonra adam ölmüş. Bu buzağı Allâh'ın muhâfazasında kalmış. Tâ ki, adamın oğlu

... فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾ وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ فِيهَا وَاللّٰهُ
مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ
الْمَوْتٰى وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ ....

büyümüş. Bu esnâda yukarıdaki hâdise onların arasında cereyan etmiş. İşte Allâhü Teâlâ bu ineğin kesilmesi için onları zorlamıştır. O adamlar çok fazla altın vererek o ineği satın aldılar. Zorlarına gitse de, istemeseler de فَذَبَحُوهَا: **Onu kestiler.** وَ: **Ve** eğer bizim zorlamamız olmasaydı, rezil olma korkusu ve ineğin pahalı oluşu yüzünden مَا كَادُوا يَفْعَلُونَ: **Neredeyse bu işi yapmayacaklardı (71).**

وَ: **Ve** onu nasıl yaparsınız ki? Çünkü sizler o âyetlerin inme sebebinin, sizi rezil etmek ve içinizde sakladığınız sırrın açığa çıkarmak olduğunu biliyorsunuz. اِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰارَأْتُمْ فِيهَا: **Hatırlayın: Hani birini öldürmüştünüz de, bunu birbirinizin üzerine atmıştınız.** Haksız yere birini öldürmüş, hepiniz kendinizin suçsuz olduğunu savunmuş, olayı ört-bas ederek adamın kanını boş yere heder etmiştiniz. وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ: **Allah gizlediğiniz şeyi açığa çıkaracaktır (72).** Bütün sırlarınızı, içinizde olan her şeyi kuşatmış olan Allah içinizde sakladığınız her şeyi ortaya çıkarmaya muktedirdir.

Adamı öldürüp suçu birbirinizin üzerine attıktan ve size emredilen ineği kestikten sonra فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا: **Dedik ki: Haydi, onun bir parçası ile onun üzerine vurun.** Kestikleri ineğin bir parçası ile maktule vurdular. Maktul, Allâh'ın izniyle canlandı ve kâtilinin kim olduğunu söyledi. Onlar rezil oldular ve böylece suçlama da ortadan kalkmış oldu. كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى: **Allah ölüleri bu şekilde diriltir.** Allâhü Teâlâ, sizin aklınızın ermediği ve nefsinizin mutmain olamadığı bir şekilde, arada hiçbir sebep ve araç olmaksızın ölüleri diriltir. O istediği her şeyi yapmaya kâdirdir. Kıyâmet günü de insanları, aklın idrâk edemeyeceği bir şekilde diriltecektir. Çünkü eski hâle döndürmenin (iâde) aynı olan ibdâ (yaratma) onun elindedir. İâde de ibdânın aynıdır. Aslında her şey onun kudretindedir. وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ: **Size âyetlerini ....**

... لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ
اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا
يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ ....

---

gösterir. Son yaratılıştan (kıyâmetten) önce her şeyin hakîkatine işâret eden delillerini gösterir. Böylece لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ: **Umulur ki akledersiniz (73).** Bu olayları hârikulâde olayları tefekkür ederek Hakk'a ulaşır, dünyevî ve uhrevî konularda dinin getirmiş olduğu şeylere inanır, onları tasdik eder, resullerin, nebîlerin ve onların vârisleri olan evliyâ ve asfiyânın getirmiş olduğu şeyleri îtiraz etmeden kabullenirsiniz. Bu yüce rütbeye ise, kaba kuvvet ile size musallat ve emmâre olan (kötülüğü emreden), çeşitli renklerle nefsinizi aldatan, dînî emir ve yasaklara uymayı engellediğinde şüphe olmayan nefis ineğini kesmedikçe; onunla, ebedî bir hayat ve sonsuz bir bakâ ile dirilmesi için, zâlimce ve haksız yere öldürülmüş olan nefs-i mutmainneye vurmadıkça ulaşılamaz. Böyle yaparsanız o size zâlim ve haddi aşmış olan nefs-i emmârenizin yapmış olduğu şeyleri haber verir. Allah bizi onun kötülüklerinden kurtarsın.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ: **Bundan sonra kalpleriniz katılaştı.** Allah korkusuyla titreyen kalpleri yumuşatan ölüyü diriltme hâdisesinden sonra kalpleriniz tam bir kasvetle katılaştı, karakterleriniz kir ve pas tuttu. Bu büyük deliller/âyetler sizin kalplerinize tesir etmeyip, onlar kaskatı bir hâle gele geldi. فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً: **Onlar âdetâ taş gibi, hattâ ondan daha sert.** Kalpleriniz sertlikte ve katılıkta, yontulamayan ve tesir kabul etmeyen taş gibi oldu. Hattâ sertlikte taştan daha sert oldular. Çünkü o sert kayalar bile belli bir güç ve kuvvet karşısında duramayıp tesir alır da, sizin kalpleriniz aslâ etkilenmez. وَإِنَّ مِنْ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ: **Zîrâ öyle taşlar vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır.** Halbuki sizin kalpleriniz, zât denizine bağlı arklar vâsıtasıyla, nebî ve resullerin dili üzere gelen mârifet ırmaklarından bile etkilenmez. وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ: **Yine öyle taşlar vardır ki, çatladığı zaman içinde su çıkar.** Üzerinden uzun bir zamânın geçmesiyle birlikte o taşlar kendiliğinden veyâ hâricî bir sebeple çatlar, yarılır ve içine su girer

... وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ ....

de, sizin kapleriniz ne kendiliğinden, ne de hâricî bir sebepten etkilenmez. وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ: **Ve yine öyle taşlar da vardır ki, Allah korkusuyla yukarıdan aşağı yuvarlanır.** Bâzı taşlar da kuvvetli yağmurlar, sert rüzgârlar, ağır zelzeleler gibi âfakta zuhur eden ap-açık âyetleri, burhanları görerek yüksek yerlerden yuvarlanarak düşerler de, sizin kalpleriniz, sizi bâzan teşvik etmek, bâzan da korkutmak için Rabbinizden size inen göz kamaştırıcak kadar açık âyetlerden etkilenmez. Bu âyetler onları en açık, en keskin bir şekilde azarlamak, paylamak, mü'minleri teşvik etmek ve onları benzer durumlarda sakındırmak içindir. Zîrâ onlar/inkârcılar, kâbiliyetleri olmasına rağmen, kendileri için hem dünyâda hem de âhirette faydalı olan tesiri kabul etmemişlerdir. Halbuki, kaskatı ve kâbiliyetsiz olan taş bile tesir kabul etmektedir. Dolayısıyla onların durumları taştan daha kötü ve onlar kayadan daha serttir.

Bununla birlikte hakîkati gizlemek ve örtmek sûretiyle Allâh'ı kandırmaya çalışıyorsunuz ve onun sizden gâfil olacağını zannediyorsunuz. وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: **Halbuki, Allah yaptıklarınızdan gâfil değildir (74).** Halbuki onların zâtlarının ve bedenlerinin muzhiri olan Allah, velev ki göz açıp kapayacak kadar bile gâfil değildir.

Cenâb-ı Hak, İsrâil oğullarına bahşettiği çeşitli nîmet ve iyilikleri zikretmekte, buna karşılık, onların zulümlerini, düşmanlıklarını, küfrân-ı nîmet ve nankörlüklerini sıralamaktadır. Cenâb-ı Hak bununla, Yahudilerin îmânı ve onların Hz. Peygamber'e bağlanmaları ve mü'minlerle ilişkilerindeki hedefleri konusunda Muhammedî mü'minleri bilgilendirmeyi ve onların uyanık olmalarını sağlamayı murat etmekte, 'sizin onlar hakkındaki umut ve beklentileriniz boş' demektedir.

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ: **Onların size inanmalarını mı bekliyorsunuz?** Onların kıssalarını işitmediniz mi? Onların çirkinliklerini, aşağılıklarını, üzerlerine vurulan zillet damgasını ve kendilerine gönderilen peygamberlere karşı sergilemiş oldukları kötü muâmeleyi bilmiyor musunuz? Bu durumda, peygamberinize inanmalarını ve hallerini ....

... وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا
عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُوا اٰمَنَّا وَاِذَا
خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوا اَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ ....

---

bilmenize rağmen onların Allah rızâsı için sizinle güzelce geçinmelerini mi bekliyorsunuz? وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ: **Onlardan bir grup vardır ki, Allah kelâmını işitirler de sonra iyice anladıktan sonra onu tahrif ederler. Bunu da bile bile yaparlar (75).** Mütevâtir olarak, nesilden nesile anlatılan şu gerçeği işitmediniz mi? Onların önceki nesillerinden bir zümre vardı. Onlar, Hak'tan kendilerine inen âyetleri, yâni Tevrat'ta Hz. Peygamber'in vasıflarıyla ilgili yerleri okudukları zaman, bundan rahatsız oluyorlar ve onun peygamber olarak gönderilmiş olmasına bir türlü tahammül edemiyorlardı. Hz. Muhammed'in zamânı yaklaşıp bâzı alâmetler belirince, Hz. Muhammed'in kendi kitaplarında belirtilen peygamber olduğunu anladılar, haset ve inatlarından dolayı o âyetleri değiştirdiler. Bunu yaparken inatlarının ve tekebbürlerinin bizâtihî farkında idiler. Başbaşa kaldıklarında, işin hakîkatini bildikleri halde, 'Hz. Muhammed kendi kitaplarında belirtilen peygamber olsa bile ona inanmayacağız. Çünkü o Arap'tır, bizden değildir' demeye karar verdiler.

وَ: **Ve** onlardan kimileri de, aslî pisliği ve cibilliyetindeki bozukluk yerinde durduğu halde, sırf dünyevî menfaat ve maslahat için zâhiren îman ve tasdik etmişlerdir. Bunlar onların en çirkin ve kötüleridir. إِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا: **Onlar mü'minlere rastladıkları zaman 'biz de îman ettik' derler.** Îmanlarında ihlaslı mü'minlere rastladıklarında, 'sizin peygamberinize inandık. Onun Tevrat'ta belirtilen peygamber olduğu kesindir. Onun Rabbi katından getidiği her şeyi tasdik ediyoruz' derler. وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ: **Birbirleri ile başbaka kaldıkları zaman ise derler ki: Allâh'ın size açtıklarını onların Rabbiniz indinde size karşı delil olarak ...**

... لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾ اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّٓا اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾

kullanmaları için mi anlatıyorsunuz?! Münâfıklar, küfürlerini açıkça ve ısrarlıca îlan edenlerle başbaşa kalıp birbirleriyle fikir alış-verişinde bulundukları ve şikâyetler yayıldığı zaman, her bir grup diğerine şöyle der: "Bu adam hakkında ne dersiniz? Nasıl da yükselmekte? O, olsa olsa Tevrat'ta vaadedilen peygamber olabilir. Ey Yahudiler! Onun hakkında ne biliyorsunuz? Onun hakkında Allâh'ın kitâbında onun vasıflarıyla ilgili olarak haber verdiği şeyleri onlara, size karşı Rabbinizin huzûrunda gâlip gelsinler diye mi anlatıp duruyorsunuz?" Utanın! Utanın! Yoksa, kitâbınızı tahrif ediyor ve o peygamberin vasıflarını ondan siliyor musunuz? Yoksa, kıskançlık ve taassubunuzdan dolayı mı ona teslim olmuyorsunuz? أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **Akletmiyor musunuz? (76).** Bunu hiç düşünüp, teemmül etmiyor musunuz, ey bu adamın (Hz. Peygamber) durumu hakkında babalarının dînine uymuş olanlar? Birbirlerinden ayrılıncaya kadar onlar arasında bu tür hezeyanlar, saçmalıklar cereyan edip gitti.

Ey Peygamberlerin en kâmili! Onlara şöyle söyle: أَوَلاَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ: **Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilmektedir! (77).** Aslında yaratılışları idrâk ve şuur üzerine olan bu kimseler, zâhirlerini de, bâtınlarını da kuşatmış olan Allâhü Teâlâ'nın her yerde hâzır ve nâzır olmasıyla, onların inat ve böbürlenme ile ortaya koymuş oldukları küfür ve yalanlamayı ve inanç ile uygun düşmeyen sözlerini bildiğini bilmiyorlar mı? Bu onların âlimlerinin ve akıllılarının hâlidir.

وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لاَ يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ: **Onlardan ümmî bir kesim de vardır ki, kitâbı bilmezler.** Vahiy nedir, peygamberlik nedir, din nedir, îman nedir? Bilmezler. Şer'î teklîfatları anlamazlar. Onların bu konulara akılları ermez. Bütün inandıkları ve bildikleri, diğer dünyevî asılsız bilgiler gibi إِلاَّ أَمَانِيَّ: **Sâdece kuruntulardan ibârettir.** Onları reis ve ruhbanlarını taklit etmek sûretiyle elde etmişlerdir. وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّونَ: **Onlar ....**

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

sâdece zan ve tahmin etmektedirler (78). Dînî meseleleri bilen akıllı zümreden değildir onlar. Onlar zan ile hareket ettikleri, dînî ve itikâdî konularda zekâ ve idrakleri olmadığı için, âlimlerinin kitâbı tahrif edip etmediklerini ayırt edemezler. Bu fâsit zanları sebebiyle de bizim peygamberimize inanmazlar. Bu kitabı tahrif eden sapıtmışlar aynı zamanda başkalarını da saptırdıkları için en şiddetli azâbı hak etmişlerdir.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً:

Ucuz bir bedel kaşılığında satmak için kitabı elleriyle yazıp, sonra da 'bu Allah katındandır' diyenlerin vay hâline! Yazıklar olsun onlara ki, kitabı kendi âdî görüşleri ile tahrif ettikten sonra, tıpkı zamânımızdaki şeyhlerin -Allah onlara insaf versin- avam mü'minlerden kendilerinin etrâfında dönenlere yaptıkları gibi, içlerinden beyinsiz ve cühelâ takımını kendi tahriflerine özendirmek, çekebilmek ve onlardan birtakım hediyeler ve bağışlar alabilmek için o tahrif olunmuş yazıya 'işte bu Hak'tan nâzil olmuştur' demektedirler ki onlar, tam kavuşmak üzere oldukları halde vuslat lezzetinden mahrum kalacaklardır. Vücûb zirvesinden imkân çukurlarına tard edilecekler, uzaklaştırılacaklardır. Kıyâmet günü ebedî bir hürriyetten sonsuz bir esârete rucû edeceklerdir. Yine, veyl (yazıklar olsun) demek, kahrın ve celâl sıfatlarının gerektirdiği mertebelerin/derekelerin son noktası, lutuf ve cemâl sıfatlarının semerelerinden uzak kalmanın nihâyetidir. İşte Hak sübhânehû, kovmasından ve uzaklaştırmasından korkanları sakındırmak için bu tâbiri tekrar tekrar kullanmaktadır. Bâtıl tahrifleri sebebiyle فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ: **Elleriyle yazdıklarından ötürü vay onların hâline!** O pis işleri, muâmeleleri sebebiyle de وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ: **Kazandıklarından dolayı onlara yazıklar olsun! (79).**

Yine, onların aklen zayıflarına karşı yapmış oldukları hezeyanlarından birisi de şudur: Tevrat'ta indirilmiş olan "Allâh'ı bırakıp da buzağıyı ilah edinenler ateşe girecekler" âyeti onlar arasında bilinip yayılınca o zayıf akıllılar bu sözden korktular. Bu da tahrifçiler üzerinde, o zayıflar bu korkuları sebebiyle İslâm'a meylederler korkusuna yol açtı.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَةًۜ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهُٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِه۪ خَط۪يٓـَٔتُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾

Bunun üzerine öbürlerini teselli ve teskin etmek için وَقَالُوا: **Dediler ki:** Sızlanmayın, endişelenmeyin; لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّامًا مَعْدُودَةً: **Sayılı birkaç günün dışında ateş bize dokunmayacak.** Buzağıya taptığımız gün sayısı olan kırk gün veyâ daha az olacak. Ey resullerin en kâmili! Azarlamak ve paylamak için onlara قُلْ أَاتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا: **De ki: Allah katında söz mü aldınız?** Ateşin sizi sâdece birkaç gün yakacağına dâir ahdiniz mi var? فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهُ: **Allah ahdini hiçbir zaman bozmaz.** Eğer o böyle bir vaat vermişse bundan elbette caymaz; biz mü'minler buna inanır ve tasdik ederiz. أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ: **Yoksa onun hakkında bilmediğiniz şeyler mi söylüyorsunuz? (80).** Ona iftirâ mı atıyorsunuz? Eğer böyle ise bu iftirânızın cezâsını mutlakâ çekersiniz.

بَلَى: **Evet!** Hakk'ın katında kesin olduğu ve onun sünnet-i seniyyesinde de geçtiği üzere şurası muhakkaktır ki: مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ: **Kim bir kötülük eder ve kötülüğü de kendisini çepeçevre kuşatırsa,** her kim kendisini Hak'tan uzaklaştıran, meşgul eden, alıkoyan bir haslet sâhibi olur ve onu dâimâ kötülüğe götüren bu haslet onun her tarafını kaplarsa, فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ: **İşte bunlar cehennemliklerdir.** Hak yolundan uzaklaşmış bin türlü yanlışları ve kötülükleri kendisini kuşatmış olan bu gibi kimseler, rahmetten uzaklık ve perişanlık ateşinde olacaklardır. Oradan aslâ kurtulamayacak, çıkamayacaklardır. Bilakis, هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Onlar orada temelli kalacaklardır (81).** Allâh'ın dilediği zamâna kadar, orada ebedî olarak kalacaklardır.

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ....

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **İman eden ve sâlih ameller işleyenler ise,** Allâh'ın vahdâniyetine, birliğine inanan, hakîkî anlamda ondan başka bir varlık olmadığını yakînen bilen, cennete îman ve îkan ile birlikte, böylesi bir îmâna uygun iyi fiilleri bütün uzuvlarıyla birlikte edâ edenlere gelince, أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ: **İşte bunlar cennetliklerdir.** Kurbiyet ve vuslata ereceklerdir. هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Orada temelli kalacaklardır (82).** Allâh'ın dilediği şeylerde sonsuza kadar kalacaklardır. Kaldı ki, Allah'tan öte gidilecek bir yer ve ondan başka bir maksat yoktur. Allah'tan başka ilah yoktur. Güç ve kuvvet yalnızca ona mahsustur.

وَإِذْ: **Ve yine hatırla** mü'minlere ey resullerin en kâmili! أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللَّهَ: **Biz, İsrâil oğullarından 'sâdece Allâh'a kulluk edeceksiniz' diye söz almıştık.** 'Allah'tan başka bir şeye yönelmeyeceksiniz ve ondan başka bir şeyin rızâsına bakmayacaksınız; çünkü Allah, sizi yokluktan ızhar eden, çeşitli lutuf ve ikramlarla onu hakkıyla tanıyasınız diye sizi besleyip büyüten, terbiye eden odur' diye onlardan çok sıkı söz almıştık. Yine şu konularda da onlardan söz almıştık: وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ: **Anne-babaya, yakınlara, kimsesizlere ve yoksullara yardım edeceksiniz.** Allah'tan gelen bir vekillik ile sizi onun adına büyüten, terbiye eden ebeveyninize malınız ve canınızla hizmet edeceksiniz, ebeveyniniz vâsıtasıyla size sığınmış, size bağlı olan akrabâlarınıza sâdece iyilik edeceksiniz, yetimlere, anne-babası kalmamış çocuklara, yakınlarınıza, geçinme gücü ve imkânı olmayan fakirlere haksızlık ve kötülük etmeyeceksiniz, bilakis onlara izzet ve ikramda bulunacaksınız, şefkat göstereceksiniz. وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا: **İnsanlara güzel söz söyleyeceksiniz.** Onlara olan yardım, şefkat ve muhabbetinizi gösteren, yumuşak, güzel ve tatlı sözlerle konuşacaksınız. وَ: **Ve** bu şekilde onlara dünyâyı ilgilendiren emir ve ....

... وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾
وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَٓاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

nehiylerimizi bildirince, onların âhiret yâni asıl hayatlarıyla, bize dönüşleri ilgili olan emirlerimizi de şu sözlerimizle bildirdik. أَقِيمُوا الصَّلاَةَ: **Namazı kılın.** Hakîkî bir mîraç olup, tevhîdin zirvesine ulaştıran namaza devam edin ve gönlünüz ona bağlı kalsın. Bu da ancak ondan alıkoyan ve engelleyen şeyleri terk etmekle mümkün olur. Aynı şekilde وَآتُوا الزَّكَاةَ **Zekâtı da verin.** Nefislerinizi cimrilikten temizleyen, sizin Hakk'tan gayrı şeylere, mâsivâya karşı olan muhabbetinizi gideren zekâtı verin; kaldı ki, sizi Mevlâ'ya vuslattan en fazla engelleyen asıl şey nefsinize olan muhabbetinizdir. ثُمَّ: **Sonra,** emir ve nehiyler ağır gelince ahdinizi bozdunuz ve تَوَلَّيْتُمْ: **Geri döndünüz.** O ahitlerinizden yüz çevirdiniz. Onları sırtınızın arkasına attınız. إِلاَّ قَلِيلاً مِنْكُمْ: **Ancak pek azınız hâriç.** Allâh'ın yukarıda geçen 'Îman edenler, Yahudiler...' âyetinde belirttiği içinizden pek az kimse hâriç hepiniz ahdinizi bozdunuz. وَ: **Ve** kısaca siz أَنْتُمْ مُعْرِضُونَ: **Siz yüz çeviren (83)** bir kavimsiniz. Bütün işiniz gücünüz Hak'tan yüz çevirmek ve dönmek.

وَ: **Ve** siz niçin yüz çeviren kavim olmayacak mışsınız ki? Hatırlayın yaptığınız şu çirkin davranışı: إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ: **Biz sizden (şu hususlarda) ahit almıştık: Kanlarınızı dökmeyeceksiniz.** Birbirinizin kanını düşmanlık ve zulümle, haksız yere akıtmayacaksınız. وَلاَ تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ: **Birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.** Zulüm ve düşmanlıkla böyle bir şey yapmayacaksınız. ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ: **Sonra siz buna şehâdet edip ikrar etmiştiniz (84).** Bu ahit hoşunuza gitti de, hepiniz hazır olduğu halde, seve seve, gönül rızâsıyla bunu kabul etmiştiniz.

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْۘ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۜ وَاِنْ يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْۜ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍۚ فَمَا جَزَٓاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ...

ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلاَءِ: **Sonra siz** ey ahmak, pis, alçak, müfsit ve müsrif olanlar! Tekit ettiğiniz halde ahdinizi bozdunuz ve haksız olarak تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ: **Birbirinizi öldürüyorsunuz. İçinizden bir kısmı diğer bir kısmını yurdundan ediyor.** Onları kendi memleketinden zulümle sürüyorsunuz. Üstelik hepiniz تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ: **Bu işte günah ve düşmanlıkla birbirinize yardakçı oluyorsunuz.** Diğerlerini yurdundan eden zâlimlere şer'î hudutları aşarak açık ve âdîce yardım ve yardaklık ediyorsunuz. إِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ: **Onlar size esir olarak geldiklerinde ise fidyelerini ödüyorsunuz.** Yine, "eğer bâzılarınız düşmanın eline esir düşerse, fidyesini verip onu düşmanın elinden kurtaracaksınız" diye de sizden ahit alınmıştı. Fidyeyi vermeyerek onları kurtarmamak yasaklanmış olmadığı halde bu ahdinizi bozmuyorsunuz. Fakat birbirinizi öldürmeniz ve yurdunuzdan çıkarmanız konusundaki sapasağlam ahdi bozuyorsunuz! Halbuki, وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ: **Onları çıkarmak da size yasaktır,** öldürmek de. أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ: **Siz kitabın bir kısmına inanıyorsunuz da, bir kısmına inanmıyor musunuz?** Siz sâbit olan anlaşma ve sözleşmelerden fidye vermek gibi bâzısını yerine getiriyorsunuz ve Allah katından inen anlaşma ve ahitlerde hiçbir fark olmadığı halde, adam öldürme ve yurttan sürme gibi bir kısmına inanmıyor musunuz?! Ey müsrif ve Allâh'ın kitâbına karşı mütekebbir davrananlar! فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ: **Sizden bunu işleyenlerin cezâsı,** Allah katından inmiş olan ahitler arasında ayırım yapma ve fark gözetme düşüncesini sizden

...اِلَّا خِزْىٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِؕ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾

---

kim taşırsa, onların cezâsı إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Dünyâ hayâtında rezil olmaktır.** Bütün insanların gözünde zilletle düşmektir. وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ: **Ve kıyâmet günü de onlar en şiddetli azâba çarptırılacaktır.** Bu Allâh'a verdiği ahdi bozanlar, adâlet ve karşılık gününde hiç kimsenin ebediyyen kurtulamayacağı imkân/maddiyat derekesine düşürülecektir. Âlemdeki her varlığın her zerresinin, yaşını, kurusunu, görünenini, görünmeyenini istivâ etmiş, kuşatmış ve bilen وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: **Allah, sizin yaptıklarınızdan aslâ gâfil değildir (85).** Onu sizden alıkoyacak bir meşgûliyet yoktur. Aksine siz, işleriniz, hâliniz, amelleriniz, kısaca her şeyiniz onun katında bilinmektedir. O her şeyi bizâtihî bilir. Onun her şeyi kuşatan, her şeye şâmil olan ilminden, ilm-i huzûrisinden zerrece bir şey dışarda kalmaz.

Hak sübhânehû onların dünyâdaki ve âhiretteki durumlarının çirkinliğini andıktan sonra, bu tür davranışlardan, anlayışlardan ve benzeri şeylerden kaçınmaları, sakınmaları için, onların yapmış oldukları yanlış ve kötü işlerdeki sebepler konusunda mü'minleri bilgilendirmeyi murat ederek, kötüleme yoluyla onlara şöylece işâret etmektedir: أُوْلَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ: **Bunlar âhiret hayâtını verip dünyâ hayâtını satın almış kimselerdir.** Bu sıdk ve doğruluk yolundan uzak kalmış olanlar, dâimî nîmet ve lezzet, ezelî ve sonsuz olan âhiret hayâtını, fânî ve aslında hiçbir şey olan dünyâ ile değiştirmişler, ikincisini birincisine tercih etmişlerdir. فَلاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ: **Onlardan azap hafifletilmeyecektir.** İmkân/maddiyat ve iftikâr/fakirlik azâbı azaltılmayacaktır. وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ: **Onlara yardım da edilmeyecektir (86).** Hiçbir ihtiyaçlarına kavuşamayacaklardır. Aksine devamlı bir ihtiyaç ve fakr u zarûret içerisinde olacaklar, her iki hayatta da yüzü karartan bir zarar ve sıkıntıya dûçâr kalacaklardır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِؕ اَفَكُلَّمَا جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْۚ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْۘ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

وَ: **Ve** yine, ey resullerin en kâmili! Mü'minlere onların çirkin davranışlarından şunu da hatırlat ki ibret alsınlar: لَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ: **Biz Mûsâ'ya kitâbı verdik.** Peygamber olarak gönderdiğimiz Mûsâ'ya, dünyâ ve âhiret işlerinde faydalı olan şeyleri ihtivâ eden Tevrat'ı indirdik. Fakat onlar onu yalanladılar ve ona indiriğimiz kitâbımıza iltifat etmediler. وَ: **Ve** Mûsâ'dan sonra bir müddet geçince, قَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ: **Onun ardından peygamberler gönderdik.** Onlara apaçık deliller, kesin mûcizeler ve dâvetler sâhibi elçiler yolladık. Onlar bu peygamberlerin hepsini yalanladılar ve getirdikleri her şeye bîgâne durdular. وَ: **Ve** bundan sonra bir müddet geçince, آتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ: **Meryem oğlu Îsâ'ya beyyineler verdik.** Onların dünyâ ve âhiretleriyle ilgili hususları açıklayan, beyan eden apaçık âyetler indirdik. وَ: **Ve** bununla birlikte أَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ: **Onu Rûhu'l-Kuds ile destekledik.** İmkânın/maddiyâtın rezilliklerinden hâlî ve olan Mukaddes Ruh ile onu destekledik. Ne var ki onlar onu da yalanladılar. Hattâ onu öldürmek istediler fakat başaramadılar. أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ: **Bir peygamber sizin hoşunuza gitmeyen bir şey getirdiğinde siz kibirlenmediniz mi?** Ey ahmak, verdiği sözünde durmayan, câhil, ifratçı ve müsrifler! Sizi doğru yola ileten, sizi ıslah eden âyetler geldiğinde onları küçümsemediniz mi? فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ: **Peygamberlerden bir kısmını yalanlamadınız mı?** Mûsâ ve Îsâ gibi peygamberleri inkâr etmediniz mi? وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ: **Yine onlardan bir kısmını öldürmediniz mi? (87).** Zekeriya ve Yahyâ gibi peygamberleri katletmediniz mi? İşleri böylesi olan bir topluluktan ıslah, felah ve necât beklenir mi?

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلاً مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَٓاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا ....

وَ: **Ve** onların sana ve sana tâbi olan mü'minlere düşmanlıklarının bir ileri noktası da şudur, ey peygamberlerin en kâmili: Onları İslâm'ı tasdîke ve îmâna dâvet ettiğin zaman, "senin sözlerinizi anlamıyoruz, mânâsını idrâk edemiyoruz" dediler. Ve yine قَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ: **Dediler ki: Kalplerimiz örtülüdür.** İman ve iz'an kaplarımız olan kalplerimiz, kalın perdeler ve örtülerle örtülmüş, üzeri kaplanmıştır. Oraya sizin dâvetiniz, sizin getirdiğiniz haberler ulaşmamaktadır. Ey peygamberlerin en kâmili! Onlara de ki: Kalplerinizde ne bir perde ne de bir örtü vardır; İslâm'ın zuhûruna haset ettiğiniz ve onu istemediğiniz için, sırf inadınızdan dolayı bunu yapıyorsunuz. Halbuki, aklen ve naklen onun hak olduğunu bildiğiniz halde, yine de haddi aşıyorsunuz. بَلْ: **Bilakis,** ey resullerin en kâmili! Bizlere niyâbeten onlara de ki: لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ: **Allah onları küfürleri sebebiyle lânetlemiştir.** Müntakim (şiddetli cezâlandırıcı) isminin muktezâsınca huzûr-ı izzetten onları uzaklaştırmış ve kovmuştur. Onlar cibilliyetlerindeki, yukarıda zikredilen küfürleri sebebiyle, Mudıl (saptıran) ve Müzil (zillete düşüren) isimlerinin taht-ı tasarrufunda perişandırlar. Durumları bu olunca da فَقَلِيلاً مَا يُؤْمِنُونَ: **Onlardan çok az kimse îman eder (88).** Çok küçük bir grup, Hakk'ın fıtratlarının aslını muhâfaza etmesi netîcesinde inanır. Bunlar 'İman edenler, Yahudiler …' âyetinde zikredilen kimselerdir. Kısaca, onlardan îman etmeleri beklenmez.

وَ: **Ve** yine onların inat ve küstahlıklarından, İslâm'ın zuhûruna karşı göstermiş oldukları hasetlerinin en uç noktalarından birisi de şudur: لَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا: **Daha önce kâfirlere karşı yardım bekleyip dururken, onlara Allah katından, yanlarındakini tasdik eden bir kitap gelince,** bütün dînî inanç hükümlerini, bütün mârifet ve yakîn hakîkatlerini ihtivâ

... فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِۘ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا
بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ
مِنْ عِبَادِهٖ ....

eden, onların yanındaki önceki peygamberlere indirilmiş kitaplarda olan şeylerle uygunluk gösteren, onlara ve buna karşı meydan okuyanları âciz bırakan ve o indirilmeden önce onun vâsıtasıyla, kendi kitaplarını, dinlerini ve peygamberlerini inkâr eden kâfirlere karşı, 'geleceği vâdedilen peygamber ve dînî ile bizim dinimize zafer nasip olacaktır' diyerek o kitabın kendisine indirileceği kimseyi tevessül ederek yardım diledikleri bir kitap indirilince, فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ: **İşte bildikleri şey kendilerine gelince, onu inkâr ettiler.** Kendi kitaplarında zuhur edeceği belirtilen ve daha o gelmeden önce kendisiyle çağdaş olacakları için iftihar edip, onu vesîle ederek Hak'tan yardım diledikleri peygamber gelince, onu sırf inat ve kibirleri yüzünden hemen inkâr ettiler. Bu küfürleri ve inatları yüzünden de Allah'ın nefretini, tevhid yolundan tardedilmeyi ve türlü türlü kayıplar, ziyanlar ve hüsranlarla imkân/madde ateşinde ebedî olarak kalmayı hak ettiler. Allâh'ın gazabından Allâh'a sığınırız. Her şeyi doğru yoluna ileten فَلَعْنَةُ اللّٰهِ : **Allâh'ın lâneti** dâimî olarak, inatta ısrar eden, diğer insanlara karşı mütekebbir olan bütün عَلَى الْكَافِرِينَ: **Kâfirler üzerinedir (89).**

Cenâb-ı Hak onların kötü huylarını zikrettikten, çirkin fiillerini saydıktan sonra, mü'minlerin tefekkür edip hatırlamaları ve gâfillerin uyanmalarını sağlamak gâyesiyle, onların ayıp ve kusurlarının içeriği vesîlesiyle bir sözü de vaaz ve nasîhat yollu olarak hatırlatmayı murat ederek şöyle buyurmaktadır: بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ: **Allâh'ın, kullarından dilediğine lutfuyla vahiy/kitap indirmesini kıskanarak, Allâh'ın indirdiğini inkâr edip kendilerini sattıkları şey ne kötüdür!** Cenâb-ı Hakk'ın, hüviyetleri yükselmiş, cismâniyetleri ve taayyünatları yok olmuş, yâni Allah'ta fânî olmuş 'Ondan başka ilah yoktur' mertebesine ulaşmış olan hâlis kullarından dilediğine, hiçbir karşılık beklemeden, hidâyet ve irşâda kâbiliyetli olup da Hak yolundan sapmış kimselerle ilgili Hakk'ın ....

... فَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍۜ وَلِلْكَافِرٖينَ عَذَابٌ مُهٖينٌ ﴿٩٠﴾ وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَٓاءَهُۗ وَهُوَ الْحَقُّ
مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْۜ ....

hikmetinin bir gereği ve bütün kabiliyet ve yetenekleri câmi olarak indirdiği kitabı, inat ve çekememezliklerinin şiddeti yüzünden inkâr etmek sûretiyle, karşılığında kendi nefislerindeki mârifet, mükâşefe ve müşâhedeyi vererek değiştirdikleri şey ne kötüdür. Halbuki onlar o kitaba kendilerinin daha müstehak olduğunu ve o kitabın kesinlikle kendilerine ineceğini düşünüyorlardı. Onu inkâr etmelerinin sebebi azgınlık, haset ve düşmanlıktan başka bir şey değildir. فَبَٓاؤُ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ: **Böylece gazap üstüne gazaba uğradılar.** İntikam (şiddetli cezâ verme gücüne) sâhibi olan Allah'tan, işledikleri üstü üste binmiş suçlar sebebiyle büyük bir gazaba çarpıldılar. وَلِلْكَافِرٖينَ عَذَابٌ مُهٖينٌ: **Kafirler için alçaltıcı bir azap vardır (90).** Allâh'ın dînini ve kitâbını küçümseyen, onlara hakâret nazarıyla bakanlara; ilk hayatta (dünyâda) da, sonraki hayatta da, dünyâda üzerlerine zillet ve aşağılık mührünün vurulması, cizye alınması gibi çeşitli aşağılama ve ziyanlarla, âhiret hayâtında ise, kendisinden daha şiddetli azap olmayan, insan yaratılışıyla uyumlu 'kabul edilme' şerefinin sâhasından mahrum edilme ve tardedilme şeklinde ağır bir azap vardır. Rabbimiz! Azâbını bizden uzak tut ve rahmetinden mahrum olmaktan da koru.

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ: **Onlara 'Allâh'ın indirdiğine îman edin' denince,** her aklın kabul edebileceği ve gerçeğe de tıpatıp uyan doğru bir söz kendilerine söylenince, bunun cevâbında, inkâr ve kibirlerinin şiddetinden dolayı sâdece ve sâdece قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا: **Derler ki: Biz kendimize indirilene inanırız.** Bizden başkasına vahyin inmesi sözkonusu olamaz. Sâdece bununla da kalmazlar, وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَٓاءَهُ: **Onun dışındakini inkâr ederler.** Oysa وَهُوَ الْحَقُّ: **O da haktır.** Halbuki o kitap da vâkıayla mutâbıktır ve onlar da onun hak olduğunu bilirler. مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ: **Onların yanındakileri tasdik etmektedir.** Buna rağmen onlar inkâr ederler. Onların onu inkârlarının sebebi; aptalca görüşleri ve

قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ اَنْبِيَٓاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ مُوسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ ....

tabiatlerindeki inat ve haset, bunlardaki aşırılıkları ve bir kutsal kitaba îman etmiş olmak, diğer kitaba îmânı da gerektirdiği halde onların Kur'ân'ı inkâr etmekte ısrar etmeleridir. Aslında bu da onların Tevrat'a îman etmediklerinin delîlidir; her ne kadar onlar zâhiren 'Tevrat'a inandık' deseler de, onların ortaya koymuş oldukları fiil ve davranışlar küfür ve inkârlarına delil olduğundan, nasıl ki Furkân'ı (Kur'ân) inkâr ediyorlarsa, aynı şekilde onların Tevrat'a îmanları da yoktur. Ey resullerin en kâmili! Onları susturmak için قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ: **De ki: Eğer doğru iseniz, daha önce Allâh'ın peygamberlerini niçin öldürdünüz? (91).** Ey Yahudiliği din edinmiş ve Tevrat'ı tasdik etmiş olan mü'minler! Eğer siz Tevrat'a ve onun içerisindeki her şeye îman etmiş iseniz, onu taşıyan, getiren ve onun hükümleriyle amel eden peygamberleri niçin katlettiniz? İşte bundan kesin bir şekilde anlaşılmaktadır ki, Tevrat'ın gereklerine muhâlefetiniz, onunla amel eden peygamberleri öldürmeniz ve onları inkâr etmeniz dolayısıyla sizler ona îman etmiyorsunuz.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ: **Size Mûsâ beyyineleri getirmişti.** Bizim katımızdan Mûsâ'ya (a.s.) gelen Tevrat'ta, tevhit ve îman yolunu açıklayan, apaçık âyetler vardı. Ona gelen âyetleri yalanladınız ve bütün beyyinelerin hepsini bir çırpıda inkâr ettiniz. ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ: **Onun ardından buzağıyı ilah edindiniz.** Mûsâ'nın (a.s.), sizin kemâle ulaşmanızla alâkalı diğer faydalı şeyler için Tûr Dağı'na gitmesinin ardından buzağıya taptınız. وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ: **Sizler zâlimsiniz (92).** Allâh'ın koyduğu sınırları aştınız, Hak yolundan ve doğruluk çizgisinden saptınız.

وَ: **Ve** ey peygamberlerin en kâmili! Eğer onları daha çok susturmak, iskât etmek istiyorsan, bize niyâbeten onlara şunu hatırlat. Ey ahdini bozanlar ve kitabımızı inkâr edenler hatırlayın ki. إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ: **Biz sizden söz almıştık.** Sizinle ahitleşmiştik fakat siz daha sonra ....

... وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فٖى قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهٖٓ
اٖيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٩٣﴾

sözünüzü terk etmiştiniz. وَ: **Ve bunun üzerine biz, sizin verdiğiniz sözü** yerine getirmeniz için sizi zorlamak maksadıyla رَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ: **Tûr'u üzerinize yükseltmiştik.** Onu havada asılı bırakmıştık da zorla size şöyle demiştik: Peygamberiniz eliyle خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ: **Size verdiğimiz şeyleri sıkıca alın.** Onları tam bir ciddiyetle tutun. وَاسْمَعُوا: **Ve iyi dinleyin.** Onlardaki mârifet ve hakîkatleri rızâ kulağıyla, mükâşefe ve müşâhede niyetiyle iyice anlamaya kulak verin. قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا: **Dediler ki: Duyduk ve isyan ettik!** Zâhiren 'bize emredilen ve nehyedilen şeyleri işittik, anladık' dediler fakat gizlice 'onu işitmekle birlikte isyan ettik' dediler. وَ: **Ve** onların isyanlarının sebebi şudur: Onlar bayağılıkları, karakterlerinin aşağılığı ve görüşlerinin cılızlığı yüzünden أُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ: **Küfürleri yüzünden kalplerine buzağıyı doldurdular.** Onların îman ve tevhit kabı, irfan ve îkan mahalli olan kalpleri kendi süs eşyâlarından îmal edilmiş olan basit bir buzağı heykeli hayranlığı ile doldu. Bunun sebebi de Allâh'ı, onun kitaplarını, ve peygamberlerini inkâr etmeleri ve Hakk'ın zuhûrunu sâdece belli bir yere hasretmeleridir. Bununla berâber hâlâ Mûsâ (a.s.)'a îman ettiklerini iddiâ ediyorlar. Ey peygamberlerin en kâmili! Onlara îtiraz olması için قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ: **De ki: Eğer mü'min iseniz, îmânınız size ne kötü şeyi emrediyor! (93).** Eğer gerçekten îman etmiş iseniz, sizin îmânınız size, Allâh'ın kitâbını ve peygamberlerini yalanlamak, peygamberlerini haksızca öldürmek gibi ne kötü şeyler emrediyor! Yine, îtikâdınız Allâh'a şirk koşmak gibi ne kadar yanlış bir düşünce telkin ediyor!

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾

Sonra insanlar arasında onların 'Cennete sâdece Yahudi olanlar girecektir' sözü yayılıp da İslam'ı kabul etmekten imtinâ edenler çoğalınca ve bu sebeple zayıf müslümanların kafası karışınca, Cenâb-ı Hak bu sözü defetmek için resûlünü (s.a.v.) muhâtap alarak şöyle buyurdu: Ey peygamberlerin en kâmili! Bize niyâbeten, vekâleten قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ: **De ki: Eğer Allah katında, âhiret yurdu diğer insanlara değil de sâdece size mahsus ise,** şehitlerin ve saîdlerin menzili, âriflerin ve emînlerin makâmı olup, Vâhid, Ehad ve Samed olan Allah katında bulunan cennetin, diğer din mensuplarına değil de sâdece kendinize münhasır olduğu iddiâsında iseniz, فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer doğru iseniz, o halde ölümü temennî etsenize! (94).** Eğer bu iddiânızda samîmî iseniz, mü'minlerin, Allâh'ın vahdâniyeine yakînen inananların çoğu zaman ve hallerinde dilediği gibi siz de kendinizi o cennete yaklaştıran ve onun lezzetlerine ulaştıran ölümü talep edin bakalım! Hz. Murtazâ (Hz. Ali) (k.a.v.) şöyle demiştir: Vallâhi, Ebû Tâlib'in oğlu (kendisi), bir bebeğin annesinin memesini istemesinden daha fazla ölüme arzuludur. Yine o (Allâh'ın selâmı kendisine olsun) şunu da söylemiştir: İster ben ölümün üzerine âniden düşeyim, isterse ölüm bana düşsün farketmez. Bir şiirinde de şöyle demiştir:

Allah ölüm sâyesinde bizi hiçbir hayra muhtaç etmiyor
Çünkü ölüm bize her hayırdan daha iyi ve daha merhametlidir
O, nefisleri eziyetten kurtarmak için acele davranır
Ve bizi daha değerli olan yurdumuza yakınlaştırır

Ammâr (r.a.) da şehit edildiği zaman şöyle demiştir: Şu anda dostlara; Muhammed'e ve ashâbına kavuşuyorum.

Ey Yahudiler! Eğer siz de iddiânızda doğru iseniz bu şekilde ölümü temennî edin!

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ
عَلٰى حَيٰوةٍ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ
الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

وَ: Ve Allâh'a yemin olsun ki: لَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ: **Ellerinin yapıp öne sürdüğü şeyler sebebiyle onu aslâ istemezler.** Ellerinin ve nefislerinin yaptığı, hırs, tûl-i emel, cismânî ve vehmî zevklerle mal, mülk, makam, mevki, insanlar arasında îtibar kazanma, onlara karşı kibirlenme gibi şeylerden dolayı ölümü arzulamazlar. Onları görmez misin: Ölümün uzak olmadığını hatırlatan ve Hak cânibine yakınlaştıran belâlar geldiği zaman onlar hemen Allâh'a yönelip, teveccüh ederler, ondan bir kurtuluş ve çıkış yolu dilerler. Fakat onlar üzerinden belâ kalktığı zaman hemen geri dönüverirler. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ: **Allah zâlimleri bilir (95).** O, kullarının sırlarını ve özlerini kuşatmış olduğu için, dilleriyle kalplerinde olmayan şeyleri söyleyerek ilâhî sınırların dışına çıkanları bilir.

وَ: **Ve** Allâh'a yemin olsun ki, ey resûllerin en kâmili! Eğer onların hallerini araştıran ve onların yâni Yahudilerin iç dünyâlarında neler olup bittiğini bir bilsen, لَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ: **İnsanların hayâta en hırslısı, düşkünü olarak onları bulursun.** Hayâtın dâimî ve sonsuz olmasını en fazla isteyen insanlar onlardır. وَ: **Ve** özellikle مِنْ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ: **Müşriklerden öyleleri var ki, onlardan her biri bin yıl yaşatılmasını arzular.** Müşrik olup da hayâtın sâdece dünyâdan ibâret olduğuna inananlar, bin yıl hattâ bir bin yıl daha yaşatılmayı çok isterler. وَ: **Ve** halbuki bu muhabbet ile مَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنْ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ: **Yaşatılması onu azaptan kurtaracak değildir.** İstediği kadar yaşayarak kendisini azaptan uzaklaştırabilecek değildir; tam tersine azap üstüne azaplarını artırmaktan başka bir şeye yaramaz. Onların amellerinin karşılığını verecek olan وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ: **Allah onların yaptıklarını bilmektedir (96).** Onların uzun ömürleri boyunca yapmış oldukları amellerin hepsini bilir. Çünkü onun ilminden hiçbir şey …….

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ
وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ ....

dışarıda kalamaz. Sonra İslâm zuhur edip, yayılıp, kabul görüp, Kur'ân inmeye devam edince, Yahudiler sızlanmaya başladılar. Sıkıntılara girdiler. Rasûlullâh'tan (s.a.v.) kendisine meleklerden kimin vahyi indirdiğini sordular. O 'kardeşimiz Cebrâil' deyince, onlar dediler ki: O bizim ezelî düşmanımızdır. Bu onun bize karşı düşmanca ilk zuhûru değil. Bilakis daha önceden defâlarca bu şekilde bize karşı aynı şeyi yaptı. Bunun sebebi, onun dînimizi neshetmesidir.

Cenâb-ı Hak habîbine hitap ederek şöyle buyurdu: Ey peygamberlerin en kâmili! قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ: **De ki: Cebrâil'e kim düşman olursa,** onu düşman edindiğiniz için, vahyimizin emîni olan Cebrâil (a.s.)'a, Kur'ân'ı indirdiği için kim düşmanlık ederse, فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ: **Çünkü o, kendisinden öncekileri tasdik edici olan Kur'ân'ı Allâh'ın izniyle senin kalbine indirendir.** Ey resûllerin en kâmili! İman ve İslâm kaynağı, vahiy ve ilham menbaı olan kalbine, kendisinden öncekileri doğrulayan Kur'ân'ı, kendi nefsinden değil, Allâh'ın kendisine ilkâ vahyetmesiyle indiren Cebrâil'dir. Bu yüzden siz onu düşman edindiniz, ama eğer onu düşman edinirseniz bu durumda, vahyi hakîkî indirenin Allâhü Teâlâ olması sebebiyle, kendisine aslâ düşmanlık edilmeyecek olanı da düşman edinmiş oldunuz. O Kur'ân aynı zamanda وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ: **Mü'minler için bir hidâyet ve müjdedir (97).** Kendisiyle hidâyete ermiş olan mü'minleri îman ve tevhit yolundan götürür. Onları dâimî nîmetlerle müjdeler.

Allâhü Teâlâ, bizleri onlardan ve onların izinde olanlardan eylesin.

Ey resûllerin en kâmili! Onlara de ki: Verdiği sözü bozup, emir ve nehiylerine riâyet etmemekle مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ: **Her kim Allâh'a düşmanlık ederse,** olmayan şeyi onlara nispet ederek وَمَلَائِكَتِهِ: **Meleklerine,** inkâr etmek, öldürmek, aşağılamak ve alay etmek sûretiyle وَرُسُلِهِ: **Peygamberlerine** ve özellikle de, her ikisi de Allah katında emin/ ....

... وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ
بَيِّنَاتٍۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا اِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْۜ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ

---

güvenilir olan وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ: **Cebrâil ve Mîkâil'e,** sapma ve ihânet nispet ederek -ki, bu tür hurâfe düşüncede olanlar Allâh'ı inkâr etmiş olurlar- düşmanlık edenler bilsinler ki, فَإِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ: **Allah kâfirlerin düşmanıdır (98).** Küfür ve ısrarları sebebiyle onlara düşmandır.

وَ: **Ve** şu da onların küfür ve inatlarındandır: لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ: **Biz sana âyetler ve beyyineler indirdik.** Ey mazhariyeti bizim bütün vasıf ve ahlâkımızı taşıyan nebî! Biz sana mârifet ve îman yolunu açıklayan delilller ve şâhitler indirdik; onlar ise o âyetleri yalanladılar ve inkâr ettiler. Halbuki وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلاَّ الْفَاسِقُونَ: **Onları fâsıklardan başkası inkâr etmez (99).** O apaçık, aydınlık burhanları, kitâba ve peygambere yâni vahye ve vahyedilene îman etmemeleri ve bağlanmamaları sebebiyle kulluk mevkiinden çıkmış olanlardan başkası aslâ inkâr etmez.

Onlar hep fısk işlemediler mi? أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ: **Ya da onlar ne zaman bir anlaşma yaptılarsa onlardan bir grup onu bozmadı mı?** Allah ve rasûlü ile her ne zaman sağlam bir ahit yapsalar onu bozmuşlar ve fâsıklıkları yüzünden de bu huyları onların her şeylerine sirâyet etmiştir. بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ: **Hayır, onların çoğu îman etmezler (100).** Allah'tan kitapları ve peygamberlerinden gelen ahitlerine bağlı kalmazlar.

وَ: **Ve** yine onların inatlarındandır ki: لَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ: **Ne zaman onlara Allah katından yanlarında olan şeyleri tasdik eden bir resul gelse,** onlara peygamberlikle görevlendirilmiş, yanında, tevhit ehli arasındaki ihtilaf ve dağılmayı ortadan kaldırmak için hidâyet sâhibi peygamberlere indirilmiş yanlarındaki kitabı doğrulayan bir kitapla birlikte, insanlara tevhitte doğru yolu gösteren bir peygamber gönderilse -ki bu peygamberin geleceği onların kitaplarında

... نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللّٰهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ....

vaat edilmişti ve onlar o peygambere inanacaklarını iddiâ etmekte idiler- نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللّٰهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: **Kendilerine kitap verilenlerden bir grup, sanki hiç bilmiyorlarmış gibi, Allâh'ın kitâbını sırtlarının arkasına attılar (101).** Yahudilerden bir grup Tevrat'ı, ona iltifat etmemek ve onun içeriğinin gereğini yerine getirmemekle sırtlarının gerisine attılar. Sanki onlar kendi kitaplarını hiç okumadılar da, gönderilmiş peygambere (Hz. Muhammed) karşı inat ve düşmanlıkları sebebiyle hiç bilmiyorlar.

وَ: **Ve** ey peygamberlerin en kâmili! Onlar senin bütün vasıflarını hâvi olup, senin zuhur edeceğini haber veren Tevrat'ı sırtlarının gerisine attıktan sonra, seninle sihir konusunda tartışmaya başladılar ve اتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ: **Süleyman'ın mülkü/saltanatı hakkında şeytanların okuduklarına tâbi oldular.** Hz. Süleyman'ın cinleri, insanları, vahşî hayvanları, kuşları ve rüzgârı teshîri altına aldığına, onları büyülediğine dâir cin şeytanları tarafından uydurulan iftirâlara uydular. Halbuki وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ: **Süleyman kâfirlik etmemiştir.** Aslâ sihir yapmamıştır. Onun işi sâdece vahy, ilhâm-ı ilâhî ve vâridât-ı gaybiyyedir. وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا: **Fakat şeytanlar kâfir olmuşlardır.** Onlar meleklerden (bilgi) çalarlar ve işleri araçlara/sebeplere nispet ederler. Bu yüzden inkâr ederler. Allâh'a şirk koşmaktan ve inkâr etmekten başka يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ: **İnsanlara sihri öğretirler.** Sihir ise çeşitli fısk, isyan, küfür ve azgınlıkları gerektirir ve getirir. وَ: **Ve** onların özellikle çaldıkları şey مَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ: **Bâbil'de Hârût ve Mârût adlı iki meleğe indirilen şeylerdir.** Şeytanlar, Hârût ve Mârût adlı mahpus iki

... وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَٓا اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِه۪ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِه۪ وَمَا هُمْ بِضَٓارّ۪ينَ بِه۪ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ....

meleğe Allah tarafından kullarını mekr/deneme maksadıyla ilham edilmiş olan sihri çalıp öğreniyorlar ve onu da insanlara öğretirler. وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلاَ تَكْفُرْ: **O iki melek birisine 'biz bir denemeyiz/imtihanız sakın küfre girmeyin' demedikçe bir şey öğretmemişlerdir.** O iki melek insanlara işin nasıl olduğunu anlattıktan sonra şöyle derlerdi: Bizler ancak Allâh'ın bir imtihanı ve kullarını bir sınamasıyız. Sakın ola ki olayları bize nispet ederek ve sihri öğrenerek küfre düşme! فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ: **Fakat onlar o ikisinden erkekle ile hanımının arasını açacak şeyler öğrenirler.** O hırsız şeytanlar, neslin muhâfazasına yarayan eşler arasındaki alâka ve muhabbetin ortadan kalkmasına sebep olan şeyleri, îmana ve dîne zarar veren öğrenirler. Fakat وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ: **Onlar Allâh'ın izni olmadıkça onunla hiç kimseye zarar veremezler.** Allâh'ın takdîri ve dileği olmaksızın onlar kimseye zarar veremezler. Çünkü onun mülkünde sâdece onun isteği geçerlidir. وَ: **Ve** kısaca onlar kendilerinin ilim sâhibi ve akıllı oldukları iddiâsıyla يَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ: **Kendilerine faydalı değil, zararlı olan şeyleri öğrenirler.** Dünyâda da âhirette de kendilerine açık ve fâhiş zararı olan, her iki âlemde de hiçbir faydası olmayan şeyleri öğrenirler. وَ: Ve Allâh'a yemin olsun ki, لَقَدْ عَلِمُوا لَمَنْ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ: **Onlar gâyet iyi bilirler ki, onu alıp satan kimselerin âhirette hiçbir nasipleri yoktur.** Yahudiler, Allâh'ın kitâbını sihir gibi şeylerle değiştirenlerin âhirette hiçbir nasip ve paylarının olmadığını iyi bilirler. Halbuki onlar 'değiştirme'nin ne olduğunu bilselerdi, elbetteki bu değiştirmeden vazgeçerlerdi. Fakat onlar bunu bilmedikleri için onu değiştirdiler. Böylece onların akıllı ve âlim ....

... وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا
وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾

kimselerden olmadıkları sâbit oldu. Hak sübhânehû onları ayıplayacağı kadar ayıplayıp, en ağır bir şekilde câhillikle itham ettikten ve onların kıssalarından öğüt almak isteyenler için çok şiddetli bir şekilde payladıktan sonra yemin ederek yine şöyle buyurmaktadır: وَ: **Ve** Allâh'a yemin olsun ki لَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖ أَنفُسَهُمْ: **Onların kendilerini sattıkları şey ne kötüdür!** Kendilerinde olan hakîkatler, mârifetler ve rûhânî lezzetleri, Allâh'ı, kitaplarını, peygamberlerini ve meleklerini inkâr üzerine kurulmuş olan sihire karşılık satmaları ne kötü! Zîrâ sihir ve büyü yapanların sihrinin ancak küfür ve çeşitli pislikler sâyesinde tesirli olduğu bilinmektedir. لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ: **Şâyet bunu bilselerdi (102).** Şâyet irtikap ettikleri, işledikleri şeyin çirkinliğini anlasalardı. Fakat onlar bunu bilemediler ve suç işlediler. Cehâletleri sâbit oluduğu halde onlar yine de Allâh'a, peygamberlerine ve kitaplarına inandıkları iddiâsındalar.

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ: **Eğer onlar îman edip takvâ sâhibi olsalardı, Allah katında elde edecekleri sevap daha hayırlı olacaktı.** Eğer onlar Allâh'a ve onun kitaplarına ve peygamberlerine, kitapları ve peygamberleri aralasında hiçbir ayırım yapmaksızın bir gün olsun îman etmiş olsalardı, kendilerini uhrevî suçlardan kesin bir şekilde korusalardı, onların Allah katında büyük bir sevap kazanırlardı. Tıpkı Allâh'ın vahdâniyetine yakînen inanan mü'minde olduğu gibi, onlar için fânî ve süslü dünyânın içindeki her şeyden daha hayırlı olurdu. لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ: **Keşke bilselerdi (103).** Bunun daha hayırlı olduğunu bilselerdi, Allâh'ı inkâra düşmezlerdi. Fakat onlar küfre girdiler ve bundan da onların câhil ve ahmak oldukları açıkça belli oldu.

Yahudiler, mü'minler Hz. Peygamber'e geldikleri zaman ona hitap etmek ve bir şeyler anlatmak maksadıyla söyledikleri 'râınâ (bizi gözet)' sözünü işittiklerinde şöyle demeye başladılar: "Bunlar ona (Hz. Peygamber) inanmış, onun emrine gönülden bağlanmış kimseler değil. Çünkü onların onunla konuşmaları esnâsında 'râınâ' demeleri buna delildir. Zîrâ 'râınâ (bizi gözet)' demek, 'sen bize muhtaçsın, bizden faydalanmaktasın, dolayısıyla riâyetimizin hakkına uymalısın' demektir."

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُواۜ وَلِلْكَافِرٖينَ عَذَابٌ
اَلٖيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكٖينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ
مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْۜ ....

Her ne kadar mü'minlerin maksadı iltifat ve gözetmek olsa da bu sözler kötü bir edep îmâsı taşıdığı için, Cenâb-ı Hak, hem onlara edep öğretmek hem de habîbinin mertebesini gözetmek maksadıyla, mü'minleri bu sözden menederek şöyle buyurdu: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا: **Ey îman edenler! Râınâ (bizi gözet) demeyin.** Peygamberinize hitap ederken, her ne kadar sizin maksadınız doğru olsa da böyle söylemeyin. Çünkü bu ibârede bâtıl bir mânâyı îmâ belirtisi vardır. Resûlünüze tâzim ve saygı olsun diye ona o şekilde hitap etmemeniz sizin hâlinize daha lâyık ve sizin için daha güzeldir. وَ: **Ve** eğer ona hitap etmek zorunda kalırsanız 'râınâ'ya bedel olarak قُولُوا انظُرْنَا: **Deyin ki: Bize bak!** Bize rahmet ve şefkat nazarıyla bak, deyin. Bizden size gelen bu sözü gönül rızâsı ile وَاسْمَعُوا: **Dinleyin** ve peygambere karşı kötü edep göstermemeniz için o emrin gereğini özenle yerine getirin. وَ: **Ve** iyi bilin ki, لِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Kâfirler için elim bir azap vardır (104).** Bu tür nehyedilmiş olan kelime ve cümleleri fırsat bilen inkârcılar için dünyâda ve âhirette elim bir azap vardır.

Sonra onlar açıkça tartışma ve îtirazdan âciz kalınca, kanlarını ve mallarını sizden korumak amacıyla kelime oyunları yapmaya, karşısındakileri ahmak yerine koymaya, muhabbet iddiâsına, nifak yoluyla meveddet göstermeye başladılar. Sakın onların sevgisine aldanmayın. Onların yalan sözlerine kulak asmayın. مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ: **Ne Ehl-i Kitap'tan kâfir olanlar ne de müşrikler, size Rabbinizden bir hayır inmesini istemezler.** Sizi diğer bütün ümmetlere karşı seçmiş ve tercih etmiş Rabbinizden, sizin hâlinizin ıslahı için ve size bağışlanan nîmet ve ihsanların artması yönünde inen vahiyden hoşlanmazlar. Bunu da size karşı olan buğuzlarından, karakterlerine yerleşmiş olan hasetlerinden ve Allâh'ın size ......

... وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿١٠٥﴾ مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَٓا اَوْ مِثْلِهَاۜ ....

indirdiği hayır konusundaki cimriliklerinden, kıskançlıklarından dolayı yaparlar. وَ: Ve onların bunu engellemeye imkânları yoktur. Çünkü وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ: **Allah rahmetini dilediğine tahsis eder.** O, rahmetini ve umûmî olan nîmetini, temiz kullarından dilediğine, özellikle ilâhiyat ve nübüvvet (peygamberlik) konularında basîretlerini kaybetmiş olan Mûtezile ve hakîmlerin (felsefeciler) iddiâsının tam tersine -ki, "Allâh'ın nur vermediği kimsenin nûru olmaz" (Nûr Sûresi, âyet 40)-, hiçbir karşılık, hiçbir mecbûriyet, hiçbir zorunluluk olmaksızın, sırf kendi isteği doğrultusunda bağışlar. وَ: **Ve** bâzılarını mahrum bırakması ve tard etmesi sebebiyle Allâh'ın geniş rahmetinden şikâyet etmeyin. Çünkü اللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ: **Allah büyük lutuf sâhibidir (105)** O, sırlarına muttali kıldığı kümmel (kâmil) kimseler hâriç, kullarının akıllarından gizli olan hikmet ve irâdesi gereğince dilediğine dilediği kadar fazl ve keremde bulunur. Allah, lutuf ve ihsânı ile, bizleri onların muhiplerinden ve tâbilerinden eylesin.

Cenâb-ı Hak daha sonra âfakta meydâna gelen, külî veyâ cüz'î, görünen veyâ görünmeyen, hayâlî veyâ vehmî olan hâdiselerin, ilâhî, küllî ve her şeyi kuşatan vasıf ve isimlerinin muktezâsınca meydâna geldiğini, onların her birinin peşpeşe, sonsuz ve tekrarsız olarak cüz'î bir vasıf üzere oluştuğunu, âlemde meydâna gelen her bir hâdisenin ancak onun üzerine müretteb, ona mahsus olan, başkasında olmayan özel bir ilâhî vasıftan neş'et ettiğini bildirmektedir. Bundan dolayı, mükemmel olan kudrete aykırı olduğu için 'Allah herhangi bir sûrette iki kere tecellî etmez' ve başka bir sûreti yaratmaktan aczi ilzam ettiği, gerektirdiği için de 'birtek sûrette iki defa tecellî etmez' denmiştir. Cenâb-ı Hak şu sözüyle buna işâret etmektedir:

مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلِهَا: **Biz bir âyeti nesheder ya da unutturursak, onun mislini veyâ ondan daha hayırlısını getiririz.** Özel bir ismin gereği ve bir zaman dilimi için geçerli olarak indirdiğimiz bir âyeti, bir hükmü, insanların kalplerinden, sanki hiç .....

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٦﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿١٠٧﴾

inmemiş gibi kazır ve imhâ ederiz. O hükmü, o âyeti ilgâ eder, unutturursak ikinci zamânın ve ona âit ism-i hâssın gereğince, öncekinden daha hayırlısını getiririz. Çünkü sağlam ve yüce hikmet gereğince vücutta/varlıkta devamlılık geçerlidir. "Benzeri" denmesinin sebebi, varlıktaki teceddüdün yâni sürekli yenilenmenin öncekinin dengini, mislini getirmek ve aynısını yaratmak ile oluşan benzerlerle gerçekleşmesidir. Sonra Cenâb-ı Hak habîbini yüceltmek ve mü'minlere hatırlatmak için şöyle bir soru sormaktadır: أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Bilmez misin ki, Allah her şeye kâdirdir (106).** Sonsuz değişik tecellîlerle mütecellî olan Allâh'ın yaratmaya, yarattığını tekrar etmeye, vahiy indirmeye ve değiştirmeye gücünün yettiğini, istediği takdirde onun kudretinin sonunun gelmeyeceğini bilmez misin?! Onun eşyâ ve varlık üzerinde istediği kadar ve dilediği gibi tasarrufu vardır.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü/yönetimi ona âittir?** O, gökler ve yer üzerinde nasıl ve ne kadar istiyorsa, hiçbir çekinme ve hiçbir endişe olmaksızın, öylece tasarruf eder. Bu âfaktaki durumdur. Bir de kendi içinize dönün: وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ: **Sizin için Allah'tan başka bir velî ve bir yardımcı yoktur (107).** İyi bilin ki, sizin zâtınızda ve içinizde, sizi ve sizin bütün vasıflarınızı kuşatmış olan Allah'tan başka size ne işlerinizi üstlenen, yöneten bir velî, ne de ondan başka size yardım edecek birisi vardır. Cenâb-ı Hak, tıpkı 'ben onun kulağı, gözü, eli ve ayağı olurum'[5] diye hadîs-i kutsîde buyurduğu gibi, sizin hüviyetinizi (zâtınızı) ve mâhiyetinizi kuşatmıştır.

[5] Uzun ve sahih bir hadisten bir bölümdür. Buhârî, V/2384, rakam: 6137, bâb: Men câhede nefsehû fî tâatillâh; İbn Hıbbân, *Sahîs,* II/58, rakam: 374; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat,* IX/139, rakam: 9352; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII/206, rakam: 7833; hadîsi başkaları da rivâyet etmiştir, birçok farklı rivâyeti ve şâhidi vardır.

اَمْ تُر۪يدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ
بِالْا۪يمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَث۪يرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ
مِنْ بَعْدِ ا۪يمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ....

O halde ey mü'minler! İşlerinizi ona ve rasûlüne teslim ve tefviz (havâle) edip, tam bir kulluk ve bağlılıkla İslâm dînini kabul mü edeceksiniz أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ: **Yoksa daha önceden Mûsâ'ya sorulduğu gibi siz de peygamberinize sorular sormak mı istiyorsunuz?** Sizin maksadınız hâlinizin ıslâhı için size inen âyetlerin sırlarını peygamberinizden inat ve kibrinizen dolayı zorla öğrenmeye çalışmak mı? Daha önce de İsrâil oğullarının ıslâhı için inen âyetlerden dolayı Mûsâ (a.s.) sorgulanmıştı. Onlara inen her bir âyetin sırrını onlar zorlayarak ve ısrarla Mûsâ (a.s.)'dan sormuşlardı. Bundan dolayı da ısrarcı ve zorlayıcı tavırlarının cezâsını Allah onlara vermişti. Siz de aynı şekilde yaparsanız, Allah onları cezâlandırdığı gibi sizi de cezâlandırır. وَ: **Ve** iyi bilin ki مَنْ يَتَبَدَّلْ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ: **Her kim îmânı küfürle değiştirirse, dümdüz yolu şaşırmış olur (108).** Hakîkî bir îmanı, mezmum ve kötü olan küfre karşılık satar da, tıpkı İsrâil oğullarının, Allâh'ın kitâbına muhâlefet etmeleri ve peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle saptıkları gibi, tevhîde ulaştıran dosdoğru yoldan sapmış olur.

Sonra, ey mü'minler! Şunu iyi bilin ki: وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا: **Ehl-i Kitap'tan pek çok kimse îman ettikten sonra sizi küfre döndürmeyi çok isterler.** Özellikle Yahudi ve Hıristiyanlardan pek çok kimse vardır ki, siz Allâh'a, kitaplarına ve peygamberlerine îman ettikten sonra, çeşitli hîle ve nifaklarla sizi tekrar küfre döndürmeyi, ölümü ve Allah katında çok ağır bir nefreti îcap ettiren mürted olmanızı çok arzularlar. Onların bu küfürleri dinlerine olan düşkünlüklerinden ve gayretkeşliklerinden değildir. Bilakis bu حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ: **Onlara hak/gerçek apaçık belli olduğu halde, sırf nefislerindeki hasetten dolayıdır.**

... فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٩﴾ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى ...

Bunu, peygamberlerinin ve kitaplarının şâhitliklerine rağmen ve gerçeklerle birebir mutâbık olduğu, sırf size karşı içlerindeki hasetten kaynaklanan düşmanlıkları sebebiyle yaparlar. Onların işini anladıktan ve düşmanlıklarını böylece bilince, فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ: **Allah emrini getirinceye kadar affedin ve bağışlayın.** Allâh, onlar üzerine zillet, miskinlik/aşağılık ve dâimî gazap hükmüyle hükmedinceye kadar, onlardan intikam ve karşılık almayın, onları ayıplamaktan ve kötülemekten yüz çevirin ve sabredin. إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah her şeye kadirdir (109).** "Müntakim" ismi ile mütecellî olan Allâhü Teâlâ'nın en şiddetli cezâları vermeye gücü yeter.

وَ: **Ve** işlerinizi ona havâle edip, onu kendinize vekil ve tek yetkili kabul ettiğiniz, düşmanlarınıza karşı onun muhâfazasına sığındığınız zaman أَقِيمُوا الصَّلَاةَ: **Namazı kılın.** Tam bir tevâzu, huzû, kalp kırıklığı ve huşû ile, zâhirinizi ve bâtınınızı Cenâb-ı Hakk'a raptedin, bağlayın. وَآتُوا الزَّكَاةَ: **Zekâtı verin.** Kalplerinizi mâsivâya meyletmekten temizleyin. وَ: **Ve** iyi bilin ki, مَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ: **Kendiniz için önceden ne hayır sunarsanız onu Allah katında bulursunuz.** Bu dünyâ hayâtında, Hakk'a ne kadar yönelir ve ondan başka bir şeye muhabbet beslemekten ne kadar çok yüz çevirirseniz, bunları Hakk'ın tevhîd, tecrîd ve tefrîd ile kalplerinize zuhûru esnâsında onun katında bulursunuz. إِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Şüphesiz ki, Allah yaptıklarınızı görür (110).** Sizin her şeyinizi kuşatmış olan Cenâb-ı Hak, yaptığınız her hayrı görür, bilir ve onlardan haberdardır.

وَ: **Ve** onların size karşı kurmuş olduğu hîlelerinden, aldatmacalarından, sizin küfrünüzü istemelerinin örneklerinden birisi de şudur: قَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى: **Onlar dediler ki: Yahudi veyâ Hıristiyan olmayanlardan başkası cennete aslâ giremeyecek.**

...تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْۜ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿١١١﴾ بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ
لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُٓ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّه۪ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾
وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍۖ ....

Onlar nasîhat ve hatırlatma yoluyla, Yahudi ve Hıristiyan milletinden/dîninden olmayanların cennete giremeyeceklerini söylediler. تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ: **Bu onların kuruntularıdır.** Bu ve benzeri önemsiz laflar, onların hiç bir kitaba ve delile dayanmayan hayalleridir. Eğer delil iddiâsında iseler, ey resullerin en kâmili! Onları susturmak ve bağlamak için قُلْ: **De ki**, ey iddiâcılar! هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer gerçekten doğru iseniz burhânınızı/delîlinizi getirin! (111).** Bu konuda Allâh'ın âyetlerinden veyâ peygamberlerin sünnetinden kanıtınızı ortaya koyun!

Ey resullerin en kâmili! Onların cennetin kendilerine tahsisi husûsundaki iftirâları üzerine, onlara, hâlis hikmet ve ihlastan neş'et eden bir söz olarak şunu söyle: "Ne sizden ne de bizden birilerinin kendisinin cennete gireceğine dâir bir iddiâda bulunması mümkün değildir." بَلَى: **Hayır!** Yâni bilakis cennete girmeyi hak etme şu esâsa bağlıdır: مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ: **Kim muhsin olarak yüzünü Allâh'a teslim ederse,** kim ârif ve müşâhid olup, hakîkatte kendisine mensup olduğu Allâh'a özü tertemiz olarak yönelirse, فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ: **Onun mükâfâtı artık Rabbine âittir.** Onun maksadı ve kendisine has olan mertebesi Rabbi katındadır. وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir (112).** Onlar korku, hüzün ve üzüntü duygularından, cismâniyetin gereklerinden kurtulmuş olarak Rablerinin huzûrunda olacaklardır.

وَ: **Ve** îman ve iz'an konusundaki düşüncesizlikleri ve tevhit ve irfan yolundan gâfil olmaları yüzünden قَالَتْ الْيَهُودُ لَيْسَتْ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ: **Yahudiler dediler ki: Hıristiyanlar hiçbir şey üzerinde değil.** Din bizim dînimiz, kitap bizim kitâbımız ve peygamber bizim peygamberimizdir; din konusunda onların bir bildiği yoktur, bilakis onlar Hak yolundan sapmış olup, bizim dînimize inanıp uymadıkça aslâ doğru .....

... وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍۖ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَۜ كَذٰلِكَ قَالَ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى
فِي خَرَابِهَاۜ ....

yolu bulamazlar. Aynı şekilde وَقَالَتْ النَّصَارَى لَيْسَتْ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ: **Hıristiyanlar da dediler ki: Yahudiler hiçbir şey üzerinde değildir.** Bizim dinimiz haktır, şerîatimiz müeyyeddir/Hak tarafından desteklenmiştir ve peygamberimiz de ebedîdir. Dolayısıyla onların din ve îman hakkında ellerinde bir şey yoktur; din bizimkidir. وَ: **Ve** halbuki هُمْ: **Onlar** yâni her iki grup da يَتْلُونَ الْكِتَابَ: **Kitâbı okuyorlar!** Peygamberlerine inmiş olan kitabı okuyorlar, îman ve iz'an iddiâsında bulunuyorlar, ne var ki bununla birlikte cehâletten ve inattan kendilerini kurtaramıyorlar, ihtilâfı ortadan kaldıran tevhîdi anlayamıyorlar. O halde bu gibi kimseler ile Yaratıcı'nın sıfatlarını inkâr eden diğer müşrikler arasında bir fark vardır (yoktur?). كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ: **İlmi olmayanlar da aynen onların sözleri gibi şeyler söylediler.** Kitap, din, îman ve peygamberler konusunda ilmi olmayanlar da, kitapsız ve peygambersiz oldukları halde 'Hak biziz' dediler. Zîrâ insan, ister hak isterse bâtıl olsun, ister ıslah isterse fesat olsun kendi sâhip olduğu şey ne ise onu tercih etmeye meyyaldir. Peygamberlerin gönderilme sebebi de, insanların hakkı bâtıldan/gerçeği yanlıştan, salâhı fesattan temyiz etmelerini sağlamak içindir. Yukarıda belirtilen insanlara peygamber gönderilmiş olmasına rağmen onlar, kitap ve peygamberi olmayan müşriklere döndüler, onlarla aynı seviyeye düştüler. فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ: **Allah, onların ihtilafa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet günü hüküm verecektir (113)** Onların sırlarını ve iç dünyâlarını kuşatmış olan Allâhü Teâlâ, onların amel ve hallerini bildiği için, amellerin karşılığının verildiği hesap gününde, onların görüş ve düşünceleri hakkında, kendi ilmi-nin gereği neyse ona göre hüküm verecektir.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا: **Allâh'ın mescitlerinde onun isminin zikredilmesine engel olan ve onların**

... أُو۬لٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَٓا اِلَّا خَٓائِفٖينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿١١٥﴾

harap olması için çalışan kimseden daha zâlim kim olabilir? Kendisine yönelinmesi ve kendisinin bilinmesi için çeşitli yerlerde zuhur eden Allâhü Teâlâ indinde, ibâdet yerlerinde onun esmâ-i hüsnâsını, güzel ve mukaddes isimlerini zikreden mü'minleri engelleyen, bununla da yetinmeyip o yerlerin harap ve yok edilmesi için, oradaki insanların oradan kökünün kazınması için çabalayan kimselerden daha zâlim kimse yoktur. أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَائِفِينَ: **Bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekirdi.** Bu müşriklerin, tînetlerinin kir ve pisliğinden dolayı mescitlere girmesi doğru ve câiz değildir. Ama bir ihtiyâca binâen illâ da gireceklerse, tevâzu ve alçak gönüllülükle, korkarak, Allah'tan utanarak girmeleri, oradan çıkıncaya kadar da bu hallerini devam ettirmeleri gerekirdi. Ey resullerin en kâmili! Bize niyâbeten de ki: لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ: **Onlar için dünyâda bir ızdırap vardır.** Katledilme, sürülme, esâret ve zillet vardır. وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Ve âhirette de büyük bir azap vardır (114).** Küfür ve zulümleri sebebiyle, insânî kemâlden mahrûmiyet vardır.

وَ: **Ve** ey resullerin en kâmili! Mü'minlere tesellî için şöyle de: Müşriklerin mescitlere girmeyi engellemelerine ve oraların tahrîbine çalışmalarına gamlanmayın, üzülmeyin; Allâh'a yönelmeyi sâdece belli mekânlara hasretmeyin. Zîrâ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ: **Doğu da, batı da Allâh'ındır.** Âlemin iki tarafından kinâye olarak hem doğu, hem de batı âfakta mütecellî olan Allâhü Teâlâ'ya âittir. فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ: **Her nereye dönerseniz Allâh'ın vechi/zâtı oradadır.** Çünkü Cenâb-ı Hak, her ne kadar her şeyden hâlî (mekândan münezzeh) ve her şeyi muhît (kuşatan) olmakla berâber, zâtı îtibâriyle bütün mekânların ve bütün yönlerin nihâyetidir. إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: **Muhakkak ki Allah Vâsi' (her şeyi kuşatan) ve Alîm'dir (her şeyi bilendir) (115).** Sınır ve ....

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ....

kayıttan münezzeh olan Allâhü Teâlâ, kalplerin kendisini kuşatmasından müteâldir, yücedir. Ancak Allâhü Teâlâ'nın, rahmeti ile kuşattığı, doldurduğu kimselerin kalpleri başkadır. Tıpkı şu hadîs-i kutsîde belirttiği gib: 'Ben yeryüzüme ve gökyüzüme sığmadım, ancak mü'min kulumun kalbine sığdım.'[6] Yine Cenâb-ı Hakk'ın ilmine hiçbir şey gâip olmaz, gizli kalmaz. Ona yöneldiğinizde, siz daha ona yönelmeden önce onu ilmi ile bilir. Zîrâ ona yönelmeniz de ancak onun bir teveccühüdür. Teveccüh/yönelme ancak kendisinden başka ilah olmayan zâtadır. "Ondan başka ilah yoktur. Onun vechinden/zâtından başka her şey helâk olucudur" (Rum Sûresi, âyet 88). Câhiller bilmezler ki, Vâsi' ve Alîm olan Allah yere de, göğe de sığmaz. 'Onun ilminden, onun dilediğinden başka bir şey elde edemezler' (Bakara, 2/255).

Câhiller ona belli bir sûret ve şahsiyet izâfe ettiler, onu cisim olarak tahayyül ettiler de cismin ihtiyaçlarını ona da nispet ederek وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا: **Dediler ki: Allah çocuk edindi.** Îsâ ve Üzeyr (a.s.) gibi, insanlar Allâh'ın çocuğudur, dediler. سُبْحَانَهُ: **Hâşâ,** o bundan münezzehtir. O Samed (hiçbir şeye muhtaç olmayan) ve Azîz'dir (tek). 'O, doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey ona denk değildir' (İhlas Sûresi, âyet 3-4). O çocuk edinmekten münezzehtir. بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Bilakis, yerde ve gökte olan her şey onundur.** Yerde ve gökte olup da, Hakk'ın, kendi zâtına bağlı sıfatlarına mürettep olan kemâlini göstermek, ızhar etmek için üzerinde zuhur ve tecellî ettiği her mazhar kendisinindir. Onun yaratma îtibâriyle bütün mazharlara nispeti aynı seviyededir. Bu açıdan mahlûkat arasında hiç bir fark yoktur. Îsâ da (a.s.), Üzeyr de (a.s.) şüphesiz ki birer mazhardır. Bütün zannedilenlerin

---

6 Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn,* III/15 (Beyânü Meseli'l-Kalbi bi'l-İzâfeti ilâ'l-Ulûm); Taberânî de Ebû Atebe el-Hûlânî'nin hadîsleri arasında rivâyet etmiştir. Bu rivâyette Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Allâhü Teâlâ'nın yeryüzü ehlinden bir kabı vardır; Rabbinizin kabı sâlih kullarının kalpleridir." Bu hadîsin rivâyet zincirinde tedlîs yâni hadîsi kaynağından görmediği halde rivâyet etmek ile meşhur olan Bakiyye b. el-Velîd vardır. Ancak o, bu hadîsin rivâyetinde "haddesenâ (bize ... rivâyet etti)" ibâresini açıkça kullandığı için bu rivâyeti makbuldür.

...كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْ لَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَا اٰيَةٌ ....

---

sonu, dönüşü Zâhir isminedir. Çünkü كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ: **Her şey ona boyun eğmiştir (116).** Her şey ona tevâzu ve tam bir teslîmiyetle boyun eğmiş, kendi durumlarını kabul ve kendilerinin zuhûra gelmeden önde ademde (yoklukta) olduklarını teslim etmişlerdir.

Yine onlar ikrar etmişlerdir ki, Cenâb-ı Hak: بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerin ve yerin yaratıcısıdır.** Daha önceden hammaddesi olmaksızın ve zamânı bulunmaksızın onlara vücut vermiş, yaratmıştır. وَإِذَا قَضَى أَمْرًا: **Bir işin/şeyin olmasını dilediğinde,** hazîne-i ilminde, 'levh-i mahfûz'unda ve 'kitâb-ı mübîn'inde yer alan bir şeyi yaratmak istediğinde, فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ: **Ona sâdece 'ol' der, o da oluverir (117).** Onun hikmetinin/hükmünün ve irâdesinin gereğinin yerine getirilmesi için bu yeterlidir; yaratılmak istenen o şey gevşeklik ve fâsıla olmaksızın hemen olur. Burada 'fe: hemen' edatının kullanılması dahi aslında fazlalıktır ve yaratmanın hızından dolayı 'kün: ol' emri ile 'yekün: olur' işi arasında, yaratılma esnâsında bu edat bulunmaz; bu sâdece olayı ibâre ve lafızlarla anlatabilmek için bir zarûretten dolayıdır.

وَ: **Ve** Kur'ân'ın, hepsinin Allah katından Hak yoluna ulaştıran peygamberlere indiğini, hepsinin de kendi zamânına göre Allâh'ın hükmünü desteklediğini söylemekle birlikte, bütün kitapları neshettiği ortaya çıkınca, Allâh'ın güzel isim ve yüce sıfatları ile her an ve her işte zuhûrunu ve tecelliyâtını anlamayanlar, قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ: **Bilmeyenler dediler ki:** Biz bu hükmü kabul etmeyiz ve ona inanmayız. لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ: **Allah bizimle konuşsa ya,** Cenâb-ı Hak, bu sonradan gelen âyetlerin tercih edilmesi gerektiğini, diğerlerinin mensuh olduğunu bize doğrudan söylese ya. أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ: **Ya da bize bir âyet/delil getirse ya.** Bu hüküm hakkında, başka herhangi bir anlam ihtimâli taşımayan kesin bir bilgi ve hükmü, bir âyeti peygamberlik iddiâsında bulunan birisinin ......

... كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْۜ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْۜ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًاۙ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحٖيمِ ﴿١١٩﴾ وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْۜ ....

eliyle bize gönderse ya. Böyle olmazsa biz de onu kabul etmeyiz ve ona inanmayız.

Ey resullerin en kâmili! Onlardan bu tür saçma ve bâtıl sözlerin çıkmasını yadırgama. Çünkü كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ: **Onlardan öncekiler de onların sözlerinin benzerlerini söylemişlerdi.** Önceki peygamberleri inkâr eden de bunlardan duyduğun sözlerin aynısını hiç bir fark olmaksızın söylemişlerdi. تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ: **Kalpleri birbirine benzedi.** Öncekiler ile şimdikilerin inkârcı ve gerçekleri örtücü kalpleri bu tür bâtıl, sapkın, çarpık sözler ile birbirlerine benzedi. Ne var ki, قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ: **Biz âyetleri yakînen inanan kimseler için açıkladık (118).** Bizim tevhîdimize, birliğimize delâlet eden âyetlerimizi, onların âfakta ve enfüste zâhir olan sırlarına inanan ve küfür kirinden temizlenmiş kalp sâhibi olanlar için apaçık indirdik. Fakat onlar inkâr ve imkân pisliğinde olduklarından onlardan îman ve ikrar umulmaz.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا: **Biz seni hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.** Ey resullerin en kâmili! Biz seni, kerem makâmımızdan, Hak yolunun bir müjdeleyicisi ve bâtıl yolunun bir uyarıcısı olarak gönderdik. وَ: **Ve eğer sen onları müjdelediğin halde buna sevinmezler veyâ uyardığın halde gerekli dersi almazlarsa,** لاَ تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ: **Cehennemliklerden sen sorumlu değilsin (119).** Küfür ve inat üzere yaratılmış olanlardan sen mesul değilsin.

وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ: **Ne Yahudiler, ne de Hıristiyanlar onların milletine/dînine uymadıkça senden râzı olmazlar.** Sâdece onlara yakınlık ve muhabbet göstermekle, onların …

... قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰىۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ الَّذ۪ي جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿١٢٠﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

işiyle meşgul olmakla onları memnun edemezsin; onların hakîkat ve hidâyetie uymadıkça senden râzı olmazlar. Ey resullerin en kâmili! Onlara sırf hatırlatma ve nasîhat nevinden قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدَى: **De ki: Allâh'ın hidâyeti; işte gerçek hidâyet odur!** Allâh'ın kendi katından indirdiği ve kullarını doğru yola eriştirdiği İslâm dîni asıl hidâyettir. Doğru yolu bulmak için ona uyun. Ey resullerin en kâmili! Sen ve sana tâbi olanlar, onların size tâbi olmalarından ümit kestikten sonra وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ: **Sana gelen ilimden sonra eğer onların hevâ ve hevesine uyacak olursan,** sana bizim katımızdan seni ve sana tâbi olanları hidâyete ulaştıran ilim geldikten sonra onların bâtıl heveslerine uyarsan, مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ: **Senin için Allah'tan sana ne bir velî ve ne de bir yardımcı olur (120).** Her şeyi eşit şekilde hiyâyete erdiren Allâh katında seni dalâletten koruyacak ve kötülükleri senden defedecek bir kimseyi bulamazsın.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ: **Kendilerine verdiğimiz kitabı hakkıyla okuyanlar,** kendilerine peygamber göndermek için diğer ümmetler içerisinden seçtiğimiz ve kendilerine indirdiğimiz kitabı teemmül ve tedebbür ederek, içerisindeki emirleri, nehiyleri, mârifetleri ve hakîkatleri iyice düşünerek, tahrif ve tebdil etmeden, değiştirmeden okuyanlar, أُوْلَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ: **İşte bunlar ona inanırlar.** Ondaki hükümlere, âyetlere ve haberlere îman ederler. Onu kendi nefsinin arzusuna göre değiştirip, tahrif ederek وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: **Onu inkâr edenler ise, işte bunlar tam ziyan edenlerdir (121).** Allâh'ın kitâbını nefsinin menfaati doğrultusunda değiştiren ve tahrif edenler ebedî bir zarara ve sonsuz bir mahrûmiyete mahkumdurlar. Allâh'ın kitâbını tahrif ve ......

يَا بَنِيٓ اِسْرَٓائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ ....

tebdil etmekle, dünyâda da, âhirette de kendilerine yazık edenler işte onlardır!

Cenâb-ı Hak, İsrâil oğullarına önce şu hususlarda hitap etti: Îmânın şiârı olan ahde vefâ göstermek; ahde vefâ ile ilgili olarak ona dönmek; kitaplarına ve peygamberlerine inanmak; küfre aslâ yeltenmemek; ilim, ayn/öz ve hak/hakîkat olarak (ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn olarak) Allâh'ın zâtına delâlet eden âyetlerini, hiçbir aslı astarı olmayan fânî süsler ile değiştirmemek; apaçık ve hakîkat olan hakka, mevhum ve ma'dum olan bâtılı giydirmemek, karıştırmamak; namazı kılmak; zekâtı vermek. Bu son ikisi aynı zamanda şu özellikleri kapsamaktadır: Fıtrattan gelen bir Hakk'a yönelmeyi; rükû ve secde ile Hakk'a dönüşün aslını ve hakîkîsini; tam bir tevâzu ve alçak gönüllülüğü; kulu Hakk'ın zâtında fâni olmayı, hatta daha da ötesi, bakâya dönüşen fenâdan da fenâya ulaşmayı...

Sonra Cenâb-ı Hak, içerisinde kendisine hiçbir teveccüh ve rücû olmayan gaflette kendilerinden geçenleri azar üstüne azarladı, ayıpladı. Sonra has kullarına, temkine götüren sabır ve tam teveccüh şuuruna erdiren, bütün günahları düşürerek, özleri tertemiz eden namaz ile sabretmelerini emretti. İsrâil oğullarına ikinci olarak, çeşitli dînî ve dünyevî lutuf ve ikramlarla, kendi cinslerine karşı tafdil edilmeleri, üstün kılınmaları nîmetine karşı şükretmelerini tavsiye etti. Onların dünyâ hayâtındaki geçim işlerine bağlanmış olan nefislerini tasfiye edip temizlemek için, kıyâmet günü hakkında onları mübâlağalı ve aşırı bir şekilde korkuttu, sakındırdı. Sonra onların inkârlarını; azgınlıklarını; kitap ve peygamberlere bağlanmamalarını; peygamberleri yalanlamalarını ve öldürmelerini; tînetlerinin pisliğini; karakterlerinin alçaklığını; kalplerini katılığını; mü'minlere karşı düşmanlıklarının şiddetini; önceki peygamberlere karşı yapmış oldukları çirkinlikleri zikretti.

İkinci defâ zikrettiği hususları, onlara bir lutuf ve ihsan olsun diye, bir daha fırsat vermek için ve uyanıp akıllanmaları için üçüncü kere yine zikretti. Fakat onlar tînetlerinin pisliği sebebiyle yine uyanmadılar, akıllanmadılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu: يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ: **Ey İsrâil oğulları! Size bahşettiğim nîmetlerimi hatırlayın!** Ey benden çeşitli şekillerde yüz çeviren ve âyetlerime karşı

... وَاَنّ۪ي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْز۪ي نَفْسٌ عَنْ
نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

bin bir türlü îtirazlar edenler! Geçen geçmiştir! Size olan fazl ve ihsânımın gereği olarak nîmetlerime karşı şükredin. وَ: **Ve** özellikle sizi diğer bütün mahlûkata karşı üstün tutmama karşı şükredin. اَنّ۪ي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَ: **Sizi âlemlere karşı üstün kıldım (122).** Hemcinsleriniz içerisinde sizleri tercih ettim. O halde emirlerime yapışın. Hükmümün dışı--na çıkmayın. Kahrımdan ve intikâmımdan sakının.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْز۪ي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا: **Öyle bir günden korunun ki, hiç kimse bir başkasının cezâsını çekmeyecek,** hiçbir mutî, hiçbir itaatkâr, âsî ve günâhkâr kimsenin en küçük bir yükünü dahi yüklenmeyecek, taşımayacaktır. وَ: **Ve** bununla berâber لَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ: **Hiç kimseden şehâdet alınmayacak.** Hiç kimsenin fidyesi âsîleri kurtaramayacak. وَ: **Ve** yine وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ: **Hiç kimsenin şefaati fayda vermeyecek.** Hiç kimsenin şefaati o âsîlerin azaplarını azaltmaya yaramayacak. وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ: **Hiç kimse yardım görmeyecek (123).** İnkârcılar, azâbı berâber taşıma konusunda kimseden yardım almayacak. Çünkü onların rezilliklerini, âdîliklerini ancak onların kendileri taşıyabilir. Bu kadar şiddetli uyarma ile birlikte, onlardan/Yahudilerden az bir kimse hanîflik inancının tersine olarak inanırlar. Namazlarını hâlisâne kılmak kaydıyla -mal, makam muhabbeti sebebiyle (Allah bizi bundan korusun) namazlarını ciddîye almadan kılanlar hâriç-, onların hepsinin îman etmesi umulur.

Sonra Cenâb-ı Hak, İsrâil oğullarının kıssasını; onlara bahşettiği türlü türlü nîmetlerini, buna karşılık tînetlerinin bozukluğu sebebiyle onların küfrân-ı nîmetlerini anlatmaktadır. Bununla Halîlî milletin yâni İbrâhim peygamberin inancına, Tevhid dînine mensup olup, tîneti güzel ve îtikâdı temiz olan kimselere, ilâhî imtihanlara tahammül etmelerini hatırlatmayı murat etmiştir. Bu hususta da şöyle buyurmuştur: Ey resullerin en kâmili! Baban İbrâhim'in denendiği vakti hatırla:

وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّۜ قَالَ اِنّ۪ي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًاۜ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّت۪يۜ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِم۪ينَ ﴿١٢٤﴾ وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ ....

وَإِذْ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ: **Ve bir zamanlar Rabbin İbrâhim'i birtakım kelimelerle sınamıştı.** Cenâb-ı Hak, İbrâhim peygamberi peygamber olarak seçmeyi murat ettiğinde, mancınıkla ateşe atılma, oğlunu kesme ve vatanından sürülme gibi, kendi katından gelen belâlarla imtihan etmişti. İbrâhim (a.s.) da فَأَتَمَّهُنَّ: **Onları tam olarak yerine getirmişti.** Hullet/samîmiyet ve hilâfet rütbesinin tamamlayıcısı olarak hiçbir tereddüt ve kusur göstermeksizin o imtihanları başarıyla geçmişti. Sonra, Cenâb-ı Hak halîlinin hulletini/yakınlığını türlü mihnetler, sıkıntılar ve belâlarla denedi. Kendisinin ona olan hulletini ise ona bahşettiği türlü atâ ve ihsanlarla göstermek için, قَالَ: **Buyurdu ki:** Ey halîl-i celîlim! Sana olan ileri derecedeki muhabbet ve dostluğumdan dolayı إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا: **Ben seni insanlara imam/önder yapacağım.** Bana yönelmeyi, bana dönmeyi unutan insanlara seni, onları hidâyete, tevhit yoluna ulaştıran bir rehber kılacağım. İbrâhim (a.s.) Rabbinin kendisine olan nîmet ve ihsânının bolluğunu, dostluk ve muhabbetinin ızhârını görünce قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي: **Dedi ki: Soyumdan da** kıyâmet gününe kadar imamlar yap. Cenâb-ı Hak قَالَ: **Buyurdu ki:** Ona lutuf ve iyilik olarak buyurdu ki: Soyundan sâlih olanlar da var, fâsık olanlar değil. Dolayısıyla لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِين: **Ahdim/sözüm zâlimlere ermez (124).** Benim niyâbet ve hilâfet elbisemi koyduğum sınırları aşıp ahdimi bozanlar giyemez.

وَ: **Ve** onu insanlara Hak yolunu gösteren imam yaptıktan sonra, hidâyet ve irşat yoluna hazırladık. إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا: **Biz evi/Kâbe'yi insanlar için bir sevap ve emniyet mahalli kıldık.** Nefse alıştığı, sevdiği şeyleri terk ettirmek; çoluk-çocuk, mal-mülk gibi şeylerden ilgisini kesmek ve fısk, çirkin sözler söyleme, tartışma, adam ....

... وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهٖيمَ مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ
اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْعَاكِفٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ
اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ ....

öldürme gibi ayıp ve yanlış şeyler olup insanı hakîkî teveccühten engelleyen davranışlardan kaçınmak sûretiyle, insanların bize yönelmesi ve bize yakınlaşmaları için biz Kâbe'yi bize teveccühün belli bir merkezi ve bir sevap mekânı yaptık. وَ: **Ve** biz Kâbe'yi insanlar için bir sevap mekânı yaptıktan sonra onu ziyâret edenlere ve onun etrâfında tavaf yapanlara dedik ki: اتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى: **Siz de İbrahim'in makâmından bir namazgâh edinin.** Ey ziyâretçiler! Halîlimizin makâmında, ona (Rahmân'ın salât ve selâmı ona olsun) uymuş olmak için orada siz de bir Hakk'a meyil ve teveccüh mevkii edinin. وَ: **Ve** ziyâretçilere bu gibi şeyleri emrettikten sonra عَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ: **İbrâhim'den ve İsmâil'den "evimi tavaf edenler, ibâdete kapananlar, rükû ve secde edenler için temizleyin" diye ahit aldık (125)** Halîlimize, dostumuza ve kurbânımız olan oğluna; birbirinize destek ve yardımcı olarak, bize yönelmeyi ciddî bir şekilde amaç edinen, kendilerine yüklenen tekliflerin/vazîfelerin sırlarının keşfedilmesini umarak bizim kapımızda bekleyen ve kulluk makâmını tahakkuk ettirmek, hakîkî kulluk makâmına ulaşmak için tam bir tevâzû ve gönül kırıklığı ile bize rükû ve secde eden ziyâretçiler için evimi her türlü meşgûliyetten temizleyin, diye vasiyet ettik.

وَ: **Ve** biz onlara Kâbe'yi tamizlemeyi emredip, onlar da kendilerine verilen bu emri yerine getirdikten sonra, إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا: **İbrâhim şöyle demişti: Rabbim! Burayı güvenli bir yer yap.** Kâbe'yi, ona yönelenler ve onun kapısında, mânevî teveccühe yönelmeye engel olan şeylerden kendini uzaklaştıranlar için emniyetli ve huzurlu bir yer kıl. وَ: **Ve** senin evin tarafına yöneldiklerinde ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ: **Onun halkını çeşitli meyvelerle rızıklandır.** Buranın ....

... مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَل۪يلاً ثُمَّ اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٢٦﴾ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰه۪يمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰع۪يلُۜ ....

sembolü olduğu hakîkî Kâbe'ye yönelmeye mâni olan şeyleri gönüllerinden söküp atmayı başarabilmiş olan kimselerin yaptığı tavafın ve Kâbe'nin yaratılış sırrının bir gereği, bir sonucu olan meyvelerle onları rızıklandır. İbrâhim (a.s.), bu şekilde herkese şâmil bir duâ edince, Cenâb-ı Hak bu duâya icâbetini şu sözü ile özelleştirdi, husûsîleştirdi: مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: **Onlardan Allâh'a ve âhiret gününe îman edenler;** Kâbe'yi ziyâret edenlerden Vâhid ve Ehad olan Allâh'a boyun eğip ibâdet edenlere ve âhiret gününe yakînen inanmış ve tasdik etmiş kimselere, işte onlara, senin onlar hakkında yapmış olduğun duâna bir icâbet olması bakımından türlü türlü nîmet ve lutuflar olacaktır. Sonra Cenâb-ı Hak قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلاً ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَى عَذَابِ النَّارِ: **Buyurdu ki: Onlardan inkâr edenleri az bir şeyle nasiplendirir, sonra da ateş azâbına sürüklerim.** Kendilerine Hak yolu açıkça belli olduktan sonra inatla inkâr edenleri, akranlarına karşı böbürlenme, ihvânına karşı kibirlenme ve sağda solda gezip eğlenme gibi basit dünyâlık nîmetlerle az bir müddet nasiplendirdikten sonra, cehennem azâbına sürüklerim. Aslında bundan yâni kâfirlerin ve azgınların gideceği yer olan imkân cehenneminden daha şiddetli azap, Cenâb-ı Hakk'ın o kimseleri, Kâbe'yi ziyâret ve tavaf edenlerin nasîbi olan faydalardan ve hâlisâne kulluk mertebesinin karşılığı olan vuslattan mahrum bırakmasıdır. O cehennem وَبِئْسَ الْمَصِيرُ: **Ne kötü bir gidiş yeridir (126).** Yâni onların varacağı yer olan ve hiç bir kimsenin kurtulamayacağı ateş ne azaplı bir mekândır! Allâhü Teâlâ bizi ve bütün kullarını, lutuf ve ihsânı ile ondan muhâfaza eylesin.

وَ: **Ve** yine hatırla o vakti ki, ey resullerin en kâmili! Ceddin إِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ: **İbrâhim ve İsmâil beytin temellerini yükseltiyorlardı.** Çokça âh eden ve tam bir şekilde Hakk'a yönelmiş olan ceddin İbrâhim ile Allâh'ın kendisi hakkındaki takdîri olan bütün belâ ve imtihanlara râzı olmuş ve kendisinden de râzı olunmuş olan .....

... رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ
الرَّح۪يمُ ﴿١٢٨﴾

---

baban İsmâil, bir hidâyet kaynağı olan Kâ'be'nin inşaatını, maddî hayâtın gereklerinden ve vasıflarından soyutlanarak; nefsin hoşlandığı şeyleri terkederek; mevhûm olan, insanı rahmetten uzaklaştıran, tevhit fezâsından ayrı düşüren kesreti gönülden ve akıldan yok eden vahdet merkezine götüren mevt-i irâdîye engel olan her şeyden kesilerek gerçekleşen bir "vuslat kâbesine" yükseltmek için binbir güçlükle çalışıyorlardı. Bişte bunu hatırla ve hatırlat. Yine onların onca zorluğa göğüs gererken bir yandan da Rablerine yapmış oldukları şu duâyı da hatırla: Onlar diyorlardı ki: رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا: **Rabbimiz! Bizden bunu kabul et.** Ey bizleri, bizim güç ve kuvvetimiz dâhilinde olmayan türlü türlü nîmet ve rızıklarla büyütüp terbiye eden Rabbimiz! Bize yapmayı nasip ettiğin, muktedir kıldığın Kâbe inşaatı hakkında bizden râzı ol. إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Sen Semî' (işiten) ve Alîm'sin (bilensin (127).** Bütün ihtiyaçlarımıza kâdir ve muktedir olan sensin. Ey Mevlâ'mız! Sen, biz münâcâtımızda daha sana yönelmeden önce bize karşılık veren, icâbet eden, niyetimizi ve niyetimizdeki ihlâsı bilmektesin.

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ: **Rabbimiz! Bizleri sana teslim olmuş (müslüman) kimseler eyle.** Bizi, işlerini sana teslim eden ve onlarda sana karşı samîmî olanlardan kıl. Rabbimiz! وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ: **Bizim neslimizden de sana teslim olmuş (müslüman) bir ümmet/toplum çıkar.** Bizim neslimizden senin emrine bağlı topluluklar çıkar. وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا: **Ve bize ibâdet yerlerimizi ve usûlünü göster.** Senin emrin ve teklîfin üzerine edâ ettiğimiz amellerimizin sırlarını bize aç. وَ: **Ve** eğer hatâ edecek olursak تُبْ عَلَيْنَا: **Bizim tevbemizi kabul eyle.** Beşeriyetimiz îcâbı bizden sudûr edecek hatâlarımızı affet. إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ: **Muhakkak ki sen Tevvâb (tevbeleri çokça kabul eden) ve Rahîm**

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكّ۪يهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ
اِبْرٰه۪يمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ....

(çok merhamet sâhibisin) (128). Sen hatâlı ve âsî kullarının hatâlarından geri dönmelerini çokça kabul eden ve kullarının tevbelerini kabul ettikten sonra onlar tekrar günahlarına dönseler sen yine de onların tevbelerini defâlarca kabul etmekte çok merhamet sâhibisin.

Sonra İbrâhim ve İsmâil peygamberler üzerinde tevhîd-i sıfât ve ef'âl gâlip olunca, kendi nesillerinden gelip de üzerinde tevhîd-i zâtın gâlip olacağı bir peygamber göndermesi için Rablerine duâ edip yakararak şöyle dediler: رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ: **Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder.** Müslüman olan o topluluk içinden, tevhîd-i zâta ulaştıran bir elçi çıkar. O peygamber يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ: **Onlara/ kavmine senin âyetlerini okusun.** Senin tevhîd-i zâtına açıkça delâlet eden âyetlerini okusun. وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ: **Kitâbı ve hikmeti öğretsin.** İkinci olarak onlara senin âyetlerinin sırlarını açıklayan kitâbı anlatsın. Üçüncü olarak tevhîd-i zât yoluna sülûk etmekten ibâret olan hikmeti onlara açıklasın. وَ: **Ve** dördüncü olarak يُزَكِّيهِمْ: **Onları tezkiye etsin.** Mutlak varlıkta Hak'tan başkasını görmekten onların nefislerini temizlesin. إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Muhakkak ki sen Azîz ve Hakîm'sin (129).** Sen gücünle başkalarına gâlip ve onları kahredensin; onları kendi irâden ve isteğine uygun olarak ızhar etmede ve yaratmada hüküm ve hikmet sâhibisin.

وَ: **Ve** celîl (şânı yüce) olan Halîl'i insanlar için kendisine uyulan bir imam ve onları Dâr-ı Selâm'a (cennete) götüren bir rehber kıldıktan sonra مَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ: **İbrâhim'in milletinden/ dininden kim yüz çevirir? Sâdece beyinsiz olan!** Vahiy ve ilhâma dayanarak, tefvîz ve teslim ehlinin kalbini nurlandıran ap-açık hanîf dininden yüz çevirerek, türlü günah ve suçlara götüren bâtıl görüşlere kim meyleder? Aydınlık dinden ancak, Hakk'a ulaştıran vücûb fezâsının

... وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ اِذْ قَالَ
لَهُ رَبُّهُ اَسْلِمْ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصّٰى بِهَا اِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ
وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

---

yoluna dönmeksizin imkân karanlıklarına nefsini terk eden kimseler yüz çevirebilir. وَ: Ve Allâh'a yemin olsun ki, لَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا: **Biz onu dünyâda seçtik.** Bütün kullara tevhîde giden doğru yolu göstersin diye insanlar arasından onu peygamber seçtik. وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ: **Şüphesiz o, âhirette de sâlihlerdendir (130)** İttihat ve hulûl yoluna değil, tevhîd-i zâtî yoluna ulaştıran bir peygamber olarak onu seçtik.

Ey resullerin en kâmili! Yine hatırlat ki, إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ: **Rabbi ona "kendini teslim et" dediğinde o "âlemlerin Rabbine teslim oldum" demişti (131).** Rabbi İbrâhim'e denemek maksadıyla "benim hakkımdaki ilmin ve keşfine göre bana teveccüh et" diye buyurduğunda o, rabbini bildiği kadarıyla "âlemlerin Rabbine yöneldim" demişti. Çünkü Rabbi ona kâinâtın zerrelerini dahi keşfettirmişti. Bundan dolayı İbrâhim Rabbini herhangi bir mazharla sınırlandırmadı ve kayıtlamadı. وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ: **Bunu İbrâhim de oğullarına vasiyet etti,** yâni, İbrâhim de, oğullarına Hak yolunu göstermek maksadıyla tevhîd-i zâtîyi vasiyet etti. وَيَعْقُوبُ: **Yâkup da,** babası ve atasının kendisine yaptığı vasiyeti oğullarına yaptı. Onlardan her biri çocuklarına şöyle dediler: يَابَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ: **Ey oğullarım! Allah sizin için bu dîni seçti.** Yâni size, tevhîd-i zât, tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i ef'âli şâmil olan İslâm Dînini seçti. فَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ: **O halde sâdece müslüman olarak can verin (132).** O halde ölüm ânında başka bir hal ile değil, tevhîd-i zâtîyi tahakkuk ettirmiş kimselerin hâli ile can verin.

Sonra Yahudîler, Yâkup ve oğullarının Yahudi ve Hıristiyanlar da Hıristiyan olduğuna inandıkları için, Cenâb-ı Hak onların inancının yanlışlığını göstermek için şöyle buyurmuştur: Ey Yahudîler ve Hıristiyanlar! Yâkup ve oğullarının Yahudîliği ya da Hıristiyanlığını, size ......

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِى قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَٓائِكَ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

kitap ve peygamber indirenden mi işittiniz? أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ: **Yoksa Yâkub'a ölüm geldiği zaman siz orada hazır mı idiniz?** Ne böyle, ne de böyle; tam tersine, siz onlara iftirâ atıyorsunuz. Onların hâli husûsunda hiçbir bilginiz yok. Ey resullerin en kâmilil Onlara hatırlat ki, Yâkup ölüm ânında إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي: **Oğullarına "benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sormuştu.** Bunu oğullarına doğru yolu göstermek için yapmıştı. Oğulları babalarına şöyle قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا: **Dediler: Senin, senin baban İbrâhim'in, İsmâil'in ve İshâk'ın ilâhına kulluk edeceğiz. O bir tek ilahtır.** Ehad'dir, Samed'dir. Onun hanımı, eşi, ve çocuğu yoktur. وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ: **Biz ona teslim (müslüman) olmuşuz (133).** Biz, diğer bâtıl ve sahte ilahlara değil, ona gönülden bağlanmış ve yönelmişizdir; inattan ve kibirlenmeden soyutlanmışız; insanların kalbine yerleşen taklit yollarını kaldırıp atmışız.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ: **Onlar bir ümmetti, geldi geçti.** Onlar mâzi oldular. لَهَا مَا كَسَبَتْ: **Onların kazandıkları kendilerinedir.** İşlemiş oldukları güzellikler kendi lehlerine ve kendi zamanlarına göre işlemiş oldukları suçlar da kendi aleyhlerinedir. وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ: **Sizin kazandıklarınız da sizedir.** Îman ve İslâm'dan elde ettikleriniz lehinize ve sizin kendi zamânınıza göre azgınlık ve küfürden size gelecek zararlar da aleyhinizedir. Çünkü onlardan da, sizden de her biriniz kendi fiiline ve elde ettiği şeye göre karşılık görecektir. وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onların yaptıklarından siz sorumlu tutulmayacaksınız (134).** .....

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَمَٓا
اُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ ....

Onların günahlarından siz hesâba çekilmeyeceksiniz. Aynı şekilde onların yapmış olduğu iyiliklerden de size bir sevap gelmeyecek. Bilakis "Herkes kendi kazandığının rehinidir" (Tûr Sûresi, âyet 21).

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا: **Dediler ki: Yahudi veyâ Hıristiyan olun ki, hidâyete eresiniz.** Yahudi ve Hıristiyanlardan her bir grup, Hak yolunu bulmanız için kendi dinlerinden olmanız gerektiğini söylerlerse onlara قُلْ: **De ki:** Biz sizin fâsit görüşlerinize ve bâtıl hevâ ve heveslerinize uymayız. بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا: **Bilakis, İbrâhîm'in Hanîf Dînine** tâbi oluruz. Biz, bâtıl görüşlerden yüz çevirir ve uzak dururuz. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **O müşriklerden değildi (135).** İbrâhim, varlığı hiçbir halinde Allâh'ın dışında bir şeye nispet etmedi.

Ey İbrâhim'in milletine/dînine tâbi olan mü'minler! Onlara doğru yolu öğretmek ve Hak yolunu onlara duyurmak için قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ: **Deyin ki: Biz Allâh'a, bize indirilene, İbrâhim'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Yâkub'a ve esbâta/torunlara indirilenlere, Mûsâ'ya, Îsâ'ya ve nebîlere Rableri tarafından verilenlere îman ettik.** Biz, Vâhid olup, esmâ-i hüsnâsı (güzel isimler) ve sıfât-ı ulyâsı (yüce sıfatlar) ile âfakta mütecellî olan Allâh'a îman ettik. Aynı zamanda, peygamberimiz vesîlesiyle, bizim hem dünyâmız, hem de âhiretimizin salâhı için şu anda inmiş olan Kitâb-ı Mübîn'in âyetlerine inandık. Bunların yanında, kendilerinden dînimizi mîras aldığımız önceki peygamberlere, sapıklıkta olan kulların Hakk'ın tevhîdine ulaşmalarını sağlamak üzere indirilen, tevhîd-i zât, tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i ef'âl'e dâir bütün âyetlere îman ettik. Velhâsıl, peygamberlere Rableri ....

... لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَٓا اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فٖى شِقَاقٍ فَسَيَكْفٖيكَهُمُ اللّٰهُ وَهُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللّٰهِ ....

tarafından verilen her şeye biz inandık. لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ: **Onların arasında hiçbir ayırım yapmayız.** İman ve inkâr açısından onlar arasında fark gözetmeyiz. Bilakis, onların hepsine inanır ve yolları farklı farklı olsalar da, hepsi Allâh'ı tevhîde ulaştırdığı için hepsini tasdik ederiz. وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ: **Biz ona teslim (müslüman) olduk (136).** Biz, Hakk'ı tevhîde gönülden bağlandık, teslim olduk ve tâbi olduk. Onlar Zât'ın, isim ve sıfatlarıyla, mevhum zaman ve asırlara göre tecellî eden çeşitli isimlerle anılsalar, farklı yollara ayrılsalar da, netîcede hepsi birdir.

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا: **Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa, hidâyete ererler.** Hakîkat olan bu sözleri sizden duyduktan sonra, sizin Hak yolunu peygamberinizden duyduktan sonra îman ettiğiniz gibi onlar da îman ederlerse, sizin Hak yolunu bulduğunuz gibi onlar da bulurlar. وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ : **Yok eğer dönerlerse, onlar çekişme içindedirler.** Sizin sözlerinizden yüz çevirecek olurlarsa, bu durum onların sırf ihtilaf, çekişme ve cibilliyetlerindeki düşmanlıktan dolayıdır. فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ: **Onlara karşı sana Allah yeter.** Seni ihâta etmiş ve onların içlerindeki, sırlarındaki muhâlefet sebebine muttali olan Cenâb-ı Hak, onlara karşı sana kâfidir. O halde onun sana yeterli olması husûsunda şikâyet bulunma. Çünkü وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **O Semî' (her şeyi işiten) ve Alîm (her şeyi bilen)dir (137).** Allah, onların yalan sözlerini işiten ve onların kalplerinde gizli olan nifak ve küfürlerini bilmektedir.

Muhâlefet ve çekişmeleri açıkça ortaya çıktıktan sonra onlara deyin ki: Bizim Hanîflik Dînine tâbi olmakla gerçekleşen bu ortaya koyduğumuz inanç صِبْغَةَ اللَّهِ: **Allâh'ın boyasıdır.** Bizi muhît/kuşatmış olan Allâh'ın boyasıdır. O, onun tecrîdinin safâsına ve tefrîdinin pınarlarına erişelim diye bizim kalplerimizi o boyayla boyamıştır. ....

... وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةًۘ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ اَتُحَاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۚ وَلَنَا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۚ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَۙ ﴿١٣٩﴾

وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً: **Allah'tan daha güzel boyası olan mı vardır?** Onun boyasına boyanalım! Ondan başka hiçbir şeyin varlığı yoktur. وَ: **Ve** ondan başka hiçbir şeyin varlığı olmayınca, نَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ: **Biz sâdece ona taparız (138).** Başka gölgelere ve akislere/yansımalara değil, gölgenin gölge sâhibine âidiyeti, aynaya yansıyan sûretin sâhibine mensup olması gibi, sâdece Hakk'a âitiz.

Yahudi ruhbanlarının mü'minlerle çekişmesi ve Hz. Peygamber ile mücâdelesi uzayınca, Cenâb-ı Hak sırf hikmet pınarından akan sözlerle onlarla konuşmalarını Hz. Peygamber'e emretti. Ey resullerin en kâmili! Onlara tevhîd-i zâta delâlet eden ve bütün izâfetleri iskat eden, düşüren şu sözü قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ: **Söyle: Sizin de, bizim de Rabbimiz olan Allah hakkında mı bizimle tartışıyorsunuz?** Sıfatlarının onlar üzerindeki tecellîsinin parlaması ve nûrunu onlar üzerine serpmesiyle ademde olan her şeyi ızhar eden Allah hakkında bizimle mücâdele mi ediyorsunuz? Halbuki onun tecellîsi, sâdece bâzı şeylere değil, her şeyedir. O, bizim de, sizin de zatlarımızı ademden/yokluktan ızhar etmekle hepimizin Rabbidir. O halde, o bizi ızhar ettikten sonra وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ: **Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir.** Bizim amellerimizin iyiliği de, kötülüğü de bize âit olduğu gibi, sizinkiler de size âittir. Sizden bize bir şey geçmeyeceği gibi, bizden de size bir şey geçmez. İbrâhim Milletine/Dinine tâbi olan وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ: **Bizler ona karşı ihlaslı kimseleriz (139).** Yâni bizler, gölgelere değil, her şeyi ızhar eden ve bütün esmâ (isimler) ve evsâfı (sıfatları) zâhir olan Allâh'a karşı, Hakk'ın zâtında fenâya ulaştıran muhabbetten kaynaklanan bir ihlas ile ona yönelmişizdir. Allâhü Teâlâ bizleri muhlis (ihlas sâhibi) olan ahbaplarının hizmetkârı yapsın.

Bizim başkası değil, İbrâhim'in dîni üzere olduğumuz noktasında bunca îzâhımızdan sonra, ey Yahudiler ve Hıristiyanlar, gerçeği ...

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارٰى ۗ قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللّٰهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾

---

kabul mü edeceksiniz, أَمْ: **Yoksa** inatla hâlâ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى: **İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkup ve torunlar Yahudi veyâ Hıristiyan idiler** mi **diyorsunuz?** Siz, onlar bizim dinimize tâbi idiler, diye hâlâ inatlaşıyor musunuz? Eğer hâlâ inat ve kibirle bu gibi şeyler söylerler ise, ey resullerin en kâmili, onlara hatırlatmayı gerektiren bir biçimde sorarak قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ: **De ki: Siz mi daha iyi bilirsiniz yoksa Allah mı?** Onların durumunu siz mi bilirsiniz yoksa "İbrâhim ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; o ancak bu iki dinden/inançtan da değildi, hanîf idi" (Âl-i İmrân Sûresi, âyet 67), diyen Allâhü Teâlâ mı daha iyi bilir? "Bırak onları daldıkları şeyde, batakta oynaya dursunlar" (En'âm, 6/91). وَ: **Ve** peygamberimizin dîninin gerçekliği ve babası İbrâhim'in dinine uygunluğu, kendi kitaplari ve peygemberlerinin şâhitliği ile onlar nazarında açıkça ortaya çıkınca, مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ: **Kendisine Allah tarafından verilmiş bir şâhitliği gizleyen kimseden daha zâlim kim vardır!** Özellikle kendisine gerçekliği bildirildiği halde, Allah katından peygamberlere indirilmiş ve birbirini tasdik eden kitaplarda sâbit ve sahih bir şekilde yer alan gerçekleri, sırf düşmanlık ve muhâlefeti sebebiyle gizleyen kimseden Allâh'a karşı daha cür'etli bir kimse var mıdır? Bununla birlikte onlar gerçeği Allah'tan sâdece "gizlediklerini" zannediyorlar! وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: **Allah onların yaptıklarınızdan gâfil değildir (140).** Onların hîle ve hayallerini/asılsız düşüncelerini kuşatmış olan Allah, onların sırf kendilerinin ve babalarının makam ve menfaatlerini korumak adına yaptıkları nifak ve gizlemeyi bilmektedir.

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

Ey resullerin en kâmili! Sana tâbi olanlara hatırlatma ve uyarma nevinden söyle ki: تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ: **Bunlar önceden geçmiş bir ümmet idiler. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir.** Onlar iyi veyâ kötü bir ümmetti, geçti gitti. Onlar bu dünyâda yapmış oldukları iyilik veyâ kötülüklerinin karşılığını âhirette görecekler. Siz de öyle. وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onların yaptıklarından sizler sorumlu değilsiniz (141).** Kıyâmet günü, nasıl ki, onlar sizin amellerinizden sorumlu olmayacaksa, siz de onların iyi ya da kötü fiilerinden sorumlu olmayacaksınız. Herkes kendi yükünün karşılığına göre hesâba çekilecek. Ey şaşırmışların, yolda kalmışların rehberi! Adâletinden yine sana sığınırız.

İlk hallerinde ve sülûkünün başlarında Rasûlullâh üzerinde tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i ef'âl gâlip idi. Bu ona, sûret olarak kıblelerine tâbi olmasından dolayı, babalarından (önceki peygamberlerden) (s.a.) intikal etmişti. Bir müddet sonra onun üzerinde tevhîd-i zât zuhur ve inkişaf etti. Tecelliyâtı ve bütün aydınlığıyla birlikte onun üzerinde tevhîd-i zât gâlip oldu. Rasûlullah o hâl içine daldı ve hayran kaldı. Daha doğrusu onun hüviyeti, zâtı o hal içinde kayboldu, eridi, fâni oldu gitti. Nice sonra ayıldı, hayranlık ve istiğrâkından tenezzül etti, ileri geçti. Cenâb-ı Hak da, mânevî ve hakîkî kıblesine delâlet etmek üzere ona mahsus sûretâ bir kıble ve belli bir yön belirledi. Sonra ona oraya yönelmesini, yüzünü o kıble tarafına dönmesini emretti. Resûlullah bu emirden önce, namaz kılarken önceki kıbleye doğru dönüyordu. Bu emirden sonra kıblesini değiştirdi. Bunun üzerine münâfıklar, bu olayın gıybetini yapmaya, nifak çıkarmaya başladılar, Resûlullâh'a berî ve uzak olduğu şeyleri nisbet etmeye başladılar. Ona karşılık vermek için fırsatı ganîmet bildiler. Onunla ciddî bir şekilde mücâdeleye kalkıştılar.

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا
قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾
وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ....

Cenâb-ı Hak, kıble konusunda münâfıkların muhâlefet ve bozgunculuklarını haber vererek nebîsini uyarmayı murat etti ve şöyle buyurdu: سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلاَهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا: **Bâzı beyinsizler "onları yöneldikleri kıbleden döndüren şey nedir ki?" diyecekler.** Alîm isminin bir tecellîsi olan küllî akıldan beslenen cüz'î akıl dairesinden çıkmış olup, vucûd nûrundan taayyünât karanlıkları ile perdelenmiş, idrakten mahrum kimseler, sırf gaflet ve beyinsizlik olan şu sözlerini alaylı bir şekilde söyleyecekler: Daha önce kendilerine bağlı olduğunu iddiâ edenlerin yöneldikleri kıbleden onları ne döndürdü acabâ! Ey resullerin en kâmili! Sana keşfolunduktan sonra, artık tevîd-i zâtî diliyle, sırf tenbih ve irşat olmak üzere onlara şöyle de: قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ: **De ki: Doğu da, batı da Allâh'ındır.** Zaman, mekân ve yön olarak tevehhüm edilen, düşünülebilen her şey, mekânlarda ve cihetlerde mütecellî fakat onlardan mutlak sûrette münezzeh olan Allâh'a âittir. Her şey onun zâtının bir mazharı, isim ve sıfatlarının bir tecelligâhıdır. يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **O, dilediğini sırât-ı müstakîme ulaştırır (142).** O, zâtî muhabbeti ile, her nerede ve her ne zamanda olursa olsun, kullarından kendi cânibine müteveccih olanları zâtına ulaştıran doğru yola eriştirir; çünkü o her şeyi kuşatmıştır.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا: **Böylece biz sizi orta bir ümmet yaptık.** Yâni, bizim zâtımıza ulaştıran bütün yollar içerisindeki sırât-ı müstakîmin yeri ne ise, sizi de öylece bütün kulların işlerinde hilâfet ve niyâbete lâyık, mûtedil bir ümmet yaptık. لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ: **İnsanlara şâhit olmanız için.** Sizi orta ümmet yapmamızın sebebi, bize yönelmekten gâfil olan insanlar hakkında adâleti yerine getirmeniz içindir. وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا: **Ve Resûl'ün de size şâhit olması için.** Aynı

... وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

şekilde size, kendi içinizden bir peygamber gönderdik; bunun sebebi de onun, ortaya koyacağınız işlerinizde sizi ifrat ve tefritten uzak tutarak size karşı bir koruyucu olması içindir. O halde, sizin sırât-ı müstakîm üzere Rabbinize ulaşmanız ve doğru yolu bulmuş ve bulduran kimseler olabilmeniz için size düşen, ona yapışmanız, onun Rabbinizden getirdiği hükümlere sarılmaya devam etmenizdir. Ey resullerin en kâmili! وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ: **Bizim daha önce yöneldiğin tarafı kıble yapmamız sâdece, Resûl'e uyanları, topukları üzerinde geriye dönenlerden ayırt etmemiz içindi.** O yönü kıble yapmamızın sebebi ancak şu idi: Tevhîd-i Zât'a götüren peygambere uyanlar ile, tevhîd-i zâta henüz ulaşmadan, tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i ef'âl ayakları üzerinde geriye dönenleri birbirinden ayırt etmemiz içindi. وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلاَّ عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ: **Bu, sâdece Allâh'ın hidâyete erdirdiği kimseler için büyüktür.** Vahdet-i zâtiyyeye vâsıl olmak, ancak ve ancak, mürşit ve rehberlerine itaat etmek sûretiyle, Allah tarafından îman ve itaate muvaffak kılınan, onun kendi zâtının vahdetine eriştirdiği için ağır ve zordur. وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ: **Allah sizin îmânınızı zâyi edecek değildir.** Hakîm ve sizin sûretlerinizi ızhar edici olan Cenâb-ı Hak, muvaffak ve nâil kıldıktan sonra îmânınızı elbetteki zâyi etmeyecektir. إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ: **Allah insanlara karşı gerçekten de Raûf (çok şefkatli) ve Rahîm'dir (çok merhametlidir) (143).** Gerçekten de Cenâb-ı Hak, kendilerini tevhîd-i zât'a ulaştıran peygambere inanan ve onun Rabbi katından getirdiği her şeye yakînen inananlara karşı çok atâ ve ihsan sâhibi ve çok çok müşfiktir. Onları, fazl ve keremi ile yaratılma (ızhar edilme) gâyelerinin en zirvesine ulaştırır.

Hz. Peygamber, tevhîd-i zât kendisine tamâmen keşfolunup, o hâlin içinde garkolup, fiil ve sıfatlardan sıyrılmış bir şekilde Rabbine ...

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ ....

---

yönelince, şekil îtibâriyle kendisinin bu inkişâfına uygun düşen vahiy ve ilhâmı beklemeye başladı. Bunun üzerine şu âyet indi: قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِ: **Gerçekten biz, senin yüzünü gökyünüze çevirip durduğunu görüyoruz.** Biz, zâtımızın vahdeti sana keşfolunduğu andan îtibâren senin, şeklen yönelmeyi içeren vahyi gözetleyerek, yüzünü semâya döndürüp durduğuna muttalîyiz, bunu biliyoruz. فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَا: **Seni, râzı olacağın bir tarafa döndüreceğiz.** Mânevî inkişâfından sonra, sana şeklen yöneleceğin bir kıble belirleyeceğiz. Sen de, mânevî kıblenle münâsip olan bu kıbleden memnun olacaksın. فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: **Yüzünü Mescid-i Harâm tarafına döndür.** Ey resullerin en kâmili! İçerisinde, bütün izâfet ve nisbetlerden hâlî ve hâlis olan Zât'tan başkasına yönelmenin haram olduğu Mescid'e yönünü dön, orayı kıble edin. وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ: **Sizler de her nerede olursanız yüzünüzü oraya dönün.** Bu ikram sâdece sana mahsus değildir; bilakis sana tâbi olan bütün mü'minlere de şâmildir. Ey Rableri katından gelen bu feyezâna nâil olan mü'minler! Bu sizin, merâtib-i vücûd'un (varlık mertebelerinin) neresinde olursanız olun, Cenâb-ı Hakk'ın vahdet-i zâtiyyesini keşfedenlerden olmanız içindir. وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ: **Kendilerine kitap verilenler (Ehl-i Kitâb), onun Rableri katından gelen bir hak/gerçek olduğunu elbette bilirler.** Yahudiler ve Hıristiyanlar, senin tevhîd-i zâtın hakîkatine ulaşmış olduğunu, bu konudaki inkişâfını, hak ile bâtılı ve Hak katından doğrulanan ile yalanlananı ayırt eden bir akıl bahşederek insanları terbiye etmiş olan Hak katından inmiş bir hakîkat olduğunu yakînen bilirler. Ne var ki, bununla birlikte, inat ve kibirle senin dînini ve ....

... وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَۚ وَمَا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْۚ وَمَا بَعْضُهُمْ
بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاۤءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاۤءَكَ مِنَ
الْعِلْمِۙ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَۘ ﴿١٤٥﴾

kitâbını inatla inkâr etmeye devam ederler. وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ: **Allah onların yaptıklarından aslâ gâfil değildir (144).** Hiçbir saklama ve gizlemeden habersiz değildir; her şey apaçık ortadadır.

وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ: **Kendilerine kitap verilenlere bütün âyetleri/delilleri getirsen de onlar yine de senin kıblene tâbi olmazlar.** Ey resullerin en kâmili! Vallâhi, senin maksadın ve kıblen olan tevhîd-i zâta âit sana inen âyetlerin hepsini Ehl-i Kitâb'a getirsen bile, gaflet ve dalâletlerinin şiddetinden dolayı yine de sana uymazlar. Bunca inkişaftan sonra وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ: **Sen de onların kıblesine tâbi olacak değilsin elbette.** Onların zan ve tahmin üzere döndükleri kıbleye dönmezsin. Aynı şekilde, وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ: **Onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar.** Çünkü zanları ve görüşleri farklı farklıdır. وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ: **Eğer sana gelen bunca ilimden sonra, onların hevâ ve heveslerine tâbi olursan, işte sen o zaman zâlimlerden olursun (145).** Ey resullerin en kâmili! Ayne'l-yakînden de öte hakka'l-yakîne mutâbık olarak bizim seni peygamber seçmemizden sonra onların bâtıl olan arzularına uyacak olursan, biz seni muvaffak kıldığımız, sana hakîkî Ka'be'yi gösterdiğimiz halde sen yine de zâlimlerden olmuş olursun.

Bu, hazırlık devresini geçen Hz. Peygamber için, tevhîd-i zât hakkında kendisine keşfolunan şeye devam etmesini teşvik etmek maksadıyla yapılmış bir tehdit ve mü'minler için de Hz. Peygambere tâbi olma, meyletme ve teveccüh göstermeleri hakkında bir yönlendirmedir. Kur'ân-ı Kerîm'de bunun örneği pek çoktur. Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْۜ وَاِنَّ فَر۪يقاً مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَر۪ينَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلّ۪يهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِۜ ....

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ: **Kendilerine kitap verdiklerimiz, çocuklarını tanıdıkları gibi onu tanırlar.** Onlara tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i ef'âl yolunu açıklayan, tevhîd-i zât ve onu kimin gerçekleştireceği hakkında onları uyaran kitabı verdiğimiz kimseler var ya, işte onlar, kitaplarında bilumum vasıfları ve özellikleri anlatılan peygamberin kim olduğunu, kendi soylarından gelip daha sonra kendilerinin yerini alacak olan çocuklarını nasıl tanırlarsa, o peygamberi de öylece tanırlar, hattâ ondan daha iyi bilirler. Çünkü çocukları farklı farklıdır; (halbuki geleceği bildirilen peygamber tektir ve vasıfları bellidir.) وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ: **Onlardan bir grup bile bile gerçeği gizlerler (146).** Kitaplarında besbelli olan şeyleri inat ve kibirleri yüzünden saklarlar.

Senin vâsıtan ile ortaya konan, onların şeriatlerini ve hükümlerini nesheden, vâsıtasıyla onlara karşı üstün geldiğin الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ: **Hak, Rabbin katındandır.** Zâtı için seni mükemmel mazhar yapan Cenâb-ı Hak tarafındandır. فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ: **O halde sakın şüpheye düşenlerden olmayasın (147).** Sen ve sana tâbi olanlar, tevhîd-i zât konusunda inkişaftan önce tereddüde düşenlerden olmayın sakın.

وَ: **Ve** iyi bilin ki, لِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا: **Herkesin yüzünü döndüğü bir yönü/bir yöneliş şekli vardır.** Her ümmetten her bir ferdin, üzerindeki tesirine göre yöneldiği, zât-ı ilâhînin belli sıfat ve isimlerinden oluşan bir kıblesi ve maksadı vardır. فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ: **O halde hayırda yarışın.** Ey Muhammedîler! İlâhî isim ve sıfatlardan neş'et eden her türlü hayrın menşeine, bütün iyiliklerin kaynağına koşun. Ve iyi bilin ki, Zât-ı ilâhî bütün isim ve sıfatları kendisinde toplayandır.

... اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيعًاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾
وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ
رَبِّكَۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ ....

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا: **Nerede olursanız olun, Allah sizi bir araya getirir.** Zâtın isim ve sıfatlarının gereklerinden her nerede olursanız olun, câmi zât olan Allâhü Teâlâ, sıfatlardan neş'et eden taayyünâtın ortadan kalkmasından sonra sizi biraraya toplar. إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah, her şeye gücü yetendir (148).** Sıfatları ile mütecellî olan Hak, her şeyin mebdei/başlangıcı ve Zâhir ismine sâhip olması hasebiyle taayyün etmiş ve kesrete karışmış olan mazharları biraraya toplamaya müktedir olduğu gibi, her şeyin maâdi/dönüş yeri ve Bâtın ismine sâhip olması hasebiyle de keserâtı ve taayünleri ortadan kaldırmaya muktedirdir.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ: **Nereden/nereye çıkarsan çık;** ey resullerin en kâmili! Sen bâzı sıfatların galebesi altında, zât ka'besinin îcaplarının hangisinden çıkarsan çık, فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: **Yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir.** İçinde zâttan başkasına, zâttan gayrısına yüz döndürmenin haram olduğu zât kâbesine yüzünü döndür ki, bunu sana Mescid-i Harâm'a yönelmen hatırlatır. وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ: **Bu sana Rabbinden gelen mutlak bir hakîkattir.** Yâni ona yönelmen, sana bütün vasıf/sıfat ve isimlerinin gereğince rablik yapmış olan Hak tarafından nâzil olmuş kesin bir hükümdür. وَ: **Ve** iyi bil ki, مَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: **Allah yaptıklarınızdan gâfil değildir (149).** Bütün sırları ve gizlilikleri bilen, muttali olan Allâhü Teâlâ senin ve sana tâbi olanların yaptıklarını bilmektedir. Kıyâmet günü onun ilminin gereğince yaptıklarınızın sevâbını alacaksınız.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ: **Nereden çıkarsan çık,** bâzı mazharlarını ve kıble ehlinin bâzı yönlerini terk etmek sûretiyle, tevhîd-i zâtînin îcaplarından olarak, bâzı zanları çoğaltmak ve onların yöneldikleri bâzı şeyleri terk etmek gibi, her ne yaparsan yap veyâ bu mertebelerin ....

... فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا ....

hangisinden çıkarsan çık, فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: **Yüzünü Mescid-i Harâm'a döndür.** Bütün mazharları câmi olan Mescid-i Harâm'a dön. Ey mü'minler! Peygamberinize uymuş olmak için وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ: **Sizler de, nerede olursanız olun, yüzünüzü o tarafa dönün.** لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ: **Tâ ki, insanların ellerinde size karşı hiçbir bir delîl olmasın.** Sizin zâtî tevhid ve bâzı mazharlardan çıkmanız iddiasına karşı itirazcıların elinde herhangi bir delil olmasın. إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ: **Onlardan zâlimlik edenler hâriç.** Yâni, Allâh'ın zâtını ve sıfatlarını nefyeden, inkâr edenler müstesnâ. Bu zâlimler, mevcûdatta hâricî bir fâil olmadığını iddia eden Dehrîler'dir ki, onlar delil ve ispat ile yola gelmezler. فَلاَ تَخْشَوْهُمْ: **Onlardan sakın korkmayın!** Sakın hakîkî ka'beye yönelmek husûsunda onlardan çekinmeyin. وَاخْشَوْنِي: **Benden korkun!** Bana yönelmemekten korkun ki, bâzı sıfatların îcaplarından mahrum edilmeyesiniz. وَلأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ: **Ve size olan nîmetimi tamamlayayım.** Siz benden korkun ki, ben de isim ve sıfatlarımın gereği olup sizi vuslata erdirecek olan nîmetimi sizin üzerinize bolca ihsan edeyim. وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ: **Ve hidâyete eresiniz (150).** Sizin üzerinize tamamladığımız nîmetimiz sâyesinde zâtıma ulaşasınız.

Gerçekten de biz, size hakîkî ka'benin yönünü öğrettik, ona ve onun tarafına yönelmenizi size emretik. كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِنكُمْ: **Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik.** Cömertlik makâmımızdan size kendi içinizden olup, sizi hidâyete ulaştıran bir elçi gönderdik. O, يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا: **Size bizim âyetlerimizi okuyor.** Yâni o ilk olarak, bizim zâtımızın vahdetine delâlet eden sıfatlarımızın ....

... وَيُزَكّ۪يكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَۜ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُون۪ٓي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا ل۪ي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَع۪ينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٥٣﴾

eserlerini okuyor. وَيُزَكِّيكُمْ: **Sizi tezkiye diyor.** İkinci olarak, sizleri temizliyor. وَيُعَلِّمُكُمْ الْكِتَابَ: **Size kitâbı öğretiyor.** Üçüncü olarak, âyet ve delillerimizi îzah eden, görüş ve inançları açıklayan kitâbı öğretiyor. وَالْحِكْمَةَ: **Hikmeti (öğretiyor).** Dördüncü olarak, tevhîd-i zâta ulaştıran hikmetleri sizin için ızhar ediyor. وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ: **Size daha önce bilmediğiniz şeyleri öğretiyor (151).** Ayrıca, hakîkat ve mârifetlerden sizin bilmediğiniz şeyleri size öğretiyor ki, o olmasa siz bunları aslâ öğrenemezsiniz.

Mâdemki size bunca büyük nîmetlerimizi bahşettik ve o nîmetleri size tamamladık; ey Hakk'a meyilleri dâim ve teveccühleri tam ve sâdık olan mü'minler! فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ: **O halde beni zikredin ki, ben de sizi zikredeyim,** nefesât-ı rahmânî (rahmânî nefesler) ve nefahât-ı rûhânî (rûhânî esintiler) ile sizleri anayım. وَاشْكُرُوا لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ: **Bana şükredin ve bana nankörlük etmeyin (152).** Nîmeti benden bilerek bana teşekkür edin ve onları basit sebeplerine isnat ederek küfrân-ı nîmette bulunmayın.

Sonra Cenâb-ı Hak onlara/mü'minlere sıkı sıkı tenbih bulunarak, her ne kadar onların fıtratları tevhîd-i zât üzere olsa da kendisine karşı uyanık olmaları hakkında şöyle buyurmaktadır: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Tevhîd-i zâta inananlar! اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ: **Sabır ve namaz ile yardım isteyin.** Cenâb-ı Hakk'ın size keşifler açması ve hakîkatlere ulaştırması için, nefislerinizin hiç de hoşlanmadığı o size gelen belâlara karşı sabrederek ve bütün uzuv ve organlarla Hak tarafına yönelmek anlamına gelen namaz ile ondan yardım ve başarı dileyin. إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ: **Muhakkak ki Allah sabredenlerle berâberdir (153).**

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَٓاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ
﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ
وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ اَلَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوٓا

Bununla zât-ı ehadiyyet kasdedilmektedir. Yâni Hak, keşifleri açılıncaya kadar belâlara sabredenlerle birliktedir.

Rabbimiz! Bizleri sabreden ve sâlih olan kullarının zümresinden eyle.

Sabrın acı yudumlarını inkişâf hâline kadar içmede en fazla destek alınan hususlardan birisi de cihattaki sırdır. Bundan dolayı وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَمْوَاتٌ: **Allah yolunda öldürülenlere "ölü" demeyin.** Bu gibi Hakk'ın kapısına vâsıl olmayı talep ederek can vermiş olanları diğer ölülere benzetmeyin. بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ: **Bilakis, onlar diridirler. Fakat siz bunu bilemezsiniz (154).** Onlar ezelî ve sonsuz bir hayat ile diridirler. Ne var ki siz, bu dünyevî ve iğreti hayatta olmanız sebebiyle onların hayatlarının mâhiyetini bilemezsiniz. Aslında hakîkatte durum tam tersinedir: Dünyevî hayatta olanlar gerçekte ölüdürler.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ: **And olsun ki, biz sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mal, can ve ürün noksanlığı ile imtihan ederiz.** Vallâhi, biz sizin tevhîd-i zâttaki sağlamlığınızı ve dayanıklılığınızı; kesret ve isneyniyeti hissettiren yangın, boğulma, düşmanlar gibi hâricî sıkıntılardan hâsıl olan korku ile; hırs, emel, cimrilik, haset gibi dâhilî sıkıntılardan hasıl olan açlık ile; tabiî olarak kalbinizin meylettiği mallardan eksilterek; kendileriyle övündüğünüz çoluk-çocuk, kavim-kabîle ve yakınlarızın canını alarak ve düşmanlarınıza karşı gösteriş yapıp üstün gelmeye çalıştığınız ürünlerinizi, gelirlerinizi kısarak sizleri deneriz. Ey resullerin en kâmili! Tevhid ehlinden olup da وَبَشِّرْ الصَّابِرِينَ: **Sabredenleri müjdele (155).**

Yâni الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا: **Onlar kendilerine bir musîbet geldiği zaman derler ki:** Yâni lisân-ı cem' ile şöyle derler: إِنَّا لِلَّهِ: **Biz Allah içiniz.** Yâni esmâ-i hüsnâsı ve sıfât-ı ulyâsı ile neş'e-i ûlâda (bu ...

... اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَۜ ﴿١٥٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَرَحْمَةٌ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِۚ
فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ..

âlemde) mütecellî olup, Vâhid ve Ehad olan Allâh'ın gölgeleriyiz. وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ: **Ve biz ona döneceğiz (156).** Bu dünyâdaki hayâtımız nihâyet bulduktan sonra, gölgenin gölge sâhibine dönmesi gibi yine ona geri gideceğiz.

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ: **İşte Rablerinden gelen bereket ve rahmet bunların üzerinedir.** Kendilerini izzet meclisine ulaştırmış olan Rablerinden gelen salavat yâni lutuf ve kerem-i ilâhî bulutundan doğan, isim ve sıfat kanallarından akarak isti'dad topraklarındaki hakîkat ve mârifet çocukları için zuhur fezâsına taşan, dâimî nîmetlere ve nihâyetsiz, bâkî lezzetlere kavuşturan zât denizinden süzülen ilm-i ledünnî sularını şâmil olan cezbeler ve sırf onlar için inmiş olan rahmetler, diğer merâtip ehline değil, dâimî bir sûrette, tevhid makâmında temekkün sâhibi olup sapasağlam duran, teslîmiyet ve tefviz (işleri Hakk'a teslim etme) ipine sarılmış bulunan saidler/cennetlikler üzerinedir. وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ: **Hidâyete ermiş olanlar işte bunlardır(157).** Bunlar, mebde-i hakîkîye ve menzil-i aslîye erişmiş olanlardır.

Cenâb-ı Hak, hakîkî ka'beye şeklî ka'be ile işâret ve îkaz ettikten sonra, o ka'benin belirtileri, işâretleri ve özellikleri hakkında bilgilendirmeyi murat ederek şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ: **Safâ ve Merve Allâh'ın nişânelerindendir.** Yâni zâhir ve bâtın Hakk'ın tevhîdinin alâmetlerindendir. فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ: **Kim ki 'beyt'i (Beytullâh'ı) haccederse.** Gerçek menzilin ve asıl dönüş yerinin bir sembolü olan şeklî beytullâh'ı farz kılındığı şekilde haccederse, أَوْ اعْتَمَرَ: **Veyâ umre yaparsa,** orada zât-ı ehadiyyeye hulûs-i kalp ile teveccüh etmek maksadını güderek ve buna engel olan maddî alâkalardan yüz çevirmiş bir şekilde sünnet-i seniyye üzere umre

...فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَٓا اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِى الْكِتَابِ ....

yaparsa, فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا: **Bu ikisini tavaf etmesinde bir mahzur yoktur.** Yâni hac veyâ umre yapan kimsenin, bu ikisinin bir olduğu kendisine keşfedilinceye kadar, bu ikisi arasında 'sa'y etmesinde bir zorluk veyâ sıkıntı yoktur. وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ: **Kim ki bir hayrı gönüllü olarak yaparsa, Allah Şâkir (şükrü kabul eden) ve Alîm'dir (her şeyi bilendir) (158).** Kim ki, kendisine emredilen ve farz olanın dışında bir hayır yaparsa, bunu kendisine müyesser kılmış olan Allâhü Teâlâ o fiilinden ve hâlinden dolayı ondan râzı olur.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ: **İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidâyeti, biz onları insanlara Kitap'ta açıkladığımız halde gizleyenler,** Tevrat'ta, üzerinde tevhîd-i zâtın gâlip geleceği nebînin zuhûru ile ilgili olarak indirdiğimiz âyetleri saklayanlar; önceki dinleri neshederek[7] bütün beşeriyete gönderilmiş olan, ...

---

[7] Bu ve benzeri ifâdelere eski kaynakların çoğunda rastlamaktayız. Oysa Hak katındaki ilâhî din tek olduğuna, yâni insanlık târihi boyunca gelen bütün peygamberler vâsıtasıyla tebliğ edilen din aynı (İslâm) olduğuna göre, tek/aynı olan dîn-i ilâhîde iptal ve neshin olmaması gerekmektedir. Çünkü bütün peygamberler aynı hakîkati ve özü getirmiş ve tebliğ etmişlerdir. O halde, aynı şeyde iptal veyâ nesh niçin ve nasıl olur? Şu kadar ki, şeriatler arasında farklılıklar vardır. Bunun olması da gereklidir. Kaldı ki, aynı şeriat içerisinde dahi farklı uygulamalar (ictihad) normaldir ve elzemdir. Öbür taraftan, Kur'ân-ı Kerîm'in hiçbir âyetinde önceki hükümlerin/vahiylerin (dinlerin) iptal veyâ neshedildiğine dâir ne açıktan ne de dolaylı yoldan herhangi bir âyet veyâ işâret bulunmamaktadır. Tam tersine Cenâb-ı Hak, hem Kur'ân-ı Kerîm'den ve Hz. Peygamber'den, hem de onlardan önceki kitaplar ve peygamberlerden bahsederken, öncekileri veyâ diğerini "tasdik edici olarak (musaddikan)" tâbirini Kur'ân'ın pek çok yerinde (meselâ bak.: Bakara, 2/41, 89, 91, 97, 101; Âl-i İmrân, 3/39, 50, 81; Nisâ, 4/47; Mâide, 5/46, 48; En'âm, 6/92; Fâtır, 35/31; Ahkâf, 46/12, 30; Saff, 61/6) ısrarla kullanmaktadır. Kadim ulemânın, Kur'ân'ın önceki ilâhî hükümler ile ilgili olarak kullandığı "tasdik" tâbirinin yerine, onun anlam olarak tam zıddı olan ve Kur'an'da hiç yer almayan "iptal" veyâ "nesh (ilgâ)" tâbirlerini kullanması ve konuyu böyle algılaması, ilâhiyatçıların günümüzde üzerinde durması gereken önemli konulardan birisidir. (Dilaver Gürer)

...أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا
وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ ....

kemâle ulaştırmanın ve irşadın kendisiyle tamamlandığı, kendisinden sonra peygamberin gelmeyeceği, peygamber, vahiy, şeriat ve din göndermenin kendisiyle sona erdiği peygambere işâret eden hidâyeti gizleyenler, özellikle de biz bunları Tevrat üzerinde düşünen, teemmül eden, istifâde etmek makdasıyla ona nazar edenlere ayan-beyan gösterdikten sonra bütün bunları ketmedenler var ya, أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ: **İşte onlara Allah lânet etmektedir.** Yâni, kendisinin murâdını gizlemeleri sebebiyle kulluk sınırlarından çıktıkları için, Allah onları huzûr-ı izzetinden tard etmekte ve kovmaktadır. وَ: **Ve** yine يَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ: **Lânet edenler de onlara lânet etmektedir (159).** Kulluğun hakîkatine erişip onu ikâme ederek, güç ve kuvvetleri ölçüsünce kendilerine emredileni yerine getirmekte devamlı olanlar da onlara lânet etmektedir.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا: **Ancak, tevbe edenler, hâlini düzeltenler ve gerçeği açıklayanlar,** onlardan olup da gerçeği saklamaktan vazgeçerek, ellerinde olan kitaptaki hakîkatleri ve açıkça ortaya koyup hallerini düzeltenler ve Allâh'ın kitabında bütün milletlere, bütün beşeriyete göndereceğini belirttiği peygamberle ilgili beyanlarını açıkça ifâde edenler var ya, فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ: **İşte onların tevbesini ben kabul ederim.** Bu, tevbe sâhibi olanların ve hallerini ıslah edenlerin tevbelerini ben kabul ederim ve onların hatâlarını affederim. Nasıl olmasın ki, وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ: **Ben Tevvâb (tevbeleri kabul eden) ve Rahîm'im (çok merhamet sâhibiyim) (160).** Onların isyan, inkâr ve taşkınlıklarından samîmiyetle dönmelerini kabul ederim.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Kâfir olanlar,** Allâh'ın kitâbında açıkladığı şeylerin üstünü örterek inkâr edenler وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ: **Ve kâfir olarak ölenler,** Hz. Peygamber'in vasıflarını gizleyerek ölenler, أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ: **İşte Allâh'ın lâneti onlar üzerinedir.** Allâh'ın huzurundan uzaklaştırması,

... وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿١٦١﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ ﴿١٦٣﴾

---

rahmetinden kovması, özellikle de her şey açıkça ortaya çıktıktan sonra bu gizleme işinde ısrarcı ve inatçıların üzerinedir, dâimîdir ve onlardan hiç ayrılmaz. Şu cümlede de aynı mânâ vardır: Yine onlar üzerine وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ: **Meleklerin ve bütün insanların (161)** lâneti de iner. Tevbe edenler için istiğfar eden ve kibirlenip inat edenler için de lânet okuyan meleklerin ve Allâh'ın hukûkunu ve hudûdunu bilen âriflerin, ona karşı dâimâ edepli olanların ve onun dergâhının kapısından ayrılmayanların lâneti de onlar üzerine iner; kulluk sınırları dışına çıktıkları için bu lânetlerin hepsi de onları hiç bırakmaz.

خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ: **Onlar o lânette ebedî olarak kalacaklardır. Onlardan azap da hafifletilmeyecek.** O lânetin gereği olarak bir anlık nefes almaları için bile olsun onlardan azap hafifletilmeyecek. وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ: **Onların yüzüne de bakılmayacak (162).** Mâzeret bildirmeleri için dahi onlara hiçbir mühlet tanınmayacak.

وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ: **Hepinizin ilâhı birtektir.** Ey mü'minler! Sizi ademden/yokluktan ızhar eden ilah da, gerçeği gizleyen kâfirlerin ilâhı da aynıdır. Onun zâtında ikilik ya da çokluk yoktur. لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَانُ الرَّحِيمُ: **O Rahmân ve Rahîm'den başka ilah yoktur (163).** Ne vücutta/varlıkta ne de mevcutta ondan başka bir ilah vardır. O hakîkî ve hak varlıktır. Varlıkta hakîkatte kesret yoktur. Onun zâtta Vâhid ve sıfatlarda Ferd'dir. "Onun benzeri gibisi yoktur." (Şûrâ, 42/11.) O; nurlarının parıltıları ile size ve bütün herkes üzerine tecellî etmekle, adem aynasının üzerine gölgesini dünyâda yansıtmakla ve her şeyin başlatıcısı/yaratıcısı olması cihetiyle Rahmân'dır. O; özellikle sizi, başlangıcınıza, âhiretteki hakîkî maksadınıza döndürücek olması hasebiyle de Rahîm'dir.

Cenâb-ı Hak, isim ve sıfatlarının gereği olarak yarattığı ve netîcede zâtının vahdetine dayanan her şeydeki hârikulâdelikleri düşünüp ....

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ....

teemmül edenler için bunca açık âyet ve deliller olması sebebiyle, bunlardan bir nebzesine işâret etmek ve onu öğretmek maksadıyla şu şekilde buyurmaktadır: إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında,** yâni, âlem-i esmâ ve sıfât olup fâil-i müessir olan yüce âlemlerin ve o ulvî âlemlerden gelen tesirleri kabul eden ve adem üzerine kurulu olan süflî âlemlerin ızhârında; وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: **Gece ve gündüzün birbiri ardına gelişinde,** adem/yokluk, cehâlet ve amâ/körlük karanlığı ile varlık, yakîn ve ilim nûrunun birbiri ardından gelmesinde; وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ: **İnsanlara faydalı şeylerle denizde yüzen gemilerde,** dibi görünmeyen, sâhili de olmayan varlık denizinde yüzen, esmâ ile tabiat/karakter (nefis) arasındaki tesirden hâsıl olan, mârifet cevherleri ve hakîkat incileri ile dolu beden gemilerinde; وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ: **Allâh'ın gökten su indirip onunla ölmüş olan toprağı diriltmesinde ve o toprakta her türlü hayvanı yaymasında,** Allâh'ın kerem ve lutfu gereğince, feyiz ve bereket taşıyan gökten ilim, müşâhede ve mükâşefe suyunu indirip, onunla içerisindeki cehâleti yok ederek adem tabiatını diriltmesinde, dirilttikten sonra da orada, kesret dallarıyla dallanıp budaklanan, hayat sıfatının tecellîsinden kaynaklanan muharrik ve müdrik kuvvetleri yaymasında; وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ: **Gökler ile yeryüzü arasında emrine âmâde olan rüzgârlara ve bulutlara istediği gibi tasarrufta bulunmasında,** nefes-i rahmânîden neş'et etmiş olup, tabiat ve cisim kirlerine bulanmış olan nefisleri mebde' yâni başlangıç için teşvik eden rüzgârları ve ilâhî isim ve sıfatlardan neşet eden kulluk perdeleriyle gayriyet/başkalık kayıtlarından oluşan bulutları, ilâhî isimler semâsı ve tabîat-i kevniyye yeryüzü ....

... لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا
يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ....

arasında istediği gibi kullanmasında, لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: **Akleden kimseler için âyetler/kesin delilller vardır (164).** İlm-i yakînin bir neticesi olup, -keşifleri açıldığı takdirde- hakka'l-yakîne götüren yakînî ilimle eşyâyı bilenler için, mazhar-ı küllün vâhid/bir olduğuna delâlet eden apaçık delilller, kesin burhanlar vardır.

Rabbimiz! Fazl ve cûdün ile, bizim içerimize koyduğun bütün burhanları bize keşfettir. Sen elbetteki çok çok cömertsin.

وَ: Ve bu ap-açık âyetlerin zuhûruna, bu gayb şâhitlerinin aydınlatmasına ve zâtın vahdetine delâlet eden bunca gaybî vâridât şimşeklerinin çakmasına rağmen, hâlâ, مِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَنْدَادًا: **İnsanlardan bâzıları Allah'tan başka şeyleri ona eş tutmaktadırlar.** Bütün bunlara rağmen, tevhid fıtratı üzere ve tevhîde kâbiliyetli olarak yaratılmış insanlardan bir kısmı hâlâ, cehâlet ve inatla, taaddüden müstağnî olan Allah'tan başka şeyleri, ulûhiyet ve rubûbiyete lâyık ve ibâdete müstehak ortaklar görüyorlar ve onları Allâh'a eş ve ortak tutuyorlar. Öyleki, يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ: **Allâh'ı sever gibi onları seviyorlar.** Onlardan her biri, ulûhiyet mertebesini belli bir mazhara hasredip kendi mâbudunu ibâdete müstehak bir mâbud olarak gördükleri ve bu yüzden de kâfir oldukları için, o mâbudlarını her şeyi câmi olan Allah'ı sever gibi sevmektedirler. وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ: **Mü'minlerin Allâh'a karşı muhabbetleri ise çok daha kuvvetlidir.** Allâh'a inananlar ise ulûhiyeti, rubûbiyeti, tahakkuku, vücudu, hüviyyeti ve bütün bu gibi sıfatları, başkasına değil, her şeyi kuşatan, hakikaten Hak olan Allâh'a hasrettikleri için, Allâh'a karşı her şeyden çok daha şiddetli sevgi duyarlar. Çünkü, varlıkta onunla berâber başka bir şey daha yoktur. Ondan başka ilah yoktur. "Onun vechinden başka her şey yok olup gidicidir." (Kasas, 28/88) Dünyâda da âhirette de hüküm kendisine âittir.

Rabbimiz! Lutuf ve keremin ile, bize yakîn tadını tattır. Yakîn sâhibi mü'minlerin muhabbetinden bizleri de rızıklandır.

... وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَۙ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ
شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ
وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾

وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ: **Zulmedenler, azâbı gördükleri zaman bütün kuvvetin Allâh'a âit olduğunu ve Allâh'ın azâbının çetin olduğunu anlayacaklarını bir bilselerdi ya! (165.)** Tevhid yolundan çıkmak, sırât-ı müstakîmden sapmak ve kendi reislerini taklit ederek Allâh'ı severcesine sevdikleri putlarını, mâbudlarını ilah edinmek sûretiyle dünyâ hayâtında iken zâlimlik edenler, âhirette bâtıl ilahlar edinmeleri sebebiyle kendilerine gelen azâbı gördüklerinde, bütün kuvvetin, bütün kudretin, mutlak gücün sâdece ve sâdece Allâh'a mahsus olduğunu bilecekler. Yine onlar, onun intikâmının ne kadar acı, hesâbının ne kadar hızlı olduğunu da bilecekler. Âhirette kendilerine gösterilecek olan, bütün güç, kuvvet ve azametin Allâh'a âit olduğu, güç ve kuvvette onun tek olduğu, hiçbir ortağının, hiçbir yardımcısının olmadığı gerçeğini görebilmi olsalardı, elbetteki onlar ilahlarından ve peşlerinden gittikleri şeylerden, âhirette uzaklaşacakları gibi daha dünyâda iken uzaklaşırlardı.

Ey resullerin en kâmili! Onlara şunu da hatırlat: إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا: **O zaman kendilerine uyulanlar, kendilerine uyanlardan uzaklaşırlar.** Kıyâmet günü, Allâh'a eş ve ortak olarak görülüp kendilerine uyanlar tarafından put edinilenler, kendilerini ilah edinenlerden uzaklaşacaklar. وَرَأَوُا الْعَذَابَ: **Azâbı görürler.** O zaman mâbud edinilenler, kendi tâbilerine inen azâbı görünce, kendilerini temize çıkarmak için onları yalanlayacaklar, onlardan uzaklaşmaya çalışacaklar. Yine, tâbi olanlar da, azâbı gördükten sonra, onların kendilerinden uzaklaşmaya çalıştıklarını anlayacaklar ve onlardan intikam almak isteyecekler. Ne var ki, وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: **Onlarla olan bağları paramparça olmuştur (166).** Yâni, dünyâ ile bağlarının kopmasıyla birlikte, intikam araçları da kopmuş olur.

وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا كَذٰلِكَ
يُرِيهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَا اَيُّهَا
النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالاً طَيِّباً ....

وَ: **Ve** intikamdan ümitleri kesilince, قَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا: **Tâbi olanlar şöyle derler:** Bunlar iç çekip pişman olarak derler ki: لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا: **Keşke bir imkân olsa da onların bizden uzaklaştığı gibi bizler de onlardan uzaklaşsak!** Ne olurdu dünyâya dönmek için bir daha fırsat olsaydı da, onları ilah edinmemizin telâfisi olarak, onların âhirette bizi terk ettikleri gibi, bizler de onları dünyâda terk etseydik. Ama maalesef onların bu pişmanlık ve temennîlerinin bir faydası yoktur. Sâdece ve sâdece sıkıntılarını artırır. كَذَلِكَ يُرِيهِمْ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ: **Böylece Allah onlara amellerini birer hasret olarak gösterir.** Yâni, onların puta tapmaları sebebiyle çektikleri azap sâyesinde Allah onların geçmişte işledikleri fâsit amellerinin tamâmını, kötü amellerini ve çirkin davranışlarını bir hasret, bir özlem olarak gösterir -ki, bu, Allah korusun, en kötü azaptır- ve o amellerini her biri için onlara ayrı ayrı azap eder. Ezcümle, وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْ النَّارِ: **Onlar ateşten çıkacak da değillerdir (167).** Tâbiler de, kendilerine tâbi olunanlar da, kendilerini türlü türlü zarar ve ziyana uğratan o uzaklık ve imkân ateşinden hiçbir zaman çıkmayacaklardır.

Ey kurtarıcımız! Bizi cehennemden koru.

Cenâb-ı Hak kendi cânibine yönelen hâlis kullarının bâtınlarını bâtıl hevâ ve heves kirlerinden ve fâsit fikirlerden temizlemek için tevhid yolunu beyan ettikten sonra, aynı şekilde onların zâhirlerini de güzel ve makbul hasletlerle, güzel ahlak ve huylarla bezemeyi murat etti. Bunun sebebi, onların zâhirlerinin bâtınlarına birer örnek olması içindir. Bundan dolayı, onlara şefkat ve irşat yoluyla şöyle hitap etti:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar!** Ey tevhid fıtratı üzere yaratılanlar! كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْض حَلَالاً طَيِّبًا: **Yeryüzündeki helâl ve güzel şeylerden yeyin.** Yeryüzünde sizin için yaratılmış olan, size güç ve kuvvet veren şeylerden,

... وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ
بِالسُّٓوءِ وَالْفَحْشَٓاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَٓا اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ ....

elinizin ve emeği alnınızın teri olarak -ki, bundan daha güzel rızık yoktur-, helâl helâl yeyip için. Eşyâda asıl olan dînen haram kılınmadığı müddetçe helâlliktir. وَلاَ تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ: **Şeytanın adımlarını tâbi olmayın.** Rızık kazanma husûsunda şeytanın vesvese izlerine tâbi olmayın. Hak yolundan sapmış, zulüm ve düşmanlık yoluna götüren sapık görüş ve heveslere uymayın. Şeytanın sahtekârlıkları ve kandırmacaları sizi aldatmasın. إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: **O sizin ap-açık bir düşmanınızdır (168).** Onun düşmanlığı, aydınlığını tevhid lambasından alan basîret sâhiplerinin ve Allâh'ın nûruyla bakanların nazarında açıktır, zâhirdir.

إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ: **O size sâdece kötülüğü, fuhşiyâtı/âdîlikleri ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder (169).** Şeytan sizi yerilmiş, kötü özelliklele aldatır. Zâhirinizi, dışınızı, mânevî yönden güzelleştirmek için sizin içinize konmuş olan hudûdullâh'ın, Allâh'ın koyduğu sınırların dışına çıkmanız için, sizi çirkinliği ayan beyan ortada olan şeylerle kandırmaya çalışır. Şer'î hudutların dışına çıktıktan sonra da, zâtında mütevahhid/bir, müteferrid/bir ve münezzeh (her türlü kötü vasıftan uzak) olan Allâh'a karşı, ona her hangi bir şeyi veyâ ortağı benzer kılmak, ona çocuk, mekân, yön, beden isnat etmek gibi -Allâhü Teâlâ zâlimlerin kendisi hakkında söylediği şeylerden münezzehtir- ona yakışmayan, ona lâyık olmayan şeyler söylemenizi emreder, arzular.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ: **Onlara, Allâh'ın indirdiğine tâbi olun dendiği zaman,** yâni şeytana tâbi olmuşlara sırf nasîhat olsun diye ve içlerindeki fıtrî duyguları harekete geçirmek için, "Allâh'ın, tevhid yolunu bulmanız maksadıyla hidâyet ve beyyinât olarak nebîsine indirdiği vahy-i ilâhîye uyun" dendiğinde, قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا: **Onlar: "Hayır, biz babalarımızı/atalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona uyarız!" derler.** Şeytanlarının telkîni ile, yukarıdaki sorunun cevâbı olarak, "sizin bize söylediğiniz o kandırmacalı sözlere ......

... اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذ۪ي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَٓاءً وَنِدَٓاءًۜ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

uymayız; bilakis, cetlerimizi ne üzerinde buldu isek biz ona tâbi oluruz. Onlar bizden daha akıllıdır" derler. Ey resullerin en kâmili! Bizim adımıza onları tekdir etmek ve azarlamak için de ki: أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ: **Ya babaları hiçbir şey bilmeyen ve doğru yolu bulmamış kimseler idiyseler? (170.)** Sapık ve câhil atalarınız dîni hususlarda hiçbir şey bilmeyen ve yakîn mertebesine ulaşamamış kimseler idiyseler de mi onlara uyacaksınız? Kaldı ki, onların hâli böyle idi, hatta bundan daha beter idi? Bu rurumda onlara nasıl tâbi olursunuz?

وَ: **Ve** ey resullerin en kâmili! Onları daha da rezil etmek istersen, mü'minlere şunu hatırlat: مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاءً وَنِدَاءً: **Kâfirlerin durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şeyi duymayan (hayvanlara) haykıran kimsenin durumuna benzer.** Îman kâbiliyet ve yetenekleri olduğu halde babalarını taklit eden kâfirlerin durumu, akılsızlığı sebebiyle, kendi sesini, haykırışını aksettiren, yansıtan dağ, taş, kaya gibi cansız varlıklara bağıran kimsenin hâline benzer. Onların beyinsizlikteki, düşüncesizlikteki halleri dağa bağırıp da dağdan sâdece kendi sesinin yansımasını duyan kimsenin hâline benzer. O kişi akılsızlığı sebebiyle, dağın kendisi ile konuştuğunu zanneder. Hakîkatte o kâfirlerin babaları da kendileri gibi idi. Onlar صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ: **Sağırdırlar, dilsizdirler ve kördürler.** Hakk'ın, resullerinin diliyle yaptığı dâveti işitmezler. Hak'tan kendilerine sarih ve açık bir şekilde zuhur eden şeyleri ne nakledebilirler ne de onlardan bahsedebilirler. Ne ilâhî sıfatların eserlerini, ne de zâtın, âfaktaki ayan beyan tecellîlerinin nurlarını görebilirler. فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ: **Bundan dolayı akledemez onlar (171).** Akıllılar zümresinden sayılmaz onlar.

Allâh'ım! Lutfunla, bizi gaflet ve unutkanlık uykusundan uyandır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْز۪يرِ وَمَٓا اُهِلَّ بِه۪ لِغَيْرِ اللّٰهِۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٧٣﴾

Cenâb-ı Hak daha sonra mü'minlere, yaşamları ile ilgili olarak şu şekilde nidâ etmekte ve tavsiyede bulunmaktadır:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ: **Ey îman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz temiz şeylerden yeyin.** Sizin bünyelerinize güç ve kuvvet vermesi için size helal kıldığımız hayvanların yenilebilir ve temiz şeylerinden yeyin. وَ: **Ve** mâdemki bedenlerinizi o yiyeceklerden biz kuvvetlendiriyoruz o halde, اشْكُرُوا لِلَّهِ: **Allâh'a şükredin.** Size nîmetler bahşeden, hiçbir karşılık beklemeden sizi besleyip büyüten Rabbinize, rızıklarınızın sebeplerine iltifat etmeksizin şükredin, teşekkür edin. إِنْ كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ: **Eğer siz sâdece ona ibâdet ediyorsanız (172).** Allah'tan başka bir şeye, sebep ve vesîleler değil de ibâdeti ve kulluğu sâdece ona hasrediyorsanız, ona şükredin, başkasına değil.

Ey resullerin en kâmili! Bizim adımıza de ki: إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ: **Allah size ölü etini, ölü kanını, domuz etini ve kendisinin isminden başkası adına kesilen şeyleri haram kılmıştır.** Yâni Rabbiniz size dîninizde, tekbir getirilmeden, kendiliğinden ölüp temiz olmayan hayvanları, her ne şekilde olursa olsun kanı, diğer inançlarda yenmesine izin verilmiş olmasına rağmen, bizâtihî her şeyiyle necis/pis olması yönüyle domuz etini, üzerine Allah ismi anılmadan ya da şeytan veyâ diğer putlar adına kesilen hayvanları haram kılmıştır. Gücünüz yettiğince bu haramlardan kaçının. فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ: **Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur.** Olur ya, sizden kim onu yemek zorunda kalırsa, Allâh'ın emirlerini ve hükümlerini yerine getiren, hududunu koruyan velîler için, sâdece açlığı bastıracak kadar onlardan yemelerinde bir günah yoktur. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allah Gafûr (çok affedici) ve ....**

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾

Rahîm'dir (çok merhametlidir) (173). Bu tür hatâlarınızı örter ve size karşı bu ruhsatları rahmeten bahşeder.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ: **Allâh'ın indirdiği kitaptan bir kısmını gizleyenler,** kullarının işlerini düzenleyen, takdir eden Allâhü Teâlâ'nın indirdiği, insanlara doğru ve güzel yolu gösteren kitâptaki bâzı âyetleri gizleyerek, onun yerine nefislerinin hevâ ve heves ettiği, akıllarının râzı olduğu şeyleri, (Allâh'ın âyetleri bunlardır diye) inat ve kibirle gösterenler, وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً: **Ve onu ucuz bir bedel karşılığında satanlar,** yâni Allâh'ın kitâbını gizleyip onun yerine kendi cümlelerini halkın zayıflarına hediye ve ikram gibi şeyler karşılığında az bir bedelle satanlar var ya, أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلاَّ النَّارَ: **İşte bunlar, mîdelerinde ateşten başka bir şey yemiyorlar.** Hak yolunu gizleyen ve doğruluk yolundan sapmış olan bunların, bu tür hîle ve yalanları sebebiyle, kendilerini cehennem ateşine sürükleyecek olan imkân/maddiyat ateşinden oluşan hırs ve tamahkârlıktan başka bir şey yoktur. Allâhü Teâlâ bizleri ve bütün kullarını ondan korusun. وَ: **Ve** yine onların durumlarının kötülüğü ve davranışlarının fecîliği sebebiyle لاَ يُكَلِّمُهُمْ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Kıyâmet günü Allah onlarla konuşmayacak,** kullarının hallerini bilen Allâhü Teâlâ, herkese dünyâda iken yaptığı amelinin karşılığını verdiği mahşer gününde onlarla hiç konuşmayacak ve onların hallerini hiç araştırıp soruşturmaksızın, hesâba dahi çekmeden doğruca cehenneme sevk edecektir. وَلاَ يُزَكِّيهِمْ: **Onları temizlemeyecek,** onları, mü'minlerin günahkârlarını ateş ile temizleyip sonra onları cennete çıkardığı gibi temizlemeyecek, onlar cehennemde ebediyyen kalacaklardır. وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Ve onlar için elîm bir azap vardır (174).** Hiç kesilmeyen bir azap ve eziyet vardır.

أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِۚ فَمَٓا اَصْبَرَهُمْ عَلَى
النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّۜ وَاِنَّ الَّذٖينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ
لَفٖي شِقَاقٍ بَعٖيدٍ ﴿١٧٦﴾ لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَۚ ....

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوْا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ: **İşte bunlar hidâyeti verip dalâleti, mağfireti verip azâbı satın alanlardır.** Bu sapık ve kaybetmişler; daha dünyâda iken ebedî nîmetlere ulaştıran hidâyeti vererek, kendilerini bu prangaya bağlayan sapıklığı, âhiretin devamlı lezzeti olan mağfirete karşılık olarak da acı ve ızdırap veren azâbı satın almışlardır. فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ: **Onlar ateşe karşı nasıl da sabırlılar/dayanıklılar! (175)** Ne tuhaftır ki, kendilerini bu ateşe götüren amelleri hâlâ işliyorlar!

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ: **Bu da Allah'ın Kitab'ı hak olarak indirmiş olması sebebiyledir.** Onların bu pranga ve azap içerisinde olmasının sebebi, onlara doğru yolu, tevhîd-i zâtî yolunu gösteren Allâh'ın, Kur'ân-ı Mübîn'ini sarih ve sâbit/kesin bir şekilde indirmiş olmasıdır. وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ: **Kitap konusunda anlaşmazlığa düşenler ise derin bir ayrılık içindedirler (176).** Kitabın hak oluşu husûsunda ihtilafa düşenler, Hak'tan ve gerçekten çok uzak bir mesâfededirler.

Allâh'ım! Üzerimize kereminle indirdiğin kitaptaki hakîkatleri tahakkuk ettirmeyi, onlara erişmeyi bizlere lutfunla nasip eyle.

İnsanlar bu kıble konusunda ihtilafa düşüp, bu işe haddinden fazla ehemmiyet verip, bütün hayır ve iyiliği kıbleye hasredince, Cenâb-ı Hak onların bu fikrinin yanlışlığına, hakîkî iyiliğe ve bizâtihî hayrın ne olduğuna şu sözleriyle işâret etmiştir: لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ: **Birr/iyilik, yüzünüzü doğuya veyâ batıya dönmeniz değildir.** Şeriatin belirlediği bir hükmü yerine getirmek maksadıyla, kıble olarak doğuya ya da batıya yönelmeniz bizâtihî güzel haslet ya da güzel ahlâk demek değildir. وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ:

... وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّه۪ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِ
وَالسَّٓائِل۪ينَ وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُواۚ

Fakat asıl iyilik; bir kimse Allâh'a, kıyâmet gününe, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inanırsa, işte odur iyilik Hakîkî iyilik; bir insanın, sizi adı sanı anılan hiçbir varlık değilken, ademde iken ızhar eden, inşâ eden Allâh'a; amellerin karşılığının verileceği mahşer gününe; cemâlullâhı müşâhedede kendinden geçmiş ve îman edip sâlih amel işleyen hâlis kullar için istiğfar eden meleklere; size hidâyet yolunu gösteren kitaba; ve kitaptaki mârifet ve hakîkatlerin maksadını öğretmek göreviyle size gönderilmiş olan peygamberlere inanmak, onları tasdik etmektir. Bunlara inandıktan sonra da, kişinin وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ: **Malını yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve boyunduruk altında bulunan** köle ve esirlere **muhabbetullah üzere vermektir.** Yukarıda sayılanlardan sonra yine şunlar da iyiliktir: Hakîkî yönelmeye mâni olan malı; anne-baba tarafından olup da kendisine sığınmış olan akrabâlarına, anne-babası ve yakınlarından kendisine yardımcı olacak birisi kalmamış kimsesizlere, fakirlik ve imkânsızlığın, işsizlik ve çalışamamanın kendilerini fakra dûçar kıldığı yoksullara, malı-mülkü olduğu halde gurbette olması sebebiyle onlara ulaşamayan ve cebinde beş parası kalmayan yolcu ve misâfirlere, her ne şekilde olursa olsun ihtiyaçtan dolayı dilenmek zorunda kalanlara, düşman elindeki esirlere, sâhiplerinden özgürlüğünü alabilecek imkânı bulunmayanlara, özgürlük bedelini ödeyemeyenlere ve bunun gibi sıkıntı içerisinde bulunan kimselere, Allâhü Teâlâ'nın muhabbeti ile infak etmek, yâni malı bunlar uğruna seve seve vermek. Yine, وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ: **Namaz kılmak ve oruç tutmaktır.** Bedenin bütün âza ve organlarıyla birlikte, bütün vakitlerde, özellikle de namazın farz kılındığı vakitlerde, devamlı bir teveccüh ve gönül bağı ile Cenâb-ı Hakk'ın cânibine yönelmek; Allâh'ın kitâbında farz kıldığı zekâtı belirtilen ölçüde vermek de iyiliktir. وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا: **Sözleşildiğinde sözü yerine getirmektir.** Bütün bunları yerine getirenler ebrârın hayırlılarıdır. وَ: **Ve** ey resullerin en kâmili! Şunları da

... وَالصَّابِرِينَ فِى الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولٰئِكَ
هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِى الْقَتْلٰى اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ....

müjdele: الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ: **Sıkıntı ve zorlukta, meşakkatli anlarda sabredenler,** insanın belini büken fakirlik, mecâlsiz bırakan hastalık ve düşmanın, bilhassa da savaş meydanındaki düşmanın saldırısına ilâhî yardım sâyesinde karşı koyup direnenler, أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا: **İşte bunlar sâdık olanlardır.** Belâ ânında sabreden erbâr ve ahrâr tâifesi olan bu gibi kimseler sözlerinde sâdık, fiil ve amelleri sâlih/düzgün, niyetleri hâlis ve Allâh'ın rızâsını gözeten kimselerdir. Yine وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ: **Bunlar, gerçek takvâ sâhipleridir (177).** Dîne aykırı hususlardan olup da kendisinden korkulan bütün şeylerden muhâfaza olunan ve tahkik ve yakîn mertebesine ulaşmış kimselerdir.

Rabbimiz! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Lutuf ve kereminle, bizi de onlardan eyle.

Cenâb-ı Hak bundan sonra mü'minleri, aralarında vukû bulabilecek, gazap kuvvetinden ve cehâlet taassubundan kaynaklanıp, birbirlerini haksızlık, zulüm ve düşmanlıkla öldürmelerine yol açan, büyük fitne ve korkunç hâdiselere karşı, onları doğru davranmaya yöneltmek maksadıyla şöyle buyurmaktadır:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Dâimâ kötülüğü emreden nefisten (nefs-i emmâre-i bi's-sûi) ve onun beşerî kuvvetlerden beslenen îcaplarından kaynaklanan bir öldürme hâdisesinde, îmânınızın ve üzerinizde muhâfaza edilen tevhîdinizin bir gereği olarak zaman zaman yapmaya mecbur kalacak olursanız, iyi bilin ki: كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى: **Maktuller hakkında kısas size farz kılındı.** Taammüden öldürülen kimseler hakkında kısas dîninizce sizin üzerinize farz kılınmıştır. الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالأُنْثَى بِالأُنْثَى: **Hüre karşı hür, köleye karşı köle ve kadına karşı kadın (kısas edilir).** Hür hür ile, köle köle ile kısas edilir. Kölenin hür ile kısas edilmesi de câizdir. Kadınlar da, hür ve köle ......

... فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ذٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾

---

olanlara kıyâsen kadınlar ile kısas edilirler. Herkesin kendi dengi ile kısas edilmesi gerekir. Câriyelerin hür kadınlarla kısâsı da elbetteki uygundur. Erkek kölelerin durumu da aynıdır. Hür kimsenin köleyi veyâ câriyeyi öldürmesi durumunda ise ihtilaf vardır. Zîrâ zâhiren o onu öldürmemiştir. فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ: **Ancak öldüren kimse, kardeşi (öldürülenin vârisi, velisi) tarafından affedilirse, örfün gereklerine uygun yol izlemek ve güzellikle diyet ödemek gerekir.** Kâtil, kısas mukâbilinde talep edilen diyette hakkı olanların tamâmı veyâ bir kısmı tarafından affedilirse: Bu durumda, affedenlere dînen size lâzım olan hüküm, mârûfu izlemek, yâni hem Allah katında, hem de mü'minler nezdinde güzel ve uygun görülen şeyi yapmaktır ki, bu da diyete mürâcaat etmek ve kısası uygulamamaktır. Ve yine ey kâtil, senin de bu durumda hayâtının karşılığı olarak diyeti, hak sâhiplerine güzelce, pişmanlık içerisinde, özür dileyerek, gönül ezikliği ve tevâzu içerisinde, hiçbir kabalık ve tembellik göstermeksizin ödemen gerekir. ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ: **Bu Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir.** Yâni, ey mü'minler! Birbirinizi affedip, kısasın düşmesi ve diyetin ödenmesi Rabbinizden size gelmiş bir hâlinizi ıslah vesîlesidir. Böylece hem maktul tarafının öfkesi ve fıtrattan gelen yakınları koruma ateşi, nefislerine hoş gelen mal sâyesinde biraz olsun hafifler, hem de yine mal sâyesinde kâtilin hayâtının devâmı sağlanmış olur. Diğer taraftan, katl yoluyla aranızda vukû bulan kirlerin böylece temizlenmiş olması da Rabbinizden size ayrıca bir rahmettir. فَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Artık, bundan sonra her kim haddi aşarsa onun için elim bir azap vardır (178).** Maktul tarafından bir kısmının kâtili affettiği ve diyeti aldığı halde, bu hükme uymayarak, herhangi bir kimsenin kâtili öldürmesi gibi ya da kendisine diyet cezâsı verilen kâtilin diyeti ödeme-mesi gibi haddi aşma durumu vukû bulursa, işte onlar, kendilerinden sudur eden böylesi fiillerden dolayı hem dünyâda hesâba çekilecekler, hem de âhirette cezâlandırılacaklardır.

وَلَكُمْ فِى الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا اُو۬لِى الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا
حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًا اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَاأُوْلِي الأَلْبَابِ: **Ey lüb (gönül ve akıl) sâhipleri! Kısasta sizin için bir hayat vardır.** Ey dünyâda kendilerinden sâdır olan şeyler vâsıtasıyla inananlar için konmuş olan şerîatin ve ilâhî hükümlerin sırlarını keşfeden ve kabuğundan yüz çevirerek, olayların özüne Hakk'ın nûruyla nazar eden siz muvahhidler! Kısasta, elinizde öylesine büyük ve hakîkî bir hayat söz konusudur ki, onun sâyesinde dünyâda iken azgınlık ve taşkınlıkla uzuvlarınızdan sâdır olmuş suçlarınız âhirette ortadan kaldırılır. لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: **Umulur ki, takvâ sâhibi olursunuz (179).** Böylece, îtidal ve geçimlilik esâsına dayanan tevhîd yoluna aykırı olup, bu gibi büyük günahlara ve cinâyetlere sürükleyen hayvânî kuvvetlerin yol açtığı şeylerden korunmanız ümit edilir.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ: **Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır/mal bırakmışsa, ana-baba ve yakın akraba için, örfe uygun bir şekilde vasiyette bulunması size farz kılındı.** Ey mü'minler! Sizden birinizin öleceğine dâir işâret ve emâreler artık belli olmuşsa ve bu kişinin de geride paylaştıracak ve taksim edecek kadar çok malı varsa, onun hiçbir vârisini mîrastan mahrum etmeksizin bir vasiyet yazması, yâni malının bir kısmını Allah rızâsı için, bir kısmını da hak eden fakirler için taksim etmesi dînen farz kılınmıştır. Vasiyetin, mîrastan pay ayırmanın en fazîletlisi ve en uygunu, eğer hak ediyorlarsa ana-babaya ve yakın akrabâya, herkes tarafından kabul edilebilecek mûtedillik ve güzellikte, mîrâsın üçte birini aşmayacak şekilde -ki, aksi halde bâzı mîrasçılar haktan mahrum edilebilir- pay ayırmaktır. Allâh'ın dininizde size vasiyeti farz kılması حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ: **Müttakîler üzerinde bir haktır (180).** Yâni, fakirleri severek, yakınları kolayıp gözeterek ve bunun tersini yapmaktan kaçınarar îman ve tevhidlerini muhâfaza etmeye çalışan mü'minler üzerinde edâsı gereken bir haktır.

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَٓا اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ
عَلِيمٌؕ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِؕ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا
كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ....

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ: **Kim işittikten sonra vasiyyeti değiştirirse, artık bunun günâhı onu değiştirenler üzerinedir.** Vasiyet veren kişiyi açıkça dinlediği halde, o vasiyet üzerinde birileri değişiklik yaparsa, bu değiştirmeden doğacak vebal ve günah onu bu şekilde hîle ve haksızlıkla değiştirenlerin üzerinedir. إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Muhakkak ki Allah Semî'dir (her şeyi işiten), Alîm'dir (her şeyi bilendir) (181).** Allâhü Teâlâ, vasiyet edenin sözlerini işiten ve onun niyetini de, değiştirenlerin fiillerini de bilendir. Dolayısıyla ilminin gereğince her iki tarafa da hak ettiği karşılığı verir.

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ: **Vasiyet edenin hatâya düşmesinden veyâ günaha girmesinden korkan bir kimse, onların aralarını düzeltirse ona hiçbir günah yoktur.** Vasiyet ânında, vasiyet eden kişinin bâzı hak sâhiplerini, hallerini bilmediği için gafletle ya da bile bile mahrum etmesinden korkarak, durumun gerçeğini de bildiği için, onların aralarını düzelten kimselerin yapmış olduğu bu değişiklikten dolayı üzerlerine bir günah yazılmaz. Tam tersine, bu arayı güzelce düzeltmesinden dolayı hem ona hem de vasiyet sâhibine Allah tarafından sevap verileceği umulur. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Muhakkak ki Allah Gafûr (bağışlayıcı) ve Rahîm'dir (çok merhamet sâhibidir) (182).** Onların hâline muttalî olan, hallerini bilen Allâhü Teâlâ, her ikisi için de Gafûr ve Rahîm'dir.

Sonra Cenâb-ı Hak onların/mü'minlerin, zâhirlerinin ve bâtınlarının tehzîbi ile ilgili bâzı hususlarda onlara tenbihte bulunarak şöyle buyurmuştur:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Ey îman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz …**

... لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿١٨٣﴾ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ وَعَلَى الَّذ۪ينَ يُط۪يقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْك۪ينٍۜ فَمَنْ تَطَوَّعَ
خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُۜ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

kılınmıştır. Daha önceki peygamberlerin ümmetlerine farz kılındığı gibi, oruç tutmak, yâni özel anlamda ikinci fecrin doğuşundan güneşin batışına kadar imsâk etmek; mutlak anlamda ise, yakîn ve nehiy ehli (Hakk'ın yasakladığı şeylerden kesinlikle ve titizlikle kaçınanlar), işin hakîkatini ve sırlarını bilenler için, elden geldiğince Hak'tan gayrı her şeyden yüz çevirmek, size de mâlum ay (Ramazan) boyunca farz kılınmıştır. لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: **Umulur ki takvâ sâhibi olursunuz (183).** Yâni umulur ki, kalbi öldüren, aşk, muhabbet, hakîkat ve hak ateşini söndüren şeyleri fazla yemekten kendinizi muhâfaza edersiniz.

O halde size farz kılınan bu orucu أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ: **Belli günlerde,** Ramazan ayınında tutunuz. فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ: **Yolculuğa çıkmış veyâ hasta olanlar,** oruç tutmanın farz kılındığı Ramazan ayı içerisinde, oruç tutmak kendisine sağlığına zarar veren ya da çok ağır gelen hastalar ya da din adamları/fakihler tarafından şartları belirlenmiş bir yolculuğa çıkanlar olursa, onlar فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ: **O günlerin yerine başka günlerde tutsunlar,** yâni, böyle durumda olanların tutmadığı gün sayısınca orucunu başka günlerde kazâ etmesi, keffâretsiz olarak o günlere denk günlerde oruç tutması gerekir/farzdır. وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ: **Oruca dayanamayanların ise bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermesi gerekir.** Hasta veyâ yolcu olmadığı ve oruç tutmama durumuna hiç de râzı olmadığı halde oruç tutamayan kimseler, tutmadığı her güne karşılık fidye vermelidirler. Yâni, keffârete veyâ kazâya gerek olmaksızın, yoksulları doyururlar. فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ: **Fakat kim gönülden bir iyilik yaparsa, bu onun için daha hayırlıdır.** Meselâ, fidyeyi kendisine farz kılınandan daha fazla verirse, vermiş olduğu bu fazlalığa karşılık Cenâb-ı Hak kendi katında daha fazlasını verecektir. Ey mü'minler! وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ: ....

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ ....

Orucu tutmanız, eğer bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır (184). Orucun size faydalarını, nefsiniz üzerindeki şehveti kırma tesiri, ibâdete teşvik yönü gibi nefse hâkim olmanın sırlarını bilirseniz, oruç tutmak daha hayırlıdır. İslâm'ın başlangıcındaki durum böyle idi. biraz sonra gelecek olan âyet ile bu âyet neshedilmiş, yürürlüğü ortadan kaldırılmıştır.

Ey mü'minler! İyi biliniz ki: Allah katında ayların en değerlisi ramazan ayıdır. Çünkü شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ: **Ramazan ayında Kur'ân, insanlar için bir hidâyet kaynağı, doğru yolun ve hak ile bâtılı birbirinden ayırmanın ap-açık delilleri olarak indirilmiştir.** Yâni, Kur'ân'ın inmeye başladığı veyâ tamâmının indiği ay ramazandır. Bunun yanında, bir hadîste belirtildiğine göre dört kutsal kitabın tamâmı ramazan ayında inmiştir. Ramazan niçin en mübârek ay olmasın ki? Allâh'ı gerçek anlamda tevhîd eden ve onun cânibine gönülden yönelen kimseleri, ap-açık delil ve burhanları ile ilme'l-yakîn mertebesine erdiren tevhîdin sırlarını keşfedenleri ayne'l-yakîn makâmına ulaştıran, onlara vücûd-ı ilâhî olan hak ile ilâhî isim ve vasıfların/sıfatların eserlerinin yansımasından ibâret olup, haddizâtında birer adem olan kevnî mevcûdât bâtılının arasını ayırt ettiren Kur'ân, ramazan ayında inmiştir. فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ: **Haydi, içinizden o ayı gören kimse o ayda oruç tutsun.** O aya yetişen ve hiçbir özrü olmayan kimse, fidye vermeksizin ve o ayda oruçsuz gün de geçirmeksizin 30 gün[8] boyunca oruç tutsun. Bu âyet önceki âyetin hükmünü neshetmiştir. وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ: **Hasta ya da yolculukta olanlar aynı sayıda diğer günlerde oruç tutsun.** Hastalığın şiddetinden ya da yolculuğun zorluğundan dolayı ramazan ayında oruç

[8] Her ne kadar burada "30 gün" tâbiri geçse de Ramazan ayları bâzan 30 gün bâzan da 29 gün çeker. (D.G.)

... يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادٖى عَنّٖى فَاِنّٖى قَرٖيبٌ اُجٖيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجٖيبُوا لٖى وَلْيُؤْمِنُوا بٖى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

---

tutamayanların, keffârete lüzum olmaksızın, diğer günlerde ve aynı sayıda oruç tutması ve kazâ etmesi lâzımdır. Ey mü'minler! يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ: **Allah size kolaylık ister.** Orucun size sıkıntı olmasını istemez. وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ: **Zorluk istemez.** Zarar görmenizi, muzdarip olmanızı istemez. Bununla birlikte bu ruhsattan sonra kalan oruçlarınızı kazâ etmek sûretiyle وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Bu size sayıyı tamamlamanız, sizi hidâyete ulaştırması sebebiyle Allâh'ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir (185).** Allâhü Teâlâ böylece, size her yıl farz kılınmış olan orucun faydalarından mahrum kalmamanız için sayıyı tamamlayabilmenizi ve zarûret ve ihtiyaç belirince size tanımış olduğu ruhsattan dolayı da kendisini tâzim etmenizi murat etmektedir. Umulur ki, böylesi zor anlarda size bağışlamış olduğu nîmetlerine şükrederek onun zâtına yakınlaşabilirsiniz. Zîrâ nîmete şükretmek ona yakınlaşmayı celbeder.

İşte bundan dolayı Cenâb-ı Hak, verdiği nîmetlere şükreden kullarını kendisine yakınlaşma (kurbiyet) konusunda irşat için şöyle buyurmaktadır: Ey halkı Hakk'a dâvet eden وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي: **Kullarım sana benden sordukları zaman,** verdiğim nîmetlere şükreden kullarım, "Rabbimiz bize yakın mıdır? Eğer öyle ise ona münâcât ile, sessiz olarak duâ edelim ya da, eğer o bizden uzak ise duâmızı, uzaktakilere seslendiğimiz gibi ona nidâ şeklinde yapalım" diye diye sorarlarsa, ey resullerin en kâmili, bizim adımıza onlara cevâben şöyle de: فَإِنِّي قَرِيبٌ: **Ben gerçekten de çok yakınım.** Onlara kendilerinden daha yakınım. Öyle ki, أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِي إِذَا دَعَانِ: **Bana duâ edenin duâsına karşılık veririm,** icâbet ederim. Yâni, hadîs-i kudsîde anlatıldığı gibi, onun duâsını karşılamada çabuk davranırım. فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ: **O halde, irşat edilmeleri için benim dâvetime karşılık versinler ve**

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَٓائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ....

bana îman etsinler (186). Kendilerini bütün dileklerine ulaştıracağıma kesinkes inansınlar. Zîrâ onlar için varlıkta benden başka bir merci ve ilticâgâh yoktur. İrşat edilmeleri, doğru yolu bulmaları için insanlar bu şekilde bilgilendirilmiş ve kendilerine bu şekilde emir verilmiştir. Ancak bu şekilde onlar tevhîd mertebesine ulaştıran yolu bulabilirler ve huzur duyabilirler.

Ey yolunu şaşırmışların rehberi! Lutfunla bizi izzet makâmına ulaştır.

Cenâb-ı Hak daha sonra oruç ile ilgili helâl ve haram olan hükümleri beyân etmek için şöyle buyurmaktadır:

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ: **Oruç gecelerinde kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı.** Ey oruç tutanlar! Gündüzleri değil, oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde, cimâ etmeniz helâldir; gündüzün böyle yapılmaması şer'an kesin bir şekilde belirtilmiştir. هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ: **Onlar sizin için birer elbisedir.** Bâzı tabiî ihtiyaçlarınızı gidermek konusunda onlarsız yapamazsınız. وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ: **Siz de onlar için birer elbisesiniz.** Tıpkı sizin gibi onlar da bâzı tabiî ihtiyaçlarında size muhtaçtırlar. İşte bundan dolayı oruç gecelerinde eşlerin birbirine yaklaşmasına ruhsat verilmiştir. عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ: **Allah, kendinizi sıkıntıya soktuğunuzu bildi de, tevbenizi kabul edip sizi affetti.** Sizin bütün saklı ve gizlilerinizi bilen Cenâb-ı Hak, kendi ellerinizle kendinizi yanlışa sokacağınızı, bundan dolayı hesâba çekileceğinizi ve Hz. Peygamber'in ağzından "Oruç benim içindir, dolayısıyla oruçlunun sevâbını da bizzat ben kendim vereceğim"[9] diye buyurduğu gibi, Hakk'ın bizâtihî kendi üzerine aldığı, tekeffül ettiği orucun sevâbından mahrum kalacağınızı bildi de, sizi tevbeye muvaffak

---

[9] Müslim, II/807, rakam: 1151, bâb: Fazlu's-Sıyâm, Ebû Hüreyre'den; İbn Huzeyme, III/197, rakam: 1897; Ahmed b. Hanbel, II/257, rakam: 7485; hadîs *Sahîh-i Buhârî*, II/670, rakam: 1795, Fazlu's-Sıyâm bâbında da geçmektedir ancak orada ecrin yedi yüz kat olacağı ibâresi yoktur.

... فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ....

kıldı, o hatânızı, sizi fitneye sürükleyecek, azâba dûçar edecek şeyi, yâni oruç gecelerinde eşlerinize yaklaşmamanızı ortadan kaldırdı. O halde, buna izin verildiğine göre فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ: **Onlara artık yaklaşın.** Bundan dolayı Cenâb-ı Hakk'ın sizi hesâba çekeceğine dâir bir korkunuz olmasın. وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ: **Allâh'ın sizin için yazmış olduğu şeyi arayın.** Eşlerinizle cimâ etmekten maksadınız, onda Cenâb-ı Hakk'ın sizin için takdir etmiş olduğu sâlih evlat gibi sırları aramak olmalıdır. Cimânın sırrı, Rahmân'ın sûreti üzere yaratılmış olan insan neslinin, kulluk ve irfanda yükselerek Hakk'ın halîfeliği ve nâipliği mertebesine ulaşmasıdır. وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ: **Beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye, yâni fecre kadar yeyin, için.** Oruç gecelerinde beyaz ufuk yâni halk arasında fecr-i sâdık denen aydınlık, yine halk dilinde fecr-i kâzip denen hayâlî aydınlıktan ayırt edilinceye, yâni gecenin sonu anlamına gelen fecre kadar yeyip için. ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ: **Sonra orucu geceye/akşama kadar tamamlayın.** Belirtilen vakitten güneşin batımına kadar, yâni doğu ufkunda güneşten aydınlık ve kızıllık kalmayıncaya kadar orucu tutun. وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ: **Mescitte îtikafa girmiş iken eşlerinize yaklaşmayın.** Oruç gecelerinde eğer bir mescitte îtikafa çekilmiş iseniz eşlerinizle cimâ etmeyin. Çünkü îtikafın şer'î anlamı, Cenâb-ı Hakk'a yakınlaşma maksadı ile bir mescitte/câmide sürekli bulunmak demektir; abdest ve tahâret için hâriç, herhangi bir şekilde câmiden dışarı çıkmak îtikafı bozar, ona îtikaflı günlerde şer'an ruhsat verilmemiştir. تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا: **Bunlar Allâh'ın çizmiş olduğu sınırlardır, sakın o sınırlara yaklaşmayın.** Bu anlatılan hükümler, aslâ aşmamanız gereken, Allah ile kulları ...

...كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ
بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَر۪يقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ
وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

---

arasında konulmuş olan sınırlardır. كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ: **Allah, takvâ sâhibi olmaları murâdıyla, bu şekilde insanlar için âyetlerini açıklıyor (187).** Kendi zâtının vahdetine giden yolu kullarına gösterici olan Allâhü Teâlâ, ilâhî sınırları, hükümleri, emredilen ve yasaklanan şeyleri, kendi zâtının vahdetine delâlet eden, götüren âyetlerini, taayyünleri gereği geçmişi unutucu olan insanlara, bütün taayyünleri ortadan kaldıran kendisinin hak olan varlığının nûru vâsıtasıyla, kendi zâtının vahdetine karşı sakınmalarını murat ederek açıklamaktadır.

وَ: **Ve** hâlinizi ıslah etmek için konmuş olan hükümlerden birisi de şudur: لاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ: **Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin.** Kimse başkasının malını; çalmak, gasbetmek, ribâ/fâiz, rüşvet, kılıfına uydurulmuş hîle ve düzen vs. gibi bâtıl yollarla yemesin. Şer'î hîleler aslında bâzı şeylerin ve fakihlerin (din adamlarının), şüpheli durumlarda uydurdukları ve onları sırf hikmet-i ilâhiyye üzerine kurulmuş, bu tür bâtıllardan, göz boyamalardan münezzeh, tertemiz ve çok kolay olan Muhammedîliğe yapıştırdıkları birer iftirâdan ibârettir. وَ: **Ve** yine şu da bu ahkâm-ı ilâhiyye cümlesindedir: تُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: **İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günah ile yemek için hâkimlere vermeyin (188).** Yâni, mazlum insanların mallarını yemek için, size hâkim olan güçlere o malın bir kısmını rüşvet olarak vermek sûretiyle o malları yemeyin. Ey o malları bu şekilde hâkimlere verenler! Sizler bunun günah olduğunu ve kendinizin birer iftirâcı olduğunu elbette bilirsiniz.

Ey Metîn (güçlü, yıkılmaz) ve gerçek kuvvetin sâhibi olan Allâh'ımız! Bu tür şeylerden sana sığınırız.

Cenâb-ı Hak ilm-i huzûrîsi ile, bâzı kimselerin ayın büyüyüp küçülmesinden, hilâl hâlinde başlayıp dolunay hâline gelişinden ve sonra tekrar hilâl hâline ince ince ve ayarlı bir şekilde dönüşünden ....

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِۜ قُلْ هِيَ مَوَاق۪يتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّۜ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا ....

soracaklarını bildiği için, muhâtaplarını susturucu bir kesinlikte ve bir iyilik olarak nebîsine şu şekilde bu olaydan haber vermektedir:

Ey halkı Hakk'a teşvik yoluyla dâvet eden peygamber! يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَهِلَّةِ: **Sana hilâlleri sorarlar.** Yâni ayın büyüyüp küçülmesini sorarlar. Tamâmen hikmetten kaynalanan, Hakîm olan Allâh'ın üslûbuna uygun olarak, ayın bizâtihî kendisinin hikmetine değil de -çünkü onu anlamak, beşer gücü ve idrâkinin üzerindedir- bu konuda sizin idrâkinize ve hâlinize uygun olarak şu söylenebilir: Akıl/ilim sâhibi insanların idrâklerinin bu konuda ulaştığı son bilgiler şöyledir:

Ay, ışığını güneşten almaktadır ve haddîzâtında kendisinin ışığı yoktur, karanlıktır. Ayın ışığını güneşten alması, ancak onun güneşe dönük olması ve yeryüzünün buna engel olmaması ile mümkündür.

Haddizâtında güneş nedir ve ay nedir? Aralarında ne tür bir bağlantı nasıldı? İşte bunlar birer sırdır. Bu sırrın etrâfında herhangi bir kimsenin aklı dolaşamaz. Bu sır, Allâh'ın kendisine mahsus, kimsenin hakkında soru soramayacağı bir sırdır ve ilimdir. O halde ayın dönemleri içerisine konmuş olan hikmet ve güzellikleri sormalarındaki hallerine ve ve onların idrak seviyelerine göre onlara cevap ver ve قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ: **De ki: O, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir.** Ayın zaman zaman büyüyüp zaman zaman küçülmesi, insanların günlük yaşamlarında ortaya çıkan, alacak-vereceklerin zâmânında ödenmesi, ibâdet vakitlerinin belirlenmesi, çeşitli âdetlerin yerine getirilmesi ve özellikle de hac, oruç, adaklar ve keffâretlerin ödenmesi gibi durumlarda zaman belirlemek için bir ölçüdür. Çünkü bütün bunlar ayın durumlarına göre tespit edilmektedir. Yine onlara de ki: Nasıl ki bu sorunuz dîninizin ve tevhîdinizin güzellikleri ile doğrudan alâkalı bir konu değilse, aynı şekilde وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا: **Evlere arkalarından girmeniz de iyilik değildir.** Kapılarını bırakıp da evlere arkasından girmek bir iyilik değildir.

... وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰىۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَاۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ....

Ensâr, hac için ihrâma girdikleri zaman evlerine kapısından girmiyorlardı. Bunun yerine evin arka duvarından bir delik açıyorlar ve oradan evin içine giriyorlardı. Cenâb-ı Hak bunun bir iyilik olmadığını bildirmektedir. Ensâr, Cenâb-ı Hak, hatâlarını kendilerine haber verinceye kadar, böyle davranmayı bir iyilik olarak telakki ediyor ve o şekilde inanıyorlardı. İşte Cenâb-ı Hak şu sözüyle gerçek iyiliğin ne olduğunu onlara öğretmektedir: وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى: **Fakat kim takvâ sâhibi olursa, işte iyilik budur.** Allah katında makbul olan iyilik, ihrâma girildiği, ihram elbisesi giyildiği zaman, Allâhü Teâlâ'nın koymuş olduğu yasaklardan titizlikle kaçınmaktır. Çünkü ihrâm, mevt-i irâdîyi sembolize eder. Zîrâ şeriat lisânıyla hac olarak isimlendirilen ibâdette giyilir ve aynı zamanda mevt-i tabîîyi simgeleyen kefene işârettir. Kefeni giyen kişi nasıl ki bütün haramlardan mecbûrî olarak uzak durursa, ihram giyen kişinin de aynı şekilde nefsini bütün haramlardan istek ve irâdesi dâhilinde koruması gerekir. وَ: **Ve** evlere arkasından delik açarak girmek iyilik olmadığına göre, أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا: **Evlere kapılarından girin.** Allâh'ın nehyettiği şeylere karşı gözlerinizi kapamak ve kalplerinizi haram ve sakıncalı şeylerden korumak sûretiyle evlere kapılarından girin. وَاتَّقُوا اللَّهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Ona karşı ihlaslı olun ve ondan korkun. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **Tâ ki, felâha/kurtuluşa eresiniz (189).** İşte böyle olursanız, tavkânız vesîlesiyle Allah katındaki kurtuluşa ereceğiniz umulur.

وَ: **Ve** sizin için belirlenmiş olan hususlardan birisi de düşmanla savaşmaktır. قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ: **Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın.** Hak yolundan kibir ve inatla sapmış ve yüz çevirmiş müşriklerle ve sizin kökünüzü kazımak için savaşa yeltenmiş olanlarla siz de savaşın. وَلَا تَعْتَدُوا: **Haddi aşmayın.** Ey mü'minler! Kendileriyle aranızda anlaşma olanlara, yaşlı ve âcizlere saldırmak, bir yeri zorla ele geçirmek için savaşmak, haram aylarda savaşmak ve savaşa ....

...إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ
أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾

öncelikle başlamak gibi şeylerle ilâhî sınırları aşmayın. إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ: **Muhakkak ki Allah, sınırı aşanları sevmez (190).** Haddi aşanları ve ahdi bozanları hiç sevmez.

Onlar, sizinle savaşmak için bir yere toplandığı ve size yöneldikleri zaman وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ: **Rastladığınız yerde onları öldürün.** Nerede bulursanız onları öldürün. وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ: **Onların sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın.** Eğer onlara karşı zafer elde ederseniz, siz de onları Mekke'den çıkarın. وَ: **Ve** böylece onların arasına sıkıntı ve ıztırap salın. Çünkü الْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ: **Sıkıntı, adamı öldürmekten daha ağırdır.** Sıkıntının tesiri daha şiddetlidir. Çünkü öldürmek belli bir süreyi kapsar, oysa sıkıntı süreklidir. وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ: **Mescid-i Haram civârında, onlar sizinle savaşmadıkları müddetçe siz de onlarla savaşmayın.** Özellikle savaş ahitlerinizi muhâfaza edin. Savaşa çıktığınız zaman, onlar ahitlerini bozup haddi aşmadıkları müddetçe, civârında cana kıymanın haram kılındığı Mescid-i Haram'da siz de onlarla savaşmayın. فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ: **Eğer sizinle savaşacak olurlarsa, onları öldürün** ve onlara şöyle deyin: كَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ: **İşte kâfirlerin cezâsı böyledir (191).** Beytullâh'a hürmet etmeyenin alacağı karşılık budur. فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Eğer vazgeçerlerse Allah Gafûr ve Rahîm'dir (192).** Eğer küfürden ve mü'minlerle savaşmaktan vazgeçerler ve ihlaslı bir şekilde îman ederlerse, onların içlerindekini ve niyetlerini bilen Allah, onlardan sâdır olan günahları ve küfrü affeder, îman ve islâmlarını kabul etmek sûretiyle onlara karşı merhamet gösterir.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ لِلّٰهِۜ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِم۪ينَ
﴿١٩٣﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا
عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ....

Ey îman edenler! وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ لِلّٰهِ: **Hiçbir fitne/sıkıntı kalmayıncaya ve din yalnızca Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın.** Onların kökünü kazıyıncaya kadar savaşın ki, yeryüzünde onların hiçbir sıkıntısı ve kalıntısı kalmasın. Allâh'ın dinine karşı hiçbir muhâlif ve îtirazcı olmayacak şekilde din Allâh'ın olsun. فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِم۪ينَ: **Eğer vazgeçerlerse, zâlimler dışında hiç kimseye düşmanlık yoktur (193).** Eğer savaşmaksızın küfürden vazgeçerek, İslâm'a itaatkâr bir şekilde girerlerse, onlara düşmanlık etmek sizin için doğru olmaz. Bilakis onlar artık sizin din kardeşlerinizdir. Düşmanlık, ancak onlardan zulmeden, haddi aşan, küfür ve inadında ısrar edenler üzerine olur.

Daha sonra kâfirler, Hudeybiye yılının Zilka'de ayında Mü'minler ile savaştılar. Akabindeki sene, Müslümanlar umre yapmak için Mekke'ye gitmek istediler. Fakat, onlar müslümanların haram aylarına saygı göstermedikleri halde müslümanlar yine de onların haram aylarının hurmetine halel getirmek istemiyorlardı ve bu yüzden de savaşmaya pek gönüllü değillerdi. Bunun üzerine şu âyet ind: اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ: **Haram ay, haram aya karşılıktır.** Yâni, Mescid-i Haram'da savaşmaktan kaçınmayın ve başka bir şeye aldırmayın. Çünkü onlar sizin haram ayınıza geçen sene hurmet etmediler. Bu sebeple her iki hürmetsizliğin vebâli de onlara döner. وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ: **Hürmetler/yasaklar karşılıklıdır.** Yâni, bilesiniz ki: Muhâfaza edilmesi, zedelenmemesi gereken şeylerde misliyle kısas uygulanır. Mâdemki onlar geçen sene sizin haram ayınızı bozdular, siz de aynısını bu sene onlara yapın fakat sınırı aşmayın. فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ: **Size karşı saldıranlara siz de aynı şekilde karşılık verin.** Bunlar da sizin için, hallerinizi ıslah etmek ve ahlâkınızı güzelleştirmek üzere belirlenmiş olan hususlardır. وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Eğer ....

... وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ وَاَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾ وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ....

yasaklandığınız şeyler hakkında onun sınırlarını korumaktan geri kalırsanız ve size emredilen şeylerden yüz çevirirseniz, وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ: **İyi bilin ki, Allah takvâ sâhipleri ile berâberdir (194).** Hâliniz için en uygun şeyleri düzenleyen Allah, içinizden takvâ sâhibi olanlarla, yâni Allâh'ın haram kıldığı ve yasakladığı şeylere yaklaşmayan, onun emirlerine ve rızâsına yönelen kimselerle berâberdir.

وَ: **Ve** yine sizin için belirlenmiş güzel ahlak örneklerinden birisi de mallarınızın fazlalığından, imkânsızlık ve yoksulluğun kendilerini acziyet ocağında oturttuğu fakirlere ve yoksullara infak etmenizdir. O halde ey mü'minler! أَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Allah yolunda infak edin.** Bu konuda da ölçülü davranın: Ne saçıp savurun, ne de pintilik edin. Çünkü bunlar hem Allah, hem de mü'minler nezdinde iki kötü huydur. وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ: **Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.** Malınızı israf veyâ zâyi etmek sûretiyle, ya da cimrilik ve pintilik ederek tehlikeye düşmeyin. Diğer taraftan cimrilik ve pintilik, kişiyi imkânın karanlığında, mahrûmiyetin ve perişanlığın vahşetinde bırakır. Yine güzel ahlaktan birisi de ihsân sâhibi olmak ve iyilik etmektir. O halde, ey yüzlerini tevhîd fezâsına döndürmüş olanlar! وَأَحْسِنُوا: **İhsân sâhibi olun.** Ahlâkınızı, amellerinizi, sözlerinizi ve bütün özelliklerinizi güzelleştirin. Çünkü hiçbir nebî veyâ velî yoktur ki, güzel ahlâk üzere yaratılmamış ve ilâhî ahlaktan beslenmemiş olsun. Onlar bu vasıfları sâyesinde hilâfet ve niyâbete müstehak olmuşlardır. إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ: **Muhakkak ki Allah, muhsinleri sever (195).** Mallarında ve amellerinde güzel davrananları Allah sever.

Ey Muhammedîler! Dîninizin önemli esaslarından ve farzlarından birisi de hac ibâdetidir. وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ: **Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın.** Hacda farz kılınan şeyleri, velev ki savaşmaya yol açsa bile tam olarak yapın. Yine ondaki sünnetleri de tam olarak .....

... فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ....

yerine getirin. Bunlardaki maksadınız da sâdece Allâh'ın degâh-ı izzetine yakınlaşmak olsun. Zîrâ gerçek hac, zât-ı ehadiyet olan hakîkî ka'beye vuslattır. فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ: **Eğer kısıtlanacak olursanız, size kolay gelen kurbanı (gönderin).** Hac veya umre için ihrama girdikten sonra, mîkât yerlerine ulaşmanız veyâ farz olan ibâdetleri tamamlamanız engellenecek olursa, tahallül ya da ihramdan çıkmayı istediğinizde, büyükbaş veyâ küçükbaş hayvanlardan, gücünüze göre hangisini kurban etmek isterseniz, onu Harem'e göndermek veyâ boğazlamak sûretiyle kurban edin. Engellenme durumunda ise, ey engellenmiş olup da ihramdan çıkmayı isteyenler! وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ: **Kurban, yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.** Kurbanı gönderdiğiniz ya da mahsur bulunduğunuz yerde boğazlamış olduğunuz kurbanlar yerine ulaşıncaya kadar, kısaca, kurban kesmeden ve o Harem'e ulaşmadan önce başınızı tıraş etmeyin. فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ : **İçinizden hasta olan ya da başından bir rahatsızlığı olan olursa,** herhangi bir sebeple başındaki saçlarından ya da başağrısı gibi durumlardan dolayı bir rahatsızlığı olan kimseler, فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ: **Oruç tutmak, sadaka vermek ya da kurban kesmek sûretiyle bir fidye (versin).** Bu durumda o gibi kimselerin, eğer fakir ve imkânı kıt kimselerden ise üç gün oruç tutması, orta hallilerden ise üç sâ' (öğün) yemek yedirerek sadaka vermesi ve eğer zenginlerden ise, zenginliğinin durumuna göre bir hayvan kurban etmesi, bu şekilde fidye ödemesi lâzımdır. فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ: **Güvende olduğunuz zaman, kim hacca kadar umre ile sevap kazanmak isterse, kolayına gelen kurbanı keser.** Düşmanların muhâsarasından veyâ bir hastalık veyâ tabiî hâdiselerin ....

... فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِى الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

engellemesinden emin olduğunuzda, hac için ihrama girdiğiniz vakit, hiçbir âdap ve erkânını ihmal etmeksizin, size emredildiği şekliyle haccın bütün unsurlarını tamamlamalısınız. Fakat hac ayı gelmeden önce, umre vesîlesiyle Cenâb-ı Hakk'a yakınlaşmayı dileyerek, onun menâsikini, rükünlerini hac günlerine kadar güzelce tamamlamayı isteyen ve sonra da haccı yapmaya niyet eden kimselerin kendilerine kolay gelen bir kurban kesmeleri gerekir. İhrama girildikten sonra kesilen bu kurbana fakihler cebr kanı (telâfi kurbanı) derler ve bu kurbanın etinden, kesen kimse yiyemez. فَمَنْ لَمْ يَجِدْ: **Kim de imkân bulamazsa,** fakirliğinden dolayı kurban kesmeye gücü yetmeyen kimseler ise, فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ: **Hac günlerinde üç ve döndükten sonra da yedi gün oruç tutmalıdır.** Böyle kimselerin hac zamânında üç ve memleketine ve ailesine döndükten sonra da yedi gün oruç tutmaları gerekir. Zîrâ Mekke'de ve bilhassa hac günlerinde oruç tutmak insanı gerçekten sıkıntıya sokan ağır bir ibâdettir. تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ: **Bu tastamam on gündür.** Bu on gün, kurban kesme imkânı bulamayan fakirler ve yoksullar için kurban yerine geçen bir ibâdettir. Üç gün oruç tutmakla emredilmenizin sebebi, haccın gereklerini zamânında tamamlamaktan mahrum kalmamanız içindir. ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: **Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir.** Bu zikredilen hüküm, ailesi Mescid-i Haram ve civârında mukim olmayanlar veyâ oraya yakın mesâfede oturmayanlar içindir. وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Onun emirlerinde ve ona kullukta Allah'tan korkun. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Ve iyi bilin ki, Allâh'ın cezâsı çok şiddetlidir (196).** Kendi emirlerine karşı gevşeklik gösterenlerin iç dünyâlarına muttali olan Allâhü Teâlâ'nın o gibi kimselere karşı vereceği cezâ çok çetindir. Çünkü şer'î hükümler ve dînî yaptırımlar birer kulluk

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ ....

vecîbeleridir ve onların sırrını, özellikle de hac ile ilgili amellerin sırlarını tam anlamıyla kimse idrak edemez.

Allâhü Teâlâ, kullarına hac etmelerini, uzak beldelerden, ırak bölgelerden gelerek evini ziyâret etmelerini emrettikten sonra, bu ibâdet için, kendi katında mertebesi ve fazîleti olan belli zaman dilimi belirleyerek şöyle buyurmuştur:

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ: **Hac ayları belli aylardır.** Hac, belli ve mübârek aylarda yapılır ki, bunlar da, çeşitli ihtilaf olmakla birlikte, Şevval, Zilka'de ve Zilhicce'nin tamâmını veyâ bir kısmını kapsar. فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ: **Bu aylarda haccı kendisine farz kılan kimse için,** gerekli şartlarını sağlayarak bu aylarda hac etmeye niyetlenen ve borcunu feshetmeden (içinde verdiği sözünü bozmadan), niyetini değiştirmeden ve haramları helalleştirmeden haccını tamamlaması bu durumda kendisine farz olan kimse için, فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ: **Cinsel ilişkiye girmek, fısk u fücûra dalmak ve kavgaya girişmek yoktur.** Uzun müddet de olsa cimâ etmek, mahzurlu şeyleri işlemek sûretiyle Allâh'ın sınırlarının dışına çıkmak ya da arkadaşları veyâ etrafta hizmet eden kimselerle mücâdeleye tutuşmak, hac günlerinde yasaktır. Çünkü hac, insana hakîkî hayâttan haber veren mevt-i irâdîden kinâyedir. Bu gibi durumlar ise, tabiî hayât ile diri olanların özelliklerindendir. Hakîkî haccı ve hakîkî hayâtı murat edinenlerin, hakîkî ve ezelî olan hayâtı ve ebedî ve sonsuz olan bakâyı elde edebilmeleri için, nefislerini tabiî, ârizî ve geçici hayâtın gereklerine karşı öldürmeleri lâzımdır. Bu da ancak, kendisine hayal ve vehim bulaşmış olan cüz'î aklın îcaplarından çıkmakla mümkündür. Daha doğrusu cüz'î akıl, hayâl ve vehmin mağlûbudur, bu ikisine dâimâ mahkumdur.

Yine bu durumun kendisini, âlemden âleme yükseltmek, terakkî ettirmek sûretiyle Hakk'ın kendisine cezbettiği, çektiği, kendi zâtı için seçtiği bir âbid sâlik için gerçekleşmesi, bu sâlik bütün mertebe ve makamların dürüldüğü mertebeye ulaşmadıkça, bütün âlemler ve onunla birlikte sâlikin kendi nefsi dahi bu mertebede fânî olmadıkça, hattâ ......

... وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ۜ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى ۘ وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

sâlikin fenâsı dahi bu mertebede fânî olmadıkça mümkün değildir. Böyle bir mertebeye ulaşan bir sâlik, artık bu mertebeden bir daha düşmez. Aksine orada karar kılar, oraya iyice yerleşir ve orada mutmain olur. Zamânımızda bâzı büdelânın (Hz. Peygamber'in bedellerinin/ evliyânın) bu mertebeye hasret ile yanıp tutuştuklarını, oraya ulaşmayı temennî ettiklerini müşâhede etmekteyiz. Allâhü Teâlâ yüce gölgesini yakîn ve irfan ehli ile bu zümrenin üzerine dâim eylesin. Onun (kutbun) isminin bilinmezliği, onun şânının yüceliğinden dolayıdır. Heyhat ki, heyhât! Onun ismi nerede, biz neredeyiz ki, onun hakkında konuşalım. Allâhü Teâlâ bizi ona hizmet edenlerden kılsın ve onun ayağının toprağı eylesin.

Cenâb-ı Hak insanlara kendisine ve beytine tâzim göstermek maksadıyla haccetmelerini emrettikten sonra, onları hayır ve hasenâta, bu güzel hasletin iç dünyâlarında iyice yerleşmesi için kendi yolunda mal bezletmeye/infak etmeye karşı insanları teşvik etmektedir. Çünkü cimrilik, kalbi hakîkî mahbûba yönelmekten alıkoyan bir engeldir ve her fitnenin başıdır. Bu hususta Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ: **Yaptığınız her hayrı Allah bilir.** Allah rızâsı için, minnet ve ezâdan arınmış, kibir ve riyâdan arınmış, şeytan ve hevâ vesveselerinden uzak ne tür hayır işlerseniz, Allah onları ilm-i huzûrisi ile bilir. Çünkü bu tür hayır ve hasenât işleri, Allâh'ın en âdil ve en kıvamlı yolundan ibâret olan sırât-ı müstakîmde cereyan eder ki, o da Allâh'ın yoludur. وَتَزَوَّدُوا: **Azık hazırlayın.** Allâh'ın yolundan takvâ üzere yürüyebilmek ve dünyâ ve içindekilerden geçmek için azık hazırlayın. Kullar için kıyâmet günü فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى: **En hayırlı azık takvâdır.** Bütün fâsit şeylerden korunmaktır. وَاتَّقُونِ يَاأُولِي الْأَلْبَابِ: **Ve ey lüb/gönül sâhipleri! Bana karşı takvâ sâhibi olun (197).** Ey özün özüne mütevveccih ve huzûr-ı ilâhîden engelleyen kabuktan yüz çevirmiş olanlar! Takvâ sâhibi olun.

Ey latiflerin en hafîsi! Lutfunla bizlere yetiş.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّٓالّٖينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ اَفٖيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٩٩﴾

Ey mü'minler! لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ: **Rabbinizden lutuf ve ihsan istemenizde size bir sakınca yoktur.** Allâh'ın hoşnutsuzluğundan çekindikten ve ona karşı takvânızı artırdıktan sonra, türlü türlü lutuf ve ikramlarıyla size rablik yapan, sizi besleyin büyüten Rabbinizden yakînî mârifetler ve rûhânî tatlar dilemenizde sizin için herhangi bir zorluk ve sıkıntı yoktur. فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ: **Arafat'tan topluca yürüdüğünüzde, Meş'ar-i Haram'da Allâh'ı zikredin.** Ey mü'minler! Sizin için bütün mertebeleri şâmil olan Arafat'tan ayrılıp yayıldığınız vakit, -zîrâ oraya vâsıl olan herkes, her ne kadar oraya herkes tek tek ulaşmış, olsa da, kendine mahsus bir yolla ulaşmıştır ve orası zâtî, hakîkî ve birtek vuslat yeri olup, orada aslâ kesret yoktur- Meş'ar-i Haram'da yâni Allâh'tan başka hiç kimsede olması düşünülemeyen, başkası için doğru olmayan, Cenâb-ı Hakk'ın her bir insan oğlunu terbiye etmek için ona özel kıldığı, kendine mahsus sıfatlarının yer aldığı o mekânda, sizin zâtlarınızı câmi (bir araya toplayıcı) olan Allâhü Teâlâ'yı zikredin. وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ: **Mâdemki o sizi nasıl hidâyete erdirdi, o halde siz de onu zikredin.** Bütün işlerinizi ona tefvîz/havâle edin. Saptıran şeytanların vesveselerinden ona sığının. وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالّٖينَ: **Doğrusu ondan önce siz yolunu şaşırmışlardan idiniz (198).** Onun hidâyetinde önce siz, dalâlet çöllerinde yolunu kaybetmiş ve hakîkî hidâyet yolundan uzaklaşmış kimselerden idiniz.

ثُمَّ: **Sonra,** Zât Arafa'sındaki (Arafât'ın tekili) teveccühünüz, vukûfunuz ve tahakkukunuz (hakîkate ulaşmanız) tamam ve kâmil olunca, أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ: **İnsanlar akın akın yürüdüğü yerden siz de yürüyün.** Zât Arafa'sından sıfatların gerektirdiği mertebelere inin. O mertebede sizi kuşatmış olan وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allâh'a ....**

فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًاۜ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً ...

istiğfâr edin. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir (199). Allâhü Teâlâ, mertebelerinizi ve taayyünlerinizi örtendir ve sizi aslî mebdenize (başlangıcınıza) ulaştırandır.

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ: **İbâdetlerinizi coşkuyla yerine getirdiğinizde,** tabiî hayâtın gereklerinden olan şeylerden kaçınma ve hakîkî hayâtın gerekleri ile sıfatlanma gibi size emredilmiş olan şeyleri yaptıktan sonra, فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا: **Allâh'ı; babalarınızı andığınız gibi, hattâ ondan daha şiddetli bir şekilde zikredin.** Sizi bu mertebeye ulaştıran Allâhü Teâlâ'yı, hiçbir tereddüt ve şüphe olmaksızın, babalarınızı andığınız gibi anın ve zikredin. Allâh'ı anmak babaları anmaktan daha vâzıh ve daha açıktır. Çünkü fenâya dayanan şühûddan ortaya çıkan Allâh'ı anmanın ve zikretmenin tersine, babaları anmada şek vardır. Allâh'ı anmada şüphe lekesi aslâ yer almaz. فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ: **İnsanlardan bâzıları der ki:** Bir kısım insanlar, Allâh'a yönelmeyi, ona dönmeyi ve ona münâcât etmeyi sâdece dünyâya hasrederek şöyle duâ eder: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا: **Rabbimiz! Bize dünyâda ver.** Bize sâdece gündelik yaşantımız ile ilgili ihtiyaçlarımızı ver. Öyle birisi dünyâda istediğine ulaşsa bile وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ: **Âhirette onun bir nasîbi yoktur (200).** Bunların dünyâda iken kendilerini mâlâyânîden alıkoyacak bir payları yoktur. Aksine sâhip oldukları şeyler hep onlara zarar verir.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: **Onlardan bir kısmı da vardır ki, şöyle duâ eder:** İnsanlardan bâzılarıda vardır ki, zâhir ve bâtını, dünyâyı ve âhireti birleştirerek şöyle duâ eder: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً: **Rabbimiz! Bize dünyâda güzellik ver.** Bize dünyâda bizden râzı olacağın iyilikler ver. وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً: **Âhirette de güzellik ver.** Âhirette de bize, bizi senin ...

... وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ نَص۪يبٌ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ سَر۪يعُ
الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ ف۪ٓي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ تَعَجَّلَ ف۪ي
يَوْمَيْنِ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

---

tevhîdine ulaştıran iyilikler ver. وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ: **Bizi ateşin azâbından koru (201).** İnsana enâniyet vehmini veren imkândan/maddiyattan lutfunla bizleri koru.

أُوْلَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا: **İşte bunlara kazandıklarından bir nasip vardır.** İşte bu mü'min, muvahhid ve zâhir ile bâtın mertebelerinin arasını cem etmiş olanlar için, ledünnî mârifetlerin ve ilâhî keşiflerin tarlası olan dünyâda kazanmış oldukları şeylerden tam bir haz ve nasip vardır. وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **Allah, hesabı çok çabuk görendir (202).** Onları ve onların içindekileri kuşatmış olan Allah, onların kazanmış olduğu şeylerin hesâbını çok çabuk görür ve mükâfâtlarını hemen verir.

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ: **Allâh'ı belli günlerde zikredin.** Hacdaki ibâdetlerinizi, Arafat'taki âdâbı güzelce yerine getirdikten sonra, teşrik günlerinde Allâh'ı zikredin. فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ: **İki gün içinde acele edene günah yoktur.** Teşrik günlerinin ikincisinde geri dönmek için acele eden kimseler için herhangi bir mahzur yoktur. وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى: **Kim de tehir eder, ertelerse, sakınıp korunursa ona da günah yoktur.** Artık sizler ulaşabileceğiniz şeye ulaştınız; dolayısıyla dönüş için acele etmenizde de, dönüşü geciktirmenizde de, Allâh'ın haramlarından kendilerini koruyan kimseler için bir günah yoktur. Çünkü onlar bahtiyarlığa ve âfiyete lâyıktırlar وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Sizden sâdır olan her şeyde ondan sakının ve onun muhâfazasına sığının. وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ: **İyi bilin ki, onun huzûrunda haşrolunacaksınız (203).** Başkasına değil, gölge, nasıl ki gölge sâhibine dönerse siz de aynen o şekilde sâdece ona döneceksiniz.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِي قَلْبِهٖۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾

Sizin bütün işlerinizin müdebbiri (takdir edeni) olan ve ahlâkınızı güzelleştiren Allâhü Teâlâ'nın, sizin için koymuş olduğu âdâplardan birisi de kötü kimselerle berâber olmamanızdır. Bu âyette o, nebîsine iyilik ve ihsanda bulunmak, sizi de irşat etmek için şöyle buyurmaktadır: وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Öyle insanlar vardır ki, dünyâ hayâtı ile ilgili konuşması senin hoşuna gider.** Hiçbir kalp temizliği yapmayan, nifak ve buğuz üzerine yaratılmış nice insanlar vardır ki, onların dünyâ işleri ve dünyevî hayat ile ilgili konuşmaları, sebebini bilemesen de, senin nefsinin hayretini ve hayranlığını celbeder. Fakat bunlar dünyânın düzeni ve gündelik yaşam tedâriki ile ilgilidir; ve şurası da bir gerçektir ki, her kim dünyâ işlerini teslim ederse âhirete ulaşır (yâni dünyâlıklar vesîlesiyle âhireti kazanma imkânı yoktur). Nitekim, dünyâ ehli arasında akl-ı maâş (dünyâdaki yaşam ile ilgili hususları düşünebilen akıl) tâbiri meşhurdur. وَ: **Ve** her ne kadar sözleri senin nefsini celbetse de يُشْهِدُ اللَّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ: **Kalbindekine Allâh'ı şâhit tutar.** Yine de o kişi kalbindeki dünyâ sevgisine, sözlerinin ve düşüncelerinin Allâh'ın kelâmı ile uygunluk gösterdiğine, onun hükümlerine aykırı olmadığına vs. destek olması açısından Allâhü Teâlâ'yı şâhit gösterir. Sakın onun sözlerine ve kandırmacalarına aldanma. Bil ki, وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ: **O, hasımların/düşmanların en çetinidir (204).** Sana karşı düşmanlıkta, seninle ve sana tâbi olan mü'minlerle mücâdelede en şiddetli kimsedir.

Bu âyetin el-Ahnes b. Şarîk es-Sekafî hakkında indiği söylenir. O, insanların en fasih ve belâgatli konuşanlarından idi. Kendisine mahsus güzel bir konuşma tarzı ve hitâbet gücü vardı. Zaman zaman Hz. Peygamber'e gelir, sahte bir muhabbet ve ihlas göstererek onunla sohbet eder, îmanlı olduğunu iddiâ eder ve İslâm'a bağlı olduğuna inandırmaya çalışırdı.

وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِى الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُؕ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ: **Ayrılınca yeryüzünde fesat çıkarmaya, ekini ve nesli yok etmeye çalışır.** O kimseler senin yanından ayrılınca, zamânımızda bu ümmet arasında zuhur eden, şeyhliği, zayıf müslümanların inançlarını ifsat etme yolunda kullanan, onları bid'ate, haramları helâl saymaya, ibâdetleri kaldırmaya varıncaya kadar hevâ ve hevese teşvik eden bid'âtçi şeyhlerin yaptığı gibi, aslında ıslah ve îmar için yaratılmış olan yeryüzünde türlü türlü fesatlar çıkarmaya, haddi aşarak, zulüm, fısk ve günahlarla, zinâ, eşkiyâlık (teröristlik), Allâh'ın koyduğu sınırları ve hükümleri koruyan idâreye baş kaldırma gibi çeşit çeşit azgınlıklarla, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışırlar. Allah onları param parça etsin. وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ: **Muhakkak ki, Allah fesâdı sevmez (205).** Kullarına doğru yolu gösteren Allâhü Teâlâ bozgunculuğu sevmez.

O kimse inat ve kibrinin şiddeti sebebiyle, وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ: **Kendisine 'Allah'tan kork' dendiği zaman, gurûru onu günâha sürükler.** Öylesi bir kimseye, nasîhat yoluyla, 'bu tür çirkinlikleri yapmaktan sakının ve Allah'tan utanın' dendiği zaman, nefsinde iyice yerleşmiş olan câhiliyye taassubu ve sakınması istenen günah dürtüsü hemen harekete geçer. Kısaca, فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ: **Onun hakkından cehennem gelir.** O ve benzerlerinin şer ve azgınlıklarını ıslah etmek için, ateşiyle oynadıkları imkân/maddiyat cehennemi kâfidir. Allâh'a yemin olsun ki, وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ: **O/cehennem çok kötü bir döşektir (206).** "İmkân ateşi" yatağı gerçekten de çok kötü bir yataktır.

Yine sizin için konmuş olan âdâb kurallarından birisi, hattâ en güzel ve en yücesi Allâh'ın kazâ ve kaderine teslim olmak ve onlara rızâ göstermektir. İşte bundan dolayı Cenâb-ı Hak bu âyette şöyle buyurmaktadır:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ ....

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللّٰهِ: **İnsanlardan kimileri de vardır ki, Allâh'ın rızâsını dileyerek kendisini fedâ eder.** Nefsinden kaynaklanan dünyevî bir menfaat için değil de, sırf Allâhü Teâlâ'nın kendisi hakkındaki rızâsını talep ederek onun uğrunda nefsini satar, fedâ eder. وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ: **Allah, kullarına karşı Raûf'tur (çok merhametlidir) (207).** Bütün halleri bile Allâhü Teâlâ, kullarına ve bilhassa belâ anında sabreden, Mevlâ'sına yönelen, onun sevdiği ve râzı olduğundan râzı olan kullarına karşı âtıfeti bol ve çok müşfiktir.

Rızâ ve teslîmiyet, Kerîm (kerem ve lutfu bol) ve Azîz (hakîki güç ve kuvvet sâhibi) olan Allâh'a teveccüh etmiş olan sâliklerin hallerinin en güzeli, Hak katındaki en yüce makam ve mertebe olması cihetiyle, Cenâb-ı Hak bu konuda, iyilik bulmaları ve hallerini ıslah etmeleri için kullarına şu şekilde emir buyurmaktadır:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Rızâ, teslîmiyet ve îmanınızın bir gereği olarak, ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً: **Topluca 'silm'e/teslîmiyete girin.** Ey tevhîdin sırlarını keşfetmeyi isteyenler! Ubûdiyet makâmının hakîkatine ermeyi ifâde eden ve ihlas ve rızâdan kaynaklanan gönülden bağlılık ve itaate, her şeyinizle, ihlas ve teslîmiyetinize zarar verecek her şeyden sıyrılmış olarak ve tamâmen girin. Ey kulluk ve rızâ makâmına teveccüh etmiş olanlar! وَلاَ تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ: **Şeytanın adımlarına tâbi olmayın.** Şeriat dilinde şeytan diye isimlendirilmiş olan, Hak yoldan saptırıcı görüş ve heveslere uymayın. إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: **O sizin için açık bir düşmandır (208).** Onun düşmanlığı ve saptırıcılığı meydandadır. O sizi Hakk'ın iletmiş olduğu hidâyetten saptırır.

فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ: **Eğer, size beyyineler (apaçık deliller) geldiği halde sapacak olursanız,** size Hakk'ın yolunu ayan

...فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ
اللّٰهُ فٖي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُۜ وَاِلَى اللّٰهِ
تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٢١٠﴾ سَلْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍۜ وَمَنْ
يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُ ....

beyan gösteren gerçekler geldiği halde, Hak yoldan dönecek olursanız, فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Bilin ki: Allah Azîz'dir (çok güçlü) ve Hakîm'dir (hükmün gerçek sâhibidir) (209).** Cenâb-ı Hak, intikam almaya (cezâlandırmaya) muktedirdir ve intikâmını hak ölçüsünde alıcıdır.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَنْ يَأْتِيَهُمْ اللّٰهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلاَئِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ: **Onlar, Allah'ın ve meleklerin bulut gölgeleri içinde kendilerine gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar?** Onlar, kendilerine rahatlık ve rahmet getireceğini umarak, beyaz bulut gölgeleri içerisinde Allâh'ın azâbının gelmesini ve bu azap bulutlarının sevkiyle görevli meleklerin onlar üzerine azâbı indirerek hemen bir çırpıda kendilerinin kökünün kazınması, yâni kendileri hakkında Hak katında belirlenmiş ve kesinleşmiş olan, Hakk'ın geçmiş kavimlere yaptığı gibi, onlardan alacağı intikam (cezâlandıracağı) hükmünün infaz edilmesini mi bekliyorlar?! وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ: **Bütün işler Allâh'a döner (210).** Birileri Cenâb-ı Hakk'ın intikâmı (cezâlandırması) ve Hak yoldan yüz çevirenler hakkındaki azâbının inmesi hususunda şüpheye düşse de, sonunda bütün işler, sıradan sebeplere değil, sâdece Hakk'a döner.

Ey resullerin en kâmili! Bize niyâbeten ve onları bağlayıcı bir şekilde de ki:

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ: **İsrâil oğullarına sor;** onların kıssalarını hatırlat ki, كَمْ آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ: **Onlara ne kadar beyyine (apaçık âyetler ve mûcizeler) verdik?** Onlara kitaplarında ne çok âyetler indirdik de onlar sırf düşmanlık ve zulümle o âyetleri inkâr ettiler. Onların zulmü üzerine biz de tuttuk, bir çırpıda onların kökünü kazıdık. وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ: **Kendisine geldikten sonra, Allâh'ın nîmetlerini her**

... فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۢ وَالَّذ۪ينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ
وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

kim değiştirirse, yâni bu azap sâdece İsrâil oğullarına has değildir, bilakis, Allâh'ın, özellikle de bizim katımızdan böylesi nîmetler kendisine gelen kimseler, şükür ve îman etmeyi gerektiren nîmetlerini değiştirir, inkâr ve küfrân-ı nîmette bulunurlarsa, onlar da hak ettikleri cezâya elbette çarptırılırlar. فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ: **Allâh'ın cezâlandırması şiddetlidir (211).** Müntakım (şiddetle cezâlandırıcı) ismiyle tecellî eden Allâhü Teâlâ'nın intikâmı çetin ve hesâbı hızlıdır.

Bundan sonra Cenâb-ı Hak, küfür ve nifak ehlinin ihlaslı mü'minlere karşı gösterdikleri kötü muâmeleden bahsetmektedir. Mü'minlerin bu gibi kimselerden uzak durmaları için Cenâb-ı Hak bilgilendirme yoluyla şöyle buyurmaktadır:

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا: **Dünyâ hayâtı kâfirler için süslü gösterildi.** Dünyâya âit geçici hayat onların gözlerine güzel gösterildi ve kalplerine yerleştirildi. وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا: **Mü'minlerle alay ediyorlar.** Onların gözünde dünyâ hayâtının güzel gösterilmesi, onları, mal ve mülklerinin olmaması ve âdî dünyânın nîmetlerine yeterince sâhip olamamaları sebebiyle mü'minlerle alay etme durumuna sürükledi. Mü'minlerin maddî durumlarının düşük olması onlar için alay konusu oldu ve o kâfirler ne zeman isteseler onlarla alay ettiler. وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Oysa müttakîler kıyâmet günü onların üstündedir.** Dünyânın fânî ve âdî süslerinden, zevklerinden vazgeçmiş olan takvâ sâhibi mü'minler, dünyâ hayâtında kazanılan amellerin karşılığının verileceği kıyâmet gününde, Allah katındaki mertebeleri îtibâriyle kâfirlerin üzerinde olacaktır. وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ: **Allah dilediğine hesapsız rızık verir (212).** Herkesin rızkını veren Allâhü Teâlâ, imtihan etmek ve denemek maksadıyla, kullarından dilediğine sınırsız rızık verir. Daha doğrusu onlara böbürlenmeleri, kibirlenmeleri ve övünmeleri için onlara geçici bir süre verir. Sonra da onları âhirette o mal ve mülklerden ....

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ اِلَّا الَّذِينَ اُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ....

dolayı hesâba çeker, amellerinin karşılığını verir. Yine, Allâhü Teâlâ kullarından istediğine de daha dünyâda iken hesapsız bir uhrevî rızık da verir. Aslında bunlar ne dünyâlıktır, ne de âhiretliktir; bunlar suadâ (saidler, cennetlikler, mutlu insanlar) grubu içindir ki, bunların amelleri makbul ve kendileri ezelden ebede kadar Cenâb-ı Hakk'ın himâyesinde olan kimselerdir. Onlar hesap kitap derdinde değillerdir. Onların nazarında lezzet de azap da birdir. Onların gözünde ne bir perde ne de bir hicap vardır.

Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver; muhakkak ki sen Vehhâb'sın (çok çok bağışlayansın).

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً: **İnsanlar bir tek ümmet idi.** İnsanlar aslî fıtrat ve hakîkî mertebeleri îtibâriyle bir tek millet idi; hakîkî başlangıçlarına ve asıl maksatlarına (âhirete) gönüllü olarak yönelmişlerdi. Sonra farklı farklı görüşler ortaya çıktı, şeytanın ordularından olan hayvânî kuvvetleri sebebiyle istek ve arzuları çeşit çeşit oldu. Böylece onlar arasında düşmanlık, buğuz ve mücâdele zuhur etti. Bunun üzerine فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ: **Allah müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdi.** İnsanların işlerini takdir ve tanzim eden Allâhü Teâlâ, insanların kendi türleri arasından, Rableri katından desteklenmiş, onlara tevhîdi ve gerçek yolu müjdeleyen ve onları kesret (çokluk) ve takyîde (Hakk'ı bir şeye bağlı düşünmeye) karşı uyaran peygamberler gönderdi. وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ: **Onlarla birlikte, insanlar arasında, onların ihtilaf ettiği hususlarda hüküm vermeleri için kitâbı hak olarak indirdi.** Cenâb-ı Hak; gönderdiği peygamberini destekleyici olarak, onun müjdelediği veyâ uyardığı her şeyi ihtivâ eden, vâkıaya (gündelik hayâtta meydâna gelen şeylere) uygun düşen, o kitaba mensup her bir peygamberin kendisine bağlı olanlar arasında, dünyevî ve uhrevî hayâtın her alanında kendisiyle hüküm verebileceği bir de kitap indirmiştir. وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ:

... فَهَدَى اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا ف۪يهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِه۪ ۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢١٣﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ۜ..

Kendilerine kitap verilmiş olanlar, kendilerine beyyineler (açık delilller) geldiği halde, sırf aralarındaki kıskançlıktan ötürü onun hakkında anlaşmazlığa düştüler. Kendilerine kitap indirilmiş olanlar, o kitabın Alîm ve Hakîm olan Allah katından onlara indirildiğine dâir apaçık ve tasdikli âyetler geldiği halde, o kitap hakkında husûsunda ihtilafa düştüler. İhtilafa düşmelerinin sebebi de sâdece ve sâdece onların düşmanlıkları, Hak yoldan çıkmış olmaları, kitabı kabul edenlere karşı azgınlıklarından kaynaklanan haset, şeytanlarının vesveseleri, tekebbür, kendini beğenme, makam ve baş olma heveslerinden kaynaklanan hayal ve vehimleri idi. فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنْ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ: **Sonra Allah, inananlara, ihtilafa düştükleri gerçekler hakkında doğruyu gösterdi.** Allâhü Teâlâ lutuf ve keremi ile, kendilerine Hak tarafından gönderilmiş olan peygambere ve indirilmiş olan kitâba inanan kimselere, inatçı ve münkirler ile ayrılığa düştükleri dînî konularda işin doğrusunu ayan beyan göstermiştir ki, bunlar da onun kitâbında mevcuttur. وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Allah dilediğini sırât-ı müstakîme eriştirir (213).** Herkesin mürşidi ve hâline uygun düşeni veren Cenâb-ı Hak, fazl ve ihsânı ile hâlis kullarından dilediğini, hiçbir sapma ve yanılma olmaksızın dosdoğru yola iletir.

Ey tevhidin menbalarına, tecrid ve tefrid (tevhid) paklığına yönelmiş olan Muhammedîler! Sizler, bu kaynaklara hiçbir sülûk, mücâhede, sekr-sahv, telvîn-temkîn, kayıt-ıtlâk, nefy-isbât, fenâ-bakâ... olmaksızın, enâniyetinizle ulaşabileceğinizi umuyorsunuz: Heyhât, heyhât! أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ: **Yoksa siz, sizden öncekilerin hâli sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz?** Siz, sizden önceki ebrâr, ahrâr ve dâr-ı karâra (cennete) ulaşmış olanların meşhur kıssalarında ve hikâyelerinde başlarından geçenler sizin de başınıza gelmeden, kendi hüviyetinizi/ varlığınızı Allâh'ın hüviyyetinde ifnâ etmeden, yok etmeden, içerisinde ......

... مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَٓا ....

---

hüviyyetlerin hiçbir mâhiyet kalmaksızın ortadan kalktığı cennete girebileceğinizi mi umuyorsunuz? مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ: **Peygamber ve onunla berâber îman etmiş olanlar "Allâh'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar onlar sıkıntı ve zorluğa uğramışlar, sarsılmışlardı.** Onların bedenleri ve cismânî hüviyyetleri, enâniyetlerini yok eden zor ve sıkıntılı durumlara nasıl da mâruz kalmıştı? Yine, onların bedenleriyle birleşerek kesret sâhibi bir özellik kazanmış fakat zât-ı ilâhiyyetin vasıflarını hâiz olan ruhları, bütün izâfetleri, izâfî nisbetleri ortadan kaldıran güçlüklere, zorluklara nasıl da uğramıştı? Yine onlar, âriflerce büyük felâket ya da kıyâmet diye adlandırılan bu mertebeye ulaştıktan sonra, ızdırâba düşmüşler, istikrarları kaybolmuş, ne tarafa gideceğini bilmez bir halde, hayret ve hasret arasında kala-kalmışlardı. Kalpleri, muhabbet ve şevkle doluncaya kadar tereddüt ve şaşkınlık içerisinde idi. İşte o hâlis muhabbetten, sâdık ve tertemiz irâdeden, her mazharın kendisine yöneldiği ma'şûk-ı hakîkînin cezbesinden (çekmesinden) oluşan aşırı bir aşk oluşur. İşte böyle bir anda, bu hâle tutulanlar Allâh'ın yardımına, tevfîkına ve cezbesine muhtaç olurlar, sıkıntı ve ızdırap içerisinde kalarak sağa sola sayha atmaya başlarlar. Tâ ki, kendilerine tevhid yolunu gösteren, onların hallerini Cenâb-ı Hakk'a arz eden peygamberleri ve onun duâsına âmin diyen, bu iştiyâka, bekleyişe, sabretmesi zor âna, sızlanmaya iştirak eden mü'minler yalvararak "Allâh'ın yardımı, galebesi bize ne zaman gelecek, telvinden, iki arada bir derede kalmaktan, hattâ temkinden, kevnden ve tekevvünden (izâfî varlıktan ve var olmaktan), zuhur ve ızhardan, gayb ve şehâdetten ve diğer bu gibi izâfetlerden ne zaman kurtulacağız?" derler. O zaman onlara denir ki: "Söz söyleyenin ta'yîninde (varlığı meydâna çıkarmasında) bize söz düşmez. Varlıkta ondan başka söz sâhibi yoktur. أَلَا: **İyi bilin ki:** Ey uzatılmış, çokluğa bulaşmış olmakla birlikte, aslına, zât-ı ehadiyyenin güzel vasıflarından inşâ edilmiş ve birbirine birleştirilmiş olan gölgeler! İzâfetlerinizi/özelliklerinizi aradan kaldırın. Gözlerinizdeki perdeleri kaldırın. Ancak bu şekilde göz göze ulaşabilir, aradaki engeller gider. Ve deyin ki: "Biz bilmeyiz: Burası ......

...إِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَر۪يبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَب۪ينَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ ﴿٢١٥﴾

neresidir? Söyleyen kim? Söylediği nedir? Bu nedir? O nedir?... biz bilmeyiz!"

Yâ Rab! Lutuf ve keremin ile, bizim üzerimizden kelime perdelerini ve ibâre örtülerini kaldır.

إِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ: **Muhakkak ki Allâh'ın yardımı yakındır.(214)** Allâh'ın sizin üzerinize galebesi hazırdır/her andır, gaybda/ötede değildir. Keşke gölgenin sâhibini idrak edebilseydiniz. Onu tanıyabilmek ancak Cenâb-ı Hakk'ın gölge, gölgenin mâhiyeti, uzaması çoğalması ve diğer sonu gelmeyen, özellikleriyle, çeşitleriyle ve Hakk'ın dilediği kadarıyla var olan kevnler ve mükevvenler hakkında keşfini açtığı kimseler için mümkündür. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh (güç ve kuvvet sâhibi sâdece Allah'tır). Kısaca, fehim ve idrakler, kendi varlıklarından sıyrılmadıkça onun celâlinin izzet çadırları etrâfına dolaşamaz. Çünkü ona kıyas edilebilecek, "onun benzeri gibi bir şey yoktur" (Şûrâ, 42/11). Ondan başka duyulan, ondan başka görülen bir şey yoktur. O, Semî' (her şeyi işiten) ve Basîr'dir (her şeyi görendir) (Şûrâ , 42/11). Allah'tan öte varılacak, ondan öte gidilecek yer yoktur.

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ: **Sana ne infak edebilecekleri şeyleri soruyorlar.** Sana Allah yolunda neyi edebileceklerini, sadaka olarak verebileceklerini soruyorlar. Ey resullerin en kâmili! Onlara sırf hikmet olmak üzere قُلْ مَا أَنفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ: **De ki: Hayır olarak infak edeceğiniz şeyler; anne-baba, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir.** Ne hayır yaparsanız yapın; ister bir hurma tânesi, isterse bir zerrecik hâlis bir hayır veyâ minnet ve eziyet taşımayan güzel bir iyilik olsun, onları, eğer hak ediyorlarsa, öncelikle neseben size en yakın olanlara yapabilirsiniz. Sonra, kimsesi olmayanlara, fakr u zarûretin bellerini büktüğü yoksullara, mal-mülk ve memleketlerine ulaşamadıkları için mâzeret sâhibi olan yolda kalmış kimselere infak ve iyilik edebilirsiniz. وَ: **Ve ey mü'minler! İyi bilin ki:** مَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ: **Yaptığınız her hayrı Allah bilir (215).** Sırf ...

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى
اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ۟ ﴿٢١٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ
الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِۜ ....

Allah rızâsı için yaptığınız iyilikleri, niyetiniz ve sizden sudur etmesi yönüyle Allâhü Teâlâ bilir.

İslâm iyice ortaya çıkıp şânı yükselince, Cenâb-ı Hak, nifâka karşı tevhid güneşine zafer kazandırmak, küfür ve nifaktan doğan çokluk ve ikilik lekesinin ortadan kalkması, hakkın bâtıldan, vücûdun/varlığın âtıl ademden/yokluktan ayırt edilmesi için, tevhid yoluna inanıp îman etmiş olanlara, şirk ve şirke düşürme sebebiyle Hak yoldan sapmış olan muhâliflere karşı savaşmalarını farz kılarak şöyle buyurdu:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ: **Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılınmıştır.** Ey mü'minler! Kesret ehli muhâlifler ile savaşmak, her ne kadar size hoş gelmese, hoşunuza gitmese de, sizler izâfetlerin kesreti/çokluğu ve imkânın gerekleri ile kendi enâniyet ve hüviyetlerinizde kaldığınız müddetçe size farzdır. وَعَسٰى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ: **Hiç de hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olabilir.** Dünyâda hoşunuza gitmeyen bir şey âhirette sizin için hayırlı olabilir. وَعَسٰى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ: **Hoşlandığınız bir şey de sizin için şerli olabilir.** Kısaca, وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ: **Allah bilir, siz bilmezsiniz (216).** Sizi doğru yola ileten Allâhü Teâlâ, hakkınızda hayırlı olanı bilerek onu emreder ve şerri bilerek de ondan sizi sakındırır. Siz ise kendi yapınız gereği, hayrı ve şerri bilemezsiniz. Bu konuda size düşen, emredildiğiniz ve nehyedildiğiniz bütün hususlarda gönülden itaat etmek ve bağlanmaktır. İlim; Azîz ve Alîm olan Allâh'ın katındadır. Her şeyin sırrı onun katında saklı ve korunmaktadır. Onları ondan başka kimse bilemez.

Ey hakka hak ile ve hak için çağıran peygamber! Yine يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ: **Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar.** Yâni o ayda savaşmak, yüce ilâhî hikmet gereğince haram mıdır, yoksa değil midir? diye sana soruyorlar. Ey peygamberlerin en kâmili! Bize vekâleten o

... قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ ....

soranlara قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ: **De ki: Onda savaşmak büyük bir günahtır.** Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın bu ayda koymuş olduğu bir sınırın dışına çıkma sözkonusudur. Bu ayda savaşmak günah olmakla birlikte, وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ: **Allah yoluna engel olmak,** maîşetini temin etmek için mübah olan işini yapan tüccarlara engel olmak da günahtır. Bunlarla birlikte (Allah korusun), وَكُفْرٌ بِهِ: **Onu inkâr etmek,** yâni emrine uymayarak Allâh'ı inkâr etmek, وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: **Ve Mescid-i Harâm'a (engel olmak),** Allâh'ın haram kıldığı, Mecsid-i Harâm'ı tavaf etmeyi engellemek de günahtır.

Rivâyet olunur ki: Hz. Peygamber, Bedir'den önceki Cemâdi'l-Âhire ayında halasının oğlu Abdullah b. Cahş kumandanlığında bir birliği, Kureyş'e âit kâfileleri gözetlemek için Şam taraflarındaki iki şehre gönderdi. O kâfilelerin içerisinde Amr b. Abdullah el-Hadramî ve berâberindeki üç kişi de vardı. Birlik, düşmanları yenince Hadramî'yi öldürdüler, iki kişiyi esir aldılar ve kervanı Medîne tarafına sürdüler, sevkettiler. O kervanda Tâiflilerin malları vardı. Bu olay Receb'in başlangıcında oldu. Onlar Cemâdi'l-Âhire'de olduğunu zannediyorlardı. Kureyş, "Muhammed haram ayı helal saydı, halbuki o öyle bir aydır ki, insanlar o ayda güvende olurlar ve işlerine (gönül huzûru içerisinde) gidip gelirler." Hz. Peygamber Kureyşlilerin bu ta'nlarını duyunca Abdullah'a dedi ki: "Ben sana haram ayda savaşmayı, kervanı sevketmeyi ve birlik içerisinde bu tür sözlerin yayılmasını emretmedim." Onlar dediler ki: "Hakkımızda tevbemizin kabul olduğuna dâir bir âyet ininceye kadar yerimizden kımıldamayacağız!" Bunun üzerine bu âyet indi. Hz. Peygamber kervanı sâhiplerine verdi, esirleri serbest bıraktı Fakat yine de diğerleri onu karalamaya devam ettiler. Bunun üzerine (sahâbe), "Mescid-i Harâm'a gidip ziyâretçilere engel olalım mı?" diye sordular. Cenâb-ı Hak bunu reddererek şöyle buyurdu:

Mescid-i Harâm'ın/Mekke'nin وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ: **Halkını kovup dışarı çıkarmak,** düşmanlık ve haksızlıkla kovmak, أَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ: **Allah...**

... وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِه۪ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ....

katında daha büyük günahtır. Bu, Mescid-i Harâm'ı ziyâret edenleri engellemekten ve yanlışlıkla ya da hatâen insan öldürmekten daha büyük bir günahtır. Çünkü ahâlîsini şehirden sürmek, Beytullah'ı ikâmet edinmiş müslümanlar arasında fitne çıkarmaktır ki, وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ: **Fitne, insan öldürmekten daha büyük günahtır.** Çünkü onun kötülüğü, insan öldürmenin aksine herkese şâmildir ve daha uzun sürer. Kısaca, ey mü'minler! Küfür ve inatlarında ısrarcı olan kâfirler, وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا: **Eğer güçleri yetse, sizi dîninizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan geri durmazlar.** Halbuki, وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ: **Sizden her kim dîninden döner ve kâfir olarak ölürse,** hidâyet, îman ve tevhid yolu olan dininden dönerek irtidad eder de Hak yolunu kapatan/örten ve tevhid meşrebini terketmiş kimse olarak ölürse, فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: **İşte bunların amelleri dünyâda da, âhirette de boşa gitmiştir.** İslâm ve îman yolundan irtidad etmiş olan bu kâfirlerden sâdır olan amelleri Allah aktında boşa çıkmış ve hebâ olmuştur. Onların amelleri, ehl-i îman ve furkân ile sohbetten mahrum kalmaları sebebiyle dünyâda ve imkânın/maddiyâtın diplerine çekip götürmesi, cehennemin derinliklerine sürüklemesi sebebiyle de âhirette onlara aslâ bir fayda vermeyecektir. وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Bunlar cehennemliklerdir, orada ebedî olarak kalacaklardır (217).** Tevhid lezzetinden mahrum olan bu kâfirler, Allah dilediği müddetçe cehennemde kalacaklardır. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh (güç ve kuvvet yalnızca Allâh'a âittir).

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا: **Îman edenler,** tevhîd-i zâtîye inanıp, îmanları kendilerini ilme'l-yakîn mertebesine ulaştıranlar;

... وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اُولٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَاِثْمُهُمَا اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ....

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Hicret eden ve Allah yolunda cihat edenler,** Allâh'ın hükümleriyle zıt ve çelişen şeyleri terk ederek ayne'l-yakîn mertebesine ulaşan ve bundan sonra da vuslat gerçekleşinceye, hakka'l-yakîn mertebesini elde edinceye kadar nefisleriyle savaşanlar, أُولٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللّٰهِ: **İşte bunlar Allâh'ın rahmetini dileyenlerdir.** Vuslat yolunda kademe kademe ilerleyen bu mukarrebler/yakınlaşmışlar, sülûkte/yolda bedenleriyle devam ettikleri müddetçe Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini umarlar. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allah Gafûr (çok bağışlayıcı) ve Rahîm'dir (merhametlidir) (218).** Kullarının sırlarına muttali olan Allah, onların bedenlerini basîret gözlerinden gizleyen ve onları aslî fıtratları gereğince zât cennetine kerem ve ihsânı ile ulaştırandır.

Ey latiflerin en gizlisi! Lutfunla bize yetiş.

Ey resullerin en kâmili! يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ: **Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar.** Onların ilâhî haramlardan olup olmadığını senden soruyorlar. قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ: **De ki: Onlarda büyük bir günah ve insanlar için faydalar vardır.** İçki, idrak kuvvetlerini âtıl bırakır ve Alîm isminden gelen, olmuş ve olacak her şeye şâmil olan ve Levh-i Mahfûz ve Kitâb-ı Mübîn'den başka bir şey olmayan akl-ı küllîye ulaşması için insan bedenine tevdi edilmiş olan akl-ı cüz'îyi ortadan kaldırır. Kumar ise, Allâh'ın sâdece insana has kılıp, insanın onun sâyesinde ilâhî hilâfet ve niyâbeti hak ettiği akıl cevherinin mahzeni olan bedenin îmarı için gereken malın telef olmasına sebep olur. Bununla birlikte, ilaçla iyileştirilemeyen hastalıkların bir kısmını bâzı doktorlar sâdece içki (alkol) ile tedâvi etmekte ve birtakım sefil insanlar rızıklarını bu yollardan, içki ve kumardan elde edebilmektedirler. Fakat وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا: **Onların günahı faydasından daha büyüktür.** Yakîn sâhibi

... وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلِ الْعَفْوَۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَۙ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰىۜ قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌۜ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْۜ ....

olanlar ve nehyin hikmetlerini iyi anlayanlar da bilirler ki, bu ikisinin zararı faydasından çok daha fazladır. Hattâ bu gibi kimselere göre bu ikisinin neredeyse hiçbir faydası yoktur. Onun için öylesi kimseler bedenlerini onlarla ıslah ve tedâvi etme yoluna aslâ gitmezler. وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ: **Yine sana ne infak edeceklerini soruyorlar.** Ey resullerin en kâmili! Sana neyi, ne şekilde infak etmeleri gerektiğini soruyorlar. Ey resullerin en kâmili! Bize niyâbeten قُلِ الْعَفْوَ: **De ki: Fazlalığı** infak edin. Yâni mallarınızdan fazla olanı, daha fazla o uğurda yorulmamanız için, ondan vazgeçmek size kolay gelsin diye ve onları infak etmenin nefsinize ağır gelmemesi için ihtiyaç fazlasını infak edin. كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ: **Tefekkür edesiniz diye Allah size âyetlerini bu şekilde açıklıyor (219).** Allâhü Teâlâ, hâlinizin ıslâhı için size indirmiş olduğu bütün âyetlerini ve hükümlerini, en güzel şekilde açıklıyor.

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ: **Dünyâda hakkında da, âhirette hakkında da;** dünyâ ile ilgili âyetlerini düşünüp onunla ilgili işlerde nefsinizi saflaştırasınız/temizleyesiniz ve âhiret ile ilgili âyetleri üzerinde düşünmek sûretiyle de onlar hakkında işin hakîkatine ulaşıp temkin sâhibi olasınız diye o size âyetlerini açıklıyor. Böylece hem zâhirî, hem de bâtınî tehzîbiniz (nefis güzelliği) tamamlansın da ulaşabileceğiniz mertebelere ulaşasınız. وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى: **Yine sana yetimlerden soruyorlar.** Bülûğa ulaşmamış ve akrabâlarından kendilerine bakacak kimsesi olmayanlar hakkında soruyorlar. قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ: **De ki: Onları ıslah etmek hayırlı bir iştir.** Onları yoksulluk ve sıkıntı içerisinde bırakmaktansa, durumlarının düzelmesine yardımcı olmak merhamet ve şefkatin zirvelerindendir. وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ: **Eğer onların arasına karışacak olursanız, onlar sizin kardeşlerinizdir.** Onların durumlarını düzeltmeyi, onları gözetmeyi, mallarını ve ırzlarını ifsat etmemeyi amaçladığınız müddetçe ......

... وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ
حَك۪يمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّۜ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ
وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِك۪ينَ حَتّٰى يُؤْمِنُواۜ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ
مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْۜ ....

Allâhü Teâlâ size daha hayırlısı ile karşılık verecektir. وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ: **Allah, fesat çıkaranı ve ıslah edeni ayırır.** Kullarının maksatlarını bilen Allâhü Teâlâ, içinizden bâtıla çalışan ile ıslah edip işi düzeltenleri birbirinden ayırır ve bunların her birisine kendi ilmi gereğince karşılığını verir. وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ: **Eğer Allah dileseydi size zorluk çıkarırdı.** Allâhü Teâlâ eğer sizin bozulmanızı ve sıkıntıya uğramanızı isteseydi, elbetteki sizin ifsâdınızdan ve meydana çıkaracağınız sıkıntılardan daha büyük ve daha ağırını getirerek sizi zelil ederdi. اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Muhakkak ki Allah Azîz'dir (güçlüdür, yenilmezdir), Hakîm'dir (hüküm ve hikmet sâhibidir) (220).** Allâhü Teâlâ intikam alabilecek (şiddetli cezâ verebilecek) güce ve hükme sâhiptir, Gâlib'dir; fakat o sebepsiz yere intikam almaz (cezâlandırmaz).

وَ: **Ve** yine şu da sizin ıslâhınız için konmuş hükümlerdendir: Ey mü'min erkekler! لَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ: **İman etmedikçe, müşrik kadınları nikahlamayın.** Suyunuzun onların suyuyla karışmaması ve çocuğun İslâm fıtratı üzere doğması için kâfir kadınlarla evlenmeyin. وَ: **Ve** ey mü'min erkekler! İyi bilin ki: لَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ: **İman etmiş bir köle kadın, müşrik bir kadından daha hayırlıdır; velev ki, o hoşunuza gitse bile!** Köle ve îmanlı bir kadınla evlenmeniz, hür ve müşrik bir kadınla evlenmenizden daha hayırlıdır: isterse, o müşrik kadının malı ve güzelliği sizin daha çok hoşunuza gitsin. Yine ey îman etmiş mü'min kadınlar! Sizler de وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا: **Müşrik erkeklerle îman edinceye kadar evlenmeyin.** İyi bilin ki: وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ: **Mü'min bir köle müşrik bir erkekten hayırlıdır; velev ki o hoşunuza gitse bile.** Evlenmeniz için köle

... أُو۬لٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِه۪ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَح۪يضِۜ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي الْمَح۪يضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ ....

bir mü'min hür bir müşrikten hayırlıdır. Çünkü mü'min ile kâfir arasında denklik vasfı yoktur. أُولَئِكَ: **Bunlar,** müşrik erkekler ve kadınlar, يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ: **Ateşe çağırırlar.** Onların maksadı şirk ve küfürlerinin gereği olarak ateşe götürmektir. وَاللّٰهُ: **Allah ise,** mü'min erkekler ile kadınları birbiriyle kaynaştırarak Hâdî ve nikahtaki denkliği koruyarak Hafîz olan Cenâb-ı Hak ise, يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ: **İzni ile cennete ve mağfirete dâvet etmektedir.** Kudret ve tevfîki ile, îman ve tevhîdin bir netîcesi olan cennete ve günah ve hatâların ortadan kalkmasıyla sonuçlanan mağfirete/bağışlanmaya çağırır. O, وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: **Öğüt alıp düşünsünler diye insanlara âyetlerini açıklamaktadır (221).** İnsanların tevhit kaynağına ulaşması için, tezekkür ve tefekkür etmeleri maksadıyla kitâbındaki hükümleri, âdâbı ve ahlâkı açık açık anlatmaktadır.

Yine وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ: **Sana hayızdan/âdet görmeden sorarlar.** Rivâyet edilir ki: Câhiliyye dönemi insanları, Yahudiler ve Mecûsîler gibi, hayızlı kadınla birlikte oturmaz ve onlarla birlikte yemek yemez imiş. Bu durum Ebû Dahdâh'ın berâberindeki bir sahâbe grubuyla birlikte bu konuda soru sormasına kadar devam etmiş. Bunun üzerine şu âyet inmiş: قُلْ هُوَ أَذًى: **De ki: O, eziyettir.** Ona yaklaşan eziyet görür. فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ: **Hayızlı kadından uzak durun ve temizleninceye kadar da onlara yaklaşmayın.** Onlara, sâdece cimâ için yaklaşmayın, yoksa koruma, konuşma ve sohbet için yaklaşabilirsiniz. فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّٰهُ: **Temizlendikleri zaman onlara Allâh'ın emrettiği şekilde onlara gidin.** Allah

...إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا
حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

tarafından halîfe olarak belirlenmiş olan insan cinsinin bâkî kalması hikmetini maksat edinerek kadınlara yaklaşın. إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ: **Muhakkak ki Allah tevbe edenleri sever.** O, kendi emrine muhâlif olan hususlardan dönenleri sever. وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ: **Ve temizlenenleri de sever (222).** Bütün zâhirî ve bâtınî pisliklerden temizlenenleri Allâhü Teâlâ sever.

Ey mü'minler! نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ: **Kadınlarınız sizin tarlalarınızdır.** Yâni tarla mesâbesindedir. فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ: **O halde tarlanıza dilediğiniz şekilde varın.** İstediğiniz yönden gidin. Rivâyet edilir ki: Yahudiler, "karısına arkasından yaklaşan kişinin çocuğu şaşı olur" derlermiş; Cenâb-ı Hak bu âyetle onların bu düşüncelerini reddetmiştir. وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ: **Kendiniz için hazırlık yapın.** Ey işlerin sırlarını, hikmet-lerini, insan neslini devam ettirmek için gerekli kılınan inzal ânındaki zevk, şevk, rahatlama gibi keyifli hâdiseler içerisine konmuş olan esrârı keşfedenler! Vahşî hayvanlar gibi sâdece şehvete ulaşmakla yetinmeyin; bu işin sırlarını da keşfetmeye ve anlamaya çalışın. وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Onun veyâ şeriâtin emrettiği şeylerde ona hiyânet etmekten, kötülük yapmaktan, cimâ esnâsında kişiyi harama düşüren sakıncalı durumlardan korkun ve sakının. Çünkü bunlar insanların ayaklarının ilk kaydığı hususlardır. وَاعْلَمُوا: **Ve iyi bilin ki,** hepiniz iyi anlayın ki: أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ: **Sizler onun huzuruna çıkacaksınız.** O halde ona lâyık ve onun dergâhında kabul edilecek azıklar hazırlayın. Ey resullerin en kâmili! وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ: **Mü'minleri müjdele! (223).** Allâh'ın koyduğu sınırlara riâyet edip koruyan, onun rahmetini, onun katındaki rızâ bahçesini, teslîmiyet cennetini umarak, ondan haşyet duyan, korkan kimselere müjde ver.

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِؕ
وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ
يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْؕ..

وَ: **Ve** yine size indirilmiş güzel ahlak kurallarından birisi de şudur: لاَ تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ: **İyilik etmek, takvâ sâhibi olmak ve insanların arasını düzeltmek gibi hususlarda Allâh'ı yeminlerinizin amacı yapmayın.** Yüce veyâ âdi, hak veyâ bâtıl olsun, gündelik işlerinizde Allah adına fazla ve sıkça yemin etmeyin, onun adını araya koymayın. Çünkü birer beşer olmanız hasebiyle, yalan ve bâtıldan uzak kalamayabilirsiniz. Özellikle bâtıl işlerinizde Cenâb-ı Hakk'ın adını nasıl telaffuz edebilir, araya koyabilirsiniz? Eğer iyilik yapmak istiyorsanız, hayır hasenât yapın, tâat ve ibâdete devam edin, her hâl ve durumda Allâh'a yönelin. Eğer takvâ sâhibi olmak istiyorsanız, sakıncalı şeylerden uzak durun, haramlardan sakının ve bütün izâfetleri düşürerek (Hakk'a yakışmayan şeyleri düşüncelerinizden temizleyerek) Rabbinize dönün. İnsanların arasını kalplerini yumuşatarak düzeltmek istiyorsanız, onları hikmet ve nasîhat ile Hak yoluna çağırın; "onlarla en güzel ve en iyi bir tarzda mücâdele et" (Nahl Sûresi, âyet 125). وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah Semî' (her şeyi işiten) ve Alîm'dir (her şeyi bilendir) (224).** Allâhü Teâlâ sizin yeminlerinizi işitmekte ve o yeminlerdeki niyetlerinizi bilmektedir. İlmi gereğince de vâkıaya en uygun düşen bir hüküm ile sizlere yeminlerinizin ve maksatlarınızın karşılığını verecektir.

Halkın dilindeki yeminler bir şeyi ispat veyâ reddetmek için değildir. Genellikle öylesine söylenen yeminlerdir. İşte bunlardan bir kısmı affedilebilir niteliktedir. Bundan dolayı Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: لاَ يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ: **Allah, kasıtsız yeminlerinizden dolayı sizi hesâba çekmez.** Kasıt ve irâde dışı ettiğiniz yeminlerden yâni boş yeminlerden sorumlu tutmaz. وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ: **Fakat kalplerinizin kazandığı şeylerden dolayı hesâba çeker.** Hakîkatle örtüşmeyen yalan yeminleriniz sebebiyle sizi sorumlu tutar.

... وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ فَاِنْ
فَاؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾
وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا
خَلَقَ اللّٰهُ فِى اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ....

وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ: **Allah Gafûr (affedici) ve Halîm'dir (yumuşaktır) (225).** Eğer ona tevbe eder ve dönerseniz o sizin yaptığınız günah ve hatâlar husûsunda size karşı affedici davranır ve yaptığınız yanlışlarda tevbe etmenizi bekleyerek cezâ vermede aceleci davranmaz.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ: **Hanımlarına "îlâ" yemîni edenler için dört ay bekleme süresi vardır.** Yâni hanımlarına yaklaşmama yemîni edenlerin dört aylık sürenin dolmasını beklemeleri lâzımdır. فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Eğer dönerlerse Allah Gafûr ve Rahîm'dir (226).** Bu süre içerisinde hanımı ile birleşmek sûretiyle yemîninden dönen olursa Allah onların işlemiş olduğu bu günâha karşı bağışlayıcıdır, keffâret ile affeder ve eşler arasındaki nikahı bu olay sebebiyle bozmamak sûretiyle onlara karşı merhamet ile davranır.

وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Eğer boşanmaya kesin karar verirlerse, Allah Semî' (işiten) ve Alîm'dir (bilendir) (227).** Yemin günâhı olmaksızın, böyle yemin eden erkekler hanımlarını boşamaya kesin karar verirlerse, Allah onların boşanma sözlerini işiten ve kalplerinin birbirinden nasıl nefret ettiğini bilendir.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ: **Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç kur' beklerler.** Kur' kadınların hayız ve temizlenmeleri için kullanılan bir tâbirdir. Aslında burada yâni âyette temiz durumdan hayızlı duruma geçiş kastedilmektedir. Çünkü hayız durumu rahmin temiz olduğuna, cenin olmadığına delâlet etmektedir. وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: **Eğer Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allâh'ın kendi rahimlerinde yaratmış olduğu**

... وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فٖى ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوٓا اِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذٖى
عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٢٨﴾
اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ ....

şeyi gizlemeleri kadınlara helâl değildir. Boşanmış ve iddet bekleyen kadınların, neseplerin karışmaması için, bütün sırları ve gizlilikleri bilen Allâh'a ve bütün gizlilik ve sırların ortaya çıkacağı âhiret gününe inanan kadınların kendi rahimlerinde olan bir şeyi gizlemeleri, çocuklu olduklarını veyâ olmadıklarını bildirmemeleri kendilerine helâl değildir. وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا: **Kocaları bu sürede eğer barışmak isterlerse onları almağa daha müstehaktırlar.** Bu bekleme süresi içerisindeki kadın ile barışmak isteyen bir koca eşini almağa daha lâyık ve hak sâhibidir. وَ: **Ve** ey mü'minler! İyi bilin ki: لَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ: **Kadınların, aleyhlerinde olduğu kadar lehlerinde de örfe uygun hakları vardır.** Onların size karşı bâzı hizmetleri yerine getirme görev ve sorumlulukları olduğu gibi, onlara karşı da sizin onları korumak ve gözetmek gibi görevleriniz ve onların sizin üzerinizde hakları vardır. وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ: **Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları bir derece (farklıdır).** Yaratılış, düşünme, temyiz etme, kemâl, îman, Allâh'ın koyduğu sınırları koruma vb. diğer emredilmiş ilâhî hükümler îtibâriyle erkekler kadınlardan bir derece öndedir. وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Allah Azîz'dir (güçlüdür, yenilmezdir), Hakîm'dir (hüküm ve hikmet sâhibidir) (228).** Allâhü Teâlâ dilediğini değerli ve şerefli kılar, dilediği kimseyi zelil eder; o, fiilinde hüküm ve hikmet sâhibidir, yaptığından sorumlu tutulamaz.

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ: **Boşama iki keredir.** Boşanmaya kesin karar vermiş olanların boşaması; birincisi, tabiî olan evliliğe ve eşlere birtakım sebeplerle rağbetin bittiği ve eşler arasında münâferetin/soğukluğun başladığı anda -zîrâ evlilikler, aralarında ilâhî vasıfların da bulunduğu birtakım sebeplere dayanır ve devam eder- sâdır olan, yapılan boşama ve ikincisi de, boşamaya karar veren kocanın olayda kendi nefsini sorumlu tutup, eşine karşı rağbet ve isteğinin tekrar başlayıp bu boşamadan vazgeçerek

...فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـٔـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا ....

hanımına tekrar döndüğü durumda olmak üzere iki defâ gerçekleşebilir. Artık فَإمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ: **Bundan sonrası ya uygun bir biçimde tutmaktır,** yâni eşini iki kere boşamış kişiye düşen şu iki şeyden birini yapmaktır: Ya ondan üçüncü bir boşama vâki olmayacak, -çünkü bu durumda o, şer'î hususlarda tertemiz azîmetlerle hareket eden, kararlı ve akıllı kimseler zümresinden sâkıt olur-, Allah ve mü'minler indinde uygun olan, güzel görülen bir üslup ile eşini yanında tutmalıdır ki, bu tutma önceki berâberlikten daha güzel bir tarzda olmalıdır. أَوْ تَسْرِيحٌ بِإحْسَانٍ: **Ya da güzellikle bırakmaktır.** Ya da, şeytanın iğvâsı ile aralarında meydana gelmiş olan düşmanlık ve buğz tozlarının giderilmesi için, mal-mülk vererek, güzel ahlâka uygun bir biçimde davranıp güzel sözler söyleyerek boşayıp o eşten uzaklaşmaktır. Ey şer'î hükümleri sapa sağlam bir biçimde yerine getiren mü'minler! وَلاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا: **Kadınlara verdiğiniz şeyleri geri almanız sizin için helâl olmaz.** Kadınlara mihir ve sadaka türünden verdiğiniz şeyleri onlardan geri almanız helâl değildir. إِلاَّ أَنْ يَخَافَا أَلاَ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ: **Kadın ve erkeğin, Allâh'ın sınırlarını yerine getirememekten korkmaları hâriç.** Eşlerin her birinin kendi nefsi üzerine Allâh'ın onların hallerinin ıslâhı için vaz etmiş olduğu, koyduğu sınırları koruyamamaktan korkması bundan hâriçtir, yâni o helâldir. Ey dînin hükümlerini güzelce yerine getirenler! فَإنْ خِفْتُمْ أَلاَ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ: **Eğer kadının ve erkeğin Allâh'ın sınırlarını yerine getirememesinden korkuyorsanız, o zaman kadının verdiği fidyede her ikisine de bir günah yoktur.** Böyle bir durumda boşanması ve serbest bırakılması karşılığında kadının vereceği fidyeyi erkeğin almasında bir günah söz konusu değildir. Kısaca, تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ: **Bunlar Allâh'ın sınırlarıdır.** Ey mü'minler! Bu zikredilen hükümler sizin ıslah olmanız için konmuş .....

... تَعْتَدُوهَاۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُۜ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

---

olan ilâhî sınırlardır. فَلَا تَعْتَدُوهَا: **Sakın onları aşmayın.** O hükümlerin hilâfına, tersine ve onlara muhâlif davranmayın. İyi bilin ki: وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ: **Allâh'ın sınırlarını aşanlar, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir (229).** Yâni insanlık sınırlarının dışına çıkarak hayvanlık derekesine düşen ve kendilerine dergâh-ı ilâhî katından bağışlanmış çok kıymetli aklın gereğini yerine getirmeyenler, gerçekten de zâlimdirler.

فَاِنْ طَلَّقَهَا: **O, kadını yine boşarsa,** ikinci defâ boşanmadan sonra o karı-koca arasında üçüncü bir boşanma daha vâki olursa, فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ: **Ondan başka bir eş/erkek o kadını nikahlamadıkça, o kadın o erkeğe helâl olmaz.** Boşanmış kadın, kendisini üçüncü defâ boşamış olan erkeğe, üçüncü boşamadan sonra, ikinci bir erkek ile gerçek bir evlilikle -ki birbirleriyle temas etmiş olmaları gereklidir- evlenmedikçe o erkeğe helâl değildir. فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ يَتَرَاجَعَا اِنْ ظَنَّا اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ: **Onu boşadığı takdirde, o ikisi Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur.** Kadının ikinci kocası onu boşadığı takdirde, ilk koca ile kadının, birbirlerine dönüp evlenmelerinde, onlardan her birinin yâni ikinci kocadan sonra ilk kocanın eğer isterse o kadın ile tekrar evlenerek birleşmesinde bir sakınca yoktur. وَتِلْكَ: **Bu** zikredilen hükümler, حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: **Allâh'ın, bilen bir toplum için açıkladığı sınırlarıdır (230).** Cenâb-ı Hakk'ın, kulları için belirlemiş olduğu bu sınırlar, akılları gereğince amel eden bir toplum içindir. Çünkü şer'î teklîfât yâni ilâhî emir ve yasaklar aklı olanlaradır.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ ....

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ: **Kadınları boşadığınız ve onlar da iddetlerini tamamladığı zaman ya onları güzellikle tutun ya da güzellikle bırakın.** Onların iddet bekleme süresi sona erdiğinde, size düşen, ya onlara tekrar dönüp, nikahınız altında akıl ve şeriate uygun bir tarzda tutmak ya da onlardan ayrılmaktır. Böyle yapılırsa onlar sürenin uzaması ile zarar görmezler. وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا: **Haklarına tecâvüz ederek zarar vermek için onları tutmayın.** Yine bu durumda size düşenlerden birisi de şudur: İçinizde onlara karşı hiçbir muhabbet ve bağlılık olmadığı halde, sırf zarar vermek için ve tıpkı câhiliye insanlarının yaptığı gibi onları ölünceye kadar yanınızda tutmamaktır. وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ: **Böyle yapan, kendi nefsine zulmetmiş olur.** İçinizden bu çirkin davranışı yapanlar, onun yaratma ve kudretinin zuhur mahallini işlevinden alıkoymak ve hikmetini ortadan kaldırmak sûretiyle, Allâh'ın cezâlandırmasıyla kendi kendisini karşı karşıya bıraktığı için kendisine zulmetmiş olur. Ey mü'minler! وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا: **Allâh'ın âyetlerini eğlenceye almayın.** Sizin ahlâk ve ahvâlinizi ıslah için indirilmiş olan âyetleri birer eğlence aracı olarak görmeyin, onları hafife almayın; bilakis Allâh'ın cezâlandırmasından sakının. وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ: **Allâh'ın üzerinizdeki nîmetini, sizlere öğüt vermek için Kitap ve hikmetten indirdiği şeyleri düşünün.** Onun size ihsan ettiği nîmetlerine karşı dâimâ şükredin. Hâlinizin ıslâhı için, dünyâ hayâtında size yaşam yolunu gösteren kitaptan ve âhirette sizi tevhidin zirvesine ulaştıracak olan hikmetten size indirdiği âyetlerin gereğini yerine getirin. İşte bu âyetlerden sizin öğüt ve nasîhat almanız

... وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ
فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ
بِالْمَعْرُوفِۜ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ ذٰلِكُمْ
اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

---

gerekmektedir. وَاتَّقُوا اللَّهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Onun hüsrâna uğratmasından ve intikâmından korkun; onun kitâbında açıkça belirtmiş olduğu sınırlarını aşmayın. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **İyi bilin ki: Allah her şeyi bilendir (231).** Sizi ve sizin her şeyinizi kuşatmış olan Allah, ilm-i huzûrîsi (her şeyin yanında/içinde olan ilmi) ile, sizden hayır ve şer, zarar ve fayda adına ne sâdır olursa, her şeyi bilir; Olup biten hiçbir şey onun ilminin dışına çıkamaz.

Ey mü'minler! وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ: **Kadınları boşadığınız ve onlar da iddetlerini tamamladıkları zaman, onlar kendi aralarında örfe uygun bir şekilde anlaştıkları takdirde, kadınların, kocaları ile tekrar nikahlanmalarına mâni olmayın.** Kadınların nikahlarını bıraktığınızda ve onlar da rahmin temizlenmesi için gereken şer'an belirlenen süreyi tamamladıkları zaman, onlar kocalarına dönmek isterlerse, tıpkı câhiliye insanlarının câhiliye taassubu sebebiyle yaptıkları gibi onları hapsetmeyin ve de ayıplamayın. ذَٰلِكَ: **İşte bununla,** Allah tarafından indirilmiş olan bu öğüt ve hatırlatma ile, يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: **Allâh'a ve âhiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir.** Bu tür öğüt ve hükümlerle; Allâh'a, âhiret gününe, cennet ve cehenneme inanan kimselere öğüt ve nasîhat verilmektedir. ذَٰلِكُمْ: **Bunlar,** yâni bu öğüt, hüküm, edep ve ahlak nevinden şeyler, أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ: **Sizin için daha temiz ve daha nezihtir.** Nefsinizin fâsit arzulardan ve yanlış görüşlerden tezkiyesi ve temizlenmesi için daha iyi ve kalbinizin nefsinize tâbi olmaması için daha nezihtir. وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ: **Allah bilir; sizler bilmezsiniz (232).** Kullarının ahvâlini düzelten Allah sizin

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ ....

için en uygun olanı bilir, ama siz bilemezsiniz. O halde size düşen, ona kulluk etmek, gönülden boyun eğmek ve onun emirlerine sarılmaktır.

وَالْوَالِدَاتُ: **Anneler,** boşanmış veyâ boşanmamış olsun farketmez, يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ: **Emzirmeyi tamamlamak isterlerse, çocuklarını iki tam yıl emzirirler.** Yâni, eğer baba emzirmenin tamamlanmasını istiyorsa, annelerin çocuklarını iki tam yıl emzirmeleri gerekir. وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ: **O annelerin yiyeceği ve giyeceği öfre uygun bir şekilde çocuğu olana/babaya âittir.** Çocuklarını emziren annelerin yeme-içme ve giyim kuşam masraflarını akıl ve şeriate uygun olacak bir tarzda karşılamak babaya düşer. Çünkü, لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا: **Hiç kimseye gücünün üstünde bir yük/sorumluluk yüklenmez.** Sâdece, kullarının kaldırabileceği ve gücünün yetebileceği yükü yüklemek, Allâhü Teâlâ'nın sünnetidir, ilâhî kuralıdır. لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا: **Anne, çocuğundan dolayı zarara uğratılamaz.** "Bu senin çocuğundur, onu ücretsiz olarak emzirmek zorundasın" diye ilzam edilemez. وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ: **Baba da çocuğu dolayısıyla zarara uğratılamaz.** Güç ve kudretinin dışında bir emzirme ücreti üzerine yüklenmek sûretiyle herhangi bir baba da zarar görmemelidir. وَ: **Ve** eğer baba ortalarda yok ise, عَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ: **Mîrasçıya düşen de bunun aynısıdır.** Terekenin sâhibi olan velî de çocuğun korunmasından ve emzirilmesinden baba gibi sorumludur. فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ: **Eğer o ikisi kendi aralarında anlaşarak çocuğu sütten kesmek isterlerse,** eğer anne ve baba iki yıllık emzirme süresi tamamlanmadan önce çocuğu sütten kesme konusunda birbirleriyle .....

... فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَاۜ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
اِذَا سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصٖيرٌ ﴿٢٣٣﴾ وَالَّذٖينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ
اَشْهُرٍ وَعَشْرًاۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖيمَا فَعَلْنَ فٖٓي اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ

karşılıklı olarak konuşup anlaşırlarsa, فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا: **İkisine de herhangi bir günah yoktur.** Bu sütten kesmeden dolayı anneye de babaya da bir günah yoktur; ama eğer çocuk bundan hiçbir şekilde zarar görmeyecekse! Eğer çocuk bundan zarar görecekse, bu durumda hâkimin anne-babayı bundan menetmesi gerekir ki, çocukta harhangi bir zâyiata sebep olunmasın ve Allâh'ın binâsı herhangi bir zarar görmesin. Ey mü'minler! وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلاَدَكُمْ: **Eğer çocuklarınıza süt emdirmek istiyorsanız,** ister öz annesinden, isterse herhangi bir süt anneden çocuğunuzun süt emmesini isterseniz, فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ: **Ücretlerini örfe uygun olarak ödediğiniz takdirde size bir günah yoktur.** Emzirme müddeti tamamlanmadan önce emzirme ücretini örfe uygun bir şekilde belirler ve onu güzelce öderseniz bunda size karşı herhangi bir zorluk ve sıkıntı yoktur. وَاتَّقُوا اللهَ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Bebeğin zâyi olması ve emzirme ücretinin eksik ödenmesinden kaçının. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Ve iyi bilin ki, Allah yaptıklarınızı görmektedir (233).** İlmi gereğince size amellerinizin karşılığını verecektir.

Ey mü'minler! وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا: **Sizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri,** ister bir, ister iki, ister üç ve isterse dört olsun, يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا: **Kendi kendilerine dört ay on gün beklerler.** Yâni bunların, hâmile olup olmadıklarının anlaşılması için dört ay on gün iddet beklemeleri lâzımdır. فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ: **Müddetlerini tamamladıktan sonra, artık onların kendi kendilerine örfe uygun olarak yaptıkları şeylerde**

... وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ
النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فٖٓي اَنْفُسِكُمْۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لَا
تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًاۜ ....

---

sizin için bir günah yoktur. Ey Hakk'ın hükümlerini hakkıyla yerine getirenler! O kadınlar evlenmek için kendilerinin tâliplilerini meşrû bir şekilde ararlar ise bunda size bir günah yoktur. Fakat bunu meşrû yollardan yapmazlar ve sizler de onların o tür davranışlarına engel olmazsanız, bu durumda Allah indinde sorumlu olursunuz. وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ: **Allah, yaptıklarınızdan haberdardır (234).** Ey Hakk'ın hükümlerini hakkıyla yerine getiren ve onun koyduğu sınırları hakkıyla muhâfaza edenler! Allâhü Teâlâ haberdarlığının gereğince sizi yaptıklarınızdan hesâba çeker.

Ey mü'minler! وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ: **Kadınlara tâlip olduğunuzu üstü kapalı bir şekilde anlatmanızda veyâ bunu içinizde saklamanızda bir günah yoktur.** İddet bekleyen kadınlara onlarla nikahlanma niyetiniz olduğunu, hiçbir fesat taşımaksızın, söz veyâ lafızlarla, güzel yollardan, uygun bir lisanla ve telmih yoluyla arzetmenizde veyâ bu niyetinizi kendi içinizde saklı tutmanızda size bir günah yoktur. Şu kadar var ki, عَلِمَ اللّٰهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ: **Allah biliyor ki, siz onlara mutlakâ bundan bahsedeceksiniz.** Allâhü Teâlâ, her ne kadar niyetinizi gizleseniz de, kadınlara tabiî meyliniz vesîlesiyle onlara niyetinizden mutlakâ bahsedeceğinizi bilmektedir. Mâdem ki niyetinizi onlara açacaksınız, o halde bunu töhmetten uzak ve en güzel bir biçimde yapın. وَلَكِنْ لاَ تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا: **Fakat, sakın onlarla gizlice buluşma yönünde vaatleşmeyin.** Yâni sakın üzerinizden utanmanın kalkacağı ve onlarla ancak karı ile koca arasında geçebilecek konuşmalar türünden konuşacağınız bir ortamda bir araya gelmeyin. إِلاَّ أَنْ تَقُولُوا قَوْلاً مَعْرُوفًا: **Sâdece örfe uygun bir şekilde konuşun.** Eğer tâliplilerinden birinin sizden öne geçmesinden korkuyorsanız onlarla nişanlanıncaya veyâ nikâhınıza alıncaya kadar böyle yapın.

... وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُۜ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَا فٓي اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُۚ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرٖيضَةًۚ وَمَتِّعُوهُنَّۚ عَلَى
الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِۚ ....

وَلاَ تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ: **Farz olan müddet doluncaya kadar nikah akdi yapmaya kalkışmayın.** Kitapta farz kılınmış olan iddet bekleme süresi dolmadan nikah yapmakta acele etmeyin. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ: **İyi bilin ki, Allah sizin içinizden geçenleri bilir.** Sırlarınıza muttali olan Allâhü Teâlâ, onun sınırını aşmak ve hiyânet etmek gibi hususlarda sizin içinizden geçen şeyleri hakkıyla bilir. فَاحْذَرُوهُ: **Ondan sakının!** Gazabından korunmak için ondan çekinin. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ: **İyi bilin ki, Allah Gafûr'dur (çokça bağışlayıcı), Halîm'dir (hilim ve yumuşaklık sâhibidir) (235).** Allâhü Teâlâ, günâha meyledip de sonra yapmayan kimseler için çokça bağışlayıcıdır ve kendisine isyan ederek günah işleyenleri cezâlandırma konusunda aceleci değildir.

لاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً: **Kendilerine el sürmeksizin veyâ onlar için bir mehir belirlemeksizin kadınları boşamanızda sizin için bir günah yoktur.** Ey mü'minler! Henüz birleşmediğiniz veyâ herhangi bir mehir belirlemediğiniz eşlerinizi boşamanızda sizin üzerinize bir günah ve yük yoktur. Ancak وَمَتِّعُوهُنَّ: **Onları faydalandırın.** Zorla yâni onlar istemeye istemeye boşamanızdan dolayı onların kalplerini kırdığınız için, onlara karşı bir iyilikte bulunmanız gerekir. Bu iyilik ise, عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ: **İmkânı geniş olanın kendi gücüne göre,** eli bol olanın kudretine göre daha fazla, عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ: **Ve imkânı kıt olanın da kendi gücüne göre,** eli dar olanın da kendi imkânları ölçüsünde olmalıdır. مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ: **Örfe uygun bir iyilik.** Onları aklın ve şeriatin uygun bulacağı bir şekilde .....

... حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ
فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَ الَّذٖى
بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِۜ وَاَنْ تَعْفُٓوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۜ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٢٣٧﴾

---

metâlandırın, faydalandırın. Bu şekildeki bir davranışa şerîatte cevaz verilmiştir ve bu aslında حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ: **İhsan sâhipleri üzerinde bir haktır (236).** Yâni ihsan sâhibi olup da, hiçbir insana eziyet etmek istemeyen mü'minler üzerinde bir haktır. Bu insanlar böylesi durumlara nâdiren de olsa düşecek olurlarsa, eziyeti dokunan kimseye iyilik yapmayı kendilerine bir zorunluluk olarak görürler ve bununla aradaki din kardeşliğini korumayı amaçlarlar.

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً: **Eğer, mehir belirlemiş fakat dokunmadan kadınları boşamış iseniz,** onlar için bir mehir takdir etmiş iseniz, فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ: **Belirlediğiniz şeyin yarısı onlarındır.** Mehir olarak belirlediğiniz miktârın yarısını onlara vermeniz gerekir. إِلاَّ أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ: **Ancak, onların/ kadınların veyâ nikah elinde olan kimselerin kendi haklarından vazgeçmeleri hâriç.** Boşanan kadınlar, töhmetten sakınarak mehirden kendi paylarına düşen miktardan bir şey almayabilirler ya da nikah akdi elinde olan kocalar da mehrin tamâmını kadınlara bağışlayabilirler. Bununla birlikte, ey mü'min erkekler! وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى: **Sizin hakkınızdan vazgeçmeniz takvâya daha yakındır.** Bu gibi durumlarda sizlerin kendi haklarınızdan vazgeçmeniz takvâya uygun ve Mevlâ katında daha makbuldür. وَلاَ تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ: **Birbirinize fazl ve ihsanda bulunmayı unutmayın.** Ey îkan ve yakîn sâhibi mü'minler! Birbirinize iyilik yapmayı terk etmeyin. Bilakis, Allâh'ın size lutfetmiş olduğu güzelliklerden hak edenlere iyilik ve ihsanda bulunun. إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Muhakkak ki Allah, yaptıklarınızı görendir (237).** Sizden sâdır olan her şeyi murâkabe eden, gözetleyen Allâhü Teâlâ, yaptığınız iyilik

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾
فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ....

ve güzellikleri görmektedir ve iyiliklerinize karşılık kendi fazl ve cömertliği ile size karşılık verecektir.

Hayret denizine hayran bir şekilde dalmış bir ârif için, eserlerinde kemâline göre türlü türlü ilâhî isim ve sıfatlarla ifâde edilip, cemâl ve celâl tecellîleriyle mütecellî olan zât-ı ehadiyyet hazretine âit âlem-i lâhûtun kaynağından esen nefes-i rahmânîden koku alan teceddüd-i enfâsına (her an yeniden nefeslenmek) ve alıp verdiği nefese göre birtakım teveccühler olması sebebiyle, Cenâb-ı Hak ârifi, hiçbir an Hak'tan başka şeylerle meşgul olmaması için namazları, meyilleri ve vakitleri tamâmen muhâfaza etmek husûsunda îkaz etmeyi murat ederek şöyle buyurmaktadır:

Ey Tevhîd-i zâta teveccüh etmiş olanlar! حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى: **Namazları ve "orta namazı" muhâfaza edin.** Farz kılınmış olan ve herkesçe bilinen namazlara, özellikle de iki nefes arasındaki ince mânevî teveccühten ibâret olan orta namaza istikrarlı ve düzenli bir şekilde devam edin. Ey, kendi kendine varlığı olmayan ve haddizâtında yok hükmünde olmakla birlikte zât-ı ehadiyyette yok olup giden birer gölgeden ibâret olan sizler! وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ: **Gönülden bağlılık ile Allah için huzûra durun (238).** Esmâsının gölgeleri sâyesinde ve varlığının cömertlik denizinin suyunu size bol bol ihsan etmesi ile sizleri yokluk mertebesinden ızhar eden Allâhü Teâlâ için, fânî olmuş, ilâhî hakîkatin varlığı karşısında bir hiç ve hakîkat dışı mesâbesinde olan kendi varlığından geçmiş, tamâmiyle gönülden teslim olmuş bir şekilde ve tam bir tevâzu ile kıyâma ve huzûra durun.

فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا: **Eğer korkarsanız (namazı) yaya olarak veyâ binek üzerinde (kılabilirsiniz).** Beşerî güçlerden, kuvvetlerden korkar iseniz, o güçlerden ve yansımalarından kurtulmuş olarak teveccühü ayakta ya da kendi gereklerinden sarf-ı nazar edinceye kadar çeşitli ağır riyâzatlarla zabt u rabt altına almak kaydıyla, o beşerî güçlerin üzerine binerek gerçekleştirebilirsiniz.

... فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾ وَالَّذ۪ينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًاۚ وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ف۪ي مَا فَعَلْنَ ف۪ٓي اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٤٠﴾

Onun şerrinden فَإِذَا أَمِنتُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ: **Emin olduğunuz zaman ise, size bilmediğiniz şeyleri öğrettiği şekilde Allâh'ı zikredin (239).** Gayr/başka olan şeyleri yok eden Allâh'ı zikredin. Zîrâ Cenâb-ı Hak eğer İhlas Sûresini, kelime-i tevhîdi ve onun zâtî tevhidine delâlet eden diğer âyetleri indirmemiş, sizleri bunlarla bilgilendirmemiş olsaydı, Sizin bu hususlarda bir bilginiz olmazdı.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ: **İçinizden ölüp de geriye eşler bırakan erkekler, eşlerinin, evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler.** Ey mü'minler! Sizden vefat eden ve arkasında eş/ler bırakanların, eşlerinin, içerisinde yaşadıkları evden çıkarılmaksızın, bir yıllık geçimlerinin temini için mallarından bir kısmının ayrılmasını vasiyet etmeleri gerekir. Bu hüküm İslâm'ın ilk yıllarında böyle idi. Daha sonra dört ay on günlük bekleme süresinin belirlenmesi ile bu hüküm neshedilmiştir. فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ مِن مَعْرُوفٍ: **Şâyet kendileri çıkarlarsa, onların kendileri için meşrû gördüklerini yapmalarında size bir günah yoktur.** Ey Hakk'ın hükmünü hakkıyla yerine getirenler! O kadınlar eşlerinin evinden kendiliklerinden çıktıkları zaman, onların kendileri için makbul gördüğü şeyleri yapmaları, yası terk etmeleri veyâ başkalarının onlara tâlip olması gibi meşrû ve örfe uygun olan şeyleri yapmalarında size bir günah yoktur. Fakat meşrû şeyler yapmayacak olurlarsa, ey Hakk'ın hükmünü hakkıyla yerine getirenler, işte o zaman o size vebal düşer. وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Allah Azîz'dir (izzet ve celâ sâhibi), Hakîm'dir (hüküm ve hikmet sâhibidir) (240).** Allâhü Teâlâ koymuş olduğu sınırları aşanlardan ve hükümlerini icrâ ...

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّق۪ينَ ﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَهُمْ اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ ....

etmeyi hafife alanlardan intikam almaya (onları cezâlandırmaya) muktedir ve kullarının lehine olan şeyleri gözetmede hakîmdir.

Yine, ey mü'minler! İyi bilin ki: وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ: **Boşanmış kadınların geçimlerinin sağlanması müttakîler üzerinde bir haktır (241).** Boşanmış olan kadınların geçimlerinin sağlanması, bütün ihtiyaçlarının giderilmesi, onlar bekledikleri sürece müttakî mü'minler üzerine bir haktır.

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ: **Aklınızı kullanasınız diye Allah âyetlerini işte bu şekilde açıklamaktadır (242).** Boşanma ve boşanma ile ilgili hükümlerde olduğu gibi, Hâdî (hidâyete erdiren, doğru yolu gösteren) olan Allâhü Teâlâ tevhîdine/birliğine delâlet eden âyetlerini, sizler o âyetler üzerinde düşünesiniz ve onun katındaki o büyük bahtiyarlığa ulaşasınız diye işte bu şekilde açıklamaktadır.

Ey hakîkati görmeye çalışan kimse! أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ: **Binlerce kişi oldukları halde ölüm korkusuyla memleketlerinden çıkanları görmedin mi?** Bunlar Vâsıt'tan önce yer alan Dâverd köyü ahâlisidir. Orada tâun çıkmış ve halk da çok kalabalık olduğu halde, ölüm korkusuyla kaçarak o beldeyi terk etmişti. Onların, kaderinden kaçtığını bilen فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا: **Allah onlara "ölün!" demişti.** Ey bizim kaderimizden kaçanlar! "Ölün!" diye buyurmuş ve onlar da bir çırpıda ölüvermişlerdi de ثُمَّ أَحْيَاهُمْ: **Sonra onları yeniden diriltmişti.** Bu Hızkîl (a.s.)'ın duâsı ile olmuştu. Hızkîl (a.s.) o köye uğradığında onların kemiklerinin artık soyulmuş ve cesetlerinin lime lime olduğunu görmüştü. Gördüğü manzara karşısında şaşkına döndü. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ ona "onlara 'Allâh'ın emir ve irâdesi ile kalkın' diye seslen" şeklinde vahyetti. O da o şekilde seslendi. Onlar "سبحانك اللهم وبحمدك لا اله الا انت (Allâh'ım! Sen her türlü ...

... إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

kusurdan münezzehsin. Hamd sanadır. Senden başka ilah yoktur)" diyerek hemen ayağa kalktılar, dirildiler. İşte bu olay, Allâhü Teâlâ'nın onlara bahşetmiş olduğu fazl ve ihsânın kemâlinden başka bir şey değildir. إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ: **Muhakkak ki Allah, insanlara karşı fazl u ihsan sâhibidir.** Kullarının lehine olan şeyleri takdir eden Allâhü Teâlâ ihsan ve iyilik sâhibidir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ: **Fakat insanlar şükretmiyorlar (243).**

Bu âyet şu şekilde de tefsir edilebilir:

Ey ibret almaya ve hakîkati görmeye çalışan kişi! أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ: **Ülfet ettikleri memleketlerinden ölüm korkusuyla memleketlerinden çıkanları görmedin mi?** İçerisinde hemcinsleri ile ülfet ettikleri, yakınlaştıkları memleketlerinden mevt-i irâdî korkusuyla çıkanları görmedin mi? Bütün mazharlarını, insanların mürşitlerinin dilleri vâsıtasıyla zâtî tevhîdine götüren فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا: **Allah onlara "ölün!" diye buyurdu.** Ey hakîkat denizine yönelmiş olanlar! Kendi benliğinizden, enâniyetinizden ölün, diye buyurdu. Onlar da kendi beşerî vasıflarından ve tabiî hayâtın bütün unsurlarından hemen ölüverdiler. Allâhü Teâlâ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ: **Sonra onları yeniden diriltti.** Hakîkî bir hayat, ledünnî bir ilim, hakîkî bir varlık ezelî ve sonsuz bir bakâ ile onlara yeniden hayat verdi. إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ: **Muhakkak ki Allah, insanlara karşı fazl u ihsan sâhibidir.** Kullarının işlerini tekeffül etmiş, kendi üzerine almış olan Allâhü Teâlâ, asıl mertebe ve menzillerini, gerçek maksatlarını unutan insanları imkân fezâsına (maddiyat âlemine) inmeden önceki makam ve mertebelerine tekrar ulaştırmak sûretiyle onlara karşı fazıl ve ihsan sâhibidir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ: **Fakat insanlar şükretmiyorlar (243).** Aslî vatana ve hakîkî makâma ulaşmanın, vuslata ermenin nasıl büyük bir nîmet olduğunu akletmiyorlar ve anlamıyorlar ki, bunun şükrünü yerine getirsinler ve bu şükretmede sebatkâr olsunlar.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

وَ: **Ve** ey mü'minler! Eğer Hakk'ın bahşetmiş olduğu nîmetlere şükretmek ve onun fazıl ve ihsânına nâil olmak istiyorsanız, قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Allah yolunda savaşın.** Hayvânî kuvvetler anlamına gelen kâfirler ile başkayı kabul etmeyen, gayrı yok eden Allah yolunda vuruşun ve iyi bilin ki: Eğer ölürseniz Allâh'ın huzûrunda haşrolunacak, yeniden diriltileceksiniz ve eğer yaşarsanız yine Allâh'ın huzurunda ba's olunacak, yeniden diriltileceksiniz. O halde, imkân helâkinden kurtulup vücûb fezâsına ulaşıncaya kadar şeytan ordularıyla savaşmamanız için ne sebep olabilir ki? وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **İyi bilin ki, Allah Semî'dir (her şeyi işiten), Alîm'dir (her şeyi bilendir) (244).** Cihat yapmama ile ilgili sözlerinizi Cenâb-ı Hak işitmekte ve tabiî hayat ile ilgili niyetlerinizi bilmektedir.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا: **Kimdir Allâh'a güzel bir borç veren kimse ki,** yâni kendi imkânî varlığını ve kevnî benliğini, bütün varlıkları mutlak sûrette iskat eden, düşüren, yok eden Allâhü Teâlâ'ya gönül hoşnutluğu ile, hiçbir sıkıntıya düşmeden, başına gelenlere râzı olarak ve ona ulaştıran belâlara sabrederek teslim eden hangi âriftir ki, kimdir ki, فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً: **O da o borcu onun için kat kat yapsın.** O ârif enâniyetinde soyunduktan sonra, Cenâb-ı Hak; künhünü, mâhiyetini kendisinden başka kimsenin bilemeyeceği bir şekilde ona o borcu ödesin. Muhdes (sonradan olan varlık, insan) Kadîm'e (Allâhü Teâlâ'ya) yakınlaştığı zaman o muhdesin üzerine neler terettüp etmez, ona neler neler verilmez ki! Hattâ orada ikilik dahi tamâmen ortadan kalkar, gözün önündeki başkalık tozu bir anda yok olur gider. وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ: **Allah sıkıntı da verir ferahlık da.** Vâhid, Ehad, Samed ve Ferd olan Allâhü Teâlâ, yayıp neşrettiğ şeyleri zâtına geri çekip sıkıca tutar da, isim ve sıfatlarının gölgelerini ve zâtî tecellîlerinin eserlerini bırakıp

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰىۢ اِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ
ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۜ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ
الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُواۜ قَالُوا وَمَا لَنَٓا اَلَّا نُقَاتِلَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ
دِيَارِنَا وَاَبْنَٓائِنَاۜ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلٖيلًا مِنْهُمْۜ ....

---

gevşetir de. وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **Ona döndürüleceksiniz (245).** Ey birer gölge ve eserden ibâret olanlar! Başkasına değil, gönüllü veyâ gönülsüz ona döndürüleceksiniz.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَاَ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى: **Musâ'dan sonra İsrâil oğullarının ileri gelenlerini görmedin mi?** Bunlar Hz. Mûsâ (s.a.) zamânında savaşmaya karşı çıkıyorlardı ve onu nasıl da zorluyorlardı! إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Hani onlar, kendilerine gönderilmiş olan peygambere: "Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi.** Bu peygamber Yûşa' veyâ Şem'ûn veyâ Şemûyel'dir. O zaman el-Amâlika, İsrâil oğulları üzerine gâlip gelmiş, memleketlerini harap etmiş, mallarını yağmalamış ve insanlarını esir almıştı. Onlar da o peygambere "bizim başımıza bir hükümdar gönder; onunla birlikte düşmanlarına karşı Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. Peygamber de: قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَا تُقَاتِلُوا: **Dedi ki: Ya size savaş yazılır da savaşmazsanız?** Size Hak tarafından savaşmanın farz kılınmasından ve bunun üzerine bâzılarınızın savaşmaktan korkarak geri durmasından korkarım. Ondan bu cevâbı alınca: قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Dediler ki: Biz Allah yolunda neden savaşmayalım ki?** Niçin Allah'ın düşmanları ile savaşmayacakmışız? وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا: **Bizler yurtlarımızdan ve çocuklarımızdan uzaklaştırılmışız!** Bizler, savaşı terk ettiğimiz için, memleketimizden zulüm ve düşmanlıkla çıkarılmış ve çoluk-çocuğumuzdan mahrum edilmişiz! Eğer daha fazla savaşmayacak olursak kökümüz kuruyacak. فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ: **Fakat, onlar üzerine savaşmak yazılınca, çok azı hâriç, yüz çevirdiler.** Savaşmak onlar ...

... وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًاؕ قَالُوا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِؕ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِى الْعِلْمِ وَالْجِسْمِؕ ....

üzerine farz kılınınca da, 313 kişi -Bedir Savaşındaki müslümanların sayısı kadar- hâriç, diğerleri savaşmaktan yüz çevirdiler. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ: **Allah zâlimleri bilir (246).** Allâhü Teâlâ, emirlerini çiğneyenleri bilir.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ: **Peygamberleri onlara dedi ki:** Allâh'ın kendisine indirdiği vahiy ve ilhâmına dayanarak o peygamber onlara şöyle dedi: İşlerinizi takdir edip düzenleyen اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا: **Allah, size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi.** Tâlût, Câlût gibi aslı Arapça olmayan bir kelimedir. Yâni, Cenâb-ı Hak sizin işlerinizi düzenlemek ve sizinle birlikte düşmanlarınıza karşı savaşmak için Tâlût'u size "Melik (hükümdar)" olarak gönderdi. Kibirlenerek ve işten kaçarak قَالُوا أَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا: **Dediler ki: O bizim başımıza nasıl hükümdar olabilir?** O en düşüklerimizden; böyle iken böylesi bir makâmı o nasıl yürütebilir? وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ: **Hükümdarlığa biz ondan daha lâyığız.** Kaldı ki, وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ: **Ona mal genişliği de verilmemiştir** ki, malına mülküne güvensin de ondan güç alsın! Bu şekilde onu hakir gördüler ve yönetmeye lâyık bulmadılar. Çünkü o fakir bir çoban idi ya da sucu veyâ debbağ/derici idi. Tâlût, Bünyamin (a.s.)'ın çocuklarındandı. Onun çocuklarından hiçbirisi ne peygamber ve ne de hükümdar olmuştu. Peygamberlik Lavi'nin, hükümdarlık ise Yahudi'nin çocuklarına âit olmuştu. Onların nesil ve zürriyetleri genişti. Peygamber قَالَ إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ: **Dedi ki: Allah sizin üzerinize onu seçti.** Zelil (durumu düşük) olan kullarını aziz (değerli, şerefli) yapan Allâhü Teâlâ, fakirliğine ve soyuna rağmen yönetim ve idâreniz için size onu tercih etmiştir. وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ: **Bilgi ve beden bakımından onu üstün kıldı.** Cenâb-ı Hak onu seçtikten sonra, ona güç kudret vermiş,

... وَاللّٰهُ يُؤْتٖى مُلْكَهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٤٧﴾ وَقَالَ لَهُمْ
نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فٖيهِ سَكٖينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى وَاٰلُ هٰرُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ....

memleket yönetimiyle ilgili bilgi ve becerisini artırmış, düşmana karşı koymak için ona büyük bir beden kuvveti bahşetmiştir. وَاللّٰهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ: **Allah mülkünü dilediğine verir.** Cenâb-ı Hak mülkünü ve hikmetini (hikmet ve hükmetme gücünü) kullarından dilediğine, onun ilim ve kâbiliyetini dikkate alarak, onun fakirliğine, mal ve mülkünün azlığına, soyunun durumuna bakmaksızın verir. Hakîm ve Alîm olan وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: **Allah Vâsi'dir (lutfu geniş), Alîm'dir (her şeyi bilendir) (247).** Cenâb-ı Hak, rahmet ve lutfunda eli açık ve adâlet ve hikmetinde ilmin kemâline hâizdir. O istediğini yapar, istediği şekilde hükmeder, onun fiilinde ve hükmünde herhangi bir eksiklik veyâ menfaat söz konusu değildir.

İsrâil oğulları Allâh'ın takdîrinin değişmeyeceğini anlayıp bundan umut kesince, Tâlût'un Cenâb-ı Hak tarafından hükümdar olarak seçildiğine dâir delil istediler. Bunun üzerine Allâh'ın kendisine gönderdiği vahiy ve ilham ile وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ: **Peygamberleri onlara dedi ki: Onun hükümdarlığının delîli, içinde Rabbinizden bir sekînetin (huzûrun) olduğu tabutun/sandığın size gelmesidir.** Yâni içinde bulunanın size sükûn vereceği, gönlünüzü tatmin edeceği, sizin harp yapma konusunda kararınızı pekiştireceği ve size bu hususta cesâret vereceği bir sandığın size gelmesi onun hükümdarlığının alâmetidir. O sandık sizin işlerinizin düzgün gitmesi için Rabbiniz tarafından indirilmiştir. O, aslında Tevrat sandığıdır. Yine o sandığın içinde وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ هَارُونَ: **Mûsâ ailesinin ve Hârun ailesinin geriye bıraktığından bir kalıntı bulunur.** Denir ki: Onlar; levhalar, Hz. Mûsâ'nın asâsı ve Hz. Hârun'un sarığı idi. İsrâil oğulları peygamberleri bunları birbirlerinden mîras olarak devralıyorlardı. Yine, تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ: **O sandığı melekler taşır.** Yâni onu Allâh'ın

... إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝ فَلَمَّا فَصَلَ
طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ
فَلَيْسَ مِنِّى وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنِّى اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً
بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ....

emri ile onu Tâlût'a ulaştırırlar. إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer îman etmiş iseniz, bunda sizin için bir delil vardır (248).** Allâh'a, onun katından peygamberler vâsıtasıyla gelenlere inanıyorsanız, bu anlatılanlarda sizin için deliller ve işâretler vardır. Daha sonra Allâhü Teâlâ Tâlût'a hükümdarlığı ve ona delil olan şeyleri verdi. Kendi tevfîki/başarısı ile onu donatıp düşmanın üzerine gönderdi. Rivâyet edilir ki, Tâlût düşmanın üzerine yürüyeceği zaman şöyle demiş: Benimle sâdece gözü geride kalmayan, hiçbir emel peşinde koşmayan, menfaat beklemeyen ve savaşmaktan ve şehit olmaktan hoşlanan kimseler gelsin!

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ: **Tâlût ordu ile ayrıldığı zaman,** -ki o zaman çok sıcak idi ve geçtikleri bir bölgede hiç su yoktu- ordudaki her bir nefer, susuzluktan dolayı, Allâh'ın kendilerine bir nehir ızhar etmesini içten içe duâ ediyordu. Allâhü Teâlâ bu durumda yapılacak münâcâtı Tâlût'un kalbine ilham etti ve Tâlût bu ilhâma uyarak onlara قَالَ إِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ: **Dedi ki: Allah sizi bir nehir ile imtihan edecek.** Dilediği her şeye muktedir olan Allah, bu bölgede, bu geçit yerinde sizi büyük bir nehir vâsıtasıyla tecrübe edecek, deneyecek. فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي: **O nehirden içen kimse benden değildir.** Benim topluluğumdan, benim destekçilerimden ve benim yardımcılarımdan değildir. وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ: **Kim de o nehirden içmezse,** ondan tatmazsa, فَإِنَّهُ مِنِّي إِلاَّ مَنْ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ: **İşte o kimse bendendir. Ancak, eliyle bir avuç içenler hâriç.** Susuzluğunu gidermek için değil de, Allâh'ın nîmetine şükretmek, onun vaadinin gerçekleşmesini sağlamak ve onun kendisine bahşettiği fazl ve ihsânını yâd etmek için bir avuç içenler de bendendir. Sonra o nehre ulaştıklarında فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ: **Çok azı hâriç, ondan**

... فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

içtiler. Hemen o nehrin suyundan içtiler. Ama az bir kısmı içmedi. Su içmeyenlerin sayısının 313, 3000 veyâ 1000 kişi olduğu söylenir.

Ey varlık fezâsında şu âdî dünyâ nehri ile sınanan ve denenen kişi! O dünyâ nehrinden, âşığı ve aşkı, hakîkî mâşukta bir çırpıda eritip yok eden aşk harâretinin susuzluğu korkusuyla bir defâda iç ki, muhabbet ateşiyle bağrı yanan muhibler zümresinin dışında kalmayasın ve o ateş sâyesinde kendi hüviyetinden ve benliğinden tamâmen kurtulasın. Yine burada sana düşenlerden birisi de şudur: Dünyâ nîmet ve zevklerinden fazla değil, rızâ behçesine ve teslîmiyet cennetine kavuşturan nehy ve yakîn mertebesinden mahrum olmayacak kadar faydalanmalısın.

فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا: **O ve onunla berâberindeki îman edenler ırmağı geçince şöyle dediler.** Yâni onlardan bâzıları birbirlerine sessizce şöyle dediler: لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ: **Bugün Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok!** Onlar çok güçlü ve kuvvetliler, ayrıca sayıları da çok fazla. قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاَقُو اللّٰهِ: **Allâh'a kavuşacaklarını bilenler ise dediler ki:** Allâh'a karşı hüsn-i zan besleyen ve imkân elbiselerinden soyunduktan sonra ona ikilik perdesi ve benlik örtüsü olmaksızın kavuşacaklarını kesin bir biçimde bilenler ise onlara şöyle cevap verdiler: كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّٰهِ: **Sayıca nice az topluluk, sayıca nice çok topluluğa karşı Allâh'ın izni ile gâlip gelmiştir.** Akıl ve nehy ordularından sayıları az nice gruplar, nefis ve hevâ ordularından sayıları çok fazla nice grupları Allâh'ın tevfîk ve yardımı sâyesinde mağlup etmiştir. وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ: **Allah, sabredenlerle berâberdir (249).** Kullarını deneyen Allâhü Teâlâ, ibtilâsına sabreden kulları ile berâberdir. Güç ve kudreti ile, ...

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ ....

düşmanlarına karşı sabreden kullarına yardım eder. Zafer ancak onun katındandır.

Tâlût ve askerleri وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ: **Câlût ve ordusu ile karşı karşıya gelince,** onlara yaklaşıp onların karşısına dikildiklerinde Rablerine yönelmiş şekilde, ona duâ ve niyaz ederek ve ondan yardım dileyerek şöyle قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا: **Dediler: Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır.** Belâ üzerimize geldiğinde sen de bize sabır ihsan et ki, bizler bu sâyede sabredelim. Kaderine rızâ göstermemiz için وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا: **Ayaklarımızı sâbit tut.** Emrini icrâ ve hükmünü infaz edebilmemiz, verdiğin nîmetlere ve ihsanlarına şükredebilmemiz için وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ: **Kâfirlere karşı bize yardım et (250).** Muhakkak ki sen Azîz ve Hakîm'sin.

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّٰهِ: **Allâh'ın izni ile onları hezîmete uğrattılar.** Cenâb-ı Hakk'ın yardım ve nusreti sâyesinde diğerlerini bozguna uğrattılar. وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ: **Dâvûd da Câlût'u öldürdü.**

Denir ki: Tâlût'un askerleri arasında altı yiğit asker varmış. Bunların yedincisi Dâvûd imiş. Onun yaşı daha gençmiş ve çobanlık yaparmış. Cenâb-ı Hak İsrâil oğullarının peygamberine Câlût'u öldürecek kişinin Dâvûd olduğunu ilham etmiş. Bunun üzerine peygamber, Dâvûd'un babasından oğlu için izin almış. Dâvûd yolda giderken üç taş dile gelerek ona şöyle konuşmuş: "Sen, Allâh'ın izni ile bizi kullanarak Câlût'u öldüreceksin." Dâvûd o taşları torbasına almış. O taşları Câlût'a fırlatmış ve onu öldürmüş. Sonra Tâlût kızını onunla evlendirmiş.

Bundan sonra وَآتَاهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ: **Allah ona mülk ve hikmet verdi.** Yâni, İsrâil oğullarının yönetimini ona bahşetti ki, İsrâil oğulları ondan önce bir yönetim altında birleşmemişlerdi. Yine Cenâb-ı Hak ....

... وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَٓاءُۜ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ
تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۜ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

Dâvûd'a hikmeti, yâni halkı Hak yoluna, Rabbi tarafından kendisine verilen hikmet ile dâvet etmeyi de ihsan etmiştir. وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ: **Ona dilediği ilimleri öğretti.** Cenâb-ı Hak, Dâvûd (a.s.)'a türlü türlü ilimler öğretti, mûcizeler ve hârikulâdelikler bağışladı. وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ: **Eğer Allâh'ın bâzı insanları diğer bâzıları ile defetmesi olmasaydı,** kulları arasındaki sınırları gözeten ve muhâfaza eden Allâhü Teâlâ'nın bâzı mazlumları destekleyerek bâzı zâlim insanların zulmünü savması olmasaydı, لَفَسَدَتْ الأَرْضُ: **Gerçekten de yeryüzü ifsâda uğrardı.** Kevn ü fesad mahalli ve zulm ü inad menbaı olan yeryüzü bozulurdu. وَلَكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ: **Fakat Allah, âlemlere karşı fazl ve kerem sâhibidir (251).** Kullarının ahvâlini ıslah edip düzelten Allâhü Teâlâ, kulluğun gereğini yapabilmeleri, birbirlerine sıkıntı vermeksizin, zulüm ve haksızlık yapmaksızın itaat edebilmeleri için, âlemlere karşı çok lutuf ve iyilik sâhibidir.

Ey resullerin en kâmili! تِلْكَ آيَاتُ اللّٰهِ: **Bunlar Allâh'ın âyetleridir.** İşte bu zikredilenler, Cenâb-ı Hak tevhîd-i zâtına ve onun şânının azametine delâlet eden âyetlerdir. نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ: **Onları sana hak olarak okuyoruz.** Vâkıaya, hayâtın hakîkatlerine uygun olarak indiriyoruz. وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ: **Muhakkak ki sen peygemberlerdensin (252).** Sen âyetlerimiz kendilerine sırf iyilik olsun diye okunan peygamberlerden birisin; hattâ onların en fazîletlisi ve en kâmilisin.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۘ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍۜ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِۜ

تِلْكَ الرُّسُلُ: **İşte bunlar peygamberlerdir.** Bunlar kendilerine vahyedilen, ilhâm-ı ilâhî verilen ve âyetler indirilen peygamberlerdir. فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ: **Onlardan bâzısını bâzısına üstün kıldık.** Çeşitli ihsan ve kemâlât ile bir kısmını bir kısmından üstün kıldık. مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ: **Onlardan, Allâh'ın kendisiyle konuştukları vardır.** Bu, Musâ-yı Kelîmullah'tır (s.a.v.). Yine Cenâb-ı Hak onlardan وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ: **Bâzısının derecelerini yükseltmiştir.** Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın "Biz onu (Îsâ'yı) yüce bir mekâna/dereceye yükselttik" (Meryem, 19/57) âyetinde ve içerisinde "ref" (yükseltme)" kelimesi geçen âyetlerde zikrettiği hâlis peygamberlerdir ki, var onları da sen araştır. وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ: **Meryem oğlu Îsâ'ya da beyyinâtı (apaçık delilller) verdik.** Kendisinin peygamberliğine delâlet eden ap-açık âyetleri verdik. Bununla berâber, وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ: **Onu Rûhu'l-Kudüs/Cebrâil ile destekledik.** Gayrın (başka olmanın) kirinden mutlak anlamda münezzeh olan Kutsal Ruh ile Îsâ (a.s.)'ı destekledik. Rûhu'l-Kudüs, bütün kayıtlardan, bağlardan ve sınırlamalardan uzak ve dupduru olan Zât'tan başka bir şey değildir.

Bununla birlikte, Îsâ (a.s.) ile Peygamberimizin üstünlüğü arasında nice fark vardır[10]: Onun hakkında "Biz onu Rûhu'l-Kudüs ile destekledik" buyurmuştur.

---

[10] Doğrusu, "bizim peygamberimiz sizinkinden üstündür" anlayışı bütün ümmetlerin düştüğü bir hatâdır ve Kur'ân'ın, "peygamberler arası ayırım yapmama" prensibi üzerinde hassâsiyetle durmasına rağmen bu hatâya Müslümanlar da diğer ümmetler gibi düşmüştür. Oysa yukarıdaki âyette bir peygambere verilen mûcizenin başka bir peygambere verilmemiş olabileceğinden bahsediliyor. Elbetteki bütün mûcizeler bütün peygamberlere verilmek zorunda değildir. Hangi peygambere ne tür mûcize lâzım oldu ise ona o mûcize verilmiştir. Bu gâyet doğal ve olması gerekendir. Âyet açık olarak bundan bahsettiği halde, İslâm kültüründe bu âyet, maalesef peygamberler arasındaki "peygamberlik üstünlüğü"nden bahsediyormuş gibi algılanagelmiştir. (Dilaver Gürer)

Buna karşılık Hz. Peygamber hakkında sırf iyilik makâmında şöyle buyurmaktadır: Ey bizim kutsal zâtımızı ihâta açısından kâmil ve câmi olan, ona mazhar olan! "Biz senin göğsünü şerh etmedik mi? (İnşirâh, 94/1), açıp genişletmedik mi? "Senden yükünü kaldırmadık mı?" (İnşirâh, 94/2). Yâni seni bizden ayıran hüviyetini, benliğini kaldırmadık mı? "Ki, o senin belini bükmüştü" (İnşirâh, 94/3). Tıpkı perde gerisindeki diğer mahlûkatın belinin büküldüğü gibi, bizim zâtımızı keşfetmeden, bilmeden önce senin de belini kırmıştı. Daha sonra "Senin zikrini/şânını yüceltmedik mi?" (İnşirâh, 94/4). Böylece vuslatımıza erdin ve bizimle birlikte ikilik ortadan kalktı. Bundan dolayı "Bana itaat eden, Allâh'a itaat etmiş olur"[11] ve "Beni gören Hakk'ı görmüş olur"[12] dedin. Biz de senin için "Sana bey'at eden Allâh'a bey'at etmiştir" diye buyurduk.

Bunun gibi, Kur'ân'da ve hadîslerde daha nice âyetler, işâretler ve remizler vardır. Kısaca, peygamberlerden (sv.a.), bizim peygamberimizden başka hiç kimse rü'yetullahtan bahsedemez. Hz. Peygamber, Mîraç gecesinde, "Rabbimi gördüm"[13] diye buyurmuş ve bunun üzerine "Bugün size dîninizi tamamladım" (Mâide, 5/3) âyeti nâzil olmuştur. Yine "Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim"[14] hadîsi ve daha nice âyet ve hadîs, bütün izâfet ve îtibarları düşüren, ortadan kaldıran tevhîd-i zâta işâret etmektedir.

---

[11] Şu âyet de bu sözün doğruluğuna bir delildir: "Resûle itaat eden, Allâh'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse bilsin ki, biz seni onlara bekçi olarak göndermedik." (Nisâ, 4/80)

[12] Müttefekun aleyh (sahihliğini herkesin onayladığı) bir hadîstir. Buhârî, VI/2568, rakam: 6595, bâb: Rü'yâ el-leyl; Müslim, IV/1776, rakam: 2267, bâb: Lâ yuhberu biteallübi'ş-Şeytâni bihî fi'l-menâm; *Sahîh-i Buhârî*'de Ebû Saîd el-Hudrî'den şu şekilde de rivâyet edilmektedir: "Beni gören Hakk'ı görmüştür, zîrâ Şeytan benim şeklimi alamaz." (Buhârî, VI/2568, rakam: 6595, bâb: Rü'yâ el-leyl.)

[13] Dârimî, II/170, rakam: 2149, bâb: Fî rü'yeti'r-Rab Teâlâ fi'n-nevm; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr,* 25/143, rakam: 346; Ahmed b. Hanbel, I/285, rakam: 2580 ve diğerleri. Bu görmenin rüyâda mı yoksa yakaza hâlinde mi gerçekleştiği noktasında kadîm ulemâ arasında ihtilaf olmuştur. İbn Hacer el-Askalânî *Fethu'l-Bârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*'de (bak.: VIII/606, rakam: 4574, bâb: Sûretü'n-Necm) ve Hâfiz Heysemî de *Mecmau'z-Zevâid*'de (bak.: I/78, bâb: er-Rü'ye) bundan uzun uzun bahsetmektedirler.

[14] Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ,* X/191, bâb: Beyânü Mekârimi'l-Ahlâk ve Maâlîhâ; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta',* II/904, rakam: 1609, bâb: Mâ câe fî Hüsni'l-Hulk (hüsnü'l-ahlâk mekârimü'l-ahlâk demektir); Ahmed b. Hanbel, II/381, rakam: 8939 ("mekârimü'l-ahlâk" yerine "sâlihu'l-ahlâk" demektedir); Hakîm Tirmizî, *Nevâdirü'l-Usûl,* IV/85 (mahâsinü'l-ahlâk mekârimü'l-ahlâk demektir). Hadîs başkalarından farklı lafızlarla da rivâyet edilmiştir.

... وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُر۪يدُ ﴿٢٥٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ ف۪يهِ ....

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ: **Eğer Allah dileseydi,** her şeye hidâyet veren Allâhü Teâlâ bütün insanların hidâyetini murat etmiş olsaydı, مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ: **Onların arkasından gelenler, kendilerine beyyinât (açık deliller, âyetler) geldiği halde birbirlerini öldürmezlerdi.** Peygamberlere inananlar, özellikle de kendilerine irşat yolunu gösteren âyetler indikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. وَلَكِنْ: **Fakat** Allâh'ın sünneti icrâ edilmiş ve birbirlerine zıt kâbiliyetler ve sıfatlar gereğince onlar اخْتَلَفُوا: **İhtilaf etmişler,** ayrılığa düşmüşlerdir, birbirlerini öldürmüşlerdir; فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ: **Onlardan kimi îman etmiş,** kendilerine gönderilen peygambere inanmış وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ: **Ve kimi de inkâr etmiştir,** inanmamıştır. وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ: **Eğer Allah dileseydi,** onların hepsinin hidâyetini murat etmiş olsaydı, onlar مَا اقْتَتَلُوا: **Birbirlerini öldürmezlerdi.** وَلَكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ: **Fakat Allah dilediğini yapar (253).** Dilediğini yapmakta serbest olan Allâhü Teâlâ, yaptığı hiçbir fiilinden sorguya veyâ hesâba çekilemez. Aynı zamanda o, Hakîm ve Hamîd'dir, yaptığı işlerde hüküm ve hikmet sâhibi ve hamd edilmeye lâyıktır.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Mâsivâdan ve özellikle de Cenâb-ı Hakk'a hakîkî yönelmeden engelleyecek olan dünyevî süslerden ilginizi kesmeniz îmânınızın bir gereği olduğu için أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ: **Öyle bir gün gelmeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden infak edin,** sizin îmânınızdaki ihlâsınızı denemek için size verdiğimiz şeylerden Hak yolunda harcayın ki, لَا بَيْعٌ فِيهِ: **O günde hiçbir alışveriş yoktur.** Kendiniz için, kaybettiğiniz şeylerin yerine yeni bir

... وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ...

kazanç sağlayabileceğiniz ticâret veyâ değiş tokuş yoktur. Yine o gün وَلَا خُلَّةٌ: **Hiçbir dostluk yoktur.** Birbirinizden yardım ve destek alabileceğiniz bir arkadaşlık yoktur. وَلَا شَفَاعَةٌ: **Hiçbir şefaat yoktur.** Hiç kimsenin şefaati kabul edilmeyecektir. وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ: **Kâfirler, zâlimlerin ta kendileridir (254).** Kendilerine bağışlanan nîmetleri kendi hüviyetlerine izâfe etmek sûretiyle, bâtıl ve sahte hüviyetleri ile Hakk'ın hüviyetini gizleyenler, Allâh'ın koyduğu sınırları inat, ısrar ve kibirle çiğneyenlerin, Hakk'ın varlığında helâk ve müstehlik olmakla, yok olmakla birlikte, varlıkta kendilerine asâlet verenlerin ve kendilerinden sâdır olan fiil ve düşüncelerde kendilerinin bağımsız olduğunu zannedenlerin ta kendileridir.

اَللّٰهُ: **Allah:** Yâni hakîkati, tahakkuku ve sübûtü ile var, sâbit, mevcut, hak ve hakîkî olan zât -aslında onu kelime ve çeşitli anlamlar ile sınırlamamak lâzımdır, çünkü tâbirden maksat tenbihtir, o şey hakkında bir fikir vermektir; oysa Cenâb-ı Hakk'ı hangi kelime anlatabilir?- kendisini akılların kavramasından, tâbirin kendisini ifâde etmesinden ve lafız kalıbına dökülmekten münezzehtir, yücedir. Çünkü لَا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Ondan başka ilah yoktur.** Ondan başka mevcut yoktur. İstersen buna sen "ondan başka varlık, ondan başka gerçek, ondan başka kevn/var ve ondan başka sübût/mevcut yoktur" da diyebilirsin. Burası, zât-ı ehadiyyet hakkında dillerin konuşabileceği son noktadır. Çünkü bütün ibâreler, işâretler, idrâkler, mükâşefeler, müşâhedeler burada son bulur. Her şeyin sonu burası olunca bundan ötesi ahraslık/konuşamama, hiç bir şey bilememe/cehâlet ve amâ/hiçbir şey görememedir. Bundan ötesini konuşanlar; sâdece Hak, kendilerine zâtı veyâ diğer isim ve sıfatlarıyla nasıl zuhur etmişse, onları tevfîki ile destekledikten, cânibinden gelen bir cezbe ile en kolay yola çektikten sonra, onlara akılları nisbetinde, dünyâ ve âhiretleri ile ilgili hangi kelamları indirmişse o şekilde konuşurlar. Bu sözler de sırf zât-ı ilâhînin gayblığından bahsedebilir ve vahdetin berraklığını bozan kir ve sertliklerden, kabalıklardan uzaktır. Ne var ki, bununla birlikte bu sözler kesret/çokluk ve hicap/perde şüphesinden hâlî değildir. Kısaca, Allâhü Teâlâ'nın kendisine verdiği

... اَلْحَىُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذٖى يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ....

bilgi ve ilhâm ile, ona/Hakk'a âit ilm-i huzûrî mertebesinden gelen akl-ı küllîden kaynaklanan akl-ı cüz'îden ibâret olan tekliflerin kaynağının kendisinde olduğunu bilen kimse; kulluk mertebesinde mutmain ve râzı olarak kalabilmek ve hayât-ı sûrîden (şekilden ibâret hayattan), hayât-ı ma'neviyyeye yâni gerçek varlıktan ibâret olan mânevî hayâta geçebilmek için, işte bu akl-ı cüz'isini Hakk'ın emirlerine sarılmada ve nehyettiği şeylerden kaçınmada kullanması gerektiğini de bilmelidir.

Cenâb-ı Hak الْحَيُّ: **Hay'dır.** O; hakîkî, ezelî, ebedî, sermedî ve dâimdir. O, öyle bir الْقَيُّومُ: **Kayyûm** yâni ayakta olandır ki, bir göz açıp kapayıncaya kadar dahi لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ: **Onu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar.** Ne uyku seviyesine ulaşmayan bir uyuklama veyâ uyku gibi bir hâl, ne de herhangi bir gaflet, fetret, tatil veyâ fütûr gibi bir hal... bunların hiçbirisi aslâ ona ârız olamaz. Burada sine/uyuklama hâli, nevm/uyku hâlinden önce zikredilmiştir. Bunun sebebi şudur: Mücessem/beden sâhibi varlıklardakinin tersine, Cenâb-ı Hakk'a, uyuklama hâli uyku hâlinden daha yakın görünmekle birlikte o, bundan dahi münezzehtir. Bu da şu anlama gelir: Yâni Hak, uyuklamadan münezzeh olunca uykudan elbetteki münezzeh olur.

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **Göklerde ve yerde olanlar onundur.** Göklerde yâni gayb-ı mutlaktan izâfî şehâdet âlemine zuhur eden ilk kesret olan sıfât-ı zâtiyye ve esmâiyyede ve yine yerde yâni hakîkî mutlak şehâdetten insan kalbi demek olan izâfî gayba geri dönen adem/yokluk âleminde, başka bir ifâdeyle hakîkî mutlak gayb ile hakîkî mutlak şehâdet arasında bir berzah (ara bölge) olan yeryüzünde zuhur eden her şey onundur, ona âittir.

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ: **Onun huzurunda onun izni olmaksızın şefaat edecek kimdir?** Birer hidâyet ve irşat menbaı olan peygamberlerden ve evliyâlardan, insanlık mertebesinden düşmüş olanlara Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda şefaat edenler, ancak Cenâb-ı Hakk'ın onların kalbine çok çok incelikle ilham ve vahyettiği bir vahiy ve ilham

... يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِه۪ٓ اِلَّا
بِمَا شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُ۫دُهُ حِفْظُهُمَاۚ ....

sâyesinde şefaat ederler ki, bunu tanımlamanın, dil ile ifâde etmenin imkânı yoktur.

O, ilm-i huzûrîsi ile يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ: **Onların önlerinde ve arkalarında olanı bilir.** Ezelen ve ebeden bilir.

وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَاءَ: **Onun ilminden onun dilediği kadarından başka hiçbir şey kavrayamazlar.** İnsanlar, onun ilm-i huzûrîsinden, onu irâde ve isteğinin taalluk ettiği kadarından başka hiç bir şey bilemezler. Bu sebeple muhakkık ârifler buradan şunu kavrarlar: Âlem, Cenâb-ı Hakk'ın zâtının mazharlarından başka bir şey değildir, onun isimlerinin, sıfatlarının ve eserlerinin gölgeleridir. O halde, hakîkatte mevcûd odur ve hakîkî vücûd da odur. Hay ve Kayyûm (var olan ve var eden) odur, Rakîb'dir (gözetleyendir), muhâfızdır. Onun muhâfazası, dünyâda ve âhirette zâhiren ve bâtınen zuhur eden her şey için geçerlidir. O Âlim'dir (her şeyi bilendir), açıktan veyâ gizli olarak zuhur eden her şeyin gereğini bizâtihî takdir edendir (el-Müdebbir). Onun tedbîri/takdîri, zâhir olan ve bâtın olan her şeyin iyiliğinedir/faydasınadır. Mazharlarında sâdır olan ilim ve idrâkler onun ilm-i huzûrîsidir. O halde âlem için sâdece gölge bir münâsebetten, yansımadan veyâ mazhar olmadan başka bir şey söz konusu değildir.

Çünkü, وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: **Onun kürsüsü gökleri ve yeri kuşatmıştır.** Cenâb-ı Hakk'ın tecelligâhları ve mazharları yukarıda târifini yaptığımız gökleri ve yeryüzünü kuşatmıştır.

وَلاَ يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا: **O ikisinin muhâfazası ona zor gelmez.** Her ne kadar esmâ gökleri ve tabîat yeryüzü sonsuz olsa, hattâ bunlar kat kat olsa, binlerce veyâ sonsuz katlarda olsa da ona hiçbir ağırlık veremez. O halde Zât-ı Ehadiyyet'ten yansıyan insan kalbinin vüs'atine sâhip olanların, Cenâb-ı Hakk'ın cânibine muhabbet ve şevk ile yönelenlerin, onun vecdi ve huzûrunun zevkini dâimâ tadanların katında, öyle bir vüs'at ve genişlik tahakkuk eder ki, kelimeler o durumu anlatmaya kâfi değildir.

... وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

Bundan dolayı âriflerin sultânı, vâsılların (Hakk'a ermişlerin) burhânı[15] (Allah onun mübârek nefesinin bereketini bütün fakirlerin/dervişlerin ve Hakk'ın tevhîd fezâsına yönelmiş olanların üzerine eylesin) şöyle demiştir:

"Eğer arş ve ihtivâ ettiği her şey, binlerce katı ile birlikte ârifin kalbinin köşelerinden birisinde bulunsaydı, yine de ârif onu fark etmezdi."

Ondan sonra da tevhîd ehlinin, tahkîk ve yakîn erbâbının reisi ve milletin ve dinin ihyâcısı gelmiş ve vahdet denizini öyle bir çalkalandırmıştır ki, onun feyezan eden kalbinin akıntısından, gerçek azîmet sâhibi olup, onun tarîkatinin/yolunun izini sürenlerin üzerine mârifet ve hakîkat dalgaları coşmuştur (Allah onun ve diğerlerinin aziz ruhlarını mübârek ve amellerini makbul eylesin); işte o da şöyle söylemektedir:

"İşte bu Ebû Yezîd'in cisimler âlemindeki vüs'atidir/genişliğidir: Ben de derim ki: Varlığı sonlu olmayan şeyin varlığına bir son farz edilse ve bu, kendisini var eden kaynak ile berâber ârifin kalbinin köşelerinden birisinde bulunsa, ârif yine de onu kendi ilminde hissetmez."

Bu konu ile ilgili olan şu hadîs-i kutsî ise gerek yukarıdaki iki sözden ve gerekse onların benzerlerinden çok daha açıktır: "Ben ancak mü'min kulumun kalbine sığdım."[16] Mü'min kulun kalbinin genişliği öylesi büyüktür ki, ifâdenin buna gücü yoktur.

Kısaca, ey Allâh'ın kulları! Zât-ı Ehadiyyet mârifeti sizin gücünüz ve kuvvetiniz dâhilinde değildir. وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ: **O, Alî'dir (yüce), Azîm'dir (büyüktür) (255).** O, akıl sâhiplerinin aklının kendisini idrâk etmesinden yüce ve belâğat sâhibi kimselerin dillerinin kendisini vasfetmesinden, tanımlamasından münezzehtir; yokluk safhalarının ....

---

[15] Ma'rûf el-Kerhî kastedilmektedir.

[16] Hâfiz Irâkî *İhyâ*'nın hadîslerini tahrîci esnâsında bu rivâyet hakkında "aslını bulamadım" demiştir (bak: III/15, Beyânü Meselü'l-Kalbi bi'l-İzâfe İle'l-Ulûm). Taberânî'de Ebû Atebe el-Hûlânî'nin hadisleri arasında Hz. Peygamber'in şöyle söylediği rivâyet edilmektedir: "Allâhü Teâlâ'nın yeryüzü ehlinden bir kabı vardır; Rabbinizin kabı sâlih kullarının kalpleridir." Bu hadîsin rivâyet zincirinde tedlîs yâni hadîsi kaynağından görmediği halde rivâyet etmek ile meşhur olan Bakiyye b. el-Velîd vardır. Ancak o, bu hadîsin rivâyetinde "haddesenâ (bize ... rivâyet etti)" ibâresini açıkça kullandığı için bu rivâyeti makbuldür.

لَٓا اِكْرَاهَ فِي الدّ۪ينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ
وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَاۜ وَاللّٰهُ
سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٥٦﴾ اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى
اِلَى النُّورِۜ ....

üzerine uzanmış olan isim ve sıfatlarının eserleriyle azîmdir, büyüktür. O kendi zâtında sırf zâtî vahdeti ile vâhiddir. Bundan öteye Allâhü Teâlâ'nın azametinden ve celâlinden başka bir söz yoktur.

لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ: **Dinde zorlama yoktur.** Gerçek ortaya çıktıktan sonra, İslâm dinine bağlanmada ve onun hükümlerini yerine getirmede her hangi bir cebr, tehdit, zorlama veyâ mecbur bırakma söz konusu değildir. قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الغَيِّ: **Doğru, çirkinden ayrılmıştır.** Hidâyet, sapıklıktan ayrılmış, temeyyüz etmiştir. فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ: **Kim ki, tâğûtu reddeder,** Hak yolundan saptıran nefs-i emmâre demek olan tağûtu inkâr edip boyun eğmez, وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ: **Ve Allâh'a îman ederse,** doğru yolu gösteren Allâh'a inanırsa, işte o kimse فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لاَ انفِصَامَ لَهَا: **Muhakkak ki, kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa sarılmıştır.** O kimse, zâtın ezelîliğinden, isim ve sıfatlarının ebedîliğine uzanmış, aslâ kopmayan, Allâh'ın ipi olan kulpa sarılmış demektir. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah, Semî' (her şeyi işiten) ve Alîm'dir (her şeyi bilendir) (256).** Her şeyi kendi cânibine yönlendiren, doğru yolunu herkese gösteren Allâhü Teâlâ, sözleri ve konuşmaları bizâtihî işiten ve her şey için koymuş olduğu hükmü ve faydayı bilendir. O halde, ey yok olup giden varlıklar! Kendinize bir bakın: Siz nesiniz?

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُو: **Allah, îman edenlerin velîsidir.** Yâni bütün isim ve sıfatları kendisinde toplamış olan zât, kendisine inananların velîsidir; onları ihâta etmesi ve onlara şâmil olması hasebiyle onların işlerini gözetip düzenler. يُخْرِجُهُمْ مِنْ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ: **Onları karanlıklardan nûra çıkarır.** Onları, üst üste binmiş olan tabiat zulmetinden, imkân (mümkin varlık olma) zulmetinden, taayyünler (aşama aşama şehâdet/

... وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاۤؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ اُولٰۤئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖى حَاۤجَّ اِبْرٰهٖيمَ فٖى رَبِّهٖۤ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ ....

mükevvenat âlemine gelme) ve izâfetler karanlıklarından, izâfet pasından ve çokluk lekelerinden uzak olan hâlis vahdet berraklığına çıkarır. وَالَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenlere,** Allâh'ı inkâr edenlere gelince, أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ: **Onların velîleri tâğûttur.** Tâğût ise, hakîkî hidâyet yolundan saptırıcı olan tâğutlar anlamındaki hayvânî nefisler için cins/genel bir isimdir. Bundan dolayı tâğût يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ: **Onları aydınlıklardan (alıp) karanlıklara götürür.** Tâğût da kâfir olan yandaşlarını, cilâlanmış, pastan uzak, tertemiz ve içerisinde âlemde olup biten her şeyin görülebileceği aynadan alır, uzaklaştırır ve gaflet, kesret ve izâfet karanlığına götürür. أُولَئِكَ: **Bunlar,** vahdet sâhasından kovulmuş, tard edilmiş olan bu kimseler, أَصْحَابُ النَّارِ: **Cehennemliklerdir.** Hızlân (terk-i ilâhî) cehennemine, imkân ateşine girecek olanlar işte bunlardır. هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır (257).** Allâh'ın istediği bir zaman müddetince kalacaklardır; lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh (güç ve kuvvet sâdece ve sâdece Allâh'a âittir).

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ: **Rabbi hakkında İbrâhim ile tartışanı görmedin mi?** İbrâhim (a.s.) ile Cenâb-ı Hak hakkında cedele ve delil yarışına girişen, tâğûta/puta tapan kâfiri -ki, o mel'un, kibirli ve inatçı Nemrut'tur- bilmez misin? Bunun sebebi أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ: **Allâh'ın ona mülk vermesidir.** Nemrud'un böyle davranmasının sebebi, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine verdiği hükümdarlık ile şımarması ve o mala-mülke aldanmış olması idi. إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ: **İite o zaman İbrâhim demişti ki:** Firavun, Hz. İbrâhim'i hapisten çıkardığı ve kendisine dâvet ettiği Rabbi hakkında soru sorduğu zaman, Firavun'u ilzam etmek, ona delil getirmek için Hz. İbrâhim şöyle demişti:

... رَبِّيَ الَّذٖى يُحْيٖي وَيُمٖيتُۙ قَالَ اَنَا اُحْيٖي وَاُمٖيتُۜ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ فَاِنَّ
اللّٰهَ يَأْتٖى بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذٖى كَفَرَۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَۚ ﴿٢٥٨﴾ اَوْ كَالَّذٖى مَرَّ عَلٰى
قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَاۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيٖي هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَاۚ

رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ: **Rabbim öldüren ve diriltendir.** Benim Rabbim ademde/yok olan şeyi îcad eder/yaratır ve sonra da yine onu ademe/yokluk âlemine gönderir. Mel'un ve çekişmeci Firavun da قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ: **Dedi ki: Ben de yaşatır ve öldürürüm.** Ben de suçlu birisini, affetmek sûretiyle yaşatırım veyâ kısas uygulamak sûretiyle öldürürüm! قَالَ إِبْرَاهِيمُ: **İbrâhim şöyle dedi:** Hz. İbrâhim, onun sözüne iltifat etmeksizin ve delîline açıklık getirmek için şöyle dedi: فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ: **Allah, güneşi doğudan getirir, haydi sen de onu batıdan getir!** Her şeye kâdir olan Allah, güneşi doğudan doğdurur; ey müsrif ve inatçı, haydi sen de onu batıdan doğdur bakalım! فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ: **O kâfir olan şaşırıp kaldı.** O âsî, mel'un ve Allâh'ı inkâr eden (Nemrud), Hz. İbrâhim'e itirazında şaşkın ve ne söyleyeceğini bilmez bir halde kala-kaldı. وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **Allah, zâlimleri hidâyete erdirmez (258).** Her şeyi hidâyete erdiren, doğru yola götüren Allâhü Teâlâ, kendi sınırlarını çiğneyen ve kendisine karşı kulluk edeplerini terk eden mütecâviz zâlimleri ise doğru yola iletmez.

Yine görmedin mi أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ: **O kimseyi ki, bir şehre uğramıştı.** Bu şehir, Buhtünnasr'ın harap ettiği Beytü'l-Makdis (Kudüs) idi. O şahıs o şehre bakmıştı da görmüştü ki: وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا: **O şehrin altı üstüne gelmişti.** Evlerinin duvarları ve çatıları çökmüş, şehir harâbeye dönmüştü. Bunun üzerine cedelleşerek ve haşr ve neşri inkâra kalkışarak قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا: **Dedi ki: Allah, burayı .....**

... فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ ....

öldükten sonra nasıl diriltecek ki! Yâni, bunlar yok olup, toz-toprak olup gittiler ve bunlardan hiçbir eser kalmadı, dolayısıyla Allah bunları tekrar yaratmaya nasıl güç yetirebilir? (O bunları tekrar yaratamaz ki!) dedi. Bunun üzerine فَأَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ: **Allah onu yüz sene ölü bıraktı.** Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, kudretini göstermek ve bu husustaki delîlini açıkça göstermek için onu hemen öldürdü ve diğer ölüler gibi yüz yıl ölü bir halde bıraktı. ثُمَّ بَعَثَهُ: **Sonra onu diriltti.** Bu müddetten sonra onu tekrar canlandırdı ve hâtiften bir ses ona sorarak قَالَ كَمْ لَبِثْتَ: **Dedi ki: Ne kadar kaldın?** Ey filan! Burada ne kadar (ölü veyâ kendinden geçmiş bir halde) kaldın? قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا: **Dedi ki: Bir gün.** Derken adam güneşe baktı ve onu (öldüğü zaman ile) aynı yerde duruyor gördü. Bunun üzerine أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ: **Veyâ daha az (bir süre kaldım),** dedi. Ona soruyu soran hâtif/kişi قَالَ: **Dedi ki:** Sen daha burada ne kadar kaldığını bilemezken, haşri nasıl inkâr edebilirsin? بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ: **Bilakis, sen burada yüz sene kaldın; böyle iken yiyeceğine ve içeceğine bir bak: Henüz bozulmamış!** Aradan bu kadar uzun bir müddet geçmesine rağmen onda hiçbir değişiklik olmadı! وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ : **Ve eşeğine de bir bak!** Onun kemikleri nasıl da birbirinden ayrılmış, değişerek paramparça olup dağılmış! وَ: **Ve** yiyeceğine ve eşeğine bu şekilde ibretle baktıktan sonra, o şehre uğradığında söylediğin "Bu şekilde öldükten, yok olup gittikten sonra Allah burayı nasıl diriltir ki!" sözünü hatırla ve artık kabul et. Sonra ona Hak cânibinden şöyle dendi: Ey bedenlerin haşrini inkâr eden kimse! Bizim seni böyle yapmamızın sebebi لِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ: **Seni insanlara bir ibret kılmak içindir.** Senin bu hâlini münkir ve muannitlere karşı haşr ve neşre inananların elinde bir delil ve burhan olması için böylece yaptık.

... وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ
اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى
وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي ....

Artık hâlin bu şekilde ortaya çıktıktan sonra وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ: **Kemiklere bir bak!** Nasıl diriltilir ki, diye tereddüde düştüğün, hattâ inkâr ettiğin şu eşeğin çürümüş kemiklerine ibretle bir bak bakalım: كَيْفَ نُنشِزُهَا: **Onları biraraya nasıl getiriyoruz!** Birbiri ile nasıl terkipli ve düzenli bir hâle nasıl getireceğiz ve ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا: **Sonra da onlara nasıl et giydiriyoruz!** Kemiklerini iskelet hâline getirdikten sonra, o kemiklere nasıl et giydireceğiz, bir gör! فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ: **Kendisine bütün bunlar apaçık belli olunca,** haşr olayı net bir şekilde onun gözünde açıkça ortaya çıkınca teslim oldu, durumu kabul etti ve قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Dedi ki: Biliyorum ki, Allah her şeye kâdirdir (259).** Artık yakînen biliyorum ki: Kâdir ve muktedir olan Allâhü Teâlâ, gerek ilk defâ olsun, gerekse ilk hâline döndürme şeklinde olsun, her şeyi tekrar tekrar yaratmaya gücü yeter.

Ey resullerin en kâmili! Yine anlat: وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ: **Hani, İbrâhim de demişti ki:** Ceddin İbrâhim Halîl ve Celîlullah da ilme'l-yakînden ayne'l-yakîne ve sonra da hakka'l-yakîne yükselmek istediğinde şöyle demişti: رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى: **Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster.** Rabbi de onun yükselme azmini teşvik için قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ: **Dedi ki: İnanmadın mı?** Böyle söyleyerek, sen benim ilk yaratmaya da, ikinci defa yaratmaya da kâdir olduğuma yakînen inanmıyor musun? قَالَ بَلَى: **Dedi ki: Hayır!** Hayır, yâ Rabbi! Ben senin her şeye kâdir olduğuna kesinlikle îman ettim. وَلَكِنْ: **Fakat** benim yakînen görme isteğim لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي: **Kalbimin mutmain olması içindir.** Ölüyü nasıl dirilttiğini görmek benim hayranlığımın ve basîretimin daha da artması içindir.

... قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

Cenâb-ı Hak قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ: **Buyurdu ki: Dört kuş al.** Bu dört kuştan birisi tavus kuşudur; dünyâ süsünü temsil eder. Diğeri horozdur; şehveti temsil eder. Diğeri kargadır; tûl-i emeli temsil eder. Bir diğeri de güvercindir ki o da dünyevî hususlardaki bâtıl ve sahte arzuları temsil eder. İşte bu dört kuşu aldıktan sonra فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ: **Onları kendine alıştır.** Onları kendine meylettir, onları kendi nefsinde ara; zîrâ tafsîlî olarak onların her parçasını, hiçbir eksik olmaksızın sen kendinde bulacaksın. Sonra o kuşları parçalara ayır. ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا: **Sonra her bir dağın üzerine onlardan birer parça koy.** Beden ve nefis bedeninin meşhur dağlarına onlardan birer parça koy. Onları öldürdüğünü, onlardan bir anda fânî ol, onların şerrinden tamâmen emin ve bu hususta mutmain ol. ثُمَّ ادْعُهُنَّ: **Sonra onları çağır.** Sonra farzet ki, ikinci kere yaratılması müstahil olan bedenlerini çağır. يَأْتِينَكَ سَعْيًا: **Onlar sana koşarak gelirler.** Onlar hiçbir parçası eksik olmaksızın, bütün organları ve parçaları mevcut bir şekilde ve sür'atle koşarak sana gelirler. Bunun hakîkatine bu şekilde eriştikten ve bu hakîkati böylece keşfettikten sonra وَاعْلَمْ: **Bil ki:** ilme'l-yakîn olarak bil ki: أَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Muhakkak Allah Azîz (güçlü) ve Hakîm'dir (hüküm ve hikmet sâhibidir) (260).** Allâhü Teâlâ dilediğini yapmaya gâlip ve kâdirdir. Onun her yaptığında, her dilediğinde kesin ve çok değerli bir hikmet vardır.

Haşri ve neşri inkâr etmek, vehim ile karışık, aldatıcı, sahte, hayalci, Hak ile ister ilk defâ olsun isterse tekrar dönüş yoluyla olsun dâimâ ondan teceddüd/yenilenme üzere gelen âlemin cüzleri arasında var olan bağlantıları anlamaktan âciz olan akl-ı cüz'înin karanlıklarından neş'et eder, kaynaklanır. Kendisine verilmiş olan aklını vehim ve hayalden arıtıp, resm/şekilcilik ve âdetler kirinden temizleyerek, olmuş ve ...

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ...

olacak her şeyi ilm-i huzûrî ile idrak ederek akl-ı küllîye vasıl olan, mahlûkatın, bütün yaratılmışların üzerinde içerisinde bulunduğu her an ve her zaman derin derin düşünüp ibret alan kimseler için, arada hiçbir perde ve engel olmaksızın haşr, neşr ve dünyâ ve âhiretle ilgili bütün olayların keşfi açılır ve onlar bu gibi şeylerden hiçbirini inkâr etmezler. Bilakis onlara yakînen inanırlar, bu gibi konularda onların hiçbir şek ve şüpheleri kalmaz.

"Rabbimiz! Bize katından bir hidâyet ve ilim ver. İşlerimizde doğru yolu göster." (Kehf, 18/10.)

مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Mallarını Allah yolunda infak edenlerin durumu,** şer'an kendilerine âit malı Allah rızâsını umarak infak edenlerin durumu, كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ: **Yedi başak bitiren ve her başakta yüz tâne bulunan bir tohum giderir.** Kısaca, وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ: **Allah dilediğine kat kat verir,** kullarından ihlaslı olanların niyetlerindeki ihlasa, nefislerini aradan çıkarmalarına, bütün işlerini Allâh'a havâle etmelerine göre ve sonsuz olan bir karşılık ile dilediği kimseye, kudretinin kemâli ölçüsünde kat kat karşılık verir. وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: **Allah Vâsi'dir (lutfu geniş), Alîm'dir (her şeyi bilendir) (261).** Enfüste/bâtında ve âfakta/zâhirde mütecellî olan Allâhü Teâlâ vâsi'/geniş yâni fazl, lutuf ve ihsânına en küçük bir darlık söz konusu olmayandır. Yine o, kendisine teveccüh edip sırf kendi rızâsını umarak infak edenlerin hâllerini hakkıyla bilendir; onun ilminin ihâtasından hiçbir şey dışarıda kalamaz.

Ey Resullerin en kâmili! Şu kimseleri müjdele ki: الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Onlar, mallarını Allah yolunda infak ederler,** kendi mallarının kendilerine Hak tarafından verildiğine ve kendilerinin o malların gerçek sâhibi olan Allâhü Teâlâ'nın o mallar üzerindeki nâibi/vekili olduğuna, o malların hakîkî sâhibinin kendileri olmadığına inanarak Hak

... ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَٓا اَنْفَقُوا مَنًّا وَلَٓا اَذًىۙ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَٓا اَذًىۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَل۪يمٌ ﴿٢٦٣﴾

yolunda mallarını harcarlar ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُوا مَنًّا وَلاَ أَذًى: **Sonra da infak ettikleri mala her hangi bir minnet ve eziyet bitiştirmezler,** kendilerinin malın hakîkî sâhibi olmadığı düşünce ve inancından hareketle, kimseyi minnet altında bırakmazlar ve kimseye eziyet etmezler: İşte لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ: **Onların mükâfatları Rableri katındadır.** Kendilerini o mal üzerinde nâip yapan, yetkili kılan Rableri katındadır. Bu mükâfatın ne keyfiyetini ve ne de miktarını kullarından hiçbiri idrâk edemez, buna hiçbir beşer muttali olamaz. وَ: **Ve** bu şekilde infak ettikten sonra لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ: **Onlar üzerine bir korku yoktur.** Âhirette hesâba çekilme ve cezâlandırılma korkusu yoktur. وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Ve onlar mahzun olacak da değillerdir (262).** Mükâfatımız verilmeyecek ya da az verilecek diye mahzun da olmayacaklar. Bilakis, onlar için, Rableri katında gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir beşerin aklına gelmeyen mükâfat vardır.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى: **Güzel bir söz ve bağışlama, ardından eziyet gelen bir sadakadan hayırlıdır.** Kendisinden bir şey isteyen kimseye/dilenciye, güzel ahlaktan kaynaklanan güzel bir söz ile olumsuz karşılık verdikten ve infak nîmetinden mahrum olma sebebiyle üzüntü duyduktan sonra, o kimse/dilenci için Allâhü Teâlâ'dan mağfiret dilemek, eziyetli ve minnetli bir sadakadan iyidir. Çünkü, bu tür sözlerin sevap getireceği, bu şekilde bir infâkın ise cezâlandırılmayı hak edeceği bellidir. وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ: **Allah, Ganî'dir (zengin), Halîm'dir (hilim ve şefkat sâhibidir) (263).** Kendi lutfunun himâyesinde ve kendi ailesi olan fakirlere eziyet veren ve onları minnet altında bırakan sadakanızdan Cenâb-ı Hak müstağnîdir, ona hitiyâcı yoktur. Eziyet eden ve minnet altında bırakan kimseleri cezâlandırmada acelesi yoktur.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى كَالَّذ۪ي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًاۜ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦٤﴾

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Ganî ve Halîm olan Allâh'a inananlar! Îmânınız gereğince لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالأَذَى: **Sadakalarınızı minnet ve eziyet ile boşa çıkarmayın.** Allâh'ın fakirlerine verdiğiniz sadakalarınızı onun katında boşa çıkarmayın ve o sadaka yüzünden şiddetli bir azap ile cezâlandırılmayın. Onun katında şu kâfir gibi de olmayın ki, كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ: **Malını insanlara riyâ olsun diye infak eder, Allâh'a ve âhiret gününe inanmaz.** O kâfir ne Allâh'a ne de amellerin karşılığının verildiği yer olan âhiret gününe îman eder. فَمَثَلُهُ: **Onun misâli,** yâni o mürâî bir şekilde malını infak eden kimsenin infâkının kıyâmet gününde Allah katında durumu, كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا: **Üzerinde biraz toprak bulunan ve üzerine inen şiddetli yağmurun kendisini cascavlak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir.** Böyle kimsenin durumu, rüzgârın üzerinde bir miktar toz ve toprak biriktirdiği, o toz ve toprağın üzerine de birkaç tohum bıraktığı, ancak şiddetli bir yağmurun onun üzerindeki toz, toprak ve tohumu silip süpürdüğü ve önceki hâlinde olduğu gibi kel bir şekilde bıraktığı bir kayaya benzer. لاَ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا: **Onlar, kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler.** Faydalanmak umuduyla ekmiş oldukları tohumdan hiçbir ürün tahsil edemezler. وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ: **Allah, kâfirler toplumunu hidâyete erdirmez (264).** Her şeye doğru yolu gösteren Allâhü Teâlâ, eziyet ve minnet ile sadakalarını boşa çıkaran kâfirleri ise doğru yola iletmez. Bunun hikmeti, Allâhü Teâlâ'nın fakirlerin beslenip doymaları ve âciz ve zayıf kullarını desteklemesi ile ilgilidir. O halde mü'minlere gereken, bu gibi durumlardan şiddetlice kaçınmaktır.

وَمَثَلُ الَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبٖيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ

Cenâb-ı Hak, sadakasını minnet ve eziyet ile boşa çıkaran kimsenin misâlini verdikten sonra, gerçek bir îman sâhibi olanların infâkına da şu şekilde misal vermektedir:

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ: **Allâh'ın rızâsını umarak ve gönül huzûru ile mallarını infak edenlerin durumu,** ne dînî ne de dünyevî bir karşılık beklemeksizin, isim ve gösteriş yapmaya kaçmaksızın, minnet ve eziyet altında bırakmaksızın mallarını sırf Allah rızâsını güderek, Allâh'ın kendilerini yetkili kıldığı malları hakkında nefislerini onun emir ve hükümleri doğrultusunda sağlamlaştırmak, sâbit-kadem kılmak için, "Sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan infak edin" (Hadîd, 57/7) hükmünce, Hak yolunda infak edenlerin durumu, كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ: **Yüksekçe yerdeki güzel bir bahçeye benzer. Ona bol yağmur değerse iki kat ürün verir. Bol yağmur değmese bile bir çiseleme ona yeter.** O bahçeye bol ve bereketli yağmur yağarsa, orada güzel bitkiler bitirir, bol bol meyve ve sebze üretir, oradaki hâsılat o yağmur sâyesinde, aşağı yerlerdeki topraklara nispetle iki kat olur. Oraya bol yağmur yağmasa bile, bir çiseleme bile oradaki ürünün iki kat olması için yeterlidir. Çünkü ona lâzım olan hafif bir rutûbettir; bu yüksek yerler, havasının ve toprağının, meselâ (Allah daha da şerefli kılsın) Kudüs toprakları gibi, daha nezih ve uygun olması sebebiyle o çiseleme yağmur sâyesinde kendileri için gereken rutûbeti alırlar.

Burada verilmek istenen mânâ şudur: Hakk'ın rızâsını umarak, eziyet, gösteriş ve ün yapmaktan mutlak sûrette kaçınarak, Hakk'ın emrine yapışma niyeti ve gönül hoşluğuyla infak eden ve bu infâkında samîmi olan mü'minin misâli işte o güzel behçe (cennet) gibidir; hayır, hayır hakîkaten cennettir, yapılan iyiliklerin ortaya çıkardığı, derinliğini ve yüksekliğini (kıymetini ve güzelliğini) kimsenin tahmin bile edemeyeceği hakîkî cennetin ta kendisidir.

... وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ
وَاَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ
وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ ....

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Allah yaptıklarınızı görendir (265).** Amellerinizin tamâmını kuşatmış olan Allâhü ihlasınızı, Hak rızâsını gözetip gözetmediğinizi, onların riyâ pasından, minnet ve eziyet kirinden hâlis olup olmadığını görendir; onun görmesinden ve her şeyi bilmesinden hiçbir şey dışarıda kalmaz.

Sonra Cenâb-ı Hak, bütün kullarını ihlasa teşvik etmek, riyâdan, minnetten ve eziyetten âzamî sûrette kaçındırmak için, âdetâ ortada somut bir delil varmışçasına şöyle buyurmaktadır:

Ey dünyâ âleminde dört bir yana yayılmış olan mü'minler! أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ: **Biriniz ister misiniz?** Sizden bir kimse şunu ister mi: أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ: **Onun hurma ve üzüm bahçesi olsun.** Üzüm ve hurma ağacı dolu güzel bir bahçesi olsun. Bunun yanında تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ: **Onun içinden ırmaklar geçsin. O kimse için o bahçede her türlü meyve olsun.** Onun o bahçede türlü türlü meyveleri olsun. وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ: **Ona yaşlılık gelip çatsın.** Sonra o bahçe sâhibi ihtiyarlasın. وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ: **Ve onun zayıf zürriyeti de olsun.** Onun çocukları da kazanmaya gücü yetmeyen, âciz ve zavallı kimseler olsun. فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ: **Derken, o bahçeye şiddetli bir rüzgâr uğrasın.** O güzelim bahçeye, estiği zaman, şiddetinin kuvvetinden direkleri bile göklere fırlatan çok şiddetli bir rüzgâr isâbet etsin. فِيهِ نَارٌ: **O rüzgârda ateş de olsun.** Bütün bunların yanında o rüzgârda bir de buhar ve dumandan oluşan ateş ortaya çıksın. O rüzgâr elevlerini yeryüzüne göndermeye başlasın ve bir parça ateş de o güzel bahçeye düşsün de فَاحْتَرَقَتْ: **Ve o bahçe yanıversin!** Bir çırpıda yanıp kül olsun, hiçbir faydası kalmasın! Sâhibi nasıl da mahrum ve mahzun olur değil mi? Ey riyâkârlar! İşte sizlerin sâlih amellerden ve sadakalaradan âhirette ....

... كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِۜ وَلَا تَيَمَّمُوا
الْخَب۪يثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذ۪يهِ اِلَّٓا اَنْ تُغْمِضُوا ف۪يهِۜ ....

mahrum kalmanız o bahçe sâhibinin mahrûmiyetinden daha şiddetli olacaktır. Belki de, tevhîd hurmalarından, rızâ ve teslîmiyet üzümlerinden oluşan; içerisinden mârifet ve hakîkat ırmakları akan; infak ve sadaka meyvelerini veren ilâhî nefhalardan neş'et eden; rızâdan dal budak salan; benlik ateşine sâhip olup, rızâ ve teslîmiyetin olmadığının açık bir delîli olan riyâ, minnet ve eziyet dallarını kurutan; kulluk makâmının gerçekleştirildiğinin göstergesi olan sâlih amel bahçenizi yakmanız dolayısıyla o örneği verilen bahçe sâhibinin mahrûmiyetinden sizin mahrûmiyetiniz kat kat hattâ binlerce kat daha şiddetli olacaktır. İşte o bahçe böylece bir çırpıda yanıverir. Gerçek şu ki: Sizler kazandığınızı da, kazanç meleke ve kuvvetlerinizi de boşa çıkarmaktasınız. O kuvvetlerinizi, ilk hâlinde olduğu gibi kahra dönüştürüyorsunuz. Böylece o kuvvetler de sizin gibi muattal/boş bir hâle geliyor. كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ: **İşte Allah, tefekkür edesiniz diye âyetlerini sizlere böyle açıklamaktadır (266).** Onlar üzerinde düşünesiniz diye âyetlerini açıklamaktadır ki, hiçbir kazancın, hiçbir ekme ve biçmenin olmayacağı gün için azık hazırlayasınız.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ: **Ey îman edenler! Kazandığınız güzel şeylerden ve sizin için yeryüzünden çıkardığımız şeylerden infak edin.** Zirat, ticâret ve sanâyi yoluyla elde ettiğiniz güzel şeylerden veyâ sizin çalışmanıza bağlı olmayan çeşitli dağ bitki ve meyveleri ile yer altından çıkan mâden gibi şeylerden, münâsip ve müstehak olan insanlara Allah rızâsını umarak infak edin. وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ: **Kendinizin ancak gözünüzü yumarak alabileceğiniz pis/basit şeyleri sizler infak etmeye kalkışmayın.** İnfakta size düşenlerden birisi de şudur: İnfak ettiğiniz zaman niyetiniz ve maksadınız kazandığınız mallarınızın basit ve değersiz olanını elinizden çıkarmak, fakirlere vermek olmasın. Yâni size verildiğinde başkasından ancak gözünüzü kapatarak, ...

... وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ
وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ
يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

hoşlanmayarak alabileceğiniz basit ve âdî şeyleri sadaka vermeyin. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ: **İyi bilin ki, Allah Ganî'dir (zengin), Hamîd'dir (hamd edilmeye yegâne lâyıktır) (267).** Kullarının dîmâ menfaatini gözeten Allâhü Teâlâ, sizin infâkınıza ve sadakanıza muhtaç değildir. Onun size infâkı ve sadakayı emretmesi sizin menfaatiniz içindir. Zîrâ o hamîddir, yâni sizler şükretmeseniz, infak etmeseniz bile o haddizâtında meşkûr ve şükredilmeye yegâne lâyık olandır.

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ: **Şeytan sizi fakirlikle korkutur.** İnfak ettiğiniz zaman sizin fakirleşeceğiniz korkusunu vererek, malı elinizde tutup kimseye infak etmemeniz için çalışır. وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ: **Ve size çirkinlikleri emreder.** Yâni şeytan yine size cimriliği, Hakk'ın sınırlarını aşmayı emreder. وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا: **Allah ise, kendisinden bir mağfiret ve bol lutuf vaat etmektedir.** Cenâb-ı Hak ise size günahlarınızdan bağışlanmayı ve bununla birlikte sizin onun rızâsı uğrunda infak ettiğiniz şeylerin mukâbilinde bol lutuf vaat etmektedir. وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: **Allah, Vâsi'dir (rahmeti geniş), Alîm'dir (her şeyi bilendir) (268).** Onun lutuf ve ihsânının genişliği sonsuzdur. O, infak eden kimsenin niyetini bilir.

Ve o:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ: **Hikmeti dilediği kimseye verir.** O, lutuf, ihsan ve inâyeti ile, amellerin ve kullarına emrettiği şeylerin sırlarını dilediğine verir. وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا: **Kendisine hikmet verilen kimseye ise, muhakkak ki çok hayır verilmiştir.** Bu hayrın çokluğunu ancak Hak bilir. وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ: **Ancak lüb/gönül sâhipleri düşünüp anlar (269).** Kabuğunu bırakarak işlerin özüne ulaşmış ve kişiyi günaha götürebilen ruhsatları terk ederek gerçek ....

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُ وَمَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا
وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ

---

azîmetler ile Allâhü Teâlâ'ya yönelmiş kimselerden başkası, sayılamayacak kadar faydası olan bu âyetlerden ibret ve öğüt almaz.

Ey mü'minler! İyi bilin ki, وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ: **Her ne infâk ederseniz,** Hakk'ın rızâsını umarak verdiğiniz her sadakayı, أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ: **Ya da her ne adar iseniz,** Allah yolunda infâka yönelten her adağınızı, فَإِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُ: **Muhakkak ki, Allah bilir.** Kullarının her yaptığına bakan Allâhü Teâlâ, ilm-i huzûrîsi ile yaptığınız nifakları ve adakları da bilir ve onların karşılığını katbekat verir. وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ: **Zâlimler için bir yardımcı yoktur (270).** Saptıran şeytana uyarak Hakk'ın sınırlarını aşmış olanlar için, hiçbir yardımcı yoktur ki, Allâhü Teâlâ onlarıdan intikam alırken, onları cezâlandırırken ve sâdır olan fâsit, yalan ve günah olan amelleri sebebiyle onları kahrederken, onlara yardım edebilsin.

Ey mü'minler! إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ: **Sadakaları açıktan verirseniz,** alenî olarak verirseniz, فَنِعِمَّا هِيَ: **Ne güzel!** Yâni sadakanın alenî olarak verilmesi gerek Allâhü Teâlâ ve gerekse insanlar indinde ne güzel şeydir. وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ: **Eğer onu gizler ve fakirlere o şekilde verirseniz,** sadakanızı insanlardan gizleyerek fakirlere verirseniz, فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ: **İşte bu sizin için daha hayırlıdır.** Gösteriş ve riyâ kirinden, minnet ve eziyet lekesinden arı duru olması sebebiyle ve özellikle de açıktan verilen sadakada fakirlerin utanma durumu söz konusu olduğu için, gizli verilen sadaka, açıktan verilen sadakadan daha hayırlıdır. وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ: **O, bir kısım günahlarınıza karşı size keffâret olur.** Fakirlere sadaka verirken onların düşkün durumlarını örtmeniz sebebiyle, sadakalar da günahlarınıza karşı keffâret olur, onları örter.

... وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٢٧١﴾ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ ....

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ: **Allah yaptıklarınızdan haberdardır (271).** Amellerinizin karşılığını veren Allâhü Teâlâ, yaptığınız hayrı bilir; yaptığınız hayırları onun bilmesi ve size onların karşılığını vermesi sizin için kâfidir.

Sonra Cenâb-ı Hak nebîsine, şüphe lekesinden dupduru ve sırf hikmetten kaynaklanan bir kelâm ile şöyle hitap etmektedir:

Ey resullerin en kâmili! لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ: **Onları hidâyete erdirmek senin üzerine bir borç değildir.** Onları hidâyete ermiş yapmak, Hakk'ın doğru yolunda yürütmek senin üzerinde bir vecîbe değildir; sana düşen vazîfe sâdece onlara doğru yolu, tevhîd yolunu göstermek ve anlatmak, onları güzel şeylere teşvik etmek, yanlış, çirkin ve yasaklanmış şeylerden sakındırmaktır. وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ: **Fakat Allah dilediğini hidâyete erdirir.** Her şeyin hâdîsi olan Allâhü Teâlâ, tevfîki ile kullarından dilediği kimseyi, kendi kapısına ulaşmak üzere doğru yola iletir. Ey resullerin en kâmili! Bize niyâbeten de ki: وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلأَنفُسِكُمْ: **İnfak ettiğiniz her hayır kendiniz içindir.** Verdiğiniz her sadaka veya nezir sizin lehinizedir. Onun faydası döner yine size gelir. O halde, onlardan sağlayacağınız faydanın eksiksiz olmaması için, sadakalarınızın faydasını minnet ve eziyet ile boşa çıkarmayın ve âdî ve kötü şeyler infak etmeyin. Yine onlara de ki: İnfâkınızın hayırlı olanı, وَمَا تُنفِقُونَ إِلاَّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ: **Sırf Allah rızâsını umarak infak ettiğiniz şeylerdir.** Sırf onun rızâsını talep ederek, verdiği nîmetlere şükretmek için, sizi Hak'tan alıkoyan şeylerden kaçmak için ve herhangi bir karşılık beklemeksizin yaptığınız infaklardır. Zîrâ Hakk'ın güzelim rızâsına nâil olmaktan daha büyük bir karşılık olamaz. وَ: **Ve** yine iyi bilin ki: مَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ: **Ne hayır yaparsanız,** bu şekilde yaptığınız her hayrın يُوَفَّ إِلَيْكُمْ: **Karşılığı size tam olarak ödenir.** Yaptığınız her iyiliğin karşılığını, o

... وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَٓاءِ الَّذ۪ينَ اُحْصِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ
لَا يَسْتَط۪يعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِۘ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَٓاءَ مِنَ
التَّعَفُّفِۚ تَعْرِفُهُمْ بِس۪يمٰيهُمْۚ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًاۜ ....

kerîm olan Cenâb-ı Hakk'ın yaratıklarının dillerinin yapabileceği târiften ve akıllarının erebileceğinden daha üstün olanıyla alırsınız. وَأَنْتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ: **Haksızlığa uğramazsınız (272).** Allâhü Teâlâ ile bu karşılıklı alış verişte sizler zarar etmezsiniz ve yaptığınızın karşılığı eksik olarak da verilmez.

Mâdemki infâkın, sadakanın en güzelini öğrendiniz, o halde sadakanın verileceği en güzel yeri de bilin; sadakalarınızı şu لِلفُقَرَاءِ: **Fakirlere,** ârif ve emin fakirlere verin ki, الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Onlar Allah yoluna hasrolunmuşlardır.** Onlar Allah yolunda müstağrak olmuşlar, o yola kendilerini adamışlar, fenâ fillahta can ve başla kaybolmuşlardır; onlar bütün gayretlerini tevhîd yoluna harcayanlardır. لاَ يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الأَرْضِ: **Yeryüzünde dolaşamazlar.** Hakk'ın cemâlini müşâhedede istiğrakları sebebiyle, sûrî rızık talebi ile oraya buraya gitmezler. Onların hâlini يَحْسَبُهُمْ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ: **Bilmeyen kimse, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder.** O derece kemâl-i iffet (çekingenlik ve vakar) sâhibidirler ve bu iffet onların karakterlerinin en temel unsurlarındandır. Ey Allah rızâsı için infakta bulunan mü'min! Sen تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ: **Onları sîmâlarından tanırsın.** Onların hallerini ve muhtaçlıklarını, bedenlerinin halsizliğinden ve durumunun düşkünlüğünden hemen anlarsın. Kısaca onlar, dünyâdan ve içindekilerden öylesine yüz çevirmişlerdir, Mevlâlarına öylesine dönmüşler ki, لاَ يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا: **İnsanlardan yüz suyu dökerek istemezler.** Onlar ihtiyaçlarını, yalvarıp yakararak, dil dökerek insanlardan talep etmezler, onlardan bir şeyler dilenmezler. Bilakis, onların rızkı âfakta ve enfüste mütecellî olan Allâh'a âittir; onların rızıklarını hiç ummadıkları yerlerden gönderir. Artık, celâl ve cemâlullâhı müşâhedeye gark olmuş, kendinden geçmiş bu kimselerin vasıflarını işittikten sonra, sizler de elinizde olan sûrî/

... وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ ﴿٢٧٣﴾ اَلَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾ اَلَّذ۪ينَ يَأْكُلُونَ
الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذ۪ي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّۜ

---

maddî rızıklar ile onların bu davranışlarına destek olun ki, onların en yüce derecelere, en güzel saâdetlere ulaşmaları mümkün olsun. İyi bilin ki, وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ: **Her ne hayır işlerseniz,** özellikle de bu zikredilen yüce şahsiyetler için ne infak ederseniz, فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ: **Allah onu bilir (273)** ve ilminin gereğince, infâkınızdaki ihsânınız ve ihlâsınız ölçüsünde size yaptığınız hayrın karşılığını verir.

Rabbimiz! Bizleri onlara hizmet edenlerden eyle. Bizleri onların ayaklarının toprağı eyle.

Ey resullerin en kâmili! Şunu müjdele ki:

الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً: **Mallarını gece-gündüz, açıktan veyâ gizli olarak infak edenler,** kendilerine âit olan mallarını, her zaman sırf Allah rızâsını umarak ve kendilerini Hak'tan alıkoyacak şeylerden kaçmak amacıyla infak edenler, فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ: **İşte onların mükâfatları Rableri katındadır.** Onlar, mükâfatlarını Rableri katında kâbiliyetlerine göre bulacaklardır. وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ: **Onlar üzerine bir korku yoktur.** Zarar etme veyâ ecirlerini kaybetme korkusu yoktur. وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ: **Onlar mahzun olacak da değillerdir (274).** İş kötüye gidecek diye üzülecek de değillerdir.

Ey resullerin en kâmili! Şunu haber ver ki: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا: **Ribâ/fâiz yiyenler,** -ribâ; müslüman kardeşinin zararına sebebiyet verecek, malını telef edecek, elinden çıkmasına yol açacak şekilde, hiçbir karşılığı olmaksızın, hiçbir hak ve hukuk gözetilmeksizin kişinin malını bedâvadan artırması demektir- لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ: **Ancak kendilerini şeytanın çarptığı kimseler gibi kalkarlar.** Bunlar, kıyâmet ve haşr günü, kendisini uykuda cin çarpmış kimselerin,

... ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰواۢ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰواۜ فَمَنْ جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّه۪ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَۜ وَاَمْرُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ وَمَنْ عَادَ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾

hiçbir sebep yokken şaşkın, perişan, sıkıntılı ve acaip bir şekilde yerinden kalktığı gibi kalkarlar. ذَلِكَ: **İşte bu** korkunç durum, بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا: **Onların "alış-veriş de ribâ gibidir" demelerinden dolayıdır.** Bunun sebebi, onların malı artırmada alış-veriş ile fâizi aynı kefeye koymaları, eşit görmeleridir. Halbuki وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ: **Allah alış-verişi helal kılmıştır.** Alış-verişte müşteriyi mala çekmek mer'îdir, câizdir ve bu onun rızâsı ile ve zorlamaksızın gerçekleşir. Osya ribâda durum bunun tersinedir ve fâize müşteri çekmek mer'î değildir. Fâiz müşteriden gönül rızâsı ile değil, zorla alınır. Bunun için وَحَرَّمَ الرِّبَا: **Ribâyı haram kılmıştır.** Alîm ve Hakîm olan Cenâb-ı Hak, müslümanların malı boşu boşuna ve rızâları olmaksızın telef olmasın diye fâizi yasaklamıştır. فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى: **O halde, kime Rabbinden bir öğüt gelir ve o da vazgeçerse,** Rabbinin öğüdünü duyunca fâiz yemeye son verirse, فَلَهُ مَا سَلَفَ: **Artık, önceki ona âittir.** Öğüt gelmeden önce aldıkları onundur; artık önceki duruma şeriat terettüp etmez. وَأَمْرُهُ إِلَى اللّٰهِ: **Onun işi Allâh'a âittir.** Eğer o kimse öğüt alıp kabul eden ve Hakk'a yönelen kimselerden ise mükâfatını alır. Ama şikâyet edip sızlanan kimselerden, öğüt dinlemeyenlerden ise o da cezâsını bulur. وَمَنْ عَادَ: **Her kim fâize tekrar dönerse,** nasîhati duyduğu halde fâize tekrar dönenlere gelince, فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **İşte bunlar cehennemliklerdir, orada sonsuza kadar kalacaklardır (275).** Allâhü Teâlâ'nın dilediği kadar orada sürekli kalacaklardır.

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَث۪يمٍ
﴿٢٧٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا
الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

Şu da onun sünnetlerindendir, Hakk'ın değişmez kânunlarındandır: يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا: **Allah ribâyı yok eder.** Cenâb-ı Hak, fâizin bereketini giderir ve fâiz bulaşmış malı yok eder. وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ: **Sadakaları artırır.** Sadaka verilen malı çoğaltır, sevâbını kat kat verir. Hz. Peygamber'in "Zekât maldan hiçbir şey eksiltmez"[17] buyurduğu gibi, sâhibine malı mübârek eyler. وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ: **Allah, günahkar nankörlerin hiçbirini sevmez (276).** En açık bir biçimde mütecellî olan Allâhü Teâlâ, hakîkati örten ve haramı helâl tanımakta inatçı olan, emredilen ilâhî hükümleri cür'etle terk ederek mahzurlu şeyleri irtikap eden kimseleri sevmez.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenler,** kendi zâtında Vâhid, Kahhâr, Ehad, Samed, Ferd ve Vitr (tek) olan Allâh'a, onun katından gönderilmiş olan bütün peygamberlere ve onların Hak katından getirdiği emir ve yasaklara inanlar, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Sâlih amel işleyenler,** kendilerine emredilmiş olan fiilleri icrâ edenler, kendilerine kitâb-ı ilâhîde farz kılınmış olan وَأَقَامُوا الصَّلاَةَ: **Namazı kılanlar,** وَ: **Ve** yine farz kılınmış olan آتَوُا الزَّكَاةَ: **Zekâtı verenler,** işte لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Onların ecirleri Rableri katındadır; onlar üzerine her hangi bir korku yoktur ve onlar mahzun olacak da değilerdir (277).** Onlar ...

[17] Müslim, Ebû Hüreyre'den şu lafiz ile rivâyet etmektedir: "Sadaka/zekât maldan bir şey eksiltmez; Allâhü Teâlâ'nın kulunu affetmesi onun/kulun ancak şerefini artırır; bir kimse Allah için tevâzu sâhibi olursa, Allah da onu yüceltir." (Bak.: IV/2001, bâb: İstihbâbü'l-Afv ve't-Tevâzu'.) Ayrıca: İbn Hibbân, *es-Sahîh,* VIII/40, rakam: 3248, bâb: Zikrü Nefyi'n-Naks ani'l-Mâl bi's-Sadaka; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ,* IV/376, rakam: 7606, bâb: Vücûhü'l-Hayr; Tirmizî, IV/376, rakam: 2029, bâb: Mâ Câe fî Enne mine'l-Beyân li-Sehar; "bu hadîs hasen ve sahîhtir" demektedir. Hadîsin farklı lafızlar ile pekçok rivâyeti vardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ
فَلَكُمْ رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَاِنْ كَانَ ذُو
عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍۜ ....

hiçbir elem ve üzüntüye düşmeyecekler, sevinç ve zevklerinden bir şey kaybetmeyecekler. Bilakis, kendilerine lâyık ve hallerine yakışır olan her şey ânında onlara verilecektir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ: **Ey îman edenler! Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun.** Îmânınız, sizin Allâh'ın haram kıldığı şeylerden sakınmayı tecih etmenizi, size emredilmiş olan bütün amelleri yerine getirirken hâlis azîmetlere sarılmanızı ve ruhsatlardan (zarûrete binâen izin verilmiş şeylerden) uzak durmanızı gerektirir. وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنْ الرِّبَا: **Ribâdan kalanı bırakın.** Borçlu kimse indinde paranın/malın fâiz olarak kalan kısmını terk edin. إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer îman etmiş iseniz (278),** fâizin ve onun haramlığının sırrına yakînen muttali olmuş iseniz.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا: **Eğer yapmazsanız,** eğer emredilene yapışmaz ve menedildiğiniz şeyin sırrına vâkıf olmazsanız, فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنْ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ: **O halde Allah'tan ve resûlünden bir harp olacağını bilin.** Müntakım (şiddetli cezâlandırıcı) ismiyle mütecellî olan Allah'tan ve ona tâbi, onun ahlâkı ile ahlaklanmış olan resûlü tarafından gelecek büyük bir harbi bekleyin, böyle bir harbe hazır olun! وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ: **Eğer tevbe ederseniz, sermâyeniz sizindir.** Ribâ/fâiz almaktan ve bu âdî ve aşağılık yolla nemâlanmaktan, fâiz yemekten tevbe ederseniz, dîninize göre sermâyeniz sizindir. لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ: **Ne zulmedersiniz, ne de zulmedilirsiniz (279).** Bu şekilde, ne fazla almak ve borçlunun malını boşu boşuna telef etmek sûretiyle zulmetmiş olursunuz, ne de ödemede süreyi uzatmak veyâ geciktirmek gibi durumlar ile zarar görürsünüz.

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ: **Eğer (borçlu) zor durumda ise, o halde bir kolaylığı beklemek (sizin için daha hayırlıdır).** Eğer ...

... وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ
فِيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

ana paranızın üzerinde olduğu borçlunun sizin hakkınızı bir defâda ödemeye gücü yetmiyor ise, bu durumda size gereken ona borcu ödeyebileceği zamâna kadar kolaylık göstermeniz ve mühlet vermenizdir. وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ: **Eğer bilirseniz, tasadduk olarak vermeniz sizin için daha hayırlıdır (280).** Eğer bilirseniz, o borcu zor durumdaki o borçluya sadaka olarak bağışlamanız Allah indinde sizin için daha hayırlıdır; o size onun karşılığını, künhünü kendisinden başka hiç kimsenin bilemeyeceği bir şekilde verecektir; bu aynı zamanda mü'minin kalbine öyle sevinç getirir ki, bütün insanların ve cinlerin ameline eşittir.

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللّٰهِ: **Öyle bir günden korkun ki, o günde Allâh'a döndürüleceksiniz.** Bütün izâfetleri düşüren, bütün halleri bilen Allâhü Teâlâ'ya, dünyâdaki bütün sâhip olduğunuz şeylerden soyutlanmış bir halde, irili ufaklı her şeyin hesâbını vermek ve yaptıklarınızın karşılığını almanız için, işlemiş olduğunuz her şeyden sorguya çekilerek Allâh'a döndürüleceğiniz o günden korkun. ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ: **Sonra herkese, ne kazandı ise karşılığı tamâmiyle ödenecek.** Hayır, şer, zulüm ve cevr olarak ne yapmış ise herkes yaptığının karşılığını alacak. وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ: **Onlara aslâ zulmedilmeyecek (281).** Ne sevapları eksik verilecek, ne de cezâları katlandırılacak; bilakis, o gün herkes yaptığının rehinidir.

İbn Abbas'tan (r.a.) rivâyet edildiğine göre, bu âyeti Cebrâil (a.s.) son âyet olarak indirdirmiş ve Hz. Peygamber'e: "Bu âyeti Bakara Sûresi'nin 280'li âyetlerinin başına koy"[18] buyurmuştur. Bu âyet indikten sonra Resûlullah (s.a.v.) 21 gün yaşamıştır. Başka rivâyetlerde 81 gün, 7 gün veyâ 3 saat yaşadığı da söylenir.

Ey zâtını/nefsini tasfiyeye yönelmiş mü'min! Senin üzerine düşen; âhiret azığını hazırlamak için, tefsirini ciltlerin alamayacağı, ibâre

[18] Hadîs, Zemahşerî'nin (bak.: I/402), Nesefî'nin (bak.: I/135), Beyzâvî'nin (bak.: I/577) ve Kurtubî'nin (bak.: I/61) tefsirlerinde geçmektedir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ ....

ile anlatılamayacak kadar geniş olan bu âyeti kendine rehber yapmaktır. Bu âyet, Hz. Peygamber'in, risâlet (peygamber göndermek), inzâl (vahiy indirmek), tebşîr (cennet ile müjdelemek) ve inzâr (cehennem ile uyarmak) için gönderilmesindeki bütün sırları kapsamaktadır. Bundan dolayıdır ki, vahiy onunla son bulmuştur.

"Rabbimiz! İndirdiğin kitâba îman ettik ve resûle tâbi olduk. Bizi şâhitlerle birlikte yaz." (Âl-i İmrân, 3/53)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Îmânınız Allâh'ın koyduğu sınırları muhâfaza etmenizi gerektirir. Bu sebeple özellikle, إِذَا تَدَايَنتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى: **Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman,** biriniz diğerine belli bir meblağı, hasat mevsimi veyâ hacıların dönüşü gibi müphem zamanlarda değil de, belli bir gün, ay veyâ yılda (belli bir târihte) ödenmek kaydı ile diğerine borç verdiği zaman, فَاكْتُبُوهُ: **Onu yazın.** Aranızda, tevhid ve îmâna zıt olan ve tartışmaya sebep olacak olan düşmanlık ve buğzun ortaya çıkmaması için o borcu kaydedin. وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ: **Aranızda bir kâtip adâletle yazsın.** Öyle bir yazsın ki, ne fazla yazsın, ne de eksik yazsın. Borcun bu şekilde aranızda birbirinizin râzı olduğu şekilde yazılması, onun verirken de alırken de, ihtiyaç hâsıl olunca hiçbir tereddüde mahal bırakmadan hatırlamanız etmeniz içindir. وَلاَ يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ: **Kâtip, yazmaktan kaçınmasın, Allâh'ın kendisine öğrettiği gibi yazsın.** Ödeme ânında herhangi bir tartışmaya mahal vermemek için, o âdil kâtip ne kısa, eksik veyâ bir şey kalacak şekilde yazsın, ne de uzun, fazlalık olacak bir şekilde yazsın; bilakis Allâh'ın kendisine öğrettiği gibi, hiçbir şeyden sakınmaksızın yazsın. وَلْيُمْلِلْ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ: **Üzerinde hak olan kimse yazdırsın.** Âdil olan o kâtibe, borçlu olan kimse kendisi söylesin ve yazdırsın. Çünkü ödemeyi îtiraf ve kabul eden odur. Yazdırırken de

... وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ كَانَ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ
سَف۪يهًا اَوْ ضَع۪يفًا اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِۜ
وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْۚ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ ....

---

hiçbir hakkın zâyi olmaması husûsunda وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ: **Rabbi olan Allah'tan korksun** ve özellikle وَلاَ يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا: **Borcundan hiçbir şeyi eksik etmesin.** Bu noktanın üzerinde özellikle durulmasının sebebi, önceki ibârenin üzerinde hassâsiyetle durulmasından, yâni diğerinin hakkının zâyi olmasından şiddetle kaçınılmasına yapılan vurgudan dolayıdır.

فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا: **Eğer üzerinde hak olan kimse akılsız birisi ise,** aklı noksan birisi ise, أَوْ ضَعِيفًا: **Ya da zayıf ise,** görüşü kıt veyâ ihtiyarlık veyâ çocukluktan dolayı aklı zayıf ise, أَوْ لاَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ: **Veyâ yazdırmaya gücü yetmeyen birisi ise,** konuşamadığından veyâ okuma yazma bilmediğinden dolayı yazdıramıyacak birisi ise, bu durumda فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ: **Onun velîsi adâlet ile yazdırsın.** Onun yerine şer'an velîsi olan birisi her iki tarafı da gözeterek, ne fazla, ne de eksik olacak bir şekilde yazdırsın.

وَ: **Ve** bununla birlikte, اسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ: **Erkeklerden iki şâhit tutun.** Borcunuz üzerine her iki taraftan ve o anda orada hâzır olanlardan, akıl ve dinlerinin tam olması sebebiyle, iki erkek şâhit tutun. فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ: **İki erkek bulunmazsa, râzı olduğunuz şâhidlerden bir erkek, iki kadın (şâhidlik etsin).** Ey Allâh'ın emirlerini yerine getirenler! Adâletine ve diyânetine güvendiğiniz şâhitlerden, bir erkeğe karşılık, akıllarının ve tefekkürlerinin zayıflığı sebebiyle iki kadın şâhit tutmanız gerekir. Bu durum sâdece mallarda böyledir. Hadlerde ve kısasta böyle değildir. Sayının bu şekilde tahsis edilmesinin sebebi şudur: أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى:

... وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُواۜ وَلَا تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖۜ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ

Kadınlardan biri şaşırırsa diğeri ona hatırlatsın. Aradan zaman geçtiği için, kadınlardan birisi unutacak olursa, unutan kadına diğeri hatırlatır ve böylece müslümanlardan hiç kimsenin hakkı zâyi olmaz.

وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا: **Şâhitler çağırıldıkları zaman kaçınmasınlar.** Şâhitliğe çağırıldıkları zaman kimse gelmekten veyâ şâhitlik etmekten kaçınmasın. وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ: **Az olsun, çok olsun, onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin.** Belli bir süresi olan borçlanmanızdaki hiçbir hakkı yazmaktan sakınmayın. ذَلِكُمْ: **Bu,** yâni borcu belirtildiği şekilde yazmanız, أَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا: **Allâh katında daha adâletli, şâhidlik için daha sağlam, kuşkulanmamanız için daha uygundur.** Aranızda geçenleri unutmamak, güzelce muhâfaza etmek için en doğru yoldur. O halde size düşen, bunu muhâfaza etmeniz ve bu konuda haddi aşmamanızdır.

إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا: **Fakat aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin bir ticaret olursa onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günâh yoktur.** Elden ele aktardığınız bir ticâret olursa, tartışmayı gerektirmeyeceği için, onu yazmamanızda bir beis yoktur. وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ: **Alışveriş yaptığınız zaman da şâhid tutun.** Bunu da ihtiyâten yapın. Çünkü beşer, zarar görmekten ve zarar vermekten mâsum değildir. وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ: **Kâtibe de, şâhide de aslâ zarar verilmesin.** Bu cümlenin gramer açısından iki yapıda olma ihtimâi vardır k, her ikisi de kast edilmektedir. Eğer fâil yapısında ele alırsak (yâni "**kâtip ve şâhit aslâ zarar vermesin**" şeklinde anlar isek), kâtibin, icâbeti terk etmek, yazdıranın yanında bulunmamak sûretiyle, yazıda eksik veyâ fazla bir şey yazmak ve benzeri

... وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾ وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌۜ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُۜ ....

şeylerle; şâhitliği istenen kimselerin ise, şâhitliği kabul etmemek, gevşeklik göstermek veyâ inkâr etek gibi durumlarla borçlu ve alacaklı tarafı zarara uğratmamaları gerekir. Cümleyi mef'ul yapısında ele alacak olursak, (yâni "**kâtibe de ve şâhide de aslâ zarar verilmesin**" şeklinde anlar isek**)**, bu durumda da kâtip veyâ şâhitlerin, ücretleri ödenmemek veyâ bu işten elde edecekleri menfaatten menedilmek sûretiyle zarar görmemeleri gerekir. وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ: **Eğer böyle yaparsanız, bu sizin için fısktır.** Nehyedildiğiniz şeyleri yaparsanız, bu sizin için, Allâh'ın koyduğu sınırların dışına çıkmanız anlamına gelir ve bunun zararını görürsünüz. وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ: **Allâh'a karşı takvâ sâhibi olun. O size öğretiyor.** Sizin menfaatinize, hâlinize en uygun olan şeyleri takdir eden Allâhü Teâlâ size bunları öğrettikten sonra, artık ona muhâlefet etmekten, onun koyduğu sınırları aşmaktan bilhassa sakının. وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **Allah, her şeyi bilendir (282).** Cemâl ve celâl sıfatları ile mütecellî olan Allah, sizden sâdır olan her şeyi bilir ve ilminin gereğine göre size amelerinizin karşılığını verir.

Ey dindarlar! وَاِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ: **Eğer yolculukta iseniz ve bir kâtip de bulamadınız ise, o zaman alınmış rehinler yeterlidir.** Böyle durumlarda, süresi belli olan boçlara karşı rehin almanız kâfidir. فَاِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا: **Eğer birbirinize güveniyor iseniz,** yâni ey birbirine borç verenler! Hiçbir rehin almaksızın birbirinize güveniniz var ise, فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ: **Kendisine güvenilen kimse emânetini ödesin.** Vakti geldiği zaman borcunu ödesin. وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ: **Ve Rabbi olan Allah'tan korksun.** Borcu ile ilgili olarak, borcu inkâr etmek, hıyânet etmek, eksik ödemek veyâ süresinde ödemeyip ....

... وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَۜ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُٓ اٰثِمٌ قَلْبُهُۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلٖيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُۜ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ ....

---

geciktirmek gibi hususlarda Allah'tan sakınsın. Ey mü'minler! وَلاَ تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ: **Şehâdeti saklamayın.** İster başka insanların arasındaki haklar, isterse sizin zimmetinizde olan başkalarının hakları ile ilgili konularda olsun, şâhitliği aslâ gizlemeyin, başkalarının haklarını dâimâ îtiraf edin. وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ: **Kim şâhitliği gizlerse, o, kalbi günahkâr biridir.** Yâni o kalben günah işlemiş olur. Günâhı kalbinden olan kimsenin ise felâha ulaşması aslâ beklenmez. وَ: **Ve** sizin her şeyinizi kuşatmış olan اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ: **Allah, yaptıklarınızı bilir (283).** İnkâr etme, hâinlik etme ve şehâdeti gizleme gibi şeylerinizi de bilir; bu tür şeylerden ne yaparanız ona göre sizden intikam alı, sizi şiddetle cezâlandırır.

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ : **Göklerde ve yerde olanlar Allâh'ındır.** Zâtî isimlerinden ve fiilî sıfatlarından ibâret olan göklerde ve yerde yâni, yaratıcı, ızhar edici zâtî sıfatların varlık ve oluş âleminde mazharı olma, gaybî vâridâtı ve aynî (göz ile görülebilen) vâzıhâtı (apaçık delilleri) kabul etme kâbiliyetini hâiz olan yokluk tabîatinde her ne mazhar var ise, Vâhid, Ehad, Hay, hakkıyla hakîkî, Kayyûm, kayyûmiyeti/kayyumluğu ile Ferd, Dâim, deymûmiyeti/dâimliği ile Zâhir olan Allah içindir. وَ: **Ve** zâhir olan zâhir olduktan ve bâtın olan da bâtın olduktan sonra artık, ey gölge veyâ birer akis olanlar! وَ تُخْفُوهُ: **İçinizdekini ister açıklayın, ister gizleyin,** içinizdeki enâniyeti, varlıkta asâlet ve eserlerde müstakillik iddiânızı açıklasanız da, gizleseniz de, bütün isimleri câmi, her şeyi muhît, -öyle ya, her şey onun vücûdunda yok olucu, onun zâtında fânidir- olan يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ: **Allah, sizi hesâba çeker,** sorgular da, فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ: **Dilediğini** ....

... وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٨٤﴾ اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ
رَبِّه۪ وَالْمُؤْمِنُونَۜ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ۜ لَا نُفَرِّقُ
بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِه۪ ....

bağışlar, dilediğine ise azap eder. Kullarının enâniyet günahlarından ve gayrılık/başkalık mâsiyetlerinden dilediğini lutuf ve keremi ile örter, dilediğine de kudret ve gücünü ızhar etmek için kahrı ve tardı (rahmetinden kovması) ile azap eder. وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah her şeye kâdirdir (284).** Allâhü Teâlâ ezelî ve ebedî kudreti ile dilediği her şeye kâdirdir, olan ve olacak her şeyde mutlak tasarruf sâhibidir, hiçbir zerre onun huzûrundan/ilminden uzak kalmaz ve fetret/ara verme (zaafı) ona ilişemez.

İşte bunun içindir ki:

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ: **Resûl ve mü'minler, Rablerinden kendilerine indirilene îman ettiler.** Bâkî olan Allâh'ta onun bakâsı ile fâni ve onunla mülâkî olmakta müstağrak olan Hz. Peygamber ve ona tâbi olup, onun irşâdı üzere yürüyen ve izinden giden mü'minler; peygamberini, kendisine halîfe ve nâip olması için, nübüvvet ve risâletinin sırlarını taşıması için yetiştiren Rablerinden indirilen, tecellîlerin teceddüdü/yenilenmesi ile yenilenen ve kesret hâlini alan hakîkat, mârifet, mükâşefe ve müşâhedelerden kendilerine indirilene inandılar.

كُلٌّ آمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ: **Hepsi de Allâh'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine îman ettiler.** Onların hepsi de, Ferd olup, azamet ve kibriyâsı ile azîz (herkesten ve herşeyden güçlü) olan Allâh'a, onun isim ve zâtî sıfatları ile sıfatlanmış olan meleklerine, insanlara doğru yolu göstermek için peygamberlerin lisânı üzere indirilmiş olan kitaplarına ve kendilerine tâbi olanları basîret sâhibi yapan, Cenâb-ı Hakk'ın en büyük âyetinin (âyet-i kübrâ) -ki, o varken, onun dışındaki görüşlerin hiçbir değeri olmaz ve onun yanında hevâ ve hevesler ufak olur- ihtivâsı dâhilinde olan yasaklar konusunda uyaran peygamberlerine şöyle diyerek îman ettiler: لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ: **Biz onun peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız.** Mâdemki her şey

... وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ....

ondan zuhur ediyor ve ona dönüyor, o halde peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız.

وَ: **Ve** onlar Allâh'a ve îman edilmesi gereken diğer şeylere îman ettikten sonra gönüllü olarak şöyle قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا: **Dediler:** İşittik ve itaat ettik. Güzelce işittik ve peygamberin getirdiği her şeyi kabul ettik. Çünkü onların hepsi senin katındandır. غُفْرَانَكَ رَبَّنَا: **Ey Rabbimiz! Gufrânını** umarız. Ey bizi, hep başarısızlık ve zarara götüren imkân elbiseleri ile besleyip büyüten Rabbimiz! Senin bizleri bağışlamanı umarız. Ey her şeyi başkasına değil, kendisine hâdî (yol göstericisi) olan - çünkü seninle birlikte başka/ikinci bir şey yoktur- Mevlâ'mız! وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ: **Dönüş sanadır (285).** İmkân şeytanından dönüş sanadır.

Sonra Cenâb-ı Hak, hâlis kullarını, işlerinin kendisine döndüğü ve gayretlerinin kendisinde bittiği noktasında uyararak şöyle buyurmaktadır: لاَ يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا: **Allah hiç kimseye gücünün üstünde bir yük yüklemez.** Kullarına kendi cânibinin yolunu gösteren Allâhü Teâlâ, bir kimseye ancak kendi gücünün ve kâbiliyetinin yeteceği, ilm-i huzûrîsi ile daha önce onun için tâyin ettiği yükü yükler. Bundan zâhirdir ki, لَهَا مَا كَسَبَتْ: **Herkesin kazandığı hayır kendi lehine,** herkesin kendi kâbiliyeti ile kazandığı hayır kendi faydasına, وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ: **Ve kazandığı şer de kendi aleyhinedir.** Kişinin, bütün fesatların kaynağı olan nefsânî kuvvetlerine uyarak yaptığı şer türü şeyler de kendi zararınadır.

Sonra Cenâb-ı Hak, teklifin (ilâhî emir ve yasakların) sırrına işâret ederek, yerine getirilen bütün tekliflerin ancak onun tevfîki ve cezbesi ile gerçekleştiğine işâret etmeyi murat etmektedir. Bundan dolayı kullarına, kendisine duâ ve münâcat edilmesini ve kendisinden yardım istenmesini şu şekilde telkin etmektedir: رَبَّنَا: **Rabbimiz!** Ey bizi lutuf ve keremi ile besleyip büyüten ve terbiye eden Rabbimiz! Tarafımızdan yerine getirilen tekliflerinin kabûlü ve tevhîd ve takdîsinin safâsına vâsıl

...رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا
كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

olabilmemiz için, لاَ تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا: **Eğer unutur veyâ hatâ yaparsak bizi sorguya çekme.** İmkân âleminde olmamız sebebiyle teklifini (emir veyâ nehyini) yerine getirmeyi unutacak veyâ idrâkimizin kusurlu olması dolayısıyla onda bir hatâ yapacak olursak bizi hesâba çekme. رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا: **Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır yük yükleme.** Bizim üzerimize, senin tevhîdini idrak etmekte kalplerimizi körleştirecek, görmesini engelleyecek ağır bir perde ve kalın bir örtü koyma. رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ: **Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği yükü yükleme.** İmkân (maddiyat) kiri ve taallukat (maddiyat ile alâkalı olmamız) sebebiyle bize ağır riyâzatlar ve meşakkatli teklifler yükleme. وَاعْفُ عَنَّا: **Bizi affet.** Bizim imkân vasıflarımızın îcaplarını lutfunla imhâ et. وَاغْفِرْ لَنَا: **Bizi bağışla.** Enâniyetimizi ve hüviyetimizi/bizliğimizi nazarımızdan al, ey Rabbimiz. وَ: **Ve** bundan sonra da ارْحَمْنَا: **Bize merhamet et.** Vâsi/geniş olan rahmetin ile bize merhamet eyle. أَنْتَ مَوْلاَنَا: **Sen bizim Mevlâmızsın.** Nîmetlerimizin sâhibisin. Tevhîdine rağbet etmemiz, ulaşabilmemiz, geri dönebilmemiz için nusretin sâyesinde, فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ: **Kâfirlere karşı bize yardım et (286).** Kendi bâtıl benlik bulutları ile apaçık Hak güneşini ufukta örtenlere karşı bize yardım et.

Ey yardım edenlerin en hayırlısı ve sapmışların/yolunu şaşırmışların hâdîsi/rehberi! Lutuf ve keremin ile, bizleri senin haklığının ve tevhîdinin hakîkatine ulaştır.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey tevhîd-i zât cânibine yönelmiş olan Muhammedî! Allah senin sadrını/göğsünü şerh etin/açsın; kudretin ve tâkatin ölçüsünde, bütün dînî taleplerini ve yakîn mertebelerini şâmil olan bu sûreden nasîbini alman husûsunda işini kolaylaştırsın. Öncelikle, lezzetlerinden ve şehvetlerinden yüz çevirerek, kalp yüzünle Rabbinin tevhîdine yönelerek, Rabbinin lutuf hazînelerinden ve kerem defînelerinden sadrında olanları açarak, hâlini ve kâlini mâlâyânîden keserek, sana zarar veren ve aldatan şeylerden kaçarak, tevhîd, tedrîc ve tefrîd basamaklarına ulaşmayı talep ederek, Hak'tan gayrısına, sebep ve kayıtlara aslâ rağbet etmeyerek, Hakk'ın ünsiyet ve kudsiyet esintilerini içine çekerek, onun rahmetinin nefeslerini koklayarak, onun rubûbiyetinin/rabliğinin sırlarını keşfederek, kendi sûreti üzerine yaratılmış ve bütün mahlûkata gönderilmiş olan nebîsine uymak sûretiyle Hakk'ın hidâyetinin kaynağına giden yolu bularak, peygamberine indirilmiş olan kitap sâyesinde -ki, o kitapta daha önceki kitaplarda, varlık fezâsında yolunu şaşırmış ve Hakk'ın ihsan denizinin dalgalarında müstağrak olmuş kimselerin hidâyeti için indirilmiş olan hükümlerin, vaaz u nasîhatlerin, ibretlerin, remizlerin ve işâretlerin hepsi vardır- irşat edilmiş olarak dünyâdan el etek çekmen gerekir.

Ey Hak tarafından desteklenen ve onun yoluna sülûk etmeyi murat edinen! Bu kitaba sıkıca sarıl. Çünkü bu kitapta, hüviyyet-i gayba inanan ve Hakk'a teveccühe devam edenlerin hidâyetinin olduğunda şüphe yoktur. Senin bu kitaba ve onun içerisinde olan hakîkatlere, mârifetlere, hikmetlere, hükümlere, kıssalara ve hatırlatmalara/uyarılara; seni Rabbinden alıkoyan her şeyden sarf-ı nazar ederek, maksat ve talebine her şeyinle yönelerek ve nefsinden yüz çevirmiş olarak sıkıca sarılman gerekir.

Çünkü, bu kitabın bir harfi bile yoktur ki, Allâhü Teâlâ'nın dilediği mânâlar için birer zarf olmasın. "Ona ne önünden, ne de arkasından bâtıl yaklaşamaz. O, Hakîm (hüküm ve hikmet sâhibi) ve Hamîd (hamd edilmeye lâyık) katından indirilmiştir" (Fussılet, 42/41).

Kur'ân okur iken, zâhirini ve bâtınını bütün beşerî unsurlarından temizlemen, nefsini ortadan kaldırman, benliğini yok etmen gerekir. Sen, Rabbin seni kendi kelâmı ile âdetâ konuşturuyor gibi olmalısın. Bu

hal sende derinleşip kök salınca, aslî bir karakterin ve meziyetin hâline gelince, işte o zaman Kur'ân okumaktan sana düşen nasîbine gerçekten de nâil olursun. Yine onun okunması esnâsında, rivâyet olsun, dirâyet olsun, sakın onun iç işâretlerinden gâfil olmayasın. Sırrını ve özünü dış/dünyevî bağlantılardan tamâmen temizleyip, onlardan tamâmen sıyrıldığın zaman, Allâhü Teâlâ'nın senin için takdir ettiği ve ezelî ilminde seni muvaffak kıldığı ölçüde, bu kitap ile irşat olmanın, doğru yolu bulmanın hakîkatine ulaşırsın. Allah, dilediği şeyi takdir eder ve o, icâbet edilmeye hakîkaten lâyıktır.

ÂL-İ İMRAN SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Allah katından indirilmiş kitaplardaki, beşerî kirlerden zâhirini ve zâtî vasıf/sıfat ve isimlerinden oluşan tecellîlerinin çeşitlerine göre bütün mazharlara sârî/yayılmış olan zâtî vahdetin sarâfetine/saflığına aykırı bütün fâsit vehim, hayal ve benzeri şeylerden de bâtınını temizleme ile ilgili kelimeler üzerinde teemmül ve tefekkür edenlere, onlarda derinleşenlere şu husus gizli değildir: Peygamberleri göndermek, onlara âyetler ve vahiy indirmek; ihlas mertebesindeki evliyânın kalplerine ilâhî ilhamların gelmesi; vücûdun mukâbili/zıddı olup, cemâl ve celâl tecellîlerine göre feyezan eden, taşan nurların ışıklarının kendisi üzerine yansımasına müsâit olan ademe/yokluğa yayılmış bulunan ilâhî gölgenin nasıl ortaya çıktığı hakkında bilgilendirmek ve uyandırmak içindir. Bu aynı zamanda, vahdânî başlangıca (mebde') mahsus olmayan yansımalar ile gölgeler arasındaki irtibâtın nasıl olduğu hakkında da (insanları) bilgilendirmek içindir. Bu vahdânî yâni bir olan başlangıç ise, zâtî vahdetten başka bir şey değildir ve o, sıfatlar ve şuunlar/fiiller dışında aslâ çeşitli/sayılabilir değildir. Cenâb-ı Hak, kesret/çokluk kirinden münezzeh olan zâtını vasfederken "De ki: O Allah ehaddir/tektir..." (İhlas, 112/1 vd.) demiştir. Yine o, taaddüd (çeşitlilik/sayılabilirlik) gerektiren şe'ni/fiilleri hakkında "O, her an bir iştedir" (Rahmân, 55/29) şeklinde buyurmuştur. Gölgelerin irtibâtını ve onların vahdete rücû edişini de şöyle beyan etmiştir: "Hiçbir canlı yoktur ki o, onun perçeminden yakalamış olmasın." (Hûd, 11/56/.) Gölgelerin diliyle de şöyle buyurmuştur: "Biz Allah içiniz ve yine ona döneceğiz." (Bakara, 2/156.) Şöyle de buyurmuştur: "Her şey bize dönecektir." (Enbiyâ, 21/93.) "Onların dönüşü bizedir." (Gâşiye, 88/25.) Bu konuda pek çok âyet ve velâyet ehli (Allah onların burhanlarını aydınsın) kimselerden sâdır olan pek çok keşif vardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ ....

İnsân-ı kâmil ilâhî bütün vasıflara mazhar olmada kâbiliyetli, ilâhî hilâfet ve niyâbete lâyık olması hasebiyle, Cenâb-ı Hak, kuru ve yaş, değerli ve değersiz her ne olmuş ve oluyor ise, onların hepsini,her şeyi kapsayan bir kitabı ona indirmiştir. Kitâbını indirmedeki sağlamlığı husûsunda şöye buyurmuştur: "Kuru veyâ yaş hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta (Kitâb-ı Mübîn) bulunmasın." (En'âm, 6/59.) Kitâbını tanımlarken yine şöyle buyurmuştur: "O kitaba ne önünden, ne de arkasından bâtıl yaklaşamaz. O, Hakîm (hüküm ve hikmet sâhibi) ve Hamîd (yüce olan Allah) tarafından indirilmiştir." (Fussilet, 41/42.) O halde, bilgi sâhibi olmak isteyen akıllı birisinin ondaki gizli defîneleri talep etmek için onun derinliklerine inmesi, o hazîne dolu denizin diplerine dalması gerekir. Ancak bu şekilde onun eşsiz incilerini, kıymetli hazînelerini elde edebilir. Allâh'ın ahlâkı ile ahlaklanma makâmına bu şekilde ulaşabilir. İlâhî hilâfet ve niyâbet ile vasıflanabilir. İlâhî hitâba müstehak olabilir. İşte bundan dolayıdır ki, Allâhü Teâlâ kâmil resullerinin en kâmili ve yarattıklarının en mükemmeli olan peygamberine (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım.** O, bütün insanlara âhiret yolu hakkında irşat etmek için kitâbı indirmiş ve peygemberler göndermiştir. O, الرَّحْمَانِ: **Rahmân'dır.** Yakîn ve irfân için hazırlamak için muhkem âyetlerini indirmekle bütün kullarına karşı merhametlidir. الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir.** Tahkik ve yakîn erbâbı indindeki tevhidin sebeplerini içeren müteşâbih âyetleri indirmekle onlara karşı çok şefkatlidir.

الم: **Elif, Lâm, Mîm (1).** Ey tek ve mukaddes, rahmânî sûrette parlayan, ilâhî isim ve vasıfların gereklerine yapışan ve onları mülâhaza eden, bütün kevnî mazharlar sûretinde dağılmış olmakla birlikte o sûreti kapsayan ve kuşatan insân-ı kâmil!

اَللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Allah; ondan başka ilah yoktur.** Yâni Samed olan, yaratan, ızhar eden, var eden zât odur ki, varlıkta ondan başka ne

...الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْجِيلَ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ....

bir mazhar ne de bir mûcid (yaratıcı) vardır. O الْحَيُّ: **Hay/diridir.** Dâim ve sâbittir. Zaman onun hayâtına müdâhele edemez. Mekân onun hayâtını kuşatamaz. Yâni hiçbir şey, hiçbir şekilde onu meşgul edemez. O الْقَيُّومُ: **Kayyûm'dur (her şeyi ayakta tutandır) (2).** Ona hiçbir ârıza ve sakatlık bulaşamaz. Zamânın geçmesiyle, o âciz bir hâle gelmez.

Ey küll'ün mazharı ve resullerin en kâmili! O, نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ: **Sana kitâbı hak olarak indirmiştir.** Yâni vâkıaya, hayâtın gerçeğine uygun olarak, kâinatta en yücesinden en aşağıda olanına, en başındakinden en sonundakine kadar her şeyi şâmil ve câmi olan Kur'ân'ı indiren odur. O kitap, مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ: **Kendisinden öncekileri tasdik edicidir.** Önceki peygamberlere (Allâh'ın salât ve selâmı hepsinin üzerine olsun) inmiş olan kitapları doğrulayıcıdır. Yine o Allah, وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ: **Tevrat'ı ve İncil'i indirmiştir (3),** مِنْ قَبْلُ: **Daha önceden.** Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ı ve Hz. Îsâ'ya İncil'i, daha önce inmiş olan kitapları tasdik edici olarak indiren Allah'tır. Yâni, sana daha Kur'ân'ı indirmeden önce o kitapları indirmiştir. İlâhî kitaplar هُدًى لِلنَّاسِ: **İnsanlar için bir hidâyettir.** Azgınlık ve sapıklığın zuhur ettiği zamanlarda, insanları tevhîd-i zâtîye ulaştırmak için, doğru yolu göstermek için Cenâb-ı Hak, katından kitaplar indirmiştir. Dalâlet yaygınlaştıktan sonra da وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ: **Furkân'ı (Kur'ân'ı) indirmiştir.** Hak ile bâtılın, hidâyet ile dalâletin, Allâh'ın âyetleri ile şeytanın aldatmacalarının birbirinden ayırt edilmesi için semâvî kitâbı indirmiştir. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ: **Allâh'ın âyetlerini inkâr edenler,** özellikle ilâhî kitap indikten sonra, kendilerine kitap ve .yet indireni yalanlayanlar var ya لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ: **İşte onlar için şiddetli bir azap vardır.** Bu azap, kendilerine gönderilmiş,

... وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي
السَّمَاءِ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذٖي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكٖيمُ ﴿٦﴾ هُوَ الَّذٖٓي اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ ....

doğru yolu gösteren âyetleri inkâr etmeleri sebebiyle, tevhîd sâhasından kovulmaları ve mahrum edilmeleridir. وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ: **Allah Azîz (her şeye güç yetiren) ve intikam sâhibidir (4).** Her şeye kendi tevhîdi için yol gösteren Cenâb-ı Hak, gâliptir, kâdirdir. O, âyetlerini inkâr edenler ve vahyini indirdiği kimselere karşı kibirlenenler için büyük bir intikam (cezâ) ve şiddetli bir azap sâhibidir.

Nasıl olmasın ki? إِنَّ اللَّهَ لاَ يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاءِ: **Ne yerdeki ne de gökteki hiçbir şey Allâh'a gizli kalmaz (5).** Olmuş ve olmakta olan her şeyi kuşatmış bulunan Allah için; kullarından sâdır olan îman, küfür, hidâyet, dalâlet veyâ diğer herhangi bir fiil ya da hâl, hiçbir şey gizli veyâ gayb değildir.

Herhangi bir şey ona nasıl gizli olabilir ki? Çünkü هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ: **Size rahimlerde iken istediği gibi sûret veren odur.** Babalarınızın bellerinden koptuktan, ayrıldıktan ve anne rahmine konduktan sonra, hiçbir kimsenin zorluk, ortaklık veyâ karşıtlığı olmaksızın size, kudreti ile, irâde ve isteğine göre şekil veren ve sizi yaratan odur. Çünkü لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Ondan başka ilah yoktur.** Varlıkta ondan başka yaratıcı ve şekil veren herhangi bir kimse yoktur. O, kendisine karşı hiçbir çekişen veyâ karşı koyan kimse olmaksızın istediğini yapar ve istediği kararı verir. Çünkü o, الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Azîz ve Hakîm'dir (6).** İstediği her şeye karşı gâlip gelme kuvveti olan ve dilediği her şeyi en iyi ve en sağlam bir şekilde yapandır.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ: **Sana kitâbı indiren odur.** Ey resullerin en kâmili! Peygamberlik için seni seçen, niyâbet ve hilâfeti için seni ayıran, seni desteklemek ve tasdik etmek, senin şânını yüceltmek için bir ihsan ve atâ olarak, sana karşı haddi aşan ve muhâlefet edenleri âciz bırakan kitabı kendi katından indiren odur. O, kitabını kullarının dünyâ ve âhiret ahvâli ile ilgili işlere delâlet eden âyetler ve sûrelere ayırmıştır.

... مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذٖينَ فٖى قُلُوبِهِمْ
زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَٓاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَٓاءَ تَأْوٖيلِهٖ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوٖيلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُ
وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ ....

مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ: **Onlardan bir kısmı muhkem âyetlerdir.** Bunlar, her iki dünyâyı da dikkate alan, insanlar arasında cereyan eden hükümler, muâmeleler/davranışlar, inançlar gibi hususlarda, onların bütün farklı gruplarının genelini ilgilendiren âyetlerdir. هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ: **Bunlar kitabın anasıdır/esâsıdır.** Bütün insanlar için onlara uymak zorunludur. Kitabın âyetlerinin وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ: **Diğer bir kısmı müteşâbihâttır.** Dînî hükümleri kabul etmede, taatte ve ibâdette mevcut olan hikmetlerle, insanların faydasına yönelik mârifet ve hakîkatlerle ilgilidir. Bunlar insanları kulluğa yöneltir ve bilhassa büyük azim sâhibi olup tevhid denizine müteveccih olanlar içindir. فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ: **Ne var ki, kalplerinde eğrilik olanlar,** zâhir ile bâtını birleştiren hak yoldan sapmış olanlar, فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ: **Onun müteşâbih olanlarına uyarlar.** Cehâlet ve inatla, muhkem âyetlere sarılmayı terk ederler. Bilmezler ki, hakîkat ve mârifete ulaşmak ancak ve ancak, muhkem âyetlere yapışıp zâhiri tezhip edip süslemekle mümkündür. Onların, kalplerinde eğrilik bulunanların bu faaliyetten maksatları ancak ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ: **Fitne arzulamaktır.** Yâni insanlar arasında fitne ve tevhid yolundan saptırmak için inançlarında fesat ortaya çıkarmak içindir. وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ: **Onların tevilini istemektir.** Akıllarının hoşuna giden ve nefislerinin istediği şeylere yorumlamak içindir. Bunlar bid'atçilerdir. Allah onları kahretsin. وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّٰهُ: **Onların tevilini Allah'tan başka kimse bilemez.** Onları hakkıyla yorumlamak sâdece kitabı indiren Allâh'a mahsustur. Çünkü, kelâmullâh'ın tevili, Hakk'ın inâyet ve tevfîkine mazhar olmayanların gücü dâhilinde değildir. وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ: **İlimde derinleşmiş olanlar,** ilm-i ledünnîde derinleşmiş olanlar, beşerî güçlerle elde edilemeyip, sâdece Hakk'ın desteği sâyesinde tahsil edilebilen mârifet ve hakîkatleri

... يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهٖۙ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَاۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةًۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَٓا
اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

---

hâvi ilham ve vahyi ölçüsünde, onun tarafindan desteklenmiş ve başarıya ulaştırılmış kimseler يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ: **Derler ki: Biz onlara îman ettik.** Biz kitabın muhkem âyetlerine de, müteşâbih âyetlerine de, hepsine yakî-nen inandık, derler. كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا: **Hepsi Rabbimizin katındandır.** Âyetlerin hepsi onun katından inmiştir. Biz onda nasıl olur da farklılık görürüz! وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُولُوا الْأَلْبَابِ: **Ancak lüb/gönül sâhipleri öğüt alır (7).** Tevhîdin özü ve aslı üzere yaratılıp, fâsit ve bâtıl görüşlerden müteşekkil hevâ şeytanının ordusunun nefsânî kuvvetleri olan kabuktan yüz çevirenler, ancak ihlas ve akıllılık üzere o kitaba uyarak öğüt ve nasihat alırlar.

Ey bizi lutfu ile tevhid üzere besleyip büyüteren, sâhibimiz olan رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا: **Rabbimiz! Hidâyete erdikten sonra kalplerimizi saptırma.** Kalplerimizi mârifetinden başka bir şeye meylettirme; özellikle de kitap indirip, peygamber göndererek hidâyete erdirdikten sonra. وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً: **Bize katından bir rahmet bağışla.** Bize, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîni şâmil, umûmî bir rahmet ihsan et. إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ: **Muhakkak ki, sen Vehhâb'sın (çok çok atâ ve ihsanda bulunansın) (8).** Hiçbir karşılık beklemeksizin bol bol cömertlik edensin.

رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ: **Rabimiz! Muhakkak ki sen insanları bir gün mutlakâ biraraya getireceksin.** Zâtın, sıfat ve isimlerin gereğince, insanları toplayacaksın. لاَ رَيْبَ فِيهِ: **Bunda şüphe yok.** Sen o günden haber verdiğin, resullerin ve kitaplarının diliyle vahyettiğin için o günün gerçekleşeceğinde hiçbir tereddüt olmaz. إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ: **Şüphesiz ki Allah vaadinden dönmez (9).** Bütün kullarını mahşer gününde birarada toplayacak olan Allâhü Teâlâ, kitabında vaat ettiği ....

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا ....

hiçbir şeyden dönmez. Bilakis onu, vahyinin ve bildirmesinin gereğince yerine getirecektir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenler var ya,** Allâh'ı inkâr edip, kitaplarınn ve peygamberlerinin emirlerinden yüz çeviren, mal-mülk, çoluk-çocuk süsleriyle aldanarak, küfür ve inkârlarında ısrar edenler var ya, لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا: **Onların ne malları, ne de evlatları Allâh'a karşı onlara bir fayda sağlamayacaktır.** Onların malları ve mülkleri âhirette Allâh'ın gazabını onların üzerinden def edemeyecektir. وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ: **İşte bunlar ateşin/cehennemin yakıtının ta kendileridir (10).** Yâni onların bedenleri hasret ve hizlan/mahrumiyet ateşinin yakıtıdır.

Çünkü onların dünyâdaki durumları كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ: **Firavun soyunun ve onlardan öncekilerin durumu gibidir.** Onlar Semûd ve Âd kavminin benzeridirler. كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: **Onlar âyetlerimizi yalanlamışlardı.** Bizim katımızdan hilâfet verilerek gönderilen peygamberlerimize indirdiğimiz ve bizim tevhîdimize işâret eden âyetlerimizi yalanlamışlardı. فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ: **Allah da onları günahları sebebiyle yakalayıverdi.** Allâhü Teâlâ da Müntakım (intikam alıcı/cezâlandırıcı) ismiyle, onların Hakk'ı yalanlama, inkâr etme, inat etme ve büyüklenme gibi günahları yüzünden, daha dünyâda iken bir çırpıda onların kökünü kazıdı. Ahirette de, dünyâda yaptıklarının bir cezâsı olarak onları ateşe atacaktır. وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Allâh'ın cezâsı çok şiddetlidir (11).** Dilediği her şeyi yapmaya muktedir olan Cenâb-ı Hak, kendisine karşı inat eden ve kibirlenenlere çok çetin cezâ verir.

Ey resullerin en kâmili! قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا: **Kâfirlere şöyle de:** Bize niyâbeten/vekâleten seni ve kitâbını inkâr edenlere, başlarına gelecek

... سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى جَهَنَّمَۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ
﴿١٣﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَاۜ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى
كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِۜ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ ....

şeyi haber vermek için de ki: سَتُغْلَبُونَ: **Mağlup edileceksiniz!** Kıyâmet günü Allâh'ın gazap ve kahrına ağır bir şekilde uğrayacaksınız وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ: **Ve toplanıp cehenneme gönderileceksiniz.** Allâh'ın huzûrunda haşrolunup biraraya getirilecek, dünyâda ne yapmış iseniz onlardan hesâba çekilecek ve bundan sonra da tardedilmiş, aşağılanmış bir şekilde uzaklık ve mahrûmiyet cehennemine sevkedileceksiniz. وَبِئْسَ الْمِهَادُ: **Orası ne kötü bir döşektir! (12).** Kâfirlerin peygamberlere karşı kibirlenmelerinden, bilhassa îman âyetleri, hidâyet alâmetleri zuhur ettikten sonra küfürde ve dalâlette ısrarcı olmalarından dolayı nefislerinin elde ettiği kazançtan(!) hâsıl olan o yatacakları yer yâni cehennem ne kötüdür!

Ey mahrûmiyet çölünde yolunu kaybetmişler! قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا: **Birbiriyle karşılaşan iki grupta sizin için bir âyet/ibret vardır.** Hakîkî hidâyete apaçık işâretler vardır. Bu iki gruptan فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Birisi Allah yolunda savaşır.** İ'lâ-yı kelimetullah (Allâh'ın adını yüceltmek) ve Hakk'ın tevhîdini ızhar etmek için çarpışır. وَأُخْرَى كَافِرَةٌ: **Diğer grup kâfirlerdir.** Mü'minlere karşı inat ve kibirle tâğut/put için savaşırlar. Ey inatçı kâfirler! Her ne kadar siz sayı îtibâriyle mü'min muvahhidlerin iki katı veyâ onlardan çok olsanız da يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ: **Gözleriyle onları iki misli görürler** (görürsünüz). Allâh'ın destek ve zaferi mü'minlerin yanında olduğu için kâfirler büyük bir şiddetle hemen onlardan kaçarlar. Mülkünde olup biten her şeyi kuşatan وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ: **Allah, yardımıyla dilediğine destek verir.** Azîz (gücüne karşı konulamaz) olan Allâhü Teâlâ, ibâdet ve inkıyâdında ihlaslı olan

... اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِى الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ
مِنَ النِّسَٓاءِ وَالْبَنٖينَ وَالْقَنَاطٖيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ
الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِۜ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ
حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾

---

kullarından dilediğine zafer nasip eder. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ: **Muhakkak ki bunda basîret sâhipleri için kesin bir ibret vardır (13).** Bu ilâhî yardım ve zafere nâil olan grup ile karşı taraftaki grubun hâlinde, âdî dünyânın şatafatına, süsüne, zevkine iltifat etmeyerek, gaflet ve aldanma denizinde boğulup gitmeyerek, içerisindeki sırları ve hikmetleri görebilmek maksadıyla olaylara nazar edenler için gerçekten ibretlik bir durum sözkonusudur.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ: **İnsanlara kadınlardan gelen zevklere düşkünlük, süslü ve câzip gösterildi.** Kendileriyle nefsânî zevklerin en güzellerinden olan cimânın/birleşmenin gerçekleştiği kadınlardan gelen zevkler, dünyânın süsüne aldananlara câzip gösterildi. (Ayrıca şu sayılanlardan gelen zevkler de o türlü insanlara câzip kılındı:) وَالْبَنِينَ: **Çocuklar.** Zîrâ onlar akranlara karşı övünme ve böbürlenmeye vesîledir. Yine وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ: **Kantarlarca yığılmış altın ve gümüş:** Yâni kalbin meylettiği diğer arzulara nâil olmanın aracı olan, yığın yığın biriktirilmiş mal-mülk. وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ: **Güzel cins atlar** [günümüze uyarlarsak "**son model arabalar**" diyebiliriz. (Mütercim)]: Kurula kurula binmek için sâhip olunan binekler. وَالْأَنْعَامِ: **Mallar:** Deve, öküz, inek, koyun gibi, kimisine yük yüklenen, kimisinin eti ve sütünden gıdâlanılan ve kimisi de tarımda kullanılan büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar. وَالْحَرْثِ: **Ekinler:** Yaşamı devam ettirmek için zorunludur. İşte bütün ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Bunlar dünyâ hayâtının metâıdır/ geçimliğidir.** Bunlar her ne kadar âdî dünyânın en güzel metâlarından, gelirlerinden, nîmetlerinden olsa da, Hallâk (yaratıcı) ve Vedûd (çok muhabbetli) olan Allâh'ın vâdettiği, ebebiyet yurdunda gidilecek yer olan cennete mânidir. وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ: **Gidilecek yerin en güzeli**

قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ...

Allah katındadır (14). Kendisine yönelenlere hidâyet yolunu gösteren Cenâb-ı Hakk'ın katındadır.

Ey resullerin en kâmili! Mü'minlere, Allâh'a kullukta ihlaslı olanlara, onun bol hayrını, güzel iyilik ve karşılığını tercih edenlere, fenâ fezâsında uçanlara, onunla mülâkî olma şerefine vâsıl olmanın tâliplilerine, likâ-yı ilâhî şerefine nâil olabilmek maksadıyla Allah'ta fânî olanlara, onları muhabbet ve şevk yoluna iştiyaklandırmak için قُلْ: **De ki:** Ey imkân çöllerinde yolunu kaybetmişler, ekvân/maddiyat kayıtlarına sarılmış ve zaman silsilesi ve mekân zincirlerinden oluşan hâdiseler yumağında hapsolunmuşlar! أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَٰلِكُمْ: **Size bundan daha hayırlısını haber vereyim mi?** Size yukarıda sayılanlardan olup da kalbinizin meylettiği, tabiatiyle bu dünyâda nâil olmayı şiddetle arzuladığınız şeylerden mertebe îtibâriyle daha hayırlısını bildireyim mi? لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا: **Takvâ sâhibi olanlar için Rableri katında, altlarından nehirler akan cennetler vardır. Onlar orada ebedî kalacaklardır.** Sizden, Allâh'ın haram kıldığı şeylerden şiddetle sakınan, bu dünyâda iken ona teveccüh eden, peygamberleri ve kitapları aracılığıyla yasaklamış olduğu şeylere yaklaşmayan kimseler için, kendilerini mahzurlu şeyleri terketmeye, mekruh ve çirkin şeylerden uzak durmaya muvaffak kılan Rableri katında, altlaından mükâşefe ve mişâhede ırmaklarının aktığı mârifet ve hakîkat cennetleri vardır. وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ: **Tertemiz eşler vardır.** Riyâ ve kirden hâlî, türlü türlü cehâlet ve gaflete sebep olan hevâ ve bid'ate meyletmekten arınmış amellerden ve hallerden oluşan eşler vardır. وَ: **Ve bütün bunlara ilâveten onlar için** رِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ: **Allâh'ın rızâsı vardır.** Bu onların kulluk makâmında temekkün sâhibi olmaları içindir. Yine, üzerlerinde cereyan eden bütün hâdiselerde, olup biten hiçbir şeyi sebeplerine ve basit nedenlere nispet etmeyerek ve aradaki vâsıtayı aslâ görmeyerek elde ettikleri rızâ makâmında da tahakkuk sâhibi olmaları içindir.

... وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِۚ ﴿١٥﴾ اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اِنَّنَٓا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِۚ ﴿١٦﴾ اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾

وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ: **Allah kullarını görür (15).** Her şeye hidâyet veren Allâhü Teâlâ, kendisinin koyduğu kadere ve imzâya râzı olan ve kendilerinden râzı olunan kullarını görür.

Yâni الَّذِينَ يَقُولُونَ: **Onlar derler ki.** Allâh'a münâcâtları esnâsında ve ihtiyaçlarını ona arz ettikleri zaman, kalplerindekine uygun olarak dilleriyle şöyle niyaz ederler: رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا: **Rabbimiz! Bizler gerçekten de îman ettik.** Bize olan tevfîkinin/başarının iktizâsınca sana, kitaplarına ve peygamberlerine inandık. فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا: **Günahlarımızı affet.** Lutfun ile, enâniyetimiz, beşer oluşumuz sebebiyle işlemiş olduğumuz günahları bağışla. Tevhîdinin inkişâfına nâil olmadan önce muttasıf olduğumuz ayıplarımızı ört. وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ: **Ateşin azâbından bizleri koru! (16).** Fazl, cûd/cömertlik ve ihsânın ile, senin tevhid caddenden, huzûr-ı izzet sâhandan sapanlar ve uzağa düşenler için hazırlanmış olan cehennem azâbından bizleri muhâfaza eyle.

Yine bizi şunlardan da eyle ki, onlar الصَّابِرِينَ: **Sabredenlerdir.** Tevhid yolunda karşılaştıkları her türlü sıkıntı ve darlığa karşı sabır gösterirler. وَالصَّادِقِينَ: **Sâdıklardır.** İçlerindekini ve gönüllerindeki îman ve iz'ânı açıklayan sözlerinde yalandan kesinlikle kaçınırlar. وَالْقَانِتِينَ: **Gönülden itaat edenlerdir.** Sana karşı hem bâtınlarında, hem de zâhirlerinde huzû ve huşû ile, gönülden teslim olmuşlardır. وَالْمُنْفِقِينَ: **İnfak sâhipleridir.** İçerisinde hiçbir minnet ve eziyet olmaksızın, sırf senin rızânı gözeterek, onlara verdiğin temiz rızıktan infak ederler. وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ: **Seher vakitlerinde istiğfar edenlerdir (17).** Senin öfkenden ve celâlinden içleri titreyip korkarak ve affını umarak, her zaman ve özellikle de, senin cânibine yönelmeye mâni olan bütün meşgûliyetlerden hâli olan seher vakitlerinde, vahdâniyetini müşâhede ede ede istiğfar ederler. Şöyle ki:

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُو۬لُوا الْعِلْمِ قَٓائِمًا بِالْقِسْطِۜ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُۜ ﴿١٨﴾ اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ۠ وَمَا اخْتَلَفَ
الَّذِينَ اُو۬تُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ ....

شَهِدَ اللّٰهُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Allah şâhittir ki, ondan başka ilah yoktur.** Yâni ondan başka sâbit, ondan başka mevcut, ondan başka vücûd, ondan başka kevn/varlık, ondan başka hakîkat yoktur. O haydır/diridir; o, hakîkatiyle Hak'tır; kayyûmiyyeti/varlığı ile vahîddir/tektir; deymûmiyyeti/ebedîliği ile ferîddir/birdir; ondan başka bir şey yoktur. وَالْمَلاَئِكَةُ: **Melekler de** onun vahdetine şâhittirler. Yâni isim ve sıfatların zât-ı ehadiyyet ile kâim olduğuna şehâdet ederler. O halde her şey onunla kâimdir/ayaktadır/mevcuttur, onun için sâbittir, hiçbir şey için ondan başka bir merci/dönüş yeri yoktur. وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ: **Adâleti ikâme eden ilim sâhipleri de** aynı şekilde şâhittirler. Onun/Hakk'ın sûreti üzere yaratılmış, onun sıfat ve isimlerinin tesiri altında olan mazharları müşâhede eden ve bu hususlarda mârifet sâhibi olup, kâinâtın üzerine ezelen ve ebeden yayılmış olan ilâhî adâlet ile hükmedenler de şehâdet ederler. لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Ondan başka ilah yoktur.** Ondan başka mazhar yoktur. O الْعَزِيزُ: **Azîz'dir.** Mevcûdatı ızhar etmeye gâlip ve kâdirdir. الْحَكِيمُ: **Hakîm'dir (18).** Varlıkları sapasağlam bir şekilde terbiye ve tertip etmede hikmet ve hüküm sâhibidir. Onlar da onun rabliğini kabul ve îtiraf etmişler, ona itaat etmişler ve ona teveccüh etmişlerdir.

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلاَمُ: **Allah katındaki din İslâm'dır.** Kullarını doğru yola ileten Allah indindeki kavîm, sağlam, doğru, makbul ve râzı olunmuş din, mahlûkatın en hayırlısı Muhammed'e (a.s.v.) inmiş olan İslâm'dır. وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ: **Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim verildiği halde, sırf aralarındaki azgınlık yüzünden ihtilafa düştüler.** İslâm dînini inatla inkâr eden Yahudi ve Hıristiyanlar, kendilerine Allah katından inen kitaplarındaki, kendinden önceki bütün dinleri nesheden Hak dînin zuhur edeceğine dâir yakînî ilim geldiği ve o dînin hak olduğunu kendi kitaplarındaki delillerden, alâmetlerden bildikleri halde, sırf içlerindeki haset ve ……..

... وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَاِنْ حَٓاجُّوكَ
فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِۜ وَقُلْ لِلَّذِينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيّٖنَ
ءَاَسْلَمْتُمْۜ فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْاۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُۜ ...

kalplerindeki baş olma hevesi, kibir, düşmanlık ve inatları yüzünden onu inkâr ediyorlar. وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّٰهِ: **Her kim Allâh'ın âyetlerini inkâr ederse;** bu gibi bâtıl ve çürük misal ve misillerle Hakk'ı inkâr edenler, her bir misal ve misillerine karşılık cezâlandırılacaktır. فَإِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **Muhakkak ki Allah hesâbı hızlıca görendir (19).** Hiçbir şey onun ilminden dışarı çıkamaz. Cezâsı, âyetlerini inkâr edenlere karşı, özellikle de hakîkat her yönüyle zuhur ettikten sonra inkâr edenlere karşı şiddetlidir.

فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ: **Seninle tartışmaya girerlerse, de ki:** Ey resullerin en kâmili! Senin getirdiğin dînin ve kitâbın hak oluşu onlar indinde sâbit olduktan sonra, hâlâ sırf inat ve kibirleri yüzünden seninle mücâdele edecek olurlarsa, sen onlarla tartışma; aksine, onlardan yüz çevir ve şöyle de: أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنْ اتَّبَعَنِ: **Ben yüzümü Allâh'a teslim ettim, bana tâbi olanlar da.** Getirdiğim dînin zuhûru hakkındaki işim Allâh'a havâle ve teslim ettim. Kendi sûreti üzere yaratılmış olan sûretimi, zâhiren de bâtınen da, her şeyi kuşatan Allâh'a döndürdüm. Ey resullerin en kâmili! Sırf nasîhat olsun diye yine وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ: **Kendilerine kitap verilenlere ve ümmîlere de ki: Teslim oldunuz mu?** Yahudilere, Hıristiyanlara ve kendilerine kitap ve dâvet verilmemiş olanlara de ki: Artık hakîkî deliller iyice ortaya çıktı; Benim ve bana tâbi olanların İslâm'ı kabul ettiğimiz, Allâh'a teslim olduğumuz gibi siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi? Yoksa inat ve azgınlığınızdan dolayı hâlâ kabullenmiyor musunuz? Onlara doğru yolu arz ettikten ve kendilerine çağrı yaptıktan sonra فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدْ اهْتَدَوْا: **Eğer İslâm'a girerlerse, hidâyete ererler.** Senin ve sana tâbi olan mü'minlerin hidâyete erdiği gibi onlar da doğru yolu, Hak yolunu bulurlar. وَإِنْ تَوَلَّوْا: **Eğer yüz çevirecek olurlarsa,** sana ve senin dâvetine inat ve kibirle sırtlarını dönecek olurlarsa, فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ: **Artık sana düşen sâdece tebliğdir.** Sırtlarını ....

... وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ
النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

çevirmekle, yüzlerini senden dönmekle sana hiçbir zarar veremez onlar. Çünkü onların hesâbını vermek sana düşmediği gibi, senin hesâbından da onlara bir pay düşmez. Sen de onlardan yüz çevir. وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ: **Allah kullarını görendir (20).** Onların iç dünyâlarını kuşatmış olan Allah, kullarının bütün hal ve davranışlarını görendir, Basîr'dir; kendi ilim ve haberdarlığının muktezâsına göre onların karşılığını verecektir.

Yine, hatırlatma nevinden ve kendinden öncekilerin kıssalarına hazırlama cihetinden onlara şöyle söyle: إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ: **Allâh'ın âyetlerini inkâr edenler,** peygamberlere inmiş olan ilâhî hükümleri -özellikle de hakîkati ve doğruluğu ortaya çıktıktan sonra- yalanlayanlar, bununla birlikte وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ: **Peygamberleri haksız yere öldürenler,** kendilerine Allâh'ın âyetleri inen peygamberleri hiçbir hukûkî ve dînî gerekçe olmaksızın katledenler, وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ: **Adâleti/doğruluğu emreden insanları öldürenler,** kendilerine inen şeriate tâbi olup, dinlerine gönülden bağlanarak, onların emir ve hükümlerine sarılmış olan mü'minleri öldürenler var ya, işte bunların başına dünyâda gelen belâlar gelmiştir ve âhirette de artık dünyâdakinin katkat fazlası gelecektir. Umulur ki, onlar uyanırlar, kendilerine gelirler ve bu hallerinden vazgeçerler. Aksi halde فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ: **Onları elim bir azap ile müjdele (21).** Ey resullerin en kâmili! İnat ve ısrarlarına mukâbil onları acı bir azap ile müjdele.

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: **Bunlar, dünyâda da âhirette de amelleri boşa gidenlerdir.** Bu ısrarcı ve inatçıların amelleri bir kerede zâyi olmuştur, boşa gitmiştir, öyle ki, Allah katında onlara amelleri dünyâda da âhirette de hiçbir fayda sağlamayacaktır. وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ: **Onlara yardım eden kimse de yoktur (22).** Gaflet ve dalâlette

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ اُو۫تُوا نَصٖيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرٖيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ ....

boğulup gittikleri için ve hidâyetten aslâ bir paylarının olmaması dolayısıyla, ne onların kendilerine rehber olarak kabul edip uydukları kimselerden, ne de başkalarından onlara kimse şefaat etmeyecek, edemeyecektir.

أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنْ الْكِتَابِ: **Kendilerine kitaptan bir nasip verilenleri görmedin mi?** Ey görmek için bakan kimse! Yahudilerin kendilerine kitap, yâni Tevrat tam olarak verilmiş olmakla birlikte nasıl da ısrarcı olduklarına bakmaz mısın? يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ: **Aralarında hüküm vermesi için Allâh'ın kitâbına çağırılırlar da sonra onlardan bir kısmı geri dönüp gider.** Onlardan, aralarındaki hâdiselerde, Allâh'ın emrini ortaya çıkarmak maksadıyla, hakem olarak onun kitâbına mürâcaat etmeleri istendiği zaman, nasıl da tembel tembel davranıyorlar? Sonra tembellikleri daha da artıyor, buna hiç önem vermiyorlar da, onlardan bir kısmı Allâh'ın kitâbına sırt çevirip, onu arkasına atıp ayrılıp gidiyor! وَهُمْ مُعْرِضُونَ: **Onlar yüz çevirenlerdir (23).** Onlar Allâh'ın kitâbından ve onun hükümlerinden hoşlanmayarak yüz çevirenlerdir.

Rivâyet edilir ki: Hz. Peygamber bir gün Yahudi medreselerinden birine girer. Nuaym b. Amr ve el-Hâris b. Zeyd "Senin dînin nedir, ey Muhammed?" diye ona sorarlar. O da: "Ben, babam İbrâhim'in dîni olan İslâm üzereyim" diye cevap verir. Onlar: "İbrâhim Yahudi idi" derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber der ki: Kitâbınızı getirin: Bizimle sizin aranızda o hakem olsun!" Onlar bu teklifi reddederler ve kitaplarını getirmekten kaçınırlar. Bunun üzerine şu âyet nâzil olur:

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ: **Bunun sebebi, onların "ateş sayılı/birkaç gün dışında bize dokunmayacak" demeleridir.** Onların bu yüz çevirmelerinin sebebi, onların içlerine iyice kök salmış olan kötü ve rezil özelliklerinden kaynaklanan ve aslında kendi dinlerine de bir iftirâ olan "ister gühâhı çok olsun, isterse az olsun, ister büyük …

... وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ
لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ
مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ ....

günahları işlemiş olsun, isterse küçük günahları işlemiş olsun, bizden olanları cehennem sâdece birkaç gün yakacaktır" demeleridir. وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **Atmış oldukları iftirâ onları dinleri hakkında aldatmıştır (24).** Bu tür hezeyanlarla dinleriyle ilgili olarak ortaya attıkları iftirâlar onları isyan etme ve günah içleme husûsunda cesâretlendirmiştir. Bunun gibi, onlar peygamber olan cetlerinin, günahları ne kadar büyük olursa olsun kendilerine şefaat edeceğine inanırlar. Meselâ onlara göre Ya'kup (a.s.), evlatlarına, yemin kısmı hâriç azap edilmemesi için Allâh'a yalvarmıştır.

فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ: **Onları kendisinde aslâ şüphe olmayan gün topladığımızda halleri nice olacak?** Ateş onlara nasıl dokunmayacakmış? Bir hatırlat bakalım, mârifet, hakîkat, mükâşefe ve müşâhede kazanmaları için bizden ayırdıktan sonra, geleceği hakkında mükâşefe ehli nazarında aslâ şüphe olmayan bir günde onları tekrar kendimize topladığımızda halleri nasıl olacak? Onları topladıktan sonra وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ: **Her nefsin kazandığının karşılığı verildiğinde,** herkese; hakîkat, irfan, isyân veyâ hizlândan (perişanlık) ne kazandı ise karşılığının verildiği zaman onların hâli ne olacak? وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ: **Onlara aslâ haksızlık yapılmayacak (25).** O gün yaptığının karşılığını alan hiç kimseye zulmedilmeyecek. Ne var ki, o gün vuslat ve emele nâil olma, fazîlet ve kabul erbâbı için, perişanlık ve helâk da rahmetten kovularak adı sanı silinenler için olacaktır.

Ey en gizli lutufların sâhibi! İmdâdımıza yetiş.

قُلِ اللّٰهُمَّ: **De ki: Ey Allâh'ım!** Ey makâm-ı zâtîyi müşâhedenin muhakkıkı ve Hakk'ın vahdetinin mükâşifi! Bütün mertebeleri câmi olan mertebenden sâdır olan duân ile şu şekilde duâ et: Allâh'ım! Ey مَالِكَ الْمُلْكِ: **Mülkün sâhibi,** ey zâtının mazharlarında mutlak mutasarrıf olan Rabbim! تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ: **Mülkü dilediğine verirsin;** sen lutfun

... وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَٓاءُۘ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَٓاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَٓاءُۜ بِيَدِكَ الْخَيْرُۜ
اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِۘ
وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ....

ve keremin ile, sıfat ve isimlerinin mazharları olan havâstan dilediğin kimseye tevhid-i zâtiyi keşfettirirsin, ihsânınla onlardan istediğine bahşedersin. وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ: **Ve dilediğinden de mülkü çeker alırsın.** Cemâl ve celâlinin, lutuf ve kahrının muktezâsını tamamlamak için avamdan dilediğin kimselere kahrınla mülkü örter, onları mülkten menedersin. Fenâ fezâna ulaştırmak sûretiyle وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ: **Dilediğini aziz/şerefli edersin.** Celâl otağlarının duvarlarının gerisinde durdurmak sûretiyle de وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ: **Dilediğini zelil edersin.** Kısaca, بِيَدِكَ الْخَيْرُ: **Hayır senin elindedir.** Hayrın yâni varlığın tamâmı, onun çeşit çeşit, sayılamayan şekillerdeki zuhûru, senin kudret elinin altında, senin irâde ve isteğine bağlıdır. إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Sen her şeye kadirsin (26).** Senin, zâtınla ve isim ve sıfatlarının muktezâsınca, vücûdunun mazharlarından her şey üzerine gücün yeter. Senin güç ve kudretinin nihâyeti yoktur.

İşte senin güç ve kuvvetinin misâllerinden birisi de şudur: تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ: **Geceyi gündüze katarsın.** Lutuf ve cemâlin îtibâriyle kudretini göstermek için, adem olan geceyi zuhur yönüyle, gündüz sûretine yâni varlık sûretine sokarsın. Yine sen, وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ: **Gündüzü de geceye katarsın.** Yâni, kahır ve celâlini ızhar etmek için varlığın nûru olan gündüzü ademin lambası yaparsın. وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ: **Ölüden diriyi çıkarırsın.** Vücut/varlık nûrundan ibâret olan hakîkî diriyi, taayyünâtın aynası olan adem-i aslîden en güzel sûret ve zuhûru ile çıkarırsın. وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ: **Diriden ölüyü çıkarırsın.** Hayat kokusunu hiç duymamış olan câmid/donmuş ademden, onun üzerine uzattığın isimlerinin ve sıfatlarının gölgeleriyle, ebediyyen ölmeyen diriyi ....

... وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ
اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِى شَيْءٍ...

yâni kendi zâtını çıkarırsın. وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ: **Ve dilediğine hesapsız rızık verirsin (27).** Lutuf ve cömertliğin ile, fazl ve kereminin latâfetiyle, bağış ve ihsânının bolluğuyla, mazharlarından istediğine, sırf iyilik ve fazîlet olsun diye sonsuz rızık verirsin. Buna hiç kimse engel olamaz. Bunun için kimsenin yardımına muhtaç da değilsin. "Bize katından rahmet bağışla. Muhakkak ki, sen Vehhâb'sın (bol bol bağış ve ihsanda bulunansın)." (Âl-i İmrân, 3/94.)

Tevhid mülkünü kullarından dilediğine vermesi, dilediğini bundan engellemesi hasebiyle, Cenâb-ı Hak, tevhîd yoluna götüren hidâyetin ve ondan saptırmanın kendi kudretinde ve irâdesinde olduğunu beyan ettikten sonra, muhlis kullarını hidâyete yakın ve dalâletten uzak tutmak murâdıyla, onları sakındırma ve korkutma yoluyla şöyle buyurmaktadır: لَا يَتَّخِذْ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ: **Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri velî edinmesin.** Tevhîd-i zâta yönelmiş, kendi (bâtıl) zâtlarını, tevhid denizinin dalgalarına dalarak oradaki hakîkat incilerine nâil olmak için Hakk'ın hakîkî zâtında fânî etmeyi talep ve murat eden inananlar; kendi kesîf ve karanlık olan mâhiyet ve hüviyetleri ile vücûdun nûrunu örten kâfirleri, mü'minleri bir tarafa bırakıp da velî ve mürşit edinmesinler. Rehber edinmek maskadıyla onların sohbetine ve vaazlarına katılmasınlar, velî edinmek gâyesiyle onların meclislerine gitmesinler. Huylarını benzetmek ve câhiliyye dostlukları kurmak amacıyla onlar ile arkadaşlık etmesinler. Özellikle yanlarında başka mü'minler olmadan onlarla başbaşa kalmasınlar. Ola ki diğer mü'minler, kâfirlerin küfür ve nifaklarını yanlarındaki diğer mü'minlere sirâyet ettirmelerine engel olurlar. Zîrâ mizaçlar çalınır ve hastalıklar bulaşıcıdır; özellikle de küfür ve fısk. Çünkü tabiatıyla mîzaçlar küfür ve fıska meyillidir. وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ: **Kim ki bunu yaparsa,** kâfirlerin arkadaşlığını terk etmez ve onları kendisine velî edinmekten uzak durmazsa فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ: **Allah ile bir bağı kalmaz.** Allâh'ın velâyetinden, tevhid yolundan ayrılır, kâfirlere katılır, onlardan addedilir. Hattâ onların en kötüsü ve Allah katında cürüm ve vebal yönünden en şiddetlisi olur.

...اِلَّٓا اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰیةًۜ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَص۪يرُ ﴿٢٨﴾
قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا ف۪ي صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾

Allâhü Teâlâ mü'minleri bundan nehyettiği halde onlar hâlâ bundan kaçınmazlarsa bu إِلاَّ أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً: **Ancak onlardan çok çok sakınıldığında** olabilir. Yâni ancak can, mal ve ırz korkusu durumunda zarûrî olarak onlarla yakın arkadaşlık olabilir. Böyle bir sakınca durumunda onlarla bu tür ilişki câizdir. وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ: **Allah sizi kendisinden sakındırmaktadır.** Böyle bir zarûretin mevcûdiyeti ile birlikte, gerçek azîmet sâhiplerini kendisi hakkında ciddî bir şekilde uyarmakta ve sakındırmaktadır. Ki, onun yasak ettiği bir suçu işlemek sûretiyle, onun hoşnutsuzluğundan emin olmayasınız, gazabından gaflete düşmeyesiniz ve yasakladığı günahlar sebebiyle ondan gönlünüzü döndürmeyesiniz. وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ: **Dönüş Allâh'adır (28).** İyi bilin ki: Bütün mahzurlu şeyler dahi, yaratma ve ızhar etme îtibâriyle Allâh'a râcidir; çünkü hayırda olsun şerde olsun, faydada olsun zararda olsun mutlak dönüş Allâh'adır. Ondan başka bir dönüş yeri ve ondan başka bir menba yoktur.

Ey resullerin en kâmili! Onlara, fıtratlarında olan şeyleri hatırlatmak için vaaz, nasîhat ve tenbih yoluyla قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ: **De ki: İçinizdekini ister gizleyin, ister açığa vurun,** içinizdeki akrabâ sevgisini ister saklayın, ister açıkça belli edin, يَعْلَمْهُ اللَّهُ: **Allah onu bilir.** Zâhirinizi ve bâtınınızı kuşatmış olan Allah gizlediğiniz şeyi de, açığa vurduğunuz şeyi de bilir. Aynı zamanda o, ilm-i huzûrîsi ile وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **Göklerde ve yerde olan her şeyi bilir.** Üzerine varlık şimşeği çakan hiçbir şey Onun huzurundan/ilminden gizli kalmaz. Zâtına zâtı ile mütecellî olan وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah, her şeye kâdirdir (29).** Tecelliyâtının mazharlarından olan her şey üzerine hiçbir şek ve şüphe olmaksızın kâdirdir; dilediğini yapar, istediği hükmü verir ve âhirette, ilminin ve kudretinin gereğince yarattıklarının amellerinin karşılığını verir.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ......

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ: **Herkesin, yaptığı iyiliği de, yaptığı kötülüğü de önünde hazır bulacağı o günde kişi,** kendisinin dünyâda iken yaptığı ve hemen karşılığını görmek istediği hayır, hasenat, sâlih amel, yakîn ve irfan gibi güzellikleri de, küfür, nifak ve şirk gibi uzak durmak istediği kötülüklerini de gözlerinin önünde hazır bir şekilde bulur. Daha da ötesi, تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا: **Kendisi ile o ameller arasında uzun bir mesâfe olmasını arzular.** Hattâ o kötü amellerle hiç karşılaşmamak ister. وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ: **Allah, sizi kendisinden sakındırıyor.** Bu şekilde uyarmak sûretiyle Allah sizi kendisinden, emir ve nehiylerine karşı kibirlenelerden intikam almadaki kudreti, kahretme gücü ve gazabı konusunda dikkatli olmaya dâvet etmektedir. وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ: **Allah, kullarına karşı Raûf'tur (çok merhametlidir) (30).** Cenâb-ı Hak, havf u recâ (korku ile ümit) arasında durarak, bunlardan herhangi bir tarafına tamâmen meyletmeden kendi tarafını gözeten kulları için çok merhametlidir.

Ey bizim sûretimiz üzerine yaratılmış, bizim bütün isim ve sıfatlarımızın gerekleri ile donatılmış ve bizim ahlâkımız ile ahlâklanmış olan peygamber! Kullarımızdan bizim tebliğimiz ile kendilerinin irşâdını isteyen kimselere hitâben قُلْ: **De ki:** Ey gaflet ve dalâlet çöllerinde batmış olan gölgeler! إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ: **Eğer Allâh'ı seviyorsanız,** sizi yaratan, ademden/yokluktan alarak ızhar eden Rabbinizi sevdiğinizi iddia ediyor, onun kapısına yönelmeyi ve onun yakınlığını istiyorsanız, onun emri ve hükmü gereğince فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ: **Bana uyun ki, o da sizi sevsin,** kendi cânibine sizleri yakınlaştırsın, kendisi ile mülâkî olma şerefine erdirsin. وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ: **Ve günahlarınızı affetsin.** Cemâlullâhı, celâlullâhı, onun eser, isim ve sıfatlarını müşâhede etmenize karşı

... وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰه۪يمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٣٣﴾

size perde olan günahlarınızı gözlerinizden silsin ve kaldırsın. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ: **Allah, Gafûr (çok affedici) ve Rahîm'dir (çok merhametlidir) (31).** Size tevhid yolunu gösteren Allah, size karşı gafûrdur yâni vuslatınızın önündeki engelleri kaldırır ve yine size karşı rahîmdir yâni matlûbunuza ulaştırır.

Yine onlara قُلْ: **De ki:** Amellerinizin en yücesi, Allâh'ın emrine uyacağınız ve size gönderilmiş olan Allâh elçisine ittibâ edeceğiniz en fazîletli ibâdet olarak أَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ: **Allâh'a ve rasûlüne itaat edin.** Mü'minlerin kurtuluşa erdiği, kendisinin bütün emir ve hükümlerini yerine getirmede ve bütün yasaklarından kaçınmada Allâh'a itaat edin. Yine size kitâbı tebliğ eden, ondaki maksadı açıklayan peygambere de itaat edin. Eğer itaat ederlerse mü'minlerin kurtuluşa erdiği gibi onlar da ererler. فَإِنْ تَوَلَّوْا: **Eğer yüz çevirirlerse,** Allâh'a ve resûlüne itaat etmekten yüz çevirirlerse küfretmiş olurlar ve artık Allâh'ın gazabından ve azabından âhirette onlar üzerine ne gelir, Allah bilir! فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ: **Allah, kâfirleri sevmez (32).** Kullarına doğru yolu gösteren Allâhü Teâlâ, kâfir kullarını kendisine yakınlaştırmaz ve onlardan râzı olmaz. Bilakis onlara azap eder ve huzûrundan kovar.

Cenâb-ı Hakk, muhabbetinin ve rızâsının, kendi sûreti üzere yaratılmış, kendi ahlâkı ile ahlaklanmış olan peygamberine tâbi olmaya bağlı olduğunu belirtti. Bundan onun her mazharda eşit biçimde zuhur ettiği zannı ve bâzı şahsiyetlere tâbi olmanın herhangi bir imtiyaz getirmeyeceği vehmi ortaya çıkabilir; işte bu yanlış fikri ortadan kaldırmak için şuna işâret etmekte, "bizim, bâzı mazharlarımızı diğer bâzıları üzerine üstün kılmak bizim sünnetimizdir" diyerek şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ: **Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ailesini ve İmran ailesini âlemlere karşı**

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ
اِنّ۪ي نَذَرْتُ لَكَ مَا ف۪ي بَطْن۪ي مُحَرَّرًا ....

seçmiştir (33). Allâhü Teâlâ, Âdem (a.s.)'ı, hilâfet ve nâiplik ile, meleklere ona secde etmelerini emretmekle ve diğer mahlûkatına bahşetmeyip de ona bahşettiği kerem ve lutfu ile seçmiştir. Yine Nûh (a.s.)'ı, onun duâsı ile yeryüzünde olan herkesi gark edip onu kurtarmak ile seçmiştir. Kezâ İbrâhim (a.s.)'ın ailesini hilâfet ve imamlık vererek seçmiştir. İbrâhim (a.s.), Allâhü Teâlâ'nın kendisine verdiği ilham ve vahiy ile, kıyâmet gününe kadar kendi zürriyetinden gelen kimselerin imam olarak bulunmadığı hiçbir zamânın olmaması yönünde duâ etmiştir. Yine İmran ailesini de, körlerin gözünü açmak, ölüleri diriltmek, babasız çocuk dünyâya getirmek gibi daha önce benzeri görülmemiş mûcizeler ve hârikulâdelikler ile âlemlere karşı seçmiştir.

Bununla birlikte onları seçmesi sâdece kendileri ile sınırlı kalmamış, onlardan sonra gelen nesillerinden fazîletli ذُرِّيَّةً: **Bir zürriyeti,** bir nesli de seçmiştir. بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ: **Onlardan bâzısı diğerlerinden** rütbece ve fazîlette daha yüksektir. İşte bundan dolayı Cenâb-ı Hak "Biz peygamberlerin bir kısmını diğer bir kısmından üstün kıldık" (Bakara, 2/253) buyurmuştur. Kısaca, وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah, Semî' (her şeyi duyan) ve Alîm'dir (her şeyi bilendir) (34).** Kendi kapısının/ dergâhının cânibine yönelen kullarının iç âlemlerini bilen Allâhü Teâlâ, onların isti'dâd/kâbiliyet dilleri ile yaptıkları münâcatlarını işiten ve yüce mertebelerden ve yüksek makamlardan kâbiliyetleri ölçüsünde hâllerine yakışanı bilendir.

Ey resullerin en kâmili! Sana tâbi olanlara Âl-i İmrân'ın (İmrân ailesinin) menkıbelerinden olan şu kıssayı özellikle anlat: إِذْ قَالَتْ امْرَأَةُ عِمْرَانَ: **Hani, İmrân'ın hanımı demişti ki:** İmrân'ın eşi, hâmile kaldığı zaman, yine Rabbinin kendisine verdiği ilham sâyesinde ona kâbiliyet lisânı ile sırrında münâcât edip demişti ki: رَبِّ: **Rabbim!** Ey beni gücü, kuvveti ile terbiye eden, besleyip büyüten Rabbim! إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا: **Karnımda olanı hür olarak senin için adadım.** Karnımda olan

... فَتَقَبَّلْ مِنّ۪يۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنّ۪ي
وَضَعْتُهَٓا اُنْثٰىۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْۜ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰىۚ وَاِنّ۪ي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ

çocuğu, her türlü dünyâ işlerinden âzâde olarak, sana hâlisâne bir kulluk ve beytine/evine gönülden hizmet etmesi için, onu sana hizmet etmekten başka bir şeyin meşgul etmemesini dileyerek sana adadım. O zaman (İsrâil oğulları arasında) erkek çocuklarını Beyt-i Makdis'e (Kudüs) (Allah şerefini artırsın) adamak bir âdet imiş. فَتَقَبَّلْ مِنِّي: **Benden kabul et.** Yâ Rabbi! Kurbiyetini umarak sana adadığım bu adağımı lutfun ile kabul eyle. إِنَّكَ: **Muhakkak ki,** zâtın, sıfatların ve isimlerin ile أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Sen Semî' (her şeyi işiten) ve Alîm'sin (her şeyi bilensin) (35).** Münâcâtımı işiten ve ihtiyâcımı bilensin.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا: **Onu doğurunca,** kız olarak doğum yapınca üzüldü de قَالَتْ: **Dedi ki,** adağı ile ilgili olarak, şaşkın, üzüntülü ve müştekî bir şekilde Rabbine şöyle dedi: رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَى: **Rabbim! Onu kız doğurdum.** "Yâ Rabbi! Ben her ne kadar adağımdaki niyetimde son derece ihlaslı olsam da sen benim adağımı kabul etmedin. Çünkü kız doğurdum ve kız, senin evinin hizmeti için uygun değildir." O hüznünde, tahassüründe, şikâyetinde öylesine şiddetli bir hâle garkolmuştu ki, sırrında ona şöyle nidâ edildi: "Sızlanma, üzülme çünkü senin niyetindeki ihlâsı bilen وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ: **Allah, neyin doğduğunu daha iyi bilir.** Allâhü Teâlâ, ondan ne gibi hârikulâdeliklerin, acâipliklerin zuhur ettiğini senden daha iyi bilir. وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَى: **Kız, oğlan gibi değildir.** Bu beytin hizmeti için adanan bir kız, elbetteki oğlan gibi değildir. Cenâb-ı Hakk'ın yaratmış olduğu güzelliklerin, acâipliklerin ve kudretinin mükemmelliğinin üzerine terettüp etmesi açısından erkek çocuk şu kız gibi değildir. Bundan sonra o, sır kulağı ile duyduklarını duydu da sevinçli ve ferahlamış bir şekilde şöyle dedi: وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ: **Ben onun adını Meryem koydum.** İsim ile müsammânın birbirine mutâbık olması için onu Meryem diye adlandırdım. Çünkü "meryem", onların dillerinde âbide (ibâdete düşkün kul) demektir. İmrân'ın karısı, onun ve zürriyetinin hıfz-ı ilâhî tarafından korunacağını Allâh'ın ilhâmı ile anlayınca,

... وَاِنّ۪ٓي اُع۪يذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّج۪يمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ
حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًاۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّاۜ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَۙ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ....

çocuğunu ona havâle ve teslim ederek şöyle dedi: وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: **Onu ve zürriyetini kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum (36).** Onun ve neslinin şeytanın saptırmasından ve aldatmasından korunmasını senden diliyorum.

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ: **Rabbi onu güzel bir şekilde kabul etti.** Rabbi, onun kendisi için nezrettiği şeyi güzel bir şekilde kabul etti. Öyle ki, başta annesi her ne kadar ye'se düşmüş olsa da, çocuk Allah'tan gelen lutfun müşâhedesi ile büyüdü. وَ: **Ve** Cenâb-ı Hak onun adağını güzellikle kabul ettikten sonra, أَنْبَتَهَا: **Onu yetiştirdi.** Lutfu ile onu büyüttü. Tâ ki o, نَبَاتًا حَسَنًا: **Güzelce yetişti.** Hakk'ın hârikulâdelikleri ve hikmetinin güzellikleri için bir mazhar oldu. Annenin duâsını kabul edip, çocuğu güzelce yetiştirdikten sonra, Cenâb-ı Hak وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا: **Ona Zekeriyyâ'yı kefil kıldı.** Beyt-i Makdis'in ileri gelen din adamlarından Zekeriyyâ'yı onun kefili ve koruyucusu yaptı.

Rivâyet edilir ki: Hanna (Meryem'in annesi) çocuğunu doğurunca, Allâh'ı ilhâmı ile onu bir hırkaya sardı, Mescid'e götürdü, âdet olduğu üzere, orada bulunan râhiplerin önüne koydu ve şöyle dedi: Buyrun, bu benim adağım!

Onu kimin koruyacağı husûsunda ihtilafa düştüler. Çünkü o, imamlarının ve meliklerinin kızı idi. Zekeriyâ (a.s.), "onu korumayı ben daha çok hak ediyorum, çünkü onun halası benim yanımda" dedi.

İhtilaf devam etti ve işi kur'a çekmeye kadar götürdüler. Tam yirmi yedi defâ kura çektiler. Bir nehrin kenarına geldiler. Nehre kalemlerini attılar. Suyun üstüne Hz. Zekeriyâ'nın kalemi çıktı. Dolayısıyla Hz. Zekeriyâ, tavanındaki bir girişten başka giriş yeri olmayan bir evde onun hâmîsi oldu. Hz. Zekeriyâ ona yemeğini götürmek istediği zaman o girişten aşağı iner, oradan çıktığında da kapatırdı. كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا: **Zekeriyyâ ne zaman mihrâba girse, onun/ ...**

... قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَاۜ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لٖى مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةًۚ اِنَّكَ سَمٖيعُ الدُّعَٓاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ....

Meryem'in yanında rızık bulurdu. Türlü türlü yemekler ve meyveler bulurdu. Yaz mevsimi ise onun yanında kış meyveleri olurdu, kış mevsiminde ise yaz meyveleri olurdu. Zekeriyâ, bu hâle çok şaşırıp sordu: قَالَ يَامَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا: **Dedi ki: Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?** Bu dünyâ yemeklerine ve meyvelerine benzemeyen yiyecekler sana nereden gelmektedir? Böyle bir âdet yok. Kapılar da üzerinden kapalı! O, Allâh'ın ilhâmı ile قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ: **Dedi ki: O Allah katındandır.** Kullarının rızkını tekeffül etmiş olan Cenâb-ı Hakk'ın katındandır. إِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ: **Muhakkak ki, Allah istediğini hesapsız rızıklandırır (37).** Mazharlarının terbiyesi için murâkıb/gözeten ve muhâfız/koruyan olan Allâhü Teâlâ, dilediği kimsesi sayıya ve hesâba sığmayan bir şekilde, hiç ummadığı yerden rızıklandırır.

Zekeriyyâ (a.s.) ondan duyacağını duydu, işiteceğini işitti de هُنَالِكَ: **Orada,** o anda, دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ: **Zekeriyyâ Rabbine duâ etti.** Her hâlinde Allah'tan gelen esintileri gözetleyen Zekeriyyâ (a.s.), kendisini besleyin büyüten, terbiye eden Rabbinden kendisine, ismini yaşatacak bir halef vermesi için duâ etti. قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً: **Dedi ki: Rabbim! Bana katından temiz bir zürriyet bağışla.** İmrân'ın hanımına verdiğin gibi, bana da bütün nâkısalıklardan ve rezilliklerden uzak bir nesil ver. إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ: **Sen, duâyı işitensin (38).** Kullarının sırlarını/iç dünyâlarını kuşatmış olman hasebiyle sen, kullarının kalplerine ilkâ' ettiğin, attığın isti'dad/yetenek lisanlarından sâdır olan duâyı işitensin.

Onun bu duâsı böylece samîmî bir şekilde ve Allâh'ın ilmindeki kaderinin vârid olma ânına denk düşünce, Allah onun duâsına icâbet ederek meleklere onu müjdelemelerini emretti. فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ: **Melekler**

... وَهُوَ قَٓائِمٌ يُصَلّ۪ي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا
بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى
يَكُونُ ل۪ي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَت۪ي عَاقِرٌ ....

ona nidâ ettiler. Rablerinin emriyle ona seslendiler. وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ: **O ise mihrapta ayakta, namaz kılıyor idi.** Bu anda Hz. Zekeriyyâ, duâsının kabul edilmesini bekliyor, huzû ve huşû içerisinde Allah için namaz kılıyor, ona gönülden yönelmiş bir şekilde mihrapta ibâdet ediyordu. Melekler ona şöyle nidâ ettiler: Yâ Zekeriyyâ! أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى: **Allah sana Yahyâ'yı müjdeliyor!** Duânı işiten Allâhü Teâlâ sana icâbet etti; o, ismi kendisi tarafından "Yahyâ" diye konan bir oğulu sana müjdeliyor. O çocuk senin ismini yaşatan birisi olacak ki, bu da senin duânın tazammunudur. Mâdem ki seni bu duâya sevk eden şey, Meryem (r.a.)'dan olağanüstü ve hârikulâde şeyler müşâhede etmen olmuştur, işte bu çocuk da sana Hak'tan bir mevhibedir, Hak vergisidir. O, مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ: **Allah'tan bir kelimeyi tasdik edici, efendi, nefsine hâkim ve sâlihlerden bir peygamberdir (39).** Yahyâ (a.s.), Hz. Meryem'e hiçbir erkek temas etmeksizin dünyâya gelen, Allah tarafından bağışlanan ve onun tarafından "Mesîh" diye adlandırılan çocuğu tasdik edecektir. Yine o, zühdü ve takvâsı ile akranlarının üstüne çıkacaktır -Yahyâ (a.s.) hayâtında hiç bir zaman günaha meyletmemiştir-. Kavminin efendisi ve reisi olmakla birlikte, nefsinin isteklerini hapsetmekte de son derece hâkim olacaktır. Bu zikredilen sıfatlarla muttasıf olması sebebiyle de, Allâh'ın âyetlerini kullarına tebliğ etmek ve onları onun cânibine sevketmek için sâlih bir peygamber olacaktır.

Hz. Zekeriyyâ meleklerden işiteceğini işittikten sonra şaşırmış bir halde, çocuğun olağanın dışında bir şekilde dünyâya geleceğini ve bunun da biraz zor olduğunu düşünerek قَالَ رَبِّ: **Dedi ki: Ey Rabbim!** Ey beni bu yaşıma kadar nîmetleri ile büyüten Rabbim! أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ: **Benim oğlum nasıl olur!** Bu yaşta benim çocuğum nereden olacak! وَقَدْ بَلَغَنِي الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ: **Ben ihtiyarlamışım ve karım da kısır!** Karım

... قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِيٓ اٰيَةًۜ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًاۜ وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَث۪يرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾

oldu olası çocuk doğurma imkânından mahrum ve üstelik de yaşlı; ondan çocuk doğurması beklenmez ki! Cebrâil ona Allâh'ın vahyi ile قَالَ كَذَلِكَ: **Dedi ki: Bu böyledir.** Sakın "olmaz!" diye düşünme: Bu aynen senin söylediğin gibi, normal sebepler olmaksızın olacak. Çünkü, اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ: **Allah, istediğini yapar (40).** Kâdir ve muktedir olan Allâhü Teâlâ, hiçbir sebep ve maddesi olmaksızın mevcûdattan dilediğini yaratır ve var eder.

İşte burada sana düşen, aradaki hâcet sebepleri perdesini kaldırman, aradaki hiçbir sebebi, hiçbir vâsıtayı görmeksizin, onun mülkünde cereyan eden her şeyi ona nispet etmendir. Aslına bakılırsa, lüb/gönül sâhipleri indinde perde yoktur. Allâh'ın nûru ile bakan basîret sâhiplerinin nazarında, ister daha önce benzeri geçmemiş olsun, isterse kendi türünden olanlara uymuyor olsun, onun mülkünde sâdır olan her bir şey, vücûd-ı ilâhînin tecellîlerinin teceddüdü (her an yenilenmesi) içerisinde gerçekleşir.

Sonra Zekeriyyâ (a.s.) bu sözün mânâsını anlayıp uyanınca hemen قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً: **Dedi ki: Rabbim bana bir alâmet ver.** Ey beni türlü türlü lutuf ve keremi ile besleyip büyüten Rabbim! Lutfun ile bana bir alâmet ver ki, onunla işi bileyim, kalbim mutmain olsun ve beklemekten kurtulsun. قَالَ آيَتُكَ أَلاَّ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ إِلاَّ رَمْزًا: **Dedi ki: Alâmetin, işâret dışında, insanlarla üç gün boyunca konuşamamandır.** Dilinin konuşmaya güç yetirememesi sebebiyle, üç gün boyunca insanlarla konuşamaman ve ihtiyaçlarını onlara anlatamaman olacaktır; sâdece baş ve elinle işâret ederek konuşabileceksin. Konuşmaktan ve söz söylemekten âciz kaldığın bu müddet zarfında وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ: **Rabbini çokça zikret ve onu sabah akşam tesbîh et (41).** İç âleminde onu bol bol zikret, gecenin ve gündüzün….

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَٓاءِ الْعَالَمِينَ ﴿٤٢﴾

tamâmında, zikrin bütün zamanlarını kuşatması için, onu her türlü noksanlıktan tenzih et.

İşte bu noktada ârif olan kişi şunu hemen kavrar: Duâsına Allâhü Teâlâ tarafından icâbet edilmesini isteyen kimselerin, her şeyden önce kalplerini Allah'tan gayrısından boşaltmaları ve bütün zamanlarını onun zikri ile doldurmaları gerekir. Öyle ki, Hak'tan başka hiçbir şeyi dilinde anmamalı ki, bu şekilde matlûbuna ulaşsın ve Cenâb-ı Hak tarafından da duâsına lutuf ve keremi ile icâbet edilsin.

Ey resullerin en kâmili! İmrân ailesinin güzelliklerinden ve Allâhü Teâlâ'nın onları seçmesinin sebeplerinden olan şu hususları da sana tâbi olanlara hatırlat: وَاِذْ قَالَتْ الْمَلَائِكَةُ: **Hani, melekler demişti ki:** Rablerinin emri ve vahyi ile, Meryem'e ilham ederek, ona konuşarak, onun sırrına nidâ ederek şöyle demişlerdi: Müjdeler olsun يَامَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَاكِ: **Ey Meryem! Allah seni seçti.** Beytinin/evinin hizmeti için Cenâb-ı Hak seni seçti. Halbuki daha önce kadınlardan hiç kimse bu hizmete alınmamıştı. وَطَهَّرَكِ: **Seni temizledi.** Seni, bütün pisliklerden ve kadınlara ârız olan nâhoş durumlardan lutfu ile seni tertemiz yaptı. وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ: **Bütün âlemlerin kadınlarına karşı seni üstün kıldı (42).** Hayırlı ve fazîletli olman sebebiyle bu iki husûsu Cenâb-ı Hak sırf sana nasip etti. Bir delil olması için, Cenâb-ı Hak bu özelliği sâdece Hz. Meryem'e tahsis etti.

Hz. Meryem'in yaratılışında Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bahşettiği bir olağanüstülük olan, hiç kimse temas etmeden, bilakis Hak katından ona ilkâ edilmiş bir "kelime" olarak, hâmile kalması sebebiyle, onun oğlundan da daha önce görülmemiş mûcizeler ve hârikulâdelikler aynı şekilde zuhur etmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın kendisini seçtiğini Hz. Meryem'e haber verdikten sonra melekler, Allâh'ın emri ile, huzû ve huşû üzere nasıl teveccüh edileceğini öğretmek için ikinci defâ yine ona seslendiler.

يَامَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ
الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۜ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ
مَرْيَمَۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

يَامَرْيَمُ: **Ey Meryem!** Ey Hak katında seçilmiş ve makbul olan Meryem! اقْنُتِي لِرَبِّكِ: **Rabbine gönülden itaat et!** Seni lutuf ve keremi ile büyüten, annen tarafından senin adanmanı kabul eden Rabbine şükür olarak teveccüh et, seni üstün kıldığı için ona tazarrû ve niyazda bulun. وَاسْجُدِي: **Secdeye kapan.** Onun hakkını biraz olsun edâ edebilmek için, yüzünü toprağa koyarak secde et. وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ: **Ve rükû edenlerle berâber rükû et (43).** Onun evini her türlü pislikten temiz tutmak için, Allâh'a ve evine hizmet yolunda belleri bükülmüş olanlarla birlikte sen de rükû et.

ذٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ: **Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir.** Allâh'ın Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ve İmrân ailelerini özel olarak seçmesi, Meryem ve annesinin kıssası, Zekeriyyâ'nın, hanımının ve oğlunun kıssası, senin tarafından (daha önce) bilinmeyen gayba âit haberlerdir. Ey peygamberlerin en kâmili! Her ne kadar senin gönlün ve aklın bu konularda bizim vahyimizden başka bir şey ile dolu değil ve sen ümmî birisi olup, kıssa ve târih mütâlaasında bilgisi olmayan birisi olsan da, biz sana onları vahyediyoruz. وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ: **Meryem'i hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini attıklarında sen onların yanında değil idin.** Râhipler, hangisinin Meryem'i muhâfaza edeceğinin belirlenmesi için kura çektikleri zaman sen onlarla berâber değildin. Hz. Meryem'in durumu hakkında وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ: **Tartışırlarken de sen onların yanında değildin (44).**

Biz bunları, senin nebîlik ve resullük dâvanda doğruluğuna birer delil olması için sana vahyediyoruz. Bu tür, peygamberlerden ve velîlerden sâdır olan ve sırf Allah katından gelen vahiy veyâ ilhâma dayanan haberleri ve bilgileri inkâr etmek, keşf ve yakîn yolundan saptıran, eksik ve çarpık akıldan kaynaklanır. Öbür türlü, her şeyi kuşatmış olan ilâhî

ilim hazretinden kendisine taşmış/verilmiş olan aklını vehim ve hayâl kirlerinden tertemiz yapan ve akvâlin/sözlerin, ef'âlin/fiillerin ve ahvâlin/hallerin sırları ile sırrı inkişaf eden, keşfi açılan kimsenin nazarında, arada hiçbir perde ve engel olmaksızın zâhir olur ki, beşerî nefislerden/insanlardan, bu dünyâda şehâdet âleminden gayb âlemine terakkî eden, her biri birer ilâhî sıfattan ibâret olan yaratılış ilkeleri ile sıfatlanan, nâsutluğu/maddîliği kaybolup, üzerinde lâhutluğu/rûhâniyeti gâlip gelen kimseler vardır.

İşte o zaman o kimsenin üzerinde ilâhî yüce hazretten gelen gaybî vâridatlar ve aynî mükâşefeler zuhur eder ki, olmuş veyâ olacak şeylerin haberleri gibi bir kısmı gaybla ilgili bir kısmı da şehâdet âlemi ile ilgili olabilir. Bu gibi şeylerden bir kısmını zamânımızdaki büdelâdan/abdallardan birinden de (Allah onun bereketini, bast hâlinde de, kabz hâlinde de yakîn ve irfan ehlinin üzerine indirsin) birtakım hikâyeler ve sözler şeklinde aynen işitmekte ve görmekteyiz. O da çok uzak yerlerdeki olaylardan haberler vermektedir. Biz, ondan işittiğimiz bu olayların gerçekliğine inanmak zorundayız. Çünkü o, anlattığı olaylar olduğu zaman orada olmamıştır; insanların kendi aralarında yaptıkları gibi, birilerinden bu olaylar hakkında bilgi alma, onları soruşturma durumu da söz konusu değildir. Yine ondan, bizim kendi aramızda cerayan etmiş ve üzerinden çok uzun zaman geçmiş bâzı olayları da dinliyoruz. Halbuki, meseleye insaflı bir şekilde bakacak olursak, bizler daha yeni/dün başımıza gelmiş şeyleri tam olarak hatırlayamazken o, çok uzun zaman önce bizim başımızdan geçen olayları, bizimle berâberken gözünün önüne getirerek, onlar hakkında en küçük bir eksik bırakmaksızın konuşmaktadır.

Ondan (Allah bereketini dâim etsin) işitilen bu tür olaylar pek çoktur. En küçük bir basîreti ve mükâşefe yoluna, vahye ve ilâhî ilhâma sâdık bir îmânı olan hiç kimse peygamberlerden ve velîlerden bu tür olağanüstü olayların vukû bulduğu konusunda aslâ şüphe etmez. Bilakis, yakînen bilir ki, insan türünün ızhar edilmesindeki, peygamberler gönderilmesindeki ve kitapların indirilmesindeki hikmet ve gâye, bu tür şeylere akıl erdirmek ve bunları anlamaktır (tedbîr). "Allâh'ın nur/ışık vermediği kimsenin nûru yoktur." (Nûr Sûresi, âyet 40)

إِذْ قَالَتِ الْمَلٰئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى
ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي
الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾

Ey peygamberlerin en kâmili! Sana tâbi olanlara Hz. Meryem'in şu güzel tarafını da anlat: إِذْ قَالَتْ الْمَلَائِكَةُ يَامَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ: **Hani melekler demişti ki: Ey Meryem! Allah seni kendisinden bir "kelime" ile müjdeliyor.** Melekler, Hz. Meryem'i, sırrında ona nidâ ederek şöyle müjdelemişlerdi: Ey seçilmiş, tertemiz Meryem! Seni türlü türlü lutuf ve ihsanları ile üstün kılan Allâhü Teâlâ, kudretini ızhar etmek için, oğlun için bir mûcize ve senin için de bir hârikulâdelik olmak üzere, senden babasız olarak doğacak bir oğul ile seni müjdeliyor. اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ: **Onun ismin Meryem oğlu Îsâ Mesîh'tir.** Oğlunun ismi Hak tarafından verilmiştir. "Mesîh" süryânice bir kelimedir ve mübârek anlamına gelir. Zîrâ Allâhü Teâlâ onu mübârek kılmış ve insanlar arasında onun özel bir yeri vardır ve ismi de Îsâ'dır. Onun künyesi se "İbn Meryem'dir. Ona bu şekilde Meryem oğlu denmesinin sebebi ise onun babasız oluşudur. O babasız olmakla birlikte وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: **Dünyâda da, âhirette de vecîhtir.** Meşhurdur, mâruftur ve insanlar için bir mercîdir. Dünyâda insanlar, âhiret ve dünyâ işleriyle ilgili olarak, onun bir peygamber olması dolayısıyla ona mürâcaat edeceklerdir. Âhirette de şefaati için ona mürâcaat edeceklerdir. Âsîlere, günahkârlara nasıl şefaat etmesin ki, zîrâ o Allah katındaki وَمِنْ الْمُقَرَّبِينَ: **Mukarrabîndendir (45).** Hakk'a yakın olanlardandır.

وَ: Ve onun Hakk'a yakınlığının alâmeti şudur: يُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا: **Beşikte iken de, büyüdüğünde de insanlara konuşacak.** Bebek olmasına rağmen, insanların din ve dünyâları işlerinden bahsedecek; büyük iken de her şeyi dosdoğru anlatacak, eksik ve fazla anlatmayacak. وَ: **Ve** neslinin asâleti sebebiyle, çocukluğunda da, büyüklüğünde de مِنْ الصَّالِحِينَ: **Sâlihlerden olacak (46).** Peygamber olması için sâlih bir insan olacak.

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌۜ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَۚ ﴿٤٨﴾

Hz. Meryem işiteceklerini işittikten sonra Rabbine şöyle tazarrû ve niyaz edip yalvardı: قَالَتْ رَبِّ: **Dedi ki: Ey Rabbim!** Ey beni örterek, kötülüklerden esirgeyerek, ibâdet ve felah ile yetiştirmiş olan Rabbim! أَنّٰى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ: **Benim çocuğum nasıl olur? Bana hiçbir beşer temas etmedi!** Yâ Rabbi! Sen de biliyorsun ki, bana hiçbir insan dokunmadı ve çocuk ise ancak o şekilde olur; senin sünnetin budur! Cenâb-ı Hak onun şüphesini gidermek için, şefkat ile ona قَالَ كَذٰلِكِ: **Dedi ki: Evet, böyledir.** Evet, senin şaşırdığın, hayret ettiğin şekilde olacaktır; zîrâ ademden/yokluktan zuhûra gelen her şeyin varlığı da tıpkı sende olduğu gibi başka bir şeyin temâsı olmadan gerçekleşmekte ve onlar o şekilde yaratılmaktadır. Çünkü اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ: **Allah dilediğini yaratır.** Hiçbir hammaddesi olmaksızın ve üzerinden zaman geçmeksizin dilediği her şeyi kudretiyle ızhar eder. Bilakis, إِذَا قَضٰى أَمْرًا: **Bir işe hükmettiği zaman,** bir şeyin olmasını murat ettiğinde, فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ: **Ona sâdece "ol" der, o da hemen oluverir (47).** İrâdesini gerçekleştirmek için sâdece "ol" kelimesini kullanır, Hakk'ın olmasını istediği şey de, aradan hiçbir zaman geçmeksizin, hiçbir şarta bağlı olmaksızın ve hiçbir engel bulunmaksızın hemencecik oluverir. Senin şaşırdığın, hayret ettiğin ve olacağını pek ümit etmediğin olay da aynen bu kabildendir.

وَ: **Ve** hiçbir töhmetten, kötülemeden ve ayıplamadan korkma ve aslâ üzülme. Çünkü senin oğlunun, akıl sâhiplerinin senin hakkında düşünecekleri ayıp ve kötülüğü giderecek özellikleri ve mûcizeleri olacak. Öbür taraftan hiçbir veled-i zinâ bu özelliklere, bu tür hârikulâdeliklere aslâ sâhip olamaz. Meselâ şu onun sâhip olduğu o tür hasletlerden birisidir: يُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ: **Allah ona kitâbı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek (48).** Cenâb-ı Hak, o Mesîh'e kitâbı, yâni

وَرَسُولًا اِلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ اَنّٖى قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنّٖٓى اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطّٖينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فٖيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فٖى بُيُوتِكُمْ ....

zâhirî işlerle ve şehâdet âleminin yönetimi ile alâkalı ilimleri; hikmeti, yâni gaybî hakîkatler ile ilgili bâtınî ilimleri; Mûsâ'ya (s.a.) indirilmiş olan Tevrat'ı; ve özel olarak da kendisine Hakk'ın katından indirilmiş olan İncil'i öğretecek.

وَ: **Ve** İncil'i ona indirdikten sonra onu رَسُولاً إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ: **İsrâil oğullarına bir peygamber** gönderecek. Onları Hak yoluna dâvet edecek. Sırât-ı müstakîm üzere götürecek. Cenâb-ı Hak, onun kendi elinden zuhur edecek ve onu tasdîk edip, ona delil olacak kesin âyetler ve ap-açık mûcizeler ile kendisini destekleyecek. O/Mesîh şöyle diyecek: Rabbimin emri ile أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ: **Size Rabbinizden bir âyet/delil getirdim.** Benim peygamber olduğuma delil olan bir mûcize getirdim. Bu da şudur: أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ: **Ben size çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp sonra da ona üflerim.** Ben sizin önünüzde çamurdan bir kuşa benzer, hareketsiz ve hissi olmayan bir şey yaparım. Sonra da bu kuşun içine nefesimi üflerim. فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ: **O, Allâh'ın izniyle hemen bir kuş oluverir.** Diğer kuşlar gibi uçan, canlı bir hayvana dönüşür. Bu güç ve can üfleme, Allâh'ın izni ve irâdesi ile benden meydâna gelir. وَ: **Ve** yine ben أُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ: **Körü ve alacalıyı iyileştiririm.** Gözleri kapanmış ve görme umudu kalmamış kimselerin gözünü açarım. Belki bundan daha önemlisi وَأُحْيِ الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ: **Allâh'ın izniyle ölüleri diriltirim.** Önceden ölmüş kimseleri diriltirim. Bütün bunların hepsi Allâh'ın izniyledir. Onun kudret ve irâdesi iledir. Bütün bunlar sizin, ben yapmadan önce hiç görmediğiniz şeylerdir. Bunlardan başka وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ: **Size yediğiniz şeyleri ve evlerinizde biriktirdiğiniz şeyleri söyleyebilirim.** Sizin ne yeyip içtiğinizi, evlerinizde neler biriktirdiğinizi size haber ......

... اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ
مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذٖى حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ ....

verebilirim. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **İşte bütün bunlarda,** daha önce hiç kimsenin yapmadığı bütün bu mûcizelerde, لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer mü'min iseniz sizin için delil vardır (49).** Eğer Allâh'a, onun peygamber göndermesine ve kitap indirmesine inanıyor iseniz, bütün bu mûcizelerde benim peygamberliğime ap-açık deliller vardır.

وَ: **Ve** bu mûcizeler ve hârikulâde delillerle birlikte ben size şu şekilde de gönderildim: مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ: **Benden önceki Tevrat'ı tasdik edici olarak.** Ben Mûsâ'ya (Rahmân'ın salavâtı onun üzerine olsun) indirilmiş olan Tevrat'ı, onunla birlikte daha önceki peygamberlere (Allâh'ın salavâtı onların üzerine olsun) indirilmiş olan bütün kitapları, dinleri ve şeriatleri tasdik edici olarak gönderildim. Çünkü önceki peygamberleri tasdik etmek peygamberliğin işâretlerindendir. وَ: **Ve** yine لِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ: **Size haram kılınmış bâzı şeyleri helâl kılmak için** geldim. Allah katından sizin için bana indirilmiş olan dinde, daha önceki dinlerde/şeriatlerde haram kılınmış olan bâzı şeyleri helâl kılmak için size gönderildim. Zîrâ, her ne kadar hepsi kendi katından inmiş olsa da, bir dîni/şeriati başka bir din/şeriat ile neshetmek/ilgâ etmek Cenâb-ı Hakk'ın sünnetidir. Bu konudaki bilgi Bakara Sûresi'nin "Biz bir âyeti neshettiğimizde ..." (Bakara, 2/106) âyetinde geçti. Velhâsıl ben وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ: **Size bir âyet/delil getirdim.** Hakk'ın tevhîdine delîl olan ap-açık ve kesin bir mûcize getirdim. Bu son cümlede Hz. Îsâ'ya verilen mûcizelerin hepsinin "bir âyet" diye ifâde edilerek hepsinin teke indirilmesinin sebebi, mûcizelerden her birinin kendi başına Hz. Îsâ'nın peygamberliğini ispat etmek için yeterli olmasıdır. Bu mûcizelerden herhangi birini gördüğünüz zaman bilinki onların hepsi مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ: **Rabbinizdendir; o halde Allâh'tan sakının.** Bunca deliller açıkça ortaya çıktıktan sonra ona .....

... وَاَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٥١﴾
فَلَمَّٓا اَحَسَّ ع۪يسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَار۪ٓي اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ ....

îman etmemekten sakının ve onun gazabından korkun. Onun katından getirdiğim her şeyde وَأَطِيعُونِي: **Bana itaat edin (50).**

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ: **Allah sizin de, benim de Rabbimizdir.** Benim hâlimi ve sizin hâlinizi ıslah eden Allâhü Teâlâ Rabbimizdir. Onun lutfu ve fazlı ile ve beni size peygamber olarak göndermek sûretiyle, benim terbiyem de, sizin terbiyeniz de en güzel şekilde olmuştur. Mâdem ki, benim size getirdiğim şeyleri işitip, onların içeriğine uydunuz, فَاعْبُدُوهُ: **O halde Allâh'a kulluk edin.** Mârifetullah/irfan sâhibi olun ve iyi bilin ki, هَذَا: **Bu,** yâni kulluk ve îman صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ: **Dosdoğru yoldur (51).** Yakîne ve irfâna götüren kıvâmında bir yoldur. Size düşen de bu yola emrolunduğu şekilde sülûk etmektir. Allah kendisinden yardım istenendir; sizi temennîlerinizin, dilek ve arzularınızın, maksat ve hedefinizin en güzeline ulaştırır.

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ: **Îsâ onların küfürlerini sezince,** nübüvvet nûru ile onların inkârının, mûcizelerden ve apaçık delillerden hiç etkilenmediklerinin farkına varınca, onlara hem bir müjde olarak hem de durumu soruşturmak, onlara muhabbetini ızhar etmek ve onların nübüvvetin gereğine vâkıf olup olmadıklarını öğrenmek için قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ: **Dedi ki: Allah için benim yardımcılarım kimdir?** Sapmışları doğru yola getirmek için bana kim yardım edecek? قَالَ الْحَوَارِيُّونَ: **Havârîler dediler ki:** Ashâbından hûra mensup olanlar yâni kalplerinin saflığı, inançlarının nifak ve ayrılık kirinden temizliği ve ihlasları sebebiyle bembeyaz olanlar şöyle dediler: نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ: **Bizler Allâh'ın yardımcılarıyız.** Allâh'ın resûlünün yardımcılarıyız. Allâh'ın hükümlerini ve emirlerini tenfiz etmede/uygulamada elimizden geldiği, gücümüzün yettiği kadarıyla sana yardım ederiz. Çünkü آمَنَّا بِاللَّهِ: **Bizler**

... وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا بِمَٓا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾

Allâh'a îman ettik. Bizler senin tebliğin gereğince, peygamberler gönderen ve kitaplar indiren Allâhü Teâlâ'ya inandık. وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ: **Şâhit ol ki, bizler müslümanız (52).** Ey halkı Hakk'a dâvet eden! O en büyük günde, Melik-i Muktedir'in huzûrunda sen bizlere şâhit ol ki, îman ve ihlâsımız ile birlikte, hâlimizi ıslah için Rabbimizin katından getirdiğin her şeye gönülden bağlı ve itaatkârız.

Havârîler, Allâh'a îman etiklerini, onun hükümlerini tebliğ eden rasûlüne yardım edeceklerini îtiraf edip, îmanlarına ve islâmlarına/ telsîmiyetlerine Hz. Îsâ'yı şâhit tutunca, sırlarında şu şekilde Cenâb-ı Hakk'a çok samîmî bir şekilde münâcât ettiler:

رَبَّنَا: **Rabbimiz!** Ey gönderdiği peygamberi ve indirdiği kitabı ile bizleri terbiye eden Rabbimiz! آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ: **Bizler senin indirdiğine inandık.** Senin tevfikin ve rasûlünün irşâdı sâyesinde, tevhîdin ile alâkalı, uyarıcı ve hükümlerini açıklayıcı olarak kitâbında indirdiğin şeylere îman ettik. وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ: **Rasûle tâbi olduk.** Îman ile birlikte, yapılmasını istediğin şeylerde, keşf ve şühûda ulaştıran emirlerinde gönderdiğin peygambere uyduk. فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ: **Bizi şâhitlerle berâber yaz (53).** Lutuf ve kereminle bizi, varlıkta senin tecellîlerinden ve güneşinden başka bir şeye şâhit olmayanlardan yaz.

وَمَكَرُوا: **Tuzak kurdular.** O küfürleri sezilen kâfirler Hz. Îsâ'yı öldürmek konusunda onu öldürecek kimseyi ona vekil yapmak sûretiyle tuzak kurdular. وَمَكَرَ اللّٰهُ: **Allah da tuzak kurdu.** Allâhü Teâlâ da, onu kurtarmak, göğe yükseltmek için, Hz. Îsâ'ya benzeyen kimseyi onu öldürecek olan kâtilin üzerine göndermek sûretiyle tuzak kurdu. O da Hz. Îsâ'ya benzeyen kimseyi o zannıyla öldürdü. Halbuki Allâhü Teâlâ, onu göğe yükseltti. وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ: **Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır (54).** Hz. Îsâ'yı öldürmeyi planlayan kimselerin tuzağından, zulmedilen kimsenin intikâmını zulmedenden alan Allâhü Teâlâ'nın tuzağı daha sağlamdır.

إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

Ey resullerin en kâmili! Hatırlat onlara ki: إِذْ قَالَ اللّٰهُ: **Allah şöyle demişti:** Kâfirler kendisini öldürmeye azmettiklerinde Allâhü Teâlâ, Îsâ (a.s.)'a -ki, onun kendisine kurulan tuzaktan haberi yoktu-, bildirmek için şöyle buyurmuştu: يَاعِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ: **Ben seni öldüreceğim.** Lâhu-tîliğimi senin üzerinde gâlip getirmek sûretiyle, makarr-ı izzete (izzet mekânına) vuslattan alıkoyan nâsutluğundan/beşeriyetten seni temiz-leyeceğim. وَ: **Ve** nâsutluğunun kirinden seni temizledikten sonra, رَافِعُكَ إِلَيَّ: **Seni kendime yükselteceğim.** Mânialarını ortadan kaldırdıktan sonra seni kendime ref edeceğim. Zîrâ senin için benden başka bir merci/dönüş yeri yoktur. وَ: **Ve** ref'inden sonra مُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Seni kâfirlerden temizleyeceğim.** Her zerrede zâhir olan Zât güneşini, bâtıl enâniyetlerinin bulutu ile örtenlerden seni tezkiye edeceğim. وَ: **Ve** seni kendime ref ettikten sonra جَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: **Sana tâbi olanları kıyâmete kadar kâfirlere üstün kılacağım.** Sana îman edip, hallerinin ıslâhı için kendilerine getirdiğin şeylere tâbi olanları, kâfirlerden dâimâ üstün bir mertebede ve derecede eyleye-ceğim. Zîrâ kıyâmete kadar "Zillet ve aşağılık mührü onlara vurulmuş ve onlar Allâh'ın gazabına uğramışlardır. (Bakara, 2/61)" "Onlara elim bir azap vardır. (Bakara, 2/10)" Îsâ (a.s.)'ın zuhûrundan sonra Yahu-diler hiçbir zaman gâlip olamadılar ve günümüze kadar hep mağlup bir şekilde geldiler. ثُمَّ: **Sonra** Cenâb-ı Hak, Hz. Îsâ'ya, ona inananlara ve onu inkâr edenlere tenbih olmak üzere ve tevhîd lisânı ile şöyle buyur-muştur: إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ: **Dönüşünüz banadır.** Ey din, itaat, îman ve küfür konularında birbirleri ile dünyâda ihtilafa düşmüş olanlar! Âhirette hepinizin dönüşü banadır. Bana rücû ettikten sonra فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ: **İhtilaf ettiğiniz konularda aranızdaki hükmü ben ....**

فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۘ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾

---

vereceğim (55). İlim ve irâdem gereğince, ihtilâf ettiğiniz konulardaki hükmümü vereceğim.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurarak hükmünü tafsil etmekte, açıklamaktadır:

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenler,** nübüvvet kandiliyle zâhir ve aydınlık olan Hak yolunu inat ve kibirle örtenler, peygamberleri ve onların hüküm, nasîhat, hikmet ve ibret türünden getirdiği şeyleri yalanlayanlar ve bunda ısrarcı olanlar, فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: **İşte bunları dünyâda da, âhirette de şiddetli bir azap ile azaplandıracağım.** Dünyâda iken zillet, hakâret ve cizye/vergi vermek sûretiyle ve âhirette de rahmetten mahrûmiyet ve uzak kalma cehennemi ile tard edeceğim, uzaklaştıracağım. Önceki dinleri/şeriatleri nesheden dînin zuhûrundan sonra وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ: **Onlar için hiçbir yardımcı da olmayacak (56).** Nesheden ameli terk etmeleri sebebiyle, onları îmâna dâvet eden, getirdiği dîne ve kitâba tâbi olmaya çağıran peygamberlerden hiçbiri onlara yardım etmeyecek ve onları Allâh'ın azâbından kurtaramayacak.

وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenler,** nesheden dîne ve kitâba inanan ve onları Rabbi katından getiren peygambere tâbi olanlar وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Ve sâlih amel işleyenler,** dinde emredilmiş olan şeyleri gönül hoşluğu ile yerine getirenler, فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ: **İşte onlara ecirleri tam olarak verilir.** Allâh'ın emirlerine ve peygamberlerine sarılıp, ona itaat etmeleri ve Allâh'ın muhabbetini kazanmış olmaları sebebiyle, amellerini karşılığı onlara tastamam ve kat kat verilecektir. Kullarını hidâyete eriştiren وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ: **Allah, zâlimleri sevmez (57).** Hakk'ın tevhîdinin hakîkatini keşfetmiş peygamberlerine indirilmiş olan sınırların dışına çıkanları Allâhü Teâlâ aslâ sevmez.

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ
اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ
رَبِّكَ ....

Onların zulme/karanlığa düşmelerinin ve Hak yoldan çıkmalarının sebebi, apaçık yoldan saptıran vehmin karanlığı ile zayıf akıllarına tâbi olmalarıdır.

Ey resullerin en kâmili ve bunlardan hiç haberi olmayan, bu konuda herhangi bir beşerden bilgi almamış, ümmî peygamber! ذٰلِكَ: **Bunu,** Îsâ (a.s.)'ın kıssasını ve diğerlerini نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ: **Biz sana âyetlerden ve hakîm (hikmet dolu) zikirden/Kur'an'dan okuyoruz (58).** Onları senin nübüvvet ve risâletine delil olan, katımızdan sana indirilen âyetlerden ve kesin hikmetleri ve sırf hikmetten kaynaklanan hükümleri şâmil olan, bâtılın kendisine yaklaşamayacağı, kendisinde neshin ve değiştirmenin vukû olmayacağı yüce ve muhkem/sağlam bir kelâmdan/kitaptan okuyoruz.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى: **Îsâ'nın durumu,** yâni onun yaratılışı, olağanüstü ve ilginç kıssası, yâni dünyâya babasız gelişi, عِنْدَ اللّٰهِ: **Allah katında,** yaratılma açısından كَمَثَلِ آدَمَ: **Âdem'in durumu gibidir.** Aslında Hz. Âdem'in kıssası, Hz. Îsâ'nın kıssasından daha gariptir. Çünkü onun babası olmadığı gibi, anası da yoktur. خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ: **Onu topraktan yarattı.** Cenâb-ı Hak, Âdem'i cemad olan topraktan yaratıp şekil verdi. ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ: **Sonra da ona buyurdu ki: Ol,** canlı bir insan ol, dedi. فَيَكُونُ: **O da hemen oluverdi.** Hemen hareket eden, his/duyu, irâde, idrâk ve anlayış sâhibi bir canlı oluverdi.

Ey peygamberlerin en kâmili! Sana okunan bu kitap, اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ: **Rabbinden gelen bir haktır/gerçektir.** Vâkıaya uygun olarak, dâvanda ve peygamberliğinde seni desteklemek ve sana düşmanlarına karşı yardım etmek için indirilmiş Rabbinden gelen bir hakîkattir.

فَمَنْ حَٓاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَٓاءَنَا
وَاَبْنَٓاءَكُمْ وَنِسَٓاءَنَا وَنِسَٓاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ
اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ: **Sakın, şüpheye düşenlerden olma (60).** Cılız akıllarına uyup da ondan şüphelenenlerden olmayasın.

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ: **Sana ilim geldikten sonra, artık seninle kim tartışır ise,** sana bu konuda bizim katımızdan inen kitap sâyesinde onun babasız olarak dünyâya geldiğine dair kesin bilgiler geldikten sonra, Îsâ (a.s.) hakkında, Hıristiyanlardan seninle mücâdele eden, delil yarışına giren kimse olursa onlara فَقُلْ: **De ki:** Yâni sana düşmanlık ettiklerinde şöyle de: تَعَالَوْا: **Gelin,** ey Îsâ (a.s.)'ın Allâh'ın oğlu olduğunu iddia ederek, ifrata/sapkınlığa düşmüş cedelciler! Geliniz, نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ: **Çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarınızı ve kadınlarımızı, sizi ve bizi çağıralım.** Büyük bir meydanda toplanalım. ثُمَّ نَبْتَهِلْ: **Sonra mübâhele edelim,** sizden ve bizden her birimiz Allâh'a duâ edelim de, فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ: **Allâh'ın lânetini yalancıların üzerine eyleyelim (61).** Böylece kim yalancı, kim doğru ortaya çıksın ve hak ile bâtıl birbirinden ayrılsın.

Rivâyet edilir ki, onlar/Hıristiyanlar mübâheleye (bedduâya) dâvet edildikleri zaman "bize biraz süre verin, bir düşünelim" dediler. Akıldâneleri ile başbaşa kalınca "bu konuda ne düşünüyorsun?" dediler. O şöyle dedi: "Vallâhi, biliyorsunuz ki o, sizin kitabınızda da vâdedilen peygamberdir. Sâhibinizin (Hz Îsâ'nın) durumu ile ilgili olarak da hükmü getirmiştir. Allâh'a yemin olsun ki, peygamberlerle mübâheleye girişen bütün kavimler helâk olmuştur." Adamın yanından ayrıldılar. Ertesi gün Hz. Heygamber'e geldiler. O, bir kucağına Hz. Hüseyin'i almış, diğer eliyle Hz. Hasan'ın elinden tutmuş yürüyordu. Arkasından Hz. Fâtıma ve onun arkasından da Hz. Ali geliyordu. Hz. Peygamber şöyle diyordu: "Sizi bir şeye çağırdığımda bana inanın!" (Hıristiyan grubun) en büyükleri dedi ki: "Ey Hıristiyanlar! Eğer onlar/peygamberler ....

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

Allah'tan bir dağın yok edilmesini isteseler, elbette Allah o dağı yok eder; sakın mübâheleye kalkışmayın, helâk olursunuz!" Bunun üzerine Resûlullâh'a boyun eğdiler, cizye olarak kırmızı elbise ve demirden otuz zırh verdiler. Resûlullah şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, eğer mübâheleye girişselerdi, domuz ve maymun sûretine çevirilecekler ve üzerlerine bir vâdi dolusu ateş atılacaktı, Allâhü Teâlâ Necran'ı ve ahâlisini kökünden öyle kazıyacaktı ki, ağaç üstünde kuş, taş taş üstünde kalmayacaktı."[19]

Ey peygamberlerin en kâmili! Bize vekâleten onlara de ki: إِنَّ هٰذَا: **İşte bu,** Hz. Îsâ ve Meryem ile ilgili anlatılanlar, لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ: **Gerçek kıssadır.** Olmuş şeylerdendir. وَ: **Ve** Îsâ'nın Allâh'ın oğlu, Meryem'in de karısı olduğunu söyleyerek küfre düşmeyin. Üçlemeyi, üç uknumu kabul etmeyin. Çünkü مَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ: **Allah'tan başka ilah yoktur.** Varlıkta; Vâhid, Ahad, Samed, doğurmamış, doğmamış, eş ve çocuk edinmemiş olan Allah'tan başka hakîkî bir mâbut yoktur. وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Muhakkak ki Allah, Azîz ve Hakîm'dir (62).** Hakîkaten Hak, deymûmiyet ve kayyûmiyet ile vasıflanmış olan Allâhü Teâlâ, gayr/ başkaları üzerinde gâlip, kâdir, kâhir olup bunları irâde ve ihtiyârının gereğinde ızhar etmekte hikmet ve hüküm sâhibidir.

فَإِنْ تَوَلَّوْا: **Eğer yüz çevirirlerse,** Hak ve hakîkat bütün delil ve ispatları işte ortaya çıktıktan sonra onlar hâlâ yüz çevirirlerse, sen de onlardan yüz çevir ve onlarla tartışmaya girme. فَإِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ: **Muhakkak ki Allah, bozgunculuk çıkaranları bilir (63).** Kendi yolundan yüz çevirenlerden intikam alıcı olan Allâhü Teâlâ, zayıf akıllıların inançlarını ifsat etmek sûretiyle insanları Hak yolundan ve sırât-ı müstakîmden çıkararak yeryüzünde fesat çıkaran kimseleri bilir.

[19] Hadîsi bu lafiz ile Ebû Nuaym *Delâilü'n-Nübüvve*'ni 21. bâbında rivâyet etmiştir. Ayrıca bak.: Buhârî, IV/1592, rakam: 4119, bâb: Kıssatü Ehli Necrân.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ
وَلَا نُشْرِكَ بِه۪ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا
فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَٓاجُّونَ ف۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ
وَمَٓا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْج۪يلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِه۪ ....

Ey resullerin en kâmili! Sırf nasîhat olsun diye, hikmet ve tevhîd lisânından sâdır olup, gaflet ve taklit ayıbından uzak bir söz olarak onlara قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ: **De ki: Ey Ehl-i Kitâb!** Ey Hakk'ın birliğine, onun kitaplarına ve peygamberlerine îman ettiğini iddiâ edenler! تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ: **Bizimle sizin aranızda ortak olan bir söze gelin.** Aramızda gerçekliği konusunda ittifak ettiğimiz, sizce de bizce de doğru olduğunda ihtilaf etmediğimiz şu söze gelin: أَلاَ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّٰهَ: **Allah'tan başkasına tapmayalım.** Sâdece gerçek mâbut ve kendisine ibâdeti hak eden Allâh'a ibâdet edelim. وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا: **Ona herhangi bir şeyi ortak koşmayalım.** Ona ibâdette onun yarattığı başka bir şeyi eş koşmayalım. وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Allâh'ı bir tarafa bırakıp birilerimizi rab edinmeyelim.** Ulûhiyette muvahhid/vâhid ve ma'bûdiyette münferit/ferd (tek) olan Allâh'ı bırakarak içimizden birilerini rab olarak tanıyıp ona bağlanmayalım. Eğer sözünü kabul ederler ve itaat ederlerse îman etmiş olurlar. فَإِنْ تَوَلَّوْا: **Eğer yüz çevirirlerse,** gerçek olan bu sözden dönecek olurlarsa, kesin bir biçimde فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ: **Deyin ki: Şâhit olun ki, bizler müslümanız (64).** Ey inkârcılar! Bizler tevhid ehliyiz, mü'miniz ve Hakk'a gönülden bağlıyız.

Sonra onlara bağlayıcı bir biçimde de ki: يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ: **Ey Ehl-i Kitâb! İbrâhim hakkında niçin tartışırsınız?** Hz. İbrâhim'in Yahudi veyâ Hıristiyan olduğunu niçin iddia ediyorsunuz? Halbuki وَمَا أُنْزِلَتْ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلاَّ مِنْ بَعْدِهِ: **Tevrat da, İncil de ondan sonra indirilmiştir.** Yahudilere gelen Tevrat ve Hıristiyanlara gelen ....

... اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ
تُحَٓاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا
كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾

İncil, Hz. İbrâhim'den çok sonradır. Ey inatla bu iddiada bulunanlar! أَفَلَا تَعْقِلُونَ: **Akletmiyor musunuz? (65)**

Ey din işlerinde aklı çalışmayan, ahmak ve gözleri kör olanlar! هَاأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ: **İşte siz öylesiniz.** İnkâr ve inatta ısrarcısınız. حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ: **Haydi, bilginiz olan şeyde tartışıyorsunuz,** Hz. Muhammed'-in peygamber olarak gönderileceğine ve onun vasıflarına dâir kitabınız-da bilgiler vardır; fakat sizler, onunla ilgili hakîkate sâhip olduğunuz halde bile bile tahrif ediyor ve değiştiriyorsunuz. فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ: **Hiçbir bilginiz olmayan şeyi niye tartışıyorsunuz?** Hz. İbrâ-him'in Yahudi veyâ Hıristiyan olduğuna dâir kitabınızda hiçbir bilgi yok iken, sizler iftirâ ediyor ve sırf inat ve kibriniz yüzünden, kitâbınızda olmayan şeyi ona nispet ediyorsunuz. وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ: **Allah biliyor, siz ise bilmiyorsunuz (66).** Aynı zamanda da, onun sizin hangi konuda haddi aştığınızı bildiğine inanmıyorsunuz.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا: **İbrâ-him Yahudi de değildi,** zîrâ Hz. Mûsâ ondan bin yıl sonra gelmişti, وَلَا نَصْرَانِيًّا: **Hıristiyan da değildi,** Îsâ (a.s.) da ondan iki bin yıl sonra gel-mişti. وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا: **Fakat müslim bir hanîf idi.** Yahudilerin ve Hıristiyanların, Üzeyir (a.s.) ile Îsâ (a.s.) hakkındaki ve Hz. Muham-med'i inkârlarındaki ifrat ve tefritlerinden uzak idi; tevhid yolunda dosdoğru yürüyen, mûtedil ve Hakk'a gönülden bağlı idi. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **O, müşriklerden değildi (67).** Hâdiseleri sebep ve vesîlelere nispet eden sapmışlardan değildi.

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللّٰهُ
وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ
اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإبْرَاهِيمَ: **İnsanların İbrâhim'e en yakın olanı,** dînen ona en yakın ve ona muhabbette en lâyık olan insanlar, لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ: **Ona tâbi olanlardır,** ümmetinden olup da onun dînini din edinen ve Rabbi katından getirdiklerine sarılan kimselerdir, وَهَذَا النَّبِيُّ: **Bu peygamberdir,** onun neslinden, onun milletinden, onun ehl-i beytinden ve zümresinden gönderilmiş olan bu peygamberdir وَالَّذِينَ آمَنُوا: **Ve mü'minlerdir,** bu peygambere ve onun önceki kitapları nesheden, tevhîd-i zât yolunu gösteren kitaptan getirdiklerine inanan kimselerdir. وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ: **Allah, mü'minlerin velîsidir (68).** Tevhid caddesini kullarına gösteren Allah, bütün işlerinde kendisinin rızâsını gözeten muvahhitlerin velîsidir; kendisine teveccühten, Mevlâ ile meşgul olmaktan alıkoyan dünyâ süsleriyle uğraşmalarını engelleyerek onların din işlerini yürütür.

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ: **Ehl-i Kitap'tan bir grup sizi saptırmayı çok isterler.** Sizi şeriat caddesinden, îman ve tevhid yolundan çıkarmayı isterler ve bunu da sırf nefislerinin pisliğinden, kalplerinde buğzun yer etmesinden ve İslâm'ın zuhûruna olan hasetlerinden dolayı arzularlar. Bu âyet; Huzeyfe, Ammâr ve Muaz'ı (r.a.) Yahudi olmaya dâvet ettikleri zaman Yahudiler hakkında inmiştir. Halbuki وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ: **Onlar ancak kendilerini saptırırlar da bunun farkında değiller (69).** Bu saptırma çabası sebebiyle ancak azâbı kat kat hak ederler, fakat onlar bu zararın ve helâkin farkında değiller.

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ: **Ey Ehl-i Kitâb!** Ey Mûsâ ve Îsâ'ya (a.s.) îman edip, onların getirdiği kitapları tasdik ettiğini iddia edenler! لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ: **Allâh'ın âyetlerini niçin şâhit olduğunuz halde inkâr**

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذٖٓى اُنْزِلَ عَلَى الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُٓوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

---

ediyorsunuz? (70) Her iki kitapta da Hz. Muhammed'in gönderileceğini ifâde eden âyetleri niçin inkâr ediyorsunuz? Halbuki siz onun o iki kitaptaki özelliklerini biliyor, onun zuhûrunu bekliyordunuz! Niçin inat ve kibirle onu inkâr edip reddettiniz? Üstelik, bir de kitabınızı haksız yere ve iftirâ ile tahrif ettiniz ve değiştirdiniz!

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ: **Ey Ehl-i Kitâb!** Ey Allâh'ın kitâbını tahrif edenler!

لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ: **Niçin Hakk'a bâtılı karıştırıyorsunuz?** Allah katından inmiş, apaçık olan gerçeğe niçin kendi kendinize uydurduğunuz iftirâları karıştırıyorsunuz? وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: **Ve hakîkati bile bile niçin gizliyorsunuz? (71)** Hz. Muhammed'in peygamberliği gerçeğini niçin saklıyorsunuz? Halbuki hakîkatin ne olduğunu biliyorsunuz ama sırf haset ve kibrinizden dolayı bunu açıklamıyorsunuz.

وَ: **Ve** hasetlerinin şiddetinden, buğuz ve kinlerinin aşırılığı sebebiyle, Müslümanları saptırmak için tuzak ve hîle kurarak قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ: **Ehl-i Kitap'tan bir grup dedi ki:** Kendi yardakçı ve ahbaplarına hîle ve tuzak yoluyla şöyle dediler: آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ: **Mü'minlere indirilene günün başlangıcında inanın,** mü'minlere muvâfık görünmek için o peygambere indirildiğini iddia ettikleri âyetlere sabahleyin, onlarla alay etmek için inanın ki, sizin peygambere uyduğunuzu zannederek sevinip ferahlasınlar. وَاكْفُرُوا آخِرَهُ: **Ve günün sonunda da inkâr edin.** Yâni akşama doğru da, "Bizler Muhammed'i kitabımızda anlatıldığı gibi bulmadık" diyerek onu terk edin ve inkâr edin ki, sizin bu muhâlefetiniz sebebiyle onlar tereddüde ve sıkıntıya düşsünler. Hep böyle yapın. لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Olabilir ki, dönerler (72).** Böyle yaparsanız belki Müslümanlar dinlerinden ve îmanlarından vazgeçerler.

وَلَا تُؤْمِنُوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْۜ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِۙ اَنْ يُؤْتٰٓى اَحَدٌ مِثْلَ
مَٓا اُو۫تٖيتُمْ اَوْ يُحَٓاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْۜ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِۚ يُؤْتٖيهِ مَنْ
يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌۚ ﴿٧٣﴾

وَلاَ تُؤْمِنُوا إِلاَّ لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ: **"Sizin dîninizden olmayana sakın inanmayın.** Sizinle aynı dinden olmayan, arkadaşı ve kardeşi bulunmayan, babalarınızın ve atalarınızın dînini din edinmemiş kimselerle sakın samîmî olmayın, onların fikirlerini aslâ onaylamayın." Ey peygamberlerin en kâmili! Onların hîlelerini reddetmek ve tuzaklarını defetmek için sırf hikmet pınarından gelen bir söz olarak onlara قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللّٰهِ: **De ki: Gerçek hidâyet, Allâh'ın hidâyetidir.** Dosdoğru yola eriştiren yol, dilediği kullarına tevhid yolunu gösteren ve dilediğini de o yolda yürümekten alıkoyan Allâhü Teâlâ'nın yolu ve hidâyetidir. Hîle ve tuzaklarınızn sebebi, أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ: **Size verilenin aynısının başka birisine verilmesidir;** sizin Hz. Muhammed'i (s.a.v) inkârınızın ve küfrünüzün sebebi, size bahşedilenin mislinin bir başkasına da bahşedilmesinden başka bir şey değildir. أَوْ: **Veyâ** fâsit iddianız ve bâtıl inancınıza göre, gûyâ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ: **Size karşı Rabbinizin huzûrunda delil getirileceği** ve bundan dolayı mağlup edilmemeniz içindir. Ey resullerin en kâmili! قُلْ: **De ki:** Aklınızın alaca bulacası sizi aldatmasın ve o akla tam anlamıyla güvenmeyin! Çünkü o, mârifet noktasında, özellikle de vehmin fazla olması hâlinde eksiktir. Halbuki إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ: **Fazîlet Allâh'ın elindedir.** Hidâyet, onun kudret ve irâdesi dâhilindedir. يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ: **Onu dilediğine verir.** Bunda aklın bir tesiri olmaz. Kullarını hidâyete eriştiren وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: **Allah Vâsi'dir, Alîm'-dir (73).** Allâhü Teâlâ, fazl, lutuf, kerem ve hidâyetinde çok cömerttir, onun ilham ve ilmine bir sınır yoktur. O, kullarının kâbiliyetlerini çok iyi bilir ve onların her birini kendi kâbiliyetine göre tevhîdine ulaştırır.

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظٖيمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِدٖينَارٍ لَا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ
اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَٓائِمًاۜ ....

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ: **O, rahmetini dilediğine verir.** Bütün lutuf ve kemâlleri şâmil olan rahmetini, dilediği ihlaslı kullarına kendi katından bir fazîlet olmak üzere istediğine lutfeder. Hakk'ın rahmetinin derinliğini ve genişliğini kimse idrâk edemez. وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ: **Allah, çok büyük lutuf sâhibidir (74).** Bütün kemâlâtı ile mütecellî olan Allâhü Teâlâ, beşerî varlıklarını vahdet denizinde yok etmiş ve kesret elbiselerini bir çırpıda üzerinden atmış olan enbiyâ ve evliyâdan bâzı mazharlarına karşı çok büyük lutuf ve ihsan sâhibidir.

وَ: **Ve** kâbiliyetlerin ve fıtrî özelliklerin faklı oluşu sebebiyle şunu da görürsün: وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ: **Ehl-i Kitap'tan öylesi vardır ki, ona yüklerle emânet bıraksan,** sağlam ve güvenilir olması dolayısıyla kendisine kıymetli ve çok mal emânet etsen, يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ: **Onu sana iâde eder.** Sen ona malı nasıl emânet etti isen, hiçbir eksiltme yapmadan ve ihânet etmeksizin emânetini sana geri verir. Çünkü onun fıtratı saf ve kâbiliyeti güzeldir. وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ: **Yine onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dirhem emânet etsen,** veyâ daha az bir şey bıraksan, tînetinin pisliği ve kâbiliyetinin çirkinliği sebebiyle لاَ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلاَّ مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا: **Başına dikilmedikçe sana emânetini iâde etmez.** Sürekli, bıktırırcasına, gide-gele emânetini istemedikçe sana geri vermez.

Bu âyet, her ne kadar her ikisi de inkar ve sapkınlıkta olup, fesat ve inatçılıkta ayak direyenlerden olsalar da; kendisine bir Kureyşlinin 1200 okya (bir okya=kırk dirhem) altın emânet edip emâneti sâhibine iâde ettiğinde Abdullah b. Selâm hakkında ve yine bir Kureyşlinin kendisine bir dirhem emânet verip, onu inkâr ettiğinde de Fanhâs b. Âzûrâ hakkında inmiştir.

... ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِى الْاُمِّيّٖنَ سَبٖيلٌۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقٖينَ ﴿٧٦﴾

ذَلِكَ: **Bu** yâni bâzı Yahudilerin emâneti iâde etmemesi, بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ: **Onların "ümmîlerin bizim aleyhimize bir yol bulmaları mümkün değil" demeleri sebebiyledir.** Onların kendi dinlerinden olmayanların mallarını helal saymalarının sebebi şudur: Onlar dediler ki: Bize Rabbimizden indirilmiş olan kitâbımızda, ümmîlerin hakları ile ilgili olarak bizim hesâba çekileceğimize dâir herhangi bir yol/bilgi yok. Çünkü ümmîler Kitap Ehli değilerdir. وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ: **Onlar Allâh'a karşı bile bile yalan söylüyorlar (75).** Onlar bu sözleriyle, Allâh'a sırf inatları yüzünden iftirâ ediyorlar. Çünkü onların kitabında bu bâtıl fikir yoktur.

Bu âyet indiği zaman Hz. Peygamber'in şöyle söylediği rivâyet edilir: "Allâh'ın düşmanları yalan söyler. Câhiliye döneminde ne varsa hepsi ayaklarımın altındadır, ancak emânet hâriç; çünkü o iyi kimseye de, kötü kimseye de ödenir."[20]

بَلَى: **Evet!** Hak için, hangi inanç ve dinde olursa olsun, kullarından herkesin hakkıyla ilgili olarak, haksızlık yapanı azarlama ve ondan intikam alma yolu ve hakkı vardır. مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ: **Ahdine vefâ gösteren,** Cenâb-ı Hak ile ve onun kulları ile yapmış olduğu ahde sâdık kalanlar وَاتَّقَى: **Ve takvâ sâhibi olanlar,** vefâsızlık sebebiyle Allâh'ın gazabından korkanlar, Allah katından mahbuplardandır/sevilenlerdendir. فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ: **Çünkü Allah, müttakîleri sever (76).** Onlardan râzı olur ve ecirlerini kat kat fazlasıyla verir.

[20] Bu âyetin ile ilgili olarak Abd b. Hamîd, İbn Cerîr, İbnü'l-Münzir ve İbn Ebî Hâtem Saîd b. Cübeyr'den şu hadîsi tahriç etmişlerdir: "Allâh'ın düşmanları yalancıdırlar. Câhiliye döneminde ne varsa hepsi şu iki ayağımın altındadır; ancak emânet müstesnâ, zîrâ o iyi insana da, fâcire de teslim edilmek zorundadır." (İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadîr,* I/354.)

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰئِكَ لَاخَلَاقَ لَهُمْ فِي
الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً: **Allâh'a verdikleri ahdi ve yemînlerini ucuz bir bedele satanlara gelince,** Allah rasûlü ile yaptıkları ahdi ve ona inanıp yardım edeceklerine dâir, onların sözlerine sâdık kalacaklarını gösteren yeminlerini, rüşvet alma ve makam sâhibi olma gibi şeylerle değiştirenler var ya, işte أُولَئِكَ لاَ خَلاَقَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ: **Bunların âhirette nasipleri yoktur.** Vuslat ve karar mahalli olan âhirette onların her hangi bir payları olmayacaktır. Onlar hüsrâna uğrayanlardır. وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ: **Allah onlarla konuşmayacak.** Bütün esmâ-i hüsnâsının ve sıfât-ı ulyâsının gereğinden olan halîfeleri ile konuştuğu halde onlarla konuşmayacak. وَلاَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Kıyâmet günü onların yüzüne bakmayacak.** Rahmet nazarıyla onlara bakmayacak ve kendisine bir hadîs-i şerifte de işâret edilen ve en büyük karalık (sevâd-ı a'zam) olan âlem-i amâdan (karanlık âlemden) parlayan vahdeti zat nurlarının şimşekleri onların kalp aynalarında aksetmeyecek. وَلاَ يُزَكِّيهِمْ: **Onları tezkiye etmeyecek.** Hâlis kullarını, içerisinde cemâlî ve lutuf ve kahra âit celâlî tecellîlerin aksetmesi için kalp aynalarını başkasına iltifat etme pasından temizlemiş ve böylece îtidale kavuşmuş, Allâh'ın tevhid yolu olan sırât-ı müstakîm üzere dosdoğru yürüyen kullarını methedip, onlara iltifat ettiği gibi, onları aslâ methetmeyecek ve onlara aslâ iltifat etmeyecek. وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Onlara elim bir azap vardır (77).** Bu hal içinde, onlara tardedilme azâbı vardır ve bu azap öyle acı vericidir ki, ondan daha büyük bir acı yoktur. Zîrâ o, varlığa terettüp eden, varlığın hak ettiği en büyük gâyeye vuslattan mahrum ve aynı zamanda en şiddetli acı ve eziyetlere mâruz kalmadır.

Allâh'ın gazabından Allâh'a sığınırız. Allah'tan başka kudret yoktur.

وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ
مِنَ الْكِتَابِۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ وَيَقُولُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا: **Yine onlardan bir grup vardır ki,** yine buğuz ve düşmanlıklarının şiddeti sebebiyle, Hz. Peygamberin ismini Tevrat'tan silerek, halkın zayıf akıllılarını saptırmak için bu muharref metni herkese göstermeyi amaçlayan bir kesim de vardır ki, onlar يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ: **Kitapta olmayan bir şeyi, siz kitaptan sanasınız diye dillerini Kitapla eğip bükerler.** Dinleyenlerin kitaptan sanmaları için onların tahrif ederek okuduğu bu gibi şeyler, ne metin olarak ve ne de tevil olarak indirilmiş olan kitapta vardır. Bununla birlikte iftirâ ediyorlar وَيَقُولُونَ هُوَ: **Ve diyorlar ki o,** o tahrif edilmiş, değiştirilmiş olan cümle, مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ: **Allah katındandır.** Halbuki وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ: **O, hiç de Allah katından değildir.** Bilakis, onların pis nefislerinin uydurduğu ve bâtıl özlerinin baş olma ve makam elde etme sevdâsıyla sevk ettiği şeylerdendir. وَ: **Ve** bâtıl fikirlerine teşvik etmek için يَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ: **Allâh'a karşı bile bile o yalanı söylüyorlar (78).** O söyledikleri şeyi iftirâ ederek Allâh'a âit gösteriyorlar. Halbuki iç dünyâlarında yakînen biliyorlar ki, o sözler, onların kibir ve inat yüzünden uydurduğu birer yalan ve iftirâdan başka bir şey değildir.

Onlar her ne kadar îman ve tevhîd iddiasında bulunsalar, kitapları ve peygamberleri tasdik ettiklerini söyleseler ve din ve şeriati yalnızca kendi dinleri ile sınırlı saysalar da, uyanmıyorlar ve anlamıyorlar ki, beşer velev ki, peygamber olarak gönderilse, kendisine kitap indirilse, özel lutuf ve ihsanlar bağışlansa bile, yine de beşer kaydından ve sınırlarından dışarı aslâ çıkamaz, ulûhiyet sıfatı ile kesinlikle sıfatlanamaz. Bilakis kul kuldur, Rab Rab'dir.

Bu hususta sözün gerçeği ve nihâyeti şudur: İnsanî/beşerî şahsiyet çeşitli beşeriyet özelliklerinden tecrit ve soyutlanmada farklı farklı olabilir. İşte beşerî sıfatlardan kim daha fazla kendisini tecrit etmiş ise o kimse Allâh'a daha yakın, fenâya daha meyilli ve bakâya daha şevklidir.

مَاكَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لٖى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾

Yoksa, seyr u sülûk sonsuza kadar devam edecektir. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İyi bilin ki, ebrârın benimle mülâkî olmaya karşı şevki uzundur."[21] Kullara ve Rabbü'l-erbâba değil.

Hz. Îsâ (Rahmân'ın salavâtı onun üzerine olsun), her ne kadar kadri çok yüce, Allah katındaki mertebesi çok yüksek ise de, yine her ne kadar diğer peygamberlerin göstermediği mûcizeleri Allâh'ın yardımı ile ızhar etmiş olsa da, beşer olma özelliğinden hiçbir zaman tam anlamıyla sıyrılamamıştır. Halbuki onlar/Hıristiyanlar onu beşer olma vasfından tamâmen sıyırıyorlar, Cenâb-ı Hakk'a tapar gibi ona tapıyorlar ve onun Allâh'ın oğlu olduğunu söylüyorlar. Bundan Allâh'a sığınırız. "Allâh'ı hakkıyla takdir edemediler." (En'âm, 6/91) Bundan dolayı tenbih ve tâlim yoluyla Cenâb-ı Hak onların fikirlerini reddederek şöyle buyurmaktadır: مَا كَانَ لِبَشَرٍ: **Hiçbir beşer için olmaz ki,** câiz ve doğru değildir ki, أَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ: **Allah ona kitap versin,** kendisine şeriati açıklayan kitap indirsin, içerisinde kulların durumları ve işleri ile ilgili şeylerin muhâfaza edildiği وَالْحُكْمَ: **Hükmü/hikmeti versin,** onların âhiretleri ile ilgili olarak وَالنُّبُوَّةَ: **Peygamberlik versin de,** o beşer ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ: **Sonra insanlara desin ki,** o peygamber cebren ve tekebbür ile insanlara şöyle desin: كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Allâh'ı bırakın, bana kul olun!** Sâdece bana tapın! Bu ancak ve ancak bâriz bir şirktir. Nübüvvet kandilinden bu tür saçmalıklar nasıl sâdır olur? Allâhü Teâlâ zâlimlerin söylediği şeylerden yüce ve münezzehtir. وَلٰكِنْ: **Fakat,** onların/ peygamberlerin insanlara söylediği ve emrettiği şey şudur: Ey tevhîd ehli! كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ: **Kitaptan okuduğunuz ve ...**

---

[21] Irâkî *İhyâ* hadîslerinin tahrîci esnâsında bu rivâyetle ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu rivâyeti hiçbir kaynakta bulamadım; onu sâdece *Firdevs* sâhibi tahriç etmiştir." (Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb,* II/240, Ebu'd-Derdâ hadîslerindendir ancak isnat zinciri zikredilmemektedir.) Ayrıca bak.: Gazâlî, *İhyâ,* III/9, Fî Beyâni Hâssıyyeti Kalbi'l-İnsân.

وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًاۜ اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ
اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مٖيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَٓا اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ
وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ ....

öğrettiğiniz şeyler gereğince rabbânîler olunuz (79). Kitaptan öğrendiğiniz dînî bilgiler ve başkalarına öğrettiğiniz şeyler ile ihlaslı kimseler olun; müşriklerden, şeytanlardan olmayın. Peygamberlere sâdece bu tür şeyler vahyedilmiş ve onlar da başkalarına ancak bunları ve bu tür şeyleri emretmişlerdir.

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا: **O size "peygamberleri ve melekleri rab edinin" diye emretmez.** Hâdî/doğru yolu gösterici ve hid.yete erdirici olan peygamberiniz, "melekler vâsıtasıyla peygamber olarak gönderilmiş kimseleri Allâh'tan başka ilahlar edinin, onun dışında mûcitler/yaratıcılar olarak tanıyın" diye aslâ söylemez. أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ: **O size hiç küfrü emreder mi hiç? Zîrâ sizler müslüman oldunuz (80).** Sizler onun peygamberliği sâyesinde birer muvahhid olduktan sonra, peygamberiniz size şirki emreder mi hi? Akletmiyor musunuz?

وَ: **Ve** ey peygamberlerin en kâmili! Ehl-i Kitap'tan olup da sana düşmanlık besleyenlere şunu da hatırlat: إِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ: **Hani, Allah peygamberlerden şöyle söz almıştı:** Bütün kullarının işlerini takdir eden Allâhü Teâlâ, peygamberlerden şu hususta sapasağlam bir söz almıştı: لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ: **Size verdiğim her kitap ve hikmetin ardından,** size, muâmelât (gündelik yaşam) ile ilgili hükümleri size ve ümmetlerinize açıklayan kitap ve yine sizleri ve ümmetlerinizi güzel ahlâka götüren, zâtî tevhîde ulaştıran hikmetler verdikten ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ: **Sonra, sizin yanınızdakini tasdik edici bir peygamber geldiğinde,** sizin ümmetinize tevhîd-i zâtî üzere, bizim katımızdan, tevhîd-i sıfât ve ef'âli tasdik eden bir peygamber geldiği zaman لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ: **Ona îman edeceksiniz,** hem sizler ona îman edeceksiniz hem de ona îman edip tasdik etmelerini ümmetlerinize tebliğ edeceksiniz.

... وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرٖى قَالُوا اَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا۬ مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾ اَفَغَيْرَ دٖينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُ اَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا ....

Dahası, sâdece ona îman ve onu tasdik etmekle kalmayacak, وَلَتَنْصُرُنَّهُ: **Ona yardım edeceksiniz.** Getirdiği şeylerde onun yardımcısı olacaksınız. Onun getirdiği de tevhîd-i zâtîdir ki, bütün ümmetlerin ve milletlerin merciidir. İşte bundan dolayı peygamber gönderme ve vahiy Hz. Peygamber ile son bulmuştur. Mîsâkı/sözü aldıktan sonra Cenâb-ı Hak tekit olsun diye şöyle قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي: **Buyurdu: Bunu kabul ettiniz ve ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?** Ey peygamberler! Sizler bunu, yâni ağır ve bozması türlü türlü azâbı gerektiren sözümü kabul ettiniz ve size mensup olan ümmetlerinizden bu konuda ahit ve sözlerinizi aldınız mı? Onlar قَالُوا أَقْرَرْنَا: **Kabul ettik, dediler.** Senin sözünü ve ahdini duyduk, itaat ettik ve aynı zamanda ümmetlerinizden de ahitlerini aldık. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şöyle قَالَ فَاشْهَدُوا: **Buyurdu: O halde sizler şâhit olun.** Yâni, sözlerinizi tutunuz ve onlar hususunda aslâ gâfil olmayınız. وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ: **Ben de sizlerle berâber şâhit olanlardanım (81).** Ben de bu işte hâzır ve sizin sözünüzü yerine getirmenize muttalîyim.

فَمَنْ تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ: **Bundan sonra her kim yüz çevirirse,** bu sağlam ahitten sonra sizlerden yüz çevirenler olursa, فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ: **İşte bunlar fâsıkların ta kendileridir (82).** Bütün yolları câmi/şâmil olan tevhîd-i zâtî yolunun dışına çıkmış olanlardır.

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ: **Allâh'ın dîninden başkasını mı istiyorlar?** Ey yüz çeviren fâsıklar! Tevhîd-i zâtî olan Cenâb-ı Hakk'ın dîninden başkasını mı istiyorsunuz? Halbuki وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا: **Göklerde ve yerde olanlar, isteyerek veyâ istemeyerek ona teslim olmuştur.** Gökyüzünde şühûd ve mükâşefe erbâbından kim ...

... وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُۚ ....

varsa ve yeryüzünde de ilim ve muâmelât ehlinden kim varsa hepsi, ister tahkik veyâ yakîn üzere olsun, isterse taklit veyâ tahmin üzere olsun, Allâh'a boyun eğmiştir. Başkasına değil sâdece وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ: **Ona döndürülürsünüz (83).** Gölgenin rücûu, geri dönüşü gölge sâhibine olur.

Ey resullerin en kâmili! Cem lisânıyla قُلْ آمَنَّا بِاللّٰهِ: **De ki: Biz Allâh'a îman ettik.** Vâhid, Ehad, hakîkatte ve varlıkta müteferrid/tek olan Allâh'a yakînen ve kesinlikle inandık. Bizler aynı zamanda şunları da tasdik ettik: Onun katından وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا: **Bize indirilene.** Hakk'ın tevhîdini açıklayan kitâba inandık. Seleflerimiz olan وَمَا أُنْزِلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ: **İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve onun torunlarına indirilene** de îman ettik. Yine bizler وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ: **Mûsâ'ya, Îsâ'ya ve bütün peygamberlere Rableri katından verilene,** hepsi tevhid ehli olan peygamberlere Rableri katından kâbiliyetlerine göre ilham edilen şeylere de inanıp tasdik ettik. لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ: **Biz, onların arasında fark gözetmeyiz.** Hepsine itaat eder, hepsini tasdik ederiz. Neden böyle olmayalım ki, وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ: **Bizler ona müslüman olmuşuz (84).** Âfakta mütecellî olan Allâh'ın dînini din edinmiş olan bizler, tek ve her şeyi kuşatmış olması ve hiçbir ayırım olmaksızın tamâmı isim ve sıfatlarından ibâret olan mazharlarında zuhur etmesi îtibâriyle Hakk'a yakînen inandık.

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا: **Her kim İslâm'dan başka din isterse,** mevcûdatın en hayırlısına indirilmiş olan dinden ve şeriatten başka bir din edinen olursa, فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ: **Ondan kabul edilmeyecek.** Tevhîd-i ....

... وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا
بَعْدَ اٖيمَانِهِمْ وَشَهِدُٓوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى
الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿٨٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ ....

---

zâtî üzerine binâ edilip, bütün izâfet ve husûsiyetleri ortadan kaldırması dolayısıyla, daha önceki bütün dinleri/şeriatleri nâsih olan dinden -ki, bu İslâm'dır- başkası kıyâmet günü kabul edilmeyecektir. وَهُوَ: **Ve o,** yâni İslâm'dan başkasını din edinen kimse, فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **Âhirette kaybedenlerden olacaktır (85).** Dünyâda ekilen her şeyin hasadının yapılacağı günde o kimse açık bir şekilde kaybedenlerden, hüsrâna uğryanlardan olacaktır.

Ey güç ve kuvvetin sâhibi! Kahrını indirmenden sana sığınırız.

Sonra Cenâb-ı Hak soru sormak şeklindeki azar ve paylama yoluyla şöyle buyurmaktadır:

Kullarını hidâyete erdirici olan كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ: **Allah, bir kavme nasıl hidâyet eder ki, onlar îmanlarından sonra kâfir oldular.** Allâh'ın vahdâniyetine inandıktan sonra inkâr ettiler. Bundan başka, وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ: **Peygamberin hak/gerçek olduğunu gördüler.** Daha önce, kendilerine tevhid yolunu açıklayan, tevhid yolunun mürşidi olan peygamberin Allah katından ve dâvâsında sâdık olduğunu ikrar, îtiraf ve tasdik etmişlerdi. Bununla birlikte وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ: **Onlara beyyineler/âyetler geldi.** Onlara, peygamberin doğruluğunu gösteren mûcizeler, âyetler ve deliller gelmişti de onlar onu kabul etmişlerdi. Ama sonra onu reddettiler. Bundan Allâh'a sığınırız. وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **Allah, zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez (86).** Sınırlarının dışına çıkanlara doğru yolu göstermez.

أُولَئِكَ: **Bunlar,** bu doğruluk ve iyilik yolundan sapmış ve zâlim olanlar var ya, جَزَاؤُهُمْ: **İşte onların cezâsı,** dalâletleri sebebiyle onların cezâsı şudur: أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ: **Allâh'ın lâneti onların üzerine olsun.** Allâh'ın tardı, kovması ezelden ebede kadar onlar üzerinedir. Ayrıca ...

... وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٨٧﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ
الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَۙ ﴿٨٨﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا
ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بَعْدَ
اِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الضَّٓالُّونَ ﴿٩٠﴾

Mü'minler için istiğfar eden وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ: **Meleklerin ve insanların hepsinin (87)** lâneti de onların üzerine olsun.

خَالِدِينَ فِيهَا: **Orada ebedîdirler.** Yâni lânette ve lânetin gerektirdiği türlü türlü azapta sonsuza kadar kalacaklardır. Öyle ki, aslâ لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنْظَرُونَ: **Onlardan azap hafifletilmeyecek ve onların yüzlerine bakılmayacak (88).** Hafifletilmesini bekleyecekleri azap, onlara karşı kesinlikle hafifletilmeyecek.

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا: **Ancak, bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar hâriç.** İrtidad ve dalâletten sonra, kendilerinden sâdır olana dünyâda iken tevbe edenler ve tevbe, ihlas, istiğfar ve pişmanlık ile hallerini ıslah edenler bunun dışındadır. فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Muhakkak ki Allah, Gafûr (çok bağışlayıcı) ve Rahîm'dir (çok merhametlidir) (89).** Onları tevbeye muvaffak kılan Allâhü Teâlâ, onların suçlarını örtmekte Gafûr ve zellelerini, hatâlarını affetmekte müşfiktir.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ: **İmanlarından sonra küfredenler,** mürted olanlar ve tevbe etmeyenler (Allâh'a sığınırız), ثُمَّ: **Sonra** pişman olmayanlar, bilakis ازْدَادُوا كُفْرًا: **Küfürleri artanlar** veyâ küfürlerinde ısrar, kibir ve azgınlıkla devam edenler var ya, işte bu kadar inattan sonra لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ: **Onların tevbeleri aslâ kabul edilmeyecek. İşte bunlar sapmışların ta kendileridir (90).** Bu inatçı, ısrarcı ve fıtraten dalâlet üzere olanların felah bulacakları aslâ beklenmez. Aksine:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا
وَلَوِ افْتَدٰى بِهِ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾ لَنْ تَنَالُوا
الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ Hayatları boyunca الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَى بِهِ: **Kâfir olanlar ve kâfir olarak da ölenler var ya, işte onlar dünyâ dolusu altını fidye verseler bile yine de hiçbirisinden bu kabul olunmayacak.** Yâni onlardan her biri, tevbesinin kabul edilmesini umarak dünyâ dolusu altını fidye verse veyâ infak etse bile yine de onların tevbeleri Allah katında kabul edilmeyecek. أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Bunlar için elim bir azap vardır.** Bu dalâlet çöllerinde helâk olanlar için dâimî ve sürekli bir azap vardır. وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ: **Onlar için bir yardımcı da yoktur (91).** Onlar için ne bir yardım, ne bir şefaat, ne bir infak ve ne de amel-i sâlih ve hacc-ı mebrûr gibi bir amel söz konusudur.

Cenâb-ı Hak, onların üzerine azâbı hiç hafiflememek üzere tescil edip, onların tevbelerinin, velev ki, onlardan her biri dünyâ kadar altını infak etseler bile kabul edilmeyeceğini belirttikten sonra, mü'minlere infak tarzını şöylece öğretmekte, tekit ve mübâlağa üzere onlara şu şekilde hitap etmektedir:

Ey mü'minler! لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ: **İyiliğe nâil olamazsınız,** Allah katında ebrâr-ı ahyârın (hayırlı ebrârın) mertebesine aslâ ulaşamaz ve erişemezsiniz, حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ: **Tâ ki, sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe,** Hakk'ın emrini yerine getirmek için ve onun rızâsını umarak, sizin yanınızda güzel ve değerli olan şeylerden infak etmedikçe ebrârın derecesine ulaşamazsınız. وَ: **Ve** iyi bilin ki: مَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ: **Ne infak ederseniz,** minnet ve eziyet olmaksızın bir tâne, bir zerre ya da güzel bir kelime de olsa sırf Hakk'ın rızâsı için infak etseniz, sizin bütün hallerinize ve niyatlerinize muttali olan فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ: **Allah onu bilir (92).** Onun ilminden hiçbir şey dışarıda kalmaz ve size kendi ilminin gereğince karşılığınızı verir.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَٓائٖيلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ
اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾

Yahudiler "bizim dînimizde haram kılınan şeyler Hz. İbrâhim'in dîninde de haram idi ve siz ey kendi dinlerinin ve milletlerinin Hz. İbrâhim'inki ile uygunluğunu/aynılığını iddiâ edenler! O halde niçin onun dîninde haram olan şeyi helâl kılıyorsunuz?" diye iddiada bulundular. İşte Allâhü Teâlâ onların bu iddialarını şöylede reddetmektedir: كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلاَّ مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ: **Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in kendisine haram kıldıkları hâriç, bütün yiyecekler İsrâil oğullarına helâl idi.** Tevrat'tan önce, Ya'kup (a.s.)'ın herhangi bir vahiy gelmeksizin, sırf adak/yemin olarak kendi kendisine haram kıldığı şeyler hâriç, bütün yiyecekler İsrâil oğullarına helâl idi. Ya'kup (a.s.)'ın siyatiği var idi ve eğer ondan kurtulursa en çok sevdiği yiyeceği yememeyi -ki, bu deve sütü ve eti idinezretti. Şifâ buldu ve ne deve eti yedi, ne de deve sütü içti. Daha sonra Yahudilerden türlü türlü pislikler ve kabahatler zuhur etti. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ, daha önce onlara helâl kılınan temiz yiyecekleri, onların pislikleri ve kabahatleri sebebiyle onlara haram kıldı. Eğer onlar bunu inkâr etseler ve şöyle deseler de bu böyledir: "Kendilerine bunlar ilk defâ haram kılınan kimseler biz değiliz; bizden öncekilere de haramlar oldu. Biz sâdece onlara uyuyoruz." Onları ilzam ederek/bağlayıcı olarak قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **De ki: Eğer doğru iseniz, Tevrat'ı getirin ve okuyun (93).** Her şeyden önce iddianızda sâdık iseniz, Tevrat'ı getirin ve herkesin gözü önünde okuyun bakalım! Aksi halde Allâh'ın kitâbına karşı onda olmayan bir şey ile iftirâ ediyorsunuz demektir.

Artık, bu delil ve burhan açıkça belirdikten sonra فَمَنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ: **Bundan sonra her kim Allâh'a karşı o yalanı iftirâ ederse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir (94).** İşte bu iftirâcılar, inat ve azgınlıkta ayak direyenler, tevhid yollarının dışına çıkanlar ve îman bağlarını koparıp atanlar, zâlimlerin ta kendileridir.

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾
اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ ﴿٩٦﴾

Ey resullerin en kâmili! Sırf nasîhat olarak onlara قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ: **De ki: Allah doğru söylemiştir.** Bütün olan ve olacak şeyleri bilen Allah, bütün bu şeylerin İbrâhim'in (a.s.) dîninde haram olmadığı husûsunda doğru söylemektedir. Bilakis, ey Yahudiler, siz bunları kendi kendinize haram kıldınız. Eğer onların size helâl olmasını istiyorsanız, فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ: **İbrâhim'in milletine/dînine tâbi olun** ki, onun dîni, mahlûkatın en hayırlısına (Hz. Peygamber) indirilmiş olan İslâm idi. O/Hz. İbrâhim, حَنِيفًا: **Hanîf** idi, bütün pisliklerden, temiz olan şeyleri haram kılmaya sebep olan rezilliklerden pâk idi. Çünkü o, tevhid yolu, îtidal caddesi üzere idi; şirke yol açan ifrat ve tefritten uzak idi. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **O, müşriklerden değildi (95).** Karakterinin necipliği ve fıtratının temizliği sebebiyle aslâ müşriklerden olmamıştı.

Hz. İbrâhim (Allâh'ın salavâtı onun üzerine olsun), tevhid yolu üzere dasdoğru olduğu için, Cenâb-ı Hak, muvahhidler için ilk mâbedi de onun için ve onun eliyle yaptırmıştır:

Tıpkı şu sözünde buyurduğu gibi:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ: **İnsanlar için yapılmış olan ilk ibâdet evi,** içerisinde insanların Allâh'a ibâdet etmeleri ve onun cânibine yönelmeleri için kurulmuş olan ilk ibâdethâne, لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا: **Elbette ki, Bekke'deki mübârek ibâdethânedir/Kâbe'dir.** Mescid-i Haram'ın ve Beyt-i Makdis'in yapılmasından kırk yıl önce Mekke'de yapılmış olan Kâbe'dir. O çok mübârek, çok hayırlı olup, içerisinde ibâdet edenler için çok faydalı, etrâfında tavaf edenleri Allâh'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine îman etmeye götüren bir ibâdethânedir. O وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ: **Âlemler için hidâyet kaynağıdır (96).** İnsanları, yapılma sırlarını keşfettikleri takdirde, tevhîd-i zâtîye ulaştırır. Çünkü:

فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ
مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾ قُلْ
يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ....

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ: **Onun içerisinde apaçık âyetler/deliller vardır.** Tevhîd-i zâta delil olan apaçık şâhitler ve deliller vardır. Onlardan birisi مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ: **Makâm-ı İbrâhim'dir.** O, rızâ ve teslîmiyet makâmıdır. وَمَنْ دَخَلَهُ: **Onun içerisine giren,** misâfir olarak, müslim (teslim olmuş), müsellem (kendisinden emin olunan) ve müfevviz (işlerini Hakk'a havâle etmiş) bir şekilde oraya giren kimse, كَانَ آمِنًا: **Emin olur,** hullet/yakınlık ile muttasıf olduğu için, enâniyet vesvesesinden ve gayriyet/başkalık dâdaasından emin olur. وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا: **Oraya gitmeye yol bulanların beyti haccetmesi, Allâh'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır.** Hakk'ın tevhîdine ulaşmak, kulluk makâmını gerçekleştirmek ve onun ihsânına nâil olmak için, hullet (Hakk'ın yakınlığı) hil'atine/elbisesine lâyık olan Halîl (a.s.)'ın kalbinin bir timsâli olan Beytullâh'ı haccetmek, ey imkân sahrâsında şaşkın kalmış olanlar, sizler üzerine vâcip/farz kılınmıştır. "Rabbimiz! Bize katından bir rahmet bağışla ve işimizde doğruyu bulmamızı lutfet." (Kehf, 18/10) وَمَنْ كَفَرَ: **Kim inkâr ederse,** inkâr ve inat ederek her kim haccetmezse, فَإِنَّ اللّٰهَ: **Muhakkak ki Allah,** bütün mazharlarından ve yarattığı her şeyden müstağnî olan Allâhü Teâlâ, غَنِيٌّ عَنْ الْعَالَمِينَ: **Âlemlerden ganîdir/müstağnîdir (97).** Onlara ve ibâdetlerine aldırmaz. Cenâb-ı Hak, onları/insanları kulluk mertebesini gerçekleştirsinler, onda, zuhur ve ızhârın sırrından doğan hilâfet ve niyâbeti hak edinceye dek istikrar sâhibi olsunlar diye, onlara ibâdeti, kendi cânibine rücûyu ve teveccühü farz kılmıştır.

Ey resullerin en kâmili! İslâm'ın şiarlarını (en önemli unsurlarını) inkâr edenlere قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ: **De ki: Ey Ehl-i Kitâb!** Allâhü Teâlâ'nın vahdâniyetine îman ettiğini iddia eden Kitap Ehli! لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ: **Allâh'ın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?** Allâh'ın katından, ...

... وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَٓاءُ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا...

bütün varlıklara peygamber ve âlemlere rahmet olması için yine onun katından tevhîd-i zât ile gelmiş olan peygamberine indirilmiş ve Hakk'ın tevhîdine delâlet eden âyetleri niçin reddediyorsunuz? وَ: **Ve** Allâh'ın gazabından niçin korkmuyorsunuz? Oysa اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ: **Allah, yaptıklarınıza şâhit olmaktadır (98).** İnkârınızı, kibirlenmelerinizi, tahriflerinizi ve gerçeği gizlemelerinizi Allâhü Teâlâ bilmektedir.

قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ: **De ki: Ey Ehl-i Kitâb!** Ey Allah katından indirilen kitaba ve peygambere tâbi olduğunu iddia eden Kitap Sâhipleri! لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا: **Eğrilik umarak îman eden kimseleri Allâh'ın yolundan niçin alıkoyuyorsunuz?** İnançlarında zayıflatmak, za'fa düşürmek, şaşırtmak ve zamânımızda olduğu gibi dînî işlerde Müslümanların kafalarını karıştırmak gibi şeyler umarak, kendisine gönülden bağlanmış olanları, vahdet berraklığına götüren sırât-ı müstakîm üzere, İslâm dîninde, Hak yolda yürümelerine niçin engel oluyorsunuz? Halbuki وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ: **Sizler şâhitsiniz.** Allah katından size indirilmiş olan kitaplarınızı okuduğunuz için, İslâm'ın zuhur edeceğini, onun ve onun verildiği kimsenin kadrinin yükseleceğini biliyorsunuz. Ne var ki, bununla birlikte kitapları tahrif ettiniz ve inat ve kibirle onu inkâr ettiniz. وَ: **Ve** Allâh'ın gazap ve intikâmından sakın gâfil olmayın! Çünkü مَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: **Allah, sizin yaptıklarınızdan gâfil değildir (99).** Bütün sırları ve gizlilikleri bilen Allâhü Teâlâ, hakîkati gizlemenizden, tahrif etmenizden, değiştirmenizden ve inadınızdan gâfil değildir.

Allâhü Teâlâ kâfirleri ve mü'minleri saptırmayı amaçlayanları bu şekilde şiddetlice azarladıktan sonra, mü'minleri onlara karışma ve onlarla berâber hareket etme husûsunda uyarmayı murat ederek şöyle buyurmaktadır: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** İman etme şerefine nâil ve muvaffak olanlar! Îmânınız gereğince, onlarla ve onların ....

... اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ ....

arkadaşlarıyla karışmaktan, onlara karşı muhabbet ve sevgi duymaktan kaçının. Çünkü إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ: **Eğer Kitap Ehli'nden bir gruba uyarsanız,** onlardan bir kesime tâbi olur, bağlanırsanız elbetteki onlar يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ: **Îmânınızdan sonra sizi küfre döndürürler (100).** Tevhîde erdikten sonra sizi câhiliyyede olduğu gibi müşrik yaparlar, şirke döndürüler.

Bu âyet Evs ve Hazreç kabîlelerinden oluşan bir grup hakkında nâzil olmuştur. Onlar kendi aralarında toplanıp sohbet ediyorlar ve şiirler okuyorlardı. Bir gün yanlarına Yahudi Şâs b. Kays gelmişti. Onların aralarındaki dostluk ve ahbaplık Şâs'ı öfkelendirdi. Yahudi bir gence onların arasına girmesini, onlara birbirleriyle savaştıkları Büâs gününü hatırlatmasını ve o gün ile ilgili sağda solda söylenen şiirleri okumasını -ki, o gün savaşı Evsliler kazanmıştı- tenbihledi. O genç de kendisine söylenenleri yaptı. İki grup birbirleriyle tartışmaya, birbirlerine karşı övünmeye, öfke ve düşmanlık duymaya başladılar. Öyle ki: "Haydi silaha!" diye bağırdılar. Her iki taraftan da çok sayıda insan kendi tarafında birleşti.

Rasûlullah ve sahâbe olayın olduğu tarafa gittiler. Hz. Peygamber onlara şöyle hitap etti: "Allah size İslâm'ı lutfettiği, sizi îman ve bütün husûmetleri aranızdan kaldırdıran tevhîd ile şereflendirdiği ve ben sizin aranızdan zuhur ettiğim halde hâlâ câhiliyye dâvâsı mı yapıyorsunuz?"[22]

Onlar başlarına gelen hâdisenin şeytanın bir hîlesi ve düşmanlarının bir tuzağı olduğunu anladılar. Hemen silahlarını bıraktılar. İstiğfar ettiler. Birbirlerine muhabbetle sarılıp, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte döndüler.

وَ: **Ve** işte bunun için Cenâb-ı Hak onlara şöyle buyurmuştur: Ey Vâhid, Ehad, Ferd ve Samed olan Allâh'a îman etmiş olan mü'minler! كَيْفَ تَكْفُرُونَ: **Nasıl küfre düşersiniz?** Halbuki tevhîdine delâlet eden ...

---

[22] Zeylaî şöyle demektedir: "Bu hadîsi Taberî, tefsîrinde Zeyd b. Eslem'den iki tarîk ile rivâyet etmektedir." (Bak.: Zeylaî, *Tahrîcu'l-Ehâdîs ve'l-Âsâr,* I/208.)

... وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ
هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ
وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا ....

وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللّٰهِ: **Allâh'ın âyetleri size okunmakta** وَ: **Ve** bununla birlikte فِيكُمْ رَسُولُهُ: **Rasûlullah sizin aranızda bulunmakta.** Sizin işlerinizi düzenleyen Allah elçisi size gönderilmiş bir halde iken nasıl inkâr edersiniz? Sizden وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ: **Her kim Allâh'a sarılırsa** ve kendi katından tevhîd-i zât ile gönderilmiş olan elçiye tâbi olursa, فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Muhakkak ki o, sırât-ı müstakîme iletilmiştir (101).** Kendisini vahdet berraklığına ulaştıran doğru yolu bulmuş demektir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** İşleriniz ve gayretleriniz en fazla, sizi keşfe, takvâya, Allâh'ın haram ve yasak kıldığı şerlerden kaçınmaya ve emirleri ve rızâsına uygun şeyler ile tahallîye (süslenmeye) götüren îmanı muhâfaza etmek üzerine olmalıdır. Bütün hallerinize muttali olan اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ: **Allâh'a karşı hakkıyla takvâ sâhibi olun.** Başka şeye meyletmekten, riyâdan, bid'atten ve ilhad/küfür ve zındıklığa götüren hevâ ve hevesten hâlî ve temiz olun. وَ: **Ve** ey mü'minler! Gayret edin de لاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ: **Ancak müslümanlar olarak ölün (102).** Tevhid ve îman ipine ihlaslı bir şekilde sarılarak ve taklit ve şerden kurtulmuş olarak nefsinizi öldürün.

وَ: **Ve** enâniyetiniz öldükten sonra, ey ihlas ve îkan sâhipleri! اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا: **Allâh'ın ipine topluca sarılın.** Zât-ı ezelden isim ve sıfatlar ebedine uzatılmış olan Allâh'ın ipine hep birlikte sarılın, aradan benlik ve enâniyetinizi öylesine kaldırın ki, "başkası" vehmi ortadan kökünden kalksın, nefisleriniz aslında geçici olan arzularından ve isteklerinden kurtulsun da ezelî hayâta ve sermedî/sonsuz bakâya kavuşsun.

... وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ ....

وَلَا تَفَرَّقُوا: **Parçalanmayın.** Sizi hakikatten alıkoyacak olan benliğinizden kaynaklanan vehimlerinizin îcaplarına uyarak dağılmayın. وَ: **Ve** cem makâmına ve vahdet-i zâtiyyeye vâsıl olduktan sonra, ey birer yansıma ve gölgeden ibâret olanlar! اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ: **Allâh'ın size olan nîmetini hatırlayın.** Sizden hiçbir karşılık beklemeksizin, lutuf ve ihsân sâhibi zâtı ile sizde mütecellî olan Hakk'ın nîmetlerini hatırdan çıkarmayın. إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً: **Hatırlayın ki, sizler birbirinize düşman idiniz de,** uzağa atılmış, adem/yokluk zulmetine/karanlığına terk edilmiş idiniz. فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ: **O, sizin kalplerinizi birbirine ısındırmıştı.** Cenâb-ı Hak adem aynasına tecellî etmek sûretiyle, sizin kalplerinizi, sizleri birbirinize eşler, çocuklar ve torunlar yapmak sûretiyle imkân âleminde ısındırdı. Hattâ bunlarla, izâfetlerin ve ilâhî isim ve sıfatların arasındaki ince münâsebetler sebebiyle birbirinizle yardımlaşmış idiniz. فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا: **Böylece Hakk'ın nîmeti sâyesinde kardeş oldunuz.** İmkân/beşeriyet uykusundan uyandıktan sonra, Hakk'ın doğru yolu bulma talebini başarıya ulaştırma nîmeti sâyesinde, düşmanlık ve husûmete götüren kesret vehmi olmaksızın, vahdet fezâsında toplandınız. Halbuki, وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ: **Sizler bir ateş çukurunun kenarında idiniz,** sizler imkân bataklığında, içerisine düşecek kimseleri bekleyen ateş ile dolu bir çukurun -ki bu, varlık âleminin mukâbili ve uzaklık ve hizlan (terk edilmişlik, başarısızlık) ile dolu adem/yokluk çukurudur- tam kenarında bulunuyor idiniz de, Cenâb-ı Hak فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا: **Sizi oradan kurtardı.** Allâhü Teâlâ, akl-ı küllîye âit ve oradan gelen akl-ı cüz'î nîmetini tevdî etmek sûretiyle sizi o çukurdan kurtarmıştır. كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ: **İşte Allah size âyetlerini bu şekilde açıklıyor,** tevhîd-i zâtisinin yolunu kullarına gösterici olan, Cenâb-ı Hak, kendi zâtına delil olan isim ve sıfatlarının eserlerini sizlere bu şekilde dâimâ ...

... لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاُولٰٓئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

açıklıyor, îzah ediyor; لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ: **Umulur ki, hidâyete eresiniz (103).** Umulur ki, bu kadar açık ve zâhir âyetler sâyesinde olan tevhîd-i zâtîye erersiniz.

وَ: **Ve** îmâna muvaffak kılındıktan, tevhîd ve irfan husûsunda bilgilendirildikten sonra, لْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ: **Sizden bir ümmet/grup olsun.** Kemâl ve irşat ile ilgili bir kesim olsun. يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ: **Onlar hayra çağırsınlar.** İnsanları tevhîde ve izâfetleri düşürmeye, iskat etmeye davet etsinler. وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ: **Mâruf ile emretsinler.** Tevhid yolunda güzel olanı emretsinler. وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ: **Münkerden menetsinler.** O yolda kötü olan ve ona vâsıl olmayı engelleyen şeylerden menetsinler. وَاُولٰٓئِكَ: **İşte bunlar,** bu doğruyu ve hidâyeti bulmuş olanlar, irşat ve hidâyet ehli olanlar هُمُ الْمُفْلِحُونَ: **Felaha erenlerin ta kendileridir (104).** Cenâb-ı Hakk'ın katındaki en büyük sevap ve en yüksek rütbe olan cem ve rızâ makâmına nâil olmuşlardır.

Ey Muhammedî ve cem makâmına ulaşmış olanlar! وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ: **Kendilerine apaçık âyetler geldikten sonra ayrılığa düşüp dağılanlar gibi olmayın.** Onlar, birlik ve berâberliği işâret eden âyetlerden tevhîd-i zâtiyi anlayamadılar. وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Onlar için büyük bir azap vardır (105).** İşte bu şakî/ebedî cehennemlik olanlar, hizlan/terkedilmişlik ve hırman/ mahrûmiyet çöllerinde helâk olanlar için uzaklık ve naddiyat cehenneminde çok büyük azap vardır.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَاَمَّا الَّذٖينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اٖيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَاَمَّا الَّذٖينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفٖي رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ....

Ey resullerin en kâmili! Onlara hatırlat ki: يَوْمَ: **O gün** Vech-i Bâkî (Allâhü Teâlâ) tarafından kabul edildikleri için تَبْيَضُّ وُجُوهٌ: **Birtakım yüzler parlar.** Ve imkân karanlıklarında kaldıkları için de وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ: **Birtakım yüzler kararır.** Simsiyah kesilir. فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ: **Yüzleri kararanlar,** benlik örtüleri ve mâhiyet/varlık perdeleri gözlerinin üzerlerinden kalkmayanlar, kalp aynaları kesret/çokluk pasından ve ikilik kirinden temizlenmeyenler… işte bunları azarlamak ve paylamak için şöyle denecektir: Ey imkân/mümkünlük mertebesinde helâk olanlar! Sizler أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ: **İman ettikten sonra küfre mi girdiniz?** Vâcibü'l-vücûda ve ona tekrar dönmeye inandıktan sonra inkâr mı ettiniz? فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ: **O halde inkâr etmeniz sebebiyle azâbı tadın (106).** Varlığın nûrunu ve her türlü bulanıklıktan ve kirden saf olan tevhid berraklığını enâniyetiniz ile örttüğünüz ve değiştirdiğiniz için kovulma ve mahrûm edilme azâbını tadın.

وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ: **Yüzleri parlayanlara gelince,** yüzleri (dünyevî) alâka lekesinden ve izâfet pasından arınmış, hüviyetleri/varlıkları Hakk'ın hüviyetinde yok olmuş, gözlerinin ve basîretlerinin üzerinden, dâr-ı karâr'a (sonsuza kadar içerisinde huzurla kalınacak yer) vâsıl olmaya engel olan perde ve engeller kalkmış olanlara gelince, işte onlar فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ: **Allâh'ın rahmeti içerisindedirler.** Allâh'ın her şeyi kapsamış olan rahmeti içerisinde, tevhid denizine gark olmuşlardır; oradan hiçbir zaman çıkmayacaklardır. هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Orada ebediyyen kalacaklardır (107).** Ne güzel! Güç ve kuvvet Allâh'a âittir.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ: **İşte bunlar Allâh'ın sana hak olarak okuduğumuz âyetleridir.** Ey resullerin en kâmili! İşte bunlar,

... وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾ كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

dostları müjdelemek ve düşmanları korkutmak için, Allâh'ın kudretine, kemâline, ulûhiyette tekliğine ve rubûbiyette/rablikte birliğine delâlet âyetlerdir. Onları sana bir fazîlet, üstünlük ve iyilik olarak okuyoruz. Onların gerçekliğinde hiçbir şüphe yoktur. وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعالَمِين: **Allah âlemlere zulmetmek istemez (108).** Kıyâmet günü intikam alıcı olan Allâhü Teâlâ, kimseye zulmetmek istemez. Bilakis, herkese dünyâda kendisinden ne sâdır olmuş ise ona göre karşılığını verecektir. Hayır ise hayır, şer ise şer. Zerre miktârı hayır işleyen orada karşılığını alacaktır. Zerre miktârı şer işleyen de orada karşılığını görecektir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْض وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ : **Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Bütün işler Allah'a döndürülür.(109)** Allah tarafından zülüm ve saldırı yapılması asla tasavvur olunamaz. Çünkü Allah vardır. Kâinatın zerrelerinden oluşan arşında gerçek adaletle oturmakta ve hükmetmektedir. Semâvâtta var olanları, yani gayb ve ervah aleminde yaratılmış olanları, yeryüzünde yani görülen tecelli aleminde yaratılanları gerçek adaletle koruyan odur. Kainatta yaratılmış olanlarla ilgili bütün işler sadece kendisine döndürülecektir, bir başkasına değil. Çünkü Allah fâil-i mutlaktır. Ondan başkasının yaptığı bir iş yoktur. Zaten ondan başkası da yoktur. Ondan başkasının huzuruna dönüş de olmayacaktır.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنْ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمْ الْفَاسِقُونَ: **İnsanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet oldunuz. İyiliği emredersiniz, kötülüğü yasaklarsınız ve Allah'a inanırsınız. Eğer ehl-i kitap olanlar iman etmiş olsalardı kendileri için daha iyi olurdu. İçlerinde inananlar olmakla birlikte çoğu yoldan çıkmıştır.(110)** Ey Muhammed ümmeti! Siz Allah'ın bilgisi dahilinde, tevhit yolunda yürüyen en doğru ümmet oldunuz. İfrat ve tefrite sapmadan, orta bir yolda yürüdünüz.

لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّٓا اَذًىۜ وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ

Siz, eksikleri olan insanların kemale erebilmeleri için yaratıldınız. Size tevhit yolunda yürüyebilmeniz için farz kılınanların yapılmasını emredersiniz, yasaklanmış olan kötülükleri de yasaklarsınız. İyilikleri emredip ve kötülükleri de yasaklamanız sizin, arşın en yücesine oturarak Allah yolunun en sağlamı olan adaletle hükmetmekte olan Allah'a inanmanızdan ve iman etmenizden dolayıdır. Eğer ehl-i kitap olanların hepsi sizin dininize ve inançlarınıza iman etmiş olsalardı bu onlar için daha iyi olurdu, onları tefrit ve ifrat bataklığından kurtarırdı, onları doğru yola iletirdi. Onların az bir kısmı iman edip diğer müminlerle birlikte iman surları içine girmiş olsalar da onların çoğu fasıklardan olmuşlar, Allah'ın sınırlarının ve hükümlerinin dışına çıkmışlardır. Ey Muhammet ümmeti! Onların sapıtmalarına ve kafirliklerine aldırış etmeyiniz. Çünkü:

لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلاَّ أَذًى وَإِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الأَدْبَارَ ثُمَّ لاَ يُنْصَرُونَ: **Onlar sizi incitmekten başka bir zarar veremeyeceklerdir. Eğer sizinle savaşırlarsa arkalarını dönüp kaçarlar ve kimse de onlara yardım etmez.(111)** Onlar size büyük zararlar veremezler, sadece dillerinden düşen kötü sözlerle sizi incitirler. Eğer düşmanlıklarını sürdürürler ve sizinle savaşmaya kalkarlarsa arkalarını dönüp kaçmaları kesindir. Onlar sizden kaçtıktan sonra büyüklenemezler, herhangi bir yardım da göremezler. Allah sizi onlara karşı kendi gücü ve kudreti ile galip getirir. Onları da rezil rüsva eyler.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا: **Her nerede olurlarsa olsunlar onların üzerlerine zillet** damgası **vurulmuştur.** Onlar nerede bulunurlarsa, nerede olurlarsa aşağılanacaklar, zelil görüleceklerdir. إِلاَّ بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ: **Ancak Allah'ın ve insanların ipine yapışanlar müstesna.** Yani, kendisini kurtaracak olan Allah'ın ipine yapışanlar bundan müstesnadırlar ki o ip İslam dinine iman etmek ve bağlanmaktır. Bir de müminlerin ahitlerine sarılanlar müstesnadır.

...وَبَاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا
يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا
يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ لَيْسُوا سَوَٓاءًۜ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَٓائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَٓاءَ
الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾

وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ:**Onlar Allah'ın gazabına uğradılar ve üzerlerine aşağılık damgası vuruldu.** Onlar insanların en hayırlısı olan Peygamber'e indirilen İslam dinine inanmaktan ve onu tasdik etmekten vazgeçtikten sonra Allah'ın indirdiği bir gazaba müstahak oldular. Bu gazabın kaldırılması da mümkün değildir. Çünkü onların tiynetlerinin pisliğinden kaynaklanan aşağılanma mührü ile mühürlenmeleri kararlaştırıldı. Onların şerefli kimseler olmaları asla beklenemez. ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ: **Bu Allah'ın ayetlerini inkar etmelerinden ve peygamberleri haksız yere öldürmelerindendir.** Yani onların zelillik ve aşağılanma mührü ile mühürlenmelerinin, alçaltılmalarının sebebi onlar güçlü ve kudretli oldukları zamanlarda Allah'ın kendi katından indirdiği ayetlerini yalanlıyorlar ve alaya alıyorlardı. Peygamberleri de dini bir gerekçe olmadan, haksız olarak öldürüyorlardı. ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ: **Bu isyan etmelerinden ve taşkınlık yapmalarındandır.(112)** Onların yapmış oldukları bu kafirlikleri ve peygamberleri öldürmeleri isyan etmeleri ve Allah'ın emirlerine bağlanmaktan ve itaat etmekten dışarıya çıkmaları, Allah'ın emirlerine böbürlenerek ve inatla karşı gelmeleri sebebiyledir. İsyan ettikleri zaman Allah'ın sınırlarını tamamen çiğniyorlardı ve o emirleri yerine getirenleri de kibirlenerek öldürüyorlardı.

لَيْسُوا سَوَاءً: **Onların hepsi bir değildir.** Yani ehl-i kitap olanların hepsi adalet ve inkar hususlarında eşit değillerdir. Bilakis, مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ: **Ehl-i kitap olanlar arasında, geceleri Allah'ın ayetlerini okuyarak ve secde ederek islamın emirlerini yerine getiren bir ümmet de vardır.(113)** Ehl-i kitap arasında adalet yolunda dosdoğru olan bir ümmet de vardır ki onlar ....

يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ
خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالْمُتَّق۪ينَ ﴿١١٥﴾

geceleri sabaha kadar tevhid-i islama delalet eden ayetleri okuyorlar, namaz kılıyorlar. Allah'a boyun eğiyorlar, alınlarını toprağa sürmek suretiyle Allah'ın büyüklüğü karşısındaki küçüklüklerini ve değersizliklerini kabul ediyorlar, Allah'tan korkuyorlar, onun sınırsız rahmetinden nasiplenmeyi umuyorlar.

Çünkü onlar, يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ: **Allah'a ve ahret gününe inanıyorlar, iyiliği emrediyorlar, kötülüğü yasaklıyorlar ve iyi işler yapmada yarışıyorlar.** Yani onlar Allah'ın vahdaniyetine iman ediyorlar, ahret gününün hak ve gerçek olduğunu kabul ediyorlar, iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak ve iyiliklerde yarışmak gibi işleri yaparak ta kendilerini Allah'ın zatıyla müşerref olmaktan alıkoyacak olan ve dünyada elde etmiş oldukları şeylerden uzaklaştırmaya, bağlandıkları dünya nimetlerinden ayırmaya. Onları zatullahın yolunu kapayacak şeylerden uzak tutmaya yarayacak güzellikler yapıyorlar. وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ: **İşte onlar sâlihlerdendir.(114)** Onların içinde olup bu sıfatlarla muttasıf olanlar, hak yolunu tutan sâlih kullardır, tevhid makamına erişmeye müstahaktırlar. O makam, Hadis-i şerifte işaret olunan en büyük makamdır.

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ: **Onların yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız bırakılmayacaktır.** O iyi insanlar Allah'ın rızasını isteyerek, sevabını Hak'tan umarak ve Allah'ın azabından korkarak bir hayır işlemişlerse yaptıklarının mükafatı azaltılmayacak, bilakis kat kat artırılacaktır. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ: **Allah takva sahibi olanları çok iyi bilendir. (115)** Kullarının hepsine doğru yolu gösteren Allah, onların hangilerinin takva sahibi müttaki kişiler olduğunu bilir ve mükafatlarını kendi ilmi muktezasınca ve lütuf ve keremi mucibince verecektir. Ey keremlilerin en keremlisi olan Allah, bizi lütfuna ve keremine nail et.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَٰذِهِ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا: **İnkar edenlerin malları da, evlatları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır.** Bu dünyada gururlanarak ve kibirlenerek Allah'ı inkar edenler vardır, onlar mallarının çokluğu ve evlatlarının kalabalıklığı ile övünürler ve onlara güvenirler. İşte onların malları ve evlatları öbür dünyada başlarına gelecek felaketlerden, Allah'ın gazabından onları azıcık ta olsa koruyamayacaktır. وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **İşte onlar cehennemliklerdir, onlar orada ebediyen kalacaklardır.(116)** Mallarıyla ve evlatlarıyla kibirlenerek övünenler cehennemliklerdir. Cehennemden çıkamayacaklar ve kurtulamayacaklardır. Orada ebediyen kalacaklardır. Onların oradan kurtulmaları ve azaplarının hafifletilmesi de asla beklenmez. Dünyada sarfettikleri mallar ve yapmış oldukları iyilikler de iman etmemiş oldukları için kendilerine herhangi bir fayda sağlamaz. Hatta:

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ: **Onların bu dünya hayatında yaptıkları harcamaların durumu, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu bir rüzgarın durumu gibidir.** Onların bu dünyadaki harcamaları riya içindir, kendi namlarını yüceltmek ve menfaat temini maksatlıdır, ahrette ecrine nail olmak için değildir, çünkü onların ahirete inançları yoktur. Onun için kendilerine kafirlikle, bozgunculukla ve isyanla zulmetmiş bir kavmin yapmış olduğu harcamalar, ekilen ekinleri daha olgunlaşmadan kurutan soğuk rüzgarın esmesine benzer ki tamamen mahveder. Onlar da o ekinlerden fayda ummaktan vazgeçerler, üzülerek Allah'ın kendilerine bu zülmü yaptı diye şikayet ederler, Allah'a zulüm nispet ederler. Halbuki وَمَا ظَلَمَهُمْ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Onlara Allah zulmetmedi, fakat onlar kendilerine ....**

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًاۜ
وَدُّوا مَا عَنِتُّمْۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَٓاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۚ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ اَكْبَرُۜ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٓا اَنْتُمْ اُو۬لَٓاءِ تُحِبُّونَهُمْ
وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِۚ ....

zulmediyorlar.(117) Yani onlar inkar ederek, bozgunculuk ederek kendi kendilerine zulmediyorlar. Allah'ı anlamıyorlar, ona zulüm izafe ediyorlar. Allah kulları için zulüm isteyen değildir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ: **Ey iman edenler, kendi dışınızdakilerden sırdaş edinmeyiniz.** Sizin imanınız, müminlerin dışındakileri yani kafirleri dost ve sırdaş edinmemenizi gerekli kılar. Onlara sırlarınızı tevdi etmemelisiniz. لاَ يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ: **Onlar size fenalık etmekten geri durmazlar, hep sizin kötülüğünüzü isterler.** Yani size gelecek olan bir zarara mani olmazlar, sizin için sıkıntıya da girmezler. قَدْ بَدَتْ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ: **Kin ve düşmanlıkları sözlerinden belli olmaktadır.** İçlerinde gizledikleri düşmanlıkları, başka bir delile gerek olmadan ağızlarından, sözlerinden belli olmaktadır. وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ: **Kalplerinin gizledikleri daha büyüktür.** Bilinçli olarak içlerinde gizledikleri düşmanlıkları ise ağızlarından ve dillerinden kendiliğinden belli olan düşmanlıklardan daha büyüktür. قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ: **Ayetlerimizi size açıkladık, eğer düşünüyorsanız.(118)** Ey müminler, eğer maksatlarını iyi düşünürseniz, anlarsanız ve gereklerini yerine getirirseniz, dünya ve ahiret işlerinizle ilgili ayetlerimizi size açıkladık.

هَاأَنْتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ: **İşte siz öyle insanlarsınız ki onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz ve kitapların hepsine inanırsınız.** İşte siz ey gafil ve hatalı müminler, onları samimi bir sevgi ile sevdiğiniz halde onlar sizi yalandan sevmektedirler, münafıklık etmektedirler. Siz Allah katından indirilen kitapların hepsine iman ettiğiniz halde onlar, size olan aşırı düşmanlıklarından dolayı, bütün semavi kitaplarda emrolunanları içinde toplayan kitabınıza

... وَاِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِۜ
قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ
تَسُؤْهُمْۘ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا
يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحٖيطٌ ﴿١٢٠﴾

---

inanmamaktadırlar. وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ **Sizinle karşılaştıklarında inandık derler, yalnız kaldıklarında öfke ve düşmanlıklarından parmaklarını ısırırlar.** Yani sizinle karşılaştıkları zaman örtülü olarak biz sizin dininize, kitabınıza ve peygamberinize iman ettik derler. Sizden ayrılıp da yalnız kaldıklarında ise sizden intikam alamadıkları ve başka bir çare bulamadıkları için, ve aşırı kinlerinden dolayı parmaklarını ısırırlar. قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: **Öfkenizle birlikte geberin, de. Allah sinelerde olanları bilendir. (119)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bizim yerimize, onları aşağılamak için de ki ey münafıklar, günden güne artan kininizle ve öfkenizle ölün gidin. İslam günden güne yücelmektedir, Allah'ın sizi cezalandırmasından ve intikam almasından korkun. Allah içinizde gizlediğiniz küfür ve nifakı bilmektedir ve kendi bilgisine göre de sizi cezalandıracaktır. Ne kadar çok buğz ettikleri, ne kadar çok haset ettikleri Allah'ın bilgisinden kaçamaz.

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا: **Size bir iyilik dokunsa bu onları tasalandırır, başınıza bir musibet gelse buna da sevinirler.** Bir iyiliğe uğrasanız, size karşı düşmanlıklarından dolayı onların zorlarına gider, üzülürler. Bir kötülüğe uğrasanız, ona da çok sevinirler, mutlu olurlar. وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا: **Eğer sabreder ve korunursanız onların hileleri size bir zarar vermez.** Eğer onların kinlerine ve ezalarına sabrederseniz ve işlerinizi kendisine tevekkül ederek Allah'a sığınırsanız, Allah sizi koruyacağından onların hileleri ve yalanları size bir zarar veremeyecektir. إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ: **Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.(120)** Onların kalplerine ve sırlarına vakıf olan Allah, yaptıkları hileleri ve aşağılıkları bilendir. Allah'ın ilminden, küçük büyük hiçbir şey kaçamaz. Bir başka kıraate ...

وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

göre ise mana şöyle olmaktadır: Sizi kendi dini olan İslama muvaffak kılan Allah yaptığınız sabır ve takvayı ve Allah'a teslimiyeti çok iyi bilmektedir. O sizin yanınızda hazırdır, sizden ve yaptıklarınızdan uzakta değildir.

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ: **Hani sen sabah erkenden, müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, hatırlasana, hani sen sabah erkenden evinden çıkmış ve ailen Aişe'den ayrılmıştın. Müminleri savaş mevzilerine tayin etmek ve yerleştirmek istiyordun. Onların bir kısmı yavaştan alıyorlardı, yerlerinden kalkmıyorlardı, basit gerekçeler ileri sürüyorlardı, bahaneler uyduruyorlardı. Bazıları da hemen savaşa çıkmak istiyorlar ve seni cesaretlendiriyorlardı. وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah işiten ve bilendir.(121)** Her iki kesimin de kalplerini bilen Allah onların söylediklerini duyan ve niyetlerinden geçirdiklerini bilendir.

Rivayet edildiğine göre müşrikler, hicretin üçüncü yılında 10 Şevval Çarşamba günü savaş meydanına inmişlerdi. Peygamber s.a.s ashabıyla istişarede bulunuyordu. Abdullah b. Ebî'yi yanına çağırdı. Daha önce çağırmamıştı. O ve ensarın çoğunluğu şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasülü, Medine'de otur ve çıkma. Allah'a ant olsun ki ne zaman düşmanlarla savaşmak için Medine'den çıksak öldürülürüz. Ne zaman Medine'de bize saldırsalar öldürürüz. Hele sen aramızda iken daha çok öldürürüz. Sen onları bırak. Eğer dururlarsa, en kötü mecliste durmuş olurlar. Medine'ye girmeye kalkarlarsa erkekler savaşırken kadın ve çocuklar da onları taşa tutarlar. Geri dönerlerse de elleri boş olarak dönmüş olurlar.

Bazıları da onlara karşı çıkmanın doğruluğuna işaret ettiler. Bunun üzerine Peygamber s.a.s şöyle buyurdu: Rüyamda, önümde kesilmiş bir inek gördüm ve hayra yordum. Kılıcımın ucunda şarap gördüm ve hezimete yorumladım. Bir keresinde de sanki elimi bir zırhın içine soktum ve Medine olarak yorumladım. Eğer Medine'den çıkmamayı uygun görürseniz düşmanları davet edersiniz.

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَاۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَاۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌۚ ....

Bunun üzerine Bedir savaşına katılamayıp da Uhut savaşında şehadet mertebesine nail olan bir grup insan, bizi düşmanlara karşı savaşa götür, diye bağırdılar ve ısrar ettiler. Sonunda Peygamber evine girdi ve savaş elbiselerini giydi. Peygamber'in kılıcını kuşanmış olduğunu görünce, aşırı gittiklerine pişman oldular ve şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasülü, sen nasıl istiyorsan öyle yap. Bunun üzerine Peygamber s.a.s, Bir peygamber ümmeti için savaş elbiselerini giyerse, savaşmadan o elbiseyi çıkarması uygun düşmez, dedi ve Cuma namazından sonra şehirden çıktı ve Uhut dağı kenarında bir patikaya vardı. Askerini bir vadiye yerleştirdi, arkasını dağa verdi, safları düzeltti. Abdullah b. Cübeyr'e, okçular hususunda şu emrini verdi: Oklarınızı alınız ve bizden ayrılınız. Arkamızdan gelmesinler. Saflar iyice yerleşince ve talimatlar öğrenilince İbnü Ebi Allâm, hem kendimizi hem de çocuklarımızı ne için öldüreceğiz, dedi ve oradan ayrıldı. Müminler arasında anlaşmazlık çıktı ve bir sarsıntı yaşadılar.

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا: **O zaman içinizden iki grup korkaklık ve zayıflık göstermişti, halbuki Allah onların velisi idi.** O esnada sizin içinizden iki grup hata ettiler ve korkaklık gösterdiler. Bunlardan birincisi Hazrec kabilesinden Seleme oğulları idi, ikincisi de Evs kabilesinden Hârise oğullarıydı. Ordunun kanatları yenilmiş, zayıflamış, korkmuş ve İbn Übey'in izine yönelmişti. Ama Allah onları şeytanın yolunu takip etmekten korudu ve sonradan onlar Peygamber s.a.s ile beraber yürüdüler ve olanlardan dolayı Allah'a tövbe ettiler. Allah onları elbette koruyacaktı, çünkü onların velisi idi, yardımcısı idi. Onları kendileri en doğru, en aydınlık yola iletti. وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُؤْمِنُونَ: **Müminler, yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.(122)** Müminler, yalnızca kullarının işlerini idare eden Allah'a tevekkül etsinler, başka hiçbir mahluka değil. Böylece kulluk, rıza ve tevekkül makamını gerçekleştirmiş olurlar.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمْ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ: **Siz güçsüz iken Allah Bedir'de size yardım etmişti.** Düşmanların karşısına çıktığınız zaman Allah'ın ....

... فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنٖينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ
يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلٖينَؕ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓىۙ اِنْ تَصْبِرُوا
وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ
الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمٖينَ ﴿١٢٥﴾

---

yardımından ümidinizi kesmeyiniz, korkaklık göstermeyiniz, kaçmayınız ve onların gücüne ve kuvvetine aldırış etmeyiniz. Bilakis Bedir'de siz zayıf olduğunuz halde size düşmanlarınıza karşı yardım ettiğini hatırlayınız. Bedir Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Araplar Hacca gelen kafilelerle burada alışveriş yaparlardı. O savaşta siz sayıca ve güç bakımından az ve zayıf idiniz. Düşmanlarınız ise sizden çok güçlü ve sayıları çok idi. Allah size yardım etmesi için Melek askerler indirdi ve siz onları görmediniz. فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Allah'tan sakının, umulur ki şükretmiş olursunuz.(123)** Bugün savaştan kaçmaktan, yenilgiden ve Peygambere itaatsizlik etmekten Allah'a sığınınız ki Allah'ın daha önceki yardımına ve size zafer nasip etmesine şükretmiş olasınız.

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ: **O zaman sen Müminlere şöyle diyordun: İndirilen üçbin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi sizin için yeterli değil midir?(124)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen Müminlere Bedir günü söylediğin sözlerini hatırlat. Hani o zaman düşmanların kendilerinin üç katı olduğunu gördükleri zaman Müslümanların kalplerine düşmanların korkusu düşmüştü. Sen onları ikna etmek ve susturmak için soru üslubuyla, sana inen vahyi onlara söylemiştin. İndirilen üçbin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi sizin için yeterli değil midir?

Sonra Rabbin sana vahyetti ve sen şöyle cevap verdin: بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ: **Evet, siz sabrederseniz ve Allah'tan korkarsanız onlar hemen üzerinize gelseler, Rabbiniz seçilmiş beşbin melekle sizi güçlendirir.(125)** Yani korktuğunuz için, bu kadar yalvarmanız ve Allah'tan yardım istemeniz yeterlidir. Eğer siz düşmanlarla savaşırken sabrederseniz, geri dönüp kaçmaktan ve yenilgiden Allah'a sığınırsanız, Allah rızası ve hükmünün yerine getirilmesi için tekrar tekrar defalarca ....

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖۜ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ
عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِۙ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ
فَيَنْقَلِبُوا خَٓائِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ
يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾

---

vuruşursanız Allah size anında beşbin melek göndererek yardım eder. Bu meleklerin her birisi seçilmiş, yapacakları öğretilmiş, bilinen meleklerden olacaktır. Sizin sabrınızın ve takvanızın mükafatı olarak bu melekler size yardım için gönderilecektir.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلاَّ بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ: **Allah bunu size bir müjde olsun diye ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı.** Ey Müminler, iyi biliniz ki kullarını tevhidinin zülaline yönlendiren Allah bu gibi olaylarda bu gibi yardımlarını tevekkül, rıza ve teslim makamlarını size müjdelemek için yapmıştır. Yani Allah ile, onun ebedi bakası ile mutmein olmanız, kalplerinizin huzurlu olması için yapmıştır. Yine iyi biliniz ki ey Müminler, وَمَا النَّصْرُ اِلاَّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ: **Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındadır.(126)** Yani kazanmak ve kaybetmek her şeyi bilen, her şeye kadir olan, en güçlü olan, nimet ve intikam sahibi Allah katında takdir olunur. O Allah'ın her yaptığında en güzel biçimde en iyi hikmet vardır.

لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ: **Allah kafirlerden bir kısmının kökünü kessin veya onları perişan etsin, böylece bozulmuş halde geri dönüp gitsinler.(127)** Yani Allah kafirlerin bir kısmının kökünü kurutmak için böyle yaptı. Çünkü o kafirler tevhit yoluna karşı çıktılar. Yahut da onları aşağılamak ve rezil etmek istedi ki elleri boş olarak, pişman olmuş olarak geri dönsünler. Çünkü her şey aziz ve hakim olan Allah katındadır.

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ: **Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur, onları affetmek de azap etmek de Allah'a aittir, çünkü onlar zalimlerdir.(128)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara ait işler arasında senin yapabileceğin bir iş yoktur. İşlerin hepsi Allah'a aittir. Onlara istediğini yapar. İster köklerini ……..

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ
يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا
اَضْعَافًا مُضَاعَفَةًۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِٓي
اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَۚ ﴿١٣١﴾

kurutur, ister affeder ve onları bencilliklerinden kurtarır, isterse de daimi bir azaba tabi tutar. Çünkü onlar küfür ve zulüm içinde olan zalimlerdir. Bu hayatta oldukları sürece de zulüm edeceklerdir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır.** يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ: **Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.** وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.(129)** Onların işlerinin hepsi nasıl Allah'a havale edilmiş olmasın? Göklerde ve yerde görünen ve görünmeyen her ne varsa tek başına ve müstakil olarak Allah'ındır. İstediği insanların tevhit yoluna muhalefet ederek işledikleri suçlarını tövbe ederlerse affeder, bağışlar ve onu kendine döndürür. İstediklerini de cehenneme koyar, kendinden mahrum ve uzak bırakarak cezalandırır. Allah tövbe ve istiğfar edenler için affedicidir, utanıp pişman olanlar için de merhametlidir.

Sonra Cenab-ı Allah, Müminlere hitap ederek onları tevhit yolunda derinleştirecek olan güzel hasletleri ve güzel davranışları yapmaya çağırıyor ve şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً: **Ey iman edenler, katlanarak çoğaltılmış ribayı yemeyiniz.(130)** Allah'a ve Peygamberine iman etmiş ey Müslümanlar, imanınızın gereği olarak, borç para kaybolacak şekilde katlanarak çoğalmış ribayı yemeyiniz. وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **Allah'tan sakının, inşallah kurtulursunuz.** Emirlerini yerine getirmeyenlerden intikamını alacak olan Allah'tan sakınınız ve onun koyduğu sınırları çiğnemeyiniz. Umulur ki onun emirlerine ve razı olduğu şeylere yapışmayı başarır ve kurtulursunuz.

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ: **Kafiler için hazırlanmış olan ateşten sakınınız.(131)** Ey Müminler, asıl kafirler için hazırlanmış olan ve .....

... وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾ وَسَارِعُٓوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَۙ ﴿١٣٣﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِۜ ....

kafirlerin yollarını takip edenler için hazırlanmış olan cehennem ateşinden sakınınız.

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz, umulur ki merhamet edilirsiniz.(132)** Eğer kurtuluşu istiyorsanız Allah'a ve size Allah'a itaatin yollarını açıklayan peygambere itaat ediniz. Bağlılığınızda ve itaatinizde samimi olursanız umulur ki Allah katından merhamete nail olursunuz.

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ: **Rabbinizin bağışlamasına koşunuz, takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşunuz.(133)** Yani itaat ve ibadetlerinize güvenip de tembellik etmeyiniz, yerinizde oturup durmayınız, Allah katındaki değerini tartmaya kalkmayınız, bilakis Allah'ın günahlarınızı affetmesi ve benliğinizi yok etmesi için koşuşturunuz, devamlılık gösteriniz. Genişliği gökler kadar olan yani Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla kaim olan gökler ve yer kadar olan yani bu isim ve sıfatların ışıklarını yansıtabilecek durumdaki yokluk tabiati kadar olan cennete kavuşmak için çabalayınız. Çünkü bu cennet ehl-i tevhitten takva sahibi olanlar için hazırlanmıştır. O müttakiler gayrîlik perdesini nur-ı vücuttan kesinlikle kaldırmış olanlardır. Bunun içindir ki onlar:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ: **Onlar bollukta da darlıkta da harcayanlardır, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.** Onlar elde etmiş oldukları maddi ve manevi rızıkları müstahak olan Allah ehline harcayanlardır. İster bolluk içerisinde olup kendilerini Allah'a yönelmekten alıkoyan şeylerden uzaklaşsınlar, isterse darlık anında olup insan gereksinimleri olan ihtiyaçlar başlarına gelmiş olsun mallarını sarf ederler. Hem de onlar öfkelenip kızdıkları zaman, hayvani güçlerinin gereği olarak ortaya çıkan

... وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَۚ ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ
ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْۖ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ
اِلَّا اللّٰهُۖ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

öfkelerine hakim olurlar, yutarlar. Kendilerine kötülük edenleri cezalandırmayıp, tevhit makamını gerçekleştirmiş oldukları için affederler ki o makam anlaşmazlıkların ve fazlalıkların olmadığı kesin adalet makamıdır. وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ: **Allah ihsanda bulunanları sever.** (134) Kullarının gizlilerini bilen Allah onların yapmış oldukları her türlü ihsanı sever. Özellikle de öfkelerini içlerine atmalarını ve güçlü iken affetmelerini.

Peygamber s.a.s'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "**Benim ümmetimin içinde bunlar gibi olanlar azdır. Ancak Allah'ın koruyup kolladıkları müstesna. Daha önce yaşamış ümmetler arasında daha çok vardı.**"[23]

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ: **Onlar bir kötülük yaptıkları ya da kendilerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlarlar ve günahlarından dolayı hemen tövbe ederler.** Ümmetimin içindeki az miktardaki müttakiler bir kötülük yaptıkları, küçük veya büyük bir suç işledikleri zaman, bilerek veya bilmeyerek, veya hataen olsun bir haksızlık yaparak kendilerine zulmettikleri zaman gazabından korkarak Allah'ı hatırlarlar, işlemiş oldukları günahlarından dolayı hemen tövbe istiğfar ederler. وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّٰهُ : **Günahları Allah'tan başka kim affedebilir ki?** Kulların günahlarını Allah'tan başka kim bağışlayabilir? İstediği insanların, şirkten başka her türlü suçlarını isteyerek ve irade ederek ancak Allah affeder. وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ: **Onlar işlemiş oldukları suçlarda bile bile ısrar etmezler.**(135) Aynı suçları tekrar tekrar işlemezler, tövbe ederler ve yaptıklarının kötü olduğunu, cezasının ağır olduğunu bile bile kesinlikle bir daha işlemezler.

---

[23] Bkz. Tefsîr-i Saâlibî, 3/167; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, 2/316

اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِل۪ينَۜ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌۙ
فَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٣٧﴾ هٰذَا
بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿١٣٨﴾

أُوْلَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ: **İşte onların mükafatı Rablerinden bağışlanmadır ve altlarından ırmaklar akan cennetlerdir.** Yani Allah'ı zikrederek tövbe edenlerin mükafatı tövbelerindeki samimiyetten dolayı Rablerinin benliklerini örtmesinin ve bağışlamasının yanında şühût ve küşûf cennetleridir ki altlarından maarif ve hakikatler ırmakları akmaktadır. خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ: **Onlar ebediyen orada kalacaklardır; böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!(136)** Orada ebediyen kalacaklar, susuzluk çekmeyecekler, hep daha fazlasına nail olacaklardır, böyle bağışlanma ve böyle mükafat ne güzel şeydir.

Siz ey müminler, Allah'a itaate koşunuz, iyi ameller yapmaya devam ediniz. Hiçbir halde Allah'ı unutmayınız.

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ: **Sizden önce olaylar cereyan etmiştir.** Yani sizden önceki milletlerden helak olup sapıklık ve hüsran denizinde yok olanlar arasında çok büyük olaylar meydana gelmiştir. Eğer onlardan ibret almak isterseniz, فَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ: **Yeryüzünde gezin dolaşın da bakın, yalanlayanların akibetleri nasıl olmuş?(137)** Tabiat aleminde yerleri ve gökleri dolaşan ey gezginler! Bakınız onların kalıntılarına ve izlerine. Allah'ın tevhidini ve tevhidi açıklayan peygamberlerini yalanlayanların akibetleri ne olmuş görünüz. Ey basiret sahipleri, baktığınız ve incelediğiniz şeylerden de ibretler çıkarınız.

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ: **Bu bütün insanlığa bir açıklamadır, takva sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür.(138)** Yani eski kavimlerin başlarına gelen olayların düşünülmesi, tevhid-i zati yollarındaki kapalılıklar kendilerine açıklanmış olan Allah dostu insanlar için apaçık bir delildir. Aşk erbabından keşif ve şühud ehli olanlar için

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ اِنْ
يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ
النَّاسِ ....

de hidayettir. Diğer müminlerin tamamı için ise bir nasihat ve bir hatırlatmadır.

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Gevşemeyiniz ve üzülmeyiniz, eğer inanmış iseniz üstün olan sizlersiniz.(139)** Ey müminler, yok olma yolunda gevşeklik göstermeyiniz, bu dünyada beşeri sıfatlarınızın gereği olmasından dolayı işleyeceğiniz mekruhattan dolayı da üzülmeyiniz. Biliniz ki ey Muhammed ümmeti, dar-ı bakada en yücede olacak olan sizlersiniz. Yani mertebelerin en yücesi size tahsis edilmiş olacak ve siz oraya münhasır olacaksınız. Çünkü tevhid-i zatiyi gerçekleştirmek için sizin peygamberinizden daha yüce bir peygamber, sizin dininizden yüce bir din de mevcut değildir. Bundan dolayı peygamber s.a.s nesih ve tebdil meselesini sonlandırmıştır. Allah tealanın "Benim katımda söz değiştirilmez" ifadesinin sırrı açığa çıkmıştır. Eğer mümin iseniz, o mertebeye ulaşmış iseniz orada söz değişmez. Ey Allahım, bize katından merhamet ihsan eyle, çünkü sen Vehhab'sın, karşılıksız verirsin.

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ: **Siz bir acı çekmişseniz, onlar da aynı acıyı çekmiştir.** İlâ-yı kelimetüllah için Allah yolunda savaşan ey mücahitler! Uhut'ta siz düşmanlarınızdan bir acı, bir sıkıntı görmüşseniz, aldırmayın ve bundan dolayı korkuya kapılmayınız. Sizin Bedir'i hatırlamanız gerekir. Orada düşmanlarınız aynı acıları ve hatta daha ağır acılar yaşamışlardı ama korkmamışlar, gevşeklik göstermemişlerdi. Üstelik onlar batıl peşinde koşmaktaydılar. Siz ise Hak taraftarısınız. Korkmayınız, zayıflık ve gevşeklik göstermeyiniz. Çünkü siz Hak yolunun mücahitlerisiniz, o yolun yücelmesi için çabalıyorsunuz.

وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ: **Biz o günleri elden ele dolaştırırız.** Unutmayınız ki zafer ve mağlubiyetin, ganimet ve felaketin vakti zamanı vardır, biz onu bütün insanlar arasında elden ele dolaştırırız. O insanlar arasında doğru yolda olanlar, batıl yolda olanlar, mümin olanlar, kafir olanlar vardır. İnsanların hepsi, doğru yolda olanlar da, batıl yolda ......

... وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَٓاءَۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَۙ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾

olanlar da, mümin olanları da kafir olanları da bilmelidirler ki onların hepsi bizim cemal ve celal ile lutuf ve kahır sıfatlarımızın kuşatması altındadırlar. وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ: **Allah'ın iman edenleri bilmesi ve sizden şahitler edinmesi için böyle yapar.** Allah kendi tevhidine inananları uyarıp yönlendirmek ister, Allah'ta yok olabilmek için cihat ederek Allah ile baki olma şerefini kazanmaları için böyle yapar. Ve ey Müminler sizlerden vuslata ermiş, her zaman diri olan şahitler edinir. وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ: **Allah zalimleri sevmez.(140)** Zatıyla yekvücut olan Allah tevhit yolundan çıkanları, sırat-ı müstakiminin dışına yönelenleri sevmez.

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ: **Allah iman edenleri günahlarından temize çıkarmak, kafirleri de helak etmek ister.(141)** Allah lütuf ve keremiyle iman edenlerin kalplerini temizlemek ister ki tevhit duruluğunu gerçekleştirmiş olsunlar. Kafirleri de zatından uzaklaştırarak ve karanlıkta koyarak helak etmek ister. Çünkü onlar batıl hüviyetlerinin karanlığı ile gerçek mevcudun duruluk nurunu örtmeye çalışanlardır.

Ey tevhit yolunu isteyip o yola yönelenler, siz bu yolda giderken, Allah katında eşit mi olduğunuzu sanıyorsunuz?

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمْ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ : **Yoksa siz, Allah içinizden cihat edenleri belirlemeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?(142)** Yoksa Allah ilm-i huzurîsi ile kendi yolunda mallarıyla ve canlarıyla, açıkça ve gizli olarak cihat edenleri ayırıp belirlemeden, sabredenleri belirlemeden vahdet-i zât cennetine gideceğinizi mi sandınız? Onlar her şeylerini sarfettiler ve Allah'ta yok oldular, şehit oldular, Allah katında emniyet içinde oldular, oraya yerleştiler. Onlar için hiçbir korku yoktur,

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ
وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔا ....

hiçbir şeye de üzülmezler. Onlar kaderin okları karşısında sarsılmadan sabrederler, kaderlerine de razı olurlar. Allah işte onları bilmek ister.

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ : **Ölüm ile yüzleşmeden önce ölmeyi temenni etmekte idiniz, işte şimdi onu gözlerinizle gördünüz.(143)** Tevhit sırlarını keşfetmiş olan Ey Muhammet ümmeti! Siz daha önceleri, ölümle karşılaşmadan önce, ilme'l-yakin mertebesine ulaştığınız zaman, daha ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin mertebelerine ulaşmadan önce ölmeye can atıyordunuz, büyük bir arzu besliyordunuz. Tevhit emareleri görününce, fanilik serabı görününce, kaderin şimşekleri sizin varlıklarınızı başkalarının helakine havale edince, Allah'ın zatının cennetine kavuşmak isteyen sizler, yavaş hareketler ettiniz, savaşa katılmak istemediniz.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ: **Muhammet sadece bir peygamberdir ve kendisinden önce de peygamberler gelip geçmiştir.** Aydınlık yola çıkmak isteyen ey insanlar, iyice biliniz ki Muhammet diğer peygamberler gibi bir peygamberdir. Sizi tevhid-i zatîye yönlendirmekte, götürmek istemekte ve yolunu göstermektedir. Ondan önce de onun gibi peygamberler gelip geçmişlerdir. Onlar da bunun gibi doğru yolu göstermekte ve Allah'ın fiillerinin ve sıfatlarının birliği yoluna götürmekte idiler. O peygamberlerin ve bu peygamberin tebliğden ve uyarmadan başka bir görevleri de yoktur. Sizin dikkat etmeniz, iyi öğrenmeniz, tahmin ve taklit yollarını terk ederek tahkik ve yakin makamlarını gerçekleştirmeniz gerekir. Ona inanıyor ve onun yolunu takip ediyor musunuz? أَفَإِيْن مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ: **Şimdi ölür ya da öldürülürse eski halinize geri mi döneceksiniz?** Yani siz tevhit fezasına ulaşmadan o peygamber ölür veya öldürülürse siz eski dininize geri mi döneceksiniz? وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا : **Eski haline geri dönen hiçbir şekilde Allah'a zarar veremeyecektir.** Sizden biriniz gayesine ulaşmadan eski dinine geri dönecek olursa bu

... وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا
مُؤَجَّلًاۜ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًاۜ وَمَنْ يُرِدْ
ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِه۪ مِنْهَاۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِه۪ مِنْهَاۜ وَسَنَجْزِى الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

---

hali ile Allah'a herhangi bir zarar vermiş olmayacaktır. Allah'ı eksiltmeyecek veya fazlalaştırmayacaktır. O Allah yine eskiden beri olduğu gibi arşında kurulmuş olacaktır, herhangi bir değişikliği de olmayacaktır. Amacına ulaşmaları mümkün olup da amacına ulaşmadan bu yoldan ayrılanlar, sadece kendi kendilerine zarar verirler ve böylece şükredenler makamından uzaklaşmış olurlar. وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ: **Allah şükredenleri mükafatlandıracaktır.(144)** Ey müminler, iyi biliniz ki Allah lütuflarıyla, güzel karşılıklarla, bol bol vereceği ihsanlarıyla sizden şükredenleri, sadık olanları mükafatlandıracaktır. Allah yolunda savaşanların başına gelen bütün bu aşırı güçler ve yaralar sabredenlerin sabretmeleri için yaratılmıştır. Onlar her şeylerini kelime-i tevhidin en yücelere çıkması için sarf etmişlerdir ve bu davranışlarıyla zat-ı ilahiye nail olma şerbetinden içebilmeyi arzu etmektedirler.

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلاً: **Ölümü Allah'ın iznine göre belli ve yazılı olmayan hiçbir kimse yoktur.** Ey Müminler, Allah'ın takdirini ve kaderini iyi biliniz. Şöyle ki bütün nefisler, ister iyi olsun ister kötü, ister öldürülsün ister kendi kendine ölmüş olsun, sadece ve sadece Allah'ın daha önceden belirlediği ve kesinleştirdiği takdiriyle ve istemesiyle ölür. Bu dünyada olup biten her şeyin hayatını, ölümünü ve rızkını o Allah vakit vakit belirlemiştir. O vakitler ne öne alınır, ne de ötelenir. وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا: **Kim dünya sevabı isterse ona dünya sevabı, kim ahiret sevabı isterse ona da ahiret sevabı veririz.** Sizden hanginiz dünya sevabı isterse ki insan için en aşağı mertebedir biz ona onu veririz. Yani mal, makam, soy, sop gibi şeylerle övünerek makamını düşürürse biz ona istediklerinden, ezeli ilmimizle kararlaştırılan kadarını veririz. Ahiret gününde de onun hesabını sorarız. Sizden hanginiz hakayık, maarif ve mevahip gibi en yüce, en ulvi istekler olan ahiret sevabı isterse ona da o isteklerden fıtratının kaldırabileceği kadarını veririz.وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ: **Biz**

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَٓا اَصَابَهُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ
وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرٖينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّٓا
اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فٖٓى اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ ﴿١٤٧﴾

şükredenleri mükafatlandıracağız.(145) Biliniz ki ey Müminler, biz lütuf ve keremimizle, hiçbir araç ve gereç olmadan kendi iradelerinden ve irade olunmuş bütün işlerden soyutlananları yani şükredenleri mükafatlandıracağız. Onlar kendileri için bizim ezeli ilmimizle takdir ve taksim olunanlara gönül rahatlığı ile razı olanlardır.

وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ: **Nice peygamberler yanlarında birçok Allah dostu ile beraber savaştılar.** Nice peygamberler Allah'ın dininin yücelmesi ve tevhidinin yaygınlaşması için Allah yolunda cihat etmişlerdir, yanlarında birçok ihlaslı Allah savaşçıları yer almış ve onların bazıları öldürülmüş ve bazıları da yaralanmışlardır. فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا: **Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı korkmadılar, zaaf ve gevşeklik göstermediler.** Allah yolunda, Allah'ın dinini yüceltmek için düşmanla savaşırlarken korkmadılar, onlara yalvarmadılar, zayıflık göstermediler. Bilakis defalarca ve azimle düşmana saldırdılar üzerlerinde asla bir korku belirtisi görülmedi. Aldıkları yaraların, kaybedilen akraba ve arkadaşların acılarına sabrettiler. وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ: **Allah sabredenleri sever.(146)** Kullarını kendi tevhidinin yoluna yönlendiren Allah belalara sabredenleri, özlemle Mevlasına uçanları, Allah'ın kendileri için seçtiği ve razı olduğu her şeye razı olanları sever.

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلاَّ أَنْ قَالُوا: **Onların sözleri şunları söylemekten başka bir şey değildi:** Allah yolunda cihat etmek için gayet sabırlı oldukları ve kararlı oldukları için bir kötülükle karşılaştıkları zaman, emirlerini yerine getirmedeki ihlaslarında bir zaaf oluşmasından korkarak sadece şunları söylüyorlardı: رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ: **Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve işlerimizdeki**

فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

taşkınlıklarımızı bağışla, ayaklarımızı sabit kıl, kafirler kavmine karşı bizi muzaffer eyle.(147) Bizi sıkıntılı dünya köşelerinde türlü türlü lütuf ve ihsan ile besleyen Rabbimiz, lütuf ve kereminle senin savaşmamızı emrettiğin düşmanlarından korkarak işleyeceğimiz günahlarımızı bağışla. Ey Rabbimiz yine senin yolunda cihat etmemiz için koyduğun sınırların ifrat ve tefrit taraflarına sapmamızı ve meyletmemizi affet. Senin bilgin dahilinde olan ayaklarımızı cihat yolunda sabit kıl. Bizi yerimizde sarsılmaz biçimde tuttuktan sonra da gücün ve kuvvetinle bizleri düşmanlara karşı muzaffer kıl. O kafirler ki yaratılış nurunu kendi batılları ile örtmeye kalkmışlardır, akıllarına ve şeytanın asılsız vehimlerine uyarak tevhit yolundan ayrılmışlardır.

فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ: **Allah da onlara dünya sevabını ve ahiret sevabının en güzelini verdi.** Yani Allah için samimi olduklarından ve günahlarına tövbe etmelerinden ve Allah'ın gücüne ve kuvvetine sığınmalarından dolayı onlara, yaptıklarının karşılığı olarak lütuf ve kereminden ihsanda bulunarak dünya sevabı olan muzaffer olmayı, ganimeti, kazanmayı ve düşmanları hezimete uğratmayı nasip etti. Hükümranlığı ve üstünlüğü ele geçirmeyi nasip etti. Allah yolunda şehit olanlara da en güzel ahiret sevabı olan cemalini müşahade, rıza ve lika nimetlerini ihsan etti. Onlar seve seve canlarını verdiler, dünyada yok oldular Allah ile bir oldular. "Allah yolunda öldürülenleri ölüler olarak görmeyiniz, onlar diridirler".[24] وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ: **Allah iyi davrananları sever.(148)** Kullarını kendisine geri döndürürken keremine yönlendiren Allah onların iyi davrananlarını sever ve onlardan razı olur. Özellikle de Allah yolunda her şeylerini sarf edenleri ve canlarını verenleri.

Ey Allah'ım, bizi onların hizmetçisi ve ayaklarının türabı eyle.

Allahü subhanehu Müminlerin din kurallarını sımsıkı uygulamalarını, dinin ve imanın gerektirdiği sembolleri uygulama hususunda iyice derinleşmelerini irade edince onları kafirlere itaat etmemeleri ve onlarla içli dışlı olmamaları, onlardan yardım istememeleri hususunda uyardı ve şöyle buyurdu:

[24] Âl-i İmrân, 169.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُط۪يعُوا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى
اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِر۪ينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِر۪ينَ
﴿١٥٠﴾ سَنُلْق۪ي ف۪ي قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًاۚ ....

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ: **Ey iman edenler, eğer inkar edenlere itaat ederseniz sizi eski halinize geri döndürürler ve eli boş dönmüş olursunuz.(149)** Yani siz Allah'ın tevhidine inat ederek inanmayan, onun peygamberlerinden ve kitaplarından büyüklenerek yüz çeviren kafirlere uyarsanız ve onlardan yardım isterseniz, onlar sizi ulaşmış olduğunuz iman ve hidayetten geri çevirirler ve sizi eskiden iman nimetini keşfetmeden önceki küfür ve itaatsizlik içindeki durumunuza döndürürler. Bu geri dönüşle siz hüsrana uğrarsınız. Çok büyük bir zarar elde etmiş olursunuz. Onlara tabi olmayı ve arkadaşlık etmeyi terk ediniz.

بَلْ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ: **Halbuki sizin Mevla'nız Allah'tır ve o en güçlü yardımcıdır.(150)** Yani sizin işlerinizi irade etmekte olan Allah size yeter. Sizin işlerinizi o idare eder ve bir sıkıntıya düştüğünüz zaman size yardımcı olur. İyi biliniz ki o yardım edicilerin en iyisi, en güçlüsüdür. Ona tevekkül ediniz ve ondan yardım isteyiniz. Yardım, sadece ve sadece azîz ve alîm olan Allah'ın katından olur.

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا: **Allah'ın hakkında delil indirmediği şeyleri Allah'a şirk koşarak kafirlik edenlerin kalplerine bir korku salacağız.** Siz tövbe ve istiğfarlarınızla samimi olarak bize geri döndüğünüz vakit biz, kahır ve gazabımızdan korkmayı, bizim tevhidimize inanmayan kafirlerin kalplerine yerleştireceğiz. Siz onlardan korkuyorsunuz, ama biz onları korkutacağız. O kafirler, her şeyden münezzeh olan Allah'ın hakkında bir delil indirmemesini, ibadetleri için delil kabul ederek putları ilahlar edinmektedirler. Halbuki bu bir delil olamaz, onlar kendiliklerinden ilah edinmişler ve böylece Allah'a karşı zalimlik ve düşmanlık etmişlerdir. Allah zalimlerin söylediklerinden çok uzaktır.

... وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ
وَعْدَهُٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِه۪ۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ
وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَۜ مِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الدُّنْيَا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الْاٰخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْۚ ....

وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ: **Onların varacakları yer cehennemdir, zalimlerin varacağı yer ne kötü yerdir.(151)** Onların öbür dünyada varacakları yer, Allah'a karşı haksızlık edip kendi nefsine uyanlar için vaat edilmiş olan cehennemden başka bir yer değildir. Allah'ın koyduğu sınırların ve tevhit alametlerinin dışına çıkan zalimlerin varacağı yer ne kötüdür.

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ: **Allah size verdiği sözünde doğru söylemiştir, çünkü siz Allah'ın izniyle düşmanlarınızı öldürüyorsunuz.** Yani ey Müminler, Allah size zafer vaat etmiş idi, doğru söylemiş olduğu belli oldu. İşte şimdi siz onları Allah'ın izni ile öldürmektesiniz. Sizin her birinizi, Peygamber'in Allah'ın izni ile belirlemiş olduğu yerde kuşattık, ganimete ve mal elde etmeye meyil etmiyorsunuz. حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ: **Sonunda, Allah size arzu ettiklerinizi gösterdikten sonra zaafa düştünüz, emri tartıştınız ve isyan ettiniz.** Yani sonunda ganimete meylettiniz ve Allah'ın ve Rasülünün emirlerine uymadınız, ganimete koşup koşmama hususlarında verilen emri tartıştınız, emri tutmadınız, Allah'a ve Rasülüne itaatten vaz geçtiniz. Vaat edilen zafer orada kalmanız ve ayrılmamanız şartlarına bağlı idi. Siz iki grup oldunuz. مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ: **Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahreti isteyeniniz de vardı.** Dünya malı isteyenler konuşlandıkları mekanı terk ettiler ve emre karşı geldiler. Ahreti isteyenleriniz yerinde sımsıkı durdu ve ayrılmadı. ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ: **Sonra Allah sizi sınamak için onlardan alıkoydu.** Siz içinizdeki Allah'a ve Peygamber'e bağlılığınızı değiştirince Allah da sizi hezimetle imtihan için onların mallarından uzaklaştırdı ve eli boş kaldınız. Bakalım şimdi imanda sebat ve kararlılık ....

... وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ اِذْ تُصْعِدُونَ
وَلَا تَلْوُ۫نَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ ف۪ٓي اُخْرٰيكُمْ فَاَثَابَكُمْ
غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَٓا اَصَابَكُمْۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

gösterip başınıza gelecek bela ve musibetlere sabredecek misiniz, etmeyecek misiniz? وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ: **Allah sizi affetmiştir.** Allah'ın ve Peygamber'in emirlerine muhalefet ettikten ve ganimete yöneldikten sonra tövbe ettiğiniz için Allah sizin günahlarınızı bağışlamıştır. Bu Allah'ın bir lütfudur. وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ: **Allah Müminlere karşı lütufkardır.(152)** Müminlerin işlemiş oldukları günahlar büyük de olsa, tövbekar olduktan sonra Allah onları cezalandırmaktan vazgeçer.

إِذْ تُصْعِدُونَ وَلاَ تَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ : **O zaman, Peygamber arkanızdan çağırırken siz durmadan uzaklaşıyor ve hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz.** Ey Müminler yaptıklarınızın kötülüğünü hatırlayanız ve Allah'tan utanınız ve o vakit yaptıklarınızdan dolayı pişmanlık gösteriniz. Zira siz düşmanlarınızdan korktuğunuz için omuz omuza durmaktan uzaklara kaçıyordunuz ve arkanıza ve kardeşlerinize bakmıyordunuz. Peygamber de sizin arkanızdan bağırıyor ve sizi çağırıyordu. Hiç biriniz geriye dönüp de Peygamberin çağrısına icabet etmediniz. O peygamber, Allah'ın kulları yanıma gelsin, diye çağırırken dönüp bakmadınız. Bütün bunlara rağmen salimen kurtulamadınız. فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلاَ تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلاَ مَا أَصَابَكُمْ: **Kaçırdıklarınız için ve başınıza gelenlere üzülmemeniz için Allah size keder üstüne keder verdi.** Kullarının işlerini düzene koyan Allah sizin için keder üstüne keder musallat etti. Öldürüldünüz, yaralandınız, korktunuz. Peygamberin öldürülmesinden de korktunuz. Allah bunları sizin için yaptı ki kaçırdığınız ganimetlere üzülmeyin, başınıza gelenlere üzülmeyin. Rıza ve teslim makamını elde etmek için kendinizi alıştırınız ve yerinizi sağlamlaştırınız. Allah'ın ve Peygamberin emirlerine karşı gelmeyiniz. وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ: **Allah yaptıklarınızdan haberdardır.(153)** Sizin işlerinizi ...

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَٓائِفَةً مِنْكُمْ وَطَٓائِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ

idare eden Allah, kötülüğü emreden nefislerinizin yaptırdıklarını bilir ve sizi ona göre cezalandırır. Siz işlerinizi Allah'a teslim ve havale etmeyi öğreniniz, tevhid-i zatiyi tahakkuk ettiriniz diye böyle yapar.

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ: **Sonra kederin arkasından Allah, uyuklama halinde öyle bir sakinlik verdi ki bir kısmınızı sarmaladı.** Sonra siz yaptıklarınızdan dolayı pişman olup tövbe ederek Allah'a yönelince, üzüntü ve kederden sonra size bir gönül huzuru lutfetti ve bir kısmınız uyuklama haline büründüler. Onlar ubuduyet makamını gerçekleştirenlerdir, başlarına gelenlerin kader olduğunu, iyi ve kötü günlerde değişmeyeceğini kabullenmişlerdir. وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ: **Diğer bir grup da sadece canlarıyla meşgul olarak, Allah hakkında doğru olmayan, cahiliye düşüncelerine giderek, bu işten bizim çıkarımız ne, diyorlardı.** İçinizdeki münafıklardan bir grup ise sadece canlarının derdine düşerek, teslim ve tevekkül makamlarından uzak olarak Allah hakkında cahiliye devrinin haksız ve batıl düşüncelerine gidiyorlar, Allah'ın peygamberine açıkça veya içlerinden, bu işten bizim ne çıkarımız var, diyorlardı. Yani bize vaat ettiğin Allah muvaffakiyetinin ve zaferinin ne faydası var, yoksa bu iş düşmanların işine mi yarıyor diye söyleniyorlardı. قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ : **İşin tamamı Allah'a aittir, de.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara açıkça bildir ki olmuş ve olacak olan bütün işler öncelikle ve bizzat Allah'ın emridir, bunu açıklamak için herhangi bir araç gerece de ihtiyaç yoktur. يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ : **Onlar sana açıklamadıkları şeyleri içlerinde gizliyorlar.** Onlar oldukça kör oldukları için içlerindeki düşmanlıklarını ve nifaklarını gizliyorlar, sana belli etmiyorlar. Fakat kendi yandaşlarıyla yalnız kaldıklarında:

... يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَاۜ قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي
بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذ۪ينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْۚ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ
مَا ف۪ي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا ف۪ي قُلُوبِكُمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿١٥٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ
بِبَعْضِ مَا كَسَبُواۚ ....

يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا : **Bizim bu işten bir çıkarımız olmuş olsaydı şimdi burada öldürülmemiş olacaktık, diyorlar.** Bizim yararımıza olsaydı şimdi burada ölmeyecektik, aşağılanmayacaktık diye birbirlerine söyleniyorlar ve Peygamber ile alay ediyorlardı. قُلْ لَوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ : **De ki evlerinizde olsanız bile üzerlerine ölüm yazılanlar giderler ölecekleri yere yatarlardı.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara hikmet kaynaklı sözlerinle Allah'ın emrini ve kazasını söyle. Allah'ın hükümlerini sorgulayacak hiçbir kimse yoktur. O kendi mülkünde yapmayı istediği her dilediğini yapar. Biliniz ki siz savaşa çıkmasanız ve evlerinizde kalsanız, önceden üzerlerine bu savaşta ölecekleri kararlaştırılmış olanlarınız koşa koşa evlerinden çıkarlar ölüp düşecekleri yere giderler. Bu kararlaştırılmış ise bundan kaçamazlar. وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ: **Allah gönüllerinizdekileri sınamak ve kalplerinizi temizlemek için yapmıştır.** Allah bütün bunları sizin gönlünüzde rıza ve ihlas mı var, düşmanlık ve nifak mı var, denemek için bunları yapmıştır. Kalplerinizdeki iman ve tevhidi küfür ve nifaktan temizlemek için bunarı yapmıştır. وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: **Allah gönlünüzdekileri bilicidir.(154)** Gizlediklerinizi ve sakladıklarınızı bilen Allah, gönlünüzdekileri de hakkıyla bilendir. Yani içinizden geçenleri de bilir.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا: **İki topluluk karşılaştığı gün, içinizden geri dönüp gidenlerin yaptıklarıyla şeytan ayaklarını kaydırmak istemişti.** Ey Müminler, iki topluluk savaşmak için karşılaştığında korktukları için size muhalefet ederek geri dönenlerin ayaklarını, şeytan yaptıklarının kötülüğünden ....

... وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا
عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُواۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ يُحْيِي وَيُمِيتُۜ

dolayı kaydırmak istemiştir. Şeytanın askerleri olan nefisleri onlara o vesveseyi yapmıştı. وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ: **Allah onları affetmiştir.** Onlar pişman olduktan ve tövbe ettikten sonra, bu fiillerinde de samimi oldukları için Allah onları lütuf ve keremiyle affetmiştir. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ: **Allah gafur ve halimdir.(155)** Kullarının günahlarını affedici olan Allah onların işledikleri günahları örter, bağışlar. Onları cezalandırmak ve intikam almak için de acele etmez, tövbe etmeleri ve pişman olup Allah'a yönelmeleri için mühlet tanır.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا: **Ey iman edenler, sefere çıkan veya gazi olan kardeşleri için eğer yanımızda kalsalardı ne öleceklerdi, ne öldürüleceklerdi diyen kafirler gibi olmayınız.** Ey iman edenler tevhid ve imanın gereklerini muhafaza etmeniz gerekir. Olayları Allah'tan başkasına bağlamayınız. Bilakis olayların hepsini direkt olarak ona havale ediniz ve ey Müminler, olayları sadece sebeplere bağlayarak Allah'ı inkar eden kafirler gibi olmayınız. O kafirler, ticaret veya seyahat için sefere giderek ölen veya şehitlik mertebesine ulaşmayı uman kardeşleri hakkında, o ölüler yanımızda kalmış olsalardı gurbette ölüp gitmeyecekler ya da düşman elinde çaresiz halde öldürülmeyeceklerdi. Onların başlarına gelenler bu yolculuğa çıkmalarından dolayı gelmiştir, Allah'tan değil, diyorlar. Allahu sübhanehu onları bu ve benzeri sözleri söylemekten men ediyor ve onları uyarıyor: لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ: **Allah bunu onların kalplerinde bir ukde olarak kalması için yapmıştır.** Yani dünyada ve ahrette onlardan intikamını alacak olan Allah, bu üzüntüyü onların kalplerine bir ukde olarak koymuştur ki onları hasta etsin ki bu dünyada zayıflatsın, ahrette de onlara acı çektirsin. وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ: **Allah diriltir ve öldürür.** Kadir ve muktedir olup yaşatmaya ve öldürmeye tek başına gücü yeten Allah lütfu ile

... وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ
تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ
لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ....

yaşatır, kahrı ile öldürür. Hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Allah yaptıklarınızı görendir.(156)** Kullarının gizlilerini de bilen Allah, ey Müminler, sizin yaptıklarınızı da hakkıyla görmektedir. Yaptıklarınızın iyi mi kötü mü olduğuna o karar vermektedir. Yaptıklarınızda riya ve gösteriş veya ihlas olup olmadığını o belirlemektedir. Amellerinizde bid'atlara ve arzularınıza yönelme olup olmadığını bilen odur.

وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ: **Allah yolunda öldürülürseniz veya ölürseniz bu Allah'ın bir mağfireti ve rahmetidir ki sizin biriktireceklerinizden daha hayırlıdır.(157)** Ey Allah'a yönelmiş Müminler, onun tevhidinin zülaline kavuşmak isteyenler, Allah'ın rızası maksadıyla öldürülürseniz veya Allah'ta yok olma yoluna girerek ölmeden önce ölürseniz bu sizin enaniyetinizi örtmek için Allah'ın ortaya çıkardığı bir mağfiret örtüsü olur ve sizi tevhid-i zatiye götürür. Aynı zamanda da sizin benliğinizi Allah'ın benliği ile birleştiren bir rahmet huzmesi olur. Bütün bunlar sizin bu dünyada kendi batıl nefisleriniz için biriktireceğiniz mallardan daha hayırlıdır, onları kendiniz seçmiş olsanız bile.

وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ: **Sizler ölürseniz yahut öldürülürseniz Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.(158)** Ey ihlaslı tevhit ehilleri, siz fanilik yolunda ölürseniz yahut aynı yolda iken düşman eliyle öldürülürseniz Allahın huzurunda toplanacaksınız, başkasının huzurunda değil. Sizin bu toplanışınız gölgenin gölge sahibine dönmesi gibi olacaktır.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ: **Sen Allah'ın bir rahmetiyle onlara yumuşak davrandın, eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından dağılıverirlerdi.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen seni alemlere rahmet olarak gönderen ....

... فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِۚ فَاِذَا عَزَمْتَ
فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا
غَالِبَ لَكُمْۚ وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذ۪ي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِه۪ۜ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

Allah'tan sana inen bir rahmet ile, onlar sana itaate ve sana uymaya muhalefet ettikleri zaman onlara yumuşak davrandın. Sen kötü huylu, katı kalpli biri olsaydın elbette onlar senin etrafından dağılır giderlerdi. فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ: **Onları affet, onlar için bağışlanma dile ve onlara danış.** Onlar sana cahilliklerinden ve gafletlerinden dolayı eza etmiş olsalar da sen onları affet, peygamberliğinin gereği olarak lütuf ve merhamette bulunarak onları affet, onları affetmesi için Allah'a dua et. Çünkü onları velisi sensin, onları düzeltecek olan sensin. Onları bağışladıktan ve bağışlamaları için dua ettikten sonra, din ve imanın yücelmesi işlerinde onlara da danış. فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ: **Karar verdiğin zaman Allah'a tevekkül et. Allah tevekkül edenleri sever.(159)** İşledikleri suçlarından dolayı onlarla meşvereti terk ederek tek başına bir karar verdiğin zaman da bütün kararlarında Allah'a tevekkül et. Onu vekil edin, ondan başkasına kesinlikle yaklaşma. Kullarını doğru yola sevk eden Allah, kendisine tevekkül ederek bütün işlerinde Allah'ı vekil edinenleri sever.

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ: **Eğer Allah size yardım ederse sizi yenecek kimse yoktur.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bir nasihat olması için onlara de ki eğer sizin işlerinizin velisi olan Allah gücü ve kudreti ile size yardım ederse, Allah'ın himayesinde olduğunuz için, onun gücü ve kudretinin koruması altında olduğunuz için hiçbir kimse sizi yenemez. وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ : **Eğer sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size yardım edecek kim olabilir?** Eğer sizi kahrına uğratır ve yardımsız bırakırsa, onun kahretmesinin ardından size kimse yardım edemez. وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ: **Müminler Allah'a güvenip tevekkül etsinler. (160)** Müminler bütün işlerinde, istediğini

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ تُوَفّٰى
كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ
كَمَنْ بَٓاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾

aziz, istediğini zelil eden güçlü ve kuvvetli Allah'a tevekkül etsinler ve ihlaslı olsunlar.

Münafıklar Rasulullah s.a.s hakkında iftira ederek onun hainlik ve hırsızlık ettiğini söylediler. Halbuki peygamberlerin oturdukları peygamberlik makamlarını Allah bu gibi fiilleri yapmaktan arındırmıştır. Allah her şeyi kapsamı içine alan hikmet-i küllisi ile bütün peygamberleri bu korumanın içine almıştır. Peygamberlik makamı kesinlikle bu tür hurafelerden arınmış bir makamdır. Allah şöyle buyurmuştur:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Bir peygamberin ganimete hıyaneti olacak şey değildir. Kim hıyanet ederse kıyamet günü hıyanet ettiği şeyle gelir.** Peygamberlerin hiç birisinin hıyanet içinde olması, özellikle de son peygamberin herhangi bir kimseye hainlik etmiş olması doğru değildir, olamaz. Kim böyle bir hainliği bir kimseye yaparak ölürse kıyamet günü hainlik ettiği şeyle herkesin gözü önüne gelir. ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ: **Sonra herkese kazandığı şeyler tamam olarak verilir.(161)** İster itaatkar ister asi olsun herkese kazandığı şeyin karşılığı tam olarak verilir. O durumda da kimse bir haksızlığa uğramaz. Çünkü orada haksızlık, zulüm yoktur, bilakis ecirler bol bol verilir.

أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ : **Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın hışmına uğrayan kimse gibi midir?** Allah'ın rızasını gözeten ve onu tabi olan kimse rıza makamındadır ve varacağı yer teslimiyet cennetidir. Bu kişi, büyük azap gerektiren küfür ve zulme geri dönen kişi gibi olur mu? وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ: **Onların varacağı yer cehennemdir ve orası dönüp varılacak ne kötü yerdir.(162)** Küfür ehlinin varacakları yer, haşa, rıza ehlinin varacağı yer gibi değildir.

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ
عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّا اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا ....

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ: **Onlar Allah katında derece derecedirler ve Allah yaptıklarını görmektedir.(163)** Allah'ın rızasına tabi olanlar, yaptıkları amellerin derecelerine göre Allah katında yüksek derecelerdedirler ve kullarının her türlü haline vakıf olan Allah onların ne yaptıklarını görmektedir. Onlara yaptıklarının karşılıklarını verecektir, iyilik yapmışlarsa iyilik, kötülük yapmışlarsa kötülük göreceklerdir.

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ: **Allah Müminlere iyilik yapmıştır.** Allah ihlaslı Müminlere büyük bir iyilikte bulunmuştur. إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ: **Zira kendi içlerinden, onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderdi.** Çünkü onların kendi içlerinden çıkan, doğru yolu bulabilmeleri için onlara türlü irşat yollarıyla mürşitlik eden, onlara ilk olarak Allah'ın vahdet-i zatına delalet eden ayetlerini duyuran, ikinci olarak onları tevhit yolundan saptıracak olan şeytan vesveselerinden temizleyip arındıran, üçüncü olarak onlara dünya ve ahret yollarını açıklayan Kur'anı öğreten, dördüncü olarak onlara hikmeti öğreten bir peygamber göhnderdi. Allah'tan başkasına meyilden alıkoyan ve sidre-i müntehaya ulaştıran hikmettir ve orada Me'va cenneti vardır. وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Halbuki onlar bundan önce açıkça bir sapıklık içinde idiler.(164)** Yani onlar bu dört mertebede kendilerine aydınlanmadan önce büyük bir dalalet ve sapıklık içinde idiler.

Ey Allah'ım, sen bizi gaflet nöbetinden uyandır.

أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا: **Başınıza bir musibet gelince, halbuki daha önce başınıza bunun iki katı gelmişti, bu ...**

... قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٦٥﴾ وَمَٓا
وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿١٦٦﴾
وَلِيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ نَافَقُواۚ ....

da nereden çıktı dediniz. Ey Müminler, Uhut'ta başınıza bir musibet gelince üzülüyorsunuz da Allah'ın Bedir'deki yardımlarını unutuyor musunuz? Allah'ın lütfundan ümit mi kesiyorsunuz? Halbuki orada bunun iki katı musibete uğramıştınız, yetmişiniz öldürülmüş ve yetmişiniz de yaralanmıştınız. Aşırı üzüntünüzden dolayı şaşkınlığa düştünüz ve bu bela da nereden çıktı, halbuki bize zafer vaat edilmişti dediniz. قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ: **De ki bunlar sizin yüzünüzdendir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara bildir ki bunlar sizin yüzünüzden başınıza gelmiştir. Yani sizin söz dinlememenizden ve Peygamber'in işaret ettiği yerlere dikkat etmemenizden, Peygamber'e verdiğiniz sözünüzde sadık kalmamanızdan dolayı sizin yüzünüzden başınıza gelmiştir. Yahut da Bedir'de aldığınız yardımın karşılığı olarak öncelikle onları öldürüp köklerini kurutmadığınız için başınıza gelmiştir. اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ: **Allah her şeye kadirdir.(165)** Sizin akıllarınızdan geçen her şeye muttali olan Allah her türlü musibeti ve belayı vermeye de kadirdir.

وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِن۪ينَ: **İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelenler Allah'ın izniyle olmuştur; Allah'ın Müminleri bilmesi için.(166)** Yani ey Allah'ın kudretine iman etmiş olan insanlar, onun her türlü nimeti vermeye ve intikam almaya gücünün yettiğine inananlar, iyice biliniz ki Uhut savaşı olduğu gün, iki grup karşılaştığında başınıza gelenler, içinizdeki Allah'a yaklaşma niyetinizi dünya malına sahip olma arzu ve hevesinizle değiştirmiş olduğunuz için sizden intikam alan Allah'ın izniyle olmuştur. Allah bu belaları size musallat ederek sizi imtihan etmek, sınamak istemiştir. İmanlarında sapasağlam kalarak İslam'ı temsil etmede dimdik duran Müminleri diğerlerinden ayırt etmek istemiştir.

وَلِيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ نَافَقُوا: **Münafıklık edenleri bilmek istemiştir.** Allah münafıklık edenleri de bilmek istemiştir. Yani Allah'a ve Rasülüne karşı

... وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ
قِتَالاً لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ يَقُولُونَ
بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ اَلَّذِينَ
قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ....

münafıklıklarını açığa vuranları da belirlemek istemiştir. وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوْ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالاً لاَتَّبَعْنَاكُمْ: **Onlara, geliniz Allah yolunda vuruşunuz ya da savunma yapınız denildiği zaman, savaşmayı becerseydik peşinizden gelirdik, derler.** O münafıklara, Allah düşmanlarının sonunu getirmek için savaşınız ya da Müslümanlara verecekleri zararlara mani olunuz denildiği zaman, cevap olarak kalplerinde gizledikleri münafıklıklarının gereği olarak, aranızda bir eşitlik olsaydı, ya da sizi onlar karşı güçlü ve kat kat fazla olsalardı, biz de aranızda olanları savaş olarak kabul etseydik peşinizden gelirdik, derler. Halbuki onlar sizden daha zayıf, kemiyet ve keyfiyet bakımından sizden daha az durumdalar. Canlarımızı bir savaş için tehlikeye atmamış olacağız, size nasıl katılalım? هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلإِيمَانِ: **Onlar o gün, kafirliğe sizin imanınızdan daha çok yaklaştılar.** Onlar o gün bu sözleri söylemekle imandan daha çok kafirliğe yaklaştılar. Çünkü söylemiş oldukları bu sözler kalplerinde gizlenmiş olan kafirliğe daha uygundur. يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ: **Onlar ağızlarıyla, kalplerinde olmayan şeyi söylüyorlar.** Onlar iman etmeksizin sadece ağızlarıyla riya olarak ve içlerindekileri gizleyerek bunları söylüyorlar. وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ: **Allah, onların kalplerinde gizlediği şeyi en iyi bilendir.(167)** Sizin içinizdeki her şeye muttali olan Allah onların kalplerinde gizli tuttukları kafirliği ve münafıklığı en iyi şekilde bilir ve onları kendi bilgisi mucibince cezalandırır.

الَّذِينَ قَالُوا لإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا: **Kendileri evde oturup da kardeşleri için bizim dediğimizi tutsalardı öldürülmeyeceklerdi, diyenlere.** Bozguncu ve düşman oldukları için, kendileri Peygamber'e muhalefet ederek evde oturdukları halde, Müminlerle savaşa gidip de ...

... قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾

öldürülen kardeşleri için, o ölenler bizim sözümüzü dinleseler de evlerinde kalsalardı bizim öldürülmediğimiz gibi onlar da öldürülmeyeceklerdi, dediler. Onların düşüncelerine göre evde oturmak kurtulmanın sebebi, savaş da öldürülmenin sebebidir. Onlar bilmiyorlar ki ölümün sebepleri başka, kurtuluşun sebepleri başkadır. Onlar anlamıyorlar. Evinde oturan niceleri ölmüştür, savaşa giden niceleri de ölmemiştir. Bunların sebebini Allah bilir. قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمْ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **De ki eğer sözünüzde sadık iseniz ölümü kendi nefislerinizden uzaklaştırın.(168)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara de ki ey yalancılar, eğer gücünüz yetiyorsa, Allah'ın sizin için takdir ettiği ölümü kendinizden uzak tutun.

Allahu sübhanehu Uhut savaşı olduğu gün Müminlerin münafıklara uyarak ve Peygamber'e muhalefet edip ganimet toplamaya yönelerek ve savaştaki konumlarını terkederek işledikleri suçları ve içine düştükleri aşağılığı belirtmiştir. Halbuki onlara bu yaptıklarının aksi emredilmişti. Allah bunlara işaret ettikten sonra onlara şanının sırları ve bu sırlar uğruna şehit olmanın, mal ve canlarını sarf etmenin yüceliğini de göstermek istemekte ve peygamberine hitap ederek Müminlerin yapmamaları gereken işler hususundaki iradesini göstermektedir. Çünkü bu gibi hitaplar ve uyarılar tevhit yolunun zirvesine ulaşabilen, tecrit ve tefrit mertebelerinin sonunu gerçekleştirenlere layık hitap şekilleridir. Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ: **Allah yolunda öldürülenleri ölü sanmayınız; bilakis onlar diridirler ve Rablerinin katında rızıklanmaktadırlar.(169)** Allah yolunda yok olmak için canlarını vererek sonsuza dek baki kalma şerefini elde etmek için öldürülenleri sen ölü sanma, diğer ölüler gibi hayat ve hareketten kesilmişler olarak değerlendirme. Onlar ezelden ebede kadar baki kalacak olan isim sahibi diri insanlardır, bütün isim ve sıfatları zatında tutan Allah'ın katında rızıklanmaktadırlar.

فَرِح۪ينَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۙ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذ۪ينَ لَمْ يَلْحَقُوا
بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَۘ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ
بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿١٧١﴾ اَلَّذ۪ينَ
اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُۜ ....

فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ: **Allah'ın kendilerine bahşettiği lütuflarıyla sevinmektedirler.** Allah'ın lütfundan bahşettiği mağrifet ve ihsan sofraları ile ebediyen sevinç içindedirler. وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Arkalarından henüz kendilerine katılmamış olanlara, kendileri için bir korku ve üzüntü olmadığını müjdelemek istemektedirler.(170)** Onlar bütün bu lezzetlerin içinde olarak, arkalarında kalan, dünyada kalan ve henüz kendilerine katılmamış olan kardeşlerine müjde vermeyi ve şefaat etmeyi Allah'tan isterler. Çünkü dünya hayatı korku yeridir, tehlikeli yerdir, yok olma yeridir. Onlara, kendilerine bir korkunun erişmediğini ve üzülmediklerini bildirmek isterler. Onların korkusu bunlar niye dünyadan ve gereklerinden kurtulup da bize katılmadılar diyedir.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنْ اللَّهِ وَفَضْلٍ: **Allah'ın nimetini ve lütfunu müjdelemek isterler.** Devamlı olarak, kendi yolunda sarfetmiş olduklarının karşılığı olarak Allah'ın kendilerine ve kardeşlerine ihsan ettiği nimeti ve lütufu müjdelerler.Ey Allah yolunda Allah rızası için cihat edenler, bu yolda çaba sarfedenler, iyi biliniz ki وَأَنَّ اللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ: **Allah, Müminlerin ecirlerini zayi etmez.(171)** Allah cühtlerini Allah sevgisi ve özellikle de onun peygamberi için sarfedenlerin çabalarını boşa çıkarmaz, ecirlerini zayi etmez.

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمْ الْقَرْحُ: Onlar **yara aldıktan sonra Allah ve Peygamber'in çağrısına cevap vermek isteyenlerdir.** Onlar, Allah ve Rasülü onları savaşa çağırdığı zaman bu çağrıya cevap vermek isteyenlerdir. Düşmandan yara almalarına rağmen, birincisinden daha istekli ve azimli olarak, tembellik göstermeden davete icabet edenlerdir.

...لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ اَلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اِيمَانًا ....

Örneğin Ebu Süfyan ve arkadaşları Medine'den henüz dönmüşler ve Ravha denilen yere varmışlardı ki pişman oldular ve geri dönüp, onların kökünü koparmaya karar vermişlerdi. Onların haberleri Peygamber'e ulaştı. Onlarla karşılaşmak için Peygamber s.a.s ashabı arasından seçim yapmak istedi ve "Bugün bizimle, dün bizimle olanlardan başkası gelmeyecek" buyurdu. Peygamber s.a.s Müminlerden bir grupla yola koyuldu.Medine'ye sekiz mil mesafedeki Hamra el-Esed denilen yere vardılar. Ashab-ı Rasül sevinçliydi, mutluydu. Allah yolunda şehitlik mertebesine ulaşan kardeşlerinin makamına ulaşabilmek için sabırsızlanıyorlar, özlem duyuyorlardı. Yanlarına, o zamanlar müşrik olan, Mubed el-Huzaî geldi. Ey Muhammed, dedi. Senin ve ashabının başına gelenler bize de zor geldi, dedi ve aralarından ayrıldı. Ravha denilen yerde Ebu Süfyan ile karşılaştı. Ebu Süfyan neler gördün, diye sorduğu zaman Mubet, Muhammed, ashabıyla yola çıkmış sizi bulmak için öyle bir heyecanla geliyor ki benzerini hiç görmedim. Öyle bir ateşle geliyorlar ki onlarla karşılaşırsanız sağ kalamazsınız, dedi. Bunun üzerine Ebu Süfyan, bunu nasıl söylersin, deyince Mubed, Yemin ederim ki atın nallarını görerek bile kaçabileceğini sanmıyorum. Ebu Süfyan, bu sefer onların geri kalanlarının köklerini kazımak için toplandık, deyince Mubed, Vallahi seni böyle yapmaktan men ediyorum, dedi. Bunun üzerine Allah onların kalplerine bir korku saldı ve Müslümanlardan korka korka geri döndüler. Bunun için Allah Müminler hakkında şöyle buyurmaktadır:

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ: **Onların iyilik yapanları ve müttaki olanları için büyük bir ecir vardır.(172)** Canlarını ve mallarını Allah yolunda sarfederek Allah Rasülü ile beraber savaşa çıkanlar ve Allah'ın ve Rasülünün emirlerine muhalefet etmekten sakınanlar için öyle büyük bir mükafat vardır ki ondan daha büyük bir mükafat yoktur. O da ebedi hayattır, ebediyen baki kalmaktır. Onu kamil imanları ile elde etmişlerdir.

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا: **İnsanların kendilerine, insanlar size karşı toplandılar onlardan korkunuz**

... وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَاءَهُ ....

dediği kimselerin imanları çoğaldı. Bazı insanların kendilerine iyilik olsun diye Ebu Süfyan ve arkadaşlarının kendilerine hücum etmek ve köklerini kazımak için ordu topladıklarını, boşlarına ikinci kere bir musibetin gelmesini istemedikleri için onlardan korkunuz diye uyarılan insanların imanlarını, itaatlerini, teslimiyetlerini ve ihsanlarını bu muhbirlerin sözleri artırdı. Onlara gönül rızasıyla ve mütevekkil bir eda ile verdikleri cevaplarında, وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ: **Allah bize yeter, o ne güzel vekildir dediler.(173)** Hayatımız boyunca onun inayetleri bize yeter. Biz bütün işlerimizi ona havale ediyoruz, bahşettiklerinde de gazaplandıklarında da ona sarılıyoruz. O ne güzel vekildir, dediler. Onlar bütün işlerini Allah'a havale edince, ona tevekkül edince, ona sarılıp ondan yardım isteyince Allah onların düşmanlarının kalplerini korku ile doldurdu ve kaçıp gittiler.

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ: **Allah'ın nimet ve lütuflarıyla geri döndüler.** Müminler Hamra el-Esed denilen yerden, sabırlarının karşılığı olarak, kaderin başlarına sardığı kötülüklerden dolayı rıza makamını gerçekleştirdikleri için Allah'ın kendilerine bahşettiği bol nimetlerle ve lütuflarla geri döndüler. لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ: **Başlarına hiçbir fenalık gelmedi ve Allah'ın rızasına tabi oldular.** Uhut savaşının yapıldığı gün başlarına gelenlerden sonra asla bir fenalığa uğramadılar ve her zaman galip oldular. Çünkü en ufak bir şekilde kendi nefis ve hevalarının peşinden gitmediler, Allah'ın peygamberine uymak suretiyle Allah'ın razı olduğu işlere tabi oldular. وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ: **Allah büyük lütuf sahibidir.(174)** Kullarına yaptıklarının karşılığını veren Allah, kaderine razı olup Allah'a teslim olanlar için büyük lütuf sahibidir.

إِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ: **O şeytanlar ancak kendi dostlarını korkuturlar.** Yani size haber getirip sizi korkutmaya çalışanlar şeytan ve düşmanların şeytana tabi olanlarıdır. Onlar sadece kendi ....

... فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذ۪ينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِۚ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـٔاًۜ يُر۪يدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظّاً فِي الْاٰخِرَةِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿١٧٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْا۪يمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـٔاًۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٧٧﴾

---

yandaşlarını korkuturlar ki onlar da münafıklardır. فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِي إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer müminler iseniz, onlardan korkmayınız ve benden korkunuz.(175)** Ey Müminler, eğer siz benim nimet verme intikam alma gücüme inanmış iseniz onlardan korkmayınız. Çünkü Allah sizi onların zararlarından korur. Şeytana uymak ve onun yolundan gitmek hususlarında benim gazabımın sizi yakmasından korkunuz.

وَلاَ يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ: **Kafirlikte yarışanlar seni üzmesin.** Çabucak kafir olanların, kendilerini çabucak münafıkların arasına atarak kalplerindekini gizleyip konuştuklarını dillerinin ucuyla konuşanların verecekleri zarar seni üzmesin. إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا: **Onlar Allah'a hiçbir zarar veremeyeceklerdir.** Onlar kafir olmalarıyla Allah'a hiçbir zarar veremeyecekler, bilakis zararları kendilerine dönecek, kendileri zarar göreceklerdir. يُرِيدُ اللَّهُ أَلاَ يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ: **Allah ahrette onlara bir nasip vermemeyi dilemektedir.** Onların inkarcılıklarını değerlendiren Allah, ahret hayatlarında onlara bir nasip vermemeyi irade etmektedir. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Onlar için büyük bir azap vardır.(176)** Allah onlar için büyük bir azap hazırlamıştır. O azap, inkarcılıklarının ve münafıklıklarının cezası olarak huzurdan kovma, hasret ve mahrum bırakma azabıdır. Daha sonra Allah bu durumu şu kavli ile delilendirmiştir:

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوْا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **İmanlarını vererek kafirlik satın alanlar Allah'a hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Onlar için acıklı bir azap vardır.(177)** Münafık oldukları için imanla inkarı değiş tokuş edenler bu yaptıkları değiştirme ile Allah'a hiç bir şekilde zarar veremezler. Onlar için bu dünyada öldürülme, ...

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ اِنَّمَا نُمْلِى
لَهُمْ لِيَزْدَادُوا اِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى
مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ
عَلَى الْغَيْبِ ....

aşağılanma azapları verilecektir. Ahrette de insanlık mertebesinden uzaklaştırılacaklardır.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا: **İnkar edenler sanmasınlar ki kendilerine tanıdığımız mühlet onların hayırlarınadır; bizim onlara mühlet tanımamız günahlarını artırmaları içindir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sanmasınlar[25] ki veya sanma ki bu dünyada kafirlere mühlet vermemiz onların iyiliği içindir. Onlar bundan fayda bulacaklar, şerefyab olacaklar sanma. Bilakis onlara mühlet veriyoruz ki günahları artsın ve bizim azaplarımıza müstahak olsunlar. وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ: **Onlar için alçaltıcı bir azap vardır. (178)** Öbür dünyada onlara, bu dünyada düşmanlıklarından ve büyüklenmelerinden dolayı onları alçaltacak, aşağılayacak bir azap vardır.

Münafıklar Müminlere karışıp da onlarla beraber inanmış gibi göründükleri zaman, inanmış insanların söylediklerini inanmadan ve samimi olmaksızın dillerinin ucuyla söylemeye başladıkları vakit Allah Mümini münafıktan ayırmak, samimi olanı mürai̇ olandan ayırt etmek için şöyle buyurdu:

مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ: **Allah müminleri şu içinde bulunduğunuz halde bırakacak değildir; sonunda kötüyü iyiden ayıracaktır.** Kullarının kalplerini bilen Allah ihlaslı samimi müminleri, müminlerle kafirlerin ve münafıkların zahiren karışık olduğu durumda bırakacak değildir. Sizin ihlasınız çeşitli belalarla ve musibetlerle sınadıktan ve sizleri imtihan edecek ve münafıklığında ısrar eden kötü ile Allah'ın tevhidine iman etmiş, onun kendisi için takdir ettiği kadere rıza gösteren iyiyi bir birinden ayıracaktır. وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ: **Allah size gaybı bildirecek de değildir.** Allah ....

---

[25] Müfessir bu ayetteki fiili "sen sanma ki" şeklindeki kıraate göre değerlendirmiştir.

... وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَب۪ي مِنْ رُسُلِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوا
وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿١٧٩﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ يَبْخَلُونَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ هُوَ خَيْرًا لَهُمْۜ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْۜ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِه۪
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ ....

sizin hepinize gaybı bildirecek değildir, yani kullarının kalplerinde gizlediklerini bildirecek değildir. وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ: **Fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer.** Her türlü kabiliyeti kapsamına alan Allah, peygamberlerden dilediklerini seçer, onlara vahiy yoluyla bildirir, kullarından kimlerin iman etmeye, kimlerin kafir olmaya istidatlı olduğunu öğretir. فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ: **Allah'a ve peygamberlerine iman ediniz.** Ey müminler, madem ki, yaptıklarınız ve yapacaklarınız Allah katında malumdur, öyleyse, sizi gerçek tasnife tutan Allah'a ve onun vahyetmesiyle sizleri tasnif eden peygamberlerine iman ediniz. وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ: **Eğer iman eder ve sakınırsanız sizin için büyük bir mükafat vardır.(179)** Eğer siz iman ederseniz ve iman ettikten sonra da İslam şiarlarını muhafaza eder korursanız, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınırsanız Allah katında sizin için büyük bir mükafat vardır. O makafat sayesinde siz ubudiyet ve tevhit makamlarını gerçekleştirirsiniz ki bundan daha büyük bir mükafat da yoktur.

Sakınılması ve uzak durulması gereken işlerden birisi de cimriliktir. وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُم بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ: **Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdiği şeylerde cimrilik edenler, onun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, aksine bu olar için çok kötüdür.** Sen, Allah'ın kendilerine bahşettiği şeyleri biriktirmek veya evlatlarına intikal ettirmeyi arzulamak suretiyle cimrilik edenlerin yaptıkları bu cimriliğin kendileri için hayırlı olduğunu sanma, Allah katında faydasını göreceklerini sanma, onların bir azabını savacağını zannetme. Aksine kendileri için şerlidir, başlarına azap getirecektir. Çünkü onlar, سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Kıyamet gününde, o cimrilik ettikleri şeylerle zincirleneceklerdir.** Yani kıyamet gününde, infak

... وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾ لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

---

etmeyip de cimrice biriktirdikleri şeylerle bağlanacaklar ve cimriliklerinin cezası olarak yüzüstü halde cehennem ateşine doğru, vechullahtan mahrumiyet ve uzak kalmaya doğru sürükleneceklerdir. Biliniz ki ey müminler, وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ: **Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır ve Allah yaptıklarınızdan haberdardır. (180)** Alem-i ervâhta ve alem-i ecsâmda olan her şeyin mirası Allah'ındır, onun kapsamı ve kuşatması altındadır. Dilediği gibi yapar ve tasarrufta bulunur. Onun mülkü tartışılmaz, onun hükümranlığının ortağı yoktur. Hüküm onundur ve olmuş ve olacak her şeyin geri dönüşü ona olacaktır. Tek ve bir olan Allah sizin yapmış olduğunuz her türlü hal ve hareketinizden haberdardır. Sizin işleyip de onun gözden kaçırdığı hiçbir fiil ve söz olamaz.

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ: **O, Allah fakirdir biz ise zenginiz, diyenlerin sözlerini elbette işitmiştir.** Yahudilerin söylediklerini bildiğini de haber veriyor. Onların alay ederek, Allah kendisine borç verenlerin mallarını artırır, mealindeki ayet indiği zaman, aşağılayıcı sözlerle Allah fakirdir, biz zenginiz dediklerini elbette duymuştur. سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ: **Onların söylediği sözleri ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız.** Onların söyledikleri şeyleri duyduktan sonra, onların daha önce peygamberleri haksız olarak öldürdüklerini yazdığımız yere yazacağız. وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ: **Onlara, tadın o yakıcı azabı, diyeceğiz.(181)** Onların her yaptığını amel defterlerine yazacağız ve kıyamette ona göre cezalandıracağız. Ceza zamanı geldiğinde onlara, ey aşırılar, ey Allah ve Rasülüne karşı edepsizlik edenler, tadın bakalım o yakıcı azabı, diyeceğiz. O azap öyle yakıcı bir azaptır ki bütün bedenleri onu tadacaktır.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبٖيدِ ﴿١٨٢﴾ اَلَّذٖينَ قَالُٓوا
اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَٓا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ
جَٓاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلٖى بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذٖى قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقٖينَ ﴿١٨٣﴾

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ: **Bunlar kendi yaptıklarınızın karşılığıdır, Allah kullarına zulmedici değildir.(182)** Bundan dolayı bizi azap edici ve zulmedici olarak nitelemeyiniz. Bu azap kendi ellerinizle edindiğiniz, işlediğiniz büyük günahların karşılığıdır. Bu cümleden sözleriniz de vardır. İyi biliniz ki Allah, kullarını cezalandırır ancak kullarına zulmedici değildir. Bilakis bu dünyada zulmedenleri cezalandırır ve yaptıklarının karşılığı olarak intikamını alır. Ne fazla, ne de eksik; adilce.

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ: **Allah bize, ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere iman etmememize söz verdi diyenler.** Yakıcı azap ile cezalandırılanlar, Allah'a iftira ederek ve Allah'ın peygamberine iman etmemelerine gerekçe olarak, Allah bize Tevrat'ta, gökten inecek ateşin yiyeceği bir kurban getirmeyen, peygamberliğini ispatlayacak bir mucize göstermeyen peygambere iman etmememizi tavsiye etti, diyenlerdir. Böylece onlar İsrail oğullarının peygamberlerinin bir kurbanla Allah'a yakınlaştığını iddia ediyorlardı. Peygamber kalkacak, etrafındaki insanlara davetini yapacak ve gökten bir ateş inecek ve o kurbanı ansızın ateşe dönüştürecek ve böylece Allah'ın kurbanı kabul ettiği anlaşılacak, demek isteyenlerdir. قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **De ki benden önceki peygamberler size mucizeleri ve istediklerinizi getirmişlerdi, eğer sözlerinizde sadık iseniz onları niçin öldürdünüz?(183)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara de ki benden önceki peygamberler, peygamber olduklarının açık delilleri olarak mucizeler gösterdiler. Özellikle sizin söylediklerinizi de yaptılar. Eğer doğru söylüyor iseniz, iman etmeniz bu mucizelere bağlı ise onları niçin öldürdünüz?

فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَٓاؤُ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ
الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِۜ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ
فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ
الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ: **Eğer seni inkar ederlerse, senden önceki mucize getiren, sahifeler getiren, açıklayıcı kitap getiren peygamberler de inkar edilmişlerdir. (184)** Eğer onlar seni yalanlarlarsa, sana inanmazlarsa onların söylediklerini önemseme, üzülme. Senden önce çok peygamberler gelmişler, kendilerini gönderen Allah'tan ayetler getirmişler, açık mucizeler göstermişler, içinde hükümlerin yer aldığı sahifeler getirmişler, içinde hükümler, nasihatler ve işaretler bulunan kitap getirmişler ve fakat yine de yalanlanmışlardır. Bunlar onları hep inkar etmişlerdir.

Ancak, كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ: **Her nefis ölümü tadacaktır.** İster iyilikler yapmış olsun, ister kötülükler yapmış olsun her nefis, kendisi için tarafımızdan takdir edilen ecel geldiği zaman ölüm şerbetini tadacaktır. وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Ecirleriniz kıyamet günü verilecektir.** Yaptıklarınızın karşılıkları iyi ya da kötü olarak kıyamet günü verilecektir. فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ: **Kim cehennemden uzaklaştırılır ve cennete konursa kazanmıştır.** O gün yaptığı iyi amellerinden dolayı günahkarlar ve fâsıklar için hazırlanış olan cehennemden uzaklaştırılıp mutlu olanlar için hazırlanmış olan cennete girdirilenler büyük bir başarı elde etmişlerdir. Kötü amellerinden dolayı cehennemden uzaklaştırılmayanlar ve oraya atılanlar büyük zarar etmişlerdir. Salih amel işlemek ve iman etmekle mükellef olan ey müminler, iyi biliniz ki وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ: **Dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir.(185)** Sizin yaşadığınız dünyadaki hayat sizi yalancı lezzetleriyle gururlandıran, gerçek ve daimi nimetlerden sizi uzak tutan bir metadan ibarettir. Ey onun süsleriyle gururlananlar, dikkat etmiyorsunuz.

لَتُبْلَوُنَّ فٖى اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذٖينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُٓوا اَذًى كَثٖيرًاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ
ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٨٦﴾ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مٖيثَاقَ الَّذٖينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ ....

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Mallarınız ve canlarınızla ilgili olarak imtihan edileceksiniz ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden duyduklarınız olacak.** Allah'a yemin olsun ki ey müminler, dünya sevinci olan mallarınızı ve canlarınızı harcama ve canlarınızı, evlatlarınızı feda etme hususlarında imtihan edileceksiniz. Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan Yahudilerden ve Hıristiyanlardan incitici şeyler duyacaksınız. وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا: **Müşriklerden de büyük eziyetler göreceksiniz.** Kendilerine bir kitap veya peygamber gönderilmeyenlerden de sizi incitecek şeyler duyacaksınız. Bütün bunlar sizi tevhitte yerleştirecek, rıza ve teslimiyet makamını elde edeceksiniz, kulluk makamında istikrar kazanacaksınız, imanınızda ve itikatlarınızda sağlam olacaksınız, sarsılmayacaksınız. وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ: **Eğer sabrederseniz ve takva üzre olursanız, yaptıklarınız en değerli iş olur.(186)** Ey tevhit ehli, eğer bu gibi durumlara sabrederseniz ve bu sabırlarınızın zarar görmesinden çekinirseniz, o zaman yapmış olduğunuz ve sabır ve takva en değerli iş olur. Yani tevhit erbabının işlerini yapmış olursunuz. Eğer bu yolda derinleşecekseniz buna devam edin.

Ey Allah'ım, lütuf ve kereminle bizi doğruluk yolunda sabit tut, kıyamet gününde yüzümüzü kızartacak işleri yapmaktan bizleri koru.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ: **O zaman Allah, kendisine kitap verilenlerden, onu insanlara kesinlikle bildirmeleri ve gizlememeleri için kesin söz almıştı.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana eziyet edenlere ve ehl-i kitap olup sana tabi olanlara hatırlat ki kendisine kitap verilen Yahudilerden ve Hıristiyanlardan, aldıkları kitap üzerinde hiçbir tahrifat yapmadan, değişiklik

... فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَليلًاۜ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا
تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا
تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

yapmadan açık bir şekilde insanlara bildirmeleri ve tebliğ etmeleri hususunda Allah kesin söz almıştı. O kitabın içinde yer alan hiçbir kıssayı, ibreti, remiz ve işareti hiçbir şekilde gizlememelerini istemişti. Özellikle de Peygamber s.a.s hakkında olanları asla gizlememeleri için onlardan söz almıştı. فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً: **Onlar o sözlerini sırtlarına yüklendiler ve onu ucuz bir bedelle sattılar.** Yani sözlerini tutmadılar, fırlatıp attılar. Halbuki kararlılıkla yapılması istenen şeyler göz önünde bulundurulmalıdır. Kendi makam ve mevkilerini muhafaza etmek, övünmek ve büyüklenmek için onları çıkar amaçlı olarak unuttular. فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ: **Satın aldıkları şey ne kötüdür.(187)** Muhammed s.a.s hakkında bildiklerini gizleme karşılığı olarak aldıkları rüşvetler ne kötü şeylerdir.

لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا: **Kendilerinin yaptıklarıyla sevinenleri ve yapmadıkları şeylerle medh edilenleri hesaba katma.** Ey en mükemmel peygamber, peygamberlik meselesinde kendilerinin müminlerle beraber görünerek yaptıkları kandırma ve iki yüzlülükle sevinenleri, müminlerin yanında iken samimiyet göstermeyerek zahiren onlardanmış gibi yapıp kendilerince onların elinden kurtuldular diye medh edilenlere önem verme, hesaba alma. فَلاَ تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Onların azaptan kurtulacakları bir şey elde edeceklerini sakın düşünme; onlar için elim bir azap vardır.(188)** Kıyamet gününde onlar için hazırlanmış olan azaptan kurtulabilecekleri bir yerlerinin olduğunu sanma. Onlar orada daimi ve bir nimet içinde, sürekli bir lezzet içinde gördükçe kendileri o elem verici azabın içinde kalacaklardır.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir ve Allah'ın her şeyi yapmaya gücü .....**

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي الْاَلْبَابِۚ
اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ ....

---

yeter.(189) Allah onlara bu dünyada mühlet vermiş, cezalarını dünyada vermemiştir. Ancak öteki dünyada onların cezası ötelenmeyecektir. Zira gökler ve yer, alem-i ervah ve alem-i tabiat onundur. Oralarda tasarruf hakkı da kendisinindir. Nasıl yapar, ne zaman yapar, cezalandırır mı, öteler mi, her şeyi o irade eder, o bilir. Kendi mülkünü tek başına idare eden Allah, nimet bahşetmeye de intikam almaya da kadirdir. Hataların da kusurların da hesabını sorar.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ: **Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahipleri için işaretler vardır.(190)** Yani ruhlar aleminde feyiz sahibi isimlerin ve sıfatların yaratılmasında ve feyizleri kabul etmeye uygun tabiatın, yani yerin yaratılmasında, can alma ve gazap belirtilerinin, yayılma ve aydınlanma yani güzellik belirtilerinin yaratılmasında delililer ve alametler vardır. Bu alametlerin hepsi de Allah'ın isim ve sıfatları arasında var olan hassas münasebete, ince bağlantılara işaret etmektedir. Hepsi de ufuklarda tecelli edecekleri şeyleri anlayacak olan akıl sahipleri kabiliyetlerine uygundur. O akıl sahipleri tevhidin özüne vasıl olabilenlerdir, dış görünüşten kesinlikle soyutlanmışlardır.

Onlar, الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Allah'ı ayakta iken, oturarak ve yatarak zikredenlerdir, göklerin ve yerin yaratılışını düşünenlerdir.** Onlar her hallerinde zatında tek olan Allah'ı zikredenlerdir. Ayakta iken, oturmakta iken ve yatmakta iken Allah'ı zikrederler. Onlar ne yaptıklarını bilmez oluncaya kadar, şaşırıncaya kadar göklerin ve yerin nasıl yaratılmış olduğunu düşünürler. Önce şaşırırlar, sonra istiğrak haline geçerler, daha sonra kaybolurlar ve ondan sonra da fânileşirler. O zaman onların hareketi kesilir. Bazıları o mertebeye oturur ve devamlı o halde kalır, bazıları ise sarhoşluğundan uyanır ve bedenine geri döner ve şöyle der:

...رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَٓا اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَٓا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَاد۪ي لِلْا۪يمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلاً: **Ey Rabbimiz, sen bunu boş yere yaratmadın.** Ey Rabbimiz bu gördüklerimizi sen boşu boşuna yaratmadın, sebepsiz yaratmadın. سُبْحَانَكَ: **Seni tenzih ederiz.** Allah'ım sen bizim akıllarımızın idrak edebileceği, hislerimizin anlayabileceği birisi değilsin. فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ: **Bizi cehennem azabından koru.(191)** Bizi lütuf ve kereminle ateş azabından, cehennemde yanmaktan ve senin vech-i kerimini mütalaa etmekten uzak kalmaktan koru.

رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ: **Ey Rabbimiz, sen kimi ateşe atarsan onu aşağı ve rezil etmişsindir, zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.(192)** Ey Rabbimiz, senin bu dünya geçidinde hapsettiğin, azap verdiğin ve huzurundan kovduğun insanlar haksızlık edip senden başkasına yönelenlerdir. Kendilerini dünya karanlığında koyanların kendilerini oradan kurtaracak, senin gönderdiğin peygamberlerden ve evliyadan başka kimse yoktur. Onları bize gönderen, gönderdiğin peygamberlerle bizim doğru yola çıkmamızı isteyen sensin.

رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا: **Ey Rabbimiz, rabbinize iman ediniz diye çağıran bir davetçiyi duyduk ve iman ettik.** Ey Rabbimiz, bize acıyan bir davetçinin senin tevhidine iman etmemizi istediğini duyduk ve iman ettik. Ey dünya karanlığında yolunu şaşıranlar, sizi varlık nuru ile yetiştiren Allah'ın tevhidine yönelin, diye çağırıyordu. Biz de onun emrine tutunduk. رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأَبْرَارِ: **Ey Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, fenalıklarımızın üstünü ört, bizim canımızı günahsız olanlarla beraber al.(193)** Ey Rabbimiz, o peygamberin aydınlattığı yolda bizi vahdet-i zatınla ilme'l-yakîn mertebesine eriştir. Oraya yerleştikten sonra bizim günahlarımızı affet. O günahlar bizim benliğimizdir ki onun yüzünden

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ
الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنّ۪ي لَٓا اُض۪يعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ
ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰىۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَالَّذ۪ينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَاُو۫ذُوا ف۪ي سَب۪يل۪ي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ ....

senin huzuruna varmaktan mahrum kalıyoruz. Senin lütuf ve kereminle ayne'l-yakin mertebesine ulaşabiliriz ve cemaline ayne'l-yakin derecesinde yaklaşabiliriz. Bizim kötülüklerimizi de temizle. Yani ikiliği hissettiren kötü huylarımızı temizle ki senin lütuf ve kereminle hakka'l-yakin mertebesini elde edelim. Ondan sonra da bizi yokluk fezasında Allah'ta yok olan günahsızlarla, onun bekası ile baki olanlarla beraber kıl.

رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ : **Ey Rabbimiz, bize peygamberler yoluyla vaat ettiklerini ver.** Ey Rabbimiz bizi kulluk makamında sabit kıl, peygamberlerin diliyle bizlere vaat ettiğin mükaşefaatı ve müşahedatı ve getirmiş oldukları diğer şeyleri ve haberleri lütfet. وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Bizi kıyamet gününde mahrum etme.** Kıyamet gününde seninle karşılaşma şerefinden bizi mahrum etme. إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ: **Sen verdiğin sözden dönmezsin.(194)** Senin kulların sana yalvardıkları zaman, sana sığındıkları zaman, yaptıklarından dolayı pişman oldukları zaman lütuf ve kereminle, rahmet deryandan o kullarına vermeyi vaat ettiğin şeyleri vermekten geri durmazsın, sözünden dönmezsin.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ: **Rableri onlara cevap verdi ve ben sizden erkek veya kadın, hiç birinizin yaptığı işi boşa götürmem.** Bunun üzerine Allah onlara şu şekilde icabette bulundu: Ben hiçbir ihlaslınızın amelini zayi etmem. İster erkek olsun ister kadın, hilafete layık olarak, insanlığa layık olarak yaptığı hiçbir işi boşa çıkarmam. فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لاَكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ: **Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğrayanların, savaşanların ve öldürülenlerin kötülüklerini sileceğim.** Sizin gurur dünyasını terk ederek sürur dünyasına hicret edenlerin, bu arzularından dolayı .....

... وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ
حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ
ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ....

dünya üzerindeki evlerinden çıkarılanların, cihad-ı ekber için benim yolumda öldürülenlerin fenalıklarını yani onları helak edecek olan benliklerini sileceğim, temizleyeceğim. وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ: **Allah'tan gelme bir sevap olarak onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım.** Onları altlarından maarif ve hakayik ırmakları akan mülahazat, mükaşefat ve müşahedat cennetlerine koyacağım. Bu onlara Allah'ın bir lütfu ve keremi olarak verilecektir. وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ: **Ödülün en güzeli Allah katındadır.(195)** Çeşit çeşit kullarını bir araya toplayan Allah'ın katında en iyi sonuç, en güzel mükafat vardır.

لاَ يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلاَدِ: **İnkarcıların ülkelerde dönüp dolaşmaları sakın seni aldatmasın.(196)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, kafirlerin menfaat temini ve ticaret maksadıyla ülke ülke dolaşmaları sakın seni aldatmasın.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ: **Az bir fayda ve sonra varacakları yer cehennm; ne kötü bir sonuç.(197)** Kısa bir müddet için kolay kazanılan bir lezzet. Ama bu dünya hayatı bittikten sonra varacakları yer cehennem. Ebedi mahrumiyet ve kovulma. Muhrumiyet ateşi ne kötü yatacak yerdir.

لَكِنْ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلاً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ: **Fakat Rablerinden çekinenler için altından ırmaklar akan cennetler vardır, onlar orada Allah'ın konuğu olarak ebediyen kalacaklardır.** Fakat dünyanın süslü müşguliyetlerinden uzak durarak Allah'tan çekinenler için, Allah'a yönelenler için Allah'ın yanında ruhani lezzet bahçeleri vardır. O bahçelerde ledünni bilgi ırmakları ....

... وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْاَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِۙ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا
قَلِيلًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

çağlamaktadır. O bahçelere ulaştıkları zaman orada ebedi olarak kalacaklardır. Biliniz ki ey Müminler, وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ: **İyi insanlar için, Allah katında olanlar daha iyidir.(198)** Darü'l-karar'a yönelen iyi insanlar için Allah katında mevcut bulunan sevaplar ve daimi lezzetler daha hayırlıdır, daha iyidir.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ: **Ehl-i kitap olanlardan Allah'a inananlar, size indirilene ve kendilerine indirilenlere inananlar vardır.** Peygamberlere kitaplar gönderen Allah'a iman edenler vardır. Hiçbir kitap arasında asla ayrım yapmadan hepsine de inanırlar. Size indirilen Kur'an'a ve Peygamber Muhammed a.s'a inanırlar. Kendileri için Musa ve İsa peygamberlere indirilen Tevrat ve İncil'e, yine kendilerinin kulluk ve tevhit makamını yerine getirmeleri için indirilen diğer kitaplara da inanırlar. خَاشِعِينَ لِلّٰهِ: **Allah için samimidirler.** Bu imanlarında Allah'a karşı saygılıdırlar ve saygılarının delili de ihlaslarıdır. لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا: **Allah'ın ayetlerini az bir değere satmazlar.** Onları değiştirmek için, Yahudilerin atalarının yaptıkları gibi, yahut bu asırda bu ümmetin fıkıhçı geçinenlerinin yaptığı gibi, rüşvet v.s gibi şeyler alarak Allah'ın ayetlerini değiştirmezler. Allah onları rezil etsin. O gibiler İslam'ın şanlı şerefli hükümleri hakkında kendi yalancı ve batıl hüviyetleri gereğince hile karıştırırlar, rüşvet alırlar sonra da yaptıkları işe hile-i şeriyye derler. Sanki Peygamber a.s'ın "İslam garip olarak başlamıştır ve başladığı gibi geri dönecektir"[26] sözü ortaya çıkmıştır. أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **İşte onların mükafatı Rablerinin katındadır, Allah çabuk hesap görendir.(199)**

[26] Müslim, Sahih, 1/130, No: 145; İbn Mâce, Sünen, 2/1319, No:3985; Ahmed, Müsned, 4/73, No:16736.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

İhlaslarını huşu içinde ifade edenlerin yaptıkları güzel amellerin mükafatı Allah katındadır. Allah onları hesap edemedikleri biçimde çok mükafatlandracaktır. Kulların kalplerine muttali olan Allah, onların yaptıklarının hesabını çok seri olarak görecek ve lütfu ve kereminden üzerine ilaveler de yapacaktır.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ : **Ey iman edenler, sabrediniz,** nefislerinize **hakim olunuz,** kalplerinizi Allah'la **birleştiriniz ve Allah'tan korkunuz, umulur ki kurtulursunuz.(200)** Ey iman edenler, Allah'ın tevhidine iman ediniz. Sizin imanınız tevhit yolunun meşakkatlerine sabretmenizi gerektirir, o yolda karşılaşacağınız zorluklara sabrediniz. Nefsani güçlerinize hakim olunuz, zira onlar sizi Allah'a kulluk yapmadan alıkor, batıl benliğinizin temizlenmesi önünde bir engel olur. Kalplerinizi, ilahi meltem rüzgarlarında va rahmani esintilerde var olan müşahedat ve mükaşefat ile birleştiriniz. Size engel ve mani olacak her şeyde Allah'tan korkunuz. İnşallah hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın aklından geçmeyen güzellikler elde edersiniz.

Ey Allah'ım bize bol bol sabır ihsan eyle ve Müslüman olarak ruhumuzu teslim al. Bizi sabredenlerle ve Allah ile bağlantı halinde olanlarla beraber haşret. Bize katından rahmet ihsan eyle. Çünkü sen merhametlilerin en merhametlisisin.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Mükaşefe, müşahede ve yakin nurlarının fışkırmasını, kalbine gönül rızası ve itminanın inmesini arzu ile gözlem yapan ey Muhammed ümmeti, başına gelen musibetlere ve belalara sabır göstermen gerekir. Onlar senin ilahi imtihanlara tabi tutulduğunu bildirmektedir. O belalara düçar olmakla ayakların tevhid yolunda sağlamlaşacaktır. Allah'ta yok olma yolundaki kararlılığın pekişecektir. Darü'l-baka'yı elde etme niyetin ulvileşecektir.

Kalbini aslın olan hakikatinle önceden birleştireceksin ve ona doğru yöneleceksin. Seni o yoldan alıkoyacak bütün engellerden kaçınacaksın. Bunlar senin mahiyetinin ve kimliğinin gereçleridir. O gereçlerin senin hakikatinle ve hakikatinin gerekleriyle alakası yoktur. Zira onlar değişken ihtiyaçlardır, batıl ve boş yansımalardır. Sadece yokluktur, gerçek değildir, gölgedir. Allah'ın kemal-i mevcudiyetinin kapsamı içinde kökü olmayan mahlukat yoktur. Yaratılmış her mevcutta Allah'ın mevcudiyeti yansımaktadır. İsim ve sıfatların tecellilerinin yenilenmesi mucibince yansımalar yer değiştirmektedir. Gönül gözleri karanlıkta olan cahiller ise o tecellileri eksiklik ve çelişki olarak görmektedirler. Ancak incelenirse onların hepsi bu minval üzre bir tek tecellidir.

Ey Allah'ım, bizi lütuf ve kereminle, mağrifetinin ve tevhidinin tadını almayı nasip eyle.

Kalbini taklit ve tahmine götüren her şeyden temizlemelisin. Gönlünde ve içindeki olup seni çokluğa ve kesrete sevk edecek şeyleri boşaltıp atmalısın. Böylece göğsün açılmalı, kalbin genişlemeli ki varlık sultanına menzil olabilsin. O bütün varlığın ve mükemmelliğin kaynağıdır. Tek ve var olanın olduğu yerdir. Orası onunla dolan bir havuzdur, en güzel makamdır.

Sakın ola ki nefsinin vesveselerinin izinden gitmeyesin. O senin en büyük düşmanındır, seni yoldan çıkaracakların en şiddetlisidir. Senin bütün şeytanların ondan çoğalmıştır, ona uyum göstermiştir. Nefsinin gailelerinden rüşd-i kamile sığınmalısın ki o Allah katından mahlukatın en hayırlısı olan Peygamber'e alîm ve allâm olan Allah tarafından indirilmiş olan Kur'an'dır. O peygamber, huzurdan kovulmuş olan şeytana

uyarak sapıtmış insanları Allah'ın izni ile ve cenabının cezbesi ile tevhid caddesine yönlendirmek için, temizliğin berraklığına, temizliğin zülaline götürmek için gönderilmiştir.

Ey Allah'ım, bizi lütuf ve kereminle, bizim için istediğin ve razı olduğun şeylere muvaffak kıl.

NİSÂ SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Allah'ın vahdet-i vücudunun, sonradan meydana gelmiş fânî mahlukât üzerinde ne şekilde tecellî ettiği hususu, düşünen müminler için, gizlenmiş değildir. Öyle ki, şanı yüce ve nimeti herkesi kapsayan Allah'ın, vahdet-i vücuduna uygun olarak, kâinatın her zerresinde ayrı bir tezahürü mevcuttur. Bu tezahürleri ile Allah, kendisi görünmediği halde, isimlerinin ve sıfatlarının tecellîsini, mahlûkâtın kendi özelliklerine de uygun düşecek biçimde açığa çıkarmıştır. Allah'ın bütün sıfatlarının ve isimlerinin izleri kendinde toplanmış ve tezahür etmiş olarak yaratılan ise insan-ı kâmilden başkası değildir. Böylece, Allah insanı, kendi özelliklerinde yaratmış ve yarattıkları arasında kendine halife olmaya müstahak kılmış, onu yarattıklarının en şereflisi yapmış, onu yaratanını ve yaratanının hakikatlerini tanıma nimetiyle rızıklandırmış, olgunlaşması için yakın ilgi göstermiş, peygamberler gönderip kitaplar inzal ederek onu eğitmiştir. Allah bütün bu yaptıklarını, esmâ-i hüsnâsı ile mütenasip olan yüce sıfatlarından bahşettiği kemâlâtını açığa çıkarmak için yapmıştır. Ta ki o insan, halifelik ve vekillik mertebesinde gönül rahatlığı ile kalabilsin, tevhit kürsüsünde sağlam oturabilsin. Bu sebepledir ki Allah insanları, onlara kıyamadığı için, kendine dönmeye çağırıyor. Onlara, kendilerini koruyucu, kollayacı, rehber ve kılavuzluk edeci olarak takvayı kabul etmelerini tavsiye ediyor ve onların iyiliğini isteyerek şöyle buyuruyor:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَث۪يرًا وَنِسَٓاءًۚ ....

SÛRENİN TEFSİRİ

بسم الله الرحمن الرحيم: Kendi kudretini gösterebilmek için, yerine halife edindiği insanda bütün mükemmelliğini açığa çıkaran, soyunun yeryüzünde yayılması ve makamın kendinden sonrakilere aktarılmasında **Rahman**, dünyaya gelmeden evvelki haline de döndürmeye **Rahim** olan **Allah**'ın adıyla.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar.** Ey asıl vatanlarına ve gerçek menzillerine ulaşabilmeyi, dünyanın engelleyici süsleri sebebiyle unutan insanlar! Dünya telaşından kaçınmanız, onun hayalinden uzaklaşmanız lazım. Yoksa asıl yerinizden ve gerçek makamınızdan uzaklaşırsınız.

اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ: **Sizleri tek bir nefisten yaratan Rabbinizden sakınınız.** Alçak dünyanın sizi gururlandırmasından sakının ve Rabbinize sığının ki o Rabbiniz sizi en güzel biçimde yetiştirdi. Yani sizi ilk önce bir nefisten yaratıp ortaya çıkardı. O nefis bütün yaratılış merhalelerini içine almış olan en aktif mertebedir. Yani, irade-i külliye (akl-ı kül) denilen şey, her şeyi kapsayan Muhammedî mertebeden ve sizin gizlinizi ve bilinmeyenlerinizi tamamlayıcı en yüce mevkideki kalemden başka bir şey değildir. وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا: **Sonra ondan eşini yarattı.** Manevi bir nikah ve Allah'ın güzel isimleri ve sıfatları arasında ince münasebetler ve ince ayrıntılarla gerçekleşen evlilikle eşini yarattı. O eş, başlangıçta tayin edilmiş kaynaktan çıkan eserlerin tamamını, sizin görünen ve bilinen kısımlarınızı tamamlamayı kabullenebilen nefs-i küllîdir. Bunlar sizin, dış ve iç görünüş bakımından da halifeliğe ve vekilliğe müstahak olabilmeniz içindir. وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَاءً: **O ikisinden, çok erkekler ve kadınlar yaydı.** Onları böylece yarattıktan sonra, o ikisinden, anılan manevi nikahlı evlilikleri sayesinde, etkileyici dölleyiciler olarak çok erkekler ve etkilenici, döllenici kadınları çoğalttı ve yeryüzüne yaydı. Peygamberlerin ve semavi kitapların da ifade ettiği

... وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ي تَسَٓاءَلُونَ بِه۪ وَالْاَرْحَامَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَق۪يبًا ﴿١﴾ وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى
اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِۖ وَلَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا ﴿٢﴾

gibi, ilahî sevginin tecellisi ve hassas başkaca münasebetler sonucunda herkes bir diğerine eş oldu. Öte yandan, rab/sahip kelimesi, merbûbların/sahiplenilenlerin birbirinden farklılığı nispetinde farklılıklar gösterebilen isimlerden olduğu için, gerek tekit ve gerekse mübalağa bakımından Allah'ın güzel isim ve sıfatları arasında bir çelişki olmaması için, ilahi olarak açıklık getirilmiş, takva emrine vurgu yapmış ve وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allah'tan sakınınız.** Yani, size şah damarlarınızdan daha yakın olan Allah'tan başka bir şeylerle meşgul olmaktan sakınınız, buyurmuştur. Çünkü o, الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ: **Sizin bir birinize sorduğunuzdur.** Sizin gücünü ve kuvvetini bir birinize sorup durduğunuz, size yakınlığını ve uzaklığını tartıştığınız Allah'tır.وَالْأَرْحَامَ: **Akrabalık bağlarını** koruyunuz. Manevi nikah ve sevgi evliliği ile oluştuğu haber verilen bağları anlatıldığı gibi koruyunuz. إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا: **Allah sizi gözetlemektedir,** **(1)** Sizi ve her türlü ahvalinizi bilen Allah, eğer kendisine ihlasla yönelirseniz, sizi her zaman, istemediğiniz şeylerden koruyan bir koruyucu olacaktır.

Ey kendilerine takva emrolunmuş olanlar! Mutlaka yerine getirilmesi gereken işlerden birisi de yetimin haklarıdır. Başkalarının velîsi ve vasîsi olan ey insanlar! Babası ya da dedesi öldüğü vakit yetimlerin mallarını özenle koruyun, işletin, çoğaltın ve yetimlerin kendi ihtiyaçlarını o maldan karşılayın. وَآتُوا الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ: **Yetimlere mallarını veriniz.** Büluğa erdikten sonra, çünkü büluğa ermeden önce olmaz, babalarından kalan ve sizin yanınızda muhafaza edilmekte olan mallarını onlara veriniz. وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ : **Kötüleri iyilerle değiştirmeyiniz.** Yani, kendi mallarınızın kötüleri ile onların mallarının iyilerini değiştirmeden veriniz. وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ: **Onların mallarını kendi mallarınıza karıştırıp yemeyiniz.** Ve eğer onların mallarından, onlar adına harcadıklarınızı almak isterseniz, onların mallarını kendi mallarınızla karıştırarak yemeyiniz. إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا: **Çünkü o büyük bir vebaldir.(2)**

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِى الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۚ فَاِنْ
خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُواۜ ﴿٣﴾ وَاٰتُوا النِّسَٓاءَ
صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةًۜ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا ....

Hakka riayet etmeksizin onların malları üzerinde tasarrufta bulunmak büyük bir günahtır ve insanlıktan çıkarıcı bir davranıştır.

Ey veliler ve vasiler, وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَ تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى: **Yetimlerin hakkını gözetemeyeceğinizden korkarsanız.** Eğer sizler, malı ve güzelliği olan yetim kadınların ırzlarını koruyamamaktan korkarsanız, فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ: **Size hoş gelen kadınlardan ikişer, üçer, dörder tane evleniniz.** İçinizdeki bu sıkıntıdan kurtulmak için, aralarında eşitliği de koruyabilecekseniz, kendilerine arzu duyduğunuz ve gönlünüzün aktığı yetişkin kadınlarla ikişer, üçer ve dörder nikahlanınız. فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَ تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ: **Adil olamayacağınızdan korkarsanız bir tanesiyle** evleniniz, **ya da elinizdeki cariyelerle.** Eğer birden fazla eş arasında eşit davranamamaktan korkarsanız, hür kadınlardan bile olsa bir tanesi ile evlenmeniz ve fitneden kurtulmanız gerekir, ya da elinizdeki cariyelerle yetineceksiniz.

İslam'da ruhbanlık olmadığı için, zaten hikmet-i ilahi de ruhbanlığın olmamasını gerektirir, Peygamberimizin de "İslamda ruhbanlık yoktur" ifadesi ile işaret ettiği gibi Allah, insanları, haber verilen manevi nikahın şeklen benzeri olan dünyevi nikahta, en alt seviyedeki nikah biriminin tercih edilmesi konusunda uyarıyor.

ذَلِكَ أَدْنَى أَلاَ تَعُولُوا: **Yanlış yapmamanız için, en aşağısı budur.**

(3) Bu, bir kadınla evlenme veya cariyelere kanaat etme hususu, çok çocuklu aile olmaktan korkan insanlar için en alt seviyedeki evliliktir.

Ey Müslümanlar, evlenmek istediğiniz zaman,

وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً: **Kadınlara mehirlerini güzellikle veriniz.** Hür veya sizden başka birilerinin cariyesi olan kadınların mehirlerini tamı tamına ve geri almamak üzere, hile yapmadan, kandırmadan, savsaklamadan, geciktirmeden belirleyiniz ve veriniz, hatta ellerine teslim ediniz. فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا: **Ödediğiniz mehirlerin bir ....**

... فَكُلُوهُ هَنٖيٓـًٔا مَرٖيٓـًٔا ﴿٤﴾ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَٓاءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتٖى جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ
فٖيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَۚ ...

kısmını, isteyerek geri verirlerse.Eğer o kadınlar size, aşırı sevgiden dolayı, ödediğiniz mehirlerin bir kısmını veya tamamını korkarak ve utanarak değil de kendi gönül rızalarıyla bağışlarlarsa, فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا: **Onu afiyetle yiyiniz.(4)** Yani size bağışlanan malları, Allah'ın takva sınırları cümlesinden olarak, eşitliği ve adaleti yerine getirebilmek için tertemiz ve helal olarak yiyiniz.

Ey veliler ve vasiler, yine Allah'ın takva sınırları cümlesinden olmak üzere, ister sizin soyunuzdan ister size bağlı olanlardan, وَلاَ تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمْ الَّتِي: **Akılsızlara mallarınızı vermeyiniz.** Akıl yolundan sapmış, idare etmeyi ve zorluklara dayanmayı bilmeyen zavallı insanlara, ne kendi mallarınızı ne de idare etmeniz için size tevdi edilen malları verin. Ey akılları başlarında sorumluluk sahibi insanlar, جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا: **Allah sizi o malların başına dikti.** Allah size o malları, ibadet ve itikatlarınıza, Allah'ın yüklediği sorumluluklarınıza yardımcı olması ve ruh hallerinizi güçlendirmesi için bir sebep olsun diye verdi. Fakat siz وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ: **O mallarla onları besleyiniz ve giydiriniz.** Onların hayatları boyunca yemeleri içmeleri ve diğer ihtiyaçlarını, o malların karından ve getirisinden sağlayınız, onların giyim kuşam masraflarını da yine o getirilerden karşılayınız. Akıllılar zümresinden uzak düşmüş o insanlara bir şey söylemek istediğiniz zaman وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفًا: **Onlara güzel sözler söyleyiniz.(5)** Aklen ve şer'an güzel kabul edilen sözler söyleyiniz ve onların gözlerinin önünde mallarına eklemeler yapın ki kalpleri kırılmasın.

Yine yerine getirmeniz gereken işler cümlesi içinde, kendilerine mallarını teslim etmeden önce yetimlerin reşit olup olmadıkları hususunda denenmeleri de vardır. Ey veliler, وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ: **Nikah çağına geldikleri zaman yetimleri sınayınız.** Nikah yaşına eriştikleri vakit yetimlerin akıllarını, geçerli bir takım muameleler karşısında nasıl davranacağı ve neler yapacağı hususunda imtihan ediniz ve deneyiniz.

... فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ
يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَاِذَا دَفَعْتُمْ
اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

Nikah konusunda muteber yaş sınırı İmam-ı Şafiî'ye göre 15, İmam-ı Ebu Hanife'ye göre ise l8 dir.

فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ: **Onlarda bir olgunlaşma hissederseniz, hemen mallarını kendilerine teslim ediniz.** Eğer şer'î tasarruflarda yeterli ve gerekli rüşt olgunluğunu görür ve hissederseniz, anılan vecihle, uzatıp geciktirmeden onlara mallarını geri veriniz. Eğer geçerli reşitlik tasarruflarını yerine getireceğinden emin olmazsanız, emin oluncaya kadar mallarını onlara vermeyiniz, bilakis kendi yanınızda muhafaza altına alınız. Fakat, وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا: **Büyüyünce alacaklar diye harcarken fazla fazla harcamayınız.** O malları, koruma ücreti adı altında veya büyüdükleri zaman elimizden kaçar endişesiyle müsrifçe harcamayınız. Ey veliler, وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ: **Zengin olan tenezzül etmesin.** Yanı zengin olanlarınız o malları yemekten kaçınsın, çünkü o mallardan uzak durmak dünyada ve ahirette kendisi için daha hayırlıdır. وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ: **Muhtaç olan dürüstçe harcasın.** Fakir olanlarınız o mallardan şer'an doğru sayılacak ölçülerde yesin; ne koruma ücretini eksik alsın ne de fazla. İki tarafı da gözetsin. Ey veliler, onların rüşt çağına ulaştığından emin olduktan sonra فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ: **Onlara mallarını verdiğinizde.** Onlara mallarını teslim ettiğiniz zaman فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ: **Şâhitlendiriniz.** Sizinle onlar arasında cereyan eden olaya şahitlik etmeleri için, akıl ve adalet sahibi Müslümanları hazır bulundurunuz. وَكَفَى بِاللّٰهِ حَسِيبًا: **Hesapları bilmeye Allah kafidir.(6)** Allah sizinle, mallarını muhafaza ettikleriniz arasında, muhafaza süresince olanların hesabını yapmaya ve ona göre sizleri mükafatlandırmaya yeter.

Bu tasarrufatın tehlikeli tarafı, evliyadan olan büyük şeyhler bu tür irade sergileyenlere mani olmuşlardır. Çünkü insanoğlu tehlikelerden nadiren sakınabilmiştir, özellikle de bu tür tehlikelerden.

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ
الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَاِذَا حَضَرَ
الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ ....

Allah'ım, senin tevhidin yolunda ayaklarımızı sağlam basmamızı sağla ve yolundaki tehlikelerden ve yalpalamalardan yardım ve kereminde bizi uzak tut.

Cenab-ı Allah kullarına, teferruatlı ve vurgulu biçimde takvayı emrettiği, akrabalıkları korumayı, yetimleri gözetmeyi, akli durumları yeterince gelişmemiş olanlara iyi davranmayı emrettiği zaman, miras bırakanlar ile kendilerine miras bırakılmış olanların durumlarını net bir biçimde belirlemiştir ki ilk cahiliye devirlerinde olduğu gibi haksızlıklar ve birbirine üstünlükler olmasın. Anlatılır ki cahiliye devrinde insanlar kadınlara, saldırılara katılmıyorlar, düşmanlara karşı savaşmıyorlar gerekçesi ile miras bırakmıyorlardı. Allah bu durumu kaldırmış, erkeklerin ve kadınların hisselerine düşen haklarını belirlemiştir ve şöyle buyurmuştur.

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ: **Anne-baba ile yakın akrabaların geriye bıraktıklarında erkeklerin hissesi vardır.** İster reşit, ister âkil, ister akli durumu tam gelişmemiş olsun erkeklerin, ebeveyinlerinin ve akrabalarının miras bırakmış olduğu mallardan belirlenmiş kesinleşmiş hakları vardır. وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا: **Anne-baba ile yakın akrabaların geriye bıraktıkları az veya çok malda kadınların da farz kılınmış hissesi vardır.(7)** Kadınların da, ebeveyinlerinin ve akrabalarının miras bırakmış olduğu mallardan az veya çok, Allah'ın kitabında belirlenmiş ve kesinleşmiş hakları vardır. Tafsilatı az sonra gelecektir. Takvaya yönelik bu güzel işlerden birisi de varislerin, kendilerine bırakılan bu mallardan yapacakları tasadduktur.

إِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ: **Miras taksiminde uzak akrabalar, yetimler ve fakirler de hazır bulunmuşlarsa.** Eğer bu taksimat yapılırken, kendilerine miras bırakılmayan akrabalar, ne hazırda ne de gelecek malı olmayan yetimler ve yiyecek hiçbir şeyi olmayan ......

... فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا
مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا
﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا...

miskinler orada hazır bulunmuşlar ise فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفًا: **Onlara da veriniz ve güzel sözler de söyleyiniz.(8)** Ey vârisler, diğer vârisleri mahrum etmeyecek şekilde, size bırakılan, taksimi yapılmış mallarınızdan onlara da veriniz ve bu malları verirken onlara, içinde minnet ve sıkıntı ifadeleri olmayan güzel sözler söyleyiniz.

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ: **Arkalarında, güçleri yetmeyen çocuklar bırakacak olup ta endişe edenler korksunlar.** Yani birinin ölümüne şahitlik eden vasiler ve diğer hazır bulunanlar, ölmek üzere olan kişiye, vârisleri mahrum edecek şekilde mal bağışlamayı telkin ederek Allah'ın gazabına uğramaktan korksunlar. Orada hazır bulunanların, kendileri ölmüş olsalar ve arkalarında bıraktıklarını malsız mülksüz bırakmış olsalar, onlar için ne kadar çok korkacaklarını tahmin ve takdir etmeleri gerekir. Yani, kendi çocuklarının perişan olmalarından korkmuş olmaları gerekir. O perişan ve muhtaç zavallılar için nasıl korkmazlar? Mümin bir insanın, kendisi için istediği şeyleri Müslüman kardeşi için, kendisinden daha fazla istemesi gerekir. فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا: **Allah'tan çekinsinler ve dürüst sözler söylesinler.(9)** Orada hazır bulunanların ve vâsiler, vârislerin haklarına halel getirecek telkinler hususunda Allah'tan korksunlar, iki tarafı da gözetecek, haklarını koruyacak, ifrat ve tefrit arasında makul orta bir telkinde bulunsunlar.

Sonra Cenab-ı Allah, yetim mallarını yemeye can atan zâlim idareciler, vasiler ve güçlü çıkan vârisler için şöyle buyuruyor:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا: **Yetimlerin mallarını zalimce yiyenler.** Yani yetim mallarını şer'î bir ruhsat olmadan, haksız olarak yiyenler إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا: **Ateşle midelerini dolduruyorlar.** Yani karınlarında ateş biriktiriyorlar. Yaratılışın ilk aşamasındaki manevi ateş, ikinci hayatta başka bir ateşe dönüşecektir ki o da Allah'tan mahrum ...

... وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾ يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي اَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ
الْاُنْثَيَيْنِ فَاِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً
فَلَهَا النِّصْفُ ....

olma ve yardımcısız kalma ateşidir. Onlar وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا: **Kor ateşin üstüne yapıştırılacaklar.(10)** Orda öyle bir ateşe gireceklerdir ki hiç kimsenin ondan kurtulması mümkün değildir.

Allah, mirascıların haklarını genel hatlarıyla belirlediği zaman, paylarını daha mufassal belirlemek maksadıyla şöyle buyurmuştur.

يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ: **Allah, miras taksiminde erkeklere, iki kadın payı verilmesini emrediyor.** Yani Allah, sizden sonra yerinizi alacak olan evlatlarınıza, ölen kimsenin mallarını taksim ederken erkeklere, kız evlada verilenin iki katı vermeniz hususunda sizden söz alıyor ve yerine getirmenizi emrediyor. Çünkü her erkeğin evlenmesi için, bir veya birden fazla kadını olması gerekir. Nizam-ı ilahinin ve nikah-ı manevinin emri de böyle gerçekleşir. Her kadının da, aynı gerekçelerle, kendisi ile evlenmesi ve ihtiyaçlarını temin etmesi için bir erkeğe ihtiyacı vardır. Hikmet-i ilahi herkese ihtiyacı kadarını uygun görmüş ve böyle takdir etmiştir. فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ: **Eğer hepsi kadın olup ikiden fazla iseler, kalan malın üçte ikisini alırlar.** Eğer vârisler hep kadın ise, aralarında hiç erkek yok ise ve ikiden fazla iseler, müteveffanın geriye bıraktığı malların üçte ikisini alırlar. وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ: **Tek bayan ise malın yarısını alır.** Eğer varis tek bir kız evlat ise müteveffanın bıraktığı malların yarısını alır. Varisler sadece iki kız evlat ise malların nasıl taksim edileceği hususunda ilim adamları arasında birlik yoktur.

İbn Abbas (r.a), iki kız evlat tek bir kız evlat payı alır, demiştir. Diğer alimler ise iki kız evladın payı, iki kız evlattan fazlasının payı ile aynıdır, demişlerdir. Bu durumda فَوْقَ kelimesi (فاضربوا فوق الأعناق fadribû fevka'l-a'nâk) ayet-i kerimesinde olduğu gibi zait olarak gelmiştir.

Allah, müteveffanın anne ve babasının paylarını da belirlemiş ve şöyle buyurmuştur:

... وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَاِنْ لَمْ
يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ فَاِنْ كَانَ لَهُ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَا اَوْ دَيْنٍ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ اَيُّهُمْ
اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَد: **Oğlan ya da kız evladı olan müteveffanın anne ve babasının her biri bırakılan malın altıda birini alır.** فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ: **Eğer çocuğu yok ise, malları anne ve babalarına kalır; üçte birini annesi, kalanını babası alır.** Annesi ve babasından başka varisi yoksa böyledir. Ölen kişi hazırlandıktan ve kefenlendikten sonra, varsa borçları ödendikten ve fakirlere vasiyet ettiği miktar ayrıldıktan sonra bu taksimatlar yapılır. فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ: **Ölenin kardeşleri varsa annenin payı, borçları veya vasiyeti ayrıldıktan sonra, altıda birdir.** Yani siz ölenin kardeşleri varsa, annenin payını üçte birden altıda bire düşürüyorsunuz, baba hariç. Allah'ın işaret ettiği miras ve payların tayini işi taabbüdî bir iş olup sizin onun dışına çıkma, yani kendi meyilleriniz ve zanlarınıza göre varislerin bir kısmına mal bırakma ve diğer bir kısmını da mahrum etme hakkınız yoktur. Sizin aralarında haksızlık yapmamanız gerekir. Çünkü آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لاَ تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا: **Babalarınızın ve evlatlarınızın hangisinin size daha yakın ve faydalı olacağını bilmezsiniz.** İster babalarınız ve isterse oğullarınız olsun, Allah katında ve ahiret gününde size hangilerinin faydalı olmaya daha yakın olacağını bilemezsiniz. Allah'ın koyduğu sınırların dışına çıkmayınız ve bu hükümlere فَرِيضَةً مِنَ اللّهِ: **Allah'ın emri olarak,** yani Allah'tan sadır olmuş, takdir edilmiş mükemmel bir farz olarak inanınız. Kullarının hallerini düzene koyan Allah إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا: **Doğrusu Allah bilendir, hikmet sahibidir.(11)** Onların ihtiyaçlarını bilen ve o ihtiyaçların hükümlerini belirleyen ve düzenleyendir.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ
وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ
الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ
مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ
كَلَالَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ...............

Ey erkek eşler,

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ: **Eşlerinizin sizden ve sizden başka eşlerinden çocukları** veya torunları **yoksa eşlerinizin bıraktığı malların yarısı sizindir.** Yani yarısını alabilirsiniz. فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ: **Eğer onların oğulları** veya oğullarının oğulları **varsa karılarınızın bıraktığı malların dörtte birini** alabilirsiniz. Yine bunlar da, **fakirler için vasiyet ettikleri malların ayrılması ve ödemeleri gereken borçlarının ödenmesinden sonra,** geri kalanlardan alınacaktır. وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ: Ey kocalar, siz erkeklerin bıraktığı mallara varis olan **kadınlarınız, sizin o kadından veya başka kadınlardan oğlunuz** veya oğlunuzun oğlu **yoksa, bıraktıklarınızın dörtte birini** alabilirler. فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ: Genel olarak anlatıldığı şekilde, **o kadınlardan oğlunuz varsa, varis kadınlarınız, bıraktıklarınızın sekizde birini** alabilirler. Bunlar da yine Allah rızası için **fakirlere verilmek üzere vasiyet ettiğiniz malların ayrılmasından ve borçlarınızın ödenmesinden sonra** geriye kalan mallardan alınacaktır. وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً: **Eğer, ölen ve malları kalan kişi, babası veya çocuğu olmayan bir adam** أَوِ امْرَأَةٌ: **ya da kadın ise,** وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ : **erkeğin bir anneden olma bir erkek ve bir kız kardeşi varsa, o kişinin malından her biri altıda bir** alırlar. Bir babadan olanların hükmü ileride, surenin sonunda gelecektir.

... فَاِنْ كَانُوٓا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَٓاءُ فِى الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَٓا اَوْ دَيْنٍۙ غَيْرَ مُضَٓارٍّۚ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَلٖيمٌۜ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١٣﴾

فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ: **Eğer daha fazla iseler, üçte birde or-taktırlar.** Yani bir anneden olma kardeşlerin sayısı daha fazla ise, aralarındaki ortaklık sebebi aynı olduğu için, hepsi birlikte olarak kalan malın üçte birini alırlar. مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ: Bu paylaşım **varislere zarar vermeyecek şekilde, vasiyet edilen malın ayrılması ve borçların ödenmesinden sonra** olur. Ey idareciler, bu taksimatı, kullarının ahvalini düzeltmek için kendi hikmet-i ilahisinden sadır olmuş bir Allah vasiyeti olarak kabul ediniz. وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ: **Allah alîm ve halîmdir.(12)** Yani kullarının işlerini gözeten ve düzelten Allah, onların faydalarına olan her şeyi bilir, hükümlerini yerine getirmekten kaçınanlardan intikamını almak için acele etmez.

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ Ey Allah'a inananlar, ölmüş insanlarla ilgili bu anlatılanlar, aralarınızda uygulamanız için: **Allah'ın belirlediği sınırlardır.** وَمَنْ يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ: **Allah'a ve Peygamberine itaat edenleri, Allah cennetlerine koyar.** Yani kim emirlerine tutunmada ve yasaklarından kaçınmada Allah'ın dediklerini yerine getirirse ve onun peygamberlerinin, insanların dış ve iç dünyalarında var olan insanî kirlerini ve hayvani duygularını güzelleştirmek için, Allah katından getirdiği her şeye itaat ederse, Allah onları, lütuf ve keremiyle cennetlere girdirir. O cennetler tevhit bahçeleri olup Allah'a ilimle yakınlaşmak, gözle yakınlaşmak ve gerçek anlamda yakınlaşmaktan başka bir şey değildir. تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ : **O cennetlerin altlarından ırmaklar akmaktadır.** Alt tarafından ırmaklar akan cennetler demek, bilinmezlik aleminden varlık alemine akan maarif-i cüz'iyye ırmaklarıdır ve insanlar ondan ayrılamazlar, bilakis خَالِدِينَ فِيهَا : **orada ebediyen kalıcıdırlar.** وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ:

وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

Bu büyük bir kazançtır.(13) Yani gerçek varlık aleminin bu bahçelerinde ebedi olarak kalış, Allah'ın büyük lütuflarından bir kazanımdır ve Allah'tan böyle bir lütuf kazananlara ne mutlu.

وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ **: Her kim Allah'a ve Peygamberine isyan ederse ve sınırlarını aşarsa, Allah onu, orada ebediyen kalmak üzere, ateşe sokar, onun için alçaltıcı bir azap ta vardır.(14)** Allah, emirlerini inkar ederek ve yasakladıklarını yapmada ısrar ederek kendisine, itaatsizlik ederek ve çeşit çeşit kötülükler yaparak ta peygamberine karşı gelenleri, müntakim olan isminin de gereği olarak ateşe atar. Bu ateş onun Allah'ın huzurundan ve yakınında bulunma şerefinden uzaklaştırılması ve kovulmasıdır. Orada ebediyen kalacaktır, âsîliği ve âsîlikteki ısrarı sebebiyle de çok kötü bir azaba uğrayacaktır. Bu azap onu, Allah'ın huzurunda olma şerefinden uzaklaştırıcı bir azaptır. Ey Allah'ım, bizi gizli lütuflarına kavuştur.

Allah, miras ve mirasçıların hükümlerini ve hisselerini belirledikten sonra Müminleri zinadan uzak durma hususunda uyarmak istemiştir. Zina, ilahî sevgi izdivaçları arasına konulmuş olan Allah Mahremiyetinin yırtılması ve adı geçen hükümlerin uygulanabileceği sahih neseplerin karıştırılmasıdır. Yani zina, Allah'ın belirlediği dosdoğru yoldan dışarı çıkmadır ki Allah bu yolları, onların yaratılış fıtratının düzenlenmesini sağlamaya uygun ve yeterli olan kendi hikmet-i ilahisine göre belirlemiştir. Onlar bu fıtratla ve bu fıtrat için yaratılmışlardır. Bu yaratılış fıtratı, vahdet-i vücudun gerçekleşmesidir. Zina erkek ile yasaklanmış kadın arasında meydana gelir. Bu sebeple Allah, kadınlara emirlerini inzal ederek onların hükümlerini belirlemiş ve erkeklerin hükümlerini kötülüğü ve pisliği sebebiyle mukayeseye bırakmıştır. Böyle yaparak Cenab-ı Allah, sanki , ehl-i İslamın akıllı erkeklerini kadınlardan ve bu büyük suçları, günahları işlemekten uzak tutmak istemiştir. Çünkü kadınların nefislerinde şeytanların penceresi vardır, Müminlerin zayıflarını ve bazen de kuvvetlilerini o pencereden avlarlar. Nitekim Peygamber (a.s)ın bir hadisinde şöyle buyurduğu rivayet edilir: **Şeytan,**

وَالّٰت۪ي يَأْت۪ينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَٓائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْۚ فَاِنْ شَهِدُوا
فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَب۪يلًا ﴿١٥﴾
وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَاۚ ....

Ademoğluna, kadınlar tarafından yaklaşmaktan ümidini kesmemiştir. Allah şöyle buyurmuştur:

وَاللاَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ: **Fuhuş yapan kadınlarınız aleyhine dört şahidin şahitlik etmesini isteyiniz.** Sizin evinizde ve nikahınızda oldukları halde pis bir iş olan zina suçuna karışan kadınlarınızı, Allah korusun suçu tespit etmişseniz, hemen taşlamaya ve recm etmeye koşmayınız. Bilakis, onları gözetleyip size bildirecek şahitler bulunuz. Kabul edilebilir şahit sayısı dörttür. Dürüst adamlarınızdan olması gereken bu insanların daha önceden herhangi bir gözetleme ve tecessüslükte bulunmamış olması şarttır. Tesadüfen bakmış olmaları ve istemeden gördüklerini, nefret ve tiksinti ile, göz sürmesi şişesi içinde sürme mili gibi görmüş olmaları gerekir. فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ: **Eğer görmüşlerse, onları evlerde tutunuz.** Bu şahitler, eğer malum şekilde onları görürlerse, ey Allah'ın emirlerini uygulamak isteyen Müminler, onları kovma hususunda acele etmeyiniz ve onları kendi evlerinizde, ilişkide bulunmayarak tutunuz ki onları evinizden kovmanız sebebiyle başınıza başka bir utanç daha gelmesin. حَتَّى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً: **Ölüm onları alıncaya veya Allah onlar için bir yol gösterinceye kadar.(15)** O kadınlar ecelleriyle ölünceye kadar veya Allah onlar hakkında, onları bağışlayacak bir yol gösterinceye kadar, onları yalnızlığa terk edin. Bu hüküm, İslam'ın başladığı zamanda böyle idi, daha sonra recim ve celd ayetiyle neshedildi.

وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَآذُوهُمَا: **Birbiri ile fuhuş yapan erkeklerinize eziyet ediniz.** Sizin pis ve çirkin işi yapanlarınız, yani livata yapan alıcı ve vericilerin her ikisinin yaptıkları pislik, her ikisi de Allah'ın sınırlarından dışarı çıktıkları ve insanlara mahsus kemâl mevkiinden aşağı düştükleri için, zinadan daha kötüdür. Bu yaptıkları, zinanın aksine akıl, din ve erkeklikle bağdaşmayan bir suçtur. Pisliğinden ve çirkinliğinden dolayı Cenab-ı Allah bu suçun cezasını Kur'an'da tayin etmemiş, ...

... فَإِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾ اِنَّمَا التَّوْبَةُ
عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَاُو۬لٰئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾

açıklamamış ve müphem bırakmıştır. Çünkü insan ahlakına ters bir davranıştır. Genelleme yapmış ve hükmünün boyutlarının gayr-i insanî ve çirkin oluşu sebebiyle, zinaya mukayese edilerek belirlenmesini istemiştir. Çünkü bu hadsizler insan olmayıp hayvanlardır, belki de hayvanlardan da aşağılık haldedirler. Bunun için Allah فَآذُوهُمَا: onlara şiddetli **eziyet ediniz** ki bu işten vazgeçsinler, demiştir. فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا: **Eğer tövbe edip ıslah-ı nefs ederlerse yakalarını bırakınız.** Eğer tövbe ederler, vazgeçerler ve tövbe ve pişmanlıkla hallerini düzeltirlerse yakalarını bırakın. Onları azarlayıp, kınayıp durmayın. Allah'ın affetmesi ve bağışlaması için onlara dua edin. إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا: **Allah tövbe edenlerin tövbelerini kabul edendir, merhamet edendir.(16)** Günahkâr olup pişman olan kullarının kalplerindeki duygularını iyi bilen Allah onları, tövbe ve pişmanlıklarıyla, günahtan önceki hallerine geri döndürür ve tövbelerini kabul ederek onları affeder.

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ: **Tövbe sadece Allah'a yapılır.** Makbul olan en güzel tövbe, günahın çirkinliğini fark eden kalpten doğan gerçek pişmanlıktan kaynaklanan tövbeden başkası değildir. Özellikle de bu gibi sapıklıkları, kötü fiilleri kasıt olmaksızın ve başkasında gördükleri için değil de onun kötü bir iş olduğunu ve cezasının büyüklüğünü bilmeden, لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ: **cahillikle kötülük yapanların**, bu çirkinliklerini düzeltmeyi istemelerini Allah kabul eder. ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ : **Samimi olarak tövbe edenlerin,** tövbelerini kabul eder. Yaptıklarının kötü olduğunu anladıktan ve sonucunun vahametini idrak ettikten sonra Allah'a sığınma vakti sona ermeden, ölüm gelmeden tövbeye ve pişmanlığa koşanlar, فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ : **İşte o insanların tövbelerini Allah kabul eder.** وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا: **Allah bilendir, hikmet sahibi olandır.(17)** Onların kalplerinin içindeki bilen Allah, emsalsiz ilmi ......

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنّ۪ي
تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٨﴾

sayesinde onların bütün yaptıklarını bilir ve onları tövbe etmeye mecbur etmek için nefislerinin kırılmasında hikmet sahibidir.

وَلَيْسَتْ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمْ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ: **Kötülükleri yapıp yapıp, ölüm kapıya dayandığında, işte şimdi tövbe ettim diyenin tövbesi yoktur.** Yani ömürleri boyunca kötülükler yapanların ve tövbe etmeyi tehir edenlerin, mecbur kalınca yaptıkları tövbe tövbe değildir. Hatta, üzerlerinde ölümün izlerini gördükleri veya ölüm sekeratına yaklaştıkları zaman, ben şu anda tövbe ettim, demeleri ve yalvarmaları fayda vermez. Allah'ın bu tövbeyi kabul etmemesindeki sır, Allahu a'lem, pişmanlığın ve Allah'a yönelişin, insanın günah işlemeye meyli ve gücü olduğu bir zamanda, bilerek ve isteyerek yapılmış olması gerekir ki tövbe Allah katında muteber ve makbul olsun. Tövbe etmeye ve Allah'a sığınmaya mecbur olunan zamanda yapılan tövbe tövbe değildir, çünkü bu durumdaki insanın yaptıkları ibadet, veya itaat veya Allah'a yaklaşma olarak nitelenemez. وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ: **Kafir iken ölenlerin de tövbesi yoktur.** Ölüm yaklaşınca tövbe edenler ile, kafir olarak ölenlerin arasında bir fark yoktur. أُوْلَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا: **İşte onlar için biz acıklı bir azap hazırladık.(18)** Tövbeyi tehir ederek kusurlu davrananlar için, öteki hayatlarında çok feci bir azap hazırladık. Onlar, her şeyin sahibi ve her şeyi yapmaya kadir ve muktedir olan Allah'ın huzurunda, doğruluk ve dürüstlük kürsüsü üzerinde çeşit çeşit nimetlere kavuşmuş tövbekarların mükafatlarını görünce çok acı çekeceklerdir. Ey Allah'ım, lütfun ve kereminle bizi de tövbekarlardan eyle. Çünkü sen tövbeleri kabul eden ve bağışlayansın.

Cahiliye devrinde adet olarak, kadınların kendileri kötü bir miras idi. Bir erkek öldüğü zaman, yakın akrabalarından biri ileri çıkar ve kendi elbisesini ölenin karısına giydirir ve o kadını gönüllü veya gönülsüz, kendi tasarrufuna ve himayesine alırdı. İlk mehirle gönüllü veya gönülsüz onunla evlenir, ya da kendisine ödenen mehiri geri ödetinceye

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَٓاءَ كَرْهاًۜ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـٔاً ....

kadar onun evlenmesine mani olarak ona zarar verebilir, sonra da boşardı. Allah, Müminleri böyle bir şey yapmamaları için uyarmakta ve şöyle buyurmaktadır:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا: **Ey inananlar, kadınları zorla miras edinmeniz size helal değildir.** Ey Allah'a ve Peygamberine inananlar, İslamdan önce, cahiliye devrinde yaptığınız her şeyi, özellikle de kadınların miras olarak bırakılmasını terk ediniz. Kendileri için ödenmiş olan mehirler yerine bizzat kendilerini veya paralarını almayı terk ediniz. Biliniz ki sizin bu dininizde, size miras bırakan akrabalarınızın kadınlarını miras olarak kabul edemezsiniz. Siz veya o kadınlar istemeye istemeye onları bir miras malı kabul etmeniz doğru değildir. Onlarla eski mehirleri üzerinden evlenmeniz, veya eski mehirlerinin bedelini onlardan geri almanız yasaklanmıştır. Yine kadınların hukuku cümlesinden olmak üzere, وَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ: **Açıkça fuhuş yapmadıkları sürece, verdiğiniz malların bir kısmını geri almak için onları sıkıştırmayınız.** O kadınlar dinen, açıkça ahlaksızlık sayılan bir kötü iş yapmadıkça, onlara olan sevginiz eksildiğinde veya sizinle birliktelikleri azaldığında, nikah sırasında verdiğiniz mehirlerin hepsini veya bir kısmını iade etmeye mecbur bırakmak veya mallarını soymak için onları sıkıştırmanız da yasaklanmıştır. Eğer bir suç işlememişlerse, o zaman, وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ : **Onlarla iyi geçininiz.** Akıl ve dinin iyi kabul ettiği ölçülerde güzel geçininiz. فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ: **Eğer onlardan hoşlanmazsanız.** İşledikleri bir suç olmaksızın, mizaç olarak onlardan hoşlanmazsanız, akla ve dine uygun davranmayan mizacınızı her defasında yalanlamanız ve inanmamanız gerekir. Çünkü o tür mizaçlar, insandaki hayvani gücün isyanıdır. Onlara ve isteklerine aldırış etmeyiniz. فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا: **Sizin hoşlanmadığınız**

... وَيَجْعَلَ اللّٰهُ ف۪يهِ خَيْرًا كَث۪يرًا ﴿١٩﴾ وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ
زَوْجٍۙ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔاۜ اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا
وَاِثْمًا مُب۪ينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ
مِنْكُمْ م۪يثَاقًا غَل۪يظًا ﴿٢١﴾

öyle bir şey olabilir ki. Yani mizaçlarınız gereği olarak hoşlanmadığınız öyle şeyler vardır ki وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا: **Allah onda büyük hayırlar bahşetmiştir.(19)** Kendi hikmeti mucibince, hem sizler ve hem de başkaları için, sevmediğiniz o şeylerde pek çok faydalar yaratmıştır.

وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ: **Eğer** mizacınız galip gelir ve **eski eşinizi nikahlı yeni bir eş ile değiştirmek isterseniz**, sizin dininiz ve dini kurallarınıza göre boşanan eşten hiçbir şey almamanız gerekir. وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا: **Her birine yükler dolusu vermiş olsanız bile.** Eğer nikah esnasında onlardan birine veya birden fazla iseler her birine yük yük mallar vermiş olsanız bile فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا: **Hiç birini geri almayınız.** Boşama sırasında, azıcık bir şey bile geri alınmaz, büyük meblağlar hiç alınmaz. أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا: **Haksızlık ederek ve büyük bir günah işleyerek mi alacaksınız?(20)** Ey nefislerinin ve mizaçlarının peşinden gidenler, onların mehirlerini iftira ederek ve büyük bir günah işleyerek mi ellerinden alacaksınız?

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ: **Birbirinize karışmış olduğunuz halde nasıl alırsınız?** Ey müsrifler, erkeklerinizin kadınlarınızla mehirlerini vererek halvet olduklarını ve onların da sizden وَأَخَذْنَ مِنكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا: **sağlam bir söz almış olduklarını** bilmiyor musunuz, ya da hatırlamıyor musunuz?**(21)** Onların sizden aldıkları bu sağlam sözün gereklerine, edepsizlik yapmadıkları ve vücutlarını eşlerinden başkasına göstermemeleri ve gözleri başkasında olmamak gerektiği gibi diğer hukuka da riayet ettikleri sürece, uymanız gerekir.

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًاۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ ....

Kadınlarla ilgili olarak yine,

وَلاَ تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِنَ النِّسَاءِ: **Babalarınızla evlenen kadınlarla evlenmeyiniz.** Ey müminler, ister kafir olsun ister Müslüman, babalarınızın evlendiği, birlikte olduğu kadınlarla, anneleriniz olsunlar veya olmasınlar, evlenmeyiniz. Bu iş aklen, dinen ve insani değerler bakımından hayvanca olduğu için, köle ya da hür kadınlar olsalar bile onlarla evlenmeyiniz. Gerçi, soylu atlar örneğinde olduğu gibi, bazı hayvanlar bile anneleri ile çiftleşmezler. Allah'ın yasakladığını yapanlar azabı ve huzurdan kovulmayı hakk ederler. إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلاً: **Eskiden olan oldu. Şüphesiz kötüydü, tiksinti vericiydi ve fena bir işti.(22)** İslamiyetin bu konudaki yasağı gelmeden önce gerçekleştirilmiş olan bu nevi evlilikleri, akıl, insanlık ve din kabul etmediği için, büyük günahlar ve edepsizlikler cümlesinde değerlendirmiş ve yasaklanmıştır. Bu tür evlilikler öyle kötüdür ki insanı, Allah'ın hikmetine, adaletine ve yolunun mükemmelliğine uygun davranış gerektiren halifelik derecesinden uzaklaştırır, kovar ve mahrum bırakır. Araplar bu tür evliliklerle olan çocuklara, "huzura gelmekten men edilmesi ve uzaklaştırılması gereken çocuk" demişlerdir.

Allah bizleri nefislerimizin kötülükleri sebebiyle yaptığımız kötülüklerden korusun. Allah işin çirkinliği ve çirkinlik derecesinin büyüklüğü sebebiyle önce bütün yasakları saymış ve sonra da teferruata geçerek şöyle buyurmuştur:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالاَتُكُمْ وَبَنَاتُ الأَخِ وَبَنَاتُ الأُخْتِ : **Anneleriniz, kızlarınız, bacılarınız, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları ve bacılarınızın kızları size haram kılınmıştır.** Onlarla evlenmeniz yasaklanmıştır. Kardeşlerinizle, ister anne baba bir, ister baba bir ve ister anne bir olsun, evlenmeniz kesinlikle ....

... وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰتٖٓي اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ
وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰتٖي فٖي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ الّٰتٖي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذٖينَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ
وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٢٣﴾
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ....

yasaklanmıştır. وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ: **Sizi emziren süt annelerîniz ve süz kız kardeşleriniz de.** Yani sizi bir ya da iki kere emziren süt annelerinizle ve süt kız kardeşlerinizle evlenmeniz yasaklanmıştır. Çünkü nesep bağıyla yasaklananlar genellikle süt bağıyla da yasaklanmıştır. وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ: **Karılarınızın anneleri de.** Karılarınızın anneleri ile evlenmeniz de akrabalık mahremiyetinden dolayı yasaklanmıştır. وَرَبَائِبُكُمُ اللاَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللاَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ: **Karı koca olduğunuz kadınlarınızın kızları olup da sizin evinizde yetişenler de.** Sizin evinizde ve terbiyeniz altında yetişen üvey kızlarınızla da, anneleri ile yattığınız için, evlenmeniz yasaklanmıştır. فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ: **Eğer anneleri ile yatmamışsanız, onlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur.** وَحَلاَئِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلاَبِكُمْ: **Kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın karılarıyla da** evlenmeniz yasaklanmıştır. وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الأُخْتَيْنِ: Aynı vakitte **iki kız kardeşle birden evlenmeniz de** yasaklanmıştır. إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ: **Önceden olanlar hariçtir.** Ancak bu gibi bir olay, siz iman etmeden önce olmuş ise, sorumlu tutulmayacaksınız. إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا: **Allah bağışlayan ve merhamet edendir.(23)** Sizin işlerinizi düzeltip yoluna koyan Allah, tövbe ettiğiniz zaman sizin günahlarınızı affeder ve size acıdığı için suçunuz ne kadar büyük olursa olsun tövbenizi kabul eder.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ: **Evli kadılarla da.** Yani başkalarıyla evli kadınlarla da evlenmeniz yasaklanmıştır. إِلاَّ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ: **Elinize ....**

...كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَٓاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهٖ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ

---

geçenler hariç. Yani savaş esiri olarak alınan evli kafir kadınları ile evlenebilirsiniz. Çünkü esirlikle nikah kalkar. كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ: **Allah'ın emirleri bunlardır, bunların dışındakiler size helal kılınmıştır.** İyi biliniz ki bu yasaklar, Allah'ın kesin olarak uyulmasını istediği yasaklardır. Bunların dışında kalanlarla evlenmeniz ise, أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ: **zinadan kaçınıp namuslu yaşamak üzere mallarınızla istemeniz halinde.** Yani mehirlerini ödeyerek, helal yoldan eş edinmek istedikleriniz kadınlar, sizin dininizi ve cinsinizi korumaya uygun, sizi zinadan uzaklaştıracak eşler olarak size helal kılınmıştır. Zina Allah'ın insanları yaratmasındaki hikmetini ve insanın yaratılışındaki maksadı bozar. فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً: **Nikah yoluyla kendilerinden faydalandığınız eşlerinize mehirlerini vermeniz farz kılınmıştır.** Ey müminler, Allah'ın size helal kıldığı kadınlardan, evlenerek faydalandıklarınıza mehirlerinin tamamını, talep etmeleri halinde, ödenmesinin dinen farz olduğuna inanarak veriniz. وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ: **Mehir kesinleştikten sonra, birbirinizi razı etmenizde bir günah yoktur.** Yani tamamı ödenmesi emredilmiş olmasına karşın, aranızda mutabakat hasıl olduğunda, yani eksik veya fazla ödemeye, veya hiç ödememeye onu razı etmeniz halinde bir sorumluluğunuz yoktur. إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا : **Allah her şeyin bilendir ve hikmet sahibidir.(24)** Kullarının ahvalini düzenleyen Allah, eşsiz bilgisi ile onlar için neyin iyi olduğunu ve neyin onları memnun edeceğini bilir, hayatları için hikmetini tayin eder.

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ: **Sizden, iffetli hür mümin hanımlarla evlenmeye yetecek gücü ve parası** ....

... فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْؕ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍۚ فَاِذَٓا اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِؕ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْؕ ....

---

olmayanlarınız فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ: **ellerindeki cariye kızlardan şahadeti açıkça ikrar etmiş olanlarla** evlensinler. وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ: **Allah hanginizin imanıyla diğerinden daha iyi olup olmadığını en iyi bilendir.** Kullarının kalplerinin içini bilen Allah, sizlerin ve o kızların gerçekten inanıp inanmadıklarını ve hanginizin hanginizden daha erdemli olduğunu en iyi bilendir. فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ: **Cariye kızlarla sahiplerinin izni ile evleniniz ve mehirlerini örfe göre veriniz.** Eğer cariye kızlarla evlenmeye mecbur kalırsanız, onlarla sahiplerinden izin alarak evleniniz ve onların mehirlerini, sahiplerinin izni ile dinen ve aklen normal kabul edilen ölçülerde, geriye bırakmadan ve savsaklamadan veriniz. Bu şekildeki mehir verme işi, onların مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ: **iffetli, namuslu olup zinaya bulaşmamış olmaları, gizli dostlar edinmemiş olmaları** halinde böyledir. فَإِذَا أُحْصِنَّ: **İffetli olurlarsa.** Eğer bu anlatılan şartlar uygun olur da onlarla evlenirseniz, onları Allah ve Müslümanlar nezdinde güzel kabul edilecek biçimde muamelelerle yanınızda tutunuz. فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ: **Eğer fuhuş yaparlarsa, iffetli kadınlardan suç işleyenlere verilecek cezanın yarısı verilir.** Ve eğer o kızlar sizinle evlendikten sonra zina suçu işlerlerse, hür ve özgür evli kadınlar bu tür suç işlediklerinde verilecek olan cezanın yarısı ile tecziye edilirler. Allah'ın kadınlar için Kur'an'da bildirdiği ceza hadleri, recim dışında böyledir. Recimde indirim uygulamayacağı için, kadınların cezalandırılmasında recim emrolunmamıştır. ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ: **Bu zinadan korkanlarınız içindir.** Yani cariye

... وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ
لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

kızlarla evlilik, ey haramdan sakınan müminler, sizin zina işlemekten korkanlarınız için bir ruhsattır. وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ: **Sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır.** Mallarını geçimleri için sarf edip tükettikleri için, kendilerini tehlikelere sürükleyebilecek olan şehvet güçlerini kuvvetlendirecek gıda maddelerini azaltmaya kendilerini razı eden müminler, sabretmeniz ve böylece nefislerinizin emirlerini akıl ve dinin açık ve kesin hükümleriyle reddetmeniz, bekarlık namusunu korumayı istemeniz, mizacınızın ateşini harama bakmaktan sakınarak ve çekinerek söndürmeniz sizin için, cariye kızlarla evlenmekten daha hayırlıdır. Belki pek çok hür ve özgür kadınla evlenmekten bile daha hayırlıdır, özellikle de bu çok hain zamanda. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allah gafurdur, rahimdir.(25)** Kullarının kalplerini bilen Allah, fakirlik ve yokluk sebebiyle evlenemeyenlerin günahlarını affeder ve onu geçim sıkıntısının tehlikeli aşamalarından kurtarır.

Allah bizi ve bütün kullarını, geçim derdi sebebiyle düşebileceğimiz tehlikelerden lütfu ve keremiyle korusun.

يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Allah size bilmediklerinizi bildirmek ve size sizden öncekilerin yollarını göstermek istiyor.** Allah haramlarla helalleri belirleyip bildirirken, ey müminler, sizin için hidayet ve sapıklık yollarını belirginleştirmek istemekte ve sizi, sizden önce yaşamış olan tevhid-i ilahi sırlarına vakıf evliya kullarının yollarına eriştirmek istiyor. وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ: **Tövbelerinizi kabul etmek ve** sizi dünyanın süslü kötülüklerinden geri çevirerek uhrevi yüce makamlara kavuşturmak istemektedir. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: **Allah alîmdir, hakîmdir. (26)** Yani kullarına tevhidini gösteren Allah, onları kendine getirecek yolları iyi bilir ve bu yolları onlara vaazlar, ibretler, kıssalar, tarihler, remizler ve işaretlerle öğretmede hikmet sahibidir. Bu şekilde onların nefislerini razı eder ki kalpleri, dünya sevgisini tamamen silecek olan....

وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوا
مَيْلاً عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

tevhid-i ilahi ile dolmaya müsait hale gelsin. Allah yine tövbeyi ve insanları mutlu olacakları yüce mertebeye ulaşmaktan alıkoyacak süslü batıllardan geri durmayı tekrar hatırlatmaktadır ki Yüce Allah, kendisine inanmış kullarını tevhit mertebesini elde etmeye yönlendirmektedir. Şöyle buyurmaktadır:

وَاللّٰهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ: **Allah, tövbelerinizi kabul etmek istiyor.** Kullarını kendi zatının tevhidine yönlendiren Allah sizin kendisine tövbe etmenizi ister. Yani sizi, Allah'tan başka şeylere yönelmekten geri durma ve vazgeçme hususunda kesinlikle başarılı kılar. Tövbe kapısı ne zaman açılırsa, çok istenmekte olana yaklaşmayı sağlayacak olan kapı da açılır. O kapıdan, gerçek sevgiliden başkasını sevmeye yönelik aşırı bir arzu ortaya çıkar. Halbuki seven de aynıdır, sevilen de aynıdır.

Anlatılır ki Mecnun-ı Âmirî, günlerden bir gün sevgi denizinde boğuluyordu ve gözlerinin görme ve tayin etme özelliği tamamen kaybolmuştu. Çift görme örtüsü gözlerini kaplamıştı ki çok hızlı bir şekilde Leyla gözünün önüne geldi. Baş ucunda dikiliyordu. Mecnun'a, sen kiminle meşgulsün, diye bağırdı. Bunun üzerine Mecnun Leyla'ya doğru döndü. Çok mutlu bir halde taayyünat alemine geri dönebilmeyi düşünüyordu. Leyla'ya şöyle dedi: Beni kendi halime bırak, çünkü senin sevgin, beni seninle ilgilenmekten alıkoymuştur.

Allah şöyle buyurmaktadır: وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلاً عَظِيمًا: **Şehvetlerine uyanlar** ise **sizin iyice yoldan çıkmanızı istemektedirler.(27)** Sizi tevhit yolundan ayıranlar, yani dinin koyduğu yolları, kendilerinin belirlediği başka yollara dönüştürerek, elbiseler ve giysiler tayin edenler şehvetlerine uyuyorlar. Yasaklanan şeyleri mubah görerek günah işliyorlar. Bu gibi hurafe ve hezeyanlarla tevhit yolundan ayrılmayı istemeleri, sapıtmaları onlar için asla doğru değildir.

يُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ: **Allah sorumluluklarınızı hafifletmek istiyor.** Sizin ahvalinizi idare eden ve yönlendiren Allah, ey müminler, ihtiyaçlarınızın ve imkansızlıklarınızın etkili olduğu yüklerinizi hafifletmek istemektedir. وَخُلِقَ الْإِنسَانُ ضَعِيفًا: **İnsan** fıtratı gereği **zayıf ....**

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ
تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَح۪يمًا ﴿٢٩﴾

yaratılmıştır.(28) Dünyanın ağırlıklarını diğer canlılar gibi taşımaya tahammül edemez. Ey Allah'ım, lütfunla bizim suçlarımızın yükünü hafiflet, cömertliğinin gereği olarak şerlilerin şerrini bizden uzak tut ve bizi günahsız insanlara bahşettiğin rızıklarla rızıklandır.

Allah müminleri, diğer insanlarla birlikte yaşamayı ilgilendiren hususlarla ilgili olarak uyarmakta, görünüşlerini güzelleştirmelerini istemekte, iyice dinlemeleri ve örnek almaları için şöyle demektedir:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ: **Ey iman edenler, birbirinizin mallarını haksız olarak yemeyiniz.** Ey Allah'a, kitaplarına ve peygamberlerine inanmış, iman etmiş olanlar, birbirlerinizin mallarını dini bir ruhsat olmadan, bedavaya, zulümle, zorla yemeyiniz. Çalarak, gasp ederek, hile-i şer'iyye ile, iftira ile, ribâ olarak, hakikati saklayarak veya yaşlılıkta bakma hakkı adı altında birbirinizin mallarını yemeyiniz. Bazı insanlar, zayıf müminlerin, ihtiyarladıklarında bakacakları gerekçesiyle mallarını ellerinden alıyorlardı. Ey müminler, biliniz ki mümin kardeşin malı diğer mümin kardeşe, meşru, geçerli ve yazılı değilse haramdır. إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ: **Karşılıklı rızanıza dayanan ticaret hariçtir.** Ancak karşılıklı rıza sonucu olarak ve bedelleri alınıp verilerek gönül rızası ile, alanı gururlandırıp satanı üzmeyecek şekilde yapılan ticaret müstesnadır, yani helaldir. وَلاَ تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ : **Kendilerinizi de öldürmeyiniz.** Yani ticaret erbabı arasında cereyan eden riba, hile, karşıdakini kıskandırma, gerçekleri saklama gibi çeşitli hile ve aldatmalara tevessül ederek nefislerinizi kendi elinizle tehlikelere atmayınız. Yoksa aslî mertebenizden ve gerçek menzilinizden uzaklaşırsınız ki o mertebe adalet ve ilahi halifelik mertebesidir. O mertebeyi kaybetmekten daha büyük bir mahrumiyet olamaz. Ey lütufları gizleyen Allah'ım, bize lütuflarını anlamayı nasip et. إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا: **Allah size karşı merhametlidir.(29)** Sadece hikmet ve fayda olarak sunduğu bu gibi tedbirleriyle sizleri uyaran Allah size acımakta ve sizi, sizi yaratmaktaki, var etmekteki gaye ve amacına ulaştırmak istemektedir.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَٓائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا: **Kim bunları düşmanlık ederek ve haksız olarak yaparsa.** Yani bunları helal görerek yapar ve Allah'ın yolundan ısrarla, zulümle çıkar, tevhidin yolunu gösteren din kurallarını çiğnerse, فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا: **Onu cehennem ateşinin üzerine atarız.** Kıyamet günü ondan öcümüzü alırız ve onu Allah'ın huzurundan ve mutluluk sahasından ebediyen uzak tutan ateşe atarız. Ey en güçlü kuvvet sahibi Allah, sana tutunarak ancak kurtulabiliriz. Geçim derdiyle tehlikelere düşünmeden kendilerini atan ey insanlar, Allah'ın size hesap soracağını unutmayınız, ona zor geleceğini de sanmayınız. وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا : **Bu iş Allah için kolaydır.(30)** İşlediğiniz suçları ve günahları cezalandırmak, her şeye gücü yeten, her zorluğu kolaylığa çevirebilen Allah için kolay bir şeydir. Size zor gelse bile, onun iradesini kabul etmeyecek birisi de yoktur, hükmünü uygulamayacak birisi de yoktur. O istediği hükmü verir ve istediğini yapar.

Daha sonraki ayetlerde Allah müminleri korumak, onlara lütfunu ve acımasını göstermek ve onları kendi yanına çekmek için şöyle buyuruyor:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا: **Eğer siz, yasaklanmış olduğunuz büyük günahlardan kaçınırsanız, biz de sizin kabahatlerinizi affeder sizi hoş bir yola sokarız.(31)** Kendilerini gece ile gündüzün darlığına ve dünyanın karanlığına hapseden ey müminler, eğer size yasaklanan, her çeşidiyle Allah'a şirk koşmak ve mahlukatın Allah'tan başka sebeplere dayalı olarak yaratılmış olduğu gibi büyük günahlardan kaçınır ve geri durursanız, lütuf olarak sizin beşeriyetinizin gereği olarak ortaya çıkan küçük günahlarınızı siler ve cezalandırmaktan vazgeçeriz. Sonra da sizi cömertliğimizin ve lütfumuzun sonucu olarak çok iyi bir yere girdiririz. İşte orası tevhit atmosferidir, ancak orada ne hava, ne su, ne yarın, ne akşam vardır. Orada var

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا
اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَٓاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ ....

olan şey yokluk, temizlik, sonsuzluk ve Allah'a kavuşmadır. Öyle ki oradakiler ilk ölümlerinden başka bir ölüm tatmayacaklardır.

Allah'ım sen lütufların ve kereminle, isteyip arzuladığın biçimde olmamızı bize nasip et.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ: **Allah'ın bazılarınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyiniz.** Bazılarınızın bu dünyada doğuştan sahip oldukları makam, mevki, mal gibi şeyleri, kaybetmiş, üzgün insanların yaptıkları gibi temenni etmeyiniz. O tür zenginlikler onlar için bir bela, bir imtihan ve büyük bir fitnedir ki onları yokluk yolundan uzak tutar ve çokluk, farklılık yoluna koyar. Muhammed'in ümmetine yakışır biçimde tevhide sarılanların, dünyayı terk ederek ona meyletmeme hususunda peygamberlerinin izini takip etmeleri gerekir. Onlara dünyalık olarak mahremlerini örtecek kadar örtü ve açlıklarını giderecek kadar yiyecek yeter. Fazlasının edinilmesi tevhide ve yok oluşa zarar verir, ahirette te türlü türlü azaba sebep olur. Allah'ım, cehennem azabını bizden uzak tut, çünkü onun azabına tahammül çok zordur.

Ey Allah'ta yok olma yoluna sarılmış olan tevhid ehli ve Muhammet ümmeti! Allah katında sizin yaptıklarınız ve kabiliyetlerinize göre değişiklikler gösteren çeşit çeşit cennetler vardır. Hepsi de Allah'ın güzel isim ve sıfatlarına göre tertip edilmiştir. İyi biliniz ki Allah'ın yanında ebediyen kalış cennetini ve Allah ile buluşma şerefini kazanmanız için لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ: **Erkeklerin kendi kazandıklarından bir nasibi, kadınların da kendi kazandıklarından bir nasibi vardır.** Farklı farklı kategorilere mensup olmalarına rağmen sizin kamil erkekleriniz ve kadınlarınız için Allah'ın huzurunda bulunma şansınız vardır ki o makam insanların arzulayıp ulaşmak istedikleri, yükselebilecekleri son makamdır. Ancak bu şansı, kendilerine Allah yolunu açmak için hazırlanmış zorlukları aşarak ve nefislerini dünyadan uzaklaştırabildikleri ölçüde elde edeceklerdir. Her imkanın bir bahşediliş sebebi vardır. Sizin asıl amacınıza yönelmeniz gerekir. وَاسْأَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ:

... إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ
الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۜ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾ اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ بِمَا فَضَّلَ
اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْۜ ....

Allah'tan lütfunu isteyiniz. Sizin işlerinizi kolaylaştıran Allah'tan, kendi erdemi ve merhametinin bolluğuna binaen, sizi ilgilendiren hususları sizin için kolaylaştırmasını, sizi ilgilendirmeyen fena şeylerden de sizi tamamen uzak tutmasını isteyiniz. إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا: **Allah her şeyi bilendir.(32)** Kullarının işlerini idare eden Allah, onlardan iyi veya kötü olarak sadır olacak olan her şeyi ezelî ilmiyle bilir ve onların kendilerine bahşedilmiş olan kabiliyetleri nispetinde yapacaklarını ıslah eder ve kolaylaştırır.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ : **Herkes için, anne-baba ve yakın akrabaların mirasçılarını belirledik.** Kendi hikmetimize ve cömertliğimize binaen, ölmüş olan herkes için, anne ve babadan veya kan bağı olan akrabalardan kalan malları alabilecek varisleri belirledik. وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ: **Birbirleriyle anlaşma yapanların mirasçılarının haklarını da veriniz.** Yani, meşru nikah yoluyla birbiriyle vaatleşmiş olan eşlerden kalan malları da, ey hakimler, hak sahibi olan her varise farz kılındığı şekilde veriniz. إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا: **Allah her şeyin şahididir.(33)** Kullarının menfaatlerini gözeten Allah, ezelî ilmi sayesinde, sonradan olacakları da bilir ve şahitlik eder.

Daha sonra Allah, erkeklerin kadınlara olan üstünlüğüne işaret ediyor ve şöyle buyuruyor: الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ: **Allah, bazılarını diğerlerine üstün kılmakla birlikte erkekler, kadınlara göre güçlüdür.** Mutedil mizaçlı olup doğru düşünebilen erkekler kadınları koruyabilecek güçtedirler. Zira kadınlar zayıf olduklarından, iffetlerinin korunması için onların yaptıklarını gözetip kontrol altında tutacak birine ihtiyaçları vardır. Allah'ın kendilerine bahşetmiş olduğu akılların derecesine göre, وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ: **ve kadınlar için**

... فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ وَالّٰت۪ي تَخَافُونَ
نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ
فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَب۪يلًا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَب۪يرًا ﴿٣٤﴾ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ
بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِه۪ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا ....

harcamış oldukları malların kazandırdığı itibara göre bazı insanlar diğerlerinden daha güçlü ve erdemlidir. فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ: **İffetli kadınlar** kocalarına **itaatlidirler**, kocalarının hizmetindedirler. **Allah'ın koruduğunu kocaları yok iken de korurlar.** Kocalarının gizli ve açık hukukunu korurlar, kocalarına hainlik etmemek ve evlilik kurallarına riayet etmek hususlarında Allah'ın koyduğu emirlere uyarlar. وَاللاَتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ: **İffetinden korktuğunuz kadınlara nasihatta bulununuz.** Şahit olduğunuz bazı belirtilere göre, size itaatsizliğinden ve evlilik hukukuna riayet etmemesinden korktuğunuz kadınları güzel sözlerle, Allah'ın emirlerini hatırlatan nasihatlerinizle uyarınız. Belki yaptıkları kötü şeyleri terk ederler ve size itaatkar olurlar. وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ: **Yataklarını ayırınız.** Eğer kötü şeylerden vazgeçmezlerse, onları yataklarında tek başlarına terk ediniz ve kendinizi onlardan soyutlayınız. Belki etkilenirler ve yaptıklarından vazgeçerler. وَاضْرِبُوهُنَّ: **Ve onları dövünüz.** Yine de etkilenmezlerse onları, vurma sınırlarını aşmadan, acıtarak dövünüz. فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً: **Eğer dediklerinizi tutarlarsa başka bir şey istemeyiniz.** Eğer, bu tür cezalarla size itaat ederlerse, onları boşamak ve evinizden kovmak için aleyhlerine delil aramayınız. إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا: **Allah yücedir, büyüktür.(34)** Kullarının ahvalini düzenleyen Allah, şanı yüce bir Tanrı'dır, hükmü de büyüktür. Allah'ın hükümleri ve emirleri tartışılamaz.

إِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا: **Aralarının açılacağından korkarsanız, erkeğin ve kadının ailesinden birer hakem çağırınız.** Ey hakimler, eğer eşler arasındaki husumetin ve anlaşmazlığın uzamasından dolayı birbirlerinden ayrılmalarından ....

...اِنْ يُرِيدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾
وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى ....

korkarsanız, kadın ve erkeğin ailelerinden görüşüne güvenilen, onlara anlaşmada veya boşanmada ve diğer mükellefliklerde kesin vekil olabilecek birer hakem gönderiniz. إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقْ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا: **Anlaştırmak isterlerse, Allah ta onları muvaffak eder.** Eğer o iki hakem, menfaatlerini de gözeterek o karı-kocayı barıştırıp ve anlaşmazlıklarını giderme iradesi gösterirlerse Allah da onları muvaffak kılar. Anlaşamazlarsa eşler arasındaki nikahı bir şekilde düşürsünler.إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا: **Allah bilen ve haberdar olandır.(35)** Kullarının ne düşündüklerini iyi bilen Allah, eşler arasındaki anlaşmazlığın başlangıcını bilen ve sonucundan haberdar olandır.

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا: **Allah'a tapınız ve ona hiçbir şeyi şirk koşmayınız.** Ey ihlaslı müminler, dış görünüşlerinizi Allah'ın hoşnut olduğu bu güzel ahlak ile güzelleştirdikten sonra, zatı ve vücuduyla bir, zati sıfatlarının tecellisi durumundaki eserleriyle ve yaptıklarıyla da müstakil ve tek olan Allah'a ibadet ediniz ve ona kendi yarattığı hiçbir şeyi şirk koşmayınız. Yani Allah'tan başka bir yaratıcının varlığını veya bu mahlukatın başka bir yaratıcının eseri olduğunu ispata yeltenmeyiniz. Çünkü Allah'ın dışındaki her şey kesinlikle sayılı-sınırlı olup Allah'ın varlığı içinde yok olmaya mahkumdur. وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا: **Anne-babaya iyilikte bulununuz.** Dünyaya gelmenize sebeplik eden anne ve babalarınıza söz ve eylemlerinizde iyi davranın. وَبِذِي الْقُرْبَى : **Yakın akrabaya da.** Anne ve babanız sebebiyle size bağlanmış olanlara, yani akrabalarınıza da iyi davranın. وَالْيَتَامَى: **Yetimlere de.** Kendilerine kol kanat gerecek erkekleri olmayan yetimlere de iyi davranın. وَالْمَسَاكِينِ: **Zavallılara da.** Fakirliğin ve yoksulluğun bir köşeye attığı zavallılara da söz ve eylemlerinizde iyi davranın. وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى: **Yakın komşularınıza da.** Bir günde iki kere karşılaştığınız yakın komşularınıza da iyi davranın.

... وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًاۙ ﴿٣٦﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ
النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖۜ ....

وَالْجَارِ الْجُنُبِ: **Uzak komşularınıza da.** Bir, iki ya da üç günde bir kere görüşme imkanı bulduğunuz uzak komşularınıza da iyi davranın. وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ: **Arkadaşlarınıza da.** İyi ve kötü günlerinizde yanınızda olan ve size yardım eden arkadaşlarınıza da iyi davranın. وَابْنِ السَّبِيلِ: **Yola gidenlere de.** Hac etmek, akrabalarını ziyaret etmek, okumak gibi dini maksatlarla evinden, ailesinden ve yurdundan uzaklaşmış yolculara da iyi davranın. وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ: **Ele geçirdiklerinize de.** Elleriniz altında bulunan kölelere, cariyelere ve sahip olduğunuz hayvanlara da iyi davranın.. Bu husus da size emrolunan şeylerin en önemlilerindendir. Bunlar iyiliği hakkettikleri zaman vermeniz gerekenleri büyüklenmeden ve onları minnet altında bırakmadan veriniz. إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا: **Allah kuruntulu olanları ve çok övünenleri sevmez.(36)** Büyüklük ve şereflilik sıfatlarıyla muttasıf olan Allah, insanlar arasında tekebbür ederek, büyüklenerek, malı, mülkü, soyu, sopu gibi üstünlükleriyle övünerek yürüyenleri sevmez.

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ: **Cimrilik yapanlar ve insanlara cimriliği emredenleri de.** Allah'ın kendilerine bahşetmiş olduğu mallarından zekat verirken, zekat almaya müstahak dindar kimseler bulamadıkları gerekçesiyle cimrilik edenleri ve kendileri cimri oldukları için başkalarının da cimrilik etmesini isteyerek, kınanmaktan kurtulmak isteyenler, وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ: **Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verilenleri saklayanları da.** Yani zekat toplamaya yetkili memurlardan Allah'ın kendilerine bahşettiği malları saklayarak, fazla zekat ve sadaka ödemekten korkanları da sevmez. Allah, bu cimri insanların suçlarının büyüklüğünden dolayı cezalandırılma işinin kendisine ait olduğunu bildirerek ve üslubunu değiştirerek şöyle buyuruyor:

... وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ
وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَٓاءَ قَرِينًا
﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ .....

وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا: **Kafirler için, alçaltıcı bir azap hazırladık.(37)** Biz kahretmek ve intikam almak istediğimiz için, o kafirleri aşağılayıcı bir azap, korkunç bir mahrumiyet hazırladık.

وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ: **Mallarını insanlara gösteriş için harcayanlar.** Mallarını, Allah'ın emri ve rızasını yerine getirmek için değil de, insanların kendilerine inanmaları ve makam mevki sahibi yapmaları için gösteriş olarak sarf edenlerin durumu, azaba uğrayarak Allah'ın huzurundan kovulanlardan daha kötüdür. وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ: **Allah'a da iman etmiyorlar, ahret gününe de.** Bu süslü hayallerine rağmen onlar kendilerini düştükleri aşağılıklardan kurtaracak ve tövbelerini kabul edecek olan Allah'a ve asî günahkarların cezalandırılması için hazırlanmış olan ahiret gününe de inanmazlar. Kısaca onlar şeytanların askerleri ve arkadaşlarıdır. وَمَن يَكُنْ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا: **Şeytanı arkadaş edinen kimse kötü bir arkadaş edinmiş olur.(38)** Çünkü şeytan kendisini arkadaş kabul eden kimseye elbette bu gibi kötülükleri yükleyecek ve o kötülükler de onları korkunç sonuçlara maruz bırakacaktır. Ey Allah'a yönelip de ondan başka hiçbir şey istemeyenler, şeytanın oyunlarından uzak durunuz.

Allah, onları kınamak ve başkalarını da uyarmak için devamında şöyle buyuruyor:

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ: **Allah'a ve ahiret gününe iman etseler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerinden dağıtsalardı ne vardı?** Onlar Allah'ın tek ilah olduğuna, her şeyin onunla var olduğuna ve âhiret gününün, herkesin iyi veya kötü yaptıklarının karşılığını görmesi için hazırlanmış olduğuna iman etmiş olsalardı ve Allah'ın kendilerine bahşetmiş olduğu mallardan zekat ve sadakalarını sadece Allah rızası için, minnetsiz, eziyetsiz, dedikodu ve riyadan uzak bir şekilde vermiş olsalardı ne olurdu, başlarına ne kötülük

... وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً
يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ
بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُ۬لَٓاءِ شَهِيدًاۜ ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ

gelirdi. وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا: **Allah onları bilendir.(39)** Onları ve onların yaptıkları her şeyi gören Allah, onların kalplerinde ve niyetlerinde olanları da bilir. Olmuş veya olacak olan hiçbir şey Allah'ın ilim dairesinin dışında kalamaz. Nasıl kalsın ki?

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ: **Allah zerre kadar haksızlık etmez.** Kullarının amellerinin karşılığını veren Allah onlara haksızlık etmez ve ecirlerini zerre kadar, yani yok denecek kadar az miktarda da olsa, azaltmaz. وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا: **İyilik ise, kat kat artırır.** Eğer o zerre miktarı, onların ihlaslarına uygun olarak sadır olmuş bir iyilik ise Allah onu yediye, hatta yetmişe, hatta istediği yüksek katlara katlar. وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا: **Kendi katından büyük mükafat verir.(40)** Bu katlamaları bütün müminler için yaparken, ihlaslı müminler için kendi katından lütuf ve nimet olarak büyük bir mükafat ta verir ki o perdelerin kaldırılma ve Allah'ın zatına mülaki olma makamını kazanmaktır.

Allah'ım, katından bize rahmetler ihsan eyle, çünkü sen karşılıksız verensin.

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ: **Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz zaman nasıl olacak?** Ey Muhammed ümmeti, kazanabileceklerinizi nasıl kazanmazsınız? Biz haşır ve ceza gününde, her ümmetin kendilerine gönderilen, onlara bizim yolumuzu gösterecek olan peygamberini şahit olarak getirdiğimiz zaman, وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاَءِ شَهِيدًا: **Ve seni de onlara şahit yaptığımız zaman,(41)** ne yapacaklar?

Ey bütün insanlığa gönderilmiş olan peygamberlerin en mükemmeli, seni de bütün bu emin ve muhlis peygamberlerden sonra şahit, yani diğer bütün dinleri hükümsüz kılan, en mükemmel din ile onları bize yönlendirecek bir mürşid olarak getirdiğimiz gün onlara söyle.

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ: **O gün, inkar edenler ve Peygamber'e asi olanlar.** Seni bütün müminlerin şahidi olarak …………

... لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُۜ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا ....

getirdiğimiz o gün, Allah'ı inkar ederek ona şirk koşup, bütün insanlara İslam dinini ile gönderilmiş olan ümmî peygamberin dediklerini yapmayanlar, لَوْ تُسَوَّى بِهِمْ الْأَرْضُ: **Yeryüzünün kendilerini gizlemesini isteyecekler.** Yani o anda toprağın üzerlerini örtmesini çok isteyecekler, bu rezil hale düşmektense, küçük yaşta ölerek yer altında unutulmuş gitmiş kişiler olmanın kendileri için daha iyi olacağını temenni edecekler. وَلاَ يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا : **Allah'tan hiçbir söz gizleyemezler.(42)** Onların her türlü halini bilen Allah'tan kendi sözlerini, kalplerinden hissetseler bile saklayamayacaklar. Onlar o korkunç halde iken, yaptıkları işleri nasıl saklayacaklardır? Bazı müminler, içkinin mubah olduğu bir zamanda, camiye namaz kılmak için sarhoş halde gelip, namazın bazı rükünlerini unuttukları, kıraat ve hıfz-ı tertib gibi diğer bazı hususlarda da yanlışlar yaptıkları zaman, Allah onları ikaz etti ve ayılmadan önce camiye gitmelerini yasakladı ve kabul etmelerini isteyerek buyurdu ki:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey iman edenler**, imanınızı Allah huzurunda edebi muhafaza etmeniz gerekir. Özellikle de ona yöneldiğiniz ve yaklaşmak istediğiniz zamanlarda. لاَ تَقْرَبُوا الصَّلاَةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى: **Sarhoş halde iken namaza yaklaşmayınız.** Zât-ı ilahiye bütün uzuvlarla, huşu ve kulluğu hatırlatacak bir boyun eğme, acizliği ve suçluluğu ihsas ettirecek bir dizçöküş halinde kılınması gereken namaza, ne yaptığınızı ve ne okuduğunuzu bilemeyecek kadar sarhoş halde iken yönelmeyiniz, yaklaşmayınız. حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ : **Ne dediğinizi bilene kadar.** Yani ayıkıncaya ve namaz kılarken ne dediğinizi, ne okuduğunuzu, ne kadar okuduğunuzu, ve ne yaptığınızı anlayıncaya kadar sabrediniz. وَلاَ جُنُبًا : **Cünüp olduğunuz zaman da** namaza yaklaşmayınız. Hayvani güçlerin en kuvvetlisi olan ve İman ve tevhit mertebesinin en uzağında bulunan şehvet gücünün hakim olması demek olan, meninin herhangi bir şekilde boşalması ile cünüp olursunuz. Bu durumda şehvet gücünün cenabeti, idrak güçlerini taşıyan bütün uzuvlara etki eder ve o uzuvlar ...

... اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ
اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا
طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ اَلَمْ
تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُو۫تُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ ....

---

kesinlikle devreden çıkar. İşte o zaman, yaratılış mizaçları şaşkınlığa düşer ve aktif cenabetin ortaya çıkmasıyla insan fıtratı bozulmaya yüz tutar. O zaman cünüplük de, akıl gücüne zarar vermesi bakımından aynen sarhoşluk gibi olur. إلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا: **Ancak yolculukta iseniz** ve yokluğundan veya diğer bazı engellerden dolayı su kullanma imkanı bulamıyorsanız, **yıkanma imkanı elde edinceye kadar**, namazı vaktinde kılmanın kerametine binaen teyemmüm ederek, namaz kılabilirsiniz. Mukim olup وَإِنْ كُنتُمْ مَرْضَى: **hasta iseniz** ve su kullanmanın hastalığınızı şiddetlendireceğinden korkuyorsanız, أَوْ عَلَى سَفَرٍ: **ya da yolculuk için bir araca binmiş iseniz**, أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنكُمْ مِنَ الْغَائِطِ : **ya da büyük abdestten gelmişseniz**, أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاءَ: **ya da kadınlarla cima etmişseniz**, veya oynaşmış veya sürtüşmüşseniz, فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً: ve bu sayılan hallerde ve başınıza gelecek cenabet halinden sizi temizleyecek yeterli **su bulamamışsanız**, فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ: **yüksek bir yere giderek** ellerinizi temiz toprağa vurduktan sonra topraklı ellerinizle, **ellerinizi ve yüzünüzü** su ile yıkama miktarınca **sıvazlayarak teyemmüm ediniz** ki abdestten ve gusülden bedel olsun ve onun yerini alsın. Çünkü toprak temizleyici şeylerdendir, özellikle de temiz toprak olursa. إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا: **Allah affeden ve bağışlayandır.(43)** Kullarının ahvalini ıslah eden Allah, bu tür kolaylıkları sağlayan affedici, sıkıntıya düştüğünüz zamanlarda sorumlu tutmayıp, başka yollar gösterme lutfuyla sizi kurtaran bağışlayıcıdır.

Daha sonra Allahü sübhanehu, bazı inatçıların Kur'an'ın hidayetinden mahrum kaldıklarını görüp anlayanlara hitap ederek soruyor:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ: **Kendilerine kitaptan bir nasip verilenleri görmedin mi?** Ey gören kişi, kendilerine, eski kitaplardaki

...يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَائِكُمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ....

her şeyi kapsamına alan Kur'an nasip olan kavimlerin yaptıklarının kötülüğünü görmedin mi? O kitap, nüzulü esnasında mevcut oldukları ve daveti bizzat kendisine kitap indirilen peygamberden duydukları için herkesin hidayet kaynağıdır. Kendilerini Kur'an'ın hidayetinden nasıl mahrum ediyorlar da يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ: **Kendileri sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yolunuzu şaşırmanızı istiyorlar.(44)** Onlar hidayet yerine kendileri için sapıklığı seçiyorlar, bulunla da kalmıyorlar, ey müminler, sizin yollarınızı kapatarak, zulmederek sizi yoldan çıkarmak istiyorlar. Bu yol, bazı zayıflarınızın kalplerinde kıpırdayan, daha önce indirilmiş kitaplarla ilgili şüpheleri kaldıracak olan, yalanlama ve karşı çıkma iddialarını açığa çıkararak sizi hidayet zülaline ulaştıracak olan apaçık bir yoldur. Yani ey müminler, onların dostluklarıyla ve size yaklaşmak istemeleriyle övünmeyiniz, onları dost edinmeyiniz, çünkü onlar sizin gerçekten düşmanınızdır.

وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ: **Allah sizin düşmanlarınızı en iyi bilendir.** Sizi görüp duran Allah, sizin düşmanlarınızı sizden daha iyi bilmektedir. Sizin, işlerinizin hepsini Allah'ın emirlerine göre yapmanız, ona yönelmeniz ve onların şerlerinden emin olmak için Allah'tan yardım istemeniz gerekir. وَكَفَى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللّٰهِ نَصِيرًا: **Allah dost olarak da yeter, yardımcı olarak da yeter.(45)** Allah müminlere veli olarak yeter ve Allah müminlere yardımcı olarak yeter, eğer düşmanları onlara galip olursa müminlere yardım eder ve onların intikamını alır.

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ: **O Yahudilerin bazıları kelimelerin yerlerini değiştiriyorlar.** Yahudiliğe mensup olup, kendilerine Yahudi denilenlerin bir kısmı, Peygamber'e ve Kur'an'a muhalefet edilmesini istiyorlardı. Önceki kutsal kitapların hepsinde bunu yapıyorlardı. Kur'ana karşı çıkabilmek için Tevrat'ta belirtilen, Kur'an ve Hz. Peygamber'in gönderileceği hususlarındaki Allah kelamını tahrif ediyorlar ve sözcüklerin yerlerini değiştiriyorlardı. Allah'ın sıraladığı

... وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

sözcükleri ya başka bir sözcükle ya da yerlerini değiştirmek suretiyle lafız ve mana olarak açıkça tahrif ediyorlardı. Peygamber onları imana davet ettiği zaman, وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا: **Söylediklerini duyduk, istediklerini de reddettik**, diyorlar. وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ: Din konusunda, **hiç kimsenin sana duyurmadığı sözleri sen bizden duy ve** وَرَاعِنَا: bizden faydalanmak için **bizi gözet**, diyorlar. Onların bu tür batıl ifadelerle yapmak istedikleri şey, لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ: **Dilleriyle karşı çıkmaktır.** Yani dilleriye müminlere karşı çıkmak ve onları yönelmiş oldukları tevhid-i iman yolundan, kendi nefislerinin arzuladığı yola saptırmaktan başka bir şey değildir. وَطَعْنًا فِي الدِّين: **Dine saldırmaktır.**Bu hareketleriyle onlar sapasağlam ve dosdoğru olan dini yaralamak istiyorlar. وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا: **Onlar işittik ve itaat ettik, dinle ve bizi gözet, demiş olsalardı.** Onlar, hidayet ehli olup ta bizden nasipdar olmuş olsalardı, Peygamber onları imana davet ettiği zaman, söylediklerini duyduk ve istediklerini kabul ettik, sen Rabb'inin vahyettiği hükümleri dinle ve sonra da bize dinlet ve bize şefkat ve merhamet gözüyle bak ki senin yolunu görelim ve senin hidayetinle aydınlanalım, demiş olsalardı. لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ : **Bu onlar için daha hayırlı ve daha dürüst olurdu.** Yani bu sözleri de isteyerek ve samimi olarak söylemiş olsalardı, dünyada ve ahirette kendileri için söylenmiş en iyi söz, tevhit ve imana götürecek en doğru yol olurdu. وَلَٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ : **Fakat Allah onları küfürleriyle lanetlemiştir.** Allah onları lanetlemiş ve eşsiz ilmi sayesinde onların ırklarına bağlı inkarcılıklarını bildiği için, kıyamet gününde yanında bulundurma şerefinden onları men etmiştir. فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً: **Az bir kısmı hariç, onlar iman etmezler.(46)** Az bir kısmı …

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ
اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَٓا اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا اَصْحَابَ السَّبْتِۜ
وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ ....

müstesna olmak üzere, onlar iman etmezler. Allah ezeli ilmiyle onların az bir kısmını istisna etmiştir.

Sonra Allah, onlara bir çağrıda bulunuyor iyice dikkatlerini çekiyor: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ: **Ey kendilerine kitap verilenler,** yani Tevrat verilenler, آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ: **Size verilen kitabı doğrulayan** Muhammed'e mükemmel faziletimiz ve lütfumuzdan bahşederek indirdiğimiz, her şeyi içine alan **Kur'an'a iman ediniz.** مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا: **Yüzlerinin şeklini değiştirmeden önce,** yani insanlık onurlarını silip, idrak güçlerini yok etmeden ve kemal mertebesine ermeden önceki **en rezil mertebeye geri döndürmeden önce,** أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ: **ya da cumartesi ehli olanları, vacibul'l-vücudun emirlerine çeşitli hileler icat ederek karşı gelmeleri sebebiyle lanetlediğimiz** ve şekillerini değiştirerek mertebelerin en pisine kovaladığımız **gibi onları da lanetleriz.** Onları da huzur-ı ilahi sahasından darlıklara ve sıkıntılara kovarız. Kadir ve muktedir olan Allah'ın, ters yüz ederek yanından kovmasını ve dilediğini yapmasını imkansız olarak görmeyiniz. Çünkü وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولاً: **Allah emirleri,** istediği şeyin olması ile ilgili bütün iradesi, **yerine gelir,** kesinlikle olur ve buna karşı konulamaz.**(47)**

Daha sonra Allah şöyle buyurmuştur: إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ: Büyüklük ve ululuk vasıflarını kendinde toplamış olan, şan ve şerefin yegane sahibi olan **Allah, kendisine şirk koşulmasını affetmez.** Yani, kendisinden başka birinin varlığını ispata yeltenerek kendisine şirk koşanlardan intikamını saklamaz ve onları bağışlamaz. وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ: Tövbe etsinler veya etmesinler, Allah isterse, **istediği kişilerin,**

... وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ
اَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّٰهُ يُزَكّٖى مَنْ يَشَٓاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ....

---

kendisine şirk koşmaktan başka, büyük küçük her türlü günahını affeder. Sonra tekid etmek ve uyarmak için şöyle buyuruyor: وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا: Samed, Ferd, Ehad, Kahhar, Vahid olup doğurmamış ve doğurulmamış olan ve kendisine kimsenin denk ve eş olamadığı **Allah'a kim şirk koşarsa,(48)** yani onun yarattıklarından bir şeyi, asalet ve istiklal bakımından ona denk kabul ederse, yalanlardan ve iftiralardan münezzeh olan Allah'a **iftira etmiştir**, ve kendi nefsi için **büyük bir günah elde etmiştir.** Onları o büyük günahtan ve günahın dünyada ve ahirette gerektirdiği cezadan kurtaracak birisi yoktur.

Allah'ım, senden sana sığınırız ve senin eserin olan herhangi bir şeyi sana bilerek veya bilmeyerek şerik koşmaktan da bağışlanmamızı isteriz. Sen bilinmeyenleri en iyi bilensin.

Ey gözleri açık olan kişi, أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ : **Kendilerini** kendi sözleriyle, riya ve gösteriş elbiseleri altında **temize çıkaran** kavimleri **görmedin mi?** Onlar bu yalan dünyalıkları nasıl elde ettikleri ile övünüyorlar. Bilmiyorlar ki kul küçük ve üstelik de gizli olan şirklerden uzak değildir. Kısaca bir kulun, kendini veya başkasını tezkiye ederek temize çıkarması, günahsızlığını ifade etmesi kesinlikle doğru değildir. بَلْ اللّٰهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ: **Bilakis** kullarının ahvalini bilen **Allah,** kullarından kendilerini tezkiye ederek temiz gösterip de sözleri ile yaptıkları uyuşmayanlardan istediklerini kendi keremiyle **temizler.** O derece ki وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً: **iplik kadar haksızlığa uğramazlar.(49)** Yani kendilerine bildirilen karşılıkların üzerine, hurma çekirdeği lifleri kadar küçük bile olsa, bir artırma yapılmaz.

انظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ: Ey ibret gözleriyle gören kişi, kendi kendilerini tezkiye eden o riyakarlara **bak,** Allah'ın kendilerini tezkiye etmesinin, kendilerinin giyim kuşamlarından dolayı tercih edilmesi

... وَكَفٰى بِهٖٓ اِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٠﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ
يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ
تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

olduğunu iddia ederek, yalan yere **nasıl iftira ediyorlar?** وَكَفٰى بِهِ إِثْمًا مُبِينًا: Allah'ın büyük intikamına çarptırılacak olan iftirayı yapan **müfteriye, apaçık bir günah olarak** bu suç **yeter.(50)**

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنْ الْكِتَابِ: Ey gören kişi, aşırı giderek, **kendilerine kitap** ilmin**den nasip verildiğini iddia edenleri görmedin mi?** Yani kendilerine tevhid-i ilahinin yöntemini açıklayan ve yolunu gösteren Tevrat'tan nasipleri olanları görmedin mi? Nasıl oluyor da يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ: kendilerinden hayır umulmayan, şer beklenmeyen, kötülük de yapamayan **putlara ve tağûta iman ediyorlar.** Tağut yanlış ve sapık fikirler olup insanı kafirliğe, zındıklığa ve putperestliğe yönlendirir, reşad yolundan saptırır. Onlar içlerinden ehl-i tevhit olmuş olsalardı ve kendilerinin Allah katından tevhid yolunu belirlemek ve işaretlerini öğretmek için indirilen kitap hakkında bilgileri olmuş olsaydı bu gibi batıl, boş, insanı yoldan çıkaran şeylere kesinlikle inanmazlardı. Onlar kendileri sapıklıklarına rağmen başkalarını sapıtmayı da istiyorlar ve وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا kendi zayıf yandaşları olup **inanmayanlar için** هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا: bizim bu kardeşlerimiz, Muhammed'e **inanmış olan** aşağılıklardan **daha doğru yoldadır, diyorlar.(51)** Onlar bu gibi boş sözleri Muhammed ve Muhammed'e inanmış olan müminleri küçük görmek ve onlarla alay etmek için söylüyor, böylece de İslam dinini yaralamak, aşındırmak istiyorlardı.

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ: **İşte onlar,** rüşt yolundan, sırat-ı müstakimden uzaklaşmış olanlar, **Allah'ın lanetlediği insanlardır.** Yani Allah onları, huzuruna kabul şerefi sahasından uzaklaştırmış, hüsran ve ümitsizliklerle dolu dünya darboğazına fırlatmıştır. وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا:

اَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ اَمْ يَحْسُدُونَ
النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ اِبْرٰهِيمَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهِ ....

Allah'ın lanetlediği kimseler için hiç dost bulamazsın.(52) Güçlü ve intikam sahibi Allah'ın lanetlediği insanlara, Allah'ın huzurunda şefaat edecek, yardımcı olarak kimse bulamazsın. Çünkü Allah'tan başka bir Tanrı yoktur.

Ey görüp de ibret alan, onların imandan bir nasibi, tevhid ve irfandan bir payı, bir şansı olduğuna inanıyor musun? Onlar için böyle bir şey yok. أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ: **Onların** yeryüzünde **saltanattan nasipleri olduğuna** inanıyor musun? فَإِذًا لاَ يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا: Onlar dünya malını harcamaya yetkili idareciler **olmuş olsalar,**cimrilikleri sebebiyle, **insanlara küçücük bir kırıntı bile vermezler.(53)**

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ : **Yoksa onlar, insanları, Allah'ın lutfundan verdiklerinden ötürü çekemiyorlar mı?** Yoksa onlar, Allah'ın kendi nuru ile bakıp gözetmesi, onlara hikmeti, peygamberliği ve Kur'an-ı mübini vermesinden müminlere aşırı öfkelerinden dolayı kin mi besliyorlar? Müminler o nur ile Allah'ın mübarek yüzüne bakacaklar. Onlar cimriliklerinden ve hasetliklerinin çok oluşu nedeniyle müminleri ve kitapları olan Kur'anı inat olsun diye yalanlıyorlar. Ey gören kişi, eğer hükümranlıktan ve kitaptan nasibi olanları görmek istersen, bil ki biz, فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا: **İbrahim'in soyuna kitabı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.(54)** Yani, biz İbrahim'in zürriyetini lütfumuzla erdemli kıldığımız için, o soyun temizliğinden dolayı, Muhammed'i de o sülalèden gönderdik. Allah'ın şerî hükümleri açıklayan Kur'anı ve onların uygulanabilmesi için gerekli olan dayanakları yarattık ve onlara dünyada geniş bir alana tamamıyla ve kıyamete kadar hükmetme imkanını bahşettik.

فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ: **Onlardan bazıları buna inandı.** Yani, İbrahim oğullarının peygamberliklerine, onların zürriyetlerine ve ....

... وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعٖيرًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا
بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلٖيهِمْ نَارًاۜ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا
غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزٖيزًا حَكٖيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ
فٖيهَٓا اَبَدًاۜ ....

hükümranlıklarının büyüklüğüne iman ettiler. وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ: **Onlardan,** buna inanmayanlar, inat edenler ve **yüz çevirenler de var.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onları cezalandırma ve intikam huslarında acele etme. وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا: **Onları kavurmaya cehennem yeter.(55)** Yani onlardan intikam almak ve en kötü ve en şiddetli azap ile cezalandırmak için hazırlanmış olan cehennem onlara yeter. Ey peygamberlerin en mükemmeli bizim yerimize onlara, bu yüz çevirenlerin akibetlerinin vahametini haber ver.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا: **Ayetlerimizi inkar edenleri,** o inat edip yüz çevirenler gibi, mücrimleri cezalandırmak için hazırlanmış olan kavurucu **ateşe atacağız.** كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا: **Derileri iyice yandığı,** yok olduğu **zaman derilerini** yeni derilerle **değiştireceğiz** لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ: **ki azabı tatsınlar**, yani azap çekmeye devam etmeleri için bunu yapacağız. إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا: **Allah aziz ve hakimdir.(56)** Yani gayur ve müntakim olan Allah, istediklerinden intikamını almaya gücü yetendir ve hakimdir, adildir. Ne fazla ne az, hiçbir haksızlık yapmaz.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ : **İman edenleri ve güzel ameller işleyenleri, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağız.** Bize, ayetlerimize ve peygamberlerimize iman edenleri, bizim yapmalarını istediğimiz amelleri yapanları, bir ikram ve lütuf olarak cennetlere koyacağız. O cennetler ilim, göz ve hak bahçeleri olup altlarından tecelliyat-ı rahmaniye uygun olarak ruhani lezzet ırmakları akar. Öyle ki onlar خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا: **orada sonsuza kadar,** ......

... لَهُمْ فِيهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَلِيلاً ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَم۪يعًا بَص۪يرًا ﴿٥٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ وَاُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْكُمْۚ ....

kesintisiz olarak, hiç ayrılmadan **kalırlar.** لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ: **Orada onların** isimlerinin ve sıfatlarının gerektirdiği şekilde güzel olarak yaratılmış, arkadaşlık edecekleri ve huzur bulacakları, kirlerden kesinlikle arınmış **temiz eşler de vardır.** وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَلِيلاً: Onlara bahşedeceğimiz lutfumuzun gereği olarak **onları en koyu gölgeliklere koyacağız. (57)** Ey müminler, bu büyük müjdeyi iyi bilin.

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا: **Allah size, emanetleri ehline vermenizi emrediyor.** Yani size bu gibi müjdeler sunan Allah, ister mal, ister şahitlik ve isterse eğitme, olgunlaştırma, doğruya yönlendirme gibi kul hukukuna ait emanetleri ehil olanlara tevdi ediniz. وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ: **İnsanlar arasında bir karar verdiğiniz zaman kararınızı adilce vermenizi de emrediyor.** Yani birbiri ile düşman olmuş, hasım olmuş insanların arasını adil bir şekilde bulunuz, ve taraflardan birinin lehine-aleyhine davranmayınız. إِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ: **Allah size ne güzel nasihat ediyor.** إِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا: **Allah** sizin her dediğinizi **duyan** ve her yaptığınızı **görendir.(58)** Söylediklerinizden, işlediklerinizden, niyetinizden geçirdiklerinizden hiçbir şey, zerre miskalince bile olsa, yerde veya gökte bulunsanız ondan kaçmaz.

Sonra şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ : **Ey iman edenler, Allah'a itaat ediniz, peygambere de itaat ediniz, idarecilerinize de.** Ey inananlar, imanınızın gereği Allah'a ve peygamberine itaat etmektir. Emirlierini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'a ve sizi tevhidine götürmesi için yerine halife seçtiği Peygamberine itaat ediniz. İdarecilerinize de itaat ediniz. Onlar, insanlar arasında İslamın özelliklerini ayakta tutan emirler, idareciler ve İslamın

... فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فٖى شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوٖيلًا ﴿٥٩﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ
يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرٖيدُونَ اَنْ
يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهٖۜ وَيُرٖيدُ الشَّيْطَانُ
اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعٖيدًا ﴿٦٠﴾

---

hükümlerini tespit etmek ve uygulamak için çalışan yargıçlardır. فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ: Herhangi bir şeyde anlaşamazsanız, onu Allah'a ve Rasulüne arzedin. Eğer idarecilerinizle, herhangi bir dini konunun, Allah'ın şeraitine uygun olup olmadığı hususunda anlaşamazsanız, Allah'ın kitabına ve peygamberin hadislerine müracaat ediniz ve cevabını bu iki kaynakta arayınız. إِنْ كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ : **Allah'a ve ahiret gününe inanıyor iseniz,** yani iyilik veya kötülük her şeyin karşılığını Allah'ın vereceğine inanıyorsanız, ve ahiret gününün karşılıkların verilmesi için hazırlanmış olduğuna inanıyorsanız ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً: **bu yapacağınız yorum bakımından sizin için daha hayırlı ve daha güzeldir.(59)** Yani Allah'ın kitabına ve peygamberinin hadislerine müracaat etmeniz, kendi aklınızdan bir şeyi zorlamanızdan daha iyi ve daha güzeldir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ: **Sana ve senden öncekilere indirilenlere inandıklarını iddia edenleri görmedin mi?** Ey bütün insanlığa gönderilmiş olan Peygamber, hak ile batılı birbirinden ayırıcı olarak sana indirilen Kur'an'a ve senden önceki peygamber kardeşlerine inzal olunan kutsal kitaplara inandıklarını iddia eden münafıkları görmedin mi? يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ : **Tağut'un hakimlik yapmasını istiyorlar.**Halbuki Tağut, iman ve kutsal kitapların gereğinden saptırır. Bunun için وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ: o **Tağut'u inkar etmeleri emrolunmuştur.** Tağutların başı olan وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالاً بَعِيدًا: **Şeytan onları büsbütün şaşırtmayı istiyor.(60)** Öyle bir sapkınlık ki hidayete ermeleri asla beklenmez.

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقٖينَ
يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ
ثُمَّ جَٓاؤُ۫كَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَانًا وَتَوْفٖيقًا ﴿٦٢﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ
يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فٖي قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ...

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ: **Onlara, Allah'ın indiklerine ve Peygamber'e gelin, denildiğinde.** Yani sadece nasihat için, haydi Allah'ın diğer peygamberlere gönderdiği kitaplardakileri de içine alan Kur'ana müracaat edelim, insanlara hidayet yolunu gösteren peygamberin Allah'ın hükümlerini açıklayan hadislerine bakalım denildiğinde, رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا: **münafıkların senden iyice yüz çevirdiklerini gördün.(61)** Kalplerindeki fesattan dolayı seni ve nasihatlarını dinlemediler.

فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ: **Kendi elleriyle yaptıklarından ötürü başlarına bir musibet geldiğinde, Allah'a yemin ede ede, sana nasıl geliyorlar?** Onlar müminlere duydukları kinlerimle, Tağut'un muhakemesini istemekle ve senin hükmüne ve kararına razı olmamakla nasıl münafık olmazlar? Sonra da başlarına bir bela gelince, yemin ederek sana geliyorlar. إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا : **Biz yalnızca iyilik etmek ve aralarını bulmak istedik**, diyorlar.**(62)**

İbn Abbas'tan rivayet olunur ki bir münafık bir Yahudi ile anlaşmazlığa düştü. Yahudi onu Paygamber'e gitmeyi teklif etti, münafık da Kaab b. Eşref'e gitmeyi önerdi. Biraz mücadeleden sonra Peygamber as'a gitmeye karar verdiler. Peygamber, Yahudi'yi haklı buldu. Münafık, Peygamber'in verdiği kararı kabul etmedi ve Ömer'e gidelim, o karar versin deliler ve gittiler. Ömer onları dinledi ve öyle mi dedi? Onlar da evet öyle, dediler. Burada bekleyin diyerek çıktı. Evine gitti ve kılıcını alıp gelerek münafığın boynunu vurdu. Sonra da, ben Peygamber'in verdiği hükmü kabul etmeyenler hakkında bu hükmü uygularım, dedi. Bundan sonra ona Ömerü'l-faruk, yani "doğru ile yanlışı ayıran Ömer" denildi.

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ: **Allah'ın, kalplerinde var olanı bildiği o insanlara aldırma.** Sapkınlık çamuruna saplanmış

... وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَل۪يغًا ﴿٦٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ
اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُ۫كَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ
وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَح۪يمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا
يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ ف۪يمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ....

olan o insanların kalplerinde olan nifakı, düşmanlığı Allah bilmektedir. Onların yalan yeminleri, onları Allah'ın azabından kurtarmaz. Onları ve yeminlerini müminlerden uzak tut. وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنفُسِهِمْ قَوْلاً بَلِيغًا: **Onlara nasihat et ve kendileri hakkında etkili söz söyle.(63)** Yalnız kaldığında onlara, peygamberlik ve nübüvvet mertebesinin gereği olarak nasihat et ve Müslümanlardan ayrıldıkları zamanlarda onların hoşlarına gidecek, tesirli sözler söyle ki etkilensinler ve yaratılmış oldukları asli fıtratları harekete geçsin ve Allah'ın tevhidini idrak etsinler, Allah'ın hakikatini anlayabilecekleri şeyler dikkatlerini çeksin.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ: **Biz her peygamberi, Allah'ın izni ile, kendisine itaat edilsin diye gönderdik.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bu gibi başarıları uzak görme. Çünkü biz geçmiş ümmetlere gönderdiğimiz her peygamberi itaat edilsin, emirleri uygulansın diye gönderdik. Allah'ın iradesi, onlara itaat edilmesine iman edilmesine bağlandı. وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ: **Onlar kendi kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler ve Allah'tan bağışlanma dileselerdi.** Onlar çok cahil olduklarından ve nifaklarının şiddetinden ötürü senin emirlerinden ve bize bağlanmaktan çıktıkları için samimi bir şekilde pişman olarak, tövbe ederek sana gelseler... وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا: **Peygamber de onlar için af isteğinde bulunsaydı, onlar Allah'ı ziyadesiyle affedici ve merhamet edici bulacaklardı.(64)**

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ: **Hayır, Rabbine yemin olsun ki, aralarındaki anlaşmazlığa seni hakem edinceye kadar iman etmiş olmazlar.** Ey herkese gönderilmiş olan Peygamber, aralarında meydana gelen ihtilaflarda seni hakem kabul etmeyinceye ....

... ثُمَّ لَا يَجِدُوا فٖٓي اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلٖيمًا ﴿٦٥﴾
وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا
قَلٖيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبٖيتًا...
﴿٦٦﴾ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّٓا اَجْرًا عَظٖيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًا ﴿٦٨﴾

kadar onlar Allah'a, kitaplarına ve peygamberlerine iman etmiş olmazlar. ثُمَّ لاَ يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا : **Sonra senin verdiğin karara uymakta bir sakınca bulamayacaklar ve tamamen kabullenecekler.(65)** Yani senin verdiğin kararda kendi vicdanlarını rahatsız eden bir şüphe, bir sıkıntı ve bir sakınca görmeyecekler ve kararını tamamen kabul edecekler. Çünkü sana itaat aynen bize itaattir.

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ: **Onlara kendinizi öldürün, diye emretseydik.** Bizim yolumuzda ölmelerini farz kılsaydık. أَوْ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ: **Yahut memleketinizi terk ediniz,** deseydik. Yani yeryüzünde alışık olduğunuz yurtlarınızı terk etmenizi isteseydik. مَا فَعَلُوهُ إِلاَّ قَلِيلٌ مِنْهُمْ: **Az bir kısmı hariç, yapmazlardı.** O yapanlar, onun yanında ebediyen kalma şerefini elde etmek için Allah'ta yok olmaya can atan samimi insanlardır. وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا: **Eğer onlar, kendilerinden isteneni yapsalardı, kendileri için daha iyi ve daha kalıcı olurdu.(66)** Yani yapmaları istenenleri Allah'ta yok olmayı çok özlemelerinden ve istemelerinden dolayı yapsalardı, dünyalarında ve ahretlerinde daha iyi olur, ayakları da tevhit ve irfan yolunda daha sağlam basardı.

وَإِذًا لآتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا: **O zaman, katımızdan onlara büyük bir ecir de verirdik.(67)** Yani ayakları tevhit yolunda iyice sağlamlaşınca, onlar hiçbir şey yapmasalar bile, biz onlara mükaşefe ve müşahede derecelerini kazanmalarını da bahşederdik.

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا: **Onları sırat-ı müstakime de eriştirirdik.(68)** O dosdoğru yol, hiçbir yere sapmadan, dolaşmadan doğruca bize

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّ۪نَ
وَالصِّدّ۪يق۪ينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِح۪ينَۚ وَحَسُنَ اُو۬لٰٓئِكَ رَف۪يقًاۜ ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ
اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَل۪يمًا۟ ﴿٧٠﴾

ulaştırırdı. Ey Allahım, bizi senin tevhidinin zirvesine ulaştıracak olan sırat-ı müstakimine, lütuf ve kereminle bizi de götür.

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ: **Allah'a ve peygamberine itaat eden kimseler, Allah'ın kendilerine nimet bahşettikleriyle beraberdir.** Yani ey müminler, biliniz ki Allah'a ve yerine halife seçtiği peygamberine hakkıyla itaat edenlerin beraber olacağı, kendilerine nimet bahşedilenler مِنْ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ: **Onlar peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlihlerdir.** Kemal ve tekmil mertebelerinin ikisini de biriktirmiş olan peygamberler keşif ve şühut mertebesini elde etmişlerdir, Allah'tan başka bir varlık görmezler. Sıddîkler, müşahede makamına ulaşıp, Allah'ın vech-i cemaline hayran olanlardır. Onlar kendilerine bahşedilenlerle mutlu olup kemal ve tekmil makamlarına iltifat etmezler. Şehitler, kimlikleri eller üstünde yükseltilenlerdir. Salihler ise nefislerindeki yedi derecenin eksiklerini tamamlamaya gayret edenler, imanlarını ve kazanımlarını gözden geçirenlerdir. وَحَسُنَ أُوْلَئِكَ رَفِيقًا: **Onlar ne güzel arkadaşlardır.(69)** Yani, güçleri yettiğince çalışarak tevhid yolunda ilerlemiş insanlar, Allah'ın yolunu tutan güzel arkadaşlardır.

ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنْ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عَلِيمًا: **Bu lütuf Allah'tandır ve bilen olarak Allah yeter.(70)** Yani bu hidayete ererek, Allah'ın güvencesinde olan ulularla arkadaş olmak Allah'ın bir lütfudur. Kulun yaptığı bir şey değildir, hiç kimse keyfiyetini ve kemiyetini bilmemektedir. Onun nasıl ve ne kadar olduğunu sadece Allah bilmektedir. Allah'ım, katından bize de rahmet ihsan eyle.Çünkü sen karşılıksız verensin.

Allah'a yakın olan bu insanlarla arkadaşlık etmenin yollarından biri de cihattır. Bunun için Allah, bu yolların hazırlanmasını emretmiştir. Kendisi de hazırlık yapılması işine verdiği önemi göstermek için şöyle buyurmuştur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَمٖيعًا ﴿٧١﴾ وَاِنَّ مِنْكُمْ
لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهٖيدًا ﴿٧٢﴾
وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنٖي
كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظٖيمًا ﴿٧٣﴾

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ: **Ey iman edenler, tedbirlerinizi alınız.** İmanınızın gereği ve dininizin ve peygamberinizin yardımı için gerekli hazırlıklarınızı yapın ki düşmanlardan o hazırlıklarla korununuz ve savaşmaya hazır olunuz. فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوْ انفِرُوا جَمِيعًا: **Grup grup harekete geçin veya topluca çıkın.(71)** Hep birlikte seferber olursanız düşmana korku salarsınız.

وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ: **Bazılarınız yavaş davranırlar.** Yani içinizden bazıları, vallahi, münafık oldukları ve kalplerinde hastalık olduğu için, yavaştan alacaklar ve tembellik göstereceklerdir. فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا: **Eğer sizin başınıza bir musibet gelirse o, Allah bana nimet verdi, çünkü onlarla beraber şehit olmadım, der.(72)** Eğer siz mağlupsanız, ya da hezimete uğrarsanız, yavaştan alıp geride kalan münafık bu yavaşlığı ve gecikmesi sebebiyle, Allah'ın nimetine kavuştum, iyi ki onlarla beraber olmadım, yoksa ben de şehit olup, ölecektim der.

وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ : **Eğer onlara Allah'ın lütfu nasip olursa, sizinle arasında bir bir şey olmamış gibi, şöyle derler;** Yani o münafik, size olan aşırı ve hasedinden dolayı kaybettiklerini elde etmiş olmayı ümit ederek şunları söyler: يَالَيْتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا: **Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir başarı kazansaydım.(73)** Yani Müslümanların kazandıklarını ben de kazansaydım, der. Münafıklar savaş emri karşısında yavaştan almış olsalar ve geride kalmış olsalar bile, bu temennide bulunurlar.

فَلْيُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِۜ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًاۜ ﴿٧٥﴾

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ: **Şimdi, dünya hayatını âhiret hayatına karşılık verenler, Allah yolunda savaşsın.** Allah'ta yok olmaya koşan muhlisler, müşriklerle vuruşsunlar. Onlar ahiret hayatını dünya hayatına tercih edenlerdir. وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا: **Allah yolunda çarpışıp ta ölenlere veya mağlup edilenlere biz büyük bir mükafat vereceğiz.(74)** Tevhid-i ilahi için bu müşriklerle savaşanlar, onlar tarafından öldürülmeleri veya yenilmeleri halinde, bizim katımızdan büyük bir mükafat alacaklardır. Onlara vereceğimiz mükafat ne dünyadaki herhangi bir mükafat gibidir, ne de güzel ameller işleyenlerin ahrette alacakları bir mükafata benzer. Şehitler sağdır ve Allah katında rızıklandırılmaktadırlar ve Allah'ın kendilerine bahşettikleri ile sevinçlidirler. Gaziler de Allah'ın himayesinde ve koruması altında ve yanındadırlar.

وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ: **Size ne oluyor da Allah yolunda ve zayıflar için savaşmıyorsunuz?** Ey bu müjdelerle müjdelenmiş olan müminler, başınıza ne geldi de Allah yolunda Allah'ın düşmanlarıyla ve kendi zayıflarınız uğruna çarpışmıyorsunuz? مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ: O zayıflarınız, **erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan** oluşmaktadır. الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا: **Ey Rabbimiz, insanları zalim olan bu şehirden bizi çıkar ve bize kendi katından bir veli nasip et, bize kendi katından bir yardım edici nasip et, diye yalvaranlardır.(75)** Yani hicretten sonra Mekke'de kalıp ta müşriklerin kendilerine eziyet ettikleri ve aşağıladıkları güçsüz kimseler vardır. Çektikleri acılar son ....

اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِۚ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُٓوا اَوْلِيَٓاءَ الشَّيْطَانِۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعٖيفًاۚ ﴿٧٦﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ قٖيلَ لَهُمْ كُفُّٓوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرٖيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةًۚ ....

aşamaya geldiği için Allah'a yalvarmaktadırlar. Zulümlerine dayanacak gücümüz kalmadı, demektedirler. Bize bir yardımcı gönder, diye dua etmektedirler. Allah onların duasını kabul etmiştir. Bazılarını muhacirine katmıştır. Bazılarını, Mekke'yi fethettikten sonra peygamberin yardımıyla kurtarmıştır ve istediklerine nail olmuşlardır.

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ : **Mü'min olanlar Allah yolunda savaşıyorlar, kafir olanlar ise tâğut uğrunda savaşıyorlar.** Yani müminler Allah'a yakın olmak ve onun rızasını kazanmak, hem de Allah'ın dininin yayılması ve kelime-i tevhidinini yüceltmeye gönderilen peygambere yardım için savaşıyorlar, kafirler ise insanlara yollarını şaşırtan ve şeytanın ve arkadaşlarının yoluna götüren tâğut için savaşıyorlar. فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا: **O halde şeytanın taraftarlarıyla savaşın, şeytanın tuzağı da zayıftır.(76)** Ey müminler, onların keyfiyet ve kemiyet bakımından çokluğuna aldırış etmeden onlarla savaşın. Allah'ın kurduğu tuzağın yanında şeytanın kurduğu tuzak çok zayıftır, ne ibret alınacak bir yanı, ne de tesiri vardır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ: **Kendilerine, savaşı bırakın ve namazlarını kılın, zekatlarınızı verin, denilenleri görmedin mi?** Mekke'de zayıf ve güçsüz oldukları zaman savaşmak isteyen ve Allah izin verinceye kadar savaşmayı düşünmeyin, sizi yalancı süslerle süslenmiş olan dünyaya meyletmekten arındıracak olan zekatlarınızı verin ve sizi bütün uzuvlarınızla Allah'a yaklaştıran ve yönelten namazlarınızı kılın, ve Allah izin verinceye kadar bekleyin denilen müminleri görmedin mi? فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً: **Savaşmaları emr olununca, içlerinden bir grup**

... وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَۚ لَوْلَٓا اَخَّرْتَنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۜ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌۚ
وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُونَ فَت۪يلاً ﴿٧٧﴾ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ
كُنْتُمْ ف۪ي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍۜ وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِه۪ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ ....

Allah'tan korkarmış gibi hatta daha da fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar. Güçleri yerine gelip te savaşmaları farz kılınınca, içlerinden bazıları imanının zayıflığından ve Allah'ın yardımına olan inancının azlığından dolayı Allah'tan korktukları gibi, belki de daha fazla, kafirlerden korkarlar. Bunlar İslam'ın başlarında oldukları için, imanları tevhid mertebesine yakin derede değildi. وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ: **Rabbimiz, savaşmamızı niçin farz kıldın, birazcık tehir etseydin olmaz mıydı, dediler.** Yani savaşmalarını emreden ayetin nazil olduğunu duydukları zaman, dedikodu yaparak, hala zayıf durumdayız, biraz daha ertelesen daha iyi olmaz mıydı, o zaman gücümüz kuvvetimiz de artardı, dediler. Gerçekte ise ölümden ve mallarını kaybetmekten korkuyorlardı. قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلاً: **Onlara de ki dünya malı az bir şeydir, Allah'tan korkanlar için âhiret daha hayırlıdır, siz kıl kadar haksızlık görmeyeceksiniz.** Allah ile buluşma şerefinin yanında dünya amelleri az kalır. Allah ile buluşma ve sonsuz nimet bahşedilmesi için hazırlanmış olan âhiret ise, Allah'tan başka bir şeyle meşgul olmayanlar ve sadece onu düşünenler için daha iyidir. Biliniz ki ey müminler, kaderinizde takdir edilmiş olanları ne eksik ne fazla, tam yaşayacaksınız. Yine iyice biliniz ki sonra yapalım, daha sonraya bırakalım demeleriniz ölüme etki etmeyecektir.

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُّمُ الْمَوْتُ: **Nerede olursanız olun, ölüm size gelir.** Allah'ın size takdir ettiği sürenin sonunda ölüm sizi bulur. وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ : **Güçlendirilmiş kalelerde olsanız bile.** Her türlü araç ve gereçlerle gücü artırılmış büyük kalelere sığınsanız bile, Allah'ın takdirinden kaçış yoktur, onun kararını ve hükmünü kimse bozamaz, o dilediğini yapar. وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِندِ اللَّهِ : **Kendilerine bir iyilik ...**

... وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهٖ مِنْ عِنْدِكَۜ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ فَمَالِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ الْقَوْمِ لَا
يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَد۪يثًا ﴿٧٨﴾ مَٓا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِۘ وَمَٓا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ
فَمِنْ نَفْسِكَۜ ....

dokunsa, bu Allah'tandır, derler. Onlar tevhid caddesinde sağlam durmadıkları ve sallandıkları için, bir yer feth olunduğunda ve ellerine ganimet geçtiğinde, bu bize Allah'ın bir lütfu derler. وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ: **Kendilerine bir kötülük dokununca ise, bu senden geldi, derler.** Onların başına, onları sınayacak bir bela geldiği zaman, senin sebep olduğunu söylerler. Yahudiler de, Muhammed Medine'ye geldiğinden beri meyve azaldı ve fiyatı da pahalandı, demişlerdi. قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا: **Hepsi Allah'tandır, de. Bu millete ne oluyor da, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar?(78)** Sen onlara hikmet kaynaklı sözler söyle ve de ki ister sevindirsin, ister üzsün, her şey Allah'ın emri ve iradesiyle sonradan meydana gelen şeylerdir. Kimse onun yaptıklarını, emirlerini ve tasarruflarını kesinlikle sorgulayamaz. Allah'ın tevhid ve irfan basamağından düşen bu millet niçin sözden anlamıyorlar?

Allah'ın mülkü ve melekütü hakkındaki sözü apaçıktır ve tevhidin temizliğine aykırı düşen atıflardan kaynaklanan tereddüt ve yalpalamalardan insanları kurtaracak olan bir sözdür. Onlar, Allah'ın kelamındaki sırları düşünen ve onlara uygun tedbir alan kimseler olsalardı Allah onların gönül gözlerini açar ve şüphelerini giderecek rahatlığı onlara kesinlikle bahşederdi. Peki iyilik ve kötülüğün izafeti nasıl oluyor? Allahü taalâ, muhlis kullarını tevehid yolunda ikaz ediyor ki Allah'ın bütün tecellilerindeki zuhuru sadece hayır, sadece faydadır. Ancak korkulan şer, yokluğun taayyünü ile yok olan dayandırmalardan kaynaklanmaktadır. Allah, peygamberine hitap ediyor ve sözlerinde kendisine layık bir hikmetin bulunduğunu söylüyor. Bu hikmet peygamber kanalıyla insanlara ulaşıyor.

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ: **Sana gelen iyilik Allah'tandır ve sana gelen şer ise kendindendir.** Yani başına gelen güzel şeyler, Allah'ın güzel tecelli etmesi adetince olmuştur.

... وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ
وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ
بَيَّتَ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذٖى تَقُولُ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ ....

Başına gelerek seni üzen, sana kötülük veren şeyer ise, senin onları yanlış sebeplere dayandırmandan dolayı kötü olmuştur. Değilse o bir iyilikti ve aslında kötü diye bir şey yoktur. وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا: **Seni insanlara elçi olarak gönderdik, şahit olarak ta Allah yeter.(79)** Bizim seni uyardığımız hususlarda onları uyarman için seni onlara peygamber olarak gönderdik. Senin gönderildiğine ve bildirdiklerine şahit olarak Allah kafidir.

مَنْ يُطِعْ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ: **Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiştir.** Yani peygambere iman eden ve Allah'tan getirdiklerini kabul eden kimse Allah'ın istediklerini yerine getirmiş olur. Çünkü Allah, bütün sıfatlarını ve isimlerini tecelli ettirendir. Meydana gelende, meydana getirenin hükmü geçerlidir. وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا: **Biz seni, sana yüz çevirenlerin bekçisi olarak göndermedik.(80)** Senden ve senin itaatinden kaçınanlara sen de yüz çevir. Seni onları koruyasın diye göndermedik. Seni, onlara doğru yolu tebliğ etsin ve sırat-ı müstakime çağırsın diye gönderdik.

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ: **Baş üstüne, derler; yanından çıktıkları zaman onların bir kısmı, senin konuştuklarından başkası olurlar.** Senin yanında iken, söylediklerin baş üstüne derler, ama senin yanından çıktıktan sonra, onların bir kısmı senin kendileriyle konuştuğun taife olmaktan çıkar, gizli planlar yapan, iftiralar atan, yalan söyleyen insanlar olurlar. وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ: **Allah da onların gizli planlarını yazıyor, sen onlara yüz verme.** Onlara cezalarını verecek olan Allah, onların yaptıklarını kendi defterlerine yazıyor ki ona göre cezalandırsın. Sen onlara aldırış etme, itaatlerine ve kabullenmelerine de bakma. وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ: **Allah'a dayan.** Her

... وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكٖيلًا ﴿٨١﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَۜ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا
فٖيهِ اخْتِلَافًا كَثٖيرًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَا جَٓاءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهٖۜ وَلَوْ رَدُّوهُ
اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذٖينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْۜ وَلَوْلَا
فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٨٣﴾

işte Allah'ı kefil ve yardımcı edin. وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً: **Vekil olarak Allah yeter.(81)** Onların zararlarını ve şerlerini senden uzak tutmaya ve senin intikamını almaya Allah yeter. Çünkü onlar nifakları ve şikakları cümlesinden olarak Kur'an'a türlü biçimlerde saldırıyorlar. Bazen onu Allah'tan başkasına izafe ediyorlar, bazen yalanlıyorlar, bazen de onun eskilerin masalları olduğunu söylüyorlar. Siz onun işlerinde tereddüt eder ve şanına saldırır mısınız?

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا: **Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Allah'tan başkasının katından indirilmiş olsaydı, onda büyük tutarsızlıklar bulurlardı.(82)** Kur'anı lafız ve mana olarak, açığı ve gizlisiyle, gerekli kıldığı hükümleri ve delaletleri açısından, işaret, ima ve sembollerini iyice incelemezler mi? O insan kelamı değildir. Eğer insan kelamı olsaydı, kesinlikle insanların değişkenlikleri kadar çelişkileri bulunurdu. وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ: **Onlara bir güven haberi ve korku emri geldiğinde onu yayarlar.** Müslümanların zayıfları arasında bir kavim vardır ki onlara emniyet ve huzur ile ilgili bir haber veya bir korku emri geldiği zaman, gerçek ve uydurma olduğuna bakmadan o haberleri ifşa ederler ve yayarlar. Bunlar Müslümanlara yakışmayan davranışlardır. وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ: **O haberi Peygamber'e veya idarecilerine götürselerdi, işin aslını anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi.** Yani onlar, böyle bir haberi duyduklarında Peygamber'e veya düşünüp değerlendirmeleri için, tedbir alması gereken idarecilere söyleseydi, elbette o gibi durumları iyi bilenler, bunun gizlenmesinin mi yoksa ifşa edilmesinin gerekeceğini bileceklerdi. Ey müminler, kendi akıllarınızla övünmeyiniz ve kendi görüşlerinizi de zorlamayınız. وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلاَّ قَلِيلاً: **Allah'ın lütfu ve rahmeti ......**

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ
يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُواۜ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً
حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَاۚ ....

üzerinize olmasaydı, az bir kısmınız hariç, şeytana tabi olurdunuz.(83) Size bir peygamber göndererek ve bir kitap indirerek lütufta bulunmasaydı, onun merhameti sayesinde o peygambere iman etmeyi başarmamış olsaydınız, hepiniz doğru yoldan saptıran şeytana uyardınız. Ancak, Allah'ın ezeli ilmi ile bilip te kendilerine bir lütuf olarak istisna ettiği az bir kısmınız, senden tamamıyla ayrılmış ve etrafından uzaklaşmış olsalar bile, şeytana uymazdı. فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لاَ تُكَلَّفُ إِلاَّ نَفْسَكَ: **Allah yolunda savaş, kendinden başka kimseden sorumlu değilsin.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Allah yolunda savaş, çünkü sen peygamberlik yüklerini başkalarına yükleme, o sadece senin üzerindedir. Senin cihad için eteklerini çemremen gerekir. Onlara gelecek yardımlara ve galibiyetlerine aldırış etme. Onların yerlerinde oturmalarına veya sağa sola dağılmalarına bakma, sana yardım edecek olan askerler değil, Allah'tır. وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ: **Müminleri teşvik et**. Onları savaşmaya cesaretlendir. Sen sadece onları teşvik et ve bildir. İster kabul etsinler, ister kabul etmesinler. Müşriklerin çokluğundan ve şirklerinin büyüklüğünden de korkma. عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Umulur ki Allah inkarcıların şiddetine son verir.** Yani Kureyşlilerin baskılarını yok eder. وَاللّٰهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلاً: **Allah şiddeti en sert olandır ve en sert cezalandırıcıdır.(84)** Tam bir kuvvet ve kudret ile intikam almaya muktedir olan Allah, en çok korkulması icap edendir ve en ağır biçimde cezalandırandır. O asilerin sana zarar vermeleri yakında sona erecektir. Allah onların kalplerine bir korku sokacak ve onlar her şeylerini kaybetmiş olarak geri döneceklerdir.

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا: **Kim güzel bir arabuluculuk ederse, ondan kendisi de nasiplenir.** Kim yaptığı aracılıkta Allah'ın hakkını ve kulların hukukunu gözetirse ve onları hayra teşvik eder, şerden uzak tutarsa, ve bunu Allah rızası için yapar, kendini yüceltmeyi,

... وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَا اَوْ رُدُّوهَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ

menfaat temin etmeyi ya da maruz kaldığı bir zararı def etmeyi düşünmezse, sebep olduğu ve Müslüman kardeşi için hayır duaya vesile olduğu için, şefaatin sevabından onun da nasibi olur.

Peygamber efendimiz, müslümanın Müslüman kardeşine gaybın zuhur etmesi şeklindeki duasınının kabul olunduğunu söyleyerek, meleğin, sanin için de aynen olsun, diye eklediğini söylemiştir.

وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا: **Kim kötü bir aracılık yaparsa, o kötülükten kendisinin de bir nasibi olur.** Yani kötülüğe aracılık ederek onu irtikap ettirenler, veya bir fitne ve bela bekleyenler, kendileri de o kötülüğün semeresinden ve ondan kaynaklanan günahı işlemiş olandan daha fazla nasiplerini alırlar. وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا : **Allah her şeyi görüp gözetiyor.(85)** Kullarının,her iyiliğinin veya kötülüğünün karşılığını verecek olan Allah, her kulunu lütfu ve adaletiyle mükafatlandırmaya muktedirdir.

وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا: **Herhangi bir biçimde size selam verildiğinde,siz daha güzel biçimde ya da aynı şekilde karşılık veriniz.** Ey müminler, Müslüman kardeşinizin selamlarına artırarak karşılık veriniz ya da kardeşlik hakkı olarak noksansız bir şekilde aynı dileklerde bulununuz. إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا : **Allah her şeyinizin hesabını yapar.(86)** Yaptığınız her şeyi eksiksiz olarak kaydeder ve hesabını sorar.

اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ: **Allah, kendinden başka ilah olmayandır, şüphesiz olan o günde sizi bir araya toplayacaktır.** Bütün mertebeleri, sizin için var edilmiş olan kimlikleriniz ve isimlerinizde bir araya toplamış olan ve kendisinden başka sizin için var olan veya var edilecek olanı olmayan, tek ilah olan Allah odur. Hay ve Kayyum'dur. Asla değişmeyecektir. Sizi kabirlerinizden çıkararak, kıyamet gününde bir araya toplayacaktır. Sizler boş kılıklarınızdan sıyrılarak

... وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَد۪يثًا ﴿٨٧﴾ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِق۪ينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ
بِمَا كَسَبُواۜ اَتُر۪يدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَب۪يلًا
وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَٓاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَٓاءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِۜ ....

onun huzurunda toplanacaksınız. Bunda hiç şüphe yoktur. Bu size bildirildi ve siz de tasdik ettiniz. وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا: **Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?(87)** Allah'ın buyrukları ne ise öylece inanmanız ve hükümlerine karşı gelmemeniz gerekir.

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ: **Size ne oluyor da münafıklar konusunda iki grup oluyorsunuz?** Ey müminler, size neler oluyor da münafıkların kafir ve müşrik olduklarında müttefik değilsiniz. وَاللّٰهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا: **Allah onları kazandıklarıyla tersyüz etti.** Onlar Allah'a şirk koştular, peygamberine düşmanlık ettiler ve müminlerin arasına da fitne soktular. أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللّٰهُ: **Allah'ın saptırdıklarını yola getirmek mi istiyorsunuz?** Bu ayrılmış olmalarını ve tereddütlerini kabul ediyor ve sanki iman etmemişsiniz gibi Allah'ın sözlerine muhalefet ederek, onları doğru yola getirmeyi mi düşünüyorsunuz? وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا: **Allah'ın saptırdıklarına bir yol bulamazsın.(88)** Risalet işinin zirvesinde olan kişi, iyi bil ki Allah'ın hidayetten ve iman nurundan uzaklaştırdıkları için, kendisiyle arasındaki perdeyi açmaya izin verilmiş olmana rağmen, bir yol bulamazsın. Senden başkası hiç bulamaz. Çünkü onlar, sizlerle oldukça düşman oldular.

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً: **Kendi kafirlikleri gibi sizin de kafirlik etmenizi ve onlarla aynı olmanızı istediler.** Yani sizin de inkar etmenizi, küfürde, sapıklıkta, Allah'ın huzurundan ve mükaşefe mertebesinden uzaklaşmanızı temenni ettiler. Öyle ise, فَلاَ تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Onlardan hiçbirini, Allah yolunda hicret edinceye kadar dost edinmeyin.** Onlar sizin düşmanlarınızdır, Müslüman olup ta Allah yolunda evlerinden, aşiretlerinden uzaklaşıncaya ve

... فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا
نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ اَوْ جَٓاؤُكُمْ حَصِرَتْ
صُدُورُهُمْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ

Allah'a yaklaşmak isteyinceye, Peygambere yönelmeyi arzu edinceye kadar, onları dost olarak kabul etmeyin ve onları sevmeyin. فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ: **Eğer geri dönerlerse, onları bulduğunuz yerde yakalayınız ve öldürünüz.** Müslüman olup, memleketlerinden çıktıktan sonra İslam'dan vazgeçerler ve Allah'a yaklaşmaktan yüz çevirirlerse, diğer müşrikler gibi onları da bulduğunuz yerde yakalayın ve öldürün. وَلاَ تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا : **Onlardan ne bir dost, ne bir yardımcı edinin.(89)** Kafirlikte ve müşriklikte ısrar eden muhacirleri dost bilmeyin. Onlardan uzak durun, onların arkadaşlıklarını ve sevgilerini terk ediniz.

إِلاَّ الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ: **Ancak, sizinle aralarında anlaşma bulunan kavimlere sığınanlar hariç.** Yardım almamak ve yardım etmemek üzere kendileriyle sağlam anlaşmalar yaptığınız insanlara varıp aralarına katılanlar aynen onlar hükmündedir. Onları sorumlu tutmayınız ve öldürmeyiniz ki yaptığınız anlaşmayı bozmayın. أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ: **Sizinle savaşmayı da, kendi kavimleri ile savaşmayı da içlerine sığdıramadıkları için size sığınanlar da hariç.** Korktukları, nefret ettikleri veya izin verilmedikleri için ne sizinle, ne de kendi kavimleriyle savaşmayı istemedikleri için gelip size sığınanlara da dokunmayın. Çünkü erkeklik bunu kabul etmez. Hem de onlar silahsızdır. Onlara saldırmamanız gerekir. Çünkü savaşanlarla savaşmak farz kılınmıştır. وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ : **Eğer Allah dileseydi, onları üzerinize musallat ederdi ve onlar sizinle savaşırdı.** Allah isteseydi, onların korkularını giderirdi ve onları cesaretlendirirdi, onlar da sizden kaçmazlar ve sizinle savaşırlardı.

... فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ
سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا اِلَى
الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا اَيْدِيَهُمْ
فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاُو۬لٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ: **Eğer onlar sizden uzaklaşır ve sizinle savaşmazlarsa,** وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ : **ve size barış ipi atarlarsa,** فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلاً: **Allah, onlarla savaşmanız için bir yol bırakmamıştır.(90)** Yani Allah izin verinceye kadar sabredin, onlarla savaşmayın, onları öldürmeyin ve onları esir almayın.

سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ: **Sizden ve kavimlerinden emin olmak isteyen başkalarını bulacaksınız.** Kafirler arasında size karşı sevgi göstermek suretiyle sizin kendilerine ve toplumlarına zarar vermenize engel olmak isteyenler de vardır. Onlar düşmanlarınızdır. Gözünüzü onlara ve ani saldırılarına karşı açık tutunuz. كُلَّ مَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا : **Onlar ne zaman fitneye atılsalar, saldırırlar.** Yani, ne zaman kendilerini bir düşmanlık içinde bulsalar, hemen eski hallerine dönüverirler ve hatta daha da sertleşirler. فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ : **Eğer onlar sizden uzak durmazlarla, barış ipi atmazlarsa ve ellerini çekmezlerse,** فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ: **onları yakalayınız ve bulduğunuz yerde öldürünüz.** Yani size yalancı dostluktan vazgeçmezlerse, sulh teklif etmezler ve hilekarlık yaparlarsa ve sizleri değiştirerek kendilerine gerekli olan hazırlıkları yapmaktan vazgeçmezlerse, onları nerede bulursanız orada yakalayınız ve öldürünüz. İsterlerse sizin evinizde, isterlerse kendi evlerinde olsunlar. وَأُولَٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا: **İşte size, onlarla ilgili apaçık bir yetki verdik.(91)** Yaptıkları suçlarla gururlanmakta olan o insanları yakalamanız ve öldürmeniz hususunda size apaçık bir delil verdik. Artık onların çağrılarını dinleme, barışlarına inanma, vazgeçmelerine ve el ....

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔاۚ وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُواۜ فَاِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۜ وَاِنْ كَانَ
مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ
رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۚ ....

çekmelerine güvenme. Çünkü onlar, size olan düşmanlıklarının şiddetinden ötürü sizi aldatmak ve fırsatları kollayarak sizi öldürmek istiyorlar.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلاَّ خَطَأً: **Yanlışlıkla olanlar dışında, bir müminin başka bir mümini öldürmeye hakkı yoktur.** Kesinlikle doğru değildir, yanlıştır. وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ : **Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimse mümin bir köle azat etmeli ve sahibine de diyet vermelidir.** Yanlışlıkla bir mümin öldüren kimse, Allah'ın hakkını yerine getirebilmesi için, şer'an kefaret olarak, mümin bir köleyi azat etmeye mahkumdur. Yanlışlıkla öldürülen kimsenin veresesine de, haklarının korunması gönül kırıklıklarının giderilmesi için tam diyet ödenmelidir. إِلاَّ أَنْ يَصَّدَّقُوا: **Bağışlarlarsa, o başka.** Yani ölünün yakınları, o parayı bağışlamak suretiyle haklarından vazgeçerlerse, ödenmez. فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ : **Eğer o kişi mümin olduğu halde size düşman olan bir kavimden ise, mümin bir köle azat edilmesi lazımdır.** Yani yanlışlıkla öldürülen kişi, aranızda düşmanlık olan bir kavimden ise ve de müminse, katilin sadece bir mümin köle azat etmesi gerekir, diyenler de vardır. Çünkü onun yakınları ve varisleri ile arada bir yardım zorunluluğu yoktur. وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ: **Eğer o kişi sizinle aralarında antlaşma olan bir kavimden ise, ailesine verilecek bir diyet ve mümin bir köle azat edilmesi gerekir.** Böylece hem antlaşma korunmuş olur, hem de acıları paylaşılmış olur ve emniyetlerinin sağlanması umulur. Çünkü müminler ile kafirler arasında antlaşma ve sözleşmedeki

... فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاؤُهُ جَهَنَّمُ
خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

sır, onlarla acıları paylaşmak ve yardımlaşmak olup, gönül rızası ile İslamı kabul etmelerini teşvik amacıyla yapılmasıdır. Mümin bir kölenin azat edilmesi ise Allah'ın hakkının iade edilmiş olmasına yöneliktir. فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ: **Bulamayanların, Allah'ın tövbesini kabul etmesi için peş peşe iki ay oruç tutması gerekir.** Yazi azat edecek köle bulamayan veya ulaşamayan kimselerin, böyle bir hataya sebebiyet vermelerinin karşılığı olması ve tövbesinin kabul olması için, fasılasız olarak, iki ay peş peşe oruç tutması gerekir. Ölen kişinin ocağını söndürdüğü için, Allah'tan korkmasından dolayı böyle yapması gerekir. وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا: **Allah bilendir, hikmet sahibidir.(92)** Kullarının kalplerini bilen Allah, onların tövbe ettikleri hallerini de bilir, yapmalarını istediği emirlerinde ve uyguladığı hükümlerinde hikmetleri vardır.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا: **Kim bir mümini taammüden öldürürse cezası, ebediyen kalmak üzere, cehennemdir.** وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا: **Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.(93)** Bir kimse bir mümini kasten ve doğrudan öldürürse, bunu hakkı olduğunu düşünerek yaparsa, bu suçundan köle azat etmekle, diyet vermekle, oruç tutmakla ve sadaka vermekle kurtulamaz, çünkü onun cezası cehennemdir. Orada Allah'ın istediği sonsuza kadar kalacaktır. Allah'ın huzuru şerefinden uzaklaştırılacak, her türlü aşağılanma ile aşağılanacak ve onun halifesi olma makamından düşürülecektir. Bütün bunlara ilaveten Allah ona büyük bir azap ta hazırlamıştır. Öyle ki onun yüzüne bile bakmayacaktır. Senin gazabından sana sığınırız, ey merhametlilerin en merhametlisi.

Allah yolunda savaşmanın ve ruh üflenerek kendisine verilen hayatı yok etmenin, Allah katında değerli oluşu, yine Allah'ın müminlere emri oluşundandır. Çünkü onlar savaşa ve cihada Allah rızası için

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ضَرَبْتُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِناًۚ تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۘ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَث۪يرَةٌۜ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُواۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يراً ﴿٩٤﴾

çıkıyorlar, dinini ve tevhidini yüceltmek maksadıyla çıkıyorlar. Allah'ın binasının tahrip edilmemesi ve sanatının boşa giderilmemesi için şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا : **Ey iman edenler, Allah yolunda vurduğunuz zaman araştırınız.** Yani ey müminler, Allah'ın tevhidini yücelmesi ve Peygamber'inin dininin kazanması için cihada çıktığınız zaman, sizi karşılayanlardan iyi bilgiler toplayınız. Anlayıp dinleyiniz. Hemen öldürmeye hücum etmeyiniz. Özellikle de, وَلاَ تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلاَمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا : **Size selam verenlere, sen mümin değilsin, demeyiniz.** Yani mümin olduklarını ifade ederek, size bağlılıklarını gösterenlere, sen kafirsin, korktuğun için selam veriyorsun, malını ve canını korumak için bize koşup yalakalık ediyorsun, demeyiniz. تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Siz dünya hayatının geçici mallarını istiyorsunuz.** Bu sözlerinizle onların mallarına göz dikmiş olursunuz. فَعِنْدَاللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ: **Halbuki Allah katında çok ganimetler vardır.** Orada hoşlarınıza gidecek, dünyanın değersiz ve boş lezzetlerini aklınıza getirtmeyecek güzellikler vardır. Onları elde etmeye koşunuz. Fani dünya lezzetlerine meyletmeyiniz. كَذَلِكَ كُنتُم مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ: **Önceleri siz de öyle idiniz ve Allah size nimet bahşetti.** Yani, imanınız derinleşmeden ve kalplerinize İslam duygusu tam oturmadan ve canınızı ve malınızı emniyet altında bulundurmak için, şehadet kelimesini tekrarlayarak iman ve itaatinizi açıkça ifade etmeden önce sizler de öyleydiniz. Ama Allah size gönül huzuru nasip etti ve İslamı doğru olarak anlama kararı vermenizi nasip etti. فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا : **Onları dinleyiniz, Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.(94)** Yani hallerini …….

لَا يَسْتَوِى الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ اُولِى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًاۙ ﴿٩٥﴾

anlayınız ve söylediklerini kabul ediniz. Allah sizi kabul ettiği gibi siz de onların söylediklerini kabul ediniz.Umulur ki sizin açıldığınız gibi onlar da açılırlar. Kullarının gizlisini ve açığını bilen Allah'ın, sizin bütün yaptıklarınızdan haberi vardır.

Anlatılır ki Paygamber Efendimizin ashabından oluşan bir seriye Fedek ahalisine saldırdılar. İnsanların hepsi kaçtı. Sadece bir kişi Müslümanlığına güvenerek orada kaldı ve kaçmadı. Atlıları görünce koyunlarını sarp bir dağ yoluna sürdü. Atlılar ona yetiştikleri zaman tekbir getirdiler, o da tekbir getirdi ve aşağı inerek La ilahe illallah Muhammedün rasulullah, esselamü aleyküm, ey Rasulullah'ın arkadaşları, hoş geldiniz, sefalar getirdiniz, dedi. Ama Üsame bu adamı öldürdü, koyunlarını da ıslık çalarak aşağı indirdi, dedi.

لاَ يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ: **Özürsüz olarak evinde oturan müminlerle, Allah yolunda canlarıyla ve mallarıyla cihat edenler bir olmazlar.** Meşru mazereti olmadığı halde, savaşa katılmadığı için canı, malı zarar görmemiş müminlerle, Allah uğrunda, onun rızasını kazanmak için canı ve malı ile savaşmış mümin Allah katında eşit değildir. فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً: **Allah, canlarıyla ve mallarıyla savaşanları, derece bakımından, oturanların üzerine çıkardı.** Kendi uğrunda her şeyleri ile savaşmalarının değeri ve hakkının yüceliğinden dolayı. وَكُلاًّ وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا : **Allah bütün müminlere güzellikler vaat etmiştir, mücahitleri ise oturanlara karşı büyük bir mükafatla üstün kılmıştır.(95)** Allah müminlerin her birine büyük mertebeler ve yüksek mevkiler vaat etmiştir. Ancak bunlara ilave olarak mücahitlere şehitlik mertebesi bahşetmiştir.

دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فٖيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفٖينَ فِي الْاَرْضِ قَالُٓوا
اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فٖيهَا فَاُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَٓاءَتْ
مَصٖيرًا ﴿٩٧﴾

دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا: **Kendi katından dereceler, mağfiret ve rahmet vermiştir. Allah gafur ve rahimdir.(96)** Kullarının hallerini gözetlemekte olan Allah'ın derecelerinin bazıları isteğine yakın, bazıları ise daha yakındır. Mağfireti ile ise günahları tamamen siler ve yeni doğduğu gündeki gibi yapar. Rahmeti ise o şehitlerin Allah'ın yanında rızıklanmaları, kendilerine bahşettikleri ile mutlu olmalarıdır. Allah onlara merhamet edecek ve bütün günahlarını affedecek olandır.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ: **Kendilerine zulmederken, meleklerin canlarını aldığı kimseler.** Onlar, Peygamber Efendimizle birlikte veya daha sonra hicret etmeyip Mekke'de kalanlardır. Düşmanlar Bedir savaşında onları Mekke'den çıkarmış ve Peygamber'le savaşmaya zorlamıştır. Peygamberimize yardım için gelen melekler onları öldürmüştür. Onlar, hicret etmeye güçleri yettiği halde düşmanlar arasında oturmak suretiyle kendilerine zulmedenlerdir. Peygamberimiz, hicret etmedikçe onların imanı kabul edilmez, buyurmuştur. Ancak Mekke'nin fethinden sonra bu hadisini nesh etmiş, fetihten sonra hicret yok, buyurmuştur. قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ: **Melekler,** Allah ve Peygamber düşmanlarının arasında **ne yapıyordunuz, dediler.** Onlar da özür beyan ederek, **biz yer yüzünde** yani düşman topraklarında hapsedilmiştik, **güçsüz idik, dediler.** قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا : **Melekler, Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi, gitseydiniz bir yerlere, dediler.** Yani melekler onları kınayarak, azarlayarak ve sorumlu tutarak, yerlerinizde oturduğunuz halde oradan ayrılmak için bir gayret sarf etmemelerini hatırlatmıştır. فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا: **İşte onların sığınakları cehennemdir, ve orası gidilecek ne kötü yerdir.(97)** Müslümanlardan uzak durarak ve düşmanlara yalakalık ederek,

اِلَّا الْمُسْتَضْعَفٖينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطٖيعُونَ حٖيلَةً وَلَا
يَهْتَدُونَ سَبٖيلًا ﴿٩٨﴾ فَاُو۬لٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا
غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرَاغَمًا كَثٖيرًا وَسَعَةً
وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ ....

---

onlardanmış gibi görünenlerin barınakları Allah'ın huzurundan ve merhametinden uzaklarda kalan cehennemdir. Cehennem ise dönülecek kötü bir sığınaktır.

إِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنْ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلاَ يَهْتَدُونَ سَبِيلاً : **Ancak zayıf ve güçsüz erkekler, kadınlar ve çocuklar hariçtir. Onlar çareye gücü yetmeyen ve bir yol bulamayanlardır.(98)** Yani hastalıkları veya yaşlılıkları gibi sebeplerle zayıf düşen erkekler, eşleri ile birlikte olmadıkları müddetçe hicretle mükellef olmayan kadınlar ile hicret etmekle sorumlu olmayan çocuklar, kısaca bütün zayıflar hariçtir. Çünkü onlar kendilerini düşmanlardan koruyacak bir çare bulamamışlardır. Ya da kendilerinden sorumlu olanlara ulaşamamışlardır ki onlarla birlikte hicret edebilsinler. فَأُوْلَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ : **İnşallah, Allah onların günahlarını affeder.** وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا: **Allah affeden ve bağışlayandır.(99)** Düşmanların elinde kaldıkları için hicret edemeyen zavallılar var ya, umulur ki Allah onların amel defterlerindeki günahları siler. Çünkü mecburiyet onları alıkoymuştur. Eğer ihlaslı mümin iseler, diğer müminler gibi Allah onları da affeder, tövbe edenleri de bağışlar.

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً : **Kim Allah yolunda hicret ederse, yer yüzünde büyük vadiler ve genişlikler bulur.** Tabiat dünyası demek olan imkan toprağından, sırat-ı müstakim olan Allah yolunu takip ederek fenafillaha hicret ederse ve oradaki ezeli ve sermedi haline yönelirse, tabiat dünyasında öyle korkunç lezzetlere sahip vadiler bulur ki her birinde uzun uzun oyalanır, kurtulmaya çalışır. Yine davranışlarındaki ihlasına göre bu sıkıntılardan kurtulabileceği geniş boşluklar da bulur. وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ **: Kim Allah ve Rasülüne gitmek için evinden çıkarsa ve ölüme**

... فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي
الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ
الَّذِينَ كَفَرُوا اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

---

yakalanırsa. فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ : **Mükafatı Allah'a kalmıştır.** وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا : **Allah da gafur ve rahimdir.(100)** Kim Allah'ın tevhidine ve peygamberine uymaya yönelerek, kendi nefsindeki batıl kimliğinden çıkarsa, sonra da mutlak irade ona ulaşır ve insanlının maddi gerekleri ölürse, onun mükafatı Allah'ın üzerine terettüp eder.

Bir hadis-i kudside şöyle buyurmuştu: "**Beni seveni severim, sevdiğimi öldürürüm, öldürdüğümün diyeti bana aittir, diyeti bana ait olanın ben diyetiyim.**" Arif olan bunlardan anlar ki Allah'tan başka ulaşılacak yoktur. Sakın ha, hüviyetine ve onun ihtiyaçlarına bağlanma. Ne zaman ondan ve onun ihtiyaçlarından kurtulursan Allah'a kavuşursun ve bağlanırsın. Kullarını tevhidine götüren Allah, onların bencilliklerinin günahlarını affeder, kendisine doğru yöneldiklerinde onlara merhamet eder.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Yer yüzünde savaştığınız zaman, kafirlerin size bir kötülük yapmasından korkarsanız, namazları kısaltmanızda bir beis yoktur.** Günah işlemek için değil de dinî, ticarî bir fayda temini maksadıyla, veya fetih için, veya hac etmek amacıyla, akraba ziyareti, ilim öğrenme gibi gayelerle sefere çıktığınız zaman, kafirlerin size baskın vermesinden veya mallarınıza saldırmasından korkuyorsanız, dört rekatlık namazları kısaltarak iki rekat olarak kılmanızda bir günah yoktur. إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا: **Kafirler sizin için apaçık düşmandır.(101)** Her zaman fırsatlarınızı gözeten ve düşmanlıklarını gösteren kimselerdir.

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُٓوا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ....

وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ: **İçlerinde olup ta onlara namaz kıldırdığın zaman, bir bölük seninle namaza dursun, diğer bir bölük silahlarını alarak, bir bölük secde ederken arkanızda dursunlar. Sonra namaz kılmayan diğer bölük gelsin ve seninle namaza devam etsin, bu sırada birinci bölük silahlarını alarak tedbir alsın.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen müminlerle beraber olur ve onlara imam olarak namaz kıldırırsan, önce müminleri iki gruba ayır. Bir grup sana uyarak namaz kılmaya başlamadan önce herkes silahlarını da yanlarına alsınlar. Senin imamlık ederek namaz kıldırdıkların secde ettikleri zaman, diğer grup onları korumak ve kollamak için arkanızda olsun. Onlar namazlarını kıldıktan sonra, namaz kılmamış olan diğer grup, silahları yanlarında olduğu halde gelsin ve ötekiler gibi namazlarını kılsınlar. Böyle korkulu namazlarda imam iki grupla iki kere namaz kılar. Ya da ulemanın ihtilafıyla, iki grup birer rekatı Peygamber efendimizle birlikte kılar. Düşmanlarını ihmal etmeyiniz, özellikle de korkulu zamanlarda. وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً: **İnanmayan kafirler, sizin silahlarınızı ve mallarınızı bir an boş bulunarak unutmanızı isterler ki bir anda üzerinize atılsınlar.** Kafirler, sizin namaz kılmak veya bir başka amaçla silahlarınızı bırakmış olmanızı çok isterler ki sizi gafil avlasınlar, silahsız yakalasınlar da kökünüzü tamamen koparsınlar. وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ: **Eğer yağmur yağmasından dolayı sıkıntı ....**

... اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابًا مُه۪ينًا ﴿١٠٢﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا
اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْۚ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَۚ اِنَّ
الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا ف۪ي ابْتِغَاءِ
الْقَوْمِۜ اِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَۚ ....

---

içindeyseniz, ya da hastaysanız, silahlarınızı bırakarak tedbir almanızda bir günah yoktur. Yağmur ve diğer afetler dolayısıyla sıkıntı içinde iseniz veya sıkıntıya gidermek için silahlanmak zor gelecek kadar hasta halde iseniz, silahlarınızı bırakıp sizi koruyacak diğer tedbirleri almanızda bir sıkıntı, bir günah yoktur. إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا: **Allah, kafirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.(102)** Allah kafirlerin azabını müminlerin eliyle hazırlamış ve müminler onları yenmişler, alçaltmışlardır. Çünkü Allah yardımını ve zaferini, sonradan üzülmemeleri için ihtiyatlı ve uyanık olmalarını emretmek suretiyle müminlere vermiştir.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ: **Namaz kıldığınız zaman ayakta olsanız da, otursanız da, yan yatıyor olsanız da Allah'ı zikr ediniz.** Yani emr olunduğu şekilde namaz kıldığınız zaman, namazı bitirdikten sonra, ayakta olsanız, oturuyor olsanız, mecburen yatıyor olsanız bile, ifa edemediğiniz rükünlerde eksik bıraktığınız zikirleri tamamlayınız. فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ: **Kalbiniz rahatlayınca namazı dosdoğru kılınız.** Korkunuz kaybolduğu ve kalbiniz rahatladığı zaman namazı bütün şartlarını yerine getirerek ve adabına riayet ederek tamamlayınız. إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا: **Namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.(103)** Sizi Allah'a yaklaştıracak olan namaz, Allah'ın vahdaniyetine inanan ve bütün uzuvlarıyla ferdaniyetine yönelen müminlere vakitleri belirlenmiş bir farzdır, tevhite mütenasip olarak yaratılan her mükellefin yerine getirmesi gerekir.

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ : **Kavmin isteğinde gevşeklik göstermeyin, siz acı çekiyorsanız, onlar da sizin gibi acı çekiyorlar.** Yani kavmin, savaşmak veya savaştan vaz ......

... وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ اِنَّٓا
اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَٓا اَرٰيكَ اللّٰهُۜ وَلَا تَكُنْ
لِلْخَٓائِنِينَ خَصِيمًاۙ ﴿١٠٥﴾ وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًاۚ ﴿١٠٦﴾

geçmeyi istemek gibi isteklerinde gevşeklik göstermeyin. Çünkü onlar da sizin gibi, sizin çektiğiniz acıları çekiyorlar. وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ : **Siz Allah'tan, onların ummadıklarını umuyorsunuz.** Savaşın gelirleri ve faydası sizedir. Çünkü siz Allah'ın zafer nasip etmesini ve kelamını yüceltmesini istiyorsunuz. Zayıflamanıza ve korkmanıza gerek yok. وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا: **Allah bilendir ve hikmet sahibidir.(104)** Sizi savaşta başarılı kılan Allah, sizin gücünüzü ve dayanıklılığınızı bilendir ve emir buyurdukları ve yasakladıkları şeylerde hikmetleri vardır. Allah onları sizi korumak için buyurmuştur. Bütün işlerinizi ona havale ediniz, bütün emir buyurduklarına gönül rızasıyla ve istekle yapışınız.

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللّٰهُ: **Allah'ın gösterdiği şekilde insanlara hükmetmen için, biz sana Kur'anı hak ile indirdik.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, biz cömertlik ve ihsan makamımızdan sana Kur'anı doğru indirdik ki insanlar arasında adaletle hükmet. Özellikle sana gösterdiği, öğrettiği ve tavsiye ettiği yol Allah'ın en adil ve en güçlü yoludur. وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا : **Hainlere taraf olma. (105)** Hain insanların tarafını tutarak ve suçsuz olduklarını söyleyerek onları savunma.

وَاسْتَغْفِرْ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا: **Allah'tan bağışlanma iste, Allah gafurdur, rahimdir.(106)** İyiliği terk etmekten ve haine taraf olmaktan dolayı Allah'tan af dile. Kullarının kalplerinin içini bilen Allah, kendisine tövbe edenleri bağışlar, tövbesinde muhlis olanlar için merhamet sahibidir.

Zafer oğullarından Tu'me b. Ubeyrik, komşusu Kutade b. Nu'man'ın bir zırhını çaldı, delik bir un torbasının içine konmuş olarak, bir Yahudi olan Zeyd b. Seheni'nin evine sakladı. Sabahleyin Kutade kalkınca, zırhının Tu'me'de olduğunu düşündü ve geri istedi. Ama o inkar etti. Evini araştırdı, orda da bulamadı. Tu'me zırhı almadığını, kendisinin konu ile ilgisinin ve haberinin bulunmadığına yemin etti.

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا
اَثِيمًاۚ ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُونَ
مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾

Kutade oradan ayrıldı ve delik torbadan dökülen un izlerini takip etti ve sonunda Yahudi'nin evine ulaştı, zırhını orada buldu. Zeyd, onu Tu'me'nin koyduğunu ve Yahudilerden bazı insanların da buna şahit olduklarını söyledi. Zafer oğulları, haydi Peygamber'e gidelim, dediler. Ona varıp, durumu arzettiler, arkadaşlarının suçsuz olduğunun belirlenmesini istediler ve eğer öyle olmazsa, arkadaşımız helak olur, perişan olur, dediler. Peygamber Efendimiz, onların hak taleplerini ve yalakalıklarını bir tarafa bırakmayı düşünmüştü ki Cebrail geldi ve bu ayeti getirdi. Peygamber efendimiz aklından geçenlerden dolayı pişman oldu ve Allah'a istiğfar etti, tövbe etti ve yalvardı.

وَلاَ تُجَادِلْ عَنْ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ: **Kendilerine hainlik edenleri savunma.** Ey hak yol üzere, hakkı yerine getirenlerle beraber gönderilen Peygamber, hainliklerde bulunup onu iftira olarak başkalarının üzerine atanları savunma. إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا : **Allah, işi gücü hainlik olan günahkarları sevmez.(107)** Allah, hainliği meslek edinen ve onu başkalarının üzerine atarak kendini insanlar arasında temize çıkarmak isteyenleri sevmez. Onlar müminlere olan aşırı kinlerinden ve cahilliklerinden dolayı bunları yapıyorlar.

يَسْتَخْفُونَ مِنْ النَّاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنْ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ : **İnsanlardan gizlerler de Allah'tan gizleyemezler. Çünkü Allah onların yanındadır.** Onlar hıyanetlerini insanlardan gözleri önünde olmadığı için gizleyebilirler. Ancak, kendilerini her an gözetlemekte olan ve şah damarlarından kendilerine daha yakın olan Allah'tan gizleyemezler. إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنْ الْقَوْلِ: **Onlar, Allah'ın hoşlanmadığı sözleri gizliyorlar.** Yani yalancılık yaparak, günahı başkasının üstüne atarak, yalancı şahitliği yaparak, Allah'ın istemediği şeyleri gizliyorlar. وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا: **Allah, onların bütün yaptıklarını kuşatandır.(108)** Halbuki onların aleni veya gizli olarak yaptıkları ve yapacakları her kötülüğü bilir, onun ilminden hiçbir şey kazmaz.

هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ
يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ
عَلٰى نَفْسِهٖۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطٖٓيـَٔةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ
بِهٖ بَرٖٓيـًٔا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾

هَاأَنْتُمْ هَؤُلاَءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **İşte şimdi siz, dünya hayatında onları savundunuz.** Ey haksız yere savunma yapan hainler ve iftiracılar, bu dünyada onların yaptıkları hainliklerinin ve suçların üzerini örttünüz. فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً : **Ya kıyamet gününde, Allah'a karşı onları kim savunacak, yahut onlara veril olacak?(109)** Kıyamet gününde onlardan hesap soracak olan Allah'a karşı onların aşağılıklarını kim örtecek? Onları Allah'ın azabından kim kurtaracak?

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرْ اللَّهَ يَجِدْ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا : **Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder ve sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah'ı gafur ve rahim olarak bulacaktır.(110)** Kim suç atarak, iftira ederek başkalarına acı çektirecek bir suç işlerse, ya da Allah'ın belirlediği sınırları aşarak kendini yoldan çıkarırsa ve sonra da yaptığının kötülüğünü ve neticesinin vahametini anlarsa, neticesinde de samimi bir pişmanlıkla tövbe ederse, kendisine tövbe ettiren Allah'ın günahlarını affedeceğini ve tövbesini de kabul edeceğini görecektir.

وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ: **Günah kazanan, kendi aleyhine kazanmıştır.** Azap ve cezayı gerektiren bir suç işleyenlerin cezaları kendilerinden başkalarına geçmez, yine kendileri çekerler. وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا: **Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.(111)** Kullarına yaptıklarının karşılığını verecek olan Allah her şeyi bilendir, her şeyde bir hikmeti vardır.

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدْ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا: **Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır, sonra da onu bir suçsuzun üzerine atarsa, büyük bir iftira ve apaçık bir günahı yüklenmiş ...**

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَؕ وَمَا
يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍؕ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُؕ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾
لَا خَيْرَ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ
بَيْنَ النَّاسِؕ ....

olur.(112) Kasıt olmaksızın, yanlışlıkla bir günah sahibi olmuş olanlar, ya da bilinçli ve kasıtlı olarak bir günah işlemiş olanlar, bu suçlarını suçu günahı olmayan birine iftira ederek atarlarsa, adaleti yok ettiği için, azabı kaçınılmaz edecek çok açık bir şekilde iftira suçu işlemiş olurlar. وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ: **Eğer Allah'ın lütfu ve rahmeti üzerinde olmasaydı, onlardan bir grup seni yolundan saptırmaya kalkacaktı.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, vahiy indirmek suretiyle lütfunu üzerine çekmeseydi ve onların bir masumu suçlayacaklarını bildirmemiş olsaydı, onların bazıları seni, tarik-i reşattan ve Allah'ın emirlerinin gereğini yapmaktan saptıracaklardı. وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ: **Onlar, kendilerinden başkasını saptıramazlar ve sana hiçbir zarar veremezler.** Rabbin sana gerçekleri vahyettikten sonra, gizledikleri şeylerle seni saptıramazlar, kendileri zarar görür. Sen onların gizlediklerinden, sahtekarlıklarından ve yalanlarını ve iftiralarını dinlemekten kaçın. وَأَنزَلَ اللّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ: **Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş ve bilmediklerini sana öğretmiştir.** Allah sana, lütfunun zirvesinden, olayları ve hükümleri açıklayan Kur'anı ve o hükümlerin sırlarını açıklayan hikmeti inzal etmiştir. Ayrıca sana, daha önce bilmediğin hakikatleri ve marifetleri öğretmiştir. وَكَانَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا: **Allah'ın sana olan lütfu büyüktür.(113)** Yani sana bütün bu lütufları vermiştir. Bu lütuftan daha büyük bir lütuf yoktur. Madem ki Allah katında şanın böyledir, o zaman onlara da, yardımlaşmalarına da, arkadaşlıklarına da aldırış etme. لاَ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ : **Onların yalvarıp yakarmalarının çoğunda bir fayda yoktur. ....**

... وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾
وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ
الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

Ancak, bir sadaka vermeyi, bir iyilik yapmayı ya da insanları barıştırmayı emredenlerinki hariç. Baş başa kaldıklarında yaptıkları yalvarmaların pek çoğundan bir fayda temin edilmez. Ancak fakirlere sadaka vermeyi isteyenler için Allah'ın rahmeti vardır. İyilik yapılmasını istemek de aklen ve dinen güzel davranışlar olup, güzel ahlaktan ve kabul gören hasletlerdendir. İnsanların arasını en doğru, en münasip biçimde bulmak ve sulh etmek de güzel hasletlerdendir. وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا: **Kim bunları, Allah rızasını kazanmak için yaparsa, biz ona büyük bir mükafat vereceğiz.(114)** Yani bu güzel hasletlerin her birini kim yaparsa ve bunları yaparken Allah rızası isteğinde riyasız ve samimi olursa, insanlar arasında şan şöhret, başkanlık, makam, mevki elde etmek için yapmış olmazsa, biz ona hak ettiğinden daha fazlasını veririz.

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى : **Kendisi için doğrusu belli olduktan sonra kim Peygambere zorluk çıkarırsa.** Her yere yayılmış olan mucizelerini, peygamberliğinin doğruluğunu ispatlayan delillerini sunduktan ve gerçek anlaşıldıktan sonra, kim Peygamber'e muhalefet ederse, وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ: **ve müminlerin gitti yolun dışında bir yol takip ederse,** büyüklük ve inat olsun diye böyle yaparlarsa, نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا: **onu döndüğü yönde bırakırız ve cehenneme atarız,** orası, **bulunulacak çok kötü bir yerdir.(115)** Gittiği sapıklıktan ve günahtan geri döndürmeyiz, onları bu dünyada istediklerini yapmaya muktedir kılarız. Öbür dünyada ise onları, çok kötü bir sığınak yeri olan cehenneme sokarız. Ey ecirleri veren Allah, sen bizleri koru.

Daha sonra da Cenab-ı Allah, asi kulları tövbe etmeye teşvik etmek için şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ يُشْرِكْ
بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّٓا اِنَاثًاۚ وَاِنْ يَدْعُونَ
اِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًاۙ ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللّٰهُۢ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًاۙ ﴿١١٨﴾

إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ: **Allah, kendisine şirk koşulmasını affetmez, ondan başka suçları ise dilediği kişilere affeder.** Kullarının sırlarını bilen Allah, kendi sun'u ile yarattığı şeylerden birisinin kendisine şerik kabul edilerek ibadet etmeye layık görülmesini ve yaptıklarında bazı mahlukata isnat edilmesini asla affetmez. İster büyüklensin, ister kabul etmesin, pişman olur da ısrar etmekten vazgeçerse, diğer suçlarını affeder. وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا: **Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.(116)** Sonradan olan şeyleri, yaratandan başkasına isnat ederek şirk koşanlar, tevhit yolundan iyice sapıtmışlardır, asla hidayete ermeleri beklenmez.

إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلاَّ شَيْطَانًا مَرِيدًا: **Onlar Allah'tan başkasına dua ettikleri zaman dişilerden başkasına dua etmiyorlar. Allah'tan başkasına dua ettikleri zaman kovulmuş şeytandan başkasına dua etmiyorlar.(117)** Onlar ilah olarak Lat, Uzzâ ve Menât'a dua ediyorlardı. Ya da huzur-ı ilahîden kovulmuş olan, asla bir faydası olmayan şeytana dua ediyorlardı. Halbuki şeytan onları kuru ve cansız putlara ibadet etmeye yönlendiriyordu. Şeytana nasıl tapabilirler, nasıl dua edebilirler?

لَعَنَهُ اللَّهُ: **Allah ona lanet etmiştir.** Onu huzurunda olma şerefinden uzaklaştırdı ve kullarını gurura sokması, şirke ve isyana teşvik etmesi sebebiyle de onu halis kulları arasından çıkardı. Allah'tan uzak kalınca ve onun merhametinden ümidini kesince, وَقَالَ لأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا: **Senin kullarından kesin bir nasip edineceğim, dedi. (118)** Yani kendileri sebebiyle beni kovduğun ve uzaklaştırdığın kulların için tahsis ettiğin tevhitten büyük bir pay edineceğim. Bunu, onları kandırarak ve sana şirk koşmalarını sağlayarak, sana layık olmayan şeyleri sana isnat ettirerek senden uzaklaşmalarını sağlayarak yapacağım. Böylece onlar senin lutfundan ve kereminden uzaklaşacaklar ve senin intikamına ve gazabına müstahak olacaklar. **Onları saptıracağım, ...**

وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ
خَلْقَ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًاۜ
﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنّ۪يهِمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُۘ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَح۪يصًا ﴿١٢١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ..

onları boş ümitlerle dolduracağım, onlara ben emir vereceğim koyunların kulaklarını delikleyecekler, emredeceğim Allah'ın yarattığını değiştirecekler, dedi. Yani her türlü hile ve vesvese ile onları tevhit yolundan saptıracağım, dünya hayatlarını gurur hayatına yönelik olarak hırs, aç gözlülük, uzun yaşama arzusu gibi nefise hoş gelen şeylerle dolduracağım, onlara senin vaz ettiğin kuralları değiştirmelerini, yarattıklarının bazı aksamını azaltmalarını, senin yarattıklarını bozmalarını emredeceğim, hayvanların kulaklarını, atların burunlarını yarmalarını emredeceğim, hiçbir şeri izin olmaksızın yapacaklar. Onlar benim de yardımımla ve onlarla bir olmamla, belirli bir hikmeti olan yaratılışlarını değiştirecekler. Böylece fıtrat-ı ilahiyeden sapacaklar, en güçlü ve en adil olan yoldan ayrılmış olacaklar, dedi.

وَمَنْ يَتَّخِذْ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا: **Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinen kimse apaçık bir zarar etmiştir.(119)** Bütün işlerin idarecisi olan Allah'ın veliliğinden vazgeçip, saptırıcı şeytanın veliliğini kabul edenler açıkça hüsran içindedirler. Şeytanı dost edinmekten daha büyük bir ziyan yoktur.

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمْ الشَّيْطَانُ إِلاَّ غُرُورًا: **Şeytan, onlara söz verir ve ümitlendirir, halbuki şeytanın vaat ettikleri, gururdan başka bir şey değildir.(120)** Boş hayallerdir. Ne şimdi, ne de ileride gerçekleşmesi asla mümkün değildir.

أُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلاَ يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا: **Onların yeri cehennemdir, kurtulacak bir yer bulamayacaklardır.(121)** Şeytanın verdiği gururla gururlananların ve onun sapıklıklarıyla saptıranların gidecekleri yer cehennemdir. O da Allah'tan uzaklaşma ve ateş demektir. Oradan bir kurtuluş yolu bulamayacaklar ve ebediyen orada kalacaklardır.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ: **İman edip de iyi ameller yapanları, alt kısmından ırmakların aktığı ......**

...خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ
بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَا اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهٖ وَلَا يَجِدْ لَهُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ
اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ..

cennetlere koyacağız. Allah'ın Mevlâ oluşuna ve tevhidine inanıp, Allah'ın emrettikleri ve nasip ettikleri doğrultusunda güzel işler yapanları, lütfumuz gereği olarak, bilme, görme ve gerçekleşme bahçeleri olan cennetlere koyacağız. O bahçelerin zeminlerinde hakikat, marifet, mükaşefe ve müşahede ırmakları çağlamakta ve esma-i hüsnâsı mucibince yenilenen tecelliyat-ı ilahiyeye göre yenilenmektedir. خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا : **Orada ebediyen kalacaklardır.** Bu şekilde, sonsuza kadar yaşayacaklardır. وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلاً : **Allah bunları gerçek olarak vaat etti, kim Allah'tan daha fazla sözüne sadık olabilir?(122)** Allah bu vaatlerini ihlaslı kulları için, kesin ve sabit biçimde, daha onlar yaratılmadan önce ve sadece kendisinin bildiği bir zamanda, yaptı. Ey müminler, Allah'ın bu kesin vadine inanınız. Sözlerine Allah'tan daha çok güvenilecek ve inanılacak kim vardır?

لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلاَ أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ: **Buna ne sizin temenenilerinizle, ne de ehl-i kitabın temennileriyle ulaşılır.** İyi biliniz ki Allah'ın vaatlerine nail olmak, çalışıp çabalamadan, sadece temenni etmekle olmaz. Ehl-i kitabın elde etmeyi istedikleri de, sadece istemeleriyle olmaz. Boşa kavga ve münakaşa etmeyiniz. Bu işlerin hepsi Allah'ın lütfuna, adaletine, kolaylaştırmasına ve başarılı kılmasına bağlıdır. مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلاَ يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا: **Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görür, Allah'tan başka kendisini sahiplenecek, yardım edecek birisini de bulamaz.(123)** Sizin kötülük yapanlarınız kendisine ve başkasına kötülük yapar, er ya da geç cezasını bulur. Allah'tan başka, onu azaptan kurtaracak bir veli, günahlarının bir kısmını yüklenecek bir yardımcı da bulamaz.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ : **Erkek ya da kadın, inanmış olarak, iyi işler yaparlarsa.** Erkeklerden veya kadınlardan, ...

...فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقٖيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ دٖينًا مِمَّنْ
اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهٖيمَ
خَلٖيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحٖيطًا ﴿١٢٦﴾

Allah'ın tevhidine, bütün kitaplarına ve peygamberlerine iman etmiş olarak, kendilerine emrolunan güzel işlerin hepsini veya bir kısmını yapanlar. فَأُوْلَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيرًا: **İşte onlar cennete girecekler ve zerre kadar zulüm görmeyecekler.(124)** İşte o sâlihler ve emin insanlar, iman ehli sâlihler için hazırlanmış olan cennete gireceklerdir. Yaptıkları amellerin en küçük parçası bile boşa gitmeyecektir. Bilakis, güç ve kuvvet sadece kendisinde bulunan Allah'ın dilediği kadar artacaktır.

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا: **İyilikler yaparak yüzünü Allah'a çevirenlerden ve İbrahîm'in Allah'ı tek kabul eden dinine tabi olanlardan din bakımından daha güzeli kimdir?** Allah'ın kendisine verdiği yüzü Allah'a teslim eden, bunu yaparken ayrıca iyilikler yapan ve batıl dinlerden, sapık görüşlerden kesinlikle kaçınan bir din olarak ve eski dinlerin en güçlüsü ve en güzeli olan İbrahim'in dinine de tabi olandan daha güzel dinli kim vardır? وَاتَّخَذَ اللّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً: **Allah İbrahim'i kendisine dost edinmiştir.(125)** Kullarının kalplerini bilen Allah bu sebeple İbrahim'i kendisine yakın arkadaş edinmiştir. Sanki İbrahim Allah'ın kulağı, gözü, eli, ayağı olmuş ve emrettiklerinden başkasını uygulamamıştır. Hadis-i kudside buyurulur ki Allah'ın İbrahim'deki tecellisi, onun yerini aldığı şeklinde anlaşılmasın, bilakis İbrahim'in sadece kesretten ve putperestlikten ayrılarak tevhitte birleşmesi şeklindedir.

وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ: **Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır.** Bir, tek ve Samed olan, doğurmayan, doğurulmayan, hiçbir şey kendi denk olmayan Allah, gökyüzünde ve yer yüzünde, yani yükseklerde ve alçaklarda bulunan her şeyin sahibidir. وَكَانَ اللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا: **Allah her şeyi kuşatmıştır.(126)** Yani dünyada ve nefislerde tecelli eden Allah bütün görünenleri kapsamaktadır. Ancak bu kapsama zarfın mazrufu kapsaması gibi değil, güneşin ışığı ve gölgesiyle dünyayı

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَٓاءِۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْت۪يكُمْ ف۪يهِنَّۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ
ف۪ى يَتَامَى النِّسَٓاءِ الّٰت۪ى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضْعَف۪ينَ مِنَ الْوِلْدَانِۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِه۪ عَل۪يمًا ﴿١٢٧﴾ وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًاۜ ....

---

kapsaması veya ruhun cismi kapsaması ya da suyun dalgaları kapsaması gibi bir kapsamadır. Allah'ım, bize tevhidinin güzel tadını tattır.

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلْ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ: **Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar, onların fetvasını size Allah açıklıyor, de.** Sana kadınların miras alıp alamayacaklarını soruyorlar. Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara, kadınların nasıl miras alacağını Allah'ın açıkladığını söyle. وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ : **Kitapta size okunan ayetlerde.** Yani size okunan Kur'an ayetlerinde kadınların mirası hususundaki fetvayı Allah veriyor, de. فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللاَّتِي لاَ تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنكِحُوهُنَّ: **Kendilerine vermeniz gerekenleri vermediğiniz ve kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kadınlar,** Yani bazı yetim kadınlar var, siz zulmederek, onları miras olarak kendilerine intikal eden haklarından mahrum ediyorsunuz ve onlarla istemeyerek evlenmek veya onları himayeniz altına almak istiyorsunuz ve bunun mümkün olup olamayacağını soruyorsunuz, وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ: **Zavallı, perişan çocuklar.** Bu kimsesiz çocuklar eskiden kadınlar gibi, mirastan pay alamazlardı, şimdi alıp alamayacağını soruyorsunuz. وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ: **Yetimlere adaletli davranmanız** husunda ey idareciler, size okunan ayetlerde Allah açıklıyor. Onların haklarını da adilce veriniz, mallarını ve ırzlarını ele geçirmeyi düşünmeyiniz. Netice olarak, وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا: **Yaptığınız her iyiliği Allah bilir.(127)** Kullarının canlarını ve mallarını gözetlemekte olan Allah, sizin hayır veya şer, her yaptığınızı ezeli ve ebedi ilmiyle bilir. Bilgisi gereği olarak da hayır olarak yaptıklarınızı hayırla, şer olarak yaptıklarınızı da şerle cezalandırır.

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا: **Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut yüz ....**

... وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا
تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾

çevirmesinden korkarsa, aralarında bir sulh yapmalarında bir günah yoktur. Eğer bir kadın kocasının başka kadınlara meylinden dolayı veya geçimsizlik ederek haklarına riayet etmesi sebebiyle boşanmak ya da ayrılmak mecburiyetinde kalırsa, eşlerin birbirleri ile bir anlaşma yapmalarında bir beis, bir yük yoktur. Taraf olan eşlerin birbirlerindeki haklarından karşılıklı rıza ile vazgeçmeleri veya artırmaları şeklinde bir sulh yapmalarında bir günah yoktur. وَالصُّلْحُ خَيْرٌ: **Sulh daha iyidir.** Anlaşmak boşanmaktan daha iyidir, ancak az rastlanır. وَأُحْضِرَتْ الْأَنفُسُ الشُّحَّ: **Nefisler cimridir.** Çünkü nefisler, iki tarafa da kötülüğü, cimriliği emretmektedir. İki tarafın da cimrilik etmemesi ve birbirinin haklarını gözetmesi gerekir. Böyle olursa anlaşmazlık ve düşmanlık uzamaz. وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا: **Eğer iyi davranır ve Allah'tan korkarsanız, Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. (128)** Ey müminler, eşlerinizle iyi geçinirseniz ve Allah'ın koyduğu sınırları aştığınız zaman göreceğiniz gazabından korkarsanız, emin olun ki Allah harama yönelip yönelmediğinizden, Allah'ın sınırlarını aşıp aşmadığınızdan haberdardır.

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ: **Kadınlar arasında adaletli olmazsınız, oldukça riayetkar olsanız bile.** Eğer birden fazla kadınla evli iseniz, aşırı biçimde riayetkar olmaya çalışsanız bile aralarında bir tercih ve kopukluk olmadan, onlarla adil biçimde yaşamaya güç yetiremezsiniz. Çünkü doğal olarak gerçekleşen arzu, aralarında adil olmanıza engeldir. Bu gibi durumlarda, gerçek adalet yoktur, denmiştir. فَلاَ تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ : **Tamamen yönelip de diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın.** Birine yöneldiyseniz, ona tamamen yönelip de diğerini ne kocalı ne kocasız denilecek şekilde bırakmayın. وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا: **Eğer arayı düzeltirseniz ve Allah'tan**

وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلاًّ مِنْ سَعَتِهٖۜ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكٖيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۜ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذٖينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ
وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَۜ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۜ ...

korkarsanız, gerçekten Allah bağışlayıcı ve esirgeyicidir.(129) Aranız bozulduktan sonra düzeltirseniz ve haklarının zayi olması hususunda Allah'ın gazabından korkarsanız, biliniz ki sizin yaptıklarınızı ve yapacaklarınızı bilen Allah, tövbe ettikten ve yaptıklarınızdan vaz geçtikten sonra bizi bağışlar ve samimi olursanız tövbenizi kabul eder.

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلاًّ مِنْ سَعَتِهِ: **Eğer ayrılırlarsa, Allah kendi nimetleriyle onları zengin kılar.** Eğer anlaşamayıp ayrılırlarsa ve aralarındaki nikah kalkarsa, Allah onlara kendi lutfundan bahşederek, birbirlerine muhtaç bırakmaz. Allah'ın rahmeti boldur, merhameti çoktur, rızkı yayılmıştır, mülkü de geniştir. وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا : **Allah geniştir ve hikmet sahibidir.(130)** Kulları için lütuflar bağışlayan Allah, kullarına bol bol verir ve verdiklerinde gereken hikmetleri de vardır.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْض: **Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.** Allah nasıl bol bol vermesin? Göklerdeki ve yerdekiler ile ikisi arasında olanların tamamı, nimetler lütfeden Allah'ındır. Sahip olan da odur, yaratan da odur, idare eden de odur, dilediğini yapan da odur, var eden de odur, yok eden de odur, kalıcı kılan da odur, sona erdiren de odur. Hal böyle olunca, sizin iyi günlerinizde ve kötü günlerinizde, dar günlerinizde ve bol zamanlarınızda ondan korkmanız gerekir. وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللّٰهَ: **Sizden önce kendilerine kitap verilenlere ve sizlere Allah'tan korkmanızı tavsiye ettik.** Biliniz ki biz lütfumuz ve keremimiz gereği olarak, sizden önce kendilerine kitap verilen Yahudileri, Hristiyanları ve diğer bütün ehl-i kitabı ve sizleri, bu kitabınızda, bütün işlerin gerçekleştirme gemini elinde tutan Allah'tan korkmanız husularında uyardık, emirlerine itaat etmenizi, ona yönelmenizi ve onu inkar etmemenizi emrettik. وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْض : **İnkar etseniz de, göklerde ve yerde olan her şey Allah'a aittir.** Çok cahil ve inatçı olduğunuz için Allah'ın size çok uygun olan emirlerini inkar etseniz bile, biliniz ki Allah bizzat

... وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِاٰخَرِينَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى
ذٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾

---

kendisi hiçbir şeye muhtaç değildir. Sizin inanıp inanmadığınıza aldırış etmez. Göklerde ve yerde her ne varsa sonunda koşa koşa ona dönecektir. وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا: **Allah mala ve övgüye muhtaç değildir. (131)** Allah zatı ve sıfatlarıyla hiçbir şeye muhtaç değildir, hiçbir şeyin ona faydası da zararı da olamaz. Çünkü o ganîdir. Kendisine hamd edilsin veya edilmesin bir şey değişmez. Çünkü o hamîddir. Çünkü ondan başka var yoktur, ondan başka bir şey de yoktur.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً: **Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.(132)** Sonradan yaratılan fani şeylerden kesinlikle müstağni ve münezzeh olan Allah, isim ve sıfatlarının göklerdeki tecelliyatının ve yerde yukardakileri aksettiren aynalar gibi duran yok oluş tabiatında her ne varsa, hepsinin sahibidir. İsim ve sıfatlarının kisveleri altında, kendisi kendisinde tecelli eden Allah gölgeler ve yansımalar şeklindeki tezahürlerinin de vekili olmaya yeter. Ey gaflet denizinde boğulanlar ve yokluk sıfatlarıyla görünmez olanlar, sizin Allah'a nispetiniz sadece görünüş ve gölgeden ibarettir.

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ: **Allah isterse sizi gönderir ve başkalarını getirir.** Allah'ın zatının ışığında kaybolan ey gölgeler, Allah sizi adem karanlığında ve varlık nuruna geri gönderir. Sizin yerinize de, yeryüzünde Allah'ın gölgeleri olacak başkalarını getirir ve onlar Allah'ı emrolundukları gibi zikrederler, ona yönelirler, Allah da onları muvaffak kılar. وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا: **Allah bunlara kâdirdir.(133)** Kendi zatında azamet ve kibriya ridasıyla müteazziz olan Allah'ın, sizi gönderip yerinize başkalarını getirmeye gücü yeter. Onun gücü yaratılanların gücünden asla az değildir. Allah'ın yolu her zaman böyle gider. O her gün ve her zaman bir başka iş yapar. Ancak karanlığa sığınanlar buna dikkat etmiyorlar. Allah'ı kendine nur edinmeyenlerin asla ışığı olmayacaktır. Allah'ım, kalplerimizi marifetinle, gözlerimizi seni ....

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى ....

---

görmekle, ruhlarımızı senin yakınında olmakla nurlandır. Sen istediğini yapan ve duaları kabul edensin.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: **Dünya mükafatını isteyen, bilsin ki, Allah katında hem dünya hem âhiret mükafatı vardır.** Cihat, savaş ve Allah'ın bütün emirlerini yapmak suretiyle ganimet, başkanlık, arkadaşları arasında başarılı olmak, insanlar arasında yüksek mevkilere ulaşmak gibi dünya mükafatı isteyenler, bilmeliler ki Allah katında ulaşmak istedikleri dünya mükafatı ve ek olarak da ahiret mükafatı vardır. وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا: Kullarının sırlarını bilen Allah, onların **yalvarmalarını duyar** ve onların ihtiyaçlarını **gören**, onlara fazlasıyla kavuşmalarını sağlayandır.**(134)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ: **Ey iman edenler, çok adaletli olun, Allah için şahitlik yapın.** Adaletli olmaya, aranızda adalet ve insafı yaymaya devam edin, eğer şahitlik yaparsanız dürüst şahitler olun, Allah için şahitlik yapın, yalandan ve menfaat temininden ve hakikati gizlemekten kaçının. وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوْ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا: **Kendi aleyhinize, anne babanızın ve akrabalarınızın aleyhine bile olsa, zengin veya fakir olsalar da.** Başkalarının hakkı olan bir şeyi zimmetinizde bulundurduğunuzu itiraf etmeniz, anne-babanız veya akrabalarınızın işlediği suçları söylemek gibi kendi aleyhinize şahitlik yapacak olsanız bile doğruyu söylemekte en küçük bir endişe, küçük bir vazgeçme hissi duymayınız. Sizin zenginden veya fakirden yana, lehte ve aleyhte bir tavır göstermenize gerek yoktur. Sadece adil şahitliğinizi yapınız. فَاللّٰهُ أَوْلَى بِهِمَا: **Allah o ikisine daha yakındır.** Onları gözetir. فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَى: **Hislerinize uyumayınız.** Kalplerinizin ve nefislerinizin arzu ettiklerini yapmayınız.

... اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِٓي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا: **Değiştirmeleriniz, dilinizde eğip bükmeniz veya kaçınmanız, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.(135)** Yani, eğer şahitlik yaparken hakikati değiştirmeyi isterseniz, doğrular anlaşılmasın diye dilinizi eğip bükerseniz ve şahitlik yapmaktan kaçınırsanız, biliniz ki Hadiste de buyurulduğu gibi, cehennem yularını boynunuza geçiriniz. Kullarına yaptıklarının karşılığını verecek olan Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ: **Ey iman edenler, Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba inanınız.** Ey mümin olduğunu söyleyerek, taklit ve tahkik yoluyla, kelime-i tevhidi dillerinden düşürmeyenler, ehl-i tevhit ve irfan yolunu inkar ederek taraftarlarını kafirliğe ve sapıklığa müntesip sayanlar, isimleri ve sıfatları tek zatında tekleşmiş olan Allah'a iman ediniz ki onun tevhidine yaklaşın ve görün. Onun kendi şekline bürünmüş halifesi olan ve bütün insanlık için gönderilen Peygamberine de iman ediniz. O peygamber, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının ifade ettiği tecellileri bünyesinde bulundurmaktadır. Onun zatının birliğini göstermek için gönderdiği Peygamberine indirilen ve tevhit yolunu açıklayan Kur'ana da iman ediniz. Yine daha önceki peygamberlere indirilen kitaba da iman ediniz. O peygamberler de geçmiş millerlere Allah'ın fiillerinin ve sıfatlarının birliğini gösterenlerdir. Netice olarak, وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا: **Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkar ederse, yolunu iyice şaşırmıştır.(136)** Yani vahid, ehad, ferd, samed olan, tek başına yaratan ve var eden, kendisinden başkasının mevcudiyetine bağlı olmayan Allah'ı inkar edenler, kemal derecesindeki işlerinden neş'et eden isim ve sıfatları ......

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾

demek olan meleklerini inkar edenler, vahdet-i zatını ve isim ve sıfatlarının mükemmelliğini belirtmek için, tecellilerinin harf ve ses şeklinde oluşanlarından seçilmiş olan kitaplarını inkar edenler, kitaplarının maksatlarını açıklayan, emir buyurulan ve yasaklanan her şey ile muttasıf bulunan, tebliğ ve irşad ile görevlendirilen peygamberlerini inkar edenler, kitap indirilmesindeki ve peygamber gönderilmesindeki amacı anlayanların ve anlamayanların cezalandırılması için hazırlanmış olan kıyamet gününü inkar edenler, çünkü hikmet, bir peygamber geldikten ve bir kitap gönderildikten sonra hak yolunu gözetene lütufta bulunmayı ve merhamet göstermeyi gerekli kılar, bunları gözetmeyenden, inkar edenlerden ve kafir olanlardan da intikam alınmasını gerektirir. İşte kafir olanlar çok büyük sapıklıklara düşmüşlerdir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا **İman edip sonra inkar edenler, sonra tekrar iman edip tekrar inkar edenler, sonra küfürlerini artıranlar.** Musa-yı kelîmullah kendilerine peygamber olarak gönderildiği zaman Allah'a iman edenler Sâmirî bir dana ile ortaya çıktığı zaman Musa'yı ve dinini inkar ettiler. Musa, Allah ile buluşmasından döndükten sonra tekrar iman ettiler. Daha sonra vahiy kesildiği ve peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların indirilmesi kesildiği zaman, din işleri zaaf ve fetret devresine girdi. Sonra İsa as gönderildiği ve onlara tevhid yolunu anlatması için İncil indirildiğinde onu inkar ettiler ve böbürlenerek kitabını yalanladılar. İsa'nın devri de bitti. Allahü sübhanehu Peygamber aleyhisselamı, eski kitaplarda belirtildiği ve bütün insanlara tevhid-i zatîyi getirecek olan bir peygamber gelecek, denildiği şekilde, gönderdi. O peygamberin, bütün dinleri hükümsüz kılan bir dini vardı. Kitabı da bütün kitapları hükümsüz kılıyordu. Kendisiyle de nübüvvet işi sona eriyordu. Artık vahiy gelmeyecek, peygamber gönderilmeyecek, kitap indirilmeyecekti. لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا: **Allah onları affetmeyecektir, doğru yolu da göstermeyecektir.(137)** Kullarını doğru yola götüren ve onların günahlarını affedici olan Allah, kafir olarak kalmada ısrar ederlerse onları

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًاۙ ﴿١٣٨﴾ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِنِينَۜ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًاۜ ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ
فِي الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى
يَخُوضُوا فٖي حَدٖيثٍ غَيْرِهٖ ....

affetmeyecek, sapıklıkta devam ederlerse de doğru yola kavuşturmayacaktır.

بَشِّرْ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا: **Kendileri için bir azap olduğunu münafıklara söyle.(138)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, o insanların içinde sana, kitabına ve dinine inandıklarını dil ucuyla söyleyen, kalplerinde ise düşmanlık ve ezeli isyan duyguları olan münafıklar var, onlara de ki Allah katında onlar için de bir azap vardır. Onlardan ve pisliklerinin müminlere sirayet etmesinden sakın.

الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ: **Müminleri bırakıp da kafirleri dost edinenler.** Yani Allah'ı inkar etmeye devam edenleri ve Rasulullah'ı yalanlayanları kendileriyle beraber olacak dost ve ahbab edinenlere, bizim yerimize söyle, onlar أَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمْ الْعِزَّةَ: **Onların yanında aziz olmayı mı istiyorlar?** Onların yanında olmaktan şeref duymayı mı umuyorlar? Onların şereflerinden ve dostluklarından hissedar mı olacaklar? Onların gerçekten bir şerefleri yoktur, onlar zelillik ve rezillik zincirine vurulmuşlardır. فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا: **Şeref ve izzetin tamamı Allah'a aittir.(139)** Üstünlük de, gurur da, şan-şöhret de azamet ve kibriyâ ridasına bürünen Allah'a aittir. Allah'ın lutfu ve keremi olmadan, Allah'tan başkasının şerefli ve aziz olması mümkün değildir.

Allah size lütuflarından biri olarak, وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ: **Allah Kur'an'da size indirdirmiştir ki:** Yani, dininizi açıklamak için Peygamberinize indirdiği kitabında şu hükmü indirmiştir: أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلاَ تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ : **Allah'ın ayetlerinin inkar edildiğini ve ayetlerle alay edildiğini duyduğunuz zaman, başka bir söze geçmedikleri sürece onlarla oturmayınız.** Eğer Allah'ın ayetlerini inkar ederek alay eden kafirlerle beraber ....

... إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾ اَلَّذِينَ
يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ
نَصِيبٌ قَالُوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

---

olmaktan ve onlarlarla oturup kalkmaktan vazgeçmezseniz siz de kafirlere katılmış olursunuz ve ayetlerle alay etmiş olursunuz, Allah korusun. إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ: **Siz de onlar gibi olursunuz.** Yani azaba müstahak olursunuz. إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا: **Allah münafıkların ve kafirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır.(140)** Her şeyi yapmaya gücü yeten, şan ve şeref sahibi Allah, iki yüzlü münafıklarla yalancı ve alaycı kafirlerin hepsini, kendisiye beraber olma şerefinden uzaklaştıracağı, mahrum ve sürgün edeceği cehennemde eksiksizce bir araya getirecektir.

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ: **Sizi gözetleyip duranlar.** Yani ey ihlaslı mü'minler, sizin ölmenizi ve helak olmanızı bekleyen kafirler ve münafıklar, فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ: **Eğer size Allah'tan bir fetih nasip olursa, biz sizin yanınızda değil miydik, derler.** وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Eğer kafirler kazanırsa, sizi koruyarak müminleri engellemedik mi, derler.** Yani siz kazanırsanız, zor günlerinizde biz de sizden yana değil miydik? Şimdi niçin bize de ganimetten bir pay vermiyorsunuz, derler. Eğer savaşı kafirler kazanmış olsa, bu sefer de onlara kardeşlik ızhar ederek, biz müminlere karşı ağırdan alarak, yardım etmeyerek ve kalplerine korku salarak ve diğer hilelerimizle size yardım etmedik mi? Elde ettiklerinizden bize de bir pay çıkarın, derler. Ey müminler, bu münafıkların imanlarına aldırış etmeyiniz, dostluklarına da düşmanlıklarına da inanmayınız. فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Allah kıyamet gününde, aranızdaki hükmünü verecektir.** وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا: **Allah, müminlerin aleyhine kafirlere hiçbir yol vermeyecektir.(141)** İkinci dirilişte, iki yüzlü

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى
يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَا إِلٰى هٰؤُلَاءِ وَلَا إِلٰى
هٰؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ
أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ....

---

kafir münafıklar, ihlaslı müminlere zarar verebilmek için herhangi bir delil, bir yol bulamayacaklardır. Çünkü orada sırlar açıklanacak, kalplerde var olan açığa çıkacak ve her nefis yaptığının karşılığını bulacak.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ: **Allah oyunlarını bildiği halde, münafıklar Allah'a oyun ediyorlar.** Nifaklarında ısrar eden kafirler Allah'tan bazı şeyleri gizleyebileceklerini ve Allah'ı kandırabileceklerini sanıyorlar. Halbuki Allah, onların oyunlarını bilmektedir ve gereken cezayı verecektir. Eğer bilmiş olsalardı perişan olurlardı. وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلًا: **Namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, az bir kısmı Allah'ı zikreder.(142)** Onlar yine bu münafıklıklarının belirtilerinden olarak, diğer müminlerle birlikte namaz edası için hareket ettikleri zaman yavaştan alırlar, istemeyerek kalkarlar. Çünkü amaçları başkalarının kendilerini namaz kılarken görmeleri ve ihlaslı müminlerden sanmalarıdır. Onlardan az bir kısmı ihlaslıdır, fakat belli etmemekte ve samimiyetini gizlemektedir.

مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ: **Arada gidip gelmektedirler.** Yani tereddüt etmektedirler. لَا إِلَى هٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هٰؤُلَاءِ: **Bunlara da mensup değiller, ötekilere de mensup değiller.** Onlar ne Müslümanlardan sayılır, ne de kafirlerden. Onlar kendi yollarını sapıtmışlardır, Allah katında merdud olmuşlardır. وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا: **Allah'ın yolunu saptırdığı kimseye, doğru yolu bulamazsın.(143)** Allah'ın şaşırttığı ve sapkınlığa savurduğu kimse için, ey peygamberlerin en mükemmeli, sen asla bir hidayet yolu bulamazsın. Ey Allah'ım, lütfet ve bizi doğru yola sevk et.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ: **Ey iman edenler, müminleri bırakıp ta kafirleri dost edinmeyiniz.** Sizin .....

... اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ
مِنَ النَّارِۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًاۙ ﴿١٤٥﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ
وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَۜ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾

---

imanınız buna müsaade etmez. أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا: **Siz Allah'a, kendi aleyhinize olacak apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz.(144)** Yani böyle yaparak, kullarının ibadetlerini değerlendirecek ve karşılıklarını verecek olan Allah'a, kafirliğinizin ve münafıklığınızın delilini mi sunmak istiyorsunuz? Çünkü böyle yaparsanız, müminlere karşı olan düşmanlığınız ve iki yüzlülüğünüz ortaya çıkmış olur. Onlarla arkadaşlık edinmemeniz gerekir, dostluk edinmemeniz, başınıza geçirmemeniz gerekir, özellikle de onlara yaklaşmamanız ve topluluklarına karışmamanız emri nazil olduktan sonra.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا: **Münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar, onlara bir yardımcı da bulamayacaksın.(145)** Yani insanlar arasında nifak saçmada ısrar edenler cehennemin en aşağı, en rezil tabakasındadırlar. Cehennem öyle âsileri ve hak yolundan sapıtmış günahkarları cezalandırmak için hazırlanmıştır. Onları oradan kurtaracak, onlara aracılık edecek birini de bulamayacaksın.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ: **Ancak tövbe edenler, yollarını düzeltenler, Allah'a yapışanlar ve dinlerinde samimi olanlar müstesna.** Yaptıkları münafıklıktan dolayı pişman olanlar, iman ve İslam itikatı ile ilgili olarak bozduklarını tövbe ederek düzelenler, Allah'a yöneldikten sonra da onun lütfuna ve keremine iyice tutunanlar ve eşi ve benzeri olmayan, yaratıkların şekil ve görünümlerinden mukaddes olan, kendisi gibi hiçbir şey olmayan ve her şeyi duyan ve gören Allah'i itaat ve bağlılıkta ihlaslı olanların yerleri cehennem değildir. فَأُولٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا: **İşte onlar müminlerle beraberdir ve Allah müminlere büyük bir mükafat verecektir.(146)** Allah katında makbul bir mevkileri olan o mutlu kişiler Allah'ın rahmetinin ve lütuflarının apaçık serildiği yerde müminlerle

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلٖيمًا ﴿١٤٧﴾ لَا يُحِبُّ اللّٰهُ
الْجَهْرَ بِالسُّٓوءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَۜ وَكَانَ اللّٰهُ سَمٖيعًا عَلٖيمًا ﴿١٤٨﴾

birlikte olacaklardır. Allah kıyamet gününde müminlere büyük bir mükafat verecektir ki o da kendisi ile buluşma şerefidır.

مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا: **Şükredip iman ederseniz, Allah size azabı ne yapacak? Allah şükreden ve bilendir.(147)** Eğer Allah'a şükrederseniz, sizin batıl hüviyetinizde tezahürünü gerçekleştirmiş ve sizden sadır olanları sadece ve yalnızca ona isnat etmiş olursunuz, iman etmişseniz de tevhidini tanımış ve kabul etmiş olursunuz. Yerde ve gökte bütün istediklerini gerçekleştirerek tecelli eden Allah, sizi huzurundan kovup ve mahrum bırakıp ta ne yapacak? Allah kendisine şükredenlerin mükafatını bizzat kendisi verecek olan ve her şeyi bilendir. Şu şiiri söyleyen ne güzel söylemiştir:

Örtüler açılmadan önce bir karanlıkta idim, ama sana hep şükrettim, seni hep zikrettim,

Gece aydınlanıp ta sabah olduğunda gördüm ki zikredilen de sensin, zikir de sensin, zikreden de sensin.

Ey yüzünü Allah'a çevirenler, tevhidin gereklerinden biri de dünyaya müteallık işlerinizde Allah'a şikayette bulunmamak ve memnuniyetsizlik göstermemektir. Münacatlarınızda ve dualarınızda aşırı ısrardan kaçınmanız gerekir. Çünkü sizin şikayet ettiğiniz sizin ihtiyaçlarınızı gören ve bilendir. Kaderin başınıza getirdiğine rıza göstermeniz gerekir. Kadere rıza ne güzel yoldaştır.

لاَ يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَنْ ظُلِمَ: **Allah, haksızlık edilenlerin dışındakilerin, fena sözün açıkça söylenmesini sevmez.** Kainatın her zerresinde adil, doğru ve kusursuz olarak Rahman ismiyle tecelli eden Allah aklen ve dinen kötü, çirkin ve müstehcen kabul edilen sözlerin açıkça ifade edilmesini, yayılmasını ve övülmesini sevmez. Çünkü onun hükmü altında adaletten, iyilikten başka bir şey olmaz. Ancak haksızlığa, zulme uğrayanlar açık sözler sarf ederse Allahü sübhanehu o çağrıya icabet eder ve hemen cevaplar. Çünkü zalim, Allah'ın adaletinin ve doğru yolunun dışındadır. وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا: **Allah ....**

إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوٓءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيدُونَ اَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾

işitendir, bilendir.(148) En adil biçimde tecelli eden Allah, mazlumun sesini duyan, zalimin zulmünü kendi ilmiyle bilen ve hakkettiği ceza ile cezalandırandır.

إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ : **Bir iyiliği açıklar veya gizler veya bir kötülüğü bağışlarsanız.** Ey müminler, bir hayrı herkesin gözü önünde yaparsanız veya insanlardan gizlerseniz, ya da zalimi affederek intikam almazsanız, zalimin size yaptığı kötülüğün intikamını alması için Allah'a yalvarmazsanız, فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا: **Allah çok bağışlayıcıdır, kudret sahibidir.(149)** Sizin gizlediklerinizi ve niyetlerinizi bilen Allah, sizi affeder, günahlarınızı bağışlar, o sizin intikamınızı almaya da kadirdir.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ: **Allah'ı ve peygamberlerini inkar edip, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyenler,** وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ : **bir kısmına inanırız, bir kısmını inkar ederiz, diyenler,** وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً : **bunların arasında bir yol tutmak isteyenler.(150)** Yani Allah'tan başka birinin varlığına inanarak şirk koşanlar, hak yol üzere gönderilmiş oldukları halde, gönderdiği peygamberleri inkar ederek yalanlayanlar, varlığında tek başına olan, zatıyla bir olan Allah ile Allah'ın bütün isim ve sıfatları üzerinde tecelli eden halifeleri olarak kendilerine gönderilen peygamberlerinin arasını ayırarak, Allah'ın bütün mahlukatı tek başına ve kusursuzca kapladığından habersiz olarak bir kısmına inanırız bir kısmını inkar ederiz diyenler, ve böylece, zahirin mazharla, mazharın da zahirle irtibatını ispatlamaya çalışarak, hakkın vakıa ile örtüşen yolundan başka bir yolda yürümek isteyenler var ya.

أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا : **İşte onlar gerçek kafirlerdir.** وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا: **Ve biz, kafirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.(151)** İşte

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ اُو۬لٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْت۪يهِمْ
اُجُورَهُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ
كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُٓوا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً ....

o küfür batağına saplanarak Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış olanlar, gerçek kafirlerdir. Yani imanlarıyla asla bağdaşmayan bir dereceye düşen kafirlerdir. Sapıklık ve günah deryasında boğulan kafirler için, şeklen edinmiş oldukları insanlık derecesinden düşürerek rezil edecek bir azap hazırladık. Çünkü bundan daha şiddetli bir aşağılama olamaz.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ: **Allah'a ve hiçbirini ayırmadan peygamberlerine inananlar,** أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ: **İşte onların mükafatlarını Allah verecektir.** Tek var olarak Allah'a iman edenler ve bütün isim ve sıfatlarıyla tecelli ettiği peygamberlerinden hiç birini ayırmadan hepsine birden iman edenler var ya, işte onlar Allah'ın keremine bu dünyada nail olmuş mutlu insanlardır. Onları öbür dünyadaki mükafatlarını Allah hakkettiklerinin fazlasıyla verecektir. وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا: **Allah gafurdur, rahimdir.(152)** Kullarını hidayete muvaffak kılan Allah, onları tevhidinden uzaklaştıracak olan günahlarını da affeder, onları hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir akla gelmeyen iyiliklere ulaştırır. Allah'ım, katından bize de rahmet ihsan eyle, sen bol bol verensin.

يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ : **Kitap ehli seneden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar.** Kitap ehli, Allah'ı hiç tanımamaları ve sonsuz gafletleri ile, kendi nefislerinin istediği ve akıllarının arzuladığı bir kitabı kendileri için gökten indirmeni istiyorlar. Bunu onlara çok görme. Çünkü onlar, فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَى أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً : **Onlar Musa'dan, bundan daha büyüğünü istediler ve bize Allah'ı açıkça göster, dediler.** Oldukça imkansız bir istekte bulundular ve Allah'tan uzak oldukları için, Allah'ın cemalini görmeleri iyice perdelenmiş olduğu için, bizi kendisine davet ettiğin, kendisine götürmek istediğin Allah'ı bize açıkça, diğer mevcudatı gördüğümüz gibi göster, dediler. Allah'ı gerçeğiyle takdir etmedikleri için etrafını sarmak

... فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا
عَنْ ذٰلِكَ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ
ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

---

ve kuşatmak istediler. Halbuki Allah, kendisi işaretle gösterilmeyecek ve kuşatılmayacak ve de duyularla kavranmayacak kadar büyüktür. İşaret, kuşatma ve idrak sadece ondandır, ununladır, ondadır ve onadır. Şanı böyle olan duyu organlarıyla nasıl idrak edilir ve hissedilir? Vuslatına nail olabilenlerin akibeti ise, onların kendi hüviyetlerinden kesinlikle ayrılarak Allah'ın varlığında yok olmaları ve kaybolmalarıdır. Ondan başka bir ilah yoktur, onun yüzünden başka her şey yok olacaktır. فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ : **Haksızlıkları sebebiyle onları yıldırım çarptı.** Helak oldular. ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ: **Sonra kendilerine açık mucizeler gelmişken buzağıya taptılar ve biz bu yaptıklarını da affettik.** Yani tövbe edip Allah'a dönmeleri ve Musa as'ın kendilerine şefaat istemesinden sonra, şeytan onları kandırdı, gözlerini kapadı ve buzağıyı ilah edindiler. Halbuki kendilerine Allah'ın tevhidine ve takdisine açıkça işaret eden mucizeler gösterilmişti. Onları yine de affettik. وَآتَيْنَا مُوسَى سُلْطَانًا مُبِينًا: **Ve Musa'ya güçlü bir saltanat verdik.(153)** Yani, onları imana sığındıracak açık bir mucize verdik.

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ: **Söz almak için Tur dağını üzerlerine kaldırdık.** Şöyle ki onlardan açıkça bir söz ve sağlam bir vaat almamız için Tur dağını üzerlerine kaldırdık, eğer söz verirlerse dağı üzerlerinden alacaktık, kabul etmezlerse dağı başlarına yıkacaktık. وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا: **Onlara, kapıdan secde ederek girin, dedik.** Onlardan söz aldıktan sonra, yine Musa'nın diliyle onlara, beyt-i makdise secde ederek, yani alınlarınızı mezellet toprağına sürerek giriniz dedik. Onlar hızlı hızlı girdiler ve sözlerini tutmadılar. وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ: **Yine onlara cumartesi yasağını çiğnemeyin, dedik.** Davud as'ın lisanıyla bir söz ve anlaşma olarak onlara, haddi aşmayın, özellikle de cumartesi yasaklarını çiğnemeyin, o gün balık avlamayın, dedik. Balık yakalamaya koştular. Sözlerini tutmadılar. وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا: **Onlardan en güçlü .....**

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلاً ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ
بُهْتَاناً عَظِيماً ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ ....

şekilde söz aldık.(154) Yani en güçlü biçimde söz **vermelerine** rağmen sözlerini tutmadılar ve emirlerimize karşı geldiler.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ: Sözlerini tutmamaları, وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللّٰهِ: Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri, وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ: Peygamberleri haksız yere öldürmeleri, وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ: Kalplerimiz kılıflıdır,demeleri sebebiyle, بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ اِلاَّ قَلِيلاً: Allah onların kalplerini kafirlikleri sebebiyle mühürlemiştir, onların sadece az bir kısmı inanır.(155) Yani büyük vaatler ve sözler verip de tutmadıkları için, ihlaslı kullarına indirilen ve tevhidine delalet eden Allah ayetlerini inkar ettikleri için, dini bir izin olmaksızın, günah işlemekten kesinlikle masum olan peygamberleri öldürdükleri için, peygamberler onları iman etmeye davet ettiği zaman büyüklenerek ve kibirlenerek, bizim kalplerimiz içinde hakikatler ve marifetler dolu olan bir kılıfla kaplıdır ve mühürlüdür. Sizin getirdikleriniz oraya sığmaz, dedikleri için. Halbuki onların kalplerinde din ile olarak hardal tanesi kadar bile bir şey yoktu. İşte bu sebeplerden dolayı biz onlara yaptığımızı yaptık ve onları belalara, sıkıntılara, mubah şeyleri yasaklamak gibi çeşit çeşit bela ve eziyetlere uğrattık. Onların kalpleri kılıflı falan değildi. Bilakis Allah onların kalplerini, istediğini saptıran ve rezil eden olduğu için, küfürleri sebebiyle mühürlemişti. Onlardan az bir kısmı imana gelmeye muvaffak olacaklar.

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا: Kafirlikleri ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarıyla.(156) Yani kafirlikte inat etmeleri, büyüklenmeleri ve hakikati gizlemeleri sebebiyle, her türlü kirden kesinlikle temiz olan Meryem'e, arlı namuslu olduğu halde iftira atmaları ve zina ettiği söylemeleri sebebiyle.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ : Biz, Meryem'in oğlu ve Allah'ın Rasulü olan Mesih İsa'yı öldürdük, demeleriyle. Yani

... وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا
لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا
حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ....

Allah'ın ruhundan bir parça olan İsa'yı öldürdüklerini söylediler. Halbuki onlar, وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ: **Onu ne öldürdüler, ne de astılar, fakat onlara öyle gösterildi.** Yani onu öldürmediler ve asmadılar, o Allah'ın gökyüzünde ve himayesindedir. Fakat Allah İsa'yı koruyan koruculardan birini İsa'nın kılığına sokmuş ve o kişi İsa sanılarak yakalanmış, öldürülmüş ve asılmıştır. İsa ise kalmıştır. Daha sonra kendi aralarında ihtilafa düşmüşler ve eğer bu İsa ise, peki arkadaşımız nerede, eğer bu arkadaşımız ise, o zaman İsa nerede diye sormuşlardır. وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ: **Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler,** yani öldürülmesinde, asılmasında ve göğe çıkarılması hususunda analaşamayanlar, لَفِي شَكٍّ مِنْهُ: **ondan dolayı bir tereddüt içindedirler.** Çünkü, مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا: **zanlarına uymaktan başka bir bilgileri yoktur, zira onu kesin olarak öldürmediler.(157)** Zan hiçbir şekilde gerçeği ifade etmez. Gerçek olan o ki, iddia ettikleri gibi onu kesin olarak öldürmediler.

بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ : **Bilakis Allah onu kendi yanına kaldırdı.** Onu gözetleyen ve korunmasından ve işlerinden sorumlu olan Allah onu yukarıya, yani yanına çekti. Bir başka ayette buyurmuş olduğu, **ben seni kaldıran ve kendime çekenim**, vadini gerçekleştirdi. وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا: **Allah üstündür, hikmet sahibidir.(158)** Bütün istediklerini yapmaya kadir-i mutlak olan Allah, onu yükseltmeye de kadirdir ve muktedirdir. İsa yerine bir benzerinin öldürülmesinde de hikmet sahibidir.

وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ: **Ehl-i kitap olanlardan, ölmeden önce İsa'ya iman etmeyecek hiçbir kimse yoktur.** Kendisine kitap indirilen Müslümanlardan, Hıristiyanlardan, Yahudilerden ve diğerlerinden her mükellefin, peygamber olarak geldiği zamandaki ......

... وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًاۚ ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ اُحِلَّتْ
لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًاۙ ﴿١٦٠﴾ وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ
النَّاسِ بِالْبَاطِلِۜ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦١﴾

İsa'ya iman etmesi gerekir. O Muhammet as'ın dininin güçlü olması için gönderilmiştir. Çünkü daha sonra gelen Muhammed'in dini, tevhid-i zâtîye mutabık olarak indirildiği için kendinden önceki bütün dinleri içine alan bir dindir. Peygamber as'ın gelmesiyle bütün dinler birleşmiştir. Ancak gözleri ve gönülleri karanlıkta kalanlar anlamazlar. Halbuki İsa a.s Allah'ın en güzel, en mükemmel sanatlarından, ve icatlarının en güzellerinden ve en enteresanlarından biridir. Peygamberlerinin en azizlerindendir, en büyüklerindendir. Ölmeden önce, kesinlikle ona iman edilmesi gerekir. Bir hadis-i nebevide şöyle buyurulmuştur: O gökten inecek, bir müddet yeryüzünde yaşıyacak, yeryüzündeki herkes ona iman edecek, sonra, kıyamet gününe yakın bir zamanda ölecek. وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا: **Kıyamet gününde onlara şahit olacak.(159)** Yani kendisine inanan ve hidayetine tabi olan her-kese Allah katında şahit olacak.

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ: **Yahudi olanların zulmünden dolayı, kendilerine helal olan nimetleri yasakladık.** Yani Allah'ın belirlediği sınırları aşmaları ve sözlerine sadık kalmamaları sebebiyle, kendi kitaplarında daha önceden kendilerine helal kılınan bazı nimetleri haram kıldık. وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًا: **Allah yolundan fazlaca sapmaları.(160)** Allah yolundan sapmaları da bazı nimetlerin haram kılınmasının sebeplerindendir.

وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ: **Yaklaşmamaları emredildiği halde ribâ almaları,** muhtaç ve zor durumda olanlardan kat kat fazlasını kendi dinlerinde ve kitaplarında men edilmelerine rağmen almaları sebebiyle, وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ: **İnsanların mallarını haksız yere yemeleri,** dinen izin verilmediği halde, hırsızlık, gasp, riba, rüşvet ile hukuk hileleri ve sahtekarlıkları dine dayandırarak iftiraen almaları, şeyhlik iddiasında bulunanların karartma ve yalanlamaları sebebiyle, وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا: **Onların kafirleri için elim bir azap hazırladık.(161)**

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِؕ اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿١٦٢﴾

Allah'ın doğru yolunu gizleyenleri cezalandırmak ve Allah'a yakınlaşamadıkları ve Allah'ın yardımından uzak kaldıklarına üzülmeleri için bir azap hazırladık.

لَكِنْ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ : **Fakat onların ilimde derinleşmiş olanları ve müminler, sana ve senden öncekilere inzal olunanlara iman ediyorlar.** Onlar ilim mertebesinden, görme ve hakikati anlama mertebelerine geçebilenler ve müminler olup, ey peygamberlerin en mükemmeli, Allah'ın sana ve senden önceki peygamberlere vahyettiklerine, aralarında hiçbir ayrım gözetmeden inanmaktadırlar. وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ: **Onlar namazı kılanlar, zekatı verenler, Allah'a ve ahret gününe inananlardır.** Herkesin sonunda Allah'a döneceğinin bilinciyle bağlanarak ve itaat ederek, bütün uzuvlarıyla namaz kılanlardır. Allah'ın dünyada kendilerine verdiği mallardan vererek Allah rızasını kazanmak isteyen ve dünyaya bağlanmaktan kaçınanlardır. Allah'ın tevhidine kesin olarak inanmaktadırlar. Allah yolunda gösterilen çabaların ve yapılan işlerin meyvelerinin derilmesi için hazırlanmış güne inananlardır. أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا: **İşte onlara büyük bir ecir vereceğiz.(162)** Mutlu olanlar onlardır, emin olanlar onlardır, tevhide inananlar onlardır, muhlisler onlardır. Biz kendi katımızdan, lütuf ve keremimizden onlara büyük bir mükafat vereceğiz ki o Allah' ile birlikte olabilme şerefini kazanmadır. Ey Rabbimiz, bize katından merhamet ihsan eyle, çünkü sen karşılıksız verensin.

İlimde derinleşme bizim ilhamımızla, vahyimizle, gaflet dalgınlığından ve unutkanlık uyuşukluğundan kendilerini uyarmamızla olur. Onları peygamberler göndererek, kendilerine katımızdan kitaplar indirerek irşadımızla olur. Bu bizim devam eden sünnetimiz ve eski âdetimizdir. Bunda ısrara ve önerme yapmaya ihtiyaç olmaz.

اِنَّٓا اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ كَمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلٰى نُوحٍ وَالنَّبِيّٖنَ مِنْ بَعْدِهٖۚ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ
وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَعٖيسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَۚ
وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ زَبُوراًۚ ﴿١٦٣﴾

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ: **Biz Nuh'a ve kendisinden sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, lütuf makamımızdan sana, senden önceki kitapları da en güzel biçimde kapsayan ve tevhid yolunu en açık şeklide gösteren Kitab'ı indirdik. Nuh'a da tevhit ve tenzih yolunu açıklayan sayfalar indirmiştik. O da kendisine kitap verilenler arasında en kıdemlisi olarak sayıldı. Nuh'tan sonra gelen peygamberlere de hak yolu gerçekleştirebilecekleri kitaplar ve sahifeler verdik. وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ: **İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, torunlara, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik.** Özellikle atalarından İbrahim'e vahiy indirdik ki o İbrahim, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmış, ilahi ahlak sahibi ve Allah dostluğu makamını elde etmiştir. İsmail'e de vahyettik ki o rıza ve Allah'a teslim olma makamına oturmuştur. İshak'a da vahiy indirdik ki o her hal ve şekilde Allah'a yönelen, onu gözetleyen biridir, tevhidin gerçekleşmesini istemiştir. Yakup da gizlisiyle açığıyla Allah'a yönelmiş, tevekkül makamında tevhidin gerçekleşmesini istemiştir. Bütün hallerinde Allah'a yönelen torunlardan Yusuf hayalî suret makamını aşarak görünen ve görünmeyenlerin zahirde ve batında insan eliyle yapılan kötülüklerden temizlenmesi sırrına ulaşmıştır. İsa'ya da vahyettik ki o ilahi teessürat ve rahmani nefeslerle ilim makamını etkilemiş, kendi insanlığını Allah'ın lahutiyetinde yok etmiştir. Eyüp, ubudiyet makamını elde edebilmek için kaderin başına getirdiklerine katlanarak sabır ve rıza makamına ulaşabilendir. Yunus, korku anında Allah'tan umma makamını gerçekleştirendir. Harun, emanet ve borç ve gönül huzuru mertebesine iyice oturmuştur. Süleyman ise dünya ilimlerinin bütün mertebelerini elinde bulundurarak her şeye hakim olmuştur. وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا: **Davut'a da Zebur'u verdik. (163)** Davut'a da lütuf ve kereminizden bahşettik ki o da ilahi ....

وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ
مُوسٰى تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُسُلاً مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ
حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

mertebeler arasında olan, hikmetlerin gereği olan tedbirleri alma makamını gerçekleştirmiştir. Biz ona da Zebur'u verdik ki hak ile batılı, doğru ile yanlışı ayırabilsin.

وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ: **Daha önce sana anlattığımız peygamberlere,** وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ: **ve sana anlatmadığımız peygamberlere** de vahyettik. Ey peygamberlerin en mükemmeli, zikrolunan peygamberleri gönderdiğimiz gibi, kitabında sana anlattığımız ve anlatmadığımız peygamberlere de vahiy indirdik. وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسَى تَكْلِيمًا: **Ve Allah Musa ile konuştu.(164)** Peygamberler gönderen ve kitaplar indiren Allah, yakınlık ve kavuşma makamını gerçekleştiren Musa ile konuştu. Musa Allah'ın keyfiyetini ve ölüleri nasıl dirilttiğini anlayamadı.

رُسُلاً مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِأَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ: **Peygamberlerden sonra Allah'a bir bahane olmaması için müjdeleyen ve korkutan peygamberlere** de vahiy indirdik. وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا: **Allah mutlak güçlüdür ve hikmet sahibidir.(165)** Gönderdiğimiz peygamberlere vahiy vererek, onları tevhidi ve diğer emirleri ve Allah'a giden yolu müjdelemeleri için gönderdik. O peygamberler, insanları şirkten ve türlü muharremata karşı korkutsunlar ve sakındırsınlar da mücadele ve nizadan münezzeh olan Allah, kıyamet günü onları sorumlu tuttuğunda, tutunacakları bir şeyleri olmasın. Uluhiyetinde tek başına olan Allah, emirlerinde ve nehiylerinde üstündür. Emir ve nehiylerinin yerine getirilmesinde hikmet sahibidir. Onlar seninle mücadele ve münakaşa ederken genellikle senin peygamberliğini, kitabını tartışıyorlar. Senin ve kitabının hakikat olduğuna şahadet etmiyorlar. Kendi kitaplarında ve kendi peygamberlerinin diliyle ifade edilmesine rağmen, büyüklenerek ve inat ederek, peygamberliğinin doğruluğunu kabul etmiyorlar. Onları ve şahadetlerini umursama.

لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَٓا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهٖۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ
شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا
﴿١٦٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًاۙ ﴿١٦٨﴾
اِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾

لَكِنْ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ: **Fakat Allah, sana indirdiğine şahittir.** Gizli ve aşikar olan her şeyi bilen Allah, seni peygamber olarak gönderdiği hakikatine ve senin doğru söylediğine, kendi ezeli ilmine dayanarak şahitlik eder. Allah'ın ilmi yaptıklarıyla, kelimesi ve tertibi itibariyle, boy ölçüşmeye kalkanları aciz bırakacak kadar uyum halindedir. أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلاَئِكَةُ يَشْهَدُونَ: **Allah bunları kendi ilmiyle indirdi, melekler de şahittir.** Bu indirilen vahiylerin Allah'tan Allah'ın halifelerine indirildiğine melekler şahitlik etmektedir. وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا: **Şahit olarak Allah yeter.** **(166)** Onlar ister şahitlik etsinler, ister etmesinler.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلاَلاً بَعِيدًا: **Kafirlik ederek Allah yolundan sapanlar çok büyük bir sapıklığa düşmüşlerdir.** **(167)** Sana ve kitabına inan-mayanlar ve hak yoldan yüz çevirenler tevhit yolunu kaybetmişlerdir. Öyle uzaklara gitmişlerdir ki doğru yolu bulmaları mümkün değildir. Nasıl mümkün olsun ki onları Allah saptırmıştır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنْ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا: **Kafirlik edenleri ve zulmedenleri Allah affetmez ve doğru yola eriştirmez.** **(168)** Hakkın yolunu kapatanları ve kafirlikleri yanı sıra Allah'ın koyduğu sınırları ihlal ederek haksızlık ve zülum yapanları, kullarını hidayete götüren Allah affetmez. Çünkü onların günahları suçlarından daha büyük. Onları, gaflet ve dalalete saplanmış oldukları için, kurtuluş yollarından birine de ulaştırmaz.

إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا: **Onları ancak cehennem yoluna çıkarır, orada ebediyen kalırlar.** Yani, ebediyen Allah'tan uzak ve mahrum kalırlar, oradan asla kurtulamazlar. Bu gibi uzaklaştırmalar ve kovmalar Allah için zor değildir. وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا: **Bu işi yapmak ……**

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْرًا لَكُمْۜ وَاِنْ
تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾ يَٓا اَهْلَ
الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ ....

Allah'a çok kolaydır.(169) Asi ve günahkarlara yollarını şaşırtan Allah'ın bu şekilde intikam alması çok kolaydır.

Allah, peygamberin hak olduğunu ve söylediklerinin ve davet ettiği şeylerin doğru olduğunu açıkladıktan sonra, onu yalanlayanlara ve kitabına karşı çıkanlara yapacağı azabı belirterek bütün dinlerin mükelleflerini uyararak kendisine ve Allah katından getirdiklerine iman etmelerini istemiştir. Kabul etmeleri için onlara çağrı yaparak şöyle buyurmuştur:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ : **Ey insanlar, Peygamber size, Rabbinizden hak ile geldi, ona iman ediniz, sizin için hayırlı olsun.** Ey nisyan ve gaflet ile malul olan insanlar, bütün insanlara gönderilen Peygamber, hakka dayanarak, doğru olarak, sizi akıl nimeti ile yetiştiren Rabbinizden geldi. O akıl nimeti bütün sorumlulukların aracıdır, imana ve tevhide onunla ulaşılabilir. O peygamber ortaya çıktıktan sonra ona iman ederseniz, sizin için Allah katında daha iyi ve hayırlı olur, ve sizi Allah'ın tevhidine o ulaştırır. وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Eğer inkar ederseniz,** biliniz ki, **göklerde ve yeryüzünde ne varsa onundur.** Eğer inat ederek ve büyüklenerek inkar eder de inanmazsanız, sizin küfrünüz ve imanınız Allah'ın umurunda değildir. Çünkü göklerde ve yeryüzünde olan her şey onundur ve dileyerek ve itaat ederek ona secde etmekte ve boyun eğmektedir. وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا: **Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.(170)** Kullarının işlerinden sorumlu olan Allah, onların yapabileceklerini bilir ve onlara emrettiklerinde ve kendi katında büyük kazançlar elde etmeleri için yüklediği sorumluluklarında hikmetleri vardır.

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلاَ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلاَّ الْحَقَّ: **Ey kitap ehli, dininizde taşkınlık etmeyiniz, Allah hakkında da doğrudan başka bir şey söylemeyiniz.** Ey İncil ehli olup İsa a.s hakkında aklın ve dinin hoş görmediği aşırılığı yapan insanlar, dininizde taşkınlık yapmayınız.

... إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقٰيهَا اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ اَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

Peygamberiniz hakkında da onu övmek için aşırılığa gitmeyiniz. Vahid, Ehad ve Samed olup bir eş veya bir çocuk edinmeyen Allah hakkında da kendisine layık olan hakikatten başka bir şey söylemeyiniz. إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ: **Mesih olan, Meryem oğlu İsa Allah'ın elçisidir.** Diğer elçileri gibi bir elçisidir. وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ: **Allah'ın Meryem'e söylediği sözüdür ve Allah'ın ruhudur.** Yani Allah'ın sözüdür, İsa a.s'da zuhur etmiş, tecelli etmiş ruhudur. Zira Allah diğer şahıslarda tecelli eder, zuhur eder. Ancak İsa'daki zuhurunda lâhûtiyet nâsûtiyete galip gelmiştir. Onun içindir ki Allah, diğer peygamberlerde olmayan, olağanüstü bir şekilde İsa'da zuhur etmiştir. فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ: **Allah'a ve peygamberlerine inanınız.** Zatında aileden, eşten ve çocuktan münezzeh olan Allah'a ve onun teyidiyle insanlara Allah'ın hikmetlerini ve hükümlerini tebliğ için gönderilen peygamberlerine iman ediniz. İsa a.s da bunlardandır. وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ: **Üçtür, demeyiniz.** Birden fazla olmaktan kesinlikle münezzeh olan Allah'ın, Allah, Mesih ve Meryem olarak, üçtür demeyin. انتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ: **Buna son verin, sizin için daha iyi olur.** Yani teslisten ve taaddütten vazgeçerseniz bu sizin için daha iyi olur ve tevhit yoluna götürür. إِنَّمَا اللَّهُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ: **Allah tek bir ilahtır.** Yani mevcut tek tanrıdır ve çoğalması asla mümkün değildir. سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ: **O, çocuk sahibi olmaktan münezzehtir.** Allah sübhanehunun zatı, zalimlerin dediği gibi çocuk sahibi olmaktan çok yücelerdedir. لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **Göklerde ve yeryüzünde olan onundur.** Her yerde ve her şeyde tecelli etmesi itibariyledir. Yok etme, Allah'ın bütün sıfatlarının ve isimlerinin göklerdeki zuhuru olan Allah'ın askerleriyle olur, Allah'ın cemalinin ve celalinin aynalarıdır. Yeryüzündekiler de böyledir. Allah'ın istedikleri ile Rabbinin askerlerinin bildiği şeyler aynıdır. وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا: **Vekil olarak Allah yeter.(171)**

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَۜ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِه۪ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَم۪يعًا ﴿١٧٢﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفّ۪يهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَز۪يدُهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۚ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ....

Bütün sıfatları ve isimleriyle maklukatı üzerinde vekil olarak tecelli eden ve onların işlerini asaleten ve tek başına idare eden Allah yeter.

Mesih'in şahsiyeti ve nitelenmesi hususunda Hıristiyanlar aşırıya kaçtıkları ve abarttıkları için, onu Allah'ın kulu olarak görmekten çekindiler, Mesih ile Allah arasında evlatlık bağı kurdular ve ona Allah'a tapar gibi taptılar. Allah onlara şu cevabı vermektedir:

لَنْ يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ: **Mesih, Allah'ın kulu olmaktan hiç çekinmez.** Mesih, ilahi bir güçle gökyüzüne yükselerek Allah'a kulluk etmekten, ibadet etmekten hiçbir zaman çekinmez, kibirlenmez. وَلاَ الْمَلاَئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ: **Allah'a yakın olan melekler de.** Yani gökyüzüne yükselerek Allah'ın yakınında olan melekler de Allah'a kulluk etmekten, ibadet etmekten çekinmezler, kibirlenmezler. Halbuki meleklerin asla dünya hayatları olmamıştır. Allah'ın yarattıklarının hiçbiri kendini yaratana ibadet ve kulluk etmekten asla çekinemez. وَمَنْ يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا: **Kim büyüklük taslar ve kendisine ibadet etmekten çekinirse, bilsin ki Allah onları huzurunda toplayacaktır.(172)** Orada onlara hesap soracak ve yaptıklarının karşılığını azapların en kuvvetlisi ile verecek, aşağılamanın en kötüsünü yapacaktır.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ: **İman edip ve iyi işler yapanlara ise mükafatlarını verecek, lütuf ve kereminden de ilaveler yapacaktır.** Allah'a, indirdiği kitaplarına ve gönderdiği peygamberlerine inanıp iman ederek, kendilerine emredilenleri gönül huzuru ve bağlılıkla yerine getirenlere ise Allah mükafatlarını, hakkettiklerinin fazlasıyla verecektir ki akılları almayacaktır. وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا: Allah'a kulluk etmekten **çekinip büyüklük taslayanları ise elim bir azap ile cezalandıracaktır.** Azamet ve Kibriya ridasıyla müteazziz olan, büyüklük ve şerefi tek kendisinde ...

... وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ
بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ
وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا
مُسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ ....

toplayan Allah, onları huzuruna kabul etmekten men ederek ve kendisinden uzaklaştırarak, en elim şekilde cezalandıracaktır. وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا: **Allah'tan başka bir dost ve bir yardımcı bulamayacaklardır.(173)** Bunlarla birlikte, yine de Allah'tan başka, başlarına gelen belayı savuşturacak bir dost, azaplarını hafifletecek bir yardımcı bulamayacaklardır.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ : **Ey insanlar, size Rabbinizden bir bürhân gelmiştir.** Ey Allah'ın tevhidine yönelmiş insanlar, sizi Allah'a ulaşmaktan ve ona dönmekten alıkoyacak bir özrünüz kalmamıştır. Çünkü size, peygamberinizin diliyle gönderilmiş apaçık bir bürhân gelmiştir. وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا: **Ve size açık bir nur indirdik. (174)** Bununla beraber size, lütuf ve kerem makamımızdan, sizi doğru yola götürmek ve hallerinizi düzeltmek için açık bir nur indirdik ki o da Kur'an'dır.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ: **Allah'a iman edip ve kendisine sımsıkı sarılanları.** Yani içinizden, zatında tek olan Allah'a inanıp, iman ederek, kitapları ve peygamberleri aracılığıyla kendisine sımsıkı yapışanları, فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ: **Onları rahmet ve lütfa girdirecek.** Allah onlara acıyacak ve onları çok büyük olan merhamet ve kerem deryasına girdirecektir. وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا: **Onlara kendisine getirecek yolu gösterecektir.(175)** Yani onları tevhidinin zirvesine ulaştıracaktır ki orada onlar asla bir sapıklık görmeyeceklerdir.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلْ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ: **Senden fetva istiyorlar, de ki Allah kelale hakkındaki hükmünü** şöyle **açıklıyor:** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senden kelalenin, yani malına mirasçı olacak kimsesi olmayanların mallarının nasıl dağıtılacağı hususunda fetva vermeni

...اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا
اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَاِنْ كَانُوا
اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوا
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

istiyorlar. Onlara de ki Allah, malına mirasçı olacak babası veya evladı bulunmayanların mallarının nasıl taksim edileceğini surenin başında açıklıyor ve surenin sonunda da tekit olmak üzere tekrar ediyor. Bu ahkam ayetlerinin sonuncusudur: إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ: **Eğer bir kişi ölürse, çocuğu yoksa ve bir kızkardeşi varsa; mirasının yarısı o kızkardeşindir.** Yani öldüğü zaman, kız veya erkek çocuğu yoksa, aynı anne babadan veya aynı babadan bir kızkardeşi varsa, ölenin bıraktığı malın yarısı o kızkardeşindir. وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ: **Çocuğu olmayan kızkardeş ölürse, erkek kardeş ona varis olur.** Kız veya erkek çocuğu olmayan kızkardeş ölürse, erkek kardeşi onun bütün mallarını alır. فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ: **Eğer kızkardeşler iki ise, miras malının üçte ikisini alırlar.** وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ: **Eğer kardeşler erkek ve kadın olarak daha çok iseler, erkeğin hissesi iki kızın hissesi kadardır.** Yani, ölen kardeşlerinin bıraktığı maldan pay alacak olan kardeşler, erkek kadın karışık olarak sayıca daha çok iseler, o zaman erkek iki kızın hissesi kadar alır. يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا: **Şaşırmamanız için Allah size açıklıyor.** Allah size kelalenin hükmünü burada açıklıyor. Böylece, şaşırmanızı ve yanılmamanızı izah ediyor. والله بكل شئ عليم: **Allah her şeyi bilendir.** **(176)** Sizin işlerinizi sevk ve idare eden Allah, sizin hayatınızla ve ölümünüzle ilgili bütün ihtiyaçlarınızı bilir. Bu bilgisine göre de size öğretir ve yanlış yapmamanız ve adil davranmanız için sizi uyarır.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Allah'ın tevhidine götürecek hakikati gerçekleştirmek isteyen ey insan! Allah seni bütün isteklerine, Rasûlullah s.a.s'in sana tebliğ ettiği, apaçık bürhâna tutundurarak kavuştursun. Hakkın tevhidinin rehberi odur ve hakkın yolundaki gerçek ile batılı birbirinden ayıran Kur'an'ın nuruyla aydınlanmaktadır. Seni Allah'a götürecek olan Allah emirlerine iyi sarıl. Seni Allah'tan uzaklaştıracak, saptıracak nehiylerinden kaçın. Allah'ın en güzel hükümlerinde ve anlatılan kıssalardaki saklı olan gayretleri ahlak edin. O zaman, tevhit sırrının bilinmeyen remizleri ve kesret örtüleri altındaki vahdet gizlenmesi hakikat olacaktır. Sen de, batıl ve boş olan hüviyetleri yok edici vahdet-i zatiye makamına yerleşirsin. Bunu, sana Allah'a giden yolları gösterecek olan mürşid-i kâmile ve mürşid-i mükemmele uzun süre hizmet etmedikçe, kolay elde edemezsin. Zat-i ezelîden esmâ ve sıfât-ı ebediyyeye uzanan Allah'ın bu ipi Kur'an'dan başka bir şey değildir. İnsanların en hayırlısına indirilmiştir. Peygamber a.s şöyle buyurmuştur: "Kur'an, Allah'ın ipidir; gökyüzünden yeryüzüne uzatılmıştır." Kim, yakîn ve irfan incileri çıkarmak için Kur'an denizlerinin derinliklerine dalarsa, öncelikle ahkam-ı şer'iyyeye tutunması gerekir. Ahkam-i şer'iyye, azimet erbabının Kur'an kelimelerinin zahirî anlamlarından çıkardığı hükümler olup kalbi ve gönlü açık olan müritlerin dünyalarını güzelleştirir. Sonunda bu insanlar bu hükümlerle kendi nefislerini, tevhit denizinin esintileriyle parıldamaya hazır hale getirirler, kalplerini tertemiz ederler ve muhabbet sultanının oraya inmesini kabullenirler. Zira, süluk ve mücahede yoluyla hakikate doğru gidenler için tevhit çekirdeğini koruyan ahkam-ı şer'iyye ve âdâbı tarikattır. Ama, zât-ı ilâhîde, denizinin diplerinde dolaşarak Allah'ın cemalini arzulayan ve o güzellikte yok olan Allah dostları, evliyalara gelince onlar odur, o da onlardır. Bizim onlar hakkında söyleyecek sözümüz yoktur. Allah bizi, onların ayaklarının tozu ve hizmetkarı kılsın.

Dünyadan vazgeçme ve Allah'a yönelme yolunda kararlı adımlarla yürüyen ve bu kararında ısrarlı olan ey mürit, öncelikle kalbini ve kalbinde sakladıklarını Hak'tan başkasına yönelmekten arındırman ve tasfiye etmen gerekir. İsteklerin ve amaçların Alah'ta yok olma denizinde boğulmak olmalıdır. Ancak, batıl olan benlik kimliği gemisini kırmadıkça bunu elde edemezsin. Benlik gemisini de aç kalmadan, susuz

kalmadan, aşırı derecede uykusuz kalmadan, maddi isteklerden vazgeçmeden, şehvet arzularından uzak kalmadan, Allah sevgisini zevk ve yok olmayı zevk edinmeden, kaderin icabı başına gelen belalara sabr etmeden kırıp parçalayamazsın. Bütün bu işleri ne zaman kendi nefsinde gerçekleştirirsen, benliğin kaybolur ve gemin zayıflar. Eğer durdurabilirsen kırabilirsin.

Ey Allah'ım, lütuf ve kereminle dünyamızı, şeraitinle ve hakikatinle kalplerimizi, seni görerek gizlilerimizi, seni yakından tanıyarak ruhlarımızı güzelleştir, tezyin et. Sen her istediğini yapmaya kadirsin, müminlerin istediklerini yapmaya da layıksın.

MÂİDE SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Allah'ın belirlediği sınırları yerine getirip verdikleri sözlere de sadık kalanlar için, evsaf-ı zatiyyesinin birbiri ile uyuşan ve birbirine karşı olan münasebetleri arasında gerçekleşmiş bulunan kuralları muhafaza edenler için, dinde var olan bütün emirlerin ve nehiylerin menşeinin birbiri ile örtüşen ilahi sıfatlarla, birbirine karşı olan ilahi isimler olduğu gizli bir şey değildir.

Öyleyse, bu evsafa uygun olarak yaratılanlar arasında vaki olan farklılıklar bizzat o sıfatlardan kaynaklanmaktadır. Emir ve nehiylerin gelmesindeki sır ise farklılığı, zuhur etmeyi, zuhur ettirmeyi, yaratmayı ve var etmeyi sağlamak için hazırlanmış olan ilahi adaletin gerçekleşmesi içindir.

Bunun için Allah, bu fıtrat üzere yaratılmış seçkin kullarını katlanılması zor sorumluluklarla mükellef kıldı. Bunlar alışkanlıkların kesilmesi, şehvet duyulanların ve ilahi fıtrata uygun biçimdeki normal yaratılışa zor gelen arzuların terk edilmesidir. Bu şekilde Allah, onları kendi tevhidine ulaştıracak, isim ve sıfatların kesretinden dolayı olabilecek şüpheleri giderecek olan sırat-ı müstakime yönlendirmektedir. O isimler ve sıfatlar zat-ı ilâhînin ezelden ebede kadar, hiçbir illete ve sebebe dayanmaksızın tecellileridir. Tecelliyat-ı ilahiye karşısında bizim şaşırmaktan, düşünceye dalmaktan, aciz kalmaktan ve perişan olmaktan başka yapacak bir şeyimiz yoktur. Eğer, Allah'ın lütfu ve keremiyle bu derecelere ulaşmayı başarabilirsek.

Bu cümleden olarak Allah kullarına şöyle emrediyor ve onlara sözlerine sadık olmalarını, anlaşmaları muhafaza etmelerini tavsiye ediyor ki yaratılmış oldukları gaye ve amaç için hazırlansınlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِۜ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهٖيمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرٖيدُ ﴿١﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بسم الله الرحمن لرحيم: Kendi arşı üzerine en âdil biçimde oturan, kullarını doğru yola sevk ederek **Rahman** olan, kullarını kendisinin razı olduğu rıza ve teslimiyet bahçesine ulaştırmak suretiyle onlara karşı **Rahim** olan **Allah**'ın adıyla başlarım.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ: **Ey iman edenler, akitlerinize sadık olunuz.** Ey inananlar, imanınız, sözlerinize bağlı kalmanızı ve ahvalinizi düzene koymak maksadıyla sizin için belirlenmiş akitlere riayet etmenizi gerektirir. Onun için Allah'ın sınırlarını yerine getirmeye devam ediniz ve Hakk'ın sizin işlerinizi çekip çevirmek ve dünyadaki hayatınızla kendisine dönüşünüzü belirlemek amacıyla yaptığı vaatleri muhafaza ediniz. Bu cümleden olarak, أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ: **Size hayvan sürüleri helal kılındı.** Bunlar sekiz çift hayvan ve bunlara yapı itibariyle benzeyenler olup bedenlerinizi kuvvetlendirmenize yarayacak olan gıdayı temin etmeniz için helal kılınmıştır. إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ: **Ancak size bildirilenler hariçtir.** Allah'ın kitabında size haram kılındığı bildirilenler hariçtir. غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ: **Hacda olduğunuz bir haldeyken, avlanmayı da helal saymamanız şartıyla.** Hac ederken size avlanmak yasaklanmış ve şehvani güçlerinizi ve öfkelerinizi hapsetmeniz, haccın gereği olarak emredilmiştir. Bunlardan vazgeçeceksiniz ki irade ölümünü gerçekleştirebilesiniz, başarabilesiniz. إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ: **Allah, dilediği gibi hükmeder.(1)** Kullarının menfaatlerini idare eden Allah, kendi hikmeti ve faydalı bulması gereği olarak, onlara dilediğini dilediği zamanda helal, dilediğini de haram kılar. Yaptıklarından sorumlu tutulamaz. Sizin kulluk gereği olarak emirlerine bağlı kalmanız gerekir. Özellikle hac konusunda.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمّ۪ينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًاۜ وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواۜ ....

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ: **Ey iman edenler, Allah'ın yasakladıklarını helalleştirmeyiniz.** Yani Allah'ın Hac zamanında haram kıldıklarını kendiniz için mubah görmeyiniz, Allah'ın emirlerine ve Kabe'ye saygı gösteriniz. وَلاَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلاَ الْهَدْيَ وَلاَ الْقَلاَئِدَ وَلاَ آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا: **Haram aya, hediye kurbanlara ve boyunluklarına, Rablerinden lütuf ve rıza isteyerek beyt-i harama yönelenlere de.** Hac yapılan aya da hürmet gösteriniz. Kabe'ye hediye edilen kurbanlara ve boyunlarında onun Kabe'ye hediye edildiğini gösteren boyunluğuna da saldırmayı da kendinize helal görmeyiniz. Bu bir Arap geleneği idi. Kabe'ye yönelerek Allah'tan lütuf bekleyen müminlere de saldırmayınız ve savaşmayınız. Onlar Kabe-yi hakikiye yönelerek dünyadan sıyrılmak ve mücahede yoluna girmek istemektedirler. Vacibü'l-vücud olanın yoluna yönelmişlerdir. Kendi bünyelerine yaklaşma özlemi içindedirler. Onlar Allah'ın evine yönelmişlerdir, zat-ı ilahi Kabe'sine yakın olmak ve o makamda gerçekleşmek ve esma-i hüsnâ Arafat'ında vakfe yapmak istemektedirler. Çünkü Allah'ın en büyük evini ziyaret edenlerin vakfe yapmaları da gerekir. Hatta Haccın asli rükünlerindendir. Buradaki vakfe, Hakk'ın cezbesine kapılanların nezdinde Hakk'a doğru mücâhede yoluyla yapılmaktadır. Onun peşinden de ehl-i inayetin keşif ve müşahadesi gelecektir. Ama, istiğnâ ve istiğrâk-i tâm yoluyla dünyaya ait her şeyden vazgeçerek soyutlandıkları için yaratılanların kesreti içinde hiçbir şüpheye kapılmayanlara gelince, onlar Allah'ın katında sıdk kürsüsünde oturmaktadırlar. Aynı zamanda da o ziyaretçiler bu yüce mertebeye, Rablerinden bir lütuf olararak, yükselmiş bir halde kendilerini gerçekleştirmek istemektedirler. Hem de yaptıkları ameller olmadan, ibadetleri olmadan, emirlerin ve nehiylerin aracılığı olmadan. Bir de lütuf olarak Rablerinin kendilerinden, yerine getirdikleri yazılı gerçek hac alametleri için, razı olmasını istemektedirler. Ey keremlilerin en keremlisi ve merhametlilerin en merhametlisi, kul için Allah'ın hoşnutluğundan ve rızasından başka güvence yoktur. وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا: Hac zamanında ihramlı iken yapmanız men edilen şeyler size

... وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُواۢ وَتَعَاوَنُوا عَلَى
الْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

helal olduğunda avlanabilirsiniz. Yani hayvansal aktivitelerinizi ifa etmede serbest kaldığınızda, ihramdan çıktığınızda, Allah'ın size helal kıldığı kara ve deniz hayvanları avlamak için kendinize izin verebilirsiniz. وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا : **Sizi Mescid-i Haram'dan alıkoydular diye bazılarına karşı oluşan kininiz, size suç işletmesin. Sizi hazırlık yapınız.** Yani, haccetmenin faydalarını, irfanını ve usullerini öğrenmenizden sonra, dikkat edin, sizi Mescid-i Haram'a yaklaşmaktan korkuttukları ve kovdukları için bir kısım insanlara karşı içinizde oluşan kin sizi büyük günahlar işlemeye sevk etmesin. İnsanlara buğz etmekten sakının. Orası, Allah'tan başka her şeyin kesinlikle haram kılındığı yerdir. Ama siz, ey tevhit evi olan Ka'be-i muazzama ve kıble-i mükerremeyi ziyaret edenler, savaşa hazır olunuz, eğitim yapınız. Kafirlerle savaşmak, şehvani ve sinirsel güçlerinizin boş ve korkunç dünya lezzetlerini ziyaretine mani olur, onlardan alıkor. وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى: **İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın,** وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ: **günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın.** Yani Allah'tan umma ve güvenme kaynağı olan iyilik askerlerine, Allah'ın kahrından ve gazabından korkma hissi veren askerlere yardım edininiz. Aklen ve dinen kötü görülen hasletlerde yardımlaşmayınız. وَاتَّقُوا اللَّهَ: **Allah'tan korkunuz.** Dinin koyduğu sınırları aşarak, Allah'ın vaatlerini tutmaktan kaçınmaya cesaret etmekten Allah'a sığınınız. إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Allah, azabı şiddetli olandır.(2)** İstediği her şeyi yapmaya kadir olan Allah, günah işleyerek, Allah'a asilik ederek kendi nefsine zulmedenleri en acı verici biçimde cezalandıracaktır.

Nesnelerde asıl olan helallik ve mubahlık olmasından dolayı, dinde haram olanlar belirlenmiştir. Allah ilk olarak kesinlikle helal olanların hükümlerini ve sonuçlarını belirlemiş, daha sonra da haram olanları beyan etmiştir. Haram olanları sayarken de ayetlerle belirlenen bazılarını istisna etmiş ve şöyle buyurmuştur:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ....

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ: **Size ölüler, kan ve domuz eti haram kılınmıştır.** Yani, dininiz gereği olarak, hayatlarını sonlandırmayı amaçlayan bir gerek olmadan kendi kendine ölmüş hayvanların etlerini yemek, usulünce kesilmiş olsun veya olmasın hayvanların dışarıya akan kanlarını yemek, aklen ve dinen pis olduğu açıkça ifade edilen domuz etini yemek haram kılınmıştır. وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ: **Allah'tan başkasının adına boğazlananların, boğularak ölmüş olanların, dövülerek öldürülmüş olanların, yüksekten düşerek ölmüş olanların, toslaşma sonucu ölenlerin etleri de.** Herhangi bir putun adını zikretmek gibi, Allah'tan başka birinin adıyla veya onun için kesilen hayvanların etleri, müşriklerin yaptıkları gibi, boğularak öldürülen hayvanların etleri, pis ve sert cisimlerle canı çıkıncaya kadar öldürülen hayvanların eteri, yüksek bir yerden düşerek veya bir kuyuya düşerek ölmüş olan hayvanların etleri, bir başka hayvan tarafından tos vurularak öldürülen hayvanların etleri de sizin için haram kılınmıştır. وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ: **Canavar saldırısına uğrayıp da sizin kesemediğiniz hayvanlar, dikili taşlar üzerinde kesilen hayvanlar, fal yoluyla öldürülmesi belirlenen hayvanlar da size haram kılınmıştır.** Ka'be'nin etrafına yerleştirdikleri ve put olarak değerlendirdikleri dikili taşlar için eskiden hayvanlar kurban ediyorlardı. Bu etleri yemek haram kılınmıştır. Bazı vahşi hayvanların saldırısına uğrayıp da, siz yetişerek boğazını besmele ile kesemediğiniz hayvanlarınızın etleri de haram kılınmıştır. Eskiden bir takım insanlar, ellerine üç bardak alıyorlar, birinin içine Rabbim beni emretti, diğerine Rabbim beni yasak etti, üçüncüsüne de unuttu, yazıyorlardı. Yiyecekleri hayvanı belirlemek için fal yöntemi kullanıyorlardı. Eğer emir çıkarsa onu öldürüp yiyorlardı. Yasak çıkarsa, o hayvanı öldürmekten vazgeçiyorlardı. Eğer unutma çıkarsa tekrarlıyorlardı. Böylece Allah'ın takdir ettiği ve gizli tuttuğu ve hiçbir kimsenin de bilmesi mümkün olmayan gaip alemdeki kısmetin olup olmadığını ……

...ذٰلِكُمْ فِسْقٌۜ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِۜ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَت۪ي وَرَض۪يتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ د۪ينًاۜ فَمَنِ اضْطُرَّ ف۪ي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍۙ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣﴾

araştırmak, soruşturmak ve öğrenmek istiyorlardı. Bu gibi şeyler, kadere razı olmayan kötü niyet sahiplerinin ileri sürdükleri kehanetlerinden ve küfürlerinden başka bir şey değildi. ذَلِكُمْ فِسْقٌ: **Bunların hepsi doğru yoldan çıkmaktır.** Yani kaderinizi ve kısmetinizi tespit etmek için fal yoluna başvurmanız dinin emirlerinin dışına çıkmaktır, cahiliye yollarını sürdürmektir. Sizin bu gibi şeylerden uzak olmanız gerekir. الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي: **Bugün kafirler sizin dininizden ümitsizliğe düştüler, onlardan korkmayınız, benden korkunuz.** Bugün kafirler sizden ve sizden ayrıldıkları için onların adetlerine geri dönmenizden kesinlikle ümitlerini kestiler. Bunu başaramayacaklarını anladılar. Onları yalnız bırakmanızdan dolayı onlardan korkmayınız ve emirlerimi yapmazsanız ve yasakladıklarımı yaparsanız, her zaman ve her yerde benden korkunuz. الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلاَمَ دِينًا: **Bugün dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım, size din olarak İslam'ı seçtim.** Bugün onlara karşı durmanız hususunda size yardım etmek suretiyle dininizi bütün dinlerin üzerine çıkardım ve kemale erdirdim. Düşmanlarınıza karşı sizi galip getirerek ve her türlü batıl düşünceyi ve arzuyu boşa götürmek suretiyle, size açık ve gizli olarak verdiğim nimetlerimi tamamladım. Sizin için itaat edilecek ve bağlanılacak din olarak İslam'ı seçtim. Çünkü Allah katında İslam'dan başka din yoktur. فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ: **Kim mecbur kalır da, istemeye istemeye bunlardan yerse.** Yani, dininiz kemale erdirildikten, nimetler tamamlandıktan ve haramlarla helaller belirlendikten sonra, içinizden, aşırı açlıktan dolayı bu leşlerden yemek mecburiyetinde kalanlarınız olursa, ölümden kurtaracak kadar yemesine izin verilmiştir. فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ : **Allah bağışlayandır, merhamet edendir.(3)** Kullarının işlerini ....

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْۜ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ
تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُۘ فَكُلُوا مِمَّٓا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِۖ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾ اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۜ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْۖ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْۘ ....

düzelten Allah, yaptıklarınızı bağışlar ve bu izninden sonra işlemiş olduğunuz günahlardan da sizi sorumlu tutmaz.

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ: **Sana, kendileri için neyin helal kılındığını soruyorlar. Onlara, sizin için güzel şeyler helal kılındı, de.** Bildikleri ve alışık oldukları şeylerden hangilerinin kendileri için helal olduğunu sana soruyorlar. Onlara de ki, bu surenin başında temiz olarak zikri geçen hayvanlar size helal kılınmıştır. وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمْ اللّٰهُ: **Allah'ın size öğrettiklerini sizin de kendilerine öğrettiğiniz ve alıştırdığınız hayvanların avları da.** Avcılığa alıştırdığınız hayvanların sizin için tuttukları hayvanların etleri de size helal kılınmıştır. Allah'ın size verdiği akılla siz onlara avlanma metotlarını ve hilelerini öğrettiniz. فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ: **Onların sizin için yakaladıklarını, besmele çekmek suretiyle yiyiniz.** O avcı hayvanların avladıklarını helal olarak yiyiniz. Ancak o yırtıcı hayvanları avın peşinden gönderdiğiniz sırada besmele çekiniz. وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **Allah'tan korkunuz. Çünkü Allah çabuk hesap sorandır.(4)** Yakaladığınız avlara ve kestiğiniz hayvanlara, Allah'ın ismini anmaktan başka, tevhit ve tehlil lafızları dışında sözcükler kullanarak helalliğini gidermekten sakınınız. Sizin bütün ahvalinize muttali olan Allah, emirlerini tutmayanlar ve yasakladıklarından kaçınmayanlar için hızlı ve şiddetli azapla hesap soracaktır.

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ: **Bugün size iyi şeyler helal kılındı.** Sizin dininiz bütün dinlere karşı üstün olarak ortaya çıktığı bu günde sizin için adı zikredilmiş olan güzel şeyler helal olarak belirlenmiştir. وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ: **Kendilerine kitap verilenlerin yemekleri size helaldir ve sizin yemekleriniz de onlara helaldir.**

... وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَا
اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذٖي اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاٖيمَانِ
فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ

Yani Yahudi ve Hıristiyanların kestikleri hayvanların etlerini yemeniz sizin dininizde helaldir. Sizin yemeklerinizden onlara ikram ederek yedirmeniz de helaldir. Çünkü onlar din ve kitap ehlidir. وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **İffetli mümin kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilenlerin iffetli kadınları da.** Hür ve iffetli mümin kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilen milletlerin iffetli kadınları ile evlenmeniz de size helal kılınmıştır. إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ: **Mehirlerini ödemeniz şartıyla.** Yani mehirlerini eksiksiz olarak, kesinti ve kırıntı yapmadan ödediğiniz taktirde nikahlanabilirsiniz. مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلاَ مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ: **Namuslu olarak, zina etmeyerek ve gizli dost edinmeyerek.** Onlarla evlenirseniz eş ve evlilik hukukuna riayet etmeniz gerekir. Açıkça veya gizli olarak zina da yapmayacaksınız. وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **Her kim iman etmeyi kabul etmezse bütün yaptıkları boşa gider ve o ahrette zarara uğrayanlardan olur.(5)** Yani iman etmeyi ve imanın doğruluğunun delili olarak gereklerini yerine getirmeyi kabul etmeyenlerin bütün yaptıkları boşa gider. Bu dünyada bütün hayatları sapıklık olmakla birlikte iyi bir şey yaptıklarını sananlar öbür dünyada eli boş kalırlar, zarar ederler.

Allah, kullarının yaşamlarıyla ilgili helalleri, haramları, evliliği, nikahı, iyi geçinmeyi, dinin adap kurallarına uymayı açıkça belirlemekle onlara geri dönüş yolunu göstermeyi istemektedir. Dönülecek yeri işaret etmektedir ki başlanılan yer bizzat orasıdır. Allah, kendisine dönmeleri, yaklaşmak amacıyla kendisine yönelmeleri, kendisine ulaşmaları ve vuslata ermeleri için şöyle buyurmaktadır:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ: **Ey iman edenler, namaza kalktığınız zaman.** Yani, ey Hakk'ın zatına inananlar, kesretin yaratılmışlığından münezzeh olduğuna inananlar, yaratılmışlık dünyasından çıkarak, şevkle ve yakın olma arzusuyla vahdet fezasına yönelmek ....

... فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا ....

istediğiniz zaman. فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ: **Yüzlerinizi yıkayınız ve dirseklere kadar ellerinizi de.** Sevgi, özlem ve aşk-ı ilahî ile yüzlerinizi yıkamanız gerekir. O aşk, ruhları sizin yüzlerinizin taayyünatı ile yaşatan ve öldüren için duyulan aşktır. Dünyanın süsünde de, yaratılmışların karmaşıklığında da Hak tecelli eder. Ellerinizi de dünya malını alıp vererek oluşan kirlerden olabildiğince uzak kalarak temiz tutunuz. Yüzlerinizi yıkadıktan ve ellerinizi temizledikten sonra وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ : **Başınıza mesh ediniz.** Yani benliğinizi siliniz, isteklerinize ve adabınıza kaynaklık eden kimliğinizi söküp atınız. وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ: **Ayaklarınızı da topuklara kadar.** Ayaklarınızı da topuklarınıza kadar yıkayınız. Yani, isteklerinize ve arzularınıza sizi götüren ayaklarınızı, istek ve arzularınız kesilip Allah'ta yok oluncaya kadar, yok ediniz. وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا: **Eğer cünüp iseniz temizleniniz.** Ey Allah yoluna yönelenler, madde aleminin pisliklerine ve kirlerine dalmış iseniz, bağımlı olduğunuz şeylerden ayrı kalmak, alışık olduğunuz şeyleri terk etmek ve arzu ile istediklerinizden vazgeçmek gibi zor eğitimleri fazla fazla yaparak, bilinçli olarak beşeri vasıflardan soyutlanmak suretiyle ölüme hazırlanarak, kendinizi temizleyiniz. وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا: **Hasta iseniz, yahut yolculukta iseniz, yahut biriniz abdest bozmaktan gelmişse, yahut kadınlara dokunmuşsanız ve su da bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm ediniz.** Eğer dünya aleminin zehirleriyle hastalanan, onun ateşiyle de sıtmaları tutan ve adım atmaya gücü yetmeyecek kadar bu dünyada mahpus olan günahsızlardan iseniz, yahut Hakk'a doğru, hiçbir dayanağı olmadan yola koyulmuş yolculardan iseniz, yahut sizden biri dünyanın en galiz kirleriyle kirlenmekten, onun sıkıntısından, malından, başkanlığından geri dönerse, yahut kadınlara ...

... فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ
حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾
وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِى وَاثَقَكُمْ بِهِ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا

dokunmuşsanız, şeytanın kapıları ve pencereleri oldukları için irade sahiplerini İslam yolundan çıkarmalarından dolayı onlardan nefret etmişseniz ve siz bu halde iken nefisleriniz ve kalpleriniz cihetinden Hakk'a yönelmeye, nefislerinizdeki pisliği paklamaya, söküp atmaya kesin biçimde isteğiniz yok ise, içinizdeki bağımlılık kirlerini yok edecek gerçek bir muhabbet, sizi Allah'a çeken ve sizi zorla yokluğa sığındıracak bir aşk bulamamışsanız, فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ: **Yüzlerinizi ve ellerinizi o toprakla meshedin.** O takdirde, bir mürşid-i kamil ve mütekamile yönelip gitmeniz gerekir. Bu mürşid-i kamilin bütün rezilliklerden, vuslatın önünde engel olan günahlardan arınmış olması, temiz olması lazımdır. Ona, batıl kimliklerinizle yüzünüzü ve değersiz ve sorumlu vasıflarınızla ellerinizi sürünüz. Ayak tozlarını, bıraktıkları güzel izlerin ışığını isteyiniz. İnşallah o mürşid-i kamil sizi mahlukat dünyasının sıkıntılarından kurtararak, zat-ı ilahi fezasına gideceğiniz yolu gösterir. مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ: **Allah size herhangi bir sıkıntı vermek istemiyor.** Sizin işlerinizi yöneten Allah, sizin için, yaratılış amacınızı gerçekleştirmeye mani olacak bir sıkıntı yaratmak istemiyor. وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ: **Fakat sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak istiyor.** Öncelikle sizi dünyadan ve kirlerinden arındırmak istiyor. Sonra da hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir akla da gelmeyen nimetlerini sizin için tamamlamak istiyor. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **İnşallah şükredersiniz.(6)** İnşallah, Allah'ın size vaat ettiklerini kazandığınız zaman şükredersiniz.

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ: **Allah'ın, üzerinizdeki nimetlerini ve sizden aldığı sözü hatırlayınız.** İşittiklerinizi işittikten ve size vaat edilenleri duyduktan sonra, Allah'ın size bahşettiği nimetlerini hatırlayınız. Sizden söz aldığında, **Rabbiniz ben değil miyim,** dediği zaman ne söylediklerinizi de unutmayınız. إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا: **O zaman, işittik ve itaat ettik, demiştiniz.** Ey Rabbimiz, söylediklerini

... وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا
قَوَّام۪ينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوا
اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾
وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ....

işittik. Sen bizim Rabbimizsin, sen bizi yokluktan meydana getirdin. Bize emrettiklerine de gönüllü olarak itaat ediyoruz, demiştiniz, unutmayınız. وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allah'tan sakınınız.** Yani, verdiğiniz sözü tutmamaktan korkunuz. إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: **Allah, sinelerin özünde var olanı bilir.(7)** Kullarının gizli veya aşikar her işini bilen Allah, ilmi ve bilgisi gereği olarak, sizin yüreklerinizde gizlediklerini bilir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ: **Ey iman edenler, Allah'ın emirlerini tam uygulayanlar olunuz, adalet şahitleri olunuz.** Yani Allah'ın tevhidi yolunda size emrolunanları tam yerine getirenler olunuz ve ilahi ayetlerinin, kendi katından size kerem buyurduğu nimetlerinin ve feyizlerinin de adil şahitleri olunuz. وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُوا: **Bir kavme olan kininiz sizi adil olmamaya sevk etmesin.** Bir kavme karşı hissettiğiniz aşırı düşmanlık ve kin sizi, güçlü olduğunuz zamanlarda onlardan intikam alarak nefislerinizi tatmin etmeniz için, Allah'ın belirlediği sınırları aşarak adaletsizlik yapmanıza yönlendirmesin. Bilakis bütün işlerinizde adaletli olmalısınız. Özellikle de güçlü olduğunuz zamanlarda. اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى: **Adaletli olunuz, o takvaya daha yakındır.** Ey güç ve başarı nimetine sahip olanlar, adaletiniz haramdan kaçınmaya, yasaklananlardan uzak durmaya daha yakındır. وَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allah'tan korkunuz.** Her halinizde sizi kontrol altında tutan Allah'tan sakınınız. إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ: **Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.(8)** Yani sizin nefislerinizin gereği ve isteği olarak bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Allah, iman edip Salih ameller işleyenlere vaat etti ki.** Kullarının işlerini idare eden Allah, tevhidine iman ederek Allah'ın kendisine yaklaştırmak üzere yapılması emrettiği

... لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٩﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

---

güzel amelleri de yapanlara vaat etti ki لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ: **Onlar için mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.(9)** O da Allah ile bir arada olabilme şerefidir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ: **Kafirlik yapanlar ve ayetlerimizi yalanlayanlar** ise **cehennemin sahipleridir.(10)** Allah, müminlere vaatlerini bildirdikten sonra bütün kullarına çağrı yaparken devamlı yaptığı gibi kafirler için vaat edileni de ekledi ve şöyle buyurdu: Bizim tevhidimizi inkar ederek, bizden başkalarının varlığını kibirlenerek ve inat ederek kabullenenler, peygamberlere tarafımızdan indirilmiş olan ve tevhidimize delalet eden ayetleri yalanlayanlar o müşriklerdir ki Allah'tan uzak kalmaya mahkumdurlar. Onlar cehennem ehlidirler, küfür ve sapıklık pisliğine saplanmış oldukları için oradan asla ayrılamazlar ve kurtulamazlar.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ: **Ey iman edenler, Allah'ın size sunduğu nimetlerini hatırlayınız.** Sizi düşmanların elinden nasıl kurtardığını hatırlayınız. إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ: **Hani bir kavim size hücum etmişti de Allah onların ellerini tutarak sizi korumuştu.** Siz namaz kılmakla meşgul iken bir kavim size karşı ansızın hücuma geçmiş sizin kökünüzü tamamen kurutmak istemişti. Allah peygamberinize vahiy indirme lütfunda bulunarak onları haber vermiş ve böylece sizi kurtarmıştı. **Allah'tan korkunuz.** Sizi devamlı gözetleyen Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınınız. وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُؤْمِنُونَ: **Müminler Allah'a tevekkül etsinler.(11)** Allah'ın vahdaniyetine, onun korumasına ve koruyuculuğuna inanan müminler bütün işlerinde Allah'a dayansınlar, güvensinler.

Sonra Allah, müminlerin imanlarında kararlı olmaları, tevhit ve hak ile batılı ayırma yolunda ayaklarını sağlam basmalarını sağlamak için

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشَرَ نَقٖيبًاۜ
وَقَالَ اللّٰهُ اِنّٖى مَعَكُمْۜ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ
بِرُسُلٖى وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ....

örnek olarak onlara İsrail oğullarının, peygamberlerinin diliyle Allah'a sözler vermiş olmalarına rağmen, yalpalamalarını ve iman ve itaat hususunda ayaklarını sabit tutmamalarını gösterdi. Şöyle buyurmuştur: وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا: **Allah İsrail oğullarından sağlam bir söz almıştı ve biz de onlardan on iki nakip göndermiştik.** Firavun'un elinden kurtulmalarından, Firavunun sahip olduğu her şeye sahip olmalarından ve Mısır saltanatına oturmalarından sonra Allah, Musa-yı kelîmullah'ın diliyle İsrail oğullarından kesin söz almıştı. Yani Allah'a kesin söz vermişlerdi. Allah da onların en asillerinden ve seçkinlerinden olmak üzere her fırkadan mevki ve makam itibariyle sorumlu olacak şekilde on iki nakip seçmiş ve görevlendirmiştik. Bütün nakipler, peygamberleri Musa a.s katında kendi fırkalarının işlerinden sorumlu olacaklardı. Allah'ın emri vahiyle bildirildiği zaman, Musa a.s ile birlikte Şam bölgesindeki Eriha'ya sefer etmeye söz vermişlerdi. Oraya varıncaya kadar da beraber yürüdüler. Aralarında zalim Kenanîler vardı. Musa, onların durumlarını incelemek ve araştırmak üzere nakipleri casusluk etmek üzere düşmanların arasına gönderdi. Düşmanların durumu hakkında öğrenecekleri şeyleri kendi fırkaları da dahil olmak üzere hiç kimseye ifşa etmeyeceklerdi. Gittiler ve araştırmalar yaptılar. Düşmanı güç ve kuvvet bakımından tehlikeli görünce korktular. Kavimlerine geri dönerek, onların çoğuna bütün gördüklerini haber verdiler. Verdikleri sözü tutmadılar. Anlaşmayı bozdular. وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ: **Allah, ben sizinle beraberim dedi.** Halbuki Allah, onlara bu emri verdiği zaman, ben sizinle beraberim demişti. Sizi düşmanlarınıza karşı galip getirecek olan ve onların arasından sizi çıkaracak olan benim, buyurmuştu. لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا: **Eğer namazı kılarsanız, zekatı verirseniz, peygamberlerime inanır ve yardımcı olursanız, Allah'a sevdireceğiniz biçimde borç verirseniz.** Şerefime ve büyüklüğüme yemin olsun ki Peygamberinizden size ulaştığı şekilde namazı kılarsanız,

... لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ
فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبٖيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مٖيثَاقَهُمْ
لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةًۚ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهٖۙ وَنَسُوا حَظًّا
مِمَّا ذُكِّرُوا بِهٖۚ ....

meşru biçimde zekatı verirseniz, aralarında ayırım yapmaksızın bütün peygamberlerimin hak olduğuna inanırsanız ve onlara Allah'ın kelamının yücelmesi, dinin yayılması hususunda yardım ederseniz, sahip olduğunuz dünya mallarını Allah rızası için fakirlere ve miskinlere infak ederseniz, başlarına kakmadan ve karşılık beklemeden verirseniz, لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ: **Sizin kabahatlerinizi bağışlarım ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere koyarım.** Kötülüklerinizin yazılı olduğu defterin hepsini silerim, ihlasınızın mükafatı olarak sizi üç bahçeye girdirim ki onlar ilim, göz ve hakikat cennetleridir. Hepsi de hakikat ve maarif sularıyla doludur. فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ: **Bütün bunlardan sonra sizden kim kafirlik ederse doğru yolu şaşırmış olur.(12)** Allah'ın nasihatini ve ikazlarını duyduktan sonra inkar cihetine gidenler doğru yolu tam şaşırmış olur. Artık onun derdinin devası yoktur, kurtuluş ümidi de bulunmamaktadır. Ey Allah'ım, sen bizi doğru yoluna eriştir.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ: **Verdikleri sözü tutmamaları sebebiyle onları lanetledik.** Sözlerine ve vaatlerine vefa göstermemeleri sebebiyle onları lanetledik ve tevhit fezasından kovduk. وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً: **Kalplerini katılaştırdık.** Onların kalplerini dünya karanlığı ile öyle kararttık ki يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ: **Kelimelerin yerlerini değiştiriyorlar.** Allah'ın kitabında, kelime-i tevhidin yüceleceği ile ilgili sabit kelimelerin yerlerini değiştirdiler. وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ: **Onlar uyarıldıkları şeyden nasiplenmeyi de unuttular.** Tevrat'ta, Peygamber a.s ile ilgili ve başka hükümlerle ilgili Allah'ın ifadelerindeki kelimelerin yerlerini değiştirdiler. Kalplerindeki katılık ve unutkanlıkları o kadar çoğaldı.

... وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَٓائِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ
وَاصْفَحْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّا نَصَارٰٓى
اَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهٖۖ فَاَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

وَلاَ تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ: **Onların, içlerinden az bir kısmı hariç olmak üzere, hıyanetlik üzere olduklarını görüp duruyorsun.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen devamlı surette onların hainlik yapabileceklerini görmektesin. İçlerinden az bir kısmı size iman etmiş durumda. Tevrat'ta geçenlerle ilgili haksızlık etmiyorlar ve gerçekleri gizlemiyorlar. فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ: **Onları affet ve onlardan vazgeç.** Onlar zaman içinde tahrifat yapmadılar. Onlardan intikam almaktan vazgeç. Onlara iyilikte bulun. إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ: **Allah iyilik edenleri sever.(13)** İntikam almaya kadir olan Allah, güçlü oldukları halde intikam almaktan vazgeçenleri sever.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ: **Biz Hıristiyanız diyenlerden de kesin söz aldık, onlar da kendilerine hatırlatılanlardan paylarına düşeni unuttular.** Kendilerini dinin yardımcıları ve Hakk'ın kelamını yüceltenler olarak görerek, biz Nasarâ'yız diyenlerden de, Yahudîlerden aldığımız gibi kati söz almıştık. Onlar da diğerleri gibi sözlerinde durmadılar ve ahitlerini bozdular. İsa a.s'a indirilen İncil'de kendilerine hatırlatılanları da ötekiler gibi unuttular. فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: **Bu sebeple, aralarına kıyamete kadar sürecek düşmanlık ve kin saldık.** Yani Hıristiyanların ve Yahudilerin arasına kıyamete kadar sürecek ve bir düşmanlık ve kin bıraktık. Onların sürtüşmeleri ve düşmanlıkları arsa sona ermeyecektir. وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ: **Allah, yapmakta olduklarını onlara bildirecektir.(14)** Allah o iki fırkaya veya fırkalara, bu dünyada yaptıkları kin ve nifak ile bunların sebebiyle ahrette başlarına gelecek olan azabı ve cezayı haber verecektir.

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَث۪يرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ
الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُب۪ينٌۙ ﴿١٥﴾
يَهْد۪ي بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ
اِلَى النُّورِ بِاِذْنِه۪ ....

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنْ الْكِتَابِ: **Ey ehl-i kitap, Rasulümüz size kitaptan gizlemekte olduğunuz bir çok şeyi size açıklamak üzere geldi.** Yani, ey küfür ve nifak üzere yaratılmış olan Yahudiler ve Hıristiyanlar, bizim yüce katımızdan size gönderdiğimiz elçimiz size geldi. Size, geçmiş ve zamanlarla ilgili olup da şimdiye kadar gizlemiş olduğunuz emirlerimizi hatırlatıyor ve açıklıyor. Özellikle de peygamberlerin ve nebilerin sonuncusu olan Rasulullah a.s hakkında eski kitaplarda yer alan övgüleri hatırlatıyor. Size bu hatırlatmaları yapıyor ki din ile ilgili olarak kaçırdığınız ve sorumlu olmayacağınız bir şey kalmasın. وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ: **Pek çoğunu da affediyor.** Bununla birlikte, eski kitaplarda var olup da saklamış olduğunuz ve azabı gerekli kılmayacak nitelikteki birçok kusurlarınızı da affediyor, siliyor. Onun için bu Peygamber'e ve Rabbinin katından sizi hidayete taşımak için getirmiş olduğu kitabına inanmanız, iman etmeniz gerekir. قَدْ جَاءَكُمْ مِنْ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ: **Allah'tan size bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir.(15)** Yani Peygamber a.s, Allah'tan gelmiştir, yanında bir nur olan apaçık bir kitapla gelmiştir. İnsanları götürmek istediği yer apaçık bellidir.

يَهْدِي بِهِ اللّٰهُ مَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ: **Allah onunla, kendi istediklerini yapanları kurtuluş yollarına eriştirir.** Yani kullarını doğru yola eriştiren Allah, kendi rızasına tabi olan kullarını, kendi istediği şeyleri yapan kullarını kendi katında Darü's-selam denilen yere götürecek olan tevhit yollarına eriştirir. وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ: **Onları, kendi izni ile, karanlılardan aydınlığa çıkarır.** Yani kendisinin razı olduğu şeyleri gözetenleri dünyanın karanlıklarından, yokluğun karanlıklarından ve taayyünat zulmetinden varlığın aydınlığına, kurtuluşun ışığına çıkarır. Çünkü o nur üstüne nurdur. Allah, inayet ehli olanlardan istediklerini

... وَيَهْدِيهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَؕ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ
الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًاؕ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاؕ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

---

kendi nuruna yönlendirir. Elbette bunları kendi izni ile, muvaffak kılmasıyla ve cezb-i ilahisi ile yapar. وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Onları sırat-ı müstakime iletir.(16)** İnayet ve yardımıyla onları tevhidine götürecek olan en doğru yola eriştirir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ: **Allah'ın Meryem oğlu Mesih olduğunu söyleyenler kafir olmuşlardır.** İsa a.s'ın niteliklerini anlatırken aşırılığa kaçarak, sapıklığa düşerek münhasıran belirtmiş olmak babında, kainatın her zerresinde tecelli eden Allah'ı, Meryem oğlu Mesih olarak niteleyenler Hak yolundan çıkmışlardır, Hakk'ın değerini bilememişlerdir, kafir olmuşlardır. قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا: **De ki Allah Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzünde olan herkesi yok etmek isterse, kim Allah'a mani olabilir?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara de ki Allah, Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzündeki herkesi gerçek helak ile ve hakiki yokluk ile ebedi olarak baki kılmak dilerse, kendi ateşinden kendi gölgesi altına almak isterse Allah'ı istediklerini yapmaktan kim alıkoyabilir, kim mani olabilir? Allah onları umursamaz bile. وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا: **Göklerin, yerin ve ikisi arasında kalanların hükümranlığı Allah'ındır.** Çünkü, yaratılmış olmaktan kesinlikle münezzeh olan Allah, göklerin, yerin ve ikisi arasında kalan her şeyin hakimidir. Onlar üzerinde istediği ve dilediği gibi tasarruf eder, istediğini var eder, istediğini de yok eder. يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ: **Dilediğini yaratır.** Lütfu ile dilediğini görünür kılar, kahrıyla da dilediğini görünmez kılar. وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah'ın her şeye gücü yeter.(17)** Her türlü kemal sıfatlarıyla muttasıf olan Allah, iradesinin takdir ettiği her şeyi yerine ....

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ
بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

getirmeye kadirdir. Onun gücünde eksiklik olmaz, iradesi ve takdiri sonlanamaz.

وَقَالَتْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ: **Yahudiler ve Hıristiyanlar, biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz, dediler.** Yahudiler ve Hıristiyanlar İsa ve Üzeyr a.s haklarında aşırılığa kaçan bir eda ile, biz Allah'ın oğullarıyız çünkü onun peygamberine tapıyoruz, Allah'ın sevgilileriyiz çünkü Allah o ikisini de kurtardı, o ikisi de sevimliydiler, dediler. قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ: **De ki,** öyleyse **günahlarınız sebebiyle size niçin azap ediyor?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara şöyle de: Bu iddianızda sadık iseniz, yani doğru söylüyorsanız, Allah size dünyada savaşla, fakirlikle ve diğer belalarla niçin azap ediyor? Ahretteki azaplar bu dünyadakilerden kat kat daha fazla olacak. Dininiz ve peygamberiniz hususunda aşırılığa ve ifrata gitmeyiniz, yalan söyleyerek Allah'a iftira atmayınız. بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ : **Siz de onun yarattığı insanlarsınız.** Hem siz, hem de peygamberiniz Allah'ın kendi kudreti ile yarattığı ve kendi iradesince de ortaya çıkardığı insan cinsindensiniz. Sizin ve onların haklarında tasarruf yetkisi ondadır. يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ: **İstediğini bağışlar, istediğine azap eder.** Allah kendi lütfu ve keremiyle istediğinin günahlarını bağışlar, adalet ve intikam sahibi olmasından dolayı da istediğine istediği azabı yapar. Biliniz ki, وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا: **Göklerin, yerin ve ikisi arasında kalanların hükümranlığı Allah'a aittir.** Allah oralarda dilediği şekilde tasarruf eder, iradesini ve seçimini yapar. وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ: **Geri dönüş onadır.(18)** Geri dönüş başkasına değil onadır. Çünkü her şey ondan yaratılmıştır ve ona geri dönecektir.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا
مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿١٩﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ
أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ: **Ey ehl-i kitap, Rasülümüz size geldi, açıklıyor.** Ey kendilerine daha önce kitap verilenler, dininiz hususunda telaşa kapılmayın ve ne yapacağınızı bilmez hale gelmeyin. Çünkü sizin kitabınızda geleceği bildirilen elçimiz, peygamberimiz size geldi, din işlerinizi açıklıyor. عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَامِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ: **Peygamberler gönderilmesi fetrete girdiğinde, bize ne bir müjdeci ne de bir uyarıcı geldi dememeniz için.** Yani, vahiy gönderilmesi kesildiği zaman, din hakkındaki bilgileriniz zayıfladığı vakit din işlerimizi yoluna koyacak bir müjdeci, bir uyarıcı gelmedi dememeniz için. فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ: **Müjdeci ve uyarıcı size gelmiştir.** Yani mazeret üretmenizi istemediği için ve işlediğiniz günahlara mazeret üretmemeniz için size müjdeci ve uyarıcı olacak bir Peygamber gelmiştir. Fakat onlar bu peygamberi yalanladılar ve getirdiği Hak kelamını, yani din kurallarını kabul etmediler. وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah her şeye gücü yetendir.(19)** Bütün yaptıklarınızın karşılığını vermeye kadir olan Allah, gücünün gerektirdiği şekilde sizleri cezalandıracaktır.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَاقَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ: **Musa kavmine şöyle demişti: Ey kavmim, Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayınız.** Yani, Musa a.s'ın kavmi için söylediklerini hatırlayınız. Onlar sizden önceki akrabalarınız ve atalarınızdır. Musa onlara Allah'ın bahşettiği nimetlerini hatırlatarak şükretmelerini istediği zaman onlara şöyle dedi. Ey kavmim, Allah'ın size lütfettiği nimetleri hatırlayınız. إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا: **Allah, içinizden peygamberler seçti ve sizleri hükümdarlar yaptı.** Sizlerin içinden, sizleri kendi tevhidine yönlendirecek ve götürecek peygamberler çıkardı. Sizleri yeryüzünü idare eden hükümdarlar da yaptı. وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ: **Dünyalarda kimseye .....**

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّت۪ي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِنَّ ف۪يهَا قَوْمًا جَبَّار۪ينَۗ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى
يَخْرُجُوا مِنْهَاۚ فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾

vermediği şeyleri size verdi.(20) Size, ilk ortaya çıktığınız zamanlarda, denizleri yarmak gibi, bulutları gölgelik etmek gibi, taştan su çıkarmak gibi, gökten bıldırcın ve tatlı inmesi gibi olağanüstü nimetler, mucizeler bahşetti.

يَاقَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ: **Ey kavmim, Allah'ın size verdiği arz-ı mukaddese giriniz.** Allah'ın, ilmi sayesinde siziler için yurt ve mesken olarak takdir ettiği, her türlü fitne şaibelerinden arınmış olan kutsal topraklara giriniz. Çünkü orası nebiler, veliler ve temiz insanların menzilleridir. Siz Firavunların, devlerin ülkesini terk ederek burayı kabul ediniz. Firavunların ülkesi zulüm, fesat ve isyan yeridir. وَلاَ تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ: **Geri dönmeyiniz.** Allah'ın emrini duyduktan sonra, oradaki zorbalardan korkarak geri dönmeyiniz. Anlatılır ki Ken'an diyarının zorbalarının vasıflarını, kendi nakiplerinden duydukları zaman korktular ve şaşkına döndüler. Keşke hemen geri kaçsak, dediler. Geliniz bir başkan seçelim, bizi Mısır'a geri götürsün. Mısır'da ölmek, bizim için, başka bir diyarda yaşamaktan daha iyidir, dediler ve geri döndüler. فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ: **Eli baş dönersiniz.(21)** Eğer geri dönecek olursanız, dünyada ve ahrette büyük bir hüsran içinde olacaksınız, zarar edeceksiniz, şaşkın ve ne yaptığını bilmez halde kalacaksınız.

قَالُوا يَامُوسَى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتَّى يَخْرُجُوا مِنْهَا: **Ey Musa, o topraklarda zorba bir millet vardır, onlar aradan çıkmadıkça biz oraya girmeyeceğiz, dediler.** Özür diler gibi, acizliklerini ve güçlerinin yetmeyeceğini ileri sürerek, ey Musa dediler. Bu onların imanlarında sabit olmamalarının, iman gereklerini tam bilmediklerinin, Allah savaşmalarını ve mekanlarını değiştirmelerini emrettiği zaman nusretine, yardımına ve vaatlerine güvenmediklerinin bir ifadesinden başka bir şey değildi. Orada zorba bir kavim var, dediler. Karşı konulamaz ve savaşılamaz, demek istediler. Sonuç olarak, onlar oradan çıkmadıkça biz oraya girmeyeceğiz, savaşarak da girmeyeceğiz, başka bir şekilde de girmeyeceğiz, dediler. فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ: **Eğer oradan çıkarlarsa**

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَۚ فَاِذَا
دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا يَا
مُوسٰٓى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَٓا اَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَٓا اِنَّا
هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾

---

biz de elbette gireriz.(22) Herhangi bir şekilde oradan çıkarlarsa biz de gireriz. Çünkü bizim onlarla edecek gücümüz ve kudretimiz yok.

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا: **Korkanların içinden, Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu iki kişi şöyle dedi:** Yani Allah'ın kahrından ve gazabından korkanlardan, özellikle emirleri indikten sonra o emirleri yerine getirememekten korkanlardan iki kişi ki onlar Allah'ın kazandıracağından kesin emin olanlar, vaatlerini tutacağına tam inananlardandır. Allah onlara iman ve iz'an nimeti lütfetmiş, iman ve iz'anın yaratılmasındaki gizli sırları ve marifeti onlara aşikar kılmış. Onlar şöyle dediler: ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ: **Onların üzerlerine kapıdan giriniz. Eğer oradan girerseniz kazanırsınız.** Yani düşmanlarınıza kendi yurtlarının kapılarını daraltınız. Onları birbirlerine öyle yaklaştırınız ki kalabalık oluşlarından ve mekanlarının darlığı yüzünden sıkıntıya girsinler ve nefes alamasınlar. Eğer bu şekilde girerseniz kazanırsınız, ganimetlere konarsınız. وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer inanmış müminler iseniz Allah'a tevekkül ediniz.(23)** Ona güveniniz.

قَالُوا يَامُوسَى إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا: **Ey Musa, onlar orada oldukları sürece biz oraya girmeyeceğiz, dediler.** Alay ederek ve sinelerinde gizledikleri kafirliklerini, Allah'a güvenmemelerini, ihlassızlıklarını, sözlerini tutmayacaklarını açığa vurmak suretiyle Ey Musa, dediler. Yapamayacağımız şeyleri bize yükleme. O zorbalar orada oldukları sürece biz oraya girmeyeceğiz. Eğer istiyorsan, فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ: **Sen ve Rabbin gidin ve onlarla savaşın. Biz işte burada oturuyoruz.(24)** Ey bizi savaşa çağıran kişi, sen ve bizi kendisine davet ettiğin, yardım edeceğini ve galip getireceğini iddia ettiğin Rabbin ....

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ اِلَّا نَفْس۪ي وَاَخ۪ي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٥﴾
قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَع۪ينَ سَنَةًۚ يَت۪يهُونَ فِي الْاَرْضِۜ فَلَا تَأْسَ عَلَى
الْقَوْمِ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٦﴾

gidiniz ve düşmana karşı birlikte savaşınız. Biz işte burada oturacağız ve işin sonuçlanmasını bekleyeceğiz.

قَالَ رَبِّ إِنِّي لاَ أَمْلِكُ إِلاَّ نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ: **Musa, ey Rabbim, ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum; bizimle bu fasık kavmin arasını ayır, dedi.(25)** Yani Musa üzülerek ve şaşkınlık içinde şikayetlerini Allah'a yönelterek, ey Rabbim, senin emirlerini yerine getirmek için kendimden ve kardeşimden başkasına güvenmiyorum. Bizimle emirlerini tutmayanların arasını ayır. Onlar senin yardım edeceğine ve teyitlerine inanmadıkları için emirlerine tutunmayı terk ettiler. Hz. Allah, Musa'nın kendisine yönelttiği şikayetlerini duyduğu zaman, onların hali ve durumu zaten malumu idi. Şöyle buyurdu :

قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ: **Orası onlara kırk yıl süreyle haram kılınmıştır, yer yüzünde şaşırıp kaybolacaklar, dedi.** Yani Allah şöyle dedi: O mukaddes toprak onlara kırk yıl müddetince yasaklanmıştır. Bu sayıyı özellikle belirtmiştir. Çünkü onlar kendilerini yenileyip Allah'ın emirlerini terk etmekten vazgeçinceye kadar, Allah ve Rasülüyle alay etmekten vazgeçinceye kadar, iman etmeden önceki hallerini düzeltinceye kadar kırk sene gereklidir. İman genellikle kırk seneden sonra kemale erer. Allah bu sebeple onlara yaptıklarının ve çabalarının karşılığını vermek için bu süresi tahsis etti ki imanlarını kemale erdirsinler. Zira onlar Şam'dan henüz geri döndüler ve Mısır'a yöneldiler. Onlar bu mukaddes toprakta altı fersah mesafede kaybolacaklar ve şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Bu müddet zarfında ne Mısır'a gidebilecekler ne Şam'a. Musa da onlarla beraber yürüdü. O topraklarda, onları maddi ve manevi sapıklıklardan kurtarmak istiyordu. Sonra Musa kavminin sıkıntı çekmekte olduğunu, üzüldüklerini, endişelendiklerini görünce onlara acıda ve aleyhlerine yaptığı bedduaya pişman oldu. Peygamberlik şefkati ve merhameti bunu gerektirmişti. Allah bu tutumuna şu şekilde cevap verdi: فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ: **Yoldan çıkmış**

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّۢ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَۜ ....

toplum için üzülme.(26) Ey üzülen ve üzüntüsünü Allah'a ileten Peygamber, iman ve tasdikin gereğini yapmayarak yoldan çıkmışlar için üzülme.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ: **Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini dosdoğru bildir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana uyan, sana tabi olan müminlere Adem'in iki oğlunun haberini anlat. Yani Kabil ile Habil olayını, anlaşmazlıklarını, kavgalarını, kurbanlarını ve Kabil'in Habil'i öldürmesini anlat. Anlat ki onların kıssalarından ibretler alsınlar, dersler çıkarsınlar. Müminlerin kardeşleriyle birlikte yaşamaları için en sağlam en uygun yolu öğrensinler. Sıkıntılara ve belalara nasıl sabredeceklerini öğrensinler. Her hallerinde samimi olmalarının kendilerine kazandıracağı şeyleri öğrensinler. Bu anlattıkların gerçeklere uygun olsun. Eski kitaplarda anlatılanlarla da uyuşsun. O hikaye şudur. O iki kardeş, babalarının koyduğu yasa gereği birbirlerinin ikizleriyle evlenme hususunda anlaşmazlığa düştüler. Kabil dedi ki benim ikizim görünüş bakımından senin ikizinden daha güzel. Onunla evlenmek senden önce bana düşer, dedi. Davayı babalarına götürdüler. Babaları onlara, kendilerini Allah'a yakın kılacak bir kurban kesmelerini emretti. اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا: **İkisi de birer kurban takdim etti.** Babalarının izni ile, her biri Allah'a karşı olan ihlaslarıyla ayrı ayrı birer kurbanla Allah'a yaklaşmak istediler. Kabil tarımla meşgul olduğu için ürettiği buğdayların bir kısmını vererek, Habil ise sürü sahibi olduğu için semiz ve güzel bir koyun vererek Allah'a yaklaşmak istedi. فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ: **Allah birinin kurbanını kabul etti, diğerininkini kabul etmedi.** Yani Allah Habil'in kurbanını kabul etti, diğerinin kurbanını kabul etmedi. Kurbanın kabul edilişi, gökten bir ateşin inmesi ve takdim edilen kurbanı yemesi ile anlaşılacaktı. Herkes kurbanını aldı ve bir dağa çıktılar ve kurbanlarını sunup kabul edilmesini beklemeye başladılar. Gökten bir ateş indi Habil'in kurbanını yedi, kardeşinin kurbanını yemedi. Bunun üzerine Kabil'in kardeşine olan öfkesi arttı ve kurbanının kabul edilmemesinden dolayı kini çoğaldı. قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ: **Seni öldüreceğim, ...**

... قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَن۪ي مَٓا اَنَا
بِبَاسِطٍ يَدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَۚ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ اَنْ
تَبُٓوأَ بِاِثْم۪ي وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِۚ......................................

dedi. Seni kesin olarak öldüreceğim. Senin benden üstünlüğün ve Allah katında benden daha değerli olduğun ortaya çıktı. Sen bununla övünür, insanlar arasında bana üstünlük satarsın, dedi. قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنْ الْمُتَّقِينَ: **Allah takva sahiplerinden kabul eder, diye cevap verdi.(27)** Habil dedi ki kardeşim, bu yakınlaşmada benim ihlaslı olmaktan ve Allah'a dönmekten başka yatığım bir şey yok. Emirlerine itaat etmekten ve bağlı kalmaktan başka, onun yasakladıklarından kaçınmaktan ve gazabından çekinmekten başka yaptığım bir şey yok. Nefsani bir amacım, şehvani bir meylim olmadığı için Allah lütfu ve keremiyle kabul etti. Kullarının sırlarını bilen Allah, muttaki olanlardan başkasının kendisine yakınlaşmak için yaptıklarını kabul etmez. Onlar korku ve umudun arasında durarak, yaptıklarında Allah'a yaraşır biçimde ihlaslı olarak Allah'a yaklaşanlardır. Onlar nefislerinin istediklerini yapmazlar.

لَئِنْ بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ: **Eğer beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatmam.** Kabilin kendisini tehdit etmesinden sonra Habil yemin etti. Eğer bana olan aşırı öfkenden, kininden ve nefsinin kötülemesinden dolayı haksız yere beni öldürmek için elini uzatsan bile, dinen bir izin olmaksızın, sadece inadın ve büyüklenmen yüzünden beni öldürmeye kalksan, kendimi savunmak için bile sana elimi kaldırmam. إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ: **Ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.(28)** Sadece saldırıyı önlemek için bile elimi kaldırmam. Nefsim için öldürülmekten korkmam. Çünkü haksız olarak öldürülen şehitler Rablerinin katında yaşamaktadırlar, Allah'ın kendilerine lütfettikleri ile de mutludurlar.

إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ: **Ben, günahımı ve günahını yüklenmeni ve cehennemliklerden olmanı istiyorum.** Ey kardeşim, sana çok acıdığım ve içim yandığı için, Allah'a dönmen için benim öldürülmemden doğacak günah ve diğer günahlarla Allah ...

... وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمٖينَۚ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخٖيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارٖي سَوْاَةَ اَخٖيهِ قَالَ يَا وَيْلَتٰٓى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْاَةَ اَخٖيۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمٖينَۚ ﴿٣١﴾

katında cehennemliklerden olmanı istiyorum. وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ: **Bu, zalimlerin cezasıdır.(29)** Allah katında bu şekilde cezalandırılırlar.

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **Nefsi onu, kardeşini öldürmeye razı etti ve o da öldürdü. Böylece, zararlı çıkanlardan oldu.(30)** Nefsi, içindeki kinini harekete geçirdi ve onu kardeşini öldürmeye razı etti, o da kardeşini haksız olarak öldürdü. Kardeşi önceden söylediği gibi nefsini müdafaa etmedi. Hemen pişman oldu, ancak dünyada ve ahrette büyük bir hüsrana uğrayanlardan olmuştu. Onu nereye atacağı ve saklayacağı hususunda şaşkınlık içinde kaldı. Çünkü o vakte kadar Adem oğullarından hiç kimse ölmemişti. Onu omzuna aldı ve (Eruh ve Entun) denilen yere geldi.

فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْأَةَ أَخِيهِ: **Allah ona kardeşinin cüssesini nasıl örteceğini göstermek için, yerde bir şeyler arayan bir karga gönderdi.** Karga kendi cinsinden bir kargayı öldürmüştü ve onu saklayacak bir yer bulmak için gagası ve ayaklarıyla yeri eşeliyordu. Bu karga vasıtasıyla Allah ona kardeşinin kokuşan cesedini nasıl saklayacağını bildirmek istiyordu. قَالَ يَاوَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَخِي: **Bana yazıklar olsun, kardeşimin cesedini örtmek için bu karga kadar olmaktan aciz miyim, dedi.** Kabil üzülerek, endişelenerek ve şaşırarak, bana yazıklar olsun, dedi. Akla sarılmaktan ve onunla yol bulmaktan geri kaldım ve şu akılsız ve idraksiz karga kadar olamadım. Şimdi onun yaptıklarını yapıyorum ve onu taklit ediyorum. فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ: Yaptıklarına **pişman olanlardan oldu.(31)** Yani öyle pişman oldu ki hayatı boyunca hiç gülmedi. Yüz sene yaşadı. Yüzünün rengi, onu kimse tanıyamayacak kadar siyahlaştı.

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ
فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا
النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَثٖيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ
فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾ اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذٖينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ
فِى الْاَرْضِ فَسَادًا ....

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا: **Bu olaydan dolayı biz İsrail oğullarına şöyle yazdık ki kim bir kimseyi bir kimseye karşılık olmaksızın veya yeryüzündeki bir fesada karşılık olmaksızın öldürürse bütün insanları öldürmüş gibidir.** Yani bu olayın Adem oğulları arasında vuku bulması sebebiyle, İsrail oğullarına emrettik ki şer'i bir kısas olmaksızın veya yer yüzünde şirk, azgınlık, yol kesme gibi öldürülmesini gerekli kılacak bir bozgunculuk olmadan bir insanı öldüren bütün insanları öldürmüş gibidir. Çünkü insan neslinin her ferdi insanların tamamının mükemmelliği için bir araya toplanmıştır. Herkes kalbinin genişliği, mertebesinin, kabiliyetinin ve yeteneğinin yüceliği ile Hakk'ın tecellisi için vardır. Muhalif anlamı düşünülürse ferdin öldürülmesi, hepsinin öldürülmesidir. وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا: **Kim bir nefsi ölümden kurtarırsa bütün insanları ölümden kurtarmış gibi olur.** Az önce açıklandığı gibi. وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ: **Peygamberlerimiz onlara yazılı emirler getirdiler.** Peygamberlerimiz onlara adam öldürmenin Allah katında ne kadar büyük bir suç olduğuna, şer'i bir izin olmadan, ayetleri ve emirleri dinlemeden adam öldürmenin ahretteki günahının ne kadar ağır olduğuna işaret eden emirler getirdiler. ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ: **Buna rağmen onların çoğu yeryüzünde taşkınlık yapıyorlar.(32)** Onların çoğu din izin vermediği halde, ayetleri ve açık emirlere aldırış etmeden kendilerince yer yüzünde taşkınlık etmektedirler.

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: **Allah ve Peygamberiyle savaşanların ve yer yüzünde bozgunculuk yapanların**

...اَنْ يُقَتَّلُٓوا اَوْ يُصَلَّبُٓوا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا
مِنَ الْاَرْضِۜ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۙ ﴿٣٣﴾
اِلَّا الَّذ۪ينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْۚ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٤﴾

cezası. Yani emirlerini tutmayarak ve dinine bağlanmayarak Allah ile, kendisini ve getirdiği ilahi vahyi yalanlayarak, kendisini tabi olanlar ile birlikte öldürmek isteyerek Peygamber ile savaşanların, zararları bütün yeryüzünde etkili olan bozgunculukları yapanların cezası أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ الْأَرْضِ: **Öldürülmeleridir yahut asılmalarıdır yahut ellerinin ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesidir yahut da o topraklardan sürülmeleridir.** Bulundukları yerde hemen öldürülmeleridir, yahut diri diri asılmaları ve daha sonra imanlarında eksiklik olanların ibrete almaları için en feci ve en kötü biçimde öldürülmeleridir, ya da elleri ve ayakları çapraz olarak kesilmeli ve insanlar arasında bu şekilde yaşamaya mecbur edilmeli, içlerinde kötülük isteği olanlar ders çıkarmalıdır, ya da şerlerinden emin olunacak bir yere sürgün edilerek cezalandırılmalıdırlar. ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا: **Bu onlar için dünyada bir rezilliktir.** Onları aşağılayacak ve zelil edecek bir şeydir. وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Onlar için ahrette büyük bir azap da vardır.(33)** Onlar ehl-i tevhit olanların ulaştıkları makama yaklaştırılmayacaklardır.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ: **Siz onları ele geçirmeden önce tövbe edenler müstesnadır.** Yani siz onları yakalayıp da kısas uygulamak istemenizden daha önce, yaptıklarına samimi olarak tövbe ederlerse, Allah'ın gazabından ve cezasından korkarak yine Allah'a dönerler ve onun affına ve bağışlamasına sığınırlarsa onlar bu cezanın dışındadırlar. Siz yakaladıktan sonra Allah'a tövbe hakları düşer. Eğer onlar samimi davranarak tövbe etmiş olurlarsa, ey müminler, فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Biliniz ki Allah gafur ve rahimdir.(34)** Onlara tövbeyi nasip eden Allah, onların günahlarını da affeder, tövbelerini de kabul eder.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُٓوا اِلَيْهِ الْوَس۪يلَةَ وَجَاهِدُوا ف۪ي سَب۪يلِه۪
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا وَمِثْلَهُ
مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِه۪ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٣٦﴾
يُر۪يدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِج۪ينَ مِنْهَاۘ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٣٧﴾

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ: **Ey iman edenler, Allah'tan korkunuz.** Sizin imanınız, Allah'ın haram kıldıklarından sakınmayı ve korkmayı gerektirir. Size yasakladığı ve haram kıldığı zşeyleri yapmaktan kaçının. وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ: **Ona ulaşmak için yol arayınız.** Sizi Allah'a yakınlaştıracak yolu arayınız ki tevhidine rahat rahat erişebilesiniz. وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ: **Onun yolunda cihat ediniz.** İnsanları Allah'a yönelmekten alıkoyan beşeri kudretlerin gereği olarak sevdiğiniz ve bağlandığınız dünya nimetlerinden vazgeçerek Allah uğrunda cihat ediniz. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **İnşallah kurtulursunuz.(35)** Umulur ki siz tevhidinin nurunu, tek ve bir olmasının mutluluğunu elde edersiniz.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ: **Kafirlik edenlere** gelince, **yeryüzünde olan her şey misliyle onların olsa da kıyamet günü azabından kurtulmak için fidye olarak verseler kabul edilmez.** Yani Allah'ın birliğini kabul etmeyerek kafirliklerine ve düşmanlıklarına ısrarla devam edenler, dünyadaki bütün hazinelere misliyle beraber sahip olsalar, idaresi ve tasarrufu da onlara ait olsa ve o hazineleri fidye olarak vererek kıyamet gününde kendilerine uygulanması mukadder olan azaptan kurtulmak isteseler, suçlarının ve günahlarının büyüklüğünden dolayı kabul edilmez. وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Onlar için elim bir azap vardır.(36)** O azabı ebediyen çekecekler ve asla kurtulamayacaklardır.

يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ: **Ateşten çıkmak isteyecekler.** Kurtulmak isteyecekler. وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا: **Ve o ateşten çıkamayacaklar.** Suçlarının cezasını çekmeleri için girdirildikleri ateşten çıkmaları imkansızdır. وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ: **Onlar için daimi bir azap vardır.(37)** ....

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا اَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ
وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ ....

Yenilene yenilene devam edecek, hiçbirine alışamayacakları çeşit çeşit azap göreceklerdir.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ: **Kadın veya erkek hırsızın ellerini, yaptıklarının karşılığı ve Allah'ın cezalandırması olarak, kesiniz.** Eğer çaldıkları üzerlerinde çıkarsa, yaptıklarının bedeli olarak ve Allah'ın cezası olarak ve başkalarına ait mallar üzerinde tasarrufta bulundukları için hırsızların sağ ellerini kesiniz. وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Allah güçlüdür, hikmet sahibidir.(38)** Kendi mülkünde tek tasarruf sahibi olan Allah intikam almaya kadirdir ve koyduğu ölçüleri en iyi belirleyendir.

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ : **Yaptığı haksızlıktan sonra tövbe eden ve ıslah olan kimsenin tövbesini Allah kabul eder.** Allah'ın belirlediği sınırları aştıktan ve zulüm ettikten sonra, haksızlık yaptıktan sonra korkarak ve samimiyetle Allah'a yönelenlerin tövbesi Allah'ın onları cezalandırmasına engel olur. Kullarının her türlü ahvalini ıslah eden Allah o kimseye tövbe ettirdikten sonra da tövbesini kabul eder. إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allah gafur ve rahimdir.(39)** Kullarının işlerini kolaylaştıran Allah onların günahlarını affeder ve kendisine yönelerek affını isteyenlere de merhametlidir.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ: **Göklerin ve yerin hükümranlığının Allah'a mahsus olduğunu bilmiyor musun? Dilediğine azap eder, dilediğini affeder.** Ey insanları Allah'a çağıran Peygamber, ilahlık ve tasarruf tek başına ve mustakillen kendine ait olan Allah, gelmiş geçmiş bütün kainatın hakimidir. Yerde ve yeryüzünde meydana gelen her şeyi o idare eder. Yer ile gökler arasındaki mükemmellikler de onundur. O mükellef olanlardan dilediklerine, yaptıkları günahların karşılığını adilce vermek için azap eder,

... وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ
قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْۚ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ
سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَۙ لَمْ يَأْتُوكَ ....

dilediklerini de lütfu ve keremiyle bağışlar. وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah her şeye kadirdir.(40)** Kendi mülkünü tek başına idare eden Allah her türlü nimeti vermeye veya her çeşit cezayı tatbik etmeye kadirdir. Gerçek irade onundur. Dilediğini yapar, dilediği hükmü uygular.

يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ لاَ يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنْ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ: **Ey Peygamber, kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla inandık diyenlerin kafirlikte yarış etmeleri seni üzmesin.** Ey bütün mahlukata müjdeci ve uyarıcı olarak gönderilmiş olan Peygamber, tıynetleri sebebiyle temayülleri olduğu için her fırsat bulduklarında kafirlik eden fırkaların yaptıkları seni üzmesin. Onları yalaka münafıklardır. Mallarını ve canlarını korumak için kalplerinden inanmamış oldukları halde ağızlarıyla inandık, iman ettik derler. Allah onların kalplerini kafirlikle mühürlemiştir. وَمِنْ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ: **Yahudilerin yalan sözlere dinleyici olmaları da.** Sana ve sana tabi olanlara karşı aşırı derecede düşmanlık hissettiklerinin alameti olarak yalan sözleri dinlemeleri, ona kulak tutmaları da seni üzmesin. O yalan sözler senin Tevrat'ta bildirilen Peygamber olmadığın iftirasıdır. Yahudilerin eskilerinden duymuş oldukları bu sözlere inanıyorlar. Halbuki münafıkların müminlerle böyle bir sohbetleri olmamıştır. Yalnız kaldıklarında bile olmamıştır. Bunların Yahudilerin uydurmalarıdır. Onlar senin can düşmanındır, düşmanlarının en kindarıdır, en kötüsüdür. سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ: **Onlar, sana gelmemiş bir kavim için dinleyici oluyorlar.** Aynı zamanda o münafıklar bu yalanları, sana inanan akrabaları ve aşiretlerini Allah yolundan sapıtmak için dinliyorlar. Sana henüz inanmayıp da kalplerinden sana iman etmeye meyilleri olanları bu temayüllerinden ve içlerindeki niyetlerinden vazgeçirmek için dinliyorlar. Bu ...

... يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖۚ يَقُولُونَ اِنْ اُو۫تيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُواۜ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْۜ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظيمٌ ﴿٤١﴾

haberler nasıl Yahudi uydurmaları olmasın? Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar senin en saldırgan düşmanındır. Sana karşı oldukça çok düşmanlık ve kin duymaktadırlar. يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ: **Kelimelerin yerlerini tahrif ediyorlar, değiştiriyorlar.** Tevrat'ta yer alan, senin gönderilmenle ilgili, vasıflarınla ve hilyen ile ilgili, menşein ile ilgili, hasebin, nesebin ve şerefinin yüceliği ile ilgili, delillerinin açıklığı ve peygamberlik işinin seninle sona ereceği ile ilgili, daha önceki bütün dinleri hükümsüz kılacağın ile ilgili Allah kelamını, kelimelerin yerlerini değiştirmek suretiyle tahrif ediyorlar. يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا: **Eğer size bu getiriliyorsa alınız, eğer bu getirilmiyorsa ondan sakınınız, diyorlar.** Onların kardeşleri, senin emin ve adil olup olmadığın, sözüne güvenilir olup olmadığın hususunda karar vermek istedikleri zaman, size bunu söylüyorsa, buna uygun olarak, yani tahrif edilmiş Tevrat'a uygun olarak karar veriyorsa tutun, söylemiyorsa ondan kaçının, diyorlar. وَمَنْ يُرِدْ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا: **Allah birini şaşırtarak fitne çıkarmasını isterse, sen Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın.** Yani o kafirlik yapmasını, zulüm etmesini ve kötülükte bulunmasına engel olamazsın. أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدْ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ: **Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemedikleridir.** Onlar en doğru yoldan uzaklaştırılmış olan kafirlerdir. Kafir ve müşrik olmalarının pisliğinden dolayı Allah'ın iradesi onların kalplerinin temizlenmesi şeklinde tecelli etmemiştir. لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Onlar için dünyada bir rezillik ve ahrette de büyük bir azap vardır.(41)** Onlar bu dünyada değersiz, küçümsenen, zillet ve meskenet sahipleri olacaklardır. Ahrette de insanlıktan mertebesinden sonsuza kadar mahrum kalacaklar ve o ateşte yanacaklardır.

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِۜ فَاِنْ جَٓاؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْۚ
وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِۜ
اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا
حُكْمُ اللّٰهِ ....

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ: **Yalan sözlerin dinleyicileri olurlar, haramların yiyicileri olurlar.** Onları anlatılan yalanları dinleyenler ve doğru olduğuna, gerçeklere uygun olduğuna inanıyorlar. Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar bunlara ilave olarak haram yiyenlerdir. Yani onlar, kenedi başkanlıklarını ve mevkilerini muhafaza etmek için, seni metheden kelimeleri tahrif etmeleri ve kendi kitaplarından silmeleri sebebiyle rüşvet alanlardır. Onlardan ve imanlarından uzak dur. فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ: **Sana gelirlerse aralarını bul yahut onlardan yüz çevir.** Bir konuda aralarında hüküm vermen için sana gelecek olurlarsa istersen hükmet, istersen hüküm vermekten vazgeçebilirsin. Seçim hakkı senindir. وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا: **Hüküm vermezsen de sana hiçbir zarar veremezler.** Onların işlerini görmezsen ve hüküm vermekten geri durursan sana düşmanlık etmelerinden ve zarar vermelerinden çekinme. Onların sana olan düşmanlığı şiddetlense de sana hiçbir kötülük yapamayacaklardır. Çünkü Allah seni onların şekkinden koruyacak ve sana yetecektir. وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ: **Eğer hüküm verirsen, aralarında adaletli ol.** Yani Allah'ın emrettiği ve Kur'an'da yazılı olan adaletle hükmet. إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ: **Allah adaletli davrananları sever.(42)** Zerrelerin en yüce arşına Rahman ismiyle, kusursuz adaletiyle oturmuş olan Allah adaletli olanları sever. Kullarından adaletli davranarak, ifrata ve tefrite kaçmaktan sakınanları, cehennemin dibine gitmekten sakınanları sever. Çünkü onların gayeleri kendilerine bir kolaylık elde etmekten başka bir şey değildir. Yalakalık ederek bazı hükümlerin kendilerine uygulanmasından vazgeçmeni isterler.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ: **İçinde Allah'ın hükümleri olan Tevrat yanlarında dururken, seni nasıl hakem ....**

... ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ
فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ اَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ
وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَٓاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ
وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖي ثَمَنًا قَل۪يلًا ....

yapıyorlar? Tevrat yanlarında durmaktadır ve onlar da Tevrat'taki emirleri bildiklerini iddia etmektedirler. Peki sana iman etmedikleri ve kitabına da inanmadıkları halde seni nasıl hakem yapıyorlar. ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ: **Sonra da dönüveriyorlar.** Onlar senin hakemliğini istedikten ve sen de hükmünü verdikten sonra, verdiğin hüküm onların kitaplarına da uygun olduğu halde yanından ayrılıp gidiyorlar. وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ: **Onlar mü'min değildirler.(43)** Kendi kitaplarına inanmış olanların bu yüz çevirmeleri ve senin bu konuda vereceğin hükmü bildikleri halde senden hakemlik etmeni istemeleri o kitaplarına inandıklarından değildir.

إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ: **Tevrat'ı biz indirdik; içinde hidayet ve nur vardır.** Biz Tevrat'ı Musa'ya lütfettik ve içine, yoldan çıkanları hidayete götürmesi için bir nur koyduk. Bu nur, aydınlanmak isteyene tevhit yolunu gösterir. يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ: **Müslüman olan peygamberler, Allah dostları ve ilim adamları onunla hüküm verirler.** İsrail oğullarından çıkan peygamberler olup Allah'a teslim olmuşlar ve Allah'ın tevhidini gerçekleştirdikten sonra bütün işlerini ona tevekkül etmişlerdir. Onlar bu Tevrat ile hüküm verirler. Rabbaniler ki peygamberlere tabi olmada Allah'a mensubiyeti olan evliyadır. Bir de din ilimlerinde derinleşmiş olan ilim adamları vardır. بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ: **Rabbaniler ve ilim adamları, kendilerinin tanıklık edip ve şahit oldukları için muhafaza etmeleri istenen kitap hükümleri ile hükmederler.** İleride görmüş oldukları şekilde tanıklık etmeleri istenenleri anlatmak suretiyle hükümlere katılmış olurlar فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا: **İnsanlardan korkmayınız, benden korkunuz ve ayetlerimi az bir**

... وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ
فِيهَٓا اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ
وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِه۪ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ
لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

---

bedele satmayınız. Ey hüküm vericiler, makam ve mevkileriyle, başkan oldukları için veya diğer sebeplerde kendilerini büyük görenleri razı etmek için Allah'ın yolundan çıkmayınız, onlardan korkup yalakalık etmeyiniz. Bilakis emirlerime ve hükümlerime karşı geldiğiniz zaman size yapacağım gazaptan ve vereceğim sıkıntıdan korkunuz. Benim hükümlerimi de basit karşılıklarla satmayınız, alacağınız rüşvetler karşılığı olarak değiştirmeyiniz. وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنزَلَ اللّٰهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ: **Allah'ın hükümleriyle karar vermeyenler, işte onlar kafirlerdir.(44)** Yani Allah'ın inzal etmiş olduğu ayetlerle ve ona uygun olarak karar vermeyenler, huzur-ı ilahiden uzaklaştırılacak olan yalaka rüşvetçiler var ya işte onlar hikmetin gereğini kendi boş ve batıl istekleri doğrultuda gizleyenlerdir. Böylece, yani Allah'ın hükümlerine muhalefet etmek suretiyle Allah'a kulluk etme mertebesini çiğnemişlerdir.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ: **Biz Tevrat'ta onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara da kısas emrettik.** Hükümlerimiz içinde bunları da bildirdik. Ey idareciler biliniz ki insan öldürülen insana kısas olarak bir insan öldürülür, oyulan bir göz yerine göz oyulur, kesilen burun yerine burun kesilir, koparılmış kulak yerine kulak koparılır, sökülmüş bir diş yerine diş sökülür, yaralamaların kısası da bu şekilde olur. فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ: **Kim kısas hakkını bağışlarsa, bu da** günahlarına **kefaret olur.** وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنزَلَ اللّٰهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ: **Allah'ın indirdiği hükümlere göre karar vermeyenler, işte onlar zalimlerdir.(45)** Allah'ın emirlerinden çıkarak, muhalefet ederek Allah'ın emirlerini uygulamayan hakimler imanlarının gereğini

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

---

yapmamış olan, Allah'a itaat ve bağlanmanın gereklerini yapmamış olan, haksızlık yapan zalimlerdir.

وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ: **Meryem'in oğlu İsa'yı, kendinden önceki Tevrat hükümlerini doğrulayıcı olarak, peşlerinden gönderdik.** O peygamberler ve hüküm vericiler tükenince, arkalarından Meryem'ın oğlu İsa'yı peygamber olarak gönderdik. وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ: **Ona, içinde hidayet ve nur olan İncil'i verdik.** Onunla hidayete ersinler ve yollarını bulsunlar diye. İçinde hidayet ve aydınlatma emirleri olmasının yanında biz İncil'i, Tevrat'taki bilgileri doğrulayıcı olarak gönderdik. وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ: İncili de **kendinden önceki Tevrat hükümlerini doğrulayıcı olarak, hidayete yönlendirici olarak ve müttakileri uyarıcı olarak verdik.(46)** Müttakiler, korku ve ümit içinde Allah'a yönelmiş olanlardır.

وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ: **İncil'e inanmış olanlar** da **Allah'ın o kitapta indirdiklerine göre karar versinler.** وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ: **Allah'ın indirdiği** hükümlerle **karar vermeyenler, işte onlar fâsıklardır.(47)** Herhangi bir yanlış amaç güderek, Allah'ın İncil'de belirttiği hükümlerle karar vermeyenler var ya, işte onlar iman bahçesinden çıkmış fasıklardır. Onlar sapkınlık ve günah denizinde boğulmaktadırlar. Yukarıda zikredilen bu üç vasfın anlamı da, Allah'ın hükümlerinin dışına çıkan idareciler ve hüküm vericiler için birdir. Şöyle ki küfür Allah'ın emirlerini saklamaktır, zulüm Allah'ın emirlerini yapmayarak başka boş ve batıl görüşlere yönelmektir, fısk ise büyüklük taslayarak ve inat ederek Allah'ın emirlerini çiğnemektir. Hepsinin de anlamı Allah'a şirk koşmaktır, onun tevhidinden sapmaktır.

وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ مِنَ الْحَقِّۜ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًاۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فٖي مَٓا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِۜ ....

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ: **Sana da kitabı hak olarak indirdik.** İsa da çekildikten sonra, ey peygamberlerin en mükemmeli, senden önceki bütün kitapları içine alan Kitab'ı doğru olarak, hak olarak sana indirdik. مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ: **Kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve içindeki emirleri koruyucu olarak.** Kendinden önceki peygamberlere indirilmiş bütün kitapları doğrulayıcı ve Hak emirlerini tahrif olmaktan koruyucu olarak gönderdik. Zira ilahi kitaplar bir birini takip eder ve her biri kendinden öncekinin hükümlerini, önceki din ayrı zaman ve dönemlerin gereği olarak ilahi değişiklikle değiştirilse ve geçersiz kalsa da muhafaza eder, her türlü müdahale ve tahrifata karşı korur. فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ: **İnsanların arasında Allah'ın indirdikleri ile hükmet.** Sen onların arasında Allah'ın sana indirdiği kitapta indirilen hükümlere uygun olarak karar ver. وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنْ الْحَقِّ: **Onların arzu ve heveslerine uyarak sana gelen haktan ayrılma.** Sana gelen, hikmet-i ilahiyeye uygun ve hüküm vermek için en layık Allah hükümlerini bırakıp da batıl arzulara uyma ve yoldan çıkma. لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا: **Bir her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik.** Ey Allah'ın, kendinden başka her şeyi yok eden tevhidine yönelen milletler, sizden her biriniz için bir şeriat, bir mezhep belirledik ki oradan tevhit denizine ulaşırsınız. Allah peygamberlerine kitaplar inzal etmek suretiyle apaçık bir yol da göstermiştir. وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً : **Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılardı.** Kullarını doğru yola yönlendiren Allah istemiş olsaydı sizi bir tek ümmet yapardı. Görünüşünüz bir olduğu gibi sizin yolunuz da, maksadınız da bir olurdu. وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاستَبِقُوا الْخَيْرَاتِ: **Fakat size verdiklerinde sizi ....**

...إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَۙ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ
بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْۜ ....

sınamak için böyle yapmadı, **öyleyse hayırlarda yarışınız.** Allah sizi verdiği nimetlerin, karşılıksız verdiği güzelliklerin, sevgi tecellileri olarak bahşettiği feyizli ve bereketli lütuflarının gereğini yerine getirip getirmeme noktasında imtihan etmek için sayınızı çoğalttı ve yollarınızı da farklı farklı kıldı. Allah'ın nimetlerinden yüz çevirenler, siz onun lütuf ve kereminden fışkıran iyiliklerini yerine getirmeye koşunuz ve bir birinizle yarış ediniz. إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا: **Hepinizin dönüşü Allah'a olacaktır.** Ey dünya serabında yollarını şaşırmış olanlar, hepiniz varlıkta ve lütufta tek olan Allah'a döneceksiniz. فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ: **O zaman Allah size, yapmadıklarınızı haber verecektir.(48)** Ey batıl gölgeler, ey kendi kendine hiçbir şey yapamayan resimler, sizin maddeleriniz yok edildiği vakit Allah size, yapmanız gerekirken yapmadığınız şeyleri söyleyecektir. Ey Rabbimiz, bize katından rahmet ver, bizi doğru yola götürecek yolu bize müyesser kıl.

وَأَنْ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنزَلَ اللّٰهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ: **Aralarından Allah'ın indirdikleri ile hüküm ver, onların isteklerine uyma.** Biz yine sana dosdoğru olarak indirdiğimiz kitapta emrettik ve bildirdik ki onların aralarında hüküm verirken Allah'ın sana vahyettiklerine uygun olarak, başka bir yöne sapmadan ve ondan ayrılmadan hükmet. Onların sapık arzularına da uyma. وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللّٰهُ إِلَيْكَ: **Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bazılarında seni yanıltmalarından sakın.** Sana dost görünerek, seni sevdiklerini söyleyerek senin yoldan çıkmanı ve nefsinin arzularına uymanı isteyenlerden kendini koru. فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ: **Eğer yüz çevirirlerse bil ki Allah, onların bazı günahları sebebiyle başlarına bir musibet getirmek istiyor.** Yine senden ve senin hükmünden yüzlerini çevirecek olurlarsa ey mahlukatı Hakk'a çağıran peygamber bil ki Allah'ın iradesi, bazı günahları sebebiyle onları cezalandırma şeklinde tecelli edecektir. Onların .....

... وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ
اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾ اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ
حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَٓاءَ
بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْ ....

suçu senden yüz çevirmek ve emirlerini dinlemeyerek sana zulmetmeleridir. Çünkü onlar senin hükümlerinin dışına çıkmak suretiyle Allah'ın koyduğu bütün sınırları ve hükümleri çiğnemiş oldular. وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ: **İnsanların çoğu fasıklardır.(49)** Onların seni dinlemeyerek hükümlerinin dışına çıkmasına şaşırma, çünkü verdikleri aslî sözlerini unuttukları için fasık olmuşlar, ilahi hükümlerin gereğini yapmamışlar ve kendi nefislerinin boş ve batıl arzularına uymuşlardır.

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ: **Şimdi cahiliye hükümlerini mi istiyorlar?** Senin hükmünden uzak duruyorlar ve cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar? Cahiliye devri hükmü, çağımızdaki bazı fıkıhçı geçinenlerinin verdikleri hükümler gibi, akıllarının darlığından kaynaklanan boş ve sapık iradenin verdiği hükümlerdir. Onlar, güzelin ve doğrunun kendiliğinden yaşamakta oldukları halin olduğuna inanıyorlar ve senden bunu istiyorlar. وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ: **Tam olarak iman etmiş bir kavim için, Allah'tan daha güzel hüküm verecek kim olabilir?(50)** Kendi zatıyla tek olan, tevhidiyle ve tekliğiyle hüküm veren Allah en güzel hüküm vericidir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ: **Ey iman edenler, Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyiniz.** Sizin imanınız onları dost edinmemenizi gerektirir. Onlarla, Müslümanlarla olduğunuz gibi samimi dostluk ve arkadaşlık kurmayınız. Onlara güvenmeyiniz. Onların sevgisine ve sevmelerine güvenmeyiniz. Zira onlar, بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ: **Birbirlerinin dostlarıdır.** Sizin dostlarınız ve yardımcılarınız gibi görünürler, sizi öldürmek için de fırsat gözetlerler. وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ: **Sizden yüz çevirip onlara güvenen kimse onlardandır.** Allah ....

... إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشٰى اَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا فٖٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذِينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ....

katında onların arasında **sayılmışlardır.** إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **Allah zulüm eden kavimleri doğru yola yönlendirmez.(51)** Kullarının kalp-lerinin içini bilen Allah kendi emirlerinin gerektirdiklerini yapmayarak yasakladıklarını işleyenleri doğru yola götürmez. Nasıl olur da Müslümanlardan yüz çeviren o zalimleri bunların arasına koymaz?

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ: **Kalplerinde nifak hastalığı olanları görüyorsun, onların aralarına koşuyorlar.** Kalplerinde kafirlik ve münafıklık hastalığı olanlar onların dostluğunu ve kardeşliğini elde etmek için koşuyorlar. يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ: **Devranın bizi de vurmasından korkuyoruz, derler.** Sizin içinizde münafıklık yaptığımız için özür dileriz. Biz zaman çarkının ters dönerek yetkinin ve hükümranlığın onların eline geçmesinden korkuyoruz. Ondan korktuğumuz için onlardan taraf oluyoruz, diyorlar. فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ: **Umulur ki Allah bir fetih nasip eder ya da katından bir emir indirir.** İnşallah, Allah peygamberine diğer bütün dinlere kendi dinini gösterecek bir zafer ihsan eder, ya da kendi katından onların kafirliklerini ve nifaklarını durduracak büyük bir emir indirir. فَيُصْبِحُوا عَلَى مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ: **İçlerinde gizlediklerine pişman olurlar.(52)** Allah'ın elçisine karşı içlerinde besledikleri kinden dolayı, onun peygamberliğini inkar etmelerinden dolayı ve ona gönderilen kitabı yalanladıkları için pişman olurlar.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ: **İnananlar da, sizinle beraber olduklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin edenler bunlar mı, derler.** İmanlarında samimi olan müminler, bu münafıklarla alay ederek birbirlerine, sizinle beraber olduklarına dair, Allah'ın kelamının yüceltilmesi ve yayılması hususunda sizin

...حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ
دِينِه۪ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَى
الْكَافِرِينَۘ يُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ
يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٥٤﴾

---

peygamberinize inandıklarını ifade ederek, Allah'a en ağır, en güvenilir yeminleri edenler bunlar mı, diye sorarlar. حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ: **Onların yaptıkları boşa gitti ve hüsran içinde kaldılar.(53)** Onların çabaları hiç bir fayda getirmeyecek şekilde boşa gitti ve onlar dünyada ve ahrette büyük bir hüsran içinde kaldılar.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ: **Ey iman edenler, kim sizden cayar ve Allah'ın dininden dönerse, Allah sevdiği başka bir topluluk getirir, onlar da Allah'ı severler.** Yani ey iman edenler, iman ettikten ve İslam'ı kabul ettikten sonra cayıp da Allah'ın dininden ve sizden geri dönenlerin yaptıklarına üzülmeyiniz, aldırış etmeyiniz. Zira Allah kendi lütuf ve keremiyle kendisinin seveceği bir kavim getirir, onlara iman nasip eder, onları yakin ve irfan mertebelerine kavuşturur. Onlar da malları ve canlarını onun yoluna saçarak, gönül rızasıyla ve isteyerek kelime-i tevhidini yüceltmek, peygamberinin dininin yayılmasında yardımcı olmak suretiyle Allah'ı severler. أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ: **Müminlere tevazu ve kardeşlik olarak, kafirlere de korku salarak.** يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لاَئِمٍ: **Allah yolunda savaşırlar, kınayanların kınamalarından da korkmazlar.** Allah'ın tevhidinin yolunda cihat ederler, canlarını vererek onun rızasını isterler. Münafıkların yaptıkları gibi kendilerini kınamaya kalkanlardan çekinmezler, bundan dolayı nefislerinde gizledikleri ve çok sevdikleri mevki, makam ve hükümranlıklarına zarar gelmesinden korkmazlar. ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ: **Bu, Allah'ın bir lütfudur, dilediğine verir.** Bu güzel sıfatlar, kullarını tevhit fezasına yönlendiren Allah'ın bir lütfudur ve Allah onu dilediklerine bahşeder. وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: **Allah lütfu bol olandır, her şeyi bilendir.(54)** Nimet ve keremi hakk

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ
هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا

---

edenlere vermek için bol bol lütuf ve keremi vardır, ezeli ilmi sayesinde de her insanın neye müstahak olduğunu bilmektedir. Allah, kafirlerin dost edinilmemesi hususunu tekrar vurgulayarak, kendisiyle gerçekten dostluk kurmayı hak edenleri uyarıyor ve şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمْ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ: **Sizin gerçek dostlarınız Allah'tır, onun peygamberidir, iman edenlerdir, rüku ederek namazı kılanlardır, zekatı verenlerdir.(55)** Sizin işlerinizi çekip çevirecek ve idare edecek olan dostunuz Allah'tır, onun vekili ve halifesi olan Peygamber'dir, Allah'a ve peygamberine iman edenlerdir, Allah'a yakınlaştıran namazı devamlı kılanlardır, insanları Allah'tan başka bir şeye yönelmekten koruyarak içlerini temizleyen zekatı verenlerdir, namazlarında Allah'a boyun eğerek rüku edenlerdir. Bu ayet Hz.Ali hakkında inmiştir. Bir gün namazda rükuda iken, bir dilenci kendisinden bir şeyler istemiş ve o da yüzüğünü ona vermiştir.

وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا: **Kim Allah'a, peygamberine ve müminlere dost olursa.** Yani bütün işlerini ona tevekkül eder ve onu vekil kabul ederse, onun yerine ve onun şeklinde inen peygamberi kabul ederse, çünkü peygambere itaat eden Allah'a itaat etmiştir, ve ima edenlerle dost olur ve Allah rızası talep ederse onlar Allah taraftarları ve askerleridir. Onları kenedi muhafazası altına alır ve korur. Onlara saldıranlara karşı da onları galip getirir. Çünkü, فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمْ الْغَالِبُونَ: **Allah'ın taraftarları galip geleceklerdir.(56)** Onlar kadir olan ve her şeyi yapmaya gücü yeten Allah'ın taraftarlarıdır, Allah'ın lütfu ile bütün istediklerini elde edeceklerdir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا: **Ey iman edenler, sizin dininizi alay ve eğlence edinenleri** kendinize dost **edinmeyiniz.** Size karşı aşırı derecede kin ve düşmanlık besledikleri için, dinlerin en doğrusu ve en adaletlisi olan dininizi alaya alanları, onu .....

... مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

oyuncak edinenleri ve dininizi hafife almak istemeleri sebebiyle dindarları değersiz kılmaya çalışanları dost edinmeyiniz. مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Sizden önce kendilerine kitap verilenlerdendir.** Yani, sizin dininizle alay eden bu insanlar, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan, ehl-i kitap olan, dindar olduklarını, iman ettiklerini, itaat ve bağlılık içinde olduklarını iddia eden iftiracılar ve müraîlerdir. Hakk'a yapışmış gibi görünürler ama yapışmamışlardır. Hakk'a yapışmanın gereklerini yapmamışlar, kendilerine kitap gönderilen peygamberleri tasdik etmemişlerdir. Bilakis onları yalanlamışlar, haksız olarak, kendi aslî dinlerinde olma inatları ve kavmî şirkleri yüzünden o peygamberleri öldürmüşlerdir. وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ: **Kafirleri de dost edinmeyiniz.** Özellikle kafirleri de zatıyla tek başına olan ve onların mensup kabul ettiklerinden münezzeh Allah'a şirk koşmaları sebebiyle dost edinmeyiniz. Çünkü onlar Allah'ın ve Peygamber'inin ve müminlerin düşmanlarıdır. وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer müminlerden iseniz Allah'tan korkunuz.(57)** Eğer Allah'a inanıyorsanız, ve peygamberini tasdik ediyorsanız düşmanları dost edinmekten sakınınız.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا: **Namaz için çağırdığınız zaman o ezanı alaya alıyorlar, oyuncak ediyorlar.** Size karşı aşırı olarak düşmanlık duydukları ve buğuz besledikleri için namaz çağrısı olarak ezan okuduğunuz zaman, iman ve irfan sahiplerini eğlence ve alay konusu ederler. ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ: **Bu onların akıllarını kullanmayan bir güruh olmalarındandır.(58)** Bu onların kulluklarını bilmemelerinden, uluhiyet ve tanrılık derecesini kavrayamamalarındandır. Onlar alçakların kendisidir. Onlar Allah tarafından kendilerine verilmiş olan akl-ı cüz'îyi kullanmamaktadırlar, mebde ve meadın ne olduğunu, ne için yaratıldığını anlayamamaktadırlar. Bununla beraber akıllarını kullanarak şükredenleri ve akıllarıyla beraber bütün uzuvlarını yaratılma sebebi olan şeyleri, Allah'ın tevhidine yaklaştıracak amelleri yapmaya sarfedenleri kabul etmemekte, inkar etmektedirler.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا
اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ
مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ
وَعَبَدَ الطَّاغُوتَۜ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلُ: **De ki ey ehl-i kitap olanlar, sadece Allah'a, bize indirdiklerine ve daha önce indirilenlere iman ettiğimiz için mi bizi sevmiyorsunuz?** Bunlardan dolayı mı bize karşı çıkıyorsunuz, bizimle alay ediyorsunuz? Sadece zatıyla tek başına olan ve mahlukat üzerinde istediği biçimde tecelli eden Allah'a inandığımız için mi? Birliğini teyit için bize indirilenlere iman ettiğimiz için mi? Yine daha önceki peygamberlere hak yolunu göstermek için indirilen kitaplara inandığımız için mi? وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ: **Sizin çoğunuz doğru yoldan çıkmış fasıklarsınız.(59)** Siz de çok iyi biliyorsunuz ki çoğunuz imandan çıkmış, tevhit yolunu terk etmişsiniz. Ama bunu gizliyorsunuz. İnatla ve kibirlenerek, cahilliğinizden dolayı Hak ehli olanlarla alay ediyorsunuz, kendinizi ve saltanatınızı korumak istiyorsunuz.

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ : **De ki Allah katında, günah bakımından bunlardan daha kötü olanını haber vereyim mi?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara sorumluluklarını tekrar hatırlatmak için de ki size bu dini büyüklenerek kabul etmemenizden günah bakımından, aidiyet bakımından, illiyet bakımından Allah katında daha kötü ve sabit olanını haber vereyim mi? مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ: **Allah'ın lanet ettikleri, kızdıkları, maymuna ve domuza çevirdikleri, Tağut'a tapanlara çevirdikleri.** Huzuruna kabul etmeyecek olduğu insanlar, gazabına maruz bırakarak kendisine halife olma, vekillik etme derecesinden düşürdükleri, Allah'ı anlamaktan mahrum kalarak maymun ve domuz gibi olanlar, nefsani, boş ve Allah yoluna giden yoldan saptıran isteklere kulluk edenler. أُوْلَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ: **İşte bunların yer bakımından daha kötü**

وَاِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِه۪ۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ
بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ
وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ
وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ ....

bir durumdadır, doğru yoldan en çok sapanlardır.(60) Onların yeri Allah katında daha kötüdür. Onlar doğru yol olan ilahî adaletin insanî adalet olarak yansımasından iyice sapıtmışlardır.

وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ: **Size geldikleri zaman iman ettik dediler, halbuki** yanınıza **kafir olarak girdiler ve kafir olarak çıktılar.** Sizin yanınıza geldiklerinde münafıklık ederek size ve dininize sevgi duyduklarını ima ederek geldiler ve size biz de iman ettik dediler. Sizin peygamberinize ve onun Allah katından getirdiklerine inandık, iman ettik dediler. Onlara güvenmeyiniz, imanlarına inanmayınız ve onlarla arkadaşlık kurmayınız. Onlar sizin yanınıza kafirler olarak geldiler ve öylece de yanınızdan çıktılar. Aksini göstermeye çalışsalar bile sizin yanınızdan kafirlikteki ısrarları ve inatları artmış olarak ayrıldılar. وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ: **Allah onların gizlediklerini en iyi bilendir.(61)** Kullarının kalplerinin içini bilen Allah, saklamaya çalıştıkları kafirliği de, münafıklığı da, Allah'ın elçisine olan düşmanlıklarını da, onlarla birlikte iman edenleri de en iyi bilendir.

وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ: **Onlardan çoğunun günah işlemede, düşmanlık etmede ve haram yemede yarıştıklarını görüyorsun.** Ey gören insan, Yahudi ve Hıristiyanların çoğunun aklen ve dinen kötü kabul edilen işleri yapmaya, dinin koyduğu sınırları aşmaya ve özellikle haram yemeye koştuklarını görüyorsun. لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Yaptıkları şeyler ne kötüdür.(62)** Onlar bu yaptıkları kötü şeylerle kendileri için azap ve günah kazanıyorlar.

لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ: **Allah dostları ve ilim adamları, onları günah sözleri söylemekten ve haram yemekten alıkoymamış olsalardı.** Allah dostları ve ilimde derinleşmiş alimler onlara mani olmasalardı, Allah'a iftira etmelerine ve kitabını .....

... لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ
وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ
مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ....

yalanlamalarına engel olmasalardı, haram yemenin serbest olduğunu iddia etmelerine mani olmasalardı. لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ: **Ne kötü şey yapmış olacaklardı.(63)** Onlar kendileri için, kendi yanlış görüşlerine göre, eksik ve kötü akıllarına göre ne kötü şeyler yapacaklardı.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ: **Yahudiler, Allah'ın eli kapalıdır, dediler.** Allah'ı bilmedikleri ve onun sıfatlarının gerektirdiklerinden cahil oldukları için Yahudiler, Peygamber as'ı yalanlamadan önce sahip oldukları bolluğu ve zenginliklerini kaybedince Allah'ın eli çok sıkıdır, rızıkları azaltır dediler. غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا: **Söyledikleri söz sebebiyle elleri bağlandı ve lanete uğradılar.** Başlarına dünyada ve ahrette zillet ve meskenet damgası vurulması için onların bukağı ve zincirlerle elleri bağlansın ve iyi işler yapamasınlar. Böylece de cehenneme sürüklensinler. Bunlardan daha kötü olarak da lütuf ve cömertlik sahibi olan Allah hakkında söyledikleri ve Allah'a yakışmayan sözleri sebebiyle insanlık mertebesinden kovulsunlar. بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ: **Bilakis onun iki eli de açıktır, dilediği gibi infak etmektedir.** Yani Allah'ın lütuf ve kahrına matuf ellerinin ikisi de açıktır ve dilediği gibi bahşetmektedir. İradesinin tecellisine göre istediklerine lütfundan bol bol vermektedir, istemediklerini de kahrına istinaden rızıklardan men etmektedir. وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا: **Yemin olsun ki sana Rabbinden indirilenler, onların çoğunun azgınlığını ve kafirliğini artırıyor.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Allah'ın sana indirdiği peygamberlik ve kitap, makam ve fazilet onların çoğunun haset ve düşmanlıklarını çoğaltıyor ve onlar düşmanlıkla doluyorlar, Allah'a uygun olmayan iftiralar ve haksızlıklar yapıyorlar, eski inatlarında ve kafirliklerinde ısrar ediyorlar. وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: **Biz de onların aralarına kıyamete kadar** sürecek **düşmanlık**

... كُلَّمَٓا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُۙ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًاۜ وَاللّٰهُ
لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا
عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا
التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ ....

ve kin saçtık. Onların kafirlikleri ve azgınlıkları sebebiyle kıyamete kadar birbirlerine düşman ettik, asla anlaşamayacaklar ve uyuşamayacaklar. كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ: **Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa Allah o ateşi söndürmüştür.** Müslümanlara saldırmak için ne zaman bahane aramışlarsa Allah kendi aralarında bir anlaşmazlık ve düşmanlık çıkartarak onların bahanelerini sona erdirmiştir. وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادًا: **Onlar yer yüzünde bozgunculuk yapmak için çalışırlar.** Netice olarak onlar yer yüzünde devamlı olarak bozgunculuk yapmak ve fitne çıkarmak için çabalarlar. وَاللَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ: **Allah bozguncuları sevmez.(64)** Kullarının ahvalini düzelten Allah, bozgunculuk yapanları, eski hallerinde inat edenleri, Allah'a ve peygamberine karşı kibirlenme ve büyüklük taslamaya cesaret edenleri sevmez.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا: **Ehl-i kitap olanlar inanmış olsalardı.** Sana ve kitabına iman etmiş olsalardı. وَاتَّقَوْا: **ve korksalardı.** Yani Allah'a yapmış oldukları saldırılardan ve sana yaptıkları iftiralardan korkmuş olsalardı. لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ: **Onların kabahatlerini örter ve onları na'îm cennetlerine koyardık.(65)** Yani onların amel defterlerini tamamıyla silerdik ve oradaki kabahatlerini de yok ederdik. Eğer ihlaslı davranmış olsalardı, bir lütfumuz olarak da onları naîm cennetlerine koyardık, ilme'l-yakin, ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin bahçelerine koyardık.

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ: **Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rableri tarafından indirilenleri** hakkıyla **uygulasalardı.** Yani ehl-i kitap olanlar Tevrat'ı ve İncil'i uygulamış olsalardı, emirlerine sarılsalardı, onlarda zikredilen hükümleri, ibretleri

... لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْۜ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌۜ
وَكَث۪يرٌ مِنْهُمْ سَٓاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ
مِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ
لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُق۪يمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ

---

ve hatırlatmaları ortaya koymuş olsalardı, özellikle de Muhammet as'ın peygamber olarak gönderileceğini ve özelliklerini saklamasalardı, o kitapların gereğini yerine getirselerdi, yine Rableri tarafından kendilerine indirilmiş olanları tutsalardı Allah onlara maddi ve manevi rızık kapılarını açardı. لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ: **Üstlerindeki ve ayaklarının altındaki nimetlerden yerlerdi.** İki yönün zikredilmesi bütün yönleri ifade etmektedir. Eğer her tarafta Allah'ın vahdetini görebilselerdi ve tecellilerinde Allah'tan başka bir şey görememiş olsalardı Allah'ın nimetlerinden yerlerdi. مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ : **Onların arasında mutedil bir ümmet de vardır.** Onlar ehl-i tefrit de değildir, ehl-i ifrat da değildir. Onların iman etmeleri ve hakikatleri keşf etmeleri umulur. وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ: **Onların çok kısmı ne kötü işler yapıyorlar.(66)** Onların çok kısmı tevhit yolundan aşırılığa sapmak suretdiyle ne kötü işler yapıyor alsalar bile, aralarında ifrata ve tefrite kaçmayanlara da vardır.

يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ: **Ey Rasul, sana Rabbinden indirilenleri tebliğ et.** Ey bütün insanlığa gönderilmiş olan Peygamber, sana indirilenleri insanlara bildir. وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ: **Eğer yapmazsan, onun elçiliğini yerine getirmemiş olursun.** وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ: **Allah seni insanların** şerrinden **korur.** إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ: **Allah kafirleri hidayete erdirmez.(67)**

قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ: **De ki ey ehl-i kitap, siz Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbiniz katından**

...مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا
وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ
هَادُوا وَالصَّابِؤُنَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنٖٓي
اِسْرَٓائٖيلَ وَاَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ رُسُلًاۜ كُلَّمَا جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى

---

size indirilenleri uygulamadıkça hiçbir şey yapmış sayılmazsınız. Yaptıklarınızın Allah katında bir değeri yoktur. وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا: **Yemin olsun ki, Rabbinden sana indirilmiş olan şeyler onların çoğunun azgınlıklarını ve kafirliklerini artıracaktır.** Allah'ın, sana yardım edeceği ve seni koruyacağı şeklindeki vaatlerini senden duydukları zaman onların sana ve sana inanan müminlere karşı olan düşmanlıkları ve kinleri artacaktır. فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ: **Kafir kavme acıma.(68)** Hakk'ın yolunu kendi boş arzuları ve değersiz görüşleri doğrultusunda gizleyen insanlara acıma, üzülme.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا: **İman edenlere, Yahudi olanlara, Sâbiîlere, Hıristiyanlara, Allah'a ve ahret gününe inanarak güzel ameller işleyenler.** Müslüman olup Allah'ın kitabının emirlerine yapışanlar ve bağlananlar, onun yasakladıklarından kaçınanlar, diğer bütün kitaplara inananlar, din sahibi bütün peygamberlere iman edenler, onları kesretin şaibelerinden tevhidin tertemiz özüne götürenlere inananlar, Tevrat'ta emredilen ve yasaklanan her şeyi yaparak tevhit mertebesine ulaşanlar, ibadetlerinde melekleri aracı kılan sâbiîler, yoksa gezegenlere tapan doğal bilimci sâbiîler değil, İncil'de emredilenlerin gereklerini eksiksiz olarak yerine getirenler, Allah'a ve ahret gününe inanıp dinen emredilen iyi ameller işleyenler için فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Onlar için bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.(69)**

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلاً كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ: **Biz İsrail oğullarından söz aldık ve ....**

... اَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوٓا اَلَّا تَكُونَ
فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَث۪يرٌ
مِنْهُمْ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَس۪يحُ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ اعْبُدُوا اللّٰهَ
رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْ ....

---

onlara peygamberler gönderdik. Onlara canlarının istemediği bir hüküm getiren peygamber geldiği zaman bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.(70)

وَحَسِبُوا أَلاَّ تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا: **Başlarına bir fitne gelmeyecek sandılar da kör ve sağır oldular.** Aşırı düşmanlıklarından ve Allah yolundan yüz çevirmelerinden, yalanlamalarından ve öldürmelerinden dolayı başlarına bir fitnenin, bir belanın musallat olmayacağını sandılar, dinin emirlerini ve Allah'a yakınlaşma işaretlerini göremeyecek kadar kör oldular. Dinin tevhide ve irfana delalet eden hususlarını duyamayacak kadar da sağır oldular. ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ: **Sonra Allah tövbelerini kabul etti.** Uyandılar ve yaptıklarına tövbe ettiler ve Allah da tövbelerini kabul etti. ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ: **Sonra içlerinden çoğu tekrar kör ve sağır kesildiler.** Tiynetleri pis olduğu için tekrar körleştiler ve sağırlaştılar. وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ: **Allah onların yaptıklarını görmektedir.(71)** Onların her türlü haline vakıf olan Allah, onların batıl benliklerine uyarak yapacaklarını bilmektedir ve onları kendi bilgisi ve haberine göre cezalandıracaktır.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ: **Allah, Meryem'in oğlu Mesih'tir diyenler kafir olmuşlardır.** Allah'ın kadrini ve zatına yakışanını bilmedikleri için, kainatın bildiğiniz ve bilmediğiniz her zerresi üzerinde tecelli eden Allah'ın, Meryem'in oğlu Mesih olduğunu söyleyenler kafir olmuşlardır. Allah Mesih ile birleşmiştir, onu kuşatmıştır diyerek ifrata ve aşırılığa kaçmışlardır. وَقَالَ الْمَسِيحُ يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ: **Mesih ey İsrail oğulları, Rabb'im ve Rabb'iniz olan Allah'a**

...اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

kulluk ediniz, dedi. Onların konuştuklarını duyunca Mesih o şaşkın İsrail oğullarını cahilliklerinde ve aşırılıklarında uyararak her türlü hasr, hulul ve ittihattan münezzeh olan Allah'a ibadet ediniz. O hem benim, hem de sizin Rabb'inizdir, dedi. Onun tevhidine ulaştıracak aklı hepimize vermiştir. Ona ibadet ve kulluk etmede sizinle benim aramda bir fark yoktur. Ona şirk koşmayınız ve onu bir şeye münhasır kabul etmeyiniz. إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ : **Allah'a şirk koşana Allah cenneti haram kılmıştır, onun yeri ateştir.** Ortak edinmekten kesin olarak münezzeh olan Allah'a kullarından kim şirk koşarsa, Allah ona, tevhide inanmış bahtiyarların yeri olan cennete girmeyi haram eder, çünkü onun yeri zalim müşrikler ve eşkıya için hazırlanmış olan cehennemdir. وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ: **Zalimlerin yardımcıları da yoktur.(72)** Biliniz ki zalimlerin yardımcıları yoktur. Onlar Allah'a saldıranlardır. Halbuki Allah onların saldırılarından ezelden beri münezzehtir. Allah onları cezalandıracağı zaman onlara şefaat edecek bir yardımcıları da olmayacaktır.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ: **Allah üçün üçüncüsüdür diyenler de kafir olmuşlardır.** Tevhit makamında gerçekleştirilmedikleri ve fenâfillah mertebesinden habersiz oldukları için, çok olmaktan ve sıralanmaktan kesinlikle münezzeh olan Allah üçün üçüncüsüdür, yani onlardan biridir diyerek diğerlerinin İsa ve Meryem olduğunu söyleyenler kafir olmuşlardır. وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ: **Tek bir ilahtan başka ilah yoktur.** Halbuki tek bir ilahtan başka varlık aleminde, akıllara ve gözlere şaşkınlık veren bir ilah mevcut değildir. وَإِنْ لَمْ يَنتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Eğer bu dediklerine son vermezlerse, onların inkarcılarına acı bir azap dokunacaktır.(73)** Yani bu zalimler bu

اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَا
الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ
صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ....

teslis sözlerinden vazgeçmezlerse ölünceye kadar imansız olacaklar ve kafir olarak yaşayacaklardır. Sonunda da acı bir azap çekeceklerdir. O azaptan daha şiddetli bir azap yoktur ki o tevhit mertebesinden mahrum edileceklerdir. Tevhit mertebesi Allah'a halife olma ve onun vekili olma mertebesidir. Siz hala küfürde ve sapıklıkta ısrar mı ediyorsunuz?

أَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ: **Hâlâ Allah'a tövbe etmiyorlar ve af dilemiyorlar mı?** Ona iman etmiyorlar ve yaptıkları günahlardan ve suçlardan af dileyerek af edilmelerini istemiyorlar mı? وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ: **Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir.(74)** Onların kafirliklerinden ve imanlarından münezzeh olan Allah, eğer ihlasla tövbe edenlere ve iman edenlere karşı gafurdur ve rahimdir. Onların tövbelerini kabul eder ve tövbe ettikten sonra, günahlarından ötürü onları sorumlu tutmaz.

مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ: **Meryem'in oğlu Mesih bir peygamberden başka değildir.** O büyük peygamberlerden biridir. قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ: **Kendisinden önce peygamberler geçmiştir.** Kendisinden önce geçen onun gibi peygamberleri hiçbir kimse, onların mensup kıldıklarına mensup kılmamıştır. وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ: **Annesi de doğru bir kadındı.** Onun annesi de Allah kadında makbul bir kadın idi, onun gibi Allah katında makbul olan sadıka kadınlar önce de gelmişlerdi ve hiç kimse onları sizin yaptığınız gibi bir mensubiyete tabi tutmamışlardı. Siz o kadına nasıl ilahlık izafe edersiniz? كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ: **İkisi de yemek yerlerdi.** Meryem ve oğlu İsa, ikisi de yemek yerlerdi. Tanrı terkip ve tahlilden, yeme ve içmeden, babalıktan ve annelikten, diğer beşer vasıflarından münezzehtir. انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ: **Bak, ayetleri onlara nasıl açıklıyoruz?** Ey bakan kişi, şaşırarak bak, Meryem'in tanrılık ………...

... ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ
لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاۜ وَاللّٰهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ
لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ
قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَث۪يرًا ....

mertebesine liyakatinin olmayışını kesin ve kati delillerle nasıl açıklıyoruz? Halbuki onun azıcık aklı olan yanında böyle bir delile asla ihtiyacı yok. ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ: **Sonra tekrar bak, nasıl dönderiliyorlar? (75)** Sonra şaşkınlığın artarak tekrar bak, akılları onları Hak yolundan ve kelime-i tevhidi dinlemekten nasıl çeviriyor?

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا: **De ki, Allah'tan başkasına, size zarar vermeye de fayda vermeye de gücü yetmeyene mi tapıyorsunuz?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara sorumluluklarını hatırlatarak de ki siz ilahlığın tek sahibi olan Allah'tan başka, size ne zarar verebilen, ne de fayda sağlayabilen birine mi inanıyorsunuz? Onlar gölge ve yansımalardır. Kendileri için bile fayda ve zararları olmaz. Var da değillerdir, hayatları da yoktur. Onlar var sayılan gölge ve yansımalardan başkası değildir. Tecelliyat-ı ilahiye ışıklarında yansıyacak bir şeyleri de yoktur. Onların izi ve sıfatları yoktur. وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Allah semî ve alîm olandır.(76)** Yarattıklarında kendi sıfatlarını gerçekleştirerek tecelli eden Allah, yarattığı alemde her şeyi duyanadır, çünkü kendisinden başkası yoktur. Onları en iyi bilendir. Kendi mülkünde ve yarattığı alemde tasarruf hakkı tek başına kendisine aittir. Yarattığı alemde bir ortağı da yoktur.

قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ: **De ki ey ehl-i kitap, dininizde haksız aşırılıklara gitmeyiniz.** Ey Hıristiyanlar dininiz ve peygamberiniz hususunda, özellikle de onu doğrulayan, tasdik eden ve açıklayan Kur'an indikten sonra, aşırılıklara giderek iftira etmeyiniz, gösteriş yapmayınız. وَلاَ تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا: **Daha önce sapıklığa düşmüş ve çoklarını da yoldan saptırmış bir toplumun isteklerine uymayınız.** Sizden önceki bazı kavimler kendileri ...

... وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ
عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَعٖيسَى ابْنِ مَرْيَمَۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ
﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

---

dalalete düşmüş, doğru yoldan ayrılmış olmalarına rağmen zayıf insanların çoğunu da şaşırtmışlardır. Siz onların arzu ve heveslerini takip etmeyiniz. وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ: **Onlar doğru yolu şaşırmışlardır.(77)** Kendilerini hidayete götürecek ve uyaracak birinden mahrum kalmışlardır. Sizi uyaran ve Allah'ın teyidini almış bir hidayet edeniniz mevcut olduğu halde size ne oluyor da yolunuzu sapıtıyorsunuz?

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ: **İsrail oğullarından kafirlik yapanlar Davut'un ve Meryem oğlu İsa'nın dilleriyle lanetlendiler.** Şanlı ve şerefli bir mertebe olan Allah'ın vekili olma mertebesinden kovulmuşlar ve uzaklaştırılmışlardır. Bu durum hem Davut as'ın hem de İsa as'ın dilleriyle ifadesini bulmuştur. ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ: **Bu onların isyan etmeleri ve aşırı gitmeleri sebebiyledir.(78)** Bu tart ve kovulma onların, emirlerini tutmamaları ve yasaklarından kaçınmamaları sebebiyle Allah'a karşı isyankar olmaları sebebiyledir. Hem de kendi akıllarınca güzel gördükleri, nefislerinin yapmayı istedikleri şeyi yapmamaları hususunda Allah'ın kitabında kapattığı yolları aşmaları, sınırları çiğnemeleri sebebiyle insanlık ve kulluk mertebelerini ihlal etmiş olmaları sebebiyledir.

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ: **Yapmış oldukları kötülüklerden vazgeçmezlerdi.** Çok gafil ve çok günahkar oldukları için, dine muhalif olarak yaptıkları şeyleri tekrar yapmaktan, uyarılmış olmalarına rağmen vazgeçmezlerdi, inatla ve kibirle yapmakta ısrar ederlerdi. لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ: **Yaptıkları şey ne kötüdür.(79)** Ant olsun ki yaptıkları şey kendileri için azap edilmeyi ve cezalandırılmayı gerektireceği için ne kötü bir şeydir.

تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ
اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ
﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذ۪ينَ اَشْرَكُواۚ .....

تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Onlardan çoğunun kafirlik edenleri dost edindiklerini görüyorsun.** Ey gören kişi, onların çoğunun kafirleri sevdiklerini ve Allah'a şirk koştuklarını, onlarla arkadaşlık kurduklarını kafirliklerinin ve şirklerinin onları bu duruma sürüklediğini görüyorsun. لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ: **Nefislerinin kendilerine sunduğu şey ne kötüdür.** أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ: **Allah onlara azap etmiştir.** Nefislerinin kendilerine yaptığı şey sebebiyle onları azaba müstahak kılmıştır. وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ: **Onlar ebediyen azap içinde kalacaklardır.(80)** Yaptıkları çok kötü olduğu için sonsuza kadar azap edileceklerdir.

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ: **Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve indirilen Kur'an'a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi.** O münafıklar kendi zatında tek ve bir olan Allah'a, bütün insanlığa gönderilmiş olan ve Allah tarafından desteklenen peygambere iman etmiş olsalardı, peygambere indirilmiş olup hak ile batılı birbirinden ayıran Kur'an'da belirtilenlere iman etmiş olsalardı o müşrikleri dost, arkadaş ve sevgililer edinmezlerdi. وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ: **Fakat onların çoğu fasıklardır.(81)** Onların çoğu kendilerinin kurtuluşunun yer aldığı Kur'an'dan ve Kur'an hükümlerinin dışına çıkmışlardır.

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا: **Müminlere karşı düşmanlık yapmada insanların en şiddetlisi olarak Yahudileri ve müşrikleri bulursun.** Ey insanları Allah'a çağıran Peygamber, sana ve senin kitabına inananlara karşı düşmanlık yapanların en kötüleri Yahudilerdir, yani özellikle sana ve sana inananlara karşı münafıklık ve düşmanlık üzerine yaratılmış olanlarla Allah'a şirk koşanlardır. Bunlar da ...

... وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا اِنَّا نَصَارٰى ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾ وَاِذَا سَمِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ ....

bütün müminlere düşmanlıklarından ve kinlerinden dolayı mahlukatı yaratanın başka birisi olduğunu söylerler. Çünkü müminler Allah'ın tevhidini ve vahdet-i zatını bütün şirk yollarından kesinlikle ayırmayı gerçekleştirmişlerdir. وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى: **Müminlere karşı sevgi duyma bakımından en yakın olarak da, biz Hıristiyanız diyenleri bulursun.** Müminleri sevmeye en yakın olarak da kendilerini Hıristiyanlar olarak adlandırılanları bulursun. Onlar bu sözleri Muhammet Mustafa'nın dininin gerçek olduğunu kabul ettikten sonra, tevhit denizine ulaştıracak olan dinini ikrar ettikten sonra, gerçek sözleri olarak, kalplerinin samimi duyguları olarak söylerler. Biz senin dinine yardımcılarız, dinin üyelerini güçlendireceğiz, derler. ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا: **Onların içinde keşişler ve rahipler olduğundan dolayı böyle derler.** Çünkü onların içindeki keşişler ilm-i ledünni istemektedirler ki bütün dinlerin ve şeriatların meyvesi demektir. Rahipler ise ayne'l-yakin mertebesinde yaratılmış olanlardır ki dünyevi işleri düşünmeden yaparlar, yapmadan tefekkür ederler. Hakka'l-yakin mertebesinin zuhurunu beklerler ki onu sunacak olan sensin, ey peygamberlerin ene mükemmeli. وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ: **Onlar kibirlenmezler.(82)** Ey Allah'ın bahşettiği bütün iman mertebelerini kendinde toplayan peygamber, onlar kendi vicdanlarında aradıklarını bulduktan sonra, sana yardım etmede ve seni sevmede büyüklenmezler, kibirlenmezler.

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ : **Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, Allah hakkında öğrendikleri şeylerden dolayı gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün.** Onlar hakka'l-yakin mertebesini arzu ettikleri için, Peygamber'e indirilen hikmetleri, hükümleri, hatırlatmaları, remizleri, işaretleri, ibretleri ve

... يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

örnekleri duydukları ve hepsinde hakka'l-yakin mertebesinin yapılanmış olduğunu anladıkları zaman gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Çünkü onlar isteklerinin doruğu olan bu duyduklarından çok haz duymuşlardır. Hak mertebesinin işaretlerini duymaları ve anlayabildiklerini anlamaları sebebiyle gözleri yaşarmıştır. Ya gerçekten o dereceleri elde etseler ve sıdk kürsüsüne otursalar ne yapacaklar kim bilir! يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ: **Rabbimiz, derler, biz iman ettik, bizi de şahitlerle birlikte yaz.(83)** Onlar özlemlerinin ve sevgilerinin artmış olmasından dolayı yalvararak, yakararak, endişeli ve şaşkın olarak ve korkarak derler ki ey Rabbimiz, biz sana iman ettik, bize bahşetmiş olduğun ilme'l-yakin ve hakka'l-yakin derecelerini izninle gerçekleştirdikten sonra bize hakka'l-yakin mertebesini de nasip et, ve bizi lütfunla şahitlerle birlikte yaz. Öyle ki onlar da bu dünyaya geldiler, sonra halleri değişti, her şeyden vazgeçtiler. Sonunda da iyice kayboldular ve Allah'tan başka bir ilah yoktur, ondan başka her şey yok olacaktır, cümlesinde yok oldular.

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ: **Bize ne oluyor da Allah'a ve ondan bize gelenlere iman etmiyoruz.** Pişman oldukları ve Allah'ın nimetlerini özledikleri için, bize ne oldu da tek ve bir olup bütün kainatta tecelli eden, hiçbir delile ve bürhana ihtiyaç duymayan Allah'a iman etmiyoruz ve bize gönderdiklerine inanmıyoruz? وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ: **Halbuki biz, Rabbimizin bizi salih kavimlere dahil etmesini istiyoruz.(84)** Zaten biz bu dereceyi istemiyor muyduk?

Sonunda onlar Allah'tan korktukları ve görünüşlerinde samimi oldukları için, فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا: **Bunları söylemeleri sebebiyle Allah onlara altlarından ırmaklar akan cennetler verdi, orada ebediyen kalacaklardır.** Umdukları ve arzu ettikleri bu şeyleri söylemeleri sebebiyle Allah onları bilme, görme ve gerçekleştirme bahçeleri olan cennetlerle mükafatlandırdı. O cennetlerin

... وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿٨٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواۜ ....

altında kendilerine keşf ve yakin mertebesi nasip olanların dillerinden marifet ve hakikat ırmakları akmaktadır. O ırmaklar da eski geleneklerine bağlılık zincirlerine vurularak, delilller ve tahminlerle bağlanarak mahkum ve mahpus hale getirilen ölü beldeleri diriltmek için akmaktadır. Orada Allah'ın istediği müddet kadar kalacaklardır. Güç ve kuvvet sadece Allah'tadır. وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ: **İşte bu iyilik yapanların mükafatıdır.(85)** İşte bu büyük kazanç, bu büyük lütuf hakka'l-yakin mertebesine ulaşanların mükafatıdır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ: **İnkar edenler ve ayetlerimizi yalanlar ise cehennemliklerdir.(86)** Bizim tevhidimizi inkar edenler ve ona işaret ederek yolunu aydınlatan ayetlerimizi de yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem ehlidir. Dünya darboğazında hapsedilmiş olanlardır. Onların o cehennemden kurtulmaları ve sıkıntılarını bertaraf etmeleri mümkün değildir. Daha sonra Hıristiyanlar dünya nimetlerinden vazgeçme ve dünya lezzetlerinden uzak kalma konusunu abarttılar. Öyle ki Allah'ın kendilerine helal kıldıklarını bile kendilerine yasak kıldılar, ifrata gittiler. O hale geldiler ki yaratılmış oldukları mizaçlarından eser kalmayınca Allah müminleri doğru yola gitmeleri hususunda uyardı. Bu yol ifrat ile tefrit arasında doğru, açık ve orta bir yoldu. Böylece yaratılış mizaçları bozulmayacak ve tahrifata uğramayacaktı. Çünkü Allah'ın, mizaçları yaratmasında acayip işleri, enteresan güzellikleri vardır ki her birisi ayrı bir hikmete mebnidir. Bu hikmetler Allah'ın evsaf-ı zatiyyesinin içinde var olan ilim, kudret ve irade gibi özellikler barındırmaktadır.

Allah şöyle buyurmuştur:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلاَ تَعْتَدُوا: **Ey iman edenler, Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri haramlaştırmayınız ve aşırı gitmeyiniz.** İslam dinini tasdik ediniz, dinde emredilenleri ve yasaklananlara uyunuz. Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri haram etmeyiniz, aşırılığa gitmeyiniz. Ruhbanlık ve züht adına aşırılığa

...إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ

kaçmayınız, riya ve gösterişten de uzak durunuz. إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ: **Allah aşırı gidenleri sevmez.(87)** Kullarının işleri idare eden Allah, kendi belirlediği kuralları aşanları sevmez.

وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلاَلاً طَيِّبًا: **Allah'ın size verdiği rızıkların helallerini, temizlerini yiyiniz.** Allah'ın emirlerini duyduktan sonra, Allah'ın size rızık olarak verdiklerinin helallerini israf etmeden yiyiniz. Temiz ve helal olarak yedikleriniz elinizin kazancı ve alnınızın teri olmalı ve nefsinizi doyuracak ve Allah'ın emirlerini yerine getirmeye yetecek kadar olmalıdır. وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ: **Kendisine inandığınız Allah'tan korkunuz.(88)** Kendisine samimiyetle inandığınız Allah'ın koyduğu sınırları aşmaktan sakınınız, yasakladıklarını işlemekten uzak durunuz ve sizi cezalandırmasından ve intikam almasından da korkunuz. Biliniz ki dünyadaki en iyi azığınız sizin Allah'tan korkmanız ve onun rızasını gözetmenizdir. Bu sebeple Allah size, yapmanız ve gereken işler arasında yaşamanız için temiz ve helal şeyler yemenizi emretmiştir.

Allah katında takva sahibi ve iyi kullardan olmanız için hayatınızda olaylar karşısında ve akitlerde Allah'a yemin etmeye koşmamanız gerekir. Özellikle de kasten vekendi ihtiyarınızla yalan yere yeminden uzak durmanız gerekir ki insanlar fıtri adalet mertebesinden uzaklaşmasınlar. Kendinizi **dünyadaki bütün çabaları kaybolan hüsran ehli** içine katmayınız. Ancak sürç-i lisan olarak ağzınızdan çıkarsa, o başka. Örneğin Araplarda alışkanlık haline gelmiş bir şey vardır, kasıt olmaksızın, söz esnasında, **hayır vallahi** derler. Herhangi bir amaçları yoktur. Böyle yeminleriniz vaki olursa Allah katında affedilir.

Allah şöyle buyuruyor:

لاَ يُؤَاخِذُكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ: **Allah lağv suretiyle yaptığınız yeminlerden sizi sorumlu tutmaz.** Yani sizin yaptıklarınızdan dolayı sizi cezalandıran Allah, herhangi bir kastınız olmadan ağzınızdan çıkan

... وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَۚ فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ
مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْل۪يكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْر۪يرُ رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُٓوا اَيْمَانَكُمْۜ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

---

yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz. وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ : **Fakat bilerek yaptığınız yeminlerden sizi sorumlu tutar.** Yani akitlerinizde yeminle doğruluğunu tespit ettiğiniz ve sonradan da yerine getirmediğiniz yeminlerinizden dolayı Allah size azap eder. Yerine getirmediğiniz yeminlerinizin kefareti şöyledir: فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ: **Onun kefareti ailenize yedirdiğiniz şeylerin ortalamasını yedirerek on fakiri doyurmaktır,** أَوْ كِسْوَتُهُمْ: **ya da onları giydirmektir,** أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ: **yahut da bir köle azat etmektir,** فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ: **bulamayanların üç gün oruç tutmasıdır.** Yerine getiremediğiniz yeminlerin kefareti on fakirin, ailenize yedirdiklerinizin ortalaması yiyeceklerle doyurmanızdır, ya da bu surette onları giydirmenizdir, ya da mevki ve makamlarınıza göre zorluğu veya kolaylığı değişmekle birlikte bir köle azat etmenizdir. Bunları yapacak maddi gücü olmayanlar ise üç gün peş peşe oruç tutmalıdır. Bu onlar için bir zorlama ve insan fıtratına uygunsuz davranışları sebebiyle bir cezadır. ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ: **Bu yemin ettiğiniz zaman yeminlerinizin cezasıdır.** Yukarda anlatılmış olanlar yemin edip de yerine getirmediğiniz zaman uygulamanız gereken kefarettir. وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ **Yeminlerinizi koruyunuz.** Ey müminler siz, yerinde yemin ettiğiniz zaman yeminlerinizi yalandan, şüpheden ve kötü zandan koruyunuz. Tabi bu cezalardan kendinizi korumak ve Allah katında adil olmak istiyorsanız. كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Allah ayetlerini size böylece açıklıyor, inşallah şükredersiniz.(89)** Allah, tevhidine delalet eden ayetlerini size bu anlatılan biçimde açıklamaktadır. Umulur ki şükür ....

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ
مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا يُرٖيدُ الشَّيْطَانُ
اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ فِى الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ
ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ
وَاحْذَرُوا ....

---

makamında yerinizi alırsınız, size bağışlanan nimetlerden ayrılırsınız ve hikmetlerini gereğine yönelirsiniz.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ : **Ey iman edenler içki içmek, kumar oynamak, put dikmek, fal oku atmak şeytan işi bir pisliktir.** Aldığınız zaman sizi sarhoş edip aklınızı yok eden şey, ne ile oynanırsa oynansın kumar, kulları yoldan sapıtmak için konuşlanmış putlar, Allah'ın bilinmez kıldığı şeyleri bilmek maksadıyla bir araçla veya araçsız olarak bakılan fal şeytan işi bir pisliktir, kirdir. فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **Bundan kaçının, inşallah kurtulursunuz.(90)** Kendinizi bu tür şeylerin her birisinden uzak tutunuz. İnşallah Allah'ın sizin yapmanızdan hoşnut olacağı şeyler elde edersiniz.

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ: **Şeytan içki içme ve kumar oynama hususlarında, sizin aranıza düşmanlık ve kin sokmayı ister.** Öyle olursunuz ki bir birinizle kavga eder, birbirinizi öldürürsünüz. وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنْ الصَّلَاةِ: **Sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyar.** Halbuki namaz, müminin Allah'a karşı miracıdır. فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ: **Siz vazgeçtiniz mi?(91)** Ey müminler, bunları yapmayı terk ettiniz mi, yoksa onu irtikap etmek suretiyle kendinizi helak etmeye devam edecek misiniz? Zira o suçlarla aranızda bir bağ da yoktur, mazeret de yoktur.

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا: **Allah'a itaat ediniz, Peygamber'e itaat ediniz ve sakınınız.** Emirlerinde ve yasaklarında Allah'a uyunuz, Allah'ın emir ve yasaklarını size açıklayan Peygamber'in sözünü dinleyiniz, onların sakındırdıklarından da sakınınız.

... فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ
﴿٩٣﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ اَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلاَغُ الْمُبِينُ: **Eğer kulak asmazsanız biliniz ki elçimize düşen açıkça tebliğ etmektir.(92)** Apaçık deliller indirildiği halde dinlemezseniz ve yüz çevirirseniz ki Peygamberimizin görevi açıkça tebliğ etmekte ibarettir. Yaptıklarınızın hesabı, sorumlu tutulması, intikamı, azabı ve cezalandırılması bize aittir.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا: **Allah'a iman edip güzel işler yapanlara yiyip içtiklerinden bir ceza yoktur.** Yani Allah'a iman edip de kendilerine emredilen işleri yapanlara, haram kılınan şeyleri haram kılınmadan önce yiyip içmelerinden dolayı bir zarar, sıkıntı ve ceza gelmeyecektir. إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا: **Allah'tan korktukları, iman ettikleri ve emredilenleri yaptıkları, sonra Allah'tan korktukları ve iman ettikleri, sonra Allah'tan korktukları ve ihsanda bulundukları taktirde.** Yani ayet inince Allah'ın gazabından korkmuşlar ve haramlığına inanmışlarsa ve o şeylerin haramlığını bilerek güzel ameller yapmışlarsa, sonra ona izin vermekten korkmuşlar ve samimi olarak yapmayacaklarına söz vermişlerse, sonra Allah'ın rızasını kazanmak için onları yiyip içmekten korkmuşlarsa ve bu takvalarında Allah'ı görüyormuş gibi ibadete yönelmişlerse eskiden yiyip içmiş oldukları haramlardan dolayı bir azap görmeyeceklerdir. وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ: **Allah iyilik edenleri sever.(93)** Kullarına lütuf ve ihsanda bulunan Allah, kullarından rızasına talip olarak kendisiyle buluşmayı arzulayanları sever.

Dininizde size haram kılınan büyük işlerden olarak Hacc yaparken yasaklı olduğunuz zamanlarda, يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ: **Ey iman edenler, Allah sizi öyle bir av ile sınar ki eliniz ulaşır, mızrağınız** değer. Yani yasaklı olduğunuzu unuttuğunuz

... لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٤﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا
فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ
الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ ....

bir anda, elinizi uzatsanız tutabileceğiniz veya mızrak fırlatsanız isabet ettirebileceğiniz kadar yakında duran çok küçük bir av ile Allah sizi imtihan eder. Bakalım o avın üzerine saldırıp her şeyi unutacak mısınız, yoksa haram kılma yasağına uymak suretiyle Allah'ın hakkını gözetecek misiniz? لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ: **Gaypta kendisinden korkanları bilmek için.** Allah bunu sadece kıyamet günündeki cezasından korkanlar ile Allah'ın emirlerini umursamayanları ayırt etmek için yapar. فَمَنْ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Bundan sonra sınırı aşanlar için acı bir azap vardır.(94)** Kim Allah'ın emrini duyduktan sonra o sınırların dışına çıkarsa, sınırı aşmasından dolayı büyük bir azaba uğrayacaktır.

Daha sonra Allah, kullarının başlarına bir sıkıntı gelmemesi için onları yasakları konusunda önce uyarıyor ve şöyle devam ediyor: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ: **Ey iman edenler, ihramlı iken av öldürmeyiniz.** Ey iman edenler, sizin imanınız, hac için ihram giydiğiniz hallerde av hayvanı öldürmeyiniz. وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ: **Taammüden öldürenlerinizin cezası tasadduk için kurban kesmesi gibidir.** Yani ihramlı olduğu halde kasten av hayvanı öldüren insanın suçunun cezası, fakirleri ve miskinleri doyurmak maskadıyla kesilen kurban gibi bir kurban kesmesidir. يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ: **Bunun Kabe'nin yanındaki kurban** gibi olduğuna **içinizden iki adil kişi karar verir.** Bu günahı işleyenin niyet etmesi halinde, Kabe'nin yanında kesilen ve Allah rızası için fakirlere ve miskinlere dağıtılan kurban gibi olduğuna, ona denk olduğuna aranızdan iki adil kişi karar verir. أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ: **Yahut miskinleri doyurma kefaretidir.** Ya da bu suçu işleyen kişi, iki adil kişinin kararına göre denk ......

... اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهٖؕ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَؕ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُؕ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُوانْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾ اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًاؕ.....................

kabul edilen bu kurbanın parasıyla yiyecek satın alır ve fakirlere dağıtır. Her fakire bir parça verir. أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ: **Yahut onun dengi olacak şekilde ve yaptığı suçun vebalini tatması için oruç tutması** gerekir. Ya da doyurmuş olsaydı kaç fakir doyurabilirdi, o sayıya uygun düşecek şekildeki bir müddet oruç tutması gerekir. Bu zor sorumluluğun sırrı onun işlemiş olduğu günahın vebalini, ağırlığını, kötülüğünü ve sonucunun vahametini tatması içindir. Çünkü o mücrim Allah kendisini korudukça ve karşı gelmesini yasakladıkça, emirlerini boşa götürdü. Yasaklara, emir geldikten sonra uymakla mükellefsiniz. Öncekiler için korkmayınız. عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ : **Allah geçmişi affetmiştir.** Siz gaflet çölünde şaşkın halde iken işlemiş olduğunuz günahları Allah hesap defterinden silmiştir. وَمَنْ عَادَ فَيَنتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ: **Kim geri dönerse Allah ondan intikamını alır.** Bunları yapmanın suç olduğunu öğrendikten sonra kim geri dönerse Allah onu sorumlu tutar, hesabını sorar ve cezalandırır. Allah'ın hükümleri, zaman vermesi ve iyilikler bahşetmesi sizi gururlandırmasın. وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ: **Allah azizdir, intikam sahibidir.(95)** Allah'ın hiçbir şöhrete muhtaç değildir. O güçlüdür, en büyüktür, büyük intikam sahibidir, hükümlerine karşı gelerek ısrar edenlere karşı azabı şiddetli olandır. Ey en sağlam güç sahibi olan Allah, biz senin azabından yine senin lütfuna sığınıyoruz.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا: **Size ve yolculara yiyecek olarak deniz avı** yapmak **ve onu yemek helal kılındı, kara avı ise ihramlı olduğunuz müddetçe size haram kılındı.** Ey ihramlı müminler, bedava olarak su hayvanlarını avlamanız ve onları yemeniz, ticaretini yapmanız size helal kılınmıştır, içinizin almadığı ve yemeyi sevmedikleriniz müstesnadır. Kara avı ise ihramın ilk gününden ihramdan çıkıncaya kadar size haram

... وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَ ....

kılınmıştır. وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ: **Huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkunuz.(96)** Huzuruna götürüleceğiniz Allah'tan sakınınız. Ey müminler, sizin bütün işlerinizde Allah'ın cebir ve gücüyle koyduğu yasaklara dikkat etmeniz gerekir. Özellikle ihram giydiğiniz zaman daha çok dikkat etmeniz gerekir. Çünkü ihram, hükümlerin özüne bakan akıl sahipleri nezdinde manevi yok oluşun ve hakiki ölümün kefenidir. Maddi ölümde de kuvvetlerin ve niteliklerin izleri ve fiilleri kalmaz, yok olur ve kaybolur. Öyle kaybolur ki geri gelmesi asla düşünülemez. İrade ölümünde de böyle olur. Zira irade ölümü, ârif insanın hac etmesinden ibarettir. Onu yaparken ihrama girmesi, aza ve cevarihini beşeri vasıfların, hayvani güçlerin gereğini yapmaktan tatil etmesi lazımdır. Hatta ruhi ve bedensel, bilinen ve bilinmeyen, açık ve gizli bütün alışkanlıklarından vazgeçmesi gerekir. Kısaca, dünyevi arzuların hepsini terk etmek, vahdet-i zatı gölgeleyen kesretten ve gölgelemesinden korkulan dünya nimetlerinden kaçınması gerekir. Bunun içindir ki irade ölümü yok oluş bakımından maddi ölümden daha zor ve daha yorucudur. Çünkü irade ölümünde iş yoklukta, vazgeçmede ve mutlak olarak yok olmada bitmektedir. Asla var oluş kokusu koklamayan ölüm ile hayatı, varlık ile yokluğu nasıl anlayacaktır?

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ: **Allah Kabe'yi, Beyt-i haramı, şehr-i haramı, kurbanı ve kurbanlıkları insanlar gereğini yapsın diye belirledi.** Yani, kendisi hiçbir şeye kesinlikle ihtiyaç duymayan Allah Hicaz topraklarında Kabe olarak belirlenen yeri, yasak ev olarak isimlendirilmiş olan ve başka mekanlarda yapılması helal olan şeylerin kendisinde yapılması haram kılınan mekanının gereğini insanlar yapsınlar, rükünlerini yerine getirsinler diye belirledi. Yine haram ayı, o yerin ziyaretinin, tavafının zamanını belirlemesi için yaptı ki insanlar yokluk hazırlıkları yapsınlar, kalplerini Allah'tan başka bir nimete meyletmekten arındırsınlar diye. Yine Allah kurbanı ve kurbanlıkları emirlerini hakkıyla yapamayanları, dini vecibeleri tamamlamaktan kaçınan ve evlerinde oturanları mecbur bırakmak için emretmiştir.

... ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ
شَیْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩٨﴾ مَا
عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ ....

ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **Bunlar, göklerde ve yerde olan her şeyi Allah'ın bildiğini ve Allah'ın her şeyi en iyi şekilde bildiğini sizin bilmeniz içindir.(97)** Bunların böyle kılınması ve bütün insanlığa dönüş yönü ve kıble olarak belirlenmesi, dünyadaki her yönden insanların buraya yönelmelerinin emredilmesi kainatın her zerresini kapsayan Allah'ın ezeli ilmi sayesinde göklerde ve yer yüzünde olan her şeyi bildiğini sizin de bilmeniz içindir. Yani göklere yükselmiş erdemlileri, yerde kalmış aşağılık mahlukları bildiğini sizin de bilmeniz içindir. Kendi yarattıkları ve tecelli ettiklerinin kuşatmasından münezzeh ve yüce olan Allah'ın kendi iradesiyle yarattığı her şeyi bildiğini ve onun ilminden hiçbir şeyin kaçamayacağını kullarının da anlaması içindir. İnsanlar senin sıfatlarının tefsirini yapmaktan aciz kaldılar, akıllar da seni bilmenin nasıl olacağını anlamaktan aciz kaldı. Senin sıfatının künhü nasıl anlaşılır ey Rabbimiz?

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Biliniz ki Allah cezası şiddetli olandır, Allah gafur ve rahim olandır.(98)** Ey Allah'a yönelmiş olanlar, onun evini ziyarete gelmiş olanlar biliniz ki cezası şiddetli olandır. Ziyaret günlerinizde onun lütfuna ve güzelliklerine yaslanmayınız, bilakis onun gücünden, hükümranlığından, kahrından ve celalinden korkunuz. Yine biliniz ki Allah samimi kullarının günahlarını bağışlar ve onlara karşı merhametlidir, cemal sıfatının gereği olarak onlara merhamet eder. Yani sizin korku ve ümit arasında bir yerde tutunmanız gerekir ki şükreden kulları zümresinden alabilesiniz.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, bid'at ve batıl düşünce sahipleri, bu ilahi vahiyler ve hikmet denizinden fışkıran ilahi imtihanlar hususunda seninle mücadele ederlerse, onlara bizim verilimiz olarak de ki: مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاَغُ: **Peygamber'in üzerine düşen sadece tebliğdir.** Allah'ın izniyle insanlara hidayet yolunu gösteren Peygamber'in görevi sadece kendisine bildirilenleri tebliğ etmektir. Kabul etmeleri ve ....

... وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ
اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا
حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

---

başarmaları Allah'a ait bir husustur. وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ: **Allah açıkladıklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir.(99)** Sizin kalplerinize vakıf olan Allah sizin açıkça ilan ettiğiniz imanınızı ve itaatinizi bildiği gibi içinizde sakladığınız küfür ve bid'ati de bilir.

قُلْ لاَ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ: **De ki, pis olanın çokluğu hoşuna gitse bile pis ile temiz bir olmaz.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, de ki ey şaşkın pis ile temiz bir değildir, pis olanın çokluğu hoşuna gitse bile. Yani amellerin iyiliği ve kötülüğü hususunda az olmasında ya da çok olmasında ibret alınacak bir şey yoktur, iyi ile kötü mukayese edilmez. فَاتَّقُوا اللَّهَ يَاأُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **Ey akıl sahipleri, Allah'tan korkunuz, inşallah kurtulursunuz.(100)** Ey işlerin özüne bakanlar, Allah'tan gerektiği gibi korkunuz. Umulur ki yaptıklarınızı en güzel biçimde ve samimiyetle yaparsınız ve Allah'ın katından bir kazanç elde edersiniz.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ: **Ey iman edenler, açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayınız.** Ey iman edenler, sizin imanınız, vahiy gelmeden önce peygamberinizden sizi üzecek şeyleri sormamanızı gerektirir. وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ: **Eğer onları Kur'an indirilirken sorarsanız size açıklanır.** Sizler üzülmezsiniz. عَفَا اللَّهُ عَنْهَا: **Allah onları affetmiştir.** Allah eski olanları affetmiştir. Sizin onları bu yasaklama geldikten sonra muhafaza etmeniz gerekir. وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ: **Allah gafurdur, halimdir.(101)** Kullarının kalplerini bilen Allah onların yasaklama gelmeden önce işlemiş oldukları günahlarını bağışlayıcıdır, vakti gelmeden onları cezalandırmak için acele etmez.

قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ: **Sizden önceki bir kavim onları sormuş, sonra da o yüzden kafir olmuştur.(102)** Biliniz ki sizden önce sizin gibi bir topluluk o soruları sorarak peygamberlerine bir öneride bulunmuşlardı, önerileri gerçekleşince de ona bağlanmaları sebebiyle kafir olmuşlardı.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلاَ سَائِبَةٍ وَلاَ وَصِيلَةٍ وَلاَ حَامٍ: **Allah bahîreyi de, sâibeyi de vasîleyi de hâmîyi de meşru kılmamıştır.** Cahiliye devrinde yapmış olduğunuz ve bahire, saibe, vasile ve hami dediğiniz bu şeyleri Allah meşru kılmamıştır. O devirde yaşayanlar, bir dişi deve beş yavru doğurursa ve beşincisi de erkek olursa o devenin kulağını ortadan ikiye keserler ve terk ederlerdi. Ne binerlerdi, ne bir yük yüklerlerdi ve ne de sütünü sağırlardı. Böyle deveye **bahîre** derlerdi. Hasta oldukları zaman adakta bulunurlar ve eğer iyi olursam dişi devem **sâibe**dir, derlerdi. Yani ondan faydalanmayı bahire gibi men ederlerdi. Bir de, koyunları dişi yavru kuzularsa kendilerinin, erkek yavru kuzularsa tanrılarının olduğunu söylerlerdi, ve eğer koyunları bir batında bir dişi ve bir erkek yavru doğurursa dişi yavruya da erkek muamelesi yaparak kurban ederlerdi ki ona da **vasîle** derlerdi. Yine bir dişi koyun bir koçun sulbünden on batın yavru doğurursa, aynı koçtan on yavru getirirse o tamamen serbest bırakılır ve ne etinden ne sütünden istifade edilmesi yasaklanırdı. Onun su içmesi, yem yemesi ve otlaması engellenmezdi ve ona arka güçlü anlamına **hâmî** derlerdi. وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ: **Fakat inkar edenler, yalan yere Allah'a iftira ediyorlar.** Yani iman etmeyi ve itaat etmeyi kabul etmeyenler, bu tür batıl fikirleri iftira olarak Allah'a izafe ediyorlar. وَأَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ: **Onların çoğunun aklı ermez.(103)** Onların çoğu Allah'ı anlamazlar, hikmetlerinin gereğini ve değerini de bilmezler.

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـٔاً وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْۜ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ
جَم۪يعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ: **Onlara, Allah'ın indirdiklerine ve Peygamber'e gelin denildiği zaman** قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا: **Atalarımızı yaparken bulduğumuz şeyler bize yeter, derler.** Onlara nasihat için, haydi gelin sizin durumlarınızı düzelten Allah'ın sizin için indirdiklerine ve sizi içinde bulunduğunuz sapıklıklardan çıkaracak olan Peygamber'e uyalım, denildiği zaman çok gafil olmaları sebebiyle, atalarımızın yaptıkları bize yeter diye cevap verirler. أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ: **Ataları bir şey bilmiyor olsalar da, doğru yolda olmasalar da mı?(104)** Onlara de ki ataları bir şey bilmiyor olsalar da, doğru yolda gitmiyor olsalar da onları taklit mi edecekler, yollarından mı gidecekler? Siz akıllı insanlar olduğunuz, iyiyi ve kötüyü ayırt etme gücüne sahip insanlar olduğunuz halde hakiki mürşidin irşadıyla doğru yoldan gitmeyen atalarınızın yolundan gitmeniz sizin için utanılacak bir şeydir. Ey basiret sahipleri ibret alınız.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ: **Ey iman edenler siz kendinize dikkat ediniz.** Kendinizi koruyunuz, kendinizi Allah'a itaate, Allah'a yönelmeye alıştırınız. Öncelikle kendi nefislerinizi koruyunuz. لاَ يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ: **Siz doğru yolda olursanız sapıtanlar size zarar veremezler.** Siz hidayete ererseniz, Hak yolundan sapıtanlar size zarar veremezler. إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا: **Hepinizin dönüşü Allah'adır.** Ey müminler, hepinizin dönüşü Allah'adır. فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Size yaptıklarınızı haber verecektir.(105)** Size dünyada yapmış olduğunuz kötülükleri ve iyilikleri, günahları ve sevapları haber verecek ve sizleri ona göre cezalandıracaktır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حٖينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ
ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ
مُصٖيبَةُ الْمَوْتِۜ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا
نَشْتَرٖى بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ الْاٰثِمٖينَ ﴿١٠٦﴾

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ: **Ey iman edenler, sizden birinize ölüm hali geldiği zaman, vasiyet vaktinde sizden iki adil kişi şahitlik etmelidir.** Sizin yapmanız gereken işlerden olarak ey iman edenler, biriniz ölmek üzere olup da vasiyette bulunmak istediği zaman bu vasiyeti iki şahitle şahitlendiriniz. Bunlar akrabalarınızdan ve aşiretinizden olmalıdır. أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ: **Eğer yolculukta iseniz ve ölüm musibeti başınıza gelmişse iki yabancı** şahit ile şahitlendiriniz. Eğer yolculuğa çıkmışsanız, eş dosttan ayrı iseniz, bunlar diğer Müslümanlardan da olabilir, ehl-i zimmet olanlardan da olabilir. تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ: **Onları namazdan sonra tutarsınız ve Allah'a yemin ederler.** Şahitler yabancı ise namazdan sonra kalabalık huzurunda, maruf biçimde yemin ederler. إِنْ ارْتَبْتُمْ: **Şüphelenirseniz.** Onların doğru söylediğinden şüphe ederseniz ey varisler, yemin etmelerini istersiniz. Onlar da şöyle yemin ederler: لاَ نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلاَ نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَمِنَ الْآثِمِينَ: **Akraba da olsa yemini hiçbir şey ile değişmeyiz, Allah'ın şahitliğini de gizlemeyiz, öyle yaparsak günahkarlardan oluruz.(106)** Şahadetlerimiz karşılığı rüşvet almayız, yalancı şahitliği yapmayız, yemin etmemizi isteyen kişi akrabamız da olsa biz Allah için yaptığımız şahitliği gizlemeyiz, tahrif etmeden dosdoğru muhafaza ederiz, eğer gizleyecek olursak ya da tahrif edecek olursak kendi nefislerimiz için büyük günah kazanmış oluruz, diye yemin ederler.

فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ إِثْمًا فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ
عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَآ أَحَقُّ مِن شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَآ إِنَّآ إِذًا
لَّمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَآ أَوْ يَخَافُوٓا أَن
تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا: **Eğer o iki şahidin günah işledikleri ortaya çıkarsa diğer iki kişi onların yerini alır.** مِنْ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمْ الْأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ: **Ölenlere daha yakın olan akrabalardan iki kişi onların yerini alır ve Allah'a yemin ederler.** Çünkü onlar şahitle yemin ettirmeye daha müstahaktırlar. Şöyle derler: لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذًا لَمِنْ الظَّالِمِينَ: **Bizim şahitliğimiz önceki iki kişinin şahitliğinden daha doğrudur, biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik, öyle yapmış olsaydık biz de zalimlerden olurduk.(107)** Biz bu şahitliğimizde kimsenin hakkını çiğnemedik. Aksi takdirde biz de Allah'ın kullar arasında koymuş olduğu ilahi adaletin dışına çıkmış olurduk.

ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ: **İşte bu, şahitliği en doğru biçimde yapmaları veya yemin ettikten sonra yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarının en yakın çaresidir.** Bu yemin ettirme usulü, şahitliği kabul edilebilir biçimde en doğru yapmaları için, yalan yere şahitlik edip de yalanları sonradan açığa çıkınca rezil olmamaları için en iyi çaredir. وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا: **Allah'tan korkunuz ve iyi dinleyiniz.** Ey şahitler, bir şey gizlemekten ve hakikati değiştirmekten dolayı Allah'tan korkunuz ve sizden şahitlik etmenizi isteyeni iyi dinleyiniz ve onu en güzel şekilde yerine getiriniz. وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ: **Allah fâsıklar topluluğunu doğru yola eriştirmez.(108)** Kullarının kalplerinin içini bilen Allah emirlerinin ve yasaklarının dışına çıkan fasık toplulukları tevhidine eriştirmez.

Sizler için Allah'ın peygamberlerine yaptığı hitabını ve azarlamalarını hatırlayınız:

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْۜ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَت۪ي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَۢ
اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًاۚ وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْن۪ي
فَتَنْفُخُ ف۪يهَا فَتَكُونُ طَيْرًا ....

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لاَ عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ: **Allah peygamberleri topladığı zaman, size ne cevap verildi diyecek. Onlar da bizim bir bilgimiz yok, gaipleri bilen sadece sensin diyecekler.(109)** En büyük toplanma gününde Allah peygamberleri bir araya toplayacak ve onları azarlama babında, haddi aşan bu isyancılar size ne dediler, diyecek. Peygamberler de biz onların hallerini bilmiyoruz, onlardan dileyecek bir özrümüz de yok diye cevap verecekler. Zatınla, isimlerinle ve sıfatlarınla sadece sen bizim bilmediklerimizi bilebilirsin, görmediklerimizi görebilirsin, duymadıklarımızı duyabilirsin. Emretme ve hükmetme sadece senindir. Dilediğini yapar, istediğin hükmü verirsin, diyecekler.

إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَاعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلى وَالِدَتِكَ: **Allah şöyle diyecek: Ey Meryem oğlu İsa, sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla.** Hatırla da şükrünü eda et. إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً: **Zira seni Cebrail ile desteklemiştim, beşikteyken de insanlarla konuşuyordun, büyüyünce de konuşuyordun.** Seni lahuti ve kudsi olup, maddi güç kirlerinden arınmış bir nefisle kuvvetlendirmiştim, desteklemiştim. Büyük iken insanlarla konuştuğun gibi daha beşikte iken de konuşuyordun. Senin bütün kemalatını var olduğun bütün zamanlarda fiilen gerçekleştirdim. Çocukluğun ile yetişkinliğin arasında bir çelişki, bir kopukluk bırakmadım. وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ: **Sana yazıyı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim.** Sana yazıyı, yani dinin dış görünüşüne müteallık tedbirleri, dinin özüne müteallık hikmetleri, ikisini bir arada toplayan Tevrat'ı ve genellikle dinin özüne müteallık hususlar içeren İncil'i öğretmiştim. وَإِذْ تَخْلُقُ مِنْ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا: **Benim iznimle kuş şeklinde bir şey ......**

...بِإِذْنِى وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِإِذْنِى وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِإِذْنِى وَاِذْ كَفَفْتُ
بَنِىٓ اِسْرَٓائِيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَٓا
اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيِّنَ اَنْ اٰمِنُوا بِى وَبِرَسُولِى
قَالُوٓا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ ....

---

tasarlamıştın ve benim iznimle içine üfürmüştün de bir kuş oluvermişti. Bunları yapmayı sana ben öğretmiştim ve sana bahşettiğim ruhumdan onun içine üflemiştin, o da bir kuş olmuştu. بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي: **Anadan doğma kör olan birini ve alaca hastalığına yakalanan birini benim iznimle iyileştirmiştin.** Gözleri kör olan kişi benim iznimle görür olmuş, hasta kişi de benim iznimle şifa bulmuştu. وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِإِذْنِي: **Ölüleri iznimle diriltmiştin.** Ölüler kabirlerinden benim iznimle sağ olarak çıkmışlardı. وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ: **Seni İsrail oğullarının** şerrinden **kurtarmıştım.** Onların sana yapacakları şerre mani olmuştum. إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ: **Çünkü sen onlara açık delillerle, mucizelerle gelmiş olduğun halde onların inkar edenleri, bu sihirden başka bir şey değildir, demişlerdi.(110)** Sana karşı içlerinden, bu sihirden başka bir şey değildir diyorlardı. Bu bilgili bir sihirbazdır diyorlardı.

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ: **Havarîlere bana ve Rasülüme iman ediniz diye vahyetmiştim de onlar, inandık sen de bizim mülüman olduğumuza şahit ol, demişlerdi.(111)** Yani Havarilere bana ve peygamberim Meryem oğlu İsa'ya iman etmelerini ilham etmiştim, onlar da samimi olarak sana ve peygamberine iman ettik. Ey Rabbimiz, sen de bizim Müslüman olduğumuza, senin dinine ve peygamberine bağlandığımıza şahit ol, onu ihtiyaç duyacağımız güne kadar sana emanet ediyoruz, demişlerdi.

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَاعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ: **Havarîler, ey Meryem oğlu İsa, senin Rabbin bize gökten bir .....**

... قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا نُر۪يدُ اَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ
قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ ع۪يسَى
ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَٓا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ تَكُونُ لَنَا ع۪يدًا لِاَوَّلِنَا
وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَۚ ....

sofra indirebilir mi, demişlerdi. Havariler ilme'l-yakin mertebesinden ayne'l-yakin mertebesine yükselmek istedikleri zaman sana ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten bir maide, manevi ve hakiki bir rızık indirebilir mi? Diyerek ayne'l-yakin mertebesinden de hakka'l-yakin mertebesine çıkmak istemişlerdir. Rızkın gökten indirilmesini istemişlerdir ki orası ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin mertebeleridir. Meryem oğlu İsa bu duyduklarını duyduğu zaman üzüldü ve şaşırdı. İçine Allah korkusu doldu. Çünkü onlar o durumda mükâşefe ve müşahede makamları için hazır değillerdi. Bu sebeple, قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ: **Eğer inanmışsanız Allah'tan korkunuz, dedi.(112)** Eğer Allah'a iman ediyorsanız, onun kudretinin, iradesinin kemaline, kendi mülkünü dilediği gibi kullanmadaki hükümranlığına inanıyorsanız, bu gibi isteklerde bulunurken Allah'tan korkunuz, dedi.

قَالُوا نُر۪يدُ اَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا: **Biz o sofradan yemeyi, kalplerimizin yatışmasını ve senin bize doğru söylediğini bilmek istiyoruz, dediler.** Onlar özür dileyerek dediler ki biz o sofradan tatmak ve faydalanmak istiyoruz, ayaklarımızın tevhit yolunda sağlam basmasını istiyoruz, senin bize söylediklerinin doğruluğunu yakinen ve birebir bilmek istiyoruz, dediler. وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِد۪ينَ: **Sen doğru söylemişsen bilelim de şahitlik edelim,** dediler.**(113)** İlim örtüsü olmadan bizzat görenlerden olalım istiyoruz, dediler.

İsa, Allah'ın onlara bir fitne musallat ettiğini hissedince hemen Allah'a yalvarmaya başladı:

قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا ع۪يدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ: **Meryem oğlu İsa şöyle dedi: Ey Allah'ım, bize gökyüzünden bir sofra indir de bizden öncekilere ve bizden sonrakilere bir bayram olsun, senden bir işaret olsun.**

... وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ
بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنّ۪ٓي اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَٓا اُعَذِّبُهُٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ
يَا ع۪يسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُون۪ي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ ل۪ٓي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ ل۪ي بِحَقٍّ ....

وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ: **Bize rızık ver, sen rızık verenlerin en hayırlısısın.(114)** Ey Allah'ım, bize katından öyle bir sofra nasip et ki bizden öncekiler ve bizden sonrakiler için sevinç ve mutluluk olsun, o safra senin tevhidin ile ilgili bir delil olsun. Bize katından öyle bir rızık ver ki bizi gölgelerimizin karanlığından, benliklerimizin bulutlarından kurtarsın. Sen rızık verenlerin en iyisi, en hayırlısısın, dedi.

قَالَ اللّٰهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لاَ أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ: **Allah şöyle buyurdu: Ben o sofrayı size indireceğim, ondan sonra kim inkar ederse ona, dünyalarda hiç kimseye yapmadığım azabı yapacağım.(115)** Sizin yapabileceklerinizi bilen Allah buyurdu ki o sofrayı size indireceğim. Eğer ondan sonra kim kabul etmez de inkar ederse gücüm, kudretim ve şerefime yemin olsun ki ona dünyalarda kimseye yapmadığım azabı yaparım. O sofranın indirilmesinden sonra yine inkar ettiler, insan olmanın gereğini bir kerede yok saydılar ve hayvanlar mertebesine, hatta daha kötüsüne kovuldular. Allah'ın gazabından yine Allah'a sığınırız.

وَإِذْ قَالَ اللّٰهُ يَاعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Allah, ey Meryem oğlu İsa, Allah'ın yerine beni ve annemi iki ilah olarak kabul edin diye insanlara sen mi söyledin, demişti.** Hatırlasana, Hıristiyanlar İsa ve annesi hakkında aşırı gittikleri, onlara tanrılık izafe ettikleri ortaya çıkınca, teslis lafını ortaya attıkları zaman Allah sana sormuştu ve ey Meryem oğlu İsa, beni ve annemi ilah edinin diye sen mi söyledin, Allah'a ibadet eder gibi bana ibadet edin diye sen mi söyledin, yoksa onlar kendiliklerinden seni ilah mı edindiler, demişti.

قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ: **Dedi ki hâşâ, hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz.** İsa dedi ki ey Allah'ım sana ortak olmaktan seni tenzih ederim. Hakkım olmayan bir söylemek bana

... اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُۜ تَعْلَمُ مَا ف۪ي نَفْس۪ي وَلَٓا اَعْلَمُ مَا ف۪ي نَفْسِكَۜ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَٓا اَمَرْتَن۪ي بِه۪ٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَه۪يدًا مَا دُمْتُ ف۪يهِمْۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَن۪ي كُنْتَ اَنْتَ الرَّق۪يبَ عَلَيْهِمْۜ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿١١٧﴾

---

yakışmaz. Özellikle de bana bu kadar lütuflar ihsan etmişken. إِنْ كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ: **Eğer söylediysem sen onu bilirsin.** Çünkü ey Allah'ım sen, تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلاَ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ: **Sen benim nefsimdekini bilirsin, ben ise senin zatındaki bilemem.** إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ: **Sen bilinmeyenleri çok iyi bilensin,** demişti.**(116)** İşin doğrusunu bilmesine rağmen Allah peygamberi İsa'ya azarlayarak hitap etmiştir, aşırı gidenleri kınamak ve uyarmak için, yaptıkları bu kötü işe, Allah'a karşı yapmış oldukları çirkin davranışa son versinler diye. Çünkü tek ve bir olan Allah zatıyla eşten, aileden, çocuktan münezzehtir. O doğurmamıştır, doğurulmamıştır, hiçbir kişi de kendisine denk değildir.

Sonra İsa sözlerine şu açıklamalarla devam etti:

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلاَّ مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ: **Ben onlara senin bana emrettiklerinden başka bir şey söylemedim, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a tapınız, dedim.** Ben onlara senin tebliğ etmemi istediğin sözlerden başka bir şey demedim; tek ve bir olan Allah'a kulluk ediniz, o beni yoktan var edendir, türlü türlü lütuflarla ve keremlerle beni yetiştiren Rabbimdir, sizi de benim gibi yoktan var eden ve yetiştiren Rabbinizdir, beni ve sizi yaratması ve yetiştirmesi aynıdır, bir kusur göremezsiniz dedim. وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ: **Aralarında olduğum sürece onları gözetliyordum.** Aralarında olduğum müddetçe senin emrinle ve vahyinle onları bu gibi batıl hezeyanlardan koruyordum. فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ: **Beni vefat ettirdiğin zaman onların gözetleyicisi sen oldun.** Beni lütuf ve kereminle onların arasından alıp da yükseklere çıkardığın zaman zatınla, isim ve sıfatlarınla onların koruyucusu ve işlerinin idarecisi sen oldun. İstersen sapıttırırsın, istersen hidayete erdirirsin, istersen güçlü kılarsın. وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ:

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَۚ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾
قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْۜ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾

Sen her şeyi gözetleyensin.(117) Yaratılmış olan her şeyden münezzeh olan sen meydana gelen bütün olayların şahidisin, oradasın, yanındasın.

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Eğer onlara azap edeceksen onlar senin kullarındır; affedeceksen de azîz ve hakîm olan sensin.(118)** Onlara adaletin gereği azap edeceksen onlar senin kullarındır ve kulların hakkında nasıl ve ne şekilde davranmak istersen öyle davranırsın. Lütfun ve keremin gereği onları bağışlamak istersen onu da yapabilirsin. Çünkü nimet verme ve intikam alma gücü tamamen sendedir, gerekenlere gerekenleri en iyi şekilde ve yalnızca sen verirsin.

İsa Allah ile olan konuşmasını genişlettiği ve tevekkül ve yönelme gibi özellikle de kavmi ile ilgili konularda biraz mübalağa ettiği zaman Allah şöyle buyurdu:

قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ: **Allah dedi ki bu gün sâdıklara doğruluklarının fayda vereceği gündür.** Allah, ey İsa dedi, bu gün iyilik kazanılmaz, fayda temin edilmez, zarar savuşturulmaz bir gündür. Ancak dünyada iken doğru olanlara eski doğrulukları fayda verebilir. لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا: **Onlara altlarından ırmaklar akan cennetler verilecektir ve orada ebediyen kalacaklardır.** O sâdıklara bu dirilişlerinde, sonsuz hayatın, ebedi hayatın meyvelerini yetiştirecek mükaşefe ve müşahede sularıyla dolu hakikat ve maarif bahçeleri bahşedilecektir. Oradan başka bir yere asla gönderilmeyeceklerdir. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.(119)** Sıdk ve ihlas makamlarını gerçekleştirdikleri için Allah onlardan razı olmuştur, yaratılmalarındaki gayeye kendiliğinden onları ulaştırdığı için onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Bu erişme ve gerçekleşme, Allah katından bu derecelere kavuşmayı kazanan inayet ehli için büyük bir kazanç, büyük bir lütuftur. Allah'ın

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيهِنَّۜ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٢٠﴾

veli kullarına bu tür kerametler ihsan etmesi yadırganmaz. Çünkü onlar Allah'ta yok olma yolunda her şeylerini sarf etmişlerdir.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ: **Göklerin, yer yüzünün ve onlarda olan her şeyin idaresi Allah'ındır.** Gökyüzünün, yer yüzünün ve arasında kalanların hakimi Allah'tır. Dilediğini ortaya çıkarır, dilediği gibi davranır ve tek başına, kendi iradesi mucibince karar verir. وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **O her şeye kadirdir.(120)** Seçkin kullarını batıl kimliklerinden ayırarak yokluk fezasına ulaştıran odur, hakiki kimlikleriyle dünyalarda ebedi kılacak olan da odur.

SÛRENİN HATİMESİ

Ey ebedi hayat meyvesi verecek olan fenafillah mertebesine yönelen Muhammet yoldaşı, çabalarının şükranı olarak, isteklerine kavuşmanın şükranı olarak her işinde kaderine razı olmayı yoldaş edinmen gerekir.

Çünkü bu imkanlar ve fesat aleminde olup biten her şey Allah'ın istediği biçimde, isteklerine uygun olarak gerçekleşmektedir. Her şey onun güzellik, büyüklük, lütuf ve kahır tecellilerine uygun olarak cereyan eder. Arif kişi rıza makamını elde ettiği zaman ki bu makam kulluk makamlarının sonuncusudur, bütün izâafâttan kesin olarak kurtulur. İzâfât ortadan kalkarsa sevinçler ve hüzünler ona zarar veremez. Dünya lezzeti ve yok oluş onu etkilemez. Çünkü bunların hepsi dünya gerekleridir, Allah'tan uzaklaşma işaretleridir.

Senin nefsini özündeki hastalıklardan temizlemen gerekir. Bunlar şaşırma, iki yüzlülük, şehvet ve arzudur. Dünyayı sevenlerden de ayrı durman, uzaklaşman gerekir. Onlara katılmamalısın, karışmamalısın. Şahsi ihtiyaçlarını da azaltmalısın ve sadece açlığını giderecek kadarla yetinmelisin. Ne bulursan onu giymelisin. Mahrumiyet ve uzlet köşesine kendini razı etmelisin. Yokluk boşluğunu kanatla doldurmalısın.

Sakın, hevâ ve heves sahipleriyle arkadaşlık etme, hemen onlardan uzaklaş. Özellikle bu dünyadaki geçici hayat ile ilgili işlerde kendini sıkıntıların içine koy. Sanki bir yabancıymışsın ve bu dünyada hiç

kimseyi tanımıyormuşsun gibi davran. Ya da bir yolcu gibi hareket et, uğramış da gidecekmiş gibi. Yerleşecek ve orada kalacak gibi değil. Kısaca kendini ölü gibi kabul et. Ölülerin dünyaya nasıl gördüklerini düşün ve onların yapmak istediklerini yap. Senin iradî ölümün, alışılan maddi ölüme göre alışılanı terk etmekten ve bağlı olunanlardan ayrılmaktan daha çetin olmalı, daha zor olmalı. Zira maddi ölümle ölenlerin çoğu bu dünyadan büyük bir üzüntüyle ayrılırlar. Halbuki irade ölümü mertebesini gerçekleştirmiş ârif kişi için ölüm mutluluk ve lezzettir. Çünkü yaptığı irade ölümünde korkarak ölüp de üzüleceği ve utanacağı bir şey yoktur. Senin dünyadan ve lezzetlerinden elini eteğini tamamen çekmen gerekir. Allah'ın kitabından, Peygamber as'ın hadislerinden ve büyük şeyhlerin o kaynaklardan derin araştırmalar sonucu çıkardıkları fikirlerden aydınlanmaya ve faydalanmaya devam etmen gerekir. Allah onların çalışmalarını ve yaptıkları işleri, bazı sapıkların sınırlı akıllarına göre sapıkça ürettikleri yalan fikirlerden uzak kalmana yardımcı kılsın.

Allah bizleri, kendi katından indirdikleri ile teyit ettiklerinden eylesin, azim ve kararlılıklarını Allah'ın verdiklerine değil, Allah'ın kendisine yöneltenlerden eylesin.

İÇİNDEKİLER

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

1- TESFÎRU'L-CÎLÂNÎ (Türkçesi ile birlikte)
2- SALEVAT VE EVRÂD (Türkçesi ile birlikte)
3- NEHRU'L-KÂDİRİYYE (Türkçesi ile birlikte)
4- EL-MUHTASAR FÎ ULÛMİ'D-DÎN
5- EL-FÜTÜVVE
6- BULBULU'S-SA'DÎ
7- USÛLU'D-DÎN
8- ŞERHU'S-SALEVÂT
9- MİNHÂCU'L-ÂRİFÎN
10- MEKTÛBÂT (yayına hazır)
11- EL-FETHU'R-RABBÂNÎ (yayına hazır)
12- ŞERHU'L-AKÂİD (yayına hazır)